

**T.C
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

**AFGANİSTAN'IN YENİDEN İNŞASINDA
TÜRKİYE'NİN ROLÜ
(2001-2011)**

DOKTORA TEZİ

Mehmet YILDIZ

**Enstitü Anabilim Dalı: Uluslararası İlişkiler
Enstitü Bilim Dalı : Uluslararası İlişkiler**

Tez Danışmanı: Doç. Dr. G. Saynur DERMAN

OCAK - 2014

T.C
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

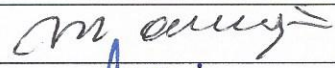

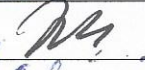
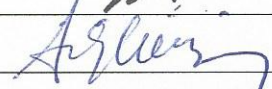
AFGANİSTAN'IN YENİDEN İNŞASINDA
TÜRKİYE'NİN ROLÜ
(2001-2011)

DOKTORA TEZİ

Mehmet YILDIZ

Enstitü Anabilim Dalı: Uluslararası İlişkiler
Enstitü Bilim Dalı : Uluslararası İlişkiler

“Bu tez 15/01/2014 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından Oybirliği / Oyçokluğu ile kabul edilmiştir.”

JÜRİ ÜYESİ	KANAATI	İMZA
Prof.Dr. Mehmet Alparıo	BAŞARILI	
Prof.Dr. Esra Hatıpoğlu	BAŞARILI	
Doç. Dr. Gray Sayınur Demirel	BAŞARILI	
Doç. Dr. Zeynel Abidin Kılıo	BAŞARILI	
Yrd. Doç. Dr. Filiz Ciroğo	BAŞARILI	

BEYAN

Bu tezin yazılmasında bilimsel ahlak kurallarına uyulduğunu, başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunulduğunu, kullanılan verilerde herhangi bir tahribat yapılmadığını, tezin herhangi bir kısmının bu üniversite veya başka bir üniversitede başka bir tez çalışması olarak sunulmadığını beyan ederim.

Mehmet YILDIZ

15.01.2014

ÖNSÖZ

Bu tezin yazılması aşamasında, çalışmamı sahiplenerek titizlikle takip eden danışmanım Doç. Dr. G. Saynur Derman'a değerli katkı ve emekleri için içten teşekkürlerimi ve saygılarımı sunarım. Prof. Dr. Mehmet Alpargu ve Yrd. Doç. Dr. Filiz Cicioğlu bütün süreç boyunca her anlamda yanımda olmuş, desteğini ve katkılarını esirgememiştir. Savunma sınavı sırasında jüri üyeleri Prof. Dr. Esra Hatipoğlu ve Doç. Dr. Zeynel Abidin Kılınç da çalışmamın son haline gelmesine değerli katkılar yapmışlardır. Bu vesileyle tüm hocalarıma ve tezimin son okumasında yardımlarını esirgemeyen arkadaşlarıma teşekkürlerimi borç bilirim. Son olarak bu günlere ulaşmamda emeklerini hiçbir zaman ödeyemeyeceğim eşime, anneme ve aileme şükranlarımı sunarım.

Mehmet YILDIZ

15.01.2014

İÇİNDEKİLER

KISALTMALAR	v
TABLO LİSTESİ	viii
ŞEKİL LİSTESİ	ix
ÖZET	x
SUMMARY	xi
GİRİŞ	1
BÖLÜM 1: KAYNAK TARAMASI	13
1.1. Devlet ve Devlet İnşa Problemi	13
1.2. Devlet İnşa Kavramı	20
1.2.1. Devlet İnşa Tanımları.....	21
1.2.2. İnşa Edilecek Devletin Tespiti	22
1.2.3. Devlet İnşası Başarı Yaklaşımları.....	23
1.3.4. Devlet İnşası İle Karışan Kavramlar	28
1.2. Devlet İnşasının Sınırlandırılması.....	32
1.2. Araştırmada Kullanılan ve Özellik Arz Eden Tanımlar.....	33
BÖLÜM 2: AFGANİSTAN’DA DEVLET İNŞA SÜRECİ	35
2.1. Sınırsız Özgürlük Harekâtına Giden Süreç	35
2.2. Devlet İnşa Süreci	37
2.2.1. Geçici Yönetim Dönemi	38
2.2.2. Kalıcı Yönetim Dönemi	47
2.2.3. Yönetimin Devri Dönemi.....	52
2.3. Uluslararası Toplum.....	61
2.3.1. BM ve UNAMA.....	61
2.3.2. NATO ve ISAF	62
2.3.3. BMGK’nin Afganistan Kararları (2001-2011)	66
BÖLÜM 3: TÜRKİYE’NİN DEVLET İNŞA SÜRECİNDEKİ AMAÇ VE FAALİYETLERİ	75

3.1. İki Ülke Arası Tarihi Dostluk ve Günümüze Yansımaları.....	75
3.2. 2001-2011 Yılları Arasında İcra Edilen Devlet İnşa Faaliyetleri	79
3.2.1. Güvenlik ve Savunma Alanında Faaliyetler	80
3.2.2. Anayasal Kurumların Kurulması ve Güçlendirilmesi Alanında Faaliyetler..	81
3.2.3. Ekonomi ve Temel İhtiyaçların Karşılanması Alanında Faaliyetler.....	86
3.2.4. Sağlık Alanında Faaliyetler.....	87
3.2.5. Eğitim Alanında Faaliyetler	89
3.3. T.C. Afganistan Kararları ve Anlaşmalar (2001-2011)	90
3.4. Türkiye'nin Afganistan'daki Amaçları	107

BÖLÜM 4: AFGANİSTAN'DAKİ GRUP VE AKTÖRLERİN AMAÇ VE

FAALİYETLERİ	109
4.1. Batılı Ülkeler.....	109
4.1.1. Amaçlar.....	109
4.1.2. Faaliyetler.....	111
4.2. Hükümet.....	118
4.2.1 Amaçlar.....	124
4.2.2. Faaliyetler.....	127
4.3. Taliban	138
4.3.1. Amaçlar.....	138
4.3.2. Faaliyetler.....	139
4.4. Savaş Ağaları (Warlords).....	144
4.4.1. Amaçlar.....	144
4.4.2. Faaliyetler.....	145
4.5. Uyuşturucu Endüstrisi.....	149
4.5.1.Amaçlar.....	149
4.5.2. Faaliyetler.....	149
4.6. Pakistan	151
4.6.1. Amaçlar.....	151
4.6.2. Faaliyetler.....	152
4.7. Etnik Gruplar.....	155
4.7.1. Amaçlar.....	155

4.7.2. Faaliyetler.....	156
-------------------------	-----

**BÖLÜM 5: TÜRKİYE’NİN FAALİYETLERİNİN AFGANİSTAN’DAKİ GRUP
VE AKTÖRLERLE KARŞILAŞTIRILMASI..... 160**

5.1. Türkiye’nin Batılı Ülkeler İle Politik İlişkileri	160
5.1.1. Uzlaşma Halindeki Faaliyetler.....	160
5.1.2. Tarafsızlık Halindeki Faaliyetler	162
5.1.3. Çatışma Halindeki Faaliyetler.....	162
5.2. Türkiye’nin Hükümet İle Politik İlişkileri	170
5.2.1. Uzlaşma Halindeki Faaliyetler.....	170
5.2.2. Tarafsızlık Halindeki Faaliyetler	179
5.2.3. Çatışma Halindeki Faaliyetler.....	179
5.3. Türkiye’nin Taliban İle Politik İlişkileri	181
5.3.1. Uzlaşma Halindeki Faaliyetler.....	181
5.3.2. Tarafsızlık Halindeki Faaliyetler	182
5.3.3. Çatışma Halindeki Faaliyetler.....	183
5.4. Türkiye’nin Savaş Ağaları (Warlords) İle Politik İlişkileri	183
5.4.1. Uzlaşma Halindeki Faaliyetler.....	183
5.4.2. Tarafsızlık Halindeki Faaliyetler	186
5.4.3. Çatışma Halindeki Faaliyetler.....	186
5.5. Türkiye’nin Uyuşturucu Endüstrisi İle Politik İlişkileri	186
5.5.1. Uzlaşma Halindeki Faaliyetler.....	186
5.5.2. Tarafsızlık Halindeki Faaliyetler	187
5.5.3. Çatışma Halindeki Faaliyetler.....	187
5.6. Türkiye’nin Pakistan İle Politik İlişkileri.....	187
5.6.1. Uzlaşma Halindeki Faaliyetler.....	187
5.6.2. Tarafsızlık Halindeki Faaliyetler	190
5.6.3. Çatışma Halindeki Faaliyetler.....	190
5.7. Türkiye’nin Etnik Gruplar İle Politik İlişkileri	190
5.7.1. Uzlaşma Halindeki Faaliyetler.....	190
5.7.2. Tarafsızlık Halindeki Faaliyetler	193
5.7.3. Çatışma Halindeki Faaliyetler.....	193

BÖLÜM 6: UYGULAMA VE ANALİZ	195
6.1. Türkiye ve Diğer Aktörlerin Amaçsal Bazda Faaliyetlerinin İncelenmesi	195
6.1.1. Türkiye'nin Politikalarının Batılı Ülkeler İle Karşılaştırılması	196
6.1.2. Türkiye'nin Politikalarının Hükümet İle Karşılaştırılması	201
6.1.3. Türkiye'nin Politikalarının Taliban İle Karşılaştırılması.....	206
6.1.4. Türkiye'nin Politikalarının Savaş Ağaları İle Karşılaştırılması.....	208
6.1.5. Türkiye'nin Politikalarının Uyuşturucu Endüstrisi İle Karşılaştırılması	210
6.1.6. Türkiye'nin Politikalarının Pakistan İle Karşılaştırılması	212
6.1.7. Türkiye'nin Politikalarının Etnik Gruplar ile Karşılaştırılması	214
6.2. İnşacı Devlet Başarı Kriterleri	216
6.3.Verileri Birleştirme Ve Analiz	218
SONUÇ VE DEĞERLENDİRME	226
KAYNAKÇA	232
EKLER.....	252
ÖZGEÇMİŞ.....	378

KISALTMALAR

ABP	: Afghan Border Police / Afgan Sınır Polisi
AIHRC	: Afghanistan Independent Human Rights Commission / Afganistan Bağımsız İnsan Hakları Komisyonu
ANA	: Afghan National Army / Afgan Milli Ordusu
ANCB	: Afghan NGO Coordination Bureau / Afganistan NGO Koordinasyon Bürosu
ANDS	: Afghan National Development Strategy / Afgan Milli Kalkınma Stratejisi
ANP	: Afghan National Police / Afgan Milli Polisi
ANSF	: Afghan National Security Forces / Afgan Milli Güvenlik Güçleri
AREU	: Afghanistan Research And Evaluation Unit / Afganistan Araştırma ve Geliştirme Ünitesi
ARSG	: Afghanistan Reconstruction Steering Group / Afganistan Yeniden İnşa Yönlendirme Grubu
ARTF	: Afghanistan Reconstruction Trust Fund / Afganistan Yeniden İnşa Emanet Fonu
ATCE	: Afgan-Türk Çağ Eğitim Kurumları
BİE	: Bölgesel İmar Ekibi
BMGK	: Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi
CSTC-A	: Combined Security Transition Command-Afghanistan / Afganistan Birleşik Güvenliğe Geçiş Komutanlığı
DAC	: Development Assistance Committee /Kalkınma Yardımları Komitesi
DDR	: Disarmament, Demobilization and Reintegration / Silahsızlanma, Terhis ve Topluma Yeniden Kazandırma
DPDG	: Demokratik Pakistan'ın Dostları Grubu
EMÇG	: Mineral Çalışma Grubu
EİT	: Ekonomik İşbirliği Teşkilatı
EUPOL	: E.U. Police Mission / AB Polis Teşkilatı
EUREMINES	: The European Association of Mining Industries, Metal Ores and Industrial Minerals / AB Madencilik Teşkilatı

FATA	: Federally Administrated Tribal Area / Federal Yönetimdeki Aşiretler Bölgesi
FinTRACA	: Financial Transactions and Reports Analysis Center of Afghanistan / Afganistan Merkez Bankası, Mali İşlemler ve Raporlar Merkezi
GIRoA	: Government of the Islamic Republic of Afghanistan / Afgan İslam Cumhuriyeti Hükümeti
IEC	: Independent Election Commission / Bağımsız Seçim Komisyonu
IED	: Improvised Explosive Device / El Yapımı Patlayıcı
IMF	: International Montary Fund / Uluslararası Para Fonu
ISAF	: International Securtiy and Assistance Force / Uluslararası Güvenlik ve Yardım Kuvveti
İGEME	: Türkiye İhracatı Geliştirme Etüd Merkezi
İİT	: İslam İşbirliği Teşkilatı
JCMB	: Joint Coordination and Monitoring Board / Birleşik Koordinasyon ve Gözlem Kurulu
JEMB	: Joint Election Management Board / Birleşik Seçim Yönetim Kurulu
KBK	: Kabil Bölge Komutanlığı
KOBİ	: Küçük ve Orta Büyüklükte İşletme
KOSGEB	: Türk Küçük ve Orta Ölçekli Sanayi Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı
LOTFA	: Law and Order Trust Fund for Afghanistan / Afganistan Yasama ve Yürütme Emanet Fonu
MASAK	: Mali Suçları Araştırma Kurulu Başkanlığı
MDG	: Millennium Development Goals / Milenyum Kalkınma Hedefleri
NAPWA	: National Action Plan for the Women of Afghanistan / Ulusal Afganistan Kadınları Uygulama Planı
NATO	: North Atlantic Treaty Organization / Kuzey Atlantik Anlaşması Örgütü
NGO	: Non-Governmental Organizations / Hükümet Dışı Organizasyon
NTM-A	: NATO Training Mission in Afghanistan / NATO Afganistan Eğitim Görevi
NWFP	: North West Frontier Province / Kuzeybatı Sınır İli

OECD	: Organisation for Economic Co-operation and Development / Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Ajansı
OEF	: Operation Endeavor Freedom / Sınırsız Özgürlük Harekâtı
OMLT	: Operational Mentor and Liasion Teams / Harekât Yönlendirme ve İrtibat Timleri
OPLAN	: Operations Plan / Operasyon Planı
PRT	: Provincial Reconstruction Team / İl İmar Ekibi
PRTF	: Peace and Reintegration Trust Fund / Barış ve Topluma Yeniden Kazandırma Emanet Fonu
RECCA	: Regional Economic Cooperation Conference on Afghanistan / Afganistan için Bölgesel Ekonomik İşbirliği Konferansı
SAF	: Securing Afghanistan's Future / Güvenli Afganistan Geleceği
SEEBRIG	: Southeastern Europe Brigade / Güneydoğu Avrupa Tugayı
SIGAR	: Special Inspector General for Afghanistan Reconstruction / Afganistan Yeniden İnşa Özel Temsilcisi
SSR	: Securty Sector Reform / Güvenlik Sektör Reformu
STK	: Sivil Toplum Kuruluşu
STÖ	: Sivil Toplum Örgütü
TAEK	: Türkiye Atom Enerjisi Kurumu
TBMM	: Türkiye Büyük Millet Meclisi
TİKA	: Türkiye İşbirliği ve Kalkınma Ajansı
TOBB	: Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği
UNAMA	: U.N. Assistance Mission in Afghanistan / B.M. Afganistan Yardım Görevi
UN-HABITAT	: U.N. Human Settlements Programme / B.M. İnsan Yerleşimleri Programı
UNICEF	: U.N. International Children's Emergency Fund / B.M. Uluslararası Çocuk Yardım Fonu
UNODC	: U.N. Office on Drugs and Crime / B.M. Uyuşturucu ve Suç Ofisi
USAID	: U.S. Agency for International Development / Amerika Birleşik Devletleri Uluslararası Kalkınma Ajansı
WTO	: World Trade Organization / Dünya Ticaret Örgütü

TABLO LİSTESİ

Tablo 3.1: İnşacı Devletlerin Yardım Taahütleri ve Kullanılan Yardım Miktarları Karşılaştırması.....	83
Tablo 3.2: Türkiye-Afganistan Ticaret Hacmi (Dolar)	87
Tablo 3.3: Ülkemizde Ücretsiz Tedavi Edilen Yabancılar (2000 – 2011).....	88
Tablo 3.4: Türkiye-Afganistan Arası Anlaşma ve Kararların Konu-Yıl Dağılımı	107
Tablo 4.1: Afganistan’da Kurulabilecek Alternatif Devlet Şekilleri	111
Tablo 4.2: Afganistan İdari Hiyerarşisi.....	123
Tablo 4.3: ANDS Programı Çerçevesi.....	128
Tablo 4.4: Yerel Lider Karakteristikleri.....	147
Tablo 4.5: FATA Nüfus Dağılımları.....	153
Tablo 4.6: FATA Bölgesindeki Kabile ve Yasa Dışı Örgütler	154
Tablo 6.1: Türkiye İle Batılı Ülkelerin Faaliyetlerinin Amaçsal Bazda Karşılaştırılması	197
Tablo 6.2: Türkiye İle Hükümetin Faaliyetlerinin Amaçsal Bazda Karşılaştırılması..	202
Tablo 6.3: Türkiye İle Taliban Faaliyetlerinin Amaçsal Bazda Karşılaştırılması.....	207
Tablo 6.4: Türkiye İle Savaş Ağaları Faaliyetlerinin Amaçsal Bazda Karşılaştırılması	209
Tablo 6.5: Türkiye İle Uyuşturucu Endüstrisi Faaliyetlerinin Amaçsal Bazda Karşılaştırılması	211
Tablo 6.6: Türkiye İle Pakistan Faaliyetlerinin Amaçsal Bazda Karşılaştırılması	213
Tablo 6.7: Türkiye İle Etnik Grupların Faaliyetlerinin Amaçsal Bazda Karşılaştırılması	215
Tablo 6.8: Türkiye Afganistan Devlet İnşası Başarı Girdileri	217
Tablo 6.9: Türkiye’nin Amaçlarının Sayısal Karşılaştırılması (Noktasal)	219
Tablo 6.10: Yumuşak Güçle Çözülen Amaç Çatışmaları (Noktasal)	223

ŞEKİL LİSTESİ

ŞekilG.1: Değişkenler Arası İlişkiler	6
Şekil 1.1: Devlet İnşasının Başarısını İnşacı Devletlerin Yaptıklarıyla Tanımlayanlar	23
Şekil 1.2: Devlet İnşasının Başarısını İnşa Edilecek Ülkeye Göre Tanımlayanlar	25
Şekil 1.3: İki Grubun Karışımı	27
Şekil 1.4: Devlet İnşası-Bariş İnşası İlişkisi	30
Şekil 2.1: BM'nin Afganistan'daki Teşkilat Yapısı	62
Şekil 2.2: ISAF'ın Genişleme Süreci	65
Şekil 2.3: ISAF'a Ülkelerin Asker Katkıları (2011 Aralık)	66
Şekil 3.1: OECD Kalkınma Yardımları Komitesi (DAC) Üyesi Olmayan Ülkelerin Afganistan 2002-2009 Yardımları	84
Şekil 3.2: 2009 Yılı En Çok Kalkınma Yardımı Yapan Kurum ve Kuruluşlar	86
Şekil 4.1: Afganistan'da Haşhaş Üretimi	114
Şekil 4.2: Devlet İnşasında Yapılan Yardımlar (İlk İki Yıl)	116
Şekil 4.3: Afgan Yasama Hiyerarşisi	120
Şekil 4.4: Afganistan Yargı Hiyerarşisi	124
Şekil 4.5: Taliban'ın Afganistan'a Giriş Yolları ve Etki Alanları	143
Şekil 4.6: Dünya 1997-2011 Haşhaş Üretimi	150
Şekil 4.7: Afganistan'da Etnik Grupların Bölgesel Dağılımı	156
Şekil 6.1: Türkiye'nin Amaçlarının Sayısal Karşılaştırılması (Noktasal)	220
Şekil 6.2: Türkiye'nin Amaçlarının Sayısal Karşılaştırılması (Süreçsel)	222
Şekil 6.3: Yumuşak Güçle Çözülen Amaç Çatışmaları (Noktasal)	224
Şekil 6.4: Yumuşak Güç - İnşacı Devlet Başarı İlişkisi	225

Tezin Başlığı: Afganistan'ın Yeniden İnşasında Türkiye'nin Rolü (2001-2011)

Tezin Yazarı: Mehmet YILDIZ

Danışman: Doç. Dr. G.Saynur DERMAN

Kabul Tarihi: 15 Ocak 2014

Sayfa Sayısı: xi(ön kısım)+251(tez)+127(ekler)

Anabilimdalı: Uluslararası İlişkiler

Bilimdalı: Uluslararası İlişkiler

Bu doktora tezi, “Afganistan devlet inşasında, inşacı devletlerin yumuşak güç politikaları kullandığı sürece, devlet inşasının başarısının artacağını”, açıklamayı amaçlamaktadır. Tezde, “yumuşak güç politikaları kullanım sayıları” ve “inşacı devlet başarı kriterleri” bulgularının bulunmasına odaklanılmıştır. “İnşacı devlet başarı kriterleri” “kurumsallaşmaya öncelik veren yaklaşım” kullanılarak tespit edilmiştir. Bu doğrultuda, 2001-2011 yılları arasında Türkiye'nin Afganistan devlet inşa sürecinde yer alan yerel ve uluslararası aktörlerle ilişkilerinde “yumuşak güç politikaları kullanım sıklığı” ve “devlet inşası başarısı”, tarama modellerinden karşılaştırma modeli kullanılarak ortaya konulmaya çalışılmıştır. Tezin giriş ve ilk bölümünde kaynak taraması ve yöntem açıklanmıştır. Böylece çalışmanın literatürde hangi boşluğu hangi yöntemi kullanarak dolduracağı ortaya konulmuştur. İkinci bölümünde, 2001-2011 yılları arası devlet inşa süreci, ağırlıklı olarak anlaşmalar, konferanslar ve kararlar çerçevesinde tasvir edilerek, devlet inşasının hukuksal boyutu ortaya konulmuştur. Üçüncü bölümünde, Türkiye'nin Afganistan devlet inşasındaki amaç ve faaliyetleri (iki ülke arası yapılan anlaşmaları da içerecek şekilde) ortaya konulmuştur. Dördüncü bölümünde, Afganistan'daki grup ve aktörlerin amaç ve faaliyetleri genel hatlarıyla anlatılmıştır. Beşinci bölümünde, Türkiye'nin faaliyetlerinin Afganistan'daki diğer aktörlerin faaliyetleriyle uzlaşma-tarafsızlık-çatışma durumları ortaya konulmuştur. Altıncı bölümde, amaçsal bazda faaliyetlerin uzlaşma-tarafsızlık-çatışma durumları ve çatışma durumundaki amaçların uzlaştırılması için kullanılan sert/yumuşak güç araçları kullanım sıklıkları tespit edilmiştir. Müteakiben devlet inşasının başarısını inşacı devletlerin girdilerine göre tanımlayan, “kurumsallaşmaya öncelik veren yaklaşıma” göre, Türkiye'nin başarısını gösteren birincil kaynak veriler incelenmiştir. Bu bölümde en son olarak “yumuşak güç politikaları” ve “devlet inşası başarısının” beraber artıp/azalma durumları karşılaştırma yöntemiyle tespit edilmiştir. Sonuç ve değerlendirme kısmında ise çalışma değerlendirilerek “yumuşak güç politikaları” ve “devlet inşası başarısı” ilişkisinin pozitif doğrusal bir ilişki olduğu ortaya konulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Devlet İnşasında Başarı, Kurumlara Talep, Yumuşak Güç, Türkiye, Afganistan

Title of the Thesis: Turkey's Role in the Reconstruction of Afghanistan (2001-2011)	
Author: Mehmet YILDIZ	Supervisor: Assoc. Prof. G. Saynur DERMAN
Date: 15 January 2014 Nu. of pages: xi(pre text)+251(main body)+127(appendices)	
Department: International Relations Subfield: International Relations	

This PhD thesis aims to explain that, success of state building will increase as long as builder states use soft power policies in Afghanistan. Finding indications which contains “number of use of soft power policies” and “builder states success criterias” are focused in the thesis. “Builder states success criterias” have been identified by using “institutionalization first approach”. By this way, between the years 2001-2011, have been carried out that “Turkey’s frequency of soft power politics in relations with domestic and international actors, which involved in the process of state-building in Afghanistan” and “Turkey’s state-building success” by using the compare model, one of the scan model’s. In the introduction and first part of the thesis, literature and the method are described. Thus in this study, it has been revealed that which gap is going to be filled in the literature by which method using. In the second section of the study, the process of state-building from 2001-2011 were depicted in the framework of mainly treaties, conferences and resolutions, by this way the legal dimension of the state-building has been revealed. In the third section of the study, Turkey’s objectives and activities of the state-building in Afghanistan (including the agreements made between the two countries) have been introduced. In the fourth section of the study, purposes and activities of the group of actors in Afghanistan are described in general terms. In the fifth section of the study, the activities of Turkey’s are compared with the activities of other actors in Afghanistan by using consensus-neutrality-conflict situations. In the sixth section of the study, in purposively basis activities positions in “consensus-neutrality-conflict situations” and “frequency of hard/soft power tools used for the settlement of the conflicted objectives”, have been identified. Subsequently, the primary source of data that shows the success of Turkey were investigated, according to “institutionalization first approach”, which defines the state-building success based on the input of builder states. In this section, consequently, “the state-building success” and increasing/reducing positions of “soft power policies” analyzed by using comparison method. In the conclusion and evaluation part, the relationship between “soft power policies” and “state-building success” is determined. Relationship between two variables is proved to be a positive linear relation.

Keywords: Success in State-Building, Demanding to Institutions, Soft Power, Turkey, Afghanistan

GİRİŞ

Soğuk Savaş sonrası Balkanlar, Kafkaslar, Ortadoğu, Orta Asya, Güney Afrika gibi bölgelerde birçok zayıf devlet kurulmuş ve kurulan zayıf devletler doksanlı yıllar boyunca birçok insan hakları ve insanlık felaketine neden olmuştur. 11 Eylül'e kadar devletin zayıflığı sonucu ortaya çıkan sorunlar, bölgesel sorunlar olarak algılanmıştır. 11 Eylül olayı ile zayıf devletlerde beslenen terör örgütlerinin stratejik boyutta devasa bir meydan okuma gücüne sahip olduğu görülmüştür. Soğuk Savaş sonrası "Washington Konsensüsü" olarak kabul edilen neo-liberal politikalar, devletin bazı alanlarda küçülmesi bazı alanlarda da kuvvetlenmesine öncülük etmeyi amaçlayarak hantal devlet yapılarından kurtulmayı hedeflemiştir. Ancak uygulamaya gelindiğinde neo-liberal politikalar sadece devlet faaliyetlerinin azalmasına odaklanmış, güçlendirilmesi gereken temel devlet işlevleri ihmal edilmiştir. Bunun sonucunda, Huntington'un üçüncü dalga demokratikleşme (Soğuk Savaş sonrası kurulan yeni devletlerin meydana getirdiği yeni dünya düzeni) diye adlandırdığı süreçte birçok devlet zayıflatılmış veya zayıf olarak kurulmuştur. 11 Eylül göstermiştir ki yanlış uygulanan neo-liberal politikalar sonucu meydana gelen zayıf devletlerin oluşturduğu küresel terörizm, çağımızın önemli uluslararası sorunlarından biridir (Jackson ve Sorensen, 2003: 284). Sorunun çözümlerinden biri olan devlet inşası ve devlet inşasının başarısı da günümüz uluslararası toplumunun önemli araştırma konularından biri olmaya devam etmektedir.

Tezin Konusu ve İçeriği

Afganistan, 11 Eylül 2001 sonrası başlayan Sınırsız Özgürlük Harekâtı ile birlikte devlet inşa sürecine girmiştir. Bu süreç, 2010-2011 yıllarında yapılan İkinci Londra Konferansı, Kabil Konferansı, NATO Lizbon Zirvesi ile birlikte çekilme ve yerel otoriteye yönetimi bırakma aşamasına gelmiştir. Yaklaşık on yıl süren bu dönemde Türkiye, gerek BM gerek NATO çerçevesinde, Afganistan devlet inşası faaliyetlerine katılmıştır. Türkiye'nin Afganistan'da yumuşak güç politikaları kullanarak yaptığı faaliyetler, hem Afganistan halkı ve hükümeti hem de diğer müttefik ülkeler tarafından genellikle olumlu karşılanmıştır. Yine aynı dönemde, Türkiye'nin devlet inşa sürecindeki rolünün her geçen gün arttığı gözlenmiştir. Belirtilen nedenden dolayı tezde,

2001-2011 yılları arasında Türkiye'nin Afganistan'daki rolü örnek olayından yola çıkarak “yumuşak güç” ve “devlet inşası başarısı” arası ilişki araştırılmıştır.

Tez; giriş, altı bölüm, sonuç ve değerlendirmeden oluşmaktadır. Tezin ilk bölümünde, kaynak taraması eleştirel bir tarzda açıklanmıştır. Böylece çalışmanın literatürdeki yeri ve hangi boşluğu doldurmaya çalıştığı ortaya konulmuştur. İkinci bölümünde, 2001-2011 yılları arası devlet inşa süreci, ağırlıklı olarak anlaşmalar ve konferanslar çerçevesinde tasvir edilerek devlet inşasının hukuksal boyutu ortaya konulmuştur. Ayrıca bu bölümde, 2001-2011 yılları arasında BMGK'nin Afganistan hakkında aldığı tüm kararlara da yer verilmiştir. Üçüncü bölümünde, Türkiye'nin Afganistan devlet inşasındaki amaç ve faaliyetleri (iki ülke arası yapılan anlaşmaları da içerecek şekilde) ortaya konulmuştur. Dördüncü bölümünde, Afganistan'daki grup ve aktörlerin amaç ve faaliyetleri genel hatlarıyla anlatılmıştır. Beşinci bölümünde, Türkiye'nin faaliyetlerinin Afganistan'daki diğer aktörlerin faaliyetleriyle uzlaşma-tarafsızlık-çatışma durumları ortaya konulmuştur. Altıncı bölümde, amaçsal bazda, faaliyetlerin uzlaşma-tarafsızlık-çatışma durumları ve çatışma durumundaki amaçların uzlaştırılması için kullanılan sert ve yumuşak güç araçlarının kullanım sıklıkları tespit edilmiştir. Müteakiben devlet inşasının başarısını inşacı devletlerin girdilerine göre tanımlayan kurumsallaşmaya öncelik verme yaklaşımına göre, Türkiye'nin başarısını gösteren birincil kaynak veriler incelenmiştir. Bu bölümde en son yumuşak güç ve devlet inşası başarısının beraber artıp/azalma durumları karşılaştırma yöntemiyle incelenmiştir. Sonuç ve değerlendirme kısmında ise çalışma değerlendirilerek “yumuşak güç politikaları” ve “devlet inşası başarısı” arası ilişkinin durumu ve çalışmadan elde edilen sonuçlar ortaya konulmuştur.

Tezin Önemi

Gerek Türkiye'de gerekse dünyada Afganistan ile ilgili akademik çalışmalar, bu ülkenin sahip olduğu önemle kıyaslandığında oldukça azdır. Ülkemizde bu alanda yapılmış akademik çalışmalar, kırk yedi (on altı tanesi uluslararası ilişkiler dalında) yüksek lisans, beş tane de doktora tezi (bir tanesi uluslararası ilişkiler dalında) olmak üzere toplam elli iki (on yedi tanesi uluslararası ilişkiler dalında) tezden ibarettir (Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi, 2011). Dünyada yapılan doktora

çalışmaları incelendiğinde ise halen araştırılması gereken alanlar olduğu görülmektedir (Miller, 2010; Manija, 2010; Girod, 2008; Yodsampa, 2011; Murtazashvili, 2009; Caron, 2009; Roberts, 1990; Wilner, 2008; Azizi, 2008; Nishi, 2009; Desai, 2008; Bolan, 2009; Duffy, 2011; Coburn, 2010; Raqib, 2011 vb.). Açıklanan nedenlerle yapılmasına karar verilen tezle literatürde eksik olan bu konuda açıklayıcı bir yaklaşım geliştirilmeye çalışılmıştır (Aydınli, 2009: 81-87; Neuman, 2008: 52).

Tezde kuramsal olarak devlet inşasının başarısı ve kurumsallaşmaya öncelik veren yaklaşım arası en büyük engel olan talep yetersizliğinin yumuşak güçle aşılabilirliği ortaya konulmaya çalışılmıştır. Bununla birlikte, Afganistan devlet inşası sürecini yönlendiren yetkili kişilere, politika belirlerken bölgedeki tüm aktörleri kapsayan ve yumuşak güç içeren politikaların devlet inşasının başarısına etkisi hakkında bilgi sağlanması hedeflenmiştir. Tezin literatürdeki bir boşluğu doldurmayı hedeflemesi önemini daha da artırmaktadır. Tezin kuramsal yararlarına ek olarak halen devam eden bir süreci açıklamaya çalışması, uygulamaya yönelik faydalar sağlama olasılığını da yükseltmektedir.

Tezin Amacı:

Araştırmanın genel amacı, devlet inşasının başarısını etkileyen faktörleri bulmaktır. Araştırmanın işlevsel amacı ise “devlet inşası başarısı” ve “yumuşak güç” ilişkisini belirlemektir. Bağımlı değişken “devlet inşası başarısı”, bağımsız değişken ise “yumuşak güç politikaları” dır. Araştırmanın sorusu “Yumuşak güç politikaları ve devlet inşası başarısı arasında, bir ilişki var mıdır?”, araştırmanın hipotezi ise “Yumuşak güç politikaları, devlet inşası başarısını artırır.” dır. Örnek olay olarak Türkiye’nin 2001-2011 yılları arasında Afganistan devlet inşa sürecindeki faaliyetleri incelenmiştir. Örnek olaydan yola çıkarak araştırma sorusu, daha somut olarak “Türkiye’nin Afganistan’da kullanmış olduğu yumuşak güç politikaları ve devlet inşası başarısı arası bir ilişki var mıdır?” şeklinde sorulmuştur. Araştırma sorusundan elde edilen somut hipotez ise “Türkiye’nin Afganistan’daki yumuşak güç politikaları, devlet inşası başarısını artırır.” şekline getirilmiştir (Roselle ve Spray, 2008: 41). Hipotezin, Afganistan’da merkezi hükümet dışındaki grupların (Taliban dâhil) dışarıda kaldığı bir

durumda, kalıcı barışın olmayacağı akademik ve siyasi çevreler tarafından kabul görmeye başladığı günümüzde, literatüre yeni bir bakış açısı getireceği düşünülmektedir (Williams, 2011:124).

Yöntem

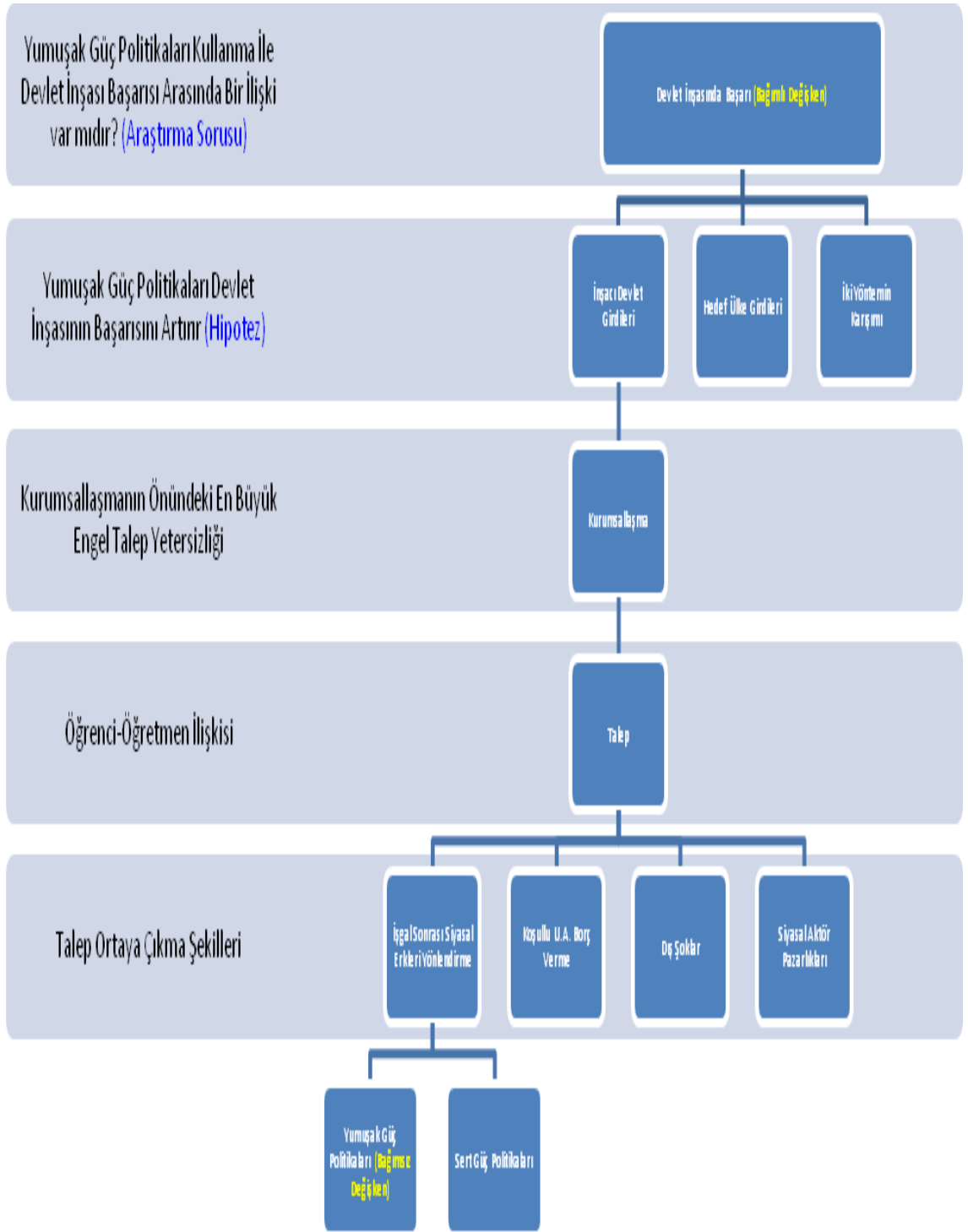
Araştırma Değişkenlerinin Açıklanması

Tezde, bağımlı değişken olarak “devlet inşasında başarı” tespit edilmiştir. Literatürde, bu bağımlı değişkeni etkileyen ve başarıyı tespit etmeye çalışan üç tür yaklaşım vardır: Bunlar, başarıyı inşacı devlet girdilerine göre ölçen, başarıyı hedef ülkenin girdilerine göre ölçen ve başarıyı iki yaklaşımın karışımına göre ölçen yaklaşımlardır. Bu yaklaşımlardan literatürde en çok tercih edileni, ölçülmesi kolay olan başarıyı inşacı devletlerin girdilerine göre ölçen yaklaşımdır. Bu yaklaşım inşacı devletlerin ne kadar fazla zaman, para, asker vb. kullanırsa başarısının artacağını savunmaktadır. Bu yaklaşım kendi içinde dörde ayrılmaktadır: liberalleşmeye öncelik veren, kurumsallaşmaya öncelik veren, güvenliğe öncelik veren, sivil topluma öncelik veren. Liberalleşmeye öncelik vermek, Bosna örneğinde olduğu gibi çatışmaları engelleyememiştir. Güvenliğe öncelik vermek, zamanla askeri işgale dönüşüp toplumda dirençlere yol açmıştır ((footprint dillema) Edelstein, 2004: 49-91). Sivil topluma öncelik vermek ise çok uzun vadeli bir çalışma gerektirdiğinden ((duration dillema) Edelstein, 2004: 49-91) gözlemlenmesi zor bir süreçtir. Değinen nedenlerden dolayı, her ne kadar diğerlerine göre daha teknik konular içerse de başarının kurumsallaşmaya öncelik vermekle elde edileceği, tezde kabul edilmiştir.

“Kurumsallaşmaya öncelik verme” ve “devlet inşası başarısı” ilişkisinde karşımıza “kurumlara talep” kavramı çıkmaktadır. Kurumlar ve kurumsal reformlara talebin yetersiz olması, yoksul ülkelerdeki kurumsal gelişmenin önündeki tek ciddi engeldir (Fukuyama, 2005: 49). Kurumsallaşmaya öncelik vermede başarı isteğe bağlıdır. Bu ilişki öğrenci-öğretmen ilişkisine benzemektedir. Öğrenci talep ettiği sürece öğretmen bilgi verecek veya öğretmen bazı konuları öğrencinin zorla talep etmesini sağlayacaktır. Bu noktadan yola çıkarak “talep”, aktörlerin pazarlıkları sonucu, dış şoklar sonucu, koşullu olarak uluslararası toplumun borç vermesi sonucu ve işgal sonrası siyasal erkleri

yönlendirme sonucu oluşacaktır (Fukuyama, 2005: 49,50). Devlet inşası, işgal sonrası siyasal erklerin yönlendirme yöntemiyle talep yetersizliğini çözmek zorundadır. Bu yönlendirmede dış güçlerin kullanabileceği, yumuşak ve sert güç politikaları olmak üzere, iki ayrı araç vardır. İşte, tezdeki bağımsız değişkenimiz bu araçlardan “yumuşak güç politikaları” dır.

Buradan yola çıkarak araştırma sorumuz: “Yumuşak güç politikaları kullanma ile devlet inşası başarısı arasında bir ilişki var mıdır?” şeklindedir. Bu iki değişkeni birbirine bağlayan “kurumlara talep” ise araştırmanın ara değişkenini oluşturmaktadır. En son olarak araştırmada test edilen hipotezimiz “Yumuşak güç politikaları devlet inşası başarısını artırır.” dır. Tezin değişkenleri ve aralarındaki ilişkilerin daha kolay anlaşılması için değişkenler ve ilişkiler Şekil 1.1’de gösterilmiştir.

Şekil G.1: Değişkenler Arası İlişkiler

Araştırma Modeli

Araştırma modeli olarak tarama modeli kullanılmıştır (Karasar, 2009: 76). Tarama modeli türü olarak genel tarama tercih edilmiştir (Karasar, 2009: 79). Genel tarama türüyle devlet inşası süreçlerinin başarısı için genel bir yargıya varmak amacı ile Afganistan örnek olayı üzerinde gözlem yapılmıştır. Gözlem yapılırken genel tarama çeşitlerinden, ilişkişel taramalardan olan karşılaştırma kullanılmıştır (Karasar, 2009: 81). Karşılaştırma ile “devlet inşasının başarısı” ve “yumuşak güç politikaları” arasındaki ilişki olup olmadığı bulunmaya çalışılmıştır.

Araştırma Kümesi

2001-2011 yılları arasında farklı grupları zamanın birden fazla noktasında gözlemlene amacıyla kullanılan “zaman dizisi” kullanılmıştır. Zaman dizisinde, yıllık olarak her yıl devlet kurumları tarafından yapılan devlet inşa faaliyetlerinin dağılımı incelenmiştir.

Verilerin Toplanma Yöntemi

Veri toplama yöntemi olarak nicel veri toplama yöntemlerinden tepkisiz araştırma yöntemi olan, ikincil çözümleme ve içerik analizi kullanılmıştır (Neuman, 2008: 462). Bu yönteme ilave olarak görüşme yoluyla da uzman kişilerden veri elde edilmiştir (Karasar, 2009: 153). Öncelikle Afganistan’daki aktörlerin amaçları ve faaliyetleri, ikincil analiz ve görüşme yöntemleri ile tespit edilmiştir. Daha sonra Afganistan’daki aktörlerin amaçlarına ulaşmak için politikanın araçları olan, yumuşak güç/sert güç kullanma sıklıkları içerik analiziyle incelenmiştir. Müteakiben inşacı devlet başarı kriterleri ikincil çözümleme ile toplanmıştır.

İkincil araştırma ve içerik analizi çerçevesinde, şu kaynaklar kullanılmıştır: ABD Kongre Arşivi, U.N. Arşivi, UNODC Arşivi, UNAMA Arşivi, ISAF Arşivi, NATO Arşivi, Avrupa Birliği Arşivi, Afgan Devlet Arşivi, Türkiye Büyük Millet Meclisi (TBMM) Arşivi, TİKA Arşivi, Dışişleri Bakanlığı Arşivi, Cumhurbaşkanlığı Arşivi, Genelkurmay Başkanlığı Arşivi, Sağlık Bakanlığı Arşivi, Mili Eğitim Bakanlığı Arşivi,

Afganistan’da görev alan diğer kurumlarımızın arşivleri, devlet kurumlarının, çeşitli uluslararası örgütlerin hazırladığı raporlar, konuyla ilgili tez, kitap, makaleler ve basın açıklamaları.

Ayrıca tez konusuyla ilgili olarak Eski NATO Afganistan Kıdemli Sivil Temsilcisi Hikmet Çetin, Türkiye Dışişleri Bakanlığı Afganistan Daire Başkanı Fatih Ak, Eski Afganistan TİKA Koordinatörü ve TİKA Uzmanı Cüneyt Esmer, Eski Türkiye Afganistan Ticaret Müşaviri Aydın Temizer, Afganistan Ankara Büyükelçiliği Kültür İşleri Sorumlusu ve İkinci Kâtip Seyid Pisar Ali Kayani, Afgan Akademisyen, Yazar ve 21’inci Yüzyıl Türkiye Enstitüsü Orta Asya Araştırmaları Merkezi Bilimsel Danışmanı Fazıl Ahmed Burget, TRT Afganistan Masası Şefi Humayun Hayri, 2014 Afganistan Devlet Başkanlığı Seçim Adayı ve Ankara Atatürk Araştırma Hastanesi Başhekim Yardımcısı Dr. Haşim Erdem’le, bireysel, yarı yapılanmış görüşmeler yapılmıştır. Görüşmelerde çeşitli konularda birincil kaynak temini yapılmış ve görüşmeler teze ek olarak konmuştur (Bkz. EK-1, EK-2, EK-3, EK-4).

Analiz Düzeyi

Tezde devlet ve devlet altı analizler beraber kullanılmıştır. Afganistan’da faaliyet gösteren devlet ve kurumlar ile devlet altı aktörler karşılıklı ilişkiler düzeyinde analizlerle incelenmiştir (Arı, 2009: 69).

Veri Çözümleme Tekniği ve Analiz Yöntemi

Hipotezin sayısal hale getirilebilmesi için Türkiye’nin “Afganistan devlet inşasındaki başarısı” ile “yumuşak güç politikaları” arası ilişki, bağımlı ve bağımsız değişken seviyesinde çözümlenmiştir. Bağımlı ve bağımsız değişken ilişkisini test edebilmek için “politika”, “yumuşak güç/sert güç” ve “devlet inşasında başarı”, kavramları ölçülebilir hale getirilmiştir. Bu kavramlar aşağıdaki sırayla sayısallaştırılmıştır:

1. Bağımsız değişkenin sayısallaştırılması (Yumuşak Güç Politikaları)
 - a. Öncelikle, politika tanımdan yola çıkılarak bu tanımın sayısallaştırılması sağlanmıştır. Daha sonra sert ve yumuşak güç politikalarının neler olduğu tespit edilmiştir.
 - b. Politika tanım olarak, “belirlenen amaç veya hedeflere ulaşmaya yönelik, karar ve eylemler bütünü” (www.tdk.gov.tr, 2004) ve “belli bir toplumda çatışma halinde olan çıkarların uzlaştırılması faaliyeti”dir (Kapani, 2007: 21). Tanımlardan yola çıkarak politikayı sayısallaştırmak için “amaç”, “faaliyet” ve bunların “uzlaşma-tarafsızlık-çatışma durumları” ölçülebilir hale getirilmiştir.
 - c. Tanımlar çerçevesinde önce Türkiye’nin, sonra Batı ve yerel aktörlerin (Hükümet, Taliban, Savaş Ağaları, Uyuşturucu Endüstrisi, Pakistan (yarı yerel aktör), Etnik Gruplar) Afganistan’daki amaç ve faaliyetleri tespit edilmiştir.
 - d. Daha sonra aktörlerin Türkiye ile uzlaşma-tarafsızlık-çatışma halindeki faaliyetleri sıralanmıştır.
 - e. Müteakiben grupların faaliyetleri amaçsal bazda tekrar incelenmiştir. İncelemenin sonucunda, yıllara göre uzlaşma-tarafsızlık-çatışma durumundaki faaliyetler tespit edilmiştir.
 - f. Sonrasında Türkiye’nin tespit edilen amaçlara ulaşmak, çatışma durumundaki çıkarları uzlaştırmak için yumuşak güç veya sert güç araçlarından hangilerini kullandığı ortaya konulmuştur. Aktörlerin kullanabileceği sert güç ve yumuşak güç araçları şunlardır:

(1) Sert güç araçları (Wagner, 2005:2):

(a) Silahlı çatışma (Bilgin ve Eriş, 2008:6),

(b) Karşılık beklenen ekonomik yardım.

(2) Yumuşak güç araçları (Yılmaz, 2008: 1-15):

(a) Hükümet politikaları,

(b) Eğitim programları,

(c) Karşılıksız yardımlar,

(d) Din (Cooper, 2004:6).

g. En son olarak da amaçsal bazda incelenen faaliyetlerde kullanılan yumuşak ve sert güç araçları sayıları yıllık olarak tespit edilmiştir.

2. Bağımlı değişkenin sayısallaştırılması (Devlet İnşasında Başarı)

a. Bağımlı değişken olan devlet inşasında başarıyı ölçülebilir hale getirmek için önce kullandığımız yaklaşım incelenmiştir. Kurumsallaşmaya öncelik verme devlet inşasının başarısını inşacı devletlerin girdilerine göre tanımlayan bir yaklaşımdır.

b. Bu yaklaşıma göre inşacı devlet; ne kadar çok inşa edilen ülkeye para, asker, zaman vb. ayırırsa başarı olasılığı artmaktadır.

c. Bu kabulden dolayı önce hangi girdilerin ölçülebileceği tespit edilmiştir. Türkiye'nin Afganistan faaliyetlerini ANDS (Afghan National Development Strategy)'ye destek verecek şekilde yürütmesi, bu girdilerin tespitinde kolaylık sağlamıştır.

- d. Güvenlik ve savunma, anayasal kurumların kurulması ve güçlendirilmesi, ekonomi ve temel ihtiyaçların karşılanması, sağlık, eğitim girdilerin ölçülebileceği alanlar olarak tespit edilmiştir.
 - e. Müteakiben yukarıdaki beş alan üçe indirilerek veriler daha sade şekle getirilmiştir. Böylece güvenlik ve savunma, anayasal kurumların kurulması ve güçlendirilmesi, ekonomi ve temel ihtiyaçların karşılanması, sayısal veriler toplanacak girdiler olarak tespit edilmiştir.
 - f. Daha sonra girdi olarak güvenlik ve savunma alanında yıllık asker miktarları, anayasal kurumların kurulması ve güçlendirilmesi alanında yıllık TİKA tarafından alınan proje sayıları, ekonomi ve temel ihtiyaçların karşılanması alanında Türk firmaların yıllık iş alma sayıları değişimi incelenmiştir.
 - g. Tespit edilen girdileri temsil eden sayılardaki artışların Türkiye'nin devlet inşası başarısını artırdığı kabul edilmiştir.
3. En son olarak da bağımlı ve bağımsız değişkenin “karşılaştırma modeliyle” ilişkisi test edilmiştir.
 - a. Yumuşak güç araçlarının yerel aktörlerin kazanılması için sert güçten daha etkin ve ötekileştirme yaratmayan yöntemler olduğu bilinmektedir. Yumuşak güç devletlere, sert güç dengesinin çok üzerinde etki ve kontrol imkânı vermektedir (Yılmaz, 2008: 4).
 - b. Bundan dolayı bağımlı değişken (devlet inşasında başarı) ve bağımsız değişken (yumuşak güç politikaları) arası, yıllara göre, karşılaştırma yapılarak “yumuşak güç politikasının kullanılma sıklığının ve amaçlarda uzlaşmanın” arttığı/azaldığı yıllarda “inşacı devlet başarısının” artıp/azalması durumu incelenmiştir. İnceleme neticesinde pozitif doğrusal bir ilişki bulunmuştur.

4. Ölçme teknikleri

- a. Bağımlı değişkenin ölçülmesi için öncelikle olgusal veri ve olgusal ölçme ile oranlı ölçek kullanılmıştır (Karasar, 2009: 133-146).
- b. Bağımsız değişkenin ölçülmesi için ise olgusal/yargısal veriler ve ölçme beraber kullanılmıştır. Ayrıca sınıflama ölçek türü kullanılmıştır (Karasar, 2009: 133-146).

Sınırlama ve Varsayımlar

Sınırlama olarak devlet inşa çalışmaları için literatürde, Soğuk Savaş sonrası Balkanlar, Kafkaslar, Ortadoğu, Orta Asya, Güney Afrika gibi dünyanın birçok yerinde çok sayıda örnek olay olmasına rağmen tezde sadece 11 Eylül sonrası Afganistan'da icra edilen devlet inşası süreci incelenmiştir. Zaman sınırlaması olarak da halen devam etmekte olan Afganistan devlet inşası sürecinde, Sınırsız Özgürlük Harekâtının başladığı 2001 yılı ile yönetimin Afgan yetkilere devri konusunda kararların alındığı 2011 yılı arası dönem kabul edilmiştir. Zaman sınırlamasına istisna olarak 2001-2011 yılları arası süreci etkileyen ve bu sürecin dışında olan önemli olaylar da incelemeye alınmıştır.

Varsayım olarak İnşacı devlet girdilerinin devlet inşasının başarısını açıklamada yeterli olduğu kabul edilmiştir. Bu yaklaşımlardan kurumsallaşmaya öncelik veren yaklaşım tercih edilmiştir.

BÖLÜM 1. KAYNAK TARAMASI

Kaynak Taraması bölümünde, öncelikle devlet ve devlet inşası problemi, müteakiben devlet inşa kavramı kısmında ise devlet inşası tanımları, hangi devletlerin inşa edilmesi gerektiği, devlet inşasında başarı yaklaşımları ve diğer müdahale çeşitleri ile devlet inşası arasındaki farklar üzerinde durulmuştur. Daha sonra tezin Literatürde doldurmaya çalıştığı boşluk belirtilmiştir. En son olarak da araştırmada kullanılan ve özellik arz eden tanımlar açıklanmıştır.

1.1. Devlet ve Devlet İnşası Problemi

Uluslararası ilişkilerin temel konularından biri, sürekli olarak devlet ve devletin fonksiyonları olmuştur. Devletin fonksiyonları, işlevleri, nasıl inşa edileceği, zayıflığı ve güçlendirilmesi, barış ve savaş sağlama kapasitesi günümüzde de tartışılan konulardandır. Hedley Bull'a göre devletin uluslararası ilişkilerdeki yeri ve barış sağlama kapasitesine göre üç grup yaklaşım vardır (Arı, 2010: 48):

1. Realist Yaklaşım (Hobesiyen Yaklaşım): Bu yaklaşıma göre uluslararası ilişkilerde daimi bir savaş durumu söz konusudur. Barış, ancak iki savaş arasındaki dönemde mümkündür. Temel aktör devlettir. Devletlerarası ilişkiler sıfır toplamlıdır.
2. Kozmopolitan Yaklaşım (Kantiyen Yaklaşım): Uluslararası ilişkilerin özü, devletlerarası çıkar çatışması değil, toplumların ve bireylerin de yer aldığı transnasyonal ilişkiler ve bağlardır. Devletlerarası ilişkiler sıfır toplamlı değil, işbirliğinin egemen olduğu bir ortamdır. Bu yaklaşım, Pluralist (Transnasyonalizm)/Liberal yaklaşım olarak da ifade edilmektedir. Bu yaklaşıma göre uluslararası ilişkilerde devlet dışında aktörlerin artışına rağmen devlet halen önemli bir aktördür.
3. Uluslararası Toplum Yaklaşım (Grotiyen Yaklaşım): Bu yaklaşım ilk iki yaklaşımın arasında bir duruş sergilemektedir. Bu yaklaşıma göre uluslararası

ilişkilerin temel aktörü devletlerdir. Bu yaklaşım, aynı zamanda Kurumsalcı Liberalizm olarak isimlendirilmektedir.

Bu üç yaklaşımdan da anlaşıldığı üzere uluslararası ilişkilerin en önemli aktörü günümüzde de halen devlettir. Devletin bu şekilde uluslararası ilişkilerdeki yerine baktıktan sonra ikinci bakılması gereken konu devletin içinde yer aldığı günümüz dünyasının durumudur. Bugünün dünyasına anlam yükleyen kod, 11 Eylül ve sonrasıdır. 11 Eylül “dünyanın değiştiği gün” olarak yorumlanmaktadır. 11 Eylül sonrası dünyanın dört önemli belirleyicisi ise aşağıdaki gibidir (Eralp, 2009: 226):

1. Ulusal güvenliğin askeri boyutunun, hukukun üstünlüğünün öncüsü sayıldığı belirsizlik ve güvensizlik olgularından meydana gelen “risk dünyası”dır.
2. Risk dünyasının başat aktörünün ABD’de olması, başat aktör ABD’nin ise dış politikasını aşağıdaki dört noktaya göre belirlemesi:
 - a. Yapılacak müdahaleler için uluslararası rızayı elde etmek amacı ile “uluslararası meşruiyet” yerine “uluslararası korku ve askeri gücü” kullanmak,
 - b. Dost-düşman ayrımı ve sürekli düşman yaratmak,
 - c. Medeniyet yaratma kapasitesine içsel olarak sahip toplumlar ve medeniyet yaratma kapasitesini dışsal müdahale ile kazanabilecek toplumlar ayrımı (savaşı medeniyet yaratma olgusuyla meşrulaştırmak) yapmak,
 - d. ABD hegemonyasını “ekonomik kalkınma-demokrasi” eksenine yerine “askeri güvenlik-demokrasi” ekseninde yeniden üretmek.
3. 11 Eylül sonrası küreselleşme sürecindeki değişim ile neo-liberal politika (minimal devlet/bireycilik, 1980-1995), müteakiben küresel demokratik yönetim (1995-2001), yerini savaşa bırakmış ve küreselleşme savaşıyla tanımlanmış olmuştur.

4. Gelişen bu yeni dünyaya karşı küresel direnç (sebebi küresel demokrasi yönetimine dönüş) olan sivil itaatsizlik ve toplumsal hareketler yaygınlaşmıştır.

Anlaşıldığı üzere bugünün dünyası ve en önemli aktörü olan “devlet” bir kavşak noktasındadır. Ya terörizmle mücadelenin ilk planda, bireysel özgürlük, demokratikleşme ve sosyal adaletin ikinci planda olduğu bir dünya ya da hukukun üstünlüğü ve küresel adalet ilkelerini temel alan “demokratik dünya düzeni” seçilecektir. Francis Fukuyama tarafından yazılan “Tarihin Sonu” tezi göre 21’inci yüzyılda liberalizmin zaferi, tüm dünyada doruk noktasına ulaşmış (demokratik dünya düzeni) ve ikinci dünya (demokratik dünya düzeni) tercih edilmiştir. Ancak 11 Eylül sonrası uygulanan yanlış neo-liberal politikalar sayesinde, Tarihin Sonu tezi güç kaybetmiş ve birinci dünya (terörizmle mücadelenin öncelikli olduğu) güçlenmiştir. Bunun yansıması sonucu devlet inşasında sadece askeri güç kullanılarak yapılan uygulamalar tercih edilmiştir. Ancak askeri güç kullanılarak yapılan uygulamalardan elde edilen başarısız sonuçlar, günümüzde tekrar demokratik dünya düzeninin güç kazanmasını gündeme getirmiştir. Henüz hangi dünyanın seçileceği kesin belli değildir. Ancak demokratik dünya düzeninin daha barış merkezli bir seçim olacağı kesindir. Seçilmesi muhtemel demokratik dünya düzeninin kurucu öğeleri ise şunlardır (Eralp, 2009: 231) :

1. Demokratik dünya yönetimi; ulus devletlerin demokratikleşmesi yoluyla demokrasinin küreselleşmesi, uluslararası örgütlerin karar alma mekanizmalarının demokratikleşmesi, sivil toplum örgütlerinin dünya yönetimine katılmasıdır,
2. Demokratik dünya düzeni reel politikayı, sadece “devlet çıkarı ve güvenliğinde” değil “meşruiyet ve adalet” olgularında da arar,
3. Demokratik dünya yönetimi ile uluslararası hukuk ve adalete verilen önem birinci dünyaya göre artar,

4. Demokratik ulus-devlet, dünyada temel sorun çözücü mekanizmanın işbirliği, diyalog ve müzakere olduğunu kabul eder,
5. Ulus-devlet'in rolü ve egemenlik anlayışı bölgesel ve uluslararası aktörlerle paylaşılır,
6. Demokratik dünya yönetimi kültürel ve ekonomik düzeylerde çok merkezliği kabul eder.

Yukarıdaki demokratik dünya düzeni kurucu öğelerinden yanlış anlaşılması gereken en önemli öğe, "ulus-devlet" in ortadan kalkma sürecine girmediği bilakis halen önemli bir aktör olma özelliğini koruduğudur. Ancak günümüzde ulus-devlet kendisini ulus-üstü ve ulus-altı süreçlere açmak zorundadır. Ulus-devletin 11 Eylül sonrası güçlü olması, kendisini küreselleşme süreçlerine adapte etmesi ve bunu yaparken demokratikleşmeyi ön plana çıkartmasıyla ilintilidir (Eralp, 2009: 231).

Birinci dünyanın (terörizmle mücadelenin öncelikli olduğu) barışın sağlanması için ötekilerle savaşı meşrulaştırmasına ikinci dünya (demokratik dünya düzeni), tamamen karşı çıkmaktadır; çünkü ikinci dünyaya göre demokratik devletler birbirleriyle savaşmazlar. Bu çerçevede, Kant'ın barış için birlik oluşturmak için sunduğu "demokrasiler birbirleriyle savaş yapmaz." (Her devletin cumhuriyetle yönetilmesi ve cumhuriyetçilik) tezi, günümüzde Fukuyama ve Michael Doyle tarafından yeniden formüle edilerek popülerleştirilmiştir (Dağı ve diğ., 2009:53). Fukuyama'nın Neo-Kant'çı tezine göre: "Liberal demokrasi ile yönetilen devletler liberal olmayan devletlerle olmasa da diğer liberal devletlerle savaşmazlar. Barışın gerçekleşmesi, liberal devlet yönetim biçimlerinin evrenselleşmesine bağlıdır. Liberal demokrasi, insanlığın ideolojik evriminin son noktasıdır. Meşru siyasal düzenlerin yayılması ile nihai olarak uluslararası barışı sağlanacaktır.". Michael Doyle tezine göre ise: "Liberal demokrasiler birbirleriyle olan ilişkilerde güç kullanmaktan kaçınırlar, bu paylaşmış oldukları meşru siyasal düzenlerin bir sonucudur. Bu nedenle liberal demokrasi ile yönetilen ülkelerin "ayrı bir barış alanı" vardır." (Eralp, 2009: 275).

Birinci dünyanın (terörizmle mücadelenin öncelikli olduğu) barışın sağlanması için ötekilerle savaşı meşrulaştırmasına, ikinci dünyanın (demokratik dünya düzeni) tamamen karşı çıkmasına rağmen, kendisinin de bu hataya düştüğü görülmektedir. Günümüzde, Fukuyama ve Doyle'un popülerleştirdiği “barış için birlik” tezlerine, John Macmillan ve J.M.Owen tarafından bu konuda önemli eleştiriler getirilmiştir. John Macmillan; Doyle'u, liberal devletlere karşı liberal olmayan devletler yaratarak Kant'ta olmayan “dışlama prestiji” yarattığı konusunda eleştirmektedir. Macmillan'a göre, Doyle ve Fukuyama'nın Neo-Kantçı yorumları “hegomonik” sonuçlar doğurmaktadır. Owen'a göre ise Doyle'un, demokratik barış tezi liberal demokrasileri bir taraftan savaştan uzaklaştırmaktayken aynı liberal devletleri liberal olmayan devletlerle savaşa iterek, anarşik bir devlet sistemi oluşmasına neden olmaktadır (Eralp, 2009:276). Bu da ötekileşme sürecine neden olmaktadır. Ötekileşme sürecindeki sorunun kaynağı ise “kimlik olgusu” dur. 11 Eylül saldırılarına bakıldığında anarşik devlet sisteminin ilk nedenin yoksulluk değil “kimlik olgusu” olduğu çok net anlaşılmaktadır; çünkü bu saldırıları düzenleyenler fakir insanlar değil orta sınıf insanlardır (Dempsey, 2002: 418). Ayrıca doğdukları ülkelerde değil Batı'da radikalleşmişlerdir.

Doksanlı yıllardaki etnik, dinsel, kültürel mikro milliyetçilik adına yapılan savaşlar; insan kıyımları ve çatışmalar, “kültür ve kimliği” uluslararası ilişkilerin merkezi sorunlarından biri haline getirmiştir. Bu merkezi sorun, 11 Eylül'den sonra artık küresel bir boyut almıştır. Kültürel kimlik, uluslararası ilişkiler kuramının normatif kurucu öğelerinden ve sistem dönüştürücü aktörlerinin en önemlilerindedir (Eralp, 2009: 217). Modern zamanlarda bu olgu “doğu-batı”, “modern-geleneksel” gibi karşıtlar gösterirken bugün “medeniyetler arası savaş”, “terörist”, “düşman”, “öteki olarak islam” diye karşıtlar şeklinde kendini göstermektedir.

11 Eylül sonrası Afganistan'da başlatılan savaşta, kimlik olgusu medeniyetler çatışması temelinde tanımlanan ve küreselleşen terörizmle mücadelede “Taliban (devlet merkezli terörizm)” ve “Hür Dünya” mücadelesini yaratmıştır. Ancak bu mücadele, ötekiliğin ve farklılığın neden olduğu sorunları çözme yetisinden yoksundur. J. Pilger'e göre, 11 Eylül sonrası dünyada “savaş = terörizmle mücadele” olarak tanımlanmaktadır (Pilger, 2002: 1-17). “terörizmle mücadele = savaş” tanımı, terörizmle mücadelenin öteki

boyutları olan sosyal ve ekonomik boyutu, mücadelenin içerisine katmadığı sürece eksiktir. Noam Chomsky'nin de belirttiği gibi: "Asgari etik ve moral bir ölçütü kendimize öncül olarak almalıyız ve biz-öteki ayrımı yapmadan özgürlük ve güvenlik sorusuna yaklaşmalıyız; çünkü kendi özgürlük ve güvenlik istemimizi ve ölçütümüzü, ötekine de uygulamadığımız ölçüde terörizme karşı mücadeleyi savaşa indirgemiş oluruz" (Eralp, 2009: 247).

Teorik bilgilerden sonra bu bilgiler ışığında, devlet inşa kavramını daha somut hale getirmek istersek Soğuk Savaş sonrası oluşan yeni sağ akımından sözetmemiz gerekecektir. Yeni sağ akımı, muhafazakârlık içinde iki ideolojik akımın birleşimidir. Bu akımlardan ilki, büyük devlet, iktisadi ve sosyal müdahale anlayışına yönelik eleştiri olarak doğan liberal yeni sağ veya neo-liberalizm'dir. İkinci akım ise toplumun güçlendirilmesi için otoritenin onarılması ve sosyal disiplinin kabul ettirilmesi üzerine odaklanmış neo-muhafazakârlıktır. Neo-liberalizm ve neo-muhafazakârlık, sosyal muhafazakârlık ve iktisadi liberalizmi kaynaştırma açısından çakışmaktadırlar (Heywood, 2009:103-113). Özellikle Reagan ve Thatcher yönetimleri, yeni sağ görüşten en fazla etkilenen hükümetlerdir, farklı derecelerde hem liberal hem de muhafazakâr yeni sağa destek vermişlerdir. Bu ikili yapı, Andrew Gamble tarafından "serbest ekonomi ve güçlü devlet"e teslimiyet olarak özetlenmiştir (Gamble, 1988: 1-50). Ona göre yeni sağın hedefi, güçlü ama minimal devlet inşa etmektir. Yeni sağın bu harmanlayıcı yapısının 21'inci yüzyıldaki temsilcisi George W. Bush'dur (Ra'ees, 2010: 82). Washington Konsensüsü olarak kabul edilen bu politikalar, uygulamada sadece devlet faaliyetlerinin azalmasına odaklanmış ve güçlendirilmesi gereken temel devlet işlevleri ihmal edilmiştir. Bunun sonucunda Huntington'un üçüncü dalga demokratikleşme (Soğuk Savaş sonrası kurulan yeni devletlerin meydana getirdiği yeni dünya düzeni) diye adlandırdığı süreçte birçok devlet zayıflatılmış veya zayıf olarak kurulmuştur. 11 Eylül göstermiştir ki yanlış uygulanan yeni sağ politikalar sonucu meydana gelen zayıf devletlerin oluşturduğu küresel terörizm, çağımızın önemli uluslararası sorunlarından biridir (Jackson ve Sorensen, 2003:284). Sorunun çözüm araçlarından biri olan devlet inşası sürecinde uluslararası toplumun önemli araştırma konularından olacağı kesindir. Akademik çevreler, devlet inşasını başarıya ulaştırmak için daha uzun süreler tartışmaya devam edeceklerdir (Suhrke, 2007: 1300).

Günümüzde akademik çevreler tarafından tespit edilen devlet inşası başarısı üzerine üç grup yaklaşım vardır. Bu yaklaşımlar: devlet inşasının başarısını inşacı devletlerin girdileriyle tanımlayanlar, devlet inşasının başarısını inşa edilecek hedef ülkenin girdilerine göre tanımlayanlar ve iki grubun karışımı olarak tanımlayanlardır. Tezde, birinci grup yaklaşımların içinde yer alan kurumsallaşmaya öncelik verme yaklaşımı tercih edilmiştir. Kurumsallaşmaya öncelik veren yaklaşımı savunan başlıca yazarlar: Michael Barnett, Roland Paris, Edward D. Manisfield, Jack L. Snyder, Francis Fukuyama'dır.

Kurumsallaşmaya öncelik verilmesini savunan Fukuyama'ya göre devlet olmanın dört boyutu bulunmaktadır (Fukuyama, 2005: 37):

1. Örgütsel planlama ve yönetim,
2. Siyasal sistemin planlanması,
3. Meşruluğun temelleri,
4. Kültürel ve yapısal unsurlar.

“Dış güçler tarafından devlet inşasının başarısı için bu dört boyutundan hangilerine müdahale ve destek sağlanmalıdır?” sorusuna Fukuyama'nın verdiği yanıt birinci boyuttur (örgütsel planlama ve yönetim). Bu boyutta tecrübelerden aktarım yolu ile yararlanma oranı yüksektir. İki ve üçüncü alanda mevcut sistemin değişmesinin maliyetinin fazla olması nedeniyle değişim oranı orta-düşük düzeydedir ve savaş, devrim gibi dönemlerde ortaya çıkma ihtimali yüksektir. Dördüncü alanda ise toplumsal değişim çok uzun zamanlar almaktadır (Fukuyama, 2005: 45).

Kurumsallaşmaya öncelik veren yaklaşıma göre kurumlara talep varsa kurumların arzı talebi izlemektedir. Kurumlar ve kurumsal reformlara talebin yetersiz olması, yoksul ülkelerdeki kurumsal gelişmenin önündeki tek ciddi engeldir (Fukuyama, 2005: 49). Kurumsallaşmaya öncelik vermede başarı isteğe bağlıdır. Bu ilişki öğrenci-öğretmen ilişkisine benzemektedir. Öğrenci talep ettiği sürece öğretmen bilgi verecek ya da öğretmen bazı konuları öğrencinin zorla talep etmesini sağlayacaktır. Bu noktadan yola çıkarak “talep”, aktörlerin pazarlıkları sonucu, dış şoklar sonucu, koşullu olarak

uluslararası toplumun borç vermesi sonucu ve işgal sonrası siyasal erkleri yönlendirme sonucu oluşacaktır (Fukuyama, 2005: 49,50).

İşgal sonrası siyasi erkleri yönlendirme, yumuşak güç politikaları ve sert güç politikaları izleyerek olmaktadır. Türkiye'nin Afganistan'da yumuşak güç politikaları tercih ettiği izlediği politikalardan görülmektedir. Yine bununla paralel Türkiye'nin devlet inşa sürecinde her geçen gün artan rolü de gözlenmektedir. Erman Aydemir'e göre Türkiye'nin Afganistan devlet inşası sürecindeki artan rolünden çıkarılması gereken ders, devlet inşasında başarı için öncelikle "kalpleri ve akılları" kazanmak gerektiğidir (yumuşak güç politikası kullanma) (Aydemir, 2010: 41). Kalpleri ve akılları kazanmak ise yerel ve bölgesel değerleri anlamayı ve onlara saygı göstermeyi gerektirir. Afganistan'ın yerel ve bölgesel değerlerini anlamak, kimlik olgusunu anlamakla ilişkilidir. Afganistan'da kimliği oluşturan en etkili unsur etnik yapıdır (Çınarlı, 2009: 32). Bunun dışında Taliban/El-kaide merkezli fundamentalizm, Pakistan'daki Peştunlar, eski mücahitlerin oluşturduğu Savaş Ağaları (Warlords), ülkenin en önemli geçim kaynaklarından Uyuşturucu Endüstrisi kimliği belirleyen diğer unsurlardır. Buradan yola çıkarak söylenebilir ki Afganistan'da devlet inşasının başarısı kimliği belirleyen unsurların oluşturduğu yerel ve bölgesel aktörlerle ilişkilere bağlıdır. Tezde bu tespitten yola çıkarak Türkiye'nin devlet inşası başarısını değerlendirebilmek için Afganistan'daki aktörlerle karşılıklı ilişkileri incelenmiştir.

1.2. Devlet İnşa Kavramı

Bir önceki kısımda devlet ve devlet inşası problemi incelenip devlet inşası başarısı için bölgesel ve yerel aktörleri de içine alan bir devlet inşasına ihtiyaç olduğu vurgulandıktan sonra, bu kısımda devlet inşasını meydana getiren kavramlara değinilerek çalışmanın teorik alt yapısı ortaya konulmuştur. Bu kısımda ilk önce devlet inşası tanımları, müteakiben hangi devletlerin inşa edilmesi gerektiği, devlet inşasında başarı yaklaşımları ve diğer müdahale çeşitleri ile devlet inşası arasındaki farklar incelenmiştir.

1.2.1. Devlet İnşa Tanımları:

Literatürde birbiriyle ana çatı itibari ile uyuşan; ancak bazı kavramlarda farklılık gösteren çok sayıda devlet inşası tanımı bulunmaktadır. Bu tanımlardan bir kısmını sırasıyla incelersek:

1. Francis Fukuyama'nın 2005 basımlı "Devlet İnşası" eserine göre devlet inşası: "Yeni devlet kurumları kurmak ve olanları güçlendirmektir." (Fukuyama, 2005: 7).
2. David Chandler'ın 2006 basımlı "Empire in Denial: Politics of State-building" eserine göre devlet inşası: "Vatandaşların fiziksel ve ekonomik güvenliğini sağlayacak şekilde devlet kurumlarını inşa veya yeniden inşa etmektir." (Chandler, 2006: 1).
3. Fairlie Chappuis ve Heiner Hanggi'nin 2009 basımlı "Interplay Between Security and Legitimacy: Security Sector Reform and State-building" eserine göre devlet inşası: "Devlet kurumlarının yaratılmasıdır." (Chappuis ve Hanggi, 2009: 33).
4. Monika Heupel'in 2009 basımlı "State-building and The Transformation of Warfare" eserine göre devlet inşası: "Zayıf, bozulmuş ve çökmüş devlet kurumlarının temel alanlarda modern devlet kapasitesine ulaşacak şekilde yeniden inşa edilmesidir." (Heupel, 2009: 59).
5. Kimberly Marten'nin 2009 basımlı "State-building and Force: The Proper Role of Foreign Militaries" eserine göre devlet inşası: "Ülkeyi dışarıdan gelecek saldırı, vatandaşları kriminal şiddetten koruyan ve kurallara uymaya zorlayan devlet yapısının kurulması ve geliştirilmesidir." (Marten, 2009: 1-20).
6. Jens Meierhenrich'in 2004 basımlı "Forming State After Failure" eserine göre devlet inşası: "Devletin altı fonksiyon alanının yeniden inşa edilmesidir." (Meierhenrich, 2004: 153-169).

7. Paul D. Miller’ın 2010 basımlı “Strategies of State-building: Causes of Success and Failure in Armed International State-building Campaigns by Liberal Powers” eserine göre devlet inşası: “Liberal devletlerin askeri, politik ve ekonomik güç kullanarak liberal normlara göre (Westfalya Tarzı) zayıf, başarısız ve çökmüş devletlerin daha efektif şekilde yönetilmelerini sağlamaktır.” (Miller, 2010: 9).

Tanımlardan da anlaşıldığı üzere devlet kurumlarının güçlendirilmesi konusunda literatürde kavram birliği bulunmasına rağmen devletin güçlendirilmesi gereken kurum ve boyutlarında farklılıklar bulunmaktadır.

1.2.2. İnşa Edilecek Devletin Tespiti:

Literatürde inşa edilecek devletin nasıl tespit edileceği konusunda da birbirine yakın; ama farklı kavramlar bulunmaktadır. İnşa edilecek devletler; zayıf (weak), başarısız (failed), çökmüş (colapsed) devlet gibi farklı isimler almaktadır. Değişik yazarlara göre başarısız devlet tanımları incelersek:

1. Gerald B. Helman ve Steven R. Ratner’ın 1992 basımlı “ Saving Failed States” makalesine göre başarısız devlet: “Kendini devam ettirecek kapasitesi olmayan temel fonksiyonlarına bağımsızlığını sürdürece kadar sahip olmayan devlettir.” (Helman ve Ratner, 1992: 3-20).
2. Sebastian von Einsiedel’ın 2005 basımlı “Making State Work: State Failure and The Crisis of Governance” eserine göre devletin üç boyutu vardır: “Sosyal sözleşme, bir arada tutma, yasa sağlama”. Yazara göre başarısız devlet bu üç boyutun çöktüğü devlettir (Einsiedel, 2005: 49-91).
3. Jean Germain Gros’ın 1996 basımlı “Towards a Taxonomy of Failed States in New World Order: Decaying Somalia, Liberia, Rwanda and Haiti” makalesine göre başarısız devlet: “Sosyal sözleşmenin sürdürülmesi, güvenliğin sağlanması, kamu mallarının kullanımı konusunda başarısız olmuş devlettir.” (Gros, 1996: 455).

Tanımlardan anlaşıldığı üzere başarısız devletin temel fonksiyonlarını yerine getiremeyen devlet olduğu anlaşılmaktadır. Devletin temel fonksiyonları yerine getirebilme durumuna göre devlet inşa sürecinde yapılacak faaliyetler değişmektedir.

1.2.3. Devlet İnşası Başarı Yaklaşımları

Devlet İnşasında başarı elde etmek için literatürde üç grup yaklaşım bulunmaktadır. Bunlar sırasıyla: Devlet inşasının başarısını inşacı devletlerin yaptıklarıyla tanımlayanlar, devlet inşasının başarısını inşa edilecek ülke ve ülkenin yerel aktörlerin durumuna göre tanımlayanlar ve iki grubun karışımıdır.

1.2.3.1. Devlet İnşasının Başarısını İnşacı Devletlerin Yaptıklarıyla Tanımlayanlar:

Bu yaklaşım, kendi içinde Şekil 1.1’de görüldüğü üzere liberalleşmeye öncelik verenler, kurumsallaşmaya öncelik verenler, güvenliğe öncelik verenler ve sivil topluma öncelik verenler olarak dörde ayrılmaktadır.

Şekil 1.1: Devlet İnşasının Başarısını İnşacı Devletlerin Yaptıklarıyla Tanımlayanlar

1.2.3.1.1. Liberalleşmeye Öncelik Verenler (Liberalization First):

Bu yaklaşımın temeli, “Devlet yasallığını çoğunluğun seçimle seçtiği yönetimden alır.” esasına dayanır. Bundan dolayı Von Lipsey’e göre inşacı devletler, ilk önce inşa edilen ülke vatandaşlarına politik vatandaşlık haklarını (political enfranchisement) daha sonra da ekonomik vatandaşlık haklarını (economical enfranchisement) sağarlarsa inşa edilen ülkede çatışmaları engeller ve başarıyı elde ederler (Lipsey, 1997: 3-49). Philip G. Roeder ve Donald Rothchild’in 2005 basımlı “Dilemmas of State Building in Divided Societies” eserine göre ise inşa edilen ülkede demokrasinin temeli olan güç paylaşımı (power sharing), kontrol ve dengeler (check and balance) sistemi kurulması gruplar arası çatışmaları engeller ve başarıyı getirir (Roeder ve Rothchild, 2005: 29-49).

1.2.3.1.2. Kurumsallaşmaya Öncelik Verenler (Institutionalization First):

Liberalleşmeye öncelik verilmesinin 1996 Bosna Hersek seçimleri gibi seçimlerde etnik ve milliyetçi grupların birbiriyle iç savaşa sürüklenmesini engelleyememesinden dolayı kurumsallaşmaya öncelik veren yaklaşımlar çıkmıştır. Michael Barnett’ın 2006 basımlı “Building a Republican Peace: Stabilizing After War” eserin göre: “Etkin kurumlar kurulmadan seçimler yapılmamalıdır.” (Barnett, 2006: 89). Roland Paris’in 2004 basımlı “At War’s End: Building Peace After Civil Conflict” eserine göre: “Prematüre liberalleşmeler düşmanlıkları yeniden ateşlemektedir.” (Paris, 2004: 1-10). Edward D. Manisfield ve Jack L. Snyder’ın 2005 basımlı “Electing to Fight: Why Emerging Democracies Go To War” eserine göre: “Mature demokrasiler stabil olmayan ortamda bir şey elde edemezler.” (Manisfield ve Snyder, 2005: 1-20).

1.2.3.1.3. Güvenliğe Öncelik Verenler (Security First):

Kurumsallaşmaya öncelik veren yaklaşımların çok teknik ve uzun soluklu olmasından dolayı güvenliğe öncelik veren yaklaşımlar çıkmıştır. Charles T. Call’ın “Ending War, Building-States” eserine göre: “Güvenlik olmadan diğer görevler imkânsızdır.” (Call, 2008: 14). Amitai Etzioni’nin “Security First: For Muscular, Moral Foreign Policy” eserine göre: “Güvenlik demokrasi sağlar; ama demokrasi güvenlik sağlayamaz.” (Etzioni, 2007: ix). James Dobbins’in 2007 basımlı “The Beginner’s Guide to Nation-building” eserine göre: “Ulus inşasının görevi, çatışma olan toplumları barışçı hale

getirmektir; ne fakir olanları refaha kavuşturmak ne de otoriter olanları demokratik yapmaktır. İlk görev halkın güvenliği ve insani yardımdır.” (Dobbins, 2007: xxiii).

1.2.3.1.4. Sivil Topluma Öncelik Verenler (Civil Society First):

Çatışmaların kaynağı İnsan olduğundan inşacı devletlerin en iyi çözümü insana yatırımla sağlayabileceği düşüncesinden dolayı sivil topluma öncelik verme yaklaşımı çıkmıştır. Yaklaşım uluslararası toplumun partilere, kadın gruplarına, sosyal ağlara, spor kulüplerine vb. destek vermesini öngörür. Catherine Barnes’ın 2006 basımlı “Agents for Change: Civil Society Roles in Preventing War and Building Peace” eserine göre: “Çatışmaların kaynağı insan olduğu için insana yatırım en iyi çözümdür.” (Barnes, 2006: 2-15).

1.2.3.2. Devlet İnşasının Başarısını İnşa Edilecek Ülke Ve Ülkenin Yerel Aktörlerinin Durumuna Göre Tanımlayanlar:

Bu yaklaşım Şekil 1.2’de görüldüğü üzere inşa edilecek ülkenin güvenlik, yönetim, ekonomi, kültürel ve ideolojik durumuna göre dört gruba ayrılmaktadır.

Şekil 1.2: Devlet İnşasının Başarısını İnşa Edilecek Ülkeye Göre Tanımlayanlar

1.2.3.2.1. Güvenlik Durumu (Security Situation):

İnşa edilecek ülkenin güvenlik durumu, devlet inşasının başarısını etkilemektedir. Christina Steenkamp'ın 2009 basımlı "Violence and Post-war Reconstruction: Managing Insecurity in the Aftermath of Peace Accords" eserine göre: "Barış anlaşmalarından sonra düşmanlıklar nadiren son bulur. Bunun yerine politik şiddet ve kriminal şiddete doğru şekil değiştirir. Afganistan'da da böyle olmuştur." (Steenkamp, 2009: 10-33).

1.2.3.2.2. Yönetim Durumu (Governance Situation):

İnşa edilecek ülkenin yönetim durumu, devlet inşasının başarısını etkilemektedir. Michael W. Doyle ve Nicholas Sambains'ın 2000 basımlı "International Peacebuilding: A Theoretical and Quantitative Analysis" eserine göre: "Devletin kurumsal kapasitesi uluslararası devlet inşasını etkileyen bir değişkendir." (Doyle ve Sambains, 2000: 779-790).

1.2.3.2.3. Ekonomik Durum (Economic Situation):

İnşa edilecek ülkenin ekonomik durumu devlet inşasının başarısını etkilemektedir. Christopher Cramer'ın 2009 basımlı "Trajectories of Accumulation Through War and Peace" eserine göre: "Ekonomik liberalleşme savaştan kar sağlayan, savaş ağalarına erken özelleştirmede avantaj sağlar." (Cramer, 2009: 139,140).

1.2.3.2.4. Kültürel ve İdeolojik Durum (Cultural / Ideological Situation):

İnşa edilecek ülkenin kültürel ve ideolojik durumu, devlet inşasının başarısını etkilemektedir. Seth D. Kaplan'ın 2008 basımlı "Fixing Fragile State: A New Paradigm for Development" eserine göre: "Devlet inşası ancak yerel modellere uygunsuz alttan üste çözümler üretilirse ve gruplar arası birlik olursa başarılı olur." (Kaplan, 2008: 3-25).

1.2.3.3. İki Grubun Karışımı:

Bu yaklaşıma göre uluslararası aktörler ile inşa edilecek ülke ve ülkenin yerel aktörleri arasında bir pazarlık söz konusudur. Pazarlıktan elde edilenler devlet inşasının başarısını etkiler. Michael Barnett ve Christoph Zurcher'ın 2009 basımlı "The Peacebuilder's Contracts How External Statebuilding Reinforces Weak Statehood" eserine göre: Şekil 1.3'de görüldüğü üzere aktörler arası ilişkilerde pazarlıklara göre: devlet inşacıların dediğinin olduğu (Cooperative), karşılıklı alanlara girilmeyen (Compromise), bölgesel aktörlerin dediğinin olduğu (Captured), anlaşmanın olmadığı (Conflictual) süreçler oluşmakta ve devlet inşasının başarı olasılıkları bu süreçlere göre değişmektedir (Barnett ve Zurcher, 2009: 23-52).

Şekil 1.3: İki Grubun Karışımı

Yukarıda değinilen yaklaşımlardan anlaşılacağı üzere devlet inşasının başarısını inşacı devletlerin yaptıklarıyla tanımlayan yaklaşım, her örnek olaya (case study) aynı çözüm yöntemini uygulamaya çalışarak devlet inşası sorununa genel çözüm yolları aramaktadır. Başarı için ne kadar zaman, para, asker vb. ihtiyaç olduğu konularına odaklanmaktadır. Değişkenleri ölçmek ve bunlara etki etmek kolay olduğundan literatürün büyük kısmı, bu yaklaşımı tercih etmektedir. Devlet inşasının başarısını inşa edilecek ülke aktörlerin durumuna ve iki grubun karışımına göre tanımlayan yaklaşımlar

ise her örnek olaya (case study) farklı çözüm yöntemi uygulamaya çalışarak devlet inşası sorununa yerel çözümler aramaktadırlar. Tezdeki amacımız, yerel çözümden ziyade genel çözüm yollarını bulmaya katkı sağlamak olduğundan devlet inşasının başarısını inşacı devletlerin yaptıklarıyla tanımlayan yaklaşım tercih edilmiştir. Yaşanan devlet inşası süreçleri göstermiştir ki birinci yaklaşımda liberalleşmeye öncelik vermek, Bosna örneğinde olduğu gibi çatışmaları engelleyememiştir. Güvenliğe öncelik vermek, zamanla askeri işgale dönüşüp toplumda dirençlere yol açmıştır ((footprint dilemma) Edelstein, 2004: 49-91). Sivil topluma öncelik vermek ise çok uzun vadeli bir çalışma gerektirdiğinden ((duration dilemma) Edelstein, 2004: 49-91) gözlemlenmesi zor bir süreçtir. Değinilen nedenlerden dolayı her ne kadar diğerlerine göre daha teknik konular içerse de optimal çözüm kurumsallaşmaya öncelik vermekle bulunabilir.

1.2.4. Devlet İnşası İle Karışık Kavramlar:

Bu kısımda, bilimsel çerçevede kullanılan sık olarak devlet inşası kavramı ile karıştırılan ve sınırları net olarak belirlenmekte sorunlar yaşanan değişik kavramlar, devlet inşası kavramı ile karşılaştırılacaktır.

1.2.4.1. Devlet İnşası, Yardım ve Kalkınma (“State Building”, “Aid”, “Development”) Arası Fark:

Fukuyama'nın 2006 basımlı “Nation-Building: Beyond Afghanistan and Iraq” eserine göre “International Aid” ve “Development” teknik eğitim ve fon transferi gibi daha teknik konular içeren, uluslararası ve yerel aktörler arası güç dengelerini değiştiremeyecek güçteki faaliyetlerdir. Bunun yanında “State Building” askeri gücü de kullanarak ülkedeki güç dengelerini etkileyecek hatta zayıf ülkede “de-facto” hâkimiyeti destekleyebilecek güçtedir (Fukuyama, 2006: 1-17).

1.2.4.2. Devlet İnşası ve Demokratikleşme (“State Building”, “Democratization”) Arası Fark:

Paul D. Miller'in 2010 basımlı “Strategies of State-building: Causes of Success and Failure in Armed International State-building Campaigns by Liberal Powers” eserine

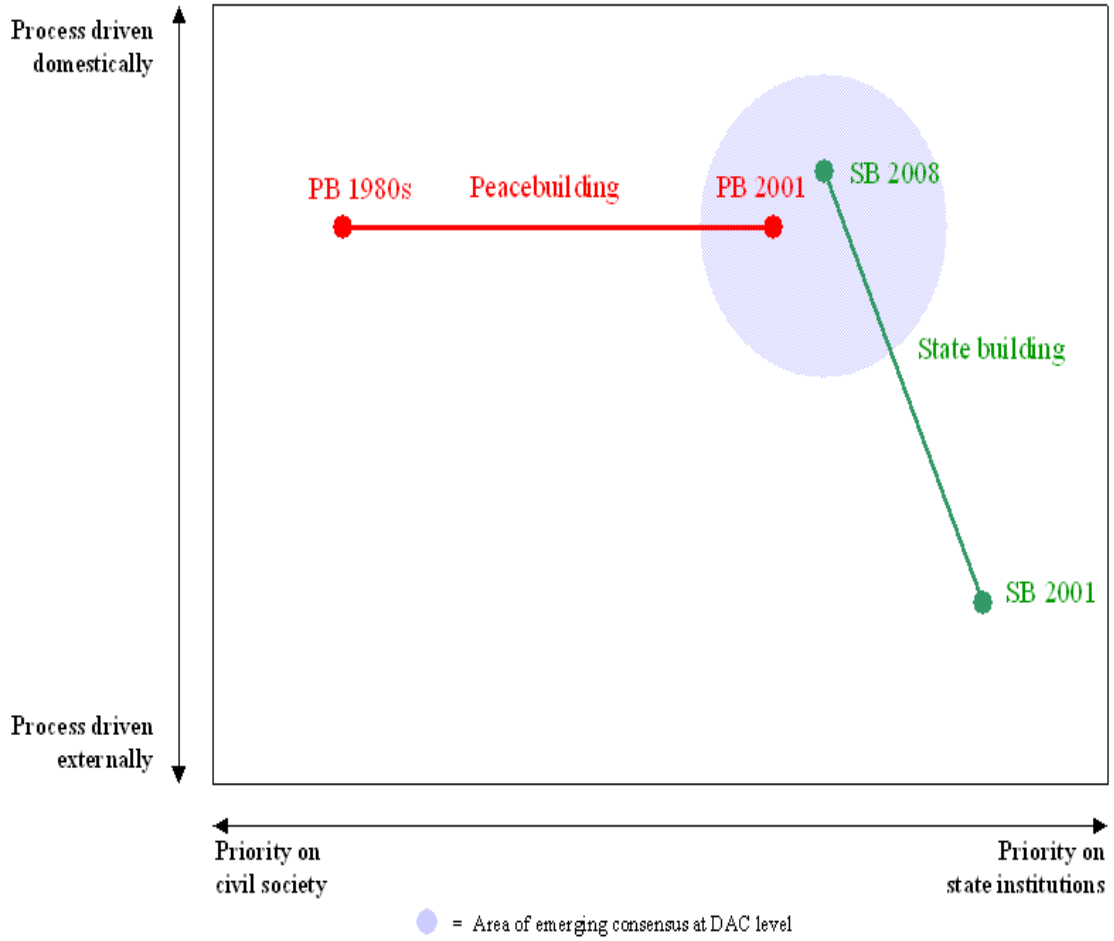
göre: “Demokrasi kurumların bağımsızlığıdır. Demokrasi, kuvvetli ve etkin kurumlara ihtiyaç duyar. Bu da devlet inşası ile olur.” (Miller, 2010: 10).

1.2.4.3. Devlet İnşası ve Emperyalizm (“State Building”, “Imperialism”) Arası Fark:

David Chandler’in 2006 basımlı “Empire in denial: the politics of state-building” eserine göre her iki yaklaşımda Vestfalya hâkimiyetine uymadan zayıf ülkeye müdahale etmelerine rağmen emperyalist yaklaşımda ülkenin kaynakları sömürülürken, devlet inşasında ekonomik çıkar geri plandadır (Chandler, 2006: 4-22).

1.2.4.4. Devlet İnşası ve Barış İnşası (“State Building”, “Peacebuilding”) Arası Fark:

OECD’nin 2010 basımlı “Peacebuilding and Statebuilding Priorities and Challenges” eserine göre barış inşasında devlet ve topluma çatışma durumundan güvenlik durumuna hareket etmesi için yardım edilmesi vurgulanırken, devlet inşasında devlete kanunsuz ve keyfi yönetimlerden kanun temelli yönetimlere geçiş konusunda yardım edilmesi vurgulanmaktadır (OECD, 2010:21). Günümüzde bu iki kavram Şekil 1.4’de görüldüğü üzere birbirine daha yakın hale gelmiştir.

Şekil 1.4: Devlet İnşası-Barış İnşası İlişkisi

Kaynak: Jörn Grävingholt, Stefan Gänzle ve Sebastian Ziaja (2009). Concepts of Peacebuilding and State Building – How Compatible Are They? *German Development Institute*. s.8.

1.2.4.5. Devlet İnşası ve Ulus İnşası (“State Building”, “Nation-building”) Arası Fark:

Fukuyama’nın “Devlet İnşası” eserine göre: “Amerikalılar ulus inşası ile devlet inşasını kastetmektedirler.” (Fukuyama, 2005: 119). M. J. Williams’ın 2011 basımlı “(UN) Sustainable Peacebuilding: NATO’s Suitability for Postconflict Reconstruction in Multiactor Environments” makalesine göre: “Ulus dış güçler tarafından inşa edilemeyecek derin ve tarih evrim gerektiren bir süreçle oluşur.” (Williams, 2011: 118).

Zoe Scott'un 2007 basımlı "Literature Review on State-Building" eserine göre: "Ulus inşası ve devlet inşası tanımlarında karışıklık vardır. Bazı yazarlar bu iki kavramı aynı anlamda bazı yazarlar ise tamamen farklı anlamda kullanmaktadır." (Scott, 2007: 3).

1.2.4.6. Devlet İnşası ve Çatışma Sonrası Yeniden İnşa ("State Building", "Post Conflict Reconstruction") Arası Fark:

Naval Postgraduate School'un 2011 basımlı "How To Stabilize Failing States: The Good, The Bad And The Ugly Of International Intervention" eserine göre: "Devlet inşası uzun vadeli çözümler üretirken, çatışma sonrası yeniden inşa kısa ve orta vadeli çözümler üretmektedir." (Menteş ve Hagerty, 2011: 13). Fukuyama'nın "Devlet İnşası" eserine göre devlet inşasının üç ayrı yönü ve aşaması vardır. Çatışma sonrası yeniden inşa bunlardan biridir. Bu üç aşama şunlardır (Fukuyama, 2005:120):

1. Çatışma sonrası yeniden inşa (Afganistan, Somali, Kosova): Şiddetli çatışmalardan yeni kurtulmakta olan ülkelerde icra edilir. Dış güçlerin buradaki rolü güvenlik güçlerini, polisi, insani yardım (elektrik, su, bankacılık, ödeme sistemleri ve benzerlerini yeniden düzenlemek için teknik yardım almak dâhil) destekleme ve istikrarın kısa dönemde sağlanmasıdır.
2. Çökmüş olan devletin uluslararası yardımla bir nebze olsun istikrar sağlamayı başaracak seviyede olduğu durum (Bosna Hersek): Bu aşamada asıl amaç dış müdahale sonrası ayakta kalabilecek kendi kendini idare eden devlet kurumları yaratmaktır. Başarıyla tamamlanması ilk aşamadan zor olan bu süreçte dış güçlerin nazikçe çekilmesi önemlidir.
3. Zayıf devletlerin güçlendirilmesi (Meksika, Peru, Kenya, Gana): Bu aşamada devlet yetkisi makul düzeyde kararlı bir biçimde mevcuttur. Ancak devlet mülkiyet haklarının korunması ya da temel ilköğretimin sağlanması gibi bazı vazgeçilmez devlet işlevlerini yerine getirememektedir.

Bu kavramsal farklardan yola çıkarak tezde devlet inşası (state-building), ulus inşası (nation-building) ile aynı anlamda; çatışma sonrası yeniden yapılanmayı da (Post Conflict Reconstruction) içine alan, üç aşamadan oluşan; devletin barış inşasında

(Peacebuilding) üzerinde durulan güvenlik boyutu dışındaki (Security - Legitimacy - Capacity - Economy - Humanity) boyutlarını da içeren; emperyalizmden ekonomik çıkar gözetmemesiyle ayrılan; askeri gücünde kullanıldığı bir süreç olarak kabul edilmiştir.

1.3. Devlet İnşasının Sınırlandırılması

Bu bölümde ilk önce devlet kavramı ve günümüzde devletin uluslararası ilişkilerdeki yeri üzerinde durulmuştur. Değişik akademisyenlerin üzerinde durduğu günümüz dünyasına anlam yükleyen kodu olarak ortaya çıkan “11 Eylül”ün meydana getirdiği dünya ve bu dünyanın başat aktörü ABD’nin temel özellikleri belirtilmiştir. Müteakiben uluslararası aktörlerin, birinci dünya (terörizmle mücadelenin ön planda olduğu) ile ikinci dünyanın (demokratik dünya düzeni) seçimi konusundaki mücadeleleri ve uygulanan yanlış politikalar sonucu önceliklerin sürekli değiştiği vurgulanmıştır. Ancak, uygulanan yanlış politikalar sonucunda meydana gelen başarısız devletlerin, bunların temel fonksiyonlarını yerine getirecek seviyeye getirilmesini hedef alan devlet inşasının, uluslararası aktörlerin ve akademisyenlerin önemli çalışma konularından biri olduğu konusunda literatürde bir uzlaşma vardır.

Bölümün birinci kısmında ortaya konan genel çerçeveden sonra devlet inşa kavramı üzerinde akademik çerçevede yapılan tartışmalar incelenmiştir. Giriş bölümünde de belirtildiği üzere ülkemizde devlet inşası ve Afganistan konusuyla ilgili uluslararası ilişkiler alanında yapılan doktora çalışması sayısı, konunun önemine rağmen çok az sayıdadır. Diğer ülkeler incelendiğinde bu sayının arttığı görülmektedir. Ancak uluslararası aktörlerin, hükümet dışındaki yerel aktörleri de içine alan, geniş kapsamlı devlet inşası icrasındaki başarısızlıklar ve bunların çözüm yolları üzerine odaklanan akademik çalışma konusunda literatürde bir boşluk bulunmaktadır. Tezle bu konudaki boşluk doldurulmaya çalışılmıştır.

Literatürdeki devlet inşası tanımlarında, devletin güçlendirilmesi konusunda bir uzlaşma varken güçlendirilmesi gereken boyutlarında farklılıklar olduğu ve bu farklılıklara göre devlet inşasındaki başarı yaklaşımlarının çeşitlendiği görülmektedir. Buradan yola

çıkarak akademik çevreler tarafından tespit edilen devlet inşası başarısı üzerine üç grup yaklaşım vardır. Bu yaklaşımlar: devlet inşasının başarısını inşacı devletlerin girdileriyle tanımlayanlar, devlet inşasının başarısını inşa edilecek hedef ülkenin girdilerine göre tanımlayanlar ve iki grubun karışımı olarak tanımlayanlardır. Bu yaklaşımların ikinci kısımda karşılaştırılması yapılmıştır. Yine ikinci kısımda belirtilen nedenlerden dolayı tezde, birinci grup yaklaşımların içinde yer alan kurumsallaşmaya öncelik verme yaklaşımı tercih edilmiştir. Ayrıca literatürde birbirinden net çizgilerle ayırmanın mümkün olmadığı ve devlet inşası ile karışan birçok tanım bulunmaktadır. Tam olarak devlet inşasının ne olduğunun anlaşılması için bu bölümde belirtilen kavramlar üzerinde de durulmuştur.

Hangi devletin inşa edileceği konusuna gelindiğinde ise literatürde devletin temel fonksiyonlarını yerine getirme derecesine göre farklılaşma olduğu görülmektedir. Bu farklılaşmadan yola çıkarak devlet inşasının yoğunluğu, süresi ve boyutları değişmektedir. Tezde incelenen Afganistan örnek olayı, temel fonksiyonların yerine getirilmesi konusunda akademik çevreler tarafından kabul edilen en kötü durumdaki devletlerdendir. 2009 yılından itibaren Afganistan örnek olayında (başarısız devlet sıralamasında en sonlarda yer alan bir devlette) sadece güvenliğe öncelik vererek yapılan kısa süreli devlet inşa faaliyetlerinin yetersiz olduğu anlaşılmıştır. Bu durumdaki devletlerde daha fazla kurumsallaşma ve uzun vadeli devlet inşasına ihtiyaç olduğu görülmüştür. Bu kategorideki ülkelerde sert güç yerine yumuşak gücün ön planda olduğu devlet inşa süreçlerine ihtiyaç vardır. Tezde değinilen nedenlerden dolayı “yumuşak güç politikaları” - “devlet inşasının başarısı” ilişkisi incelenmiştir.

1.4. Araştırmada Kullanılan ve Özellik Arz Eden Tanımlar

Devlet İnşası: Devlet içinde yeni idari kurumların yaratılması ve var olanların güçlendirilmesidir.

Ulus İnşası: Amerikalılar tarafından daha sık kullanılmakta olup devlet inşası ile aynı anlamda kullanılmaktadır. Avrupalılar özellikle Ulus ve Devlet İnşası ayırımına dikkat etmektedirler.

Yeniden Yapılanma: Devlet İnşası'nın aşamalarından biridir.

Devletin Birleşenleri/Boyutları: Dört tanedir (“örgütsel planlama ve yönetim”, “siyasal sistemin planlanması”, “meşruluğun temelleri”, “kültürel ve yapısal unsurlar”).

Kurumların Arzı: Devlet olmanın dört boyutu olan “Örgütsel planlama ve yönetim”, “Siyasal sistemin planlanması”, “Meşruluğun temelleri”, “Kültürel ve yapısal unsurlar” ile ilgili kurumların modern şekilde kurulmasıdır.

Kurumların Talebi: Modern kurumların devlet içindeki aktörler tarafından istenmesi şeklinde “iç talep”, ülke dışındaki dış güçler tarafından manipüle edilerek yaratılması şeklinde “dış talep” olarak adlandırılır.

Birinci Dünya: Terörizmle mücadelenin ilk planda; bireysel özgürlük, demokratikleşme, sosyal adaletin ikinci planda olduğu dünyadır.

İkinci Dünya: Hukukun üstünlüğü ve küresel adalet ilkelerini temel alan “demokratik dünya düzeni”dir.

BÖLÜM 2: AFGANİSTAN'DA DEVLET İNŞA SÜRECİ

Bu bölümde ilk olarak Afganistan Devlet İnşa Süreci öncesi, Sovyet İşgalinden 2001 yılındaki Sınırsız Özgürlük Harekâtına kadar kısaca incelenerek Afganistan'ın 11 Eylül öncesinde de zayıf bir devlet olduğu vurgulanmıştır. Bu şekilde Batı'nın Afganistan devlet inşasındaki başarısızlığının nedenleriyle ilgili tarihsel ön bilgi verilmiştir. İkinci olarak 2001 yılından 2011 yılına kadar icra edilen Afganistan devlet inşa süreci, konferanslar ve anlaşmalar bazında incelenmiştir. Böylece icra edilen devlet inşa sürecinin hukuksal temelleri ortaya konulmuştur. En son olarak da, uluslararası toplumun Afganistan devlet inşa sürecindeki rolü irdelenmiştir. Bu sayede uluslararası toplumun Afganistan devlet inşasına genel bakışı ortaya konulmaya çalışılmıştır.

2.1. Sınırsız Özgürlük Harekâtına Giden Süreç

Sovyetler Birliği 27 Aralık 1979'de "Fırtına 333" Harekâtı ile Afganistan'a doğrudan askeri müdahalede bulunmuştur. Afganistan savaşı dört aşamalı gerçekleşmiştir: 1'inci safhada (1979-1982) Afganistan işgal edilmiş, 2'nci safhada (1982-1986) mücahitlerin direnişleri ile uğraşılmış (Savaşın en zorlu aşaması), 3'üncü safhada (1986-1989) Sovyet birlikleri geri çekilmek zorunda kalmış, 4'üncü ve son safhada (1989-1992) ise devletin başına Rus yanlısı Muhammed Necibullah getirilmiştir (Goodson ve Johnson, 2011: 1-7). Sovyetlerin dağılmasından sonra arkasındaki desteği kaybeden Necibullah mücahit gruplar karşısında yönetimi uzun süre elinde tutamamıştır (Çınarlı, 2009: 186, 187). Nisan 1992 yılında, Necibullah yönetiminin devrilmesini müteakip Ahmed Şah Mesud komutasındaki mücahit gruplar Kabil'e girmiştir (Çınarlı, 2009: 189). Mücahit gruplar (Rabbani, Şah Mesud, Hikmetyar ve diğerleri) Nisan 1992'de Peşaver kentinde aldıkları kararlar neticesinde Kabil'de geçici yönetimi kurmuş ve Afganistan'ın "İslam Devleti" olduğunu ilan etmişlerdir (Çınarlı, 2009: 190). Kurulan İslam Devleti Devlet Başkanlığı Cephe-yi Necat-ı Milli Afganistan grubunun Tacik asıllı lideri Sibgatullah Müceddidi'ye, Savunma Bakanlığı Ahmed Şah Mesud'a verilmiş ve diğer bakanlıklar da mücahid gruplar arasında paylaştırılmıştır (Çınarlı, 2009: 190). Kurulan devlet ve yapılan anlaşmalar sonucunda da mücahit gruplar arası itilafları çözülememiştir. Bunun

üzerine Hikmetyar, Kabil'den çıkararak başkenti bombalamaya başlamıştır. Bu olay sonrası ülke iç savaşa sürüklenmiştir (Çınarlı, 2009: 191).

İç savaşın şiddetlendiği 1994 yılı sonlarında Kandahar'da Molla Muhammed Ömer tarafından toplanan öğrencilerden oluşan Taliban hareketi ortaya çıkmıştır (Çınarlı, 2009: 201). Taliban hareketi kısa sürede kuvvetlenerek kuzeye doğru ilerlemeye başlamıştır (United States Congress, 2009: 68). 1996 yılında Kabil'i ele geçiren Taliban, bu sayede ülke yönetimine sahip olmuştur. Taliban'ın Kabil'i ele geçirmesinin ardından, ülkenin kuzey bölgelerinde bulunan Taliban karşıtı gruplar bir araya gelerek Kuzey İttifakını oluşturmuş ve Ahmed Şah Mesud'u ittifakın başına getirmişlerdir (www.un.org, 2013). Taliban, 2001 yılına kadar, Kuzey İttifakının kontrolünde kalan çok az yer dışında Afganistan'nın neredeyse tamamında hâkimiyet sağlamıştır (Jones, 2008: 19). Taliban yönetimi döneminde Afganistan, adeta kendi yağıyla kavrulan bir yalnızlıklar ülkesi haline gelmiştir. Buna karşın Taliban yönetiminde öne çıkan en önemli husus, güvenliğin tamamen sağlanmış olmasıdır (Burget, 2013: 4). Diğer taraftan Taliban'ın hızlı ilerleyişinde ve başarısında, ABD ve Pakistan desteğini de göz önüne almak gerekmektedir (Burget, 2013: 9). Bu desteğin nedeni ise ABD'nin radikal İslamcılığa karşı gelenekçi İslam anlayışını kullanarak radikal islama darbe vurmak istemesidir.

Taliban yönetimindeki Afganistan'da 1998 yılında başlayan kuraklık, Afganistan'ı dış dünyanın yardımına muhtaç hale getirmiştir. Afganistan'da 1998'de başlayan ekonomik zorluklar sürerken Kenya ve Tanzanya'daki ABD Büyükelçiliklerine yönelik saldırılar, bu ülkeyi bir anda dünya gündeminin birinci maddesi haline getirmiştir. ABD yönetimi, her iki saldırının arkasında da Afganistan'da yaşanan Usame Bin Ladin'in olduğunu iddia etmiştir. Bu nedenden dolayı ABD, Ekim 1999'da Afganistan'a ekonomik ve siyasi ambargo uygulamaya başlamıştır. 11 Eylül'den iki gün önce ilginç bir tesadüf olarak 9 Eylül 2001'de, Kuzey İttifakının Lideri Ahmed Şah Mesud uğradığı suikast sonucu öldürülmüş ve yerine General Raşit Dostum İttifakın yeni lideri olmuştur. Bu saldırıdan sonra 11 Eylül 2001'de New York ve Washington'a terörist saldırılar düzenlenmiştir. ABD, gerçekleşen saldırıların Afganistan'da yaşayan Usame Bin Ladin tarafından yapıldığını açıklamış ve Taliban'dan Usame Bin Ladin'i teslim etmesini istemiştir.

Taliban bütün görüşmelere rağmen Ladin'i teslim etmeyeceğini açıklamıştır (Rashid, 2004: 27-13). Bu cevap üzerine ABD, 7 Ekim 2001 tarihinde Afganistan'a Sınırsız Özgürlük adını verdiği hava taarruzunu başlatmış ve Kuzey İttifakı ile beraber 62 gün içerisinde Taliban yönetimini yenerek zafer kazanmıştır (Johnson, 2007: 95).

Bu bilgiler ışığında, Batı'nın Afganistan devlet inşasındaki başarısızlığının temel nedenlerinin 2001 öncesine dayandığı görülmektedir. Afganistan 11 Eylül mücadelesinden yaklaşık 20-25 yıl önce de zayıf bir devlettir. Buna rağmen Batı özellikle Sovyet İşgali sonrası Afganistan'ı yalnız bırakmıştır (Çetin, 2013: 8). Sovyet işgali süresince Batı tarafından desteklenen mücahitler, işgal sonrası kendi başarılarına bırakılmış ve yönetimi ele geçirmek için yapılan mücadeleler iç savaşa dönüşmüştür. Afganistan'da 1994 yılında, ABD ve Pakistan desteğiyle din ideolojisini etnik ideolojinin önüne geçiren Taliban'ın, ülkenin en büyük problemi olan güvenlik problemini çözerek kısa sürede ülkeye hâkim olduğu görülmektedir. Taliban yönetiminde Afganistan, 2001 yılı öncesi, kendini dünyaya kapatmış ve yasa dışı İslami örgütlerin yuvası haline gelmiştir. Batı da bu dönemde, Taliban'la ülkenin yalnızlaşmasına müsaade etmiştir. Ayrıca Taliban'ın karşısında duran tek oluşum olan Kuzey İttifakının lideri Şah Mesud'un da 11 Eylül'ün hemen öncesinde öldürülmesi, Sınırsız Özgürlük Hareketi sonrası Kuzey İttifakını zayıflatmış ve kurulcak geçici hükümetin dengesini bozmuştur.

2.2. Devlet İnşa Süreci

Devlet İnşa sürecini, 2001-2011 arası dönemde, üç başlıkta incelemek doğru olacaktır. Bu dönemlerin ilki, Bonn Konferansı ile başlayıp Londra Konferansı ile biten Geçici Yönetim Dönemidir. İkincisi, Londra Konferansı ile başlayan ve İkinci Londra Konferansı ile biten Kalıcı Yönetim Dönemidir. Üçüncü ve en son dönem ise, İkinci Londra Konferansı ile başlayan ve devam eden Yönetimin Devri Dönemidir.

2.2.1. Geçici Yönetim Dönemi

2.2.1.1. Bonn Konferansı (5 Aralık 2001)

Bonn Anlaşması, 5 Aralık 2001'de Almanya'nın Bonn şehrinde Afganistan'daki kabilelerin liderleri ve BM Afganistan özel temsilcisi Mr. Lakhdar Brahimi tarafından imzalanmıştır (Agreement on Provisional Arrangements in Afghanistan Pending the Re-establishment of Permanent Government Institutions, t.y.: 5). Bonn konferansı sonucunda ilk olarak, bir başkan, beş yardımcısı ve yirmi dört üyeden oluşan Geçici Yönetim (Interim Authority) kurulmuştur (Agreement on Provisional Arrangements in Afghanistan Pending the Re-establishment of Permanent Government Institutions, t.y.: 3). BM tarafından, Geçici Yönetime yardım amaçlı Bağımsız İnsan Hakları Komisyonu, Sivil Servisler Komisyonu kurulmuş ve Merkez Bankası kurulma çalışmalarına destek verilmiştir (Agreement on Provisional Arrangements in Afghanistan Pending the Re-establishment of Permanent Government Institutions, t.y.: 4). Geçici Yönetimde yer alan kişilerin görevleri ve etnik grupları şu şekildedir (Johnson, 2006: 4-6, 8):

Başbakan: Hamid Karzai (Peştun),

Başbakan Yardımcısı ve Kadın İşlerinden Sorumlu Bakan: Dr. Sima Samar (Hazara),

Başbakan Yardımcısı ve Savunma Bakanı: Muhammed Kasım Fehim (Tacik),

Başbakan Yardımcısı ve Planlama Bakanı: Hacı Muhammed Muhakik (Hazara),

Başbakan Yardımcısı ve Enerji ve Su Bakanı: Ahmet Kargar (Özbek),

Başbakan Yardımcısı ve Maliye Bakanı: Hidayet Amin Arsala (Peştun),

Dışişleri Bakanı: Dr Abdullah Abdullah (Tacik),

İçişleri Bakanı: Muhammed Yunus Kanuni (Tacik),

Ticaret Bakanı: Seyid Mustafa Kazemi (Hazara),

Sanayi ve Madenler Bakanı: Muhammed Alim Rezm (Özbek),

Küçük Sanayi Bakanı: Arif Nurzai (Peştun),

Enformasyon ve Kültür Bakanı: Dr. Mahdum Rahim (Tacik),

İletişim Bakanı: Abdul Rahim (Tacik),

Çalışma Bakanı: Mir Veis Sadık (Tacik),

Hac Bakanı: Muhammed Hanifi Balhi (Tacik),

Sosyal Yardım Bakanı: Abdullah Vardak (Peştun),
Eğitim Bakanı: Abdul Resul Amin (Peştun),
Yüksek Eğitim Bakanı: Dr Şerif Fayez (Tacik),
Sağlık Bakanı: Dr. Süheyla Seddiki (Peştun),
Kamu İşleri Bakanı: Abdul Halik Fazıl (Peştun),
Kırsal Kalkınma Bakanı: Abdul Malik Enver (Tacik),
Kentsel Kalkınma Bakanı: Hacı Abdul Kadir (Peştun),
Yeniden Yapılanma Bakanı: Fehim Farhang (Peştun),
Ulaştırma Bakanı: Sultan Hamid (Hazara),
Mülteciler Bakanı: Enayatullah Nazeri (Tacik),
Tarım Bakanı: Seyid Hüseyin Enveri (Hazara),
Sulama Bakanı: Hacı Mangal Hüseyin (Peştun),
Adalet Bakanı: Abbas Kerimi (Özbek),
Hava Ulaştırma ve Turizm Bakanı: Abdul Rahman (Tacik),
Sınır İşleri Bakanı: Amanullah Zadran (Peştun).

Bonn anlaşması ile ikinci olarak Acil durum Loya Jirga'sını (Emergency Loya Jirga) seçmek amaçlı yirmi bir üyeli, anayasa konusunda uzman, Özel Bağımsız Komisyon (Specil Indipendent Commision) oluşturulmuştur. Acil durum Loya Jirga'sının Geçici Yönetimin kurulmasından altı ay sonra faaliyete geçmesi ve Loya Jirga'ya eski Afgan kralı Muhammed Zaher'in başkanlık etmesi planlanmıştır. Acil durum Loya Jirga'nın Ara Dönem Yönetimini (Transitional Authority) seçmesiyle Geçici Yönetimin (Interim Authority) görevinin sona ermesi hedeflenmiştir. Acil durum Loya Jirga'nın toplanmasından iki sene sonra da seçimlerle asıl hükümet seçilmesi kararlaştırılmıştır. Ara Dönem Yönetimi (Transitional Authority) oluşturulduktan on sekiz ay sonra Anayasa Loya Jirga'sının (Constitutional Loya Jirga) yeni anayasa yapmak için toplanması hedeflenmiştir. BM tarafından yeni anayasa yapılmasına yardım amaçlı, Anayasa Komisyonu oluşturulmuştur. 1964 Anayasası'nın bu anlaşmayla geçersiz olan maddeleri dışındakiler geçerliliğini korumuştur (Agreement on Provisional Arrangements in Afghanistan Pending the Re-establishment of Permanent Government Institutions, t.y.: 2,3).

Bonn Anlaşması ile üçüncü olarak Afganistan Yüksek Mahkemesi oluşturulmuştur. Diğer mahkemelerin Geçici Yönetim tarafından oluşturulmasına karar verilmiştir. BM tarafından mahkemelerin kurulmasına yardım amaçlı Yargı Komisyonu oluşturulmuştur (Agreement on Provisional Arrangements in Afghanistan Pending the Re-establishment of Permanent Government Institutions, t.y.: 3).

Geçici Yönetimin kurulmasıyla ülkedeki tüm silahlı kuvvetlerin komutası Geçici Yönetime geçmiştir. Geçici hükümetin tüm kararlarının BMGK'nin 14 Kasım 2001 gün ve 1378 sayılı kararı ile bundan sonra Afganistan'la ilgili alacağı kararlara uygun olması kararlaştırılmıştır. Anlaşmanın birinci ekine göre BM, güvenliği ve yasalara uymayı sağlamak amacıyla kendine veya diğer uluslararası topluma ait devlet ve devlet dışı örgütleri Afganistan'a yerleştirebilecektir. Gönderilecek kuvvetler yeni Afgan güvenlik ve askeri güçlerini eğitecektir. İlk başta Kabil'e yerleştirilecek bu güçler, zamanla tüm Afganistan'ı kapsayacak şekilde genişletilecektir. Uluslararası toplum Geçici Yönetimin uluslararası terörizmle mücadelesi, yasa dışı haşahaş üretimine engel olmak için alternatif tarımın desteklenmesi ve eski mücahitlerin Afgan güvenlik güçlerine entegrasyonuna yardımcı olacaktır (Agreement on Provisional Arrangements in Afghanistan Pending the Re-establishment of Permanent Government Institutions, t.y.:5-8).

Bu bilgiler ışığında, Bonn Anlaşmasının bir barış anlaşmasından çok, savaş sonrası çizilen bir yol haritası şeklinde olduğu görülmektedir (Suhrke, Harpviken ve Strand, 2002: 877). Bonn Anlaşmasının Sınırsız Özgürlük Harekatında Taliban'a karşı yürütülen mücadeleden sonra yapılmasına rağmen, masadaki taraflardan birinin Taliban olmaması ve Taliban'ın dışlanması Afganistan'da barışı engellediği zamanla görülmüştür. Obama'nın, 2009 yılında değiştirdiği Afganistan stratejisiyle bu gerçekliğin ABD tarafından kabul edildiği anlaşılmaktadır. Sınırsız Özgürlük Harekatında Taliban'a karşı yürütülen savaşta Batı'nın, Kuzey İttifakından destek alınmasına rağmen savaş sonrası Geçici Yönetim'in başına, Geçici Yönetim öncesi BM tarafından tanınan Tacik asıllı devlet başkanı Burhaneddin Rabbani'nin yerine Peştun asıllı Karzai'yi getirmesi, Kuzey İttifakında huzursuzluk yaratmıştır. Bu huzursuzluğu engellemek için Bonn'da oluşturulan Geçici yönetimde Taciklere Peştunlardan fazla (10

Peştun, 11 Tacik, 3 Özbek, 5 Hazara) görev verilmiştir. Ancak bu durum yine de Kuzey İttifakının Batı ile ilişkilerini etkilemiştir.

2.2.1.2. Tokyo Bağışçı Ülkeler Konferansı (21 Ocak 2002)

Japonya, ABD, AB ve Suudi Arabistan'ın 21-22 Ocak 2002 tarihlerinde organize ettiği konferansta, Bonn Konferansı ile kurulan geçici hükümete, donor ülkelerden yeniden inşa için yardım toplamak amaçlanmıştır. Konferansa, 61 ülke ve 21 uluslararası örgüt katılmıştır. Tokyo Bağışçı Ülkeler Konferansında, 20 Kasım 2001'de Washington'da toplanan ilk İnşacı Devlet Toplantısı ve 20-21 Aralık 2001 Brüksel'de toplanan ilk Yeniden İnşa Yönlendirme Grubu (ARSG) toplantısı sonuçları tartışılmıştır (Co-chairs' Summary Conclusions The International Conference on Reconstruction Assistance to Afghanistan, 2002: 1) . 2002 yılı için 1,8 milyar dolar bağış toplanmasına karar verilmiş ve bu oranın müteakip yıllarda 4,5 milyar dolara çıkarılması kararlaştırılmıştır (Co-chairs' Summary Conclusions The International Conference on Reconstruction Assistance to Afghanistan, 2002: 4). Konferansta aşağıdaki alanlarda yeniden inşaya önem verilmesi kararlaştırılmıştır (Co-chairs' Summary Conclusions The International Conference on Reconstruction Assistance to Afghanistan, 2002: 2):

1. Yönetim kapasitesinin artırılması (maaş ödemeleri, hükümet ihtiyaçları dâhil),
2. Kızların eğitimi,
3. Halk sağlığı ve sağlık hizmetleri,
4. Yol, elektrik, iletişim konularına önem verme,
5. Ekonomik sistemi yeniden inşa etme,
6. Tarım ve kırsal alanda kalkınma sağlama.

Bu bilgiler ışığında, Tokyo Bağışçı Ülkeler Konferansıyla Bonn Anlaşması ile hayata geçirilen yeni yönetimin finansal desteğinin sağlanmasına çalışıldığı görülmektedir.

2.2.1.3. Kabil Komşu Ülkelerle İyi İlişkiler Bildirisi (22 Aralık 2002)

Bonn Anlaşmasıyla kurulan yeni Afganistan yönetiminin birinci yılında; bölge ülkeleri Çin, İran, Pakistan, Tacikistan, Türkmenistan, Özbekistan ve Afganistan'ın diğer komşu ülkeleri bölgesel işbirliğini sağlamak amacıyla bir araya gelmişlerdir. Bir araya gelen ülkeler bölgelerinde barış ve istikrar istediklerini vurgulamışlardır. Bonn Anlaşmasının uygulamasını geliştirmek, terörle mücadele, uyuşturucu trafiği ile mücadele, istikrar ve barış için işbirliği kararları almışlardır (Kabul Declaration On Good Neighbourly Relations, 2002: 1). Bu anlaşma bölgesel işbirliğinin bölgede bulunan ülkeler tarafından vurgulandığı ilk anlaşmadır.

2.2.1.4. Tokyo Konferansı (Şubat 2003)

Tokyo'da Şubat 2003'de yapılan ikinci konferansta, Afganistan'da barışın sağlanması amaçlanmıştır. Konferans sonucunda beş alanlı SSR (Güvenlik Sektör Reformu) stratejisi kabul edilmiştir. SSR'nin alanları şunlardır (AREU, 2012: 71, 73):

1. ANA (Afgan Milli Ordusu) kurulması,
2. ANP (Afgan Milli Polisi) kurulması,
3. DDR (Silahsızlanma, Terhis ve Topluma Yeniden Kazandırma) uygulanması,
4. Uyuşturucu ile mücadele,
5. Yargı reformu.

Balkan tecrübelerinden esinlenerek SSR konusunda Afganistan'da lider ülke stratejisi geliştirilmiştir. Bu stratejiye göre lider ülkeler ve stratejileri şunlardır (AREU, 2012: 71):

1. ABD, ANA'nın eğitimi,
2. Almanya, ANP'nin eğitimi,
3. Japonya, DDR'nin uygulanması,
4. İngiltere, Narkotik operasyonları,
5. İtalya, Adalet Sektörü reformu,
6. Diğer ülkeler ise lider ülkelere yardımcı olma.

Bu bilgiler ışığında, Şubat 2003’de yapılan Tokyo Konferansında güvenliğin Afganistan’ın en önemli konusu olduğuna karar verilmiştir (Esmer, 2005: 36, 37). Güvenliğin sağlanması için de SSR’nin alt alanları belirlenmiştir. Bu anlaşma ile Batı’nın devlet inşasında önceliği “güvenlige” veren yaklaşımı tercih ettiği görülmektedir.

2.2.1.5. Yeni Anayasanın Kabulü (26 Ocak 2004)

Bonn Konferansına göre, Ara Dönem Yönetimi (Transitional Authority) oluşturulduktan on sekiz ay sonra Anayasa Loya Jirga’sının (Constitutional Loya Jirga) yeni anayasa yapmak için toplanması kararlaştırılmıştı. Kararlaştırılan Anayasa Loya Jirgası 500 kişiden meydana gelmiş ve 23 Aralık 2003 ile 4 Ocak 2004 arasında yapılan çalışmalarla Anayasa kabul edilmiştir. Kabul edilen Anayasa 26 Ocak 2006’da Hamid Karzai tarafından bir seromoni ile onaylanmıştır (The Constitution of Afghanistan, 2004: 1). Afgan Anayasası 162 maddeden oluşmuştur (The Constitution of Afghanistan, 2004: 2). Anayasaya göre, Afgan devletinin başında Devlet Başkanı vardır. Devlet Başkanı yürütmenin başıdır. Devlet Başkanı halk tarafından iki turlu bir seçimle belirlenmektedir (The Constitution of Afghanistan, 2004: 16). Afganistan’ın yasama organı Milli Meclis’tir. Milli Meclis, Halk Meclisi (Wolesi Jirga) ve Büyükler Meclisi’den (Meshrano Jirga) oluşmaktadır (The Constitution of Afghanistan, 2004: 24, 25). Afganistan’da, ulusal bağımsızlık gibi üst düzey ulusal çıkarları ilgilendiren durumlar, Anayasanın hükümlerini değiştirmek ve Anayasanın 69’uncu maddesinin hükümlerine bağlı kalarak devlet başkanı hakkında soruşturma açmak gerektiği durumlarda Büyük Meclis (Loya Jirga) toplanmaktadır. Büyük Meclis; Milli Meclis üyeleri, Eyalet Yöneticileri ve Bölge Konseyleri üyelerinden oluşmaktadır (The Constitution of Afghanistan, 2004: 31). Afganistan Yargı Sistemi’ne gelince... Afganistan yargısı dokuz kişiden oluşan Anayasa Mahkemesi ve yasa ile kurulan birinci derece mahkemelerden oluşmaktadır (The Constitution of Afghanistan, 2004: 33).

Afganistan’da Anayasa yapılırken üç ayrı taslak oluşturulmuş ve bu taslaklar üzerinde uzlaşma zaman almıştır (Thier, 2006: 567). 2004 Afganistan Anayasasında, hükümette güç paylaşımı, bölgesel güç paylaşımı ve Anayasa’da İslamın rolü hakkında tartışmalar yaşanmıştır (Thier, 2006: 571). Özellikle Anayasada, merkezi bir yönetimin

benimsenmesi, ülkenin tarihten gelen yerel ve merkezi otorite arası güç paylaşımına ters düşmüştür (Thier, 2006: 574,575). Günümüzde de tarihten gelen merkez-çevre arası güç paylaşım sıkıntıları sürmekte ve ülkede bazı yerlerde paralel iki yönetim varlığını sürdürmeye devam etmektedir.

2.2.1.6. Berlin Bağışçı Ülkeler Konferansı (31 Mart- 1 Nisan 2004)

Berlin konferansıyla uluslararası toplum, Afganistan'da yürütülen devlet inşasının seyrinden memnun olduğunu belirtmiştir. Uluslararası toplum Acil Durum Loya Jirgası ve Anayasa Loya Jirgası'nın barışçıl olarak el değişmesi, yeni anayasanın kabulü ve Afganistan'ın terörizme karşı mücadelesinin memnurluk verici olduğu vurgulanmıştır (Berlin Declaration, 2004: 1). Bonn sürecinin tamamlanması için gerekli olan bağımsız, demokratik başkanlık seçimlerinin yapılması için uluslararası toplumun kararlılığı üzerinde durulmuştur. Sınırsız Özgürlük Operasyonunun (OEF) ve ISAF'ın yeni güvenlik güçleri ve askeri kuvvetlerin kendi başına güvenliği sağlayacak seviyeye gelene kadar devam etmesine, PRT'lerin yeniden inşa ve kalkınma yardımlarına devam etmesine karar verilmiştir. DDR'nin 2004 Haziran ayına kadar ilk bölümünün tamamlanmasına, seçimler sonrası çalışmaların yoğunlaştırılmasına Afgan hükümeti tarafından karar verilmiştir. ANA ve ANP'nin güçlendirilmesine devam edileceği, uzun vadeli hedef olarak kanunların ülkede tam olarak uygulanması ve anayasaya dayalı yargı sisteminin kurulması üzerinde durulmuştur. Uyuşturucu ile mücadele için üretici insanlara alternatif yaşam sağlanması vurgulanmıştır. Güvenli Afganistan Geleceği (SAF) için donör ülkelerin uzun vadeli yeniden inşa çalışmalarına desteği sağlanmıştır (Berlin Declaration, 2004: 2).

Doğrudan hükümete yapılan bütçe yardımları veya Afganistan Yeniden İnşa Emanet Fonu (Afghanistan Reconstruction Trust Fund (ARTF)) ile Yasama ve Yürütme Emanet Fonuna (Law and Order Trust Fund (LOTFA)) yapılan yardımların Afganistan'da ülke içi sermaye dolaşımını sağlayacak yönde devam etmesi gerektiği belirtilmiştir. Bağışçıların 2004-2007 arası dönemde 8,2 milyon dolar yardım yapması ve bunun da 4,4 milyon dolarının 2004-2005 yılları arasında yapılması kararlaştırılmıştır. 2004 yazına kadar 5 yeni PRT kurulması ve OEF/ISAF'ın seçimlerde güvenlik sağlaması

kabul edilmiştir. Bölgesel İşbirliğinin 2002 yılında yapılan Kabil Deklarasyonu çerçevesinde devam etmesi istenmiştir (Berlin Declaration, 2004: 3).

Bu bilgiler ışığında, Berlin Konferansı ile Bonn Sürecinin tamamlanması için yapılması gerekenler üzerinde durulduğu, Bonn ve Tokyo Konferansı hedeflerine ulaşma ile ilgili bir ara durum kontrolü yapıldığı görülmektedir.

2.2.1.7. Başkanlık Seçimleri (Ekim 2004)

Seçimler öncesi UNAMA tarafından, 2003 yılında seçimleri yönetmek amacıyla Birleşik Seçim Yönetim Kurulu (JEMB) oluşturulmuştur. 2004 Haziran ayında yapılması planlanan Başkanlık seçimleriyle ülkede ilk kez tamamı seçimle gelen bir hükümet kurulması planlanmıştır. Ancak 2004 yılı başında yaşanan şiddet olayları nedeniyle başkanlık seçimleri 9 Ekim 2004'de yapılabilmıştır. Başkanlık seçimi öncesinde yapılması gereken parlamento ve eyalet konseyleri seçimleri Nisan-Mayıs 2005'e ertelenmiştir. Başkanlık seçimleri anayasaya göre beş yıllığına yapılmış ve başkana en fazla iki kere seçilme hakkı tanınmıştır. Seçimlerde 10,5 milyon geçerli oy kullanılmıştır. Kullanılan oyların %42'si bayanlara aittir. Seçimlerde Karzai ile birlikte Yunus Kanuni, Khalili, Ahmet Ziya Mesud, Muhakkık, Dostum vb. 15 aday yarışmıştır. Seçimlerin güvenliği ISAF, ABD, ANA ve ANP tarafından sağlanmış ve uluslararası bağışçılar tarafından 90 milyon dolar seçim yardımı yapılmıştır. Seçim sonuçlarına göre, Karzai 4,4 milyon (%55.4), Kanuni 1,3 milyon (%16.3), Muhakkık 935 bin (%11,7), Dostum 800 bin (%10) oy almıştır. Seçimi müteakip Karzai 3 Kasım 2004'de galibiyetini ilan etmiştir. Karzai, 23 Aralık 2004'de de, 27 kişilik kabinesini açıklamıştır. Bu kabine önceki kabineye göre Peştunların biraz daha ağırlıklı olduğu bir kabine olmuştur. Savunma bakanı Fehim yerine Peştun asıllı Abdul Rahim Vardak getirilmiş, Kanuni kabineden çıkarılmış ve Narkotikle Mücadele Bakanlığı kurulmuştur (Katzman, 2006: 1-3).

Bu bilgiler ışığında, Karzai tarafından kurulan yeni kabinenin daha çok Peştun ağırlıklı olmasının diğer etnik grupları geri plana ittiği görülmektedir. Ayrıca Seçimlerde en çok endişe edilen konu, seçim mürekkeplerinin silinmesi nedeniyle, birden fazla oy

kullanılması olmuştur (Katzman, 2006: 3). Hatta bazı sandıklarda ikinci kez oy kullandığı seçim sonrası kanıtlanmıştır. Bunun üzerine Yunus Kanuni ve arkadaşları (en çok oy alan ikinci kişi) seçimin meşruiyyetini tartışmaya başlamışlardır. Bu kriz Sayın Hikmet Çetin ve ekibinin çabalarıyla aşılmış ve böylece devlet başkanı seçimleri geçerliliğini korumuştur (Çetin, 2013: 7). Batı tarafından çok sıkı güvenlik ve seçimin yasallığı ile ilgili tedbirler alınmasına rağmen böyle bir olayın meydana gelmesi devlet inşası başarısının eksiklerindedir.

2.2.1.8. Ulusal Meclis ve Eyalet Konseyleri Seçimleri (Eylül 2005)

2005 yılındaki seçimlerle Afganistan'da 1969'dan beri ilk kez parlamento seçimleri yapılmıştır (Katzman, 2006: 1). Afgan Bağımsız Seçim Komisyonu (IEC) tarafından Mart 2005'de eyalet ve parlamento seçimlerinin 18 Eylül 2005 yapılması kararlaştırılmıştır. Ancak bölgesel seçimlerin bölge sınırları net olarak belirlenemediğinden 2006 yılına ertelenmesi kararlaştırılmıştır (Katzman, 2006: 3). Afganistan'da Milli Meclis, Halk Meclisi (Wolesi Jirga) ve Büyükler Meclisi'den (Meshrano Jirga) oluşmaktadır. Halk Meclisi doğrudan halk tarafından seçilen 249 milletvekilinden oluşmaktadır. Halk Meclisi için Eyaletlerden çıkan milletvekili sayıları 2 ile 33 arasında değişmektedir. Büyükler Meclisi ise 34 Eyalet Meclisi tarafından seçilen 34 kişi, 400'e yakın Bölgesel Meclis tarafından seçilen 34 kişi ve Başkanın doğrudan atadığı 34 kişiden oluşan toplam 102 kişiden meydana gelmektedir (Katzman, 2006: 2,4). Bölgesel Meclis seçimlerinin 2006 yılına ertelenmesi nedeniyle Büyükler Meclisindeki Bölgesel Meclis tarafından seçilen üyeler, geçici olarak Eyalet Meclis üyelerinden seçilmiştir (Katzman, 2006: 3). 2005 seçimleri ile Eyalet konseyleri de 9 ile 29 kişiden oluşacak şekilde seçilmiştir. 2815 Halk Meclis adayı, 3185 Eyalet Konsey adayı seçime girmiş ve 12,5 milyon geçerli oy kullanılmıştır. Uluslararası bağışçılar tarafından Afganistan'a 159 milyon dolar seçim yardımı yapılmıştır. Yapılan seçim sonuçları 12 Kasım 2005'de açıklanmıştır (Katzman, 2006: 4). Seçim sonuçlarına göre Halk Meclisinin etnik dağılımı Peştun 118 (%47), Tacik 53 (%21), Hazara 30 (%12), Özbek/Türkmen 25 (%10) kişiden oluşmaktadır (Brooking Institute, 2008: 18). Büyükler Meclisinin etnik dağılımı da Peştun 36 (%35), Tacik 32 (%31), Hazara 16 (%16), Özbek/Türkmen 8 (%8) kişiden oluşmaktadır (Brooking Institute, 2008: 18).

Bu bilgiler ışığında, Afganistan'da yapılan seçimler sonucunda, etnik dağılımın seçimlere de yansıdığı görülmektedir. Seçimlerde en çok korkulan konu Taliban'ın seçimleri dağıtmak için yapacağı saldırı tehditleri olmuştur (Katzman, 2006: 4). Ancak Taliban'ın tehditlerine rağmen seçimler olumlu geçmiştir (Çetin, 2013: 7). Diğer taraftan Batı, Afganistan'ın gerçeklerini bilmeden Başkanlık sistemi getirmiştir. Afganistan'da seçimler sonrasında rüşvet vb. nedenlerden dolayı aylarca güvenoyu alamayan bakanlar olmuştur. Bu durum hükümetin etkinliğini azaltmıştır (Çetin, 2013: 7,8).

2.2.2. Kalıcı Yönetim Dönemi

2.2.2.1. Londra Konferansı (31 Ocak – 1 Şubat 2006)

31 Ocak - 1 Şubat 2006 arasında yapılan Londra Konferansı ile Bonn Anlaşmasının tamamen uygulanmasını (2004 Ocak ayında yeni Anayasa, 2004 Ekim ayında Başkanlık seçimleri, Eylül 2005'de de Ulusal Meclis ve Eyalet Konseyleri Seçimleri) müteakiben yeni yol haritası düzenlenmiştir. Afganistan Sözleşmesi (The Afghan Compact) ile Afgan Milenyum Kalkınma Hedeflerine ulaşabilmek amacıyla 5 yıllık sürede yapılması planlanan 3 ana faaliyet alanı belirlenmiştir (The Afghan Compact, 2006: 2):

1. Güvenlik,
2. Yönetim, Kurallar ve İnsan Haklarının Uygulanması,
3. Ekonomik ve Sosyal Kalkınma.

Londra Konferansında güvenliğin sadece askeri yöntemlerle değil iyi yönetim, adalet ve yasaların uygulanmasıyla sağlanacağı vurgulanmıştır. ISAF, OEF ve SSR'nin uygulamasında yer alan ülkelerin Afgan Hükümetine güvenliğin sağlanması konusunda yardımcı olmaya devam edeceği belirtilmiştir. OEF'nin terörizmle mücadele operasyonlarına ve ISAF'ın ise Afganistan'ın bütününde istikrarı sağlamak amacıyla çalışmalarına devam edeceği açıklanmıştır (The Afghan Compact, 2006: 3). Yönetim, Kurallar ve İnsan Haklarının Uygulanması alanında, öncelik yolsuzlukla mücadele ve yargı sistemi reformuna verilmiştir (The Afghan Compact, 2006: 3). Ekonomik ve

Sosyal Kalkınma sağlanması için ise Afgan Milli Kalkınma Stratejisine (ANDS) göre: Altyapı ve doğal kaynaklar, eğitim, sağlık, tarım ve kırsal gelişim, sosyal koruma, ekonomi yönetimi ve özel sektör gelişimi alanlarına öncelik verilmesi planlanmıştır. Bu üç alanı ilgilendiren (cross-cutting priority) uyuşturucu endüstrisinin ortadan kaldırılmasına da özel önem verilmiştir (The Afghan Compact, 2006: 4).

İmzalanan sözleşmenin birinci ekinde belirlenen hedeflere ulaşılması için gerekli kıyaslama (benchmarks) ve zaman ölçütleri belirlenmiştir. 2010 yılı sonuna kadar ulaşılması hedeflenen, ANA'nın 70 bine, ANP'nin 62 bine çıkarılması; Kabil ve Herat'ta uluslararası hava alanı yapılması; Üniversite öğrenci sayısının 100 bine çıkarılması vb. somut kıyaslama ölçütleri oluşturulmuştur (The Afghan Compact, 2006: 6-12). Sözleşmenin ikinci ekinde, 2005 yılında Paris'te yapılan yardım etkinliğine (aid effectiveness) yönelik konferansa uluslararası toplumun desteği vurgulanmış ve uluslararası toplumun gereksiz yardım tekrarları yapmaması (duplication), transfer ücretlerinin, dış yönetim ve malzeme masraflarının azaltılması gerektiği belirtilmiştir (The Afghan Compact, 2006: 13,14). Sözleşmenin üçüncü ekinde ise anlaşmanın başarısının koordinasyon ve gözleme bağlı olduğu vurgulanmış ve bu amaçla Birleşik Koordinasyon ve Gözlem Kurulu (JCMB) oluşturulmuştur (The Afghan Compact, 2006: 15).

Bu bilgiler ışığında, Londra Konferansı ile Bonn Anlaşmasından sonraki yol haritası çizildiği görülmektedir. Afgan Sözleşmesinin güvenlik, yönetim ve kalkınma alanında sürdürülebilir bir planda olması gereken çoğu unsuru içerdiği anlaşılmaktadır. Ancak önemli olan uluslararası toplumun, bu planı uygulamak için gerekli tedbirleri almaya istekli olmasıdır (Rubin, Hamidzada, 2007: 24). Batı'nın 2006 yılından sonraki faaliyetleri, bu planı uygulama konusunda yeterli başarının sağlanmadığını göstermektedir.

2.2.2.2. Afgan Ulusal Kalkınma Stratejisi (ANDS) (Nisan 2008)

ANDS ilk kez 2005 yılında Afgan Kalkınma Forumunda sunulmuştur. Geçici ANDS (I-ANDS) 2005 yılında Aralık ayında onaylanmış ve Londra Konferansında Afganistan Sözleşmesi (The Afghan Compact) ile beraber yayınlanmıştır. Geçici ANDS 2006-2010

yılları için, Afganistan Sözleşmesi (The Afghan Compact) ile beraber Milenyum Kalkınma Hedeflerine (MDG) ulaşmak amacıyla kullanılan bir yol haritası oluşturmuştur. ANDS'nin en son şekli Karzai tarafından 21 Nisan 2008'de onaylanmış ve 2008-2013 arası dönemi kapsayacak şekle getirilmiştir (AREU, 2012: 15). ANDS'in üç sac ayağı vardır. Bu sac ayakları Güvenlik, Yönetim, Kurallar ve İnsan Haklarının Uygulanması, Ekonomik ve Sosyal Kalkınmadır. Bu üç sac ayağının kapsamında 17 sektörü içeren sekiz alt sac ayağı bulunmaktadır. Bu alt sac ayakları Güvenlik, İyi Yönetim, Alt Yapı ve Doğal Kaynaklar, Eğitim, Sağlık, Ziraat ve Kırsal Kalkınma, Sosyal Koruma, Ekonomik Yönetim ve Özel Sektörün Kalkınmasıdır. Bu sac ayaklarının hepsi için önemli olan altı konu (cross-cutting issue) vardır. Bunlar Kurumsal Reform ve Kapasite İnşası, Cinsiyet Eşitliği, Narkotikle Mücadele, Bölgesel İşbirliği, Yolsuzlukla Mücadele ve Çevredir (ANDS, 2008: 18).

Bu bilgiler ışığında, Afganistan'ın 5 yıllık kalkınma planını, uluslararası toplumun desteğini de alarak hazırladığı görülmektedir. Ancak ANDS'nin başarıya ulaşması ve Afganistan'ın kalkınmasının önündeki en büyük engellerden biri yolsuzluktur (UNODC, 2010: 13). Ülkede yolsuzluk öyle boyutlara gelmiştir ki vatandaşların %52'si devlet dairesindeki işlerini yaptırmak için bir sene içerisinde en az bir kere rüşvet vermektedir (UNODC, 2010: 9). Bu örnekten de anlaşıldığı üzere Afganistan'da plan yapmaktan çok planı uygulayabilmek önemlidir.

2.2.2.3. Paris Konferansı (12 Haziran 2008)

Paris Konferansıyla uluslararası toplum, Afganistan'la uzun dönem işbirliği yapmaya devam edeceğini, Bonn ve Londra Konferansları vizyonunda sapma olmadığını beyan etmiştir (Declaration of the International Conference in Support of Afghanistan, 2008: 1, 3). Uluslararası toplum, ANDS'yi desteklediğini, Afganistan Sözleşmesinin uygulanmasının temel işleri olduğunu ve kurumların güçlendirilmesi, ekonomik büyüme, ziraat, enerjinin öncelikli çalışma konuları olduğunu açıklamıştır. Afganistan Sözleşmesiyle kurulan JMCB raporlarına göre Afganistan'da sağlık, eğitim, altyapı, ekonomik büyüme ve güvenlik güçlerinin güçlendirilmesi konularında büyük ilerleme sağlanmıştır. Bunun yanında kanunların üstünlüğü ve uygulanması, hükümet kapasitesi,

kalkınma, özel sektörün büyümesi ve bireysel güvenlik konuları halen istenen seviyeye ulaşmamıştır. Paris Anlaşmasının sonunda, Afganistan'ın refah ve güvenliği için gerekli konular sıralanmıştır. Bunlar sırasıyla şöyledir (Declaration of the International Conference in Support of Afghanistan, 2008: 1-3):

1. Afganistan'da demokrasinin kuvvetlendirilmesi (Bunun için de 2009-2010 seçimleri önemli bir adımdır.),
2. ANDS'nin desteklenmesi,
3. Tarım ve enerji sektöründe altyapı yatırımlarına öncelik verilmesi,
4. Özel sektörün teşvik edilmesi,
5. Afgan yönetim kurumlarının kuvvetlendirilmesi ve temel hizmetlerin tüm Afganlara sağlanması,
6. Yardım etkinliğinin (Aid Effectiveness) artırılması,
7. Yolsuzlukla mücadele edilmesi,
8. Uyuşturucuyla mücadele operasyonlarının artırılması,
9. Devlet inşasında sivil toplumun rolünü artırılması,
10. İnsan haklarına saygının artırılması,
11. Bölgesel işbirliğinin yaygınlaştırılması.

Bu bilgiler ışığında Paris Konferansı, uluslararası toplum, Afganistan'da uzun dönem hedeflere yönelmiştir. Devlet inşasında sivil toplumun rolünün artırılmaya çalışılması, güvenliğe öncelik veren yaklaşımın istenen sonuçları vermediğinin göstergesidir. Özellikle devlet kapasite inşası ve kanunlara uyulması gibi kurumsallaşma konularında başarı sağlanmadan devlet inşasında başarı sağlanamayacağı görülmeye başlanmıştır.

2.2.2.4. Hague Konferansı (31 Mart 2009)

Hague Konferansı Afganistan'ın kendisinin uluslararası toplumun desteği ile ekonomik kalkınma ve güvenlik için daha fazla sorumluluk üstlenmesinin gerekli olduğu vurgulanmıştır. İyi finanse edilmiş sivil eğitim programlarının askeri eğitimler kadar önemli olduğu ve sivil kapasite inşasına verilen önemin artması gerektiği belirtilmiştir. Paris Konferansı üzerinde durulan yardımların etkinliği (aid

effectivness) konusunda hassasiyetin devam edeceği açıklanmıştır. Afganistan ve uluslararası toplumun koordineli, birbirini tamamlayıcı bir yol izleyerek Milenyum Hedeflerine ulaşabileceği de konferansta konuşulan konulardandır. Milenyum Hedeflerine ulaşabilmek için öncelik verilmesi gereken konular şunlardır (www.afghanistan-un.org, 2009):

1. İyi yönetimin teşviki,
2. Ekonomik büyüme ve kalkınmanın hızlandırılması,
3. Güvenliğin kuvvetlendirilmesi,
4. Bölgesel işbirliğinin artırılması.

Bu bilgiler ışığında, sivil toplumun kapasite inşasının ve eğitiminin, askerlerden daha önemli olduğu görülmeye başlanmıştır. Ayrıca devlet inşasında, en büyük görevin Afgan devletinin kendisine düştüğü ve kurumlara talep oluşturulması gerektiği belirtilmiştir.

2.2.2.5. Başkanlık ve Eyalet Konseyleri Seçimleri (Ağustos 2009)

2009 Afganistan Başkanlık ve Eyalet Konseyleri seçimleri Afgan hükümetinin kendi kendine Bağımsız Seçim Komisyonu (IEC) aracılığıyla yaptığı ilk seçimler olmuştur (Katzman, 2012: 21). 20 Ağustos 2009'da yapılan seçimlerde, 17 milyon Afgan oy kullanmıştır. Başkanlık seçimleri için 32 aday, Eyalet Konseyi seçimleri için ise 3200 kişi, ülke genelindeki 420 koltuk için yarışmıştır (Katzman, 2012: 22). Taliban tehdidine rağmen, 6200 seçim merkezinde oy kullanılmış ve 2009 seçimlerinin maliyeti 300 milyon doları bulmuştur (Katzman, 2012: 23). Taliban baskısı nedeniyle oyların %35'i (5,8 milyon) kullanılamamıştır. Başkanlık seçim sonuçları 16 Eylül 2009'da açıklanmıştır. Sonuçlara göre Karzai %54,6, Abdullah %27,7, Beşardost %9 ve Gani %3 oranında oy almıştır (Katzman, 2012: 24, 25). Bu sonuçlara göre Karzai'nin beş yıl daha görevine devam etmesi sağlanmıştır. Eyalet Konseyi seçim sonuçlarına gelindiğinde ise seçim sonuçları 29 Aralık 2009'da açıklanmıştır. Ancak Eyalet Konsey üyeleri görevlerine Şubat 2011'de başlayabilmişlerdir (Katzman, 2012: 26).

Bu bilgiler ışığında, seçimlerde Karzai'ye olan desteğin sürdüğünü görülmektedir. Fakat ikinci başkanlık seçimlerinde de etik olmayan olaylar yaşanmıştır. Örneğin parayla oy satıldığı ortaya çıkmıştır (Çetin, 2013: 7). Ayrıca seçimleri Karzai'nin kazanmasında Türkiye'nin de etkisi olmuştur.

2.2.3. Yönetimin Devri Dönemi

2.2.3.1. İkinci Londra Konferansı (28 Ocak 2010)

İkinci Londra Konferansıyla BM ve uluslararası toplum, 2001 Bonn, 2002 Tokyo, 2006 Londra, 2008 Paris ve 2009 Hague Konferanslarından sonra Afganistan'ın güvenlik, istikrar ve refahına yönelik katkılarını uzun dönem sürdüreceklerini açıklamışlardır. Bu konferansla beraber ilişkiler yeni bir döneme girmiştir. Yeni dönemde sorumluluğun Afganistan'a devrine karar verilmiştir. Yeni dönemde Afgan öncülüğü, bölgesel işbirliği ve daha etkin uluslararası destek olacağı vurgulanmıştır. Bu konferanstan sonra, aynı yıl içinde, yeni planı uygulamanın nasıl olacağına dair Kabil'de bir konferans toplanmasına karar verilmiştir (Afghanistan: The London Conference, 2010: 1).

Güvenlik alanında, ANSF'nin üç yıl içerisinde operasyon sorumluluğunu ve beş yıl içerisinde de tüm fiziksel güvenlik sorumluluğunu almasına karar verilmiştir. 2011 Aralık ayına kadar ANA'nın mevcudunun 171.600 ve ANP'nin mevcudunun 134.000'ne çıkarılması kararlaştırılmıştır. BMGK'nin 9762 sayılı kararıyla, ISAF'ın Afganistan'a yardıma devam etmesinde uzlaşmıştır. Ancak 2010 sonu veya 2011 başında eyalet güvenlik sorumluluğunun ISAF tarafından ANSF'ye devredilmesi kabul edilmiştir. NATO'nun, Afganistan Eğitim Görevi (NTM-A) ile Afgan ordusu eğitimine, EUPOL'ün de Afgan polisi eğitimine devam etmesi taahhüt edilmiştir. Sivil ölümlerinin riskinin azaltılması için ISAF ve ANSF'in çalışmalarını yoğunlaştırmasına karar verilmiştir. Uluslararası toplumun, yeniden entegrasyonu, Barış ve Topluma Yeniden Kazandırma Emanet Fonu (Peace and Reintegration Trust Fund (PRTF)) ile desteklenmesi ve Kabil Konferansından önce Büyük Barış Konseyinin (Grand Peace Jirga) toplanması planlamıştır (Afghanistan: The London Conference, 2010: 1-3).

Kalkınma ve yönetim alanında, Afganistan'ın uluslararası toplumun uzun dönem yardımlarına ihtiyacı olduğu vurgulanmıştır. Ekonomi alanında, IMF ile yeni bir plan yapılmasıyla ilgili çalışmalara başlanmasına karar verilmiştir. Afganistan hükümetine de kendi iç kaynaklarını artırmak için vergi ve gümrük gelirlerini artırması, devlet işletmelerinin yönetimini daha etkin sağlaması, ANDS'ye uygun hareket edilmesi, madencilik sektörünün daha aktif hale getirmesi tavsiye edilmiştir. Gelecek iki yıl için Afganistan Yeniden İnşa Emanet Fonu (Afghanistan Reconstruction Trust Fund) ile Yasama ve Yürütme Emanet Fonu (Law and Order Trust Fund) aracılığıyla donör ülkelerin yaptığı yardımların %50'sinin, hükümeti güçlendirmek için yapılması kararlaştırılmıştır. Buna karşın hükümetin de yolsuzlukla mücadelede önem vermesi, 2010 yılı sonuna kadar yolsuzlukla mücadele mahkemeleri kurması tavsiye edilmiştir. Ulus Altı Yönetim Politikası (Sub-National Governance Policy) kapsamında, 2011 yılı sonuna kadar 12 bin kritik görevlinin eğitilmesi planlanmıştır. Yargı sisteminin, Ulusal Yargı Programıyla (National Justice Programme) daha şeffaf, adil ve herkese eşit adalet sağlayan şekle gelmesi temenni edilmiştir. Bağımsız Seçim Komisyonunun (Afgan Independent Election Commission), parlamento seçimlerinde düzensizlik ve yanlış yönlendirmeleri engellemek için aldığı, seçimleri Eylül 2010'a erteleme kararı, uluslararası toplum tarafından takdir edilmiş ve BM tarafından 2009 seçimlerinden elde edilen tecrübelerle, usulsüzlüğün olmaması için, Afgan Hükümetine yardım edileceği açıklanmıştır. Raporlara göre, Afganistan'da haşhaş üretimi %22 azalmış, ancak üretim yapan eyalet sayısı 2006'da 6 iken, 2009'da 20'ye yükselmiştir. Bu oranın düşürülmesi için Afgan Ulusal Uyuşturucu Kontrol Stratejisinin (National Drugs Control Strategy) 2010 yılı içerisinde güncellenmesi kararlaştırılmıştır. Bu çerçevede, UNODC'un uyuşturucu ile mücadele konusunda Afganistan'a yardımcı olmaya devam edeceği belirtilmiştir. Uyuşturucu ile mücadele kapsamında, Paris-Moskova Programı ve Şangay Uygulama Planı çerçevesinde faaliyetlerin süreceği açıklanmıştır (Afghanistan: The London Conference, 2010: 3-5).

Bölgesel İşbirliği kapsamında, İstanbul Süreciyle (Asya'nın Kalbi (Heart of Asia)) ve 2002 yılında imzalanan İyi Komşuluk İlişkileri Deklarasyonu (Good Neighbourly Relations Declaration of 2002) ile Asya'nın kalbinde bir köprü vazifesi gören Afganistan'ın önemi tekrar vurgulanmıştır. Bu anlaşmayla, terörizmle mücadelede

komşu ülkelerin desteği, bölgesel enerji ve ulaşım ağı oluşturulması, Afgan mültecilerin ülkelerine döndürülmesi, uyuşturucu ile mücadelede bölgesel işbirliği ve karşılıklı yüz yüze iletişimin artırılmasına karar verilmiştir. Bölgesel işbirliğine atf yapılırken, Afghanistan-Pakistan işbirliğinin (Dubai Process) önemi vurgulanmıştır. UNAMA'nın, BMGK'nin 1868 sayılı kararı ile faaliyetlerine devam etmesi, Paris kararlarından yardım etkinliği (Aid Effectiveness) çerçevesinde, Afganistan'ın kapasitesinin artırılmasına, yeni bir Nato Kıdemli Sivil Temsilci atanmasına ve AB'nin Kabil'e atayacağı bir temsilciyle Afganistan ile bağlarını kuvvetlendirmesine karar verilmiştir (Afghanistan: The London Conference, 2010: 5-7).

Bu bilgiler ışığında, İkinci Londra Konferansı ile Afganlara yönetimin devri süreci başlamış ve bu süreçte bölgesel işbirliğinin önemi vurgulanmıştır. Türkiye'nin öncülüğünde başlatılan İstanbul Sürecinin önemi de konferansta gündeme gelmiştir. Uluslararası toplumun devlet inşasında başarı için, uzun dönem programlara ihtiyacı olduğu belirtilmiştir. Ayrıca Londra Konferansında belirtilen, sivil zayıt oranlarının yüksekliği, yolsuzluk, uyuşturucu üreten il sayısındaki artış ve yasaların uygulanmasındaki problemler, devlet inşasının başarısız olduğu konular olarak geçerliliğini sürdürmüştür.

2.2.3.2. Kabil Konferansı (20 Temmuz 2010)

Kabil Konferansı, yönetimin devri konusunda uygulama kararlarının alındığı tarihi bir konferanstır. Kabil Konferansı ile Londra Konferansı ve Ulusal Barış Meclisi (National Consultative Peace Jirga) tarafından alınan kararlarda mutabık kalınmıştır (AREU, 2012: 50). Afganistan ve uluslararası toplumun etkin işbirliği için Afgan Hükümetine yapılan yardımların en az %50 artırılmasına karar verilmiştir (Kabul International Conference on Afghanistan, 2010: 2).

Yönetim, Kurallara ve İnsan Haklarına uyma konusunda; altı ay içinde uzun dönem seçim stratejisi ve reformları yapmak, adalette herkesin eşit ulaşmasını sağlamak, yolsuzlukla mücadele planı yapmak, yöneticilerin atanmasını şeffaflaştırmak, Ulusaltı Yönetim Politikasını (Sub-National Governance Policy) on iki ay içinde uygulamaya

koymak, Afgan Bağımsız İnsan Hakları Komisyonunun (AIHRC) insan hakları ve açık toplum uygulamasını sürdürmesi kararları alınmıştır (Kabul International Conference on Afghanistan, 2010: 3, 4). Kadın ve çocuk hakları konusunda, Ulusal Afganistan Kadınları Uygulama Planının (NAPWA) uygulanmasına devam edileceği belirtilmiştir. Ekonomik ve sosyal kalkınma konusunda, Ulusal Öncelik Planının (National Priority Programmes) 2010 Aralık ayına kadar yapılması, Asya Kalkınma Bankası ve Dünya Bankası desteğiyle altı ay içerisinde Altyapı Emanet Fonu (Infrastructure Trust Fund) kurulması, ekonomik istikrarın sağlanması için ülke içi gelirin Mart 2011'e kadar %0,7'i artırılması kararlaştırılmıştır (Kabul International Conference on Afghanistan, 2010: 5).

Barış, uzlaşma ve yeniden entegrasyon konusunda, 2-4 Haziran 2010'dan beri faaliyet gösteren Barış Meclisinin (Consultative Peace Jirga) toplumsal barış için büyük istekle çalışmalarını sürdürdüğü belirtilmiştir. Afgan Hükümeti tarafından kurulan Barış ve Yeniden Entegrasyon Programının (Peace and Reintegration Programme) tüm karşıt gruplara, uluslararası terör gruplarına üye olmadığı sürece açık olduğu vurgulanmıştır. Bu çerçevede Afgan Hükümeti ve uluslararası toplum, BMGK'nin 1267 sayılı kararını esas alarak suçları yeniden listelemeyi ve Afgan Hükümeti tarafından yetersiz kanıt ve şüpheli tutuklamalardan içerde yatanların serbest bırakılmasını sağlamayı taahhüt etmiştir (Kabul International Conference on Afghanistan, 2010: 6).

Güvenlik konusunda, sivil ölümlerin çokluğunun sorgulanması ve sivil riskinin azaltılması için ISAF ve ANSF'nin çalışmalarını yoğunlaştırmasına karar verilmiştir. ANSF'nin 2014 yılı sonuna kadar tüm güvenlik sorumluluğunu almasına karar verilmiştir. 2011 Aralık ayına kadar ANA'nın mevcudunun 171.600 ve ANP'nin mevcudunun 134.000'ne çıkarılması kararlaştırılmıştır. BMGK'nin 9762 sayılı kararıyla, ISAF'ın Afganistan'a yardıma devam etmesi; fakat 2010 yılı sonunda eyalet güvenlik sorumluluğunun ISAF tarafından ANSF'ye devredilmesine karar verilmiştir (Kabul International Conference on Afghanistan, 2010: 6,7).

Bölgesel işbirliği konusunda 2002 yılında yapılan İyi Komşuluk İlişkileri Deklarasyonunun önemi vurgulanmıştır. 2010 yılında yapılan İstanbul Süreciyle başlatılan vizyon çerçevesinde bölgesel işbirliğinin sürdürülmesi istenmiştir. Bölgesel

işbirliği çalışmaları, Afganistan-Pakistan arasında yapılan anlaşma (Afganistan-Pakistan Trade and Transit Agreement), Afganistan'ı komşu ülkelere bağlayacak tren yolu çalışmalarından duyulan memnuniyet belirtilmiştir (Kabul International Conference on Afghanistan, 2010: 7,8). Uyuşturucuyla mücadele konusunda, Ulusal Uyuşturucu Kontrol Stratejisinin (National Drug Control Strategy) 2010 yılında güncellendirilmesi kararlaştırılmıştır. Bundan sonraki süreçte, ANDS çerçevesinde yüz günlük eylem planları yapılmasına karar verilmiştir (Kabul International Conference on Afghanistan, 2010: 8,9).

Bu bilgiler ışığında, Kabil Konferansının Londra Konferansını uygulamaya geçirmek amacıyla yapıldığı görülmektedir. Ayrıca Konferansta bölgesel ülkelerinde devlet inşa sürecinde daha fazla sorumluluk almasına vurgu ve teşvik yapılmaktadır.

2.2.3.3. Ulusal Meclis Seçimleri (Eylül 2010)

Bağımsız Seçim Komisyonu (IEC) tarafından ertelenen Ulusal Meclis seçimlerinin 18 Eylül 2010'da yapılmasına karar verilmiştir. IEC tarafından, Ulusal Meclis seçimleri için 120 milyon dolar para tahsis edilmiştir (Katzman, 2012: 26, 27). Seçimlerde 11,3 milyon geçerli seçmenin oy kullandığı belirtilmiş ve seçim merkezlerinde 5.355 sandık açılmıştır. 249 Halk Meclisi üyeliği için 2.577 aday seçimlerde yarışmıştır. Seçimlerdeki oyların %33'ü (5,6 milyon) geçersiz oy olarak kullanılmıştır (Katzman, 2012: 28). Seçim sonuçları IEC tarafından, 30 Ekim 2010'da açıklanmıştır. Seçim sonuçlarına göre Halk Meclisinin %60'ı (148 kişi) yeni seçilen üyelere oluşmuştur. Meclisteki Karzai destekçilerinin oranı %90'dan %60-70'lere düşmüştür. Yeni Meclis 20 Ocak 2011'de faaliyete başlamıştır (Katzman, 2012: 28, 29).

Bu bilgiler ışığında, Ulusal Meclis seçimlerinin sonucunda Karzai'nin meclis desteğinin azaldığı görülmektedir.

2.2.3.4. NATO Lizbon Zirvesi (19-20 Kasım 2010)

NATO Lizbon Zirvesiyle ISAF'ın, Kabil Konferansı ile ortaya konan çekilme sürecinin güvenlik ve otoriteyi Afganlara devri çalışmalarına başlanmıştır (NATO Lizbon

Submit, 2010: 2). ISAF'ın 6 Eylül 2006'da başlayan genişleme programı, 1 Mart 2010'da tüm Afganistan'a ulaşmış ve ANDS'nin desteklenmesine devam edilmiştir. Bundan sonrada NATO; Afganistan'ın bağımsız, güvenli, demokratik bir ülke olması ve bir daha terörizm merkezi olamaması için çalışmalarını uzun soluklu olarak sürdüreceğini taahhüt etmiştir (NATO Lizbon Submit, 2010: 3). NATO bundan sonraki süreçte, etkin işbirliğini sürdürmek amacıyla aşağıdaki faaliyetlerini icra edeceğini belirtmiştir (NATO Lizbon Submit, 2010: 3-5):

1. NATO ve Afgan Hükümeti arası stratejik danışmanlık hizmetlerinin devam etmesi,
2. NATO Afganistan Eğitim Misyonunun (NATO Training Mission Afghanistan) ANSF'yi eğitmeye devam etmesi,
3. NATO Emanet Fonunun (NATO Trust Funds) Afganistan güvenlik kurumlarının yapılanması konusunda desteğini sürdürmesi,
4. Çeşitli kurslarla daha etkin bir ANSF oluşturulmaya devam edilmesi,
5. Sınır güvenliği için yapılacak bölgesel işbirliklerine İstanbul Süreci vb. süreçlere, daima destek verilmesi.

Bu anlaşmanın üç yıllık bir süreyi kapsamaması öngörülmüştür. Müteakiben teknik anlaşmalarla işbirliğinin devam etmesi planlanmıştır. Teknik anlaşmaların sürekli olarak Birleşik Koordine Grubu (Joint Coordinating Body) tarafından gözlemlenip değerlendirilmesi planlanmıştır (NATO Lizbon Submit, 2010: 6).

Bu bilgiler ışığında, Lizbon Zirvesi sonucunda Kabil Konferansı Kararlarının güvenlik ayağının işletilmesine başlanmıştır. NATO'nun bundan sonraki Afganistan görevinin eğitim ağırlıklı olduğu belirtilmiştir. Ayrıca İstanbul Sürecinin önemi vurgulanmıştır.

2.2.3.5. İstanbul Konferansı (2 Kasım 2011)

Abdullah Gül ve Hamid Karzai'nin Dışişleri Bakanlarıyla birlikte imzaladığı İstanbul Anlaşmasıyla güvenli ve istikrarlı bir Afganistan'ın bölgenin istikrarı ve güvenliği için önemli olduğu belirtilmiştir. 2002 yılında imzalanan İyi Komşuluk İlişkileri Deklarasyonunun (Kabul Declaration of Good Neighbourly Relations) başlattığı

bölgedeki işbirliğinin, güvenin tesisi için gerekliliği belirtilmiştir (Istanbul Process On Regional Security And Cooperation For a Secure And Stable Afghanistan, 2011: 1). 2014 yılından sonra, ISAF'ın çekilmesinin ardından da işbirliğinin süreceği Asya'nın Kalbi (Heart of Asia) anlaşmasıyla belirtilmiştir (Istanbul Process on Regional Security And Cooperation For a Secure And Stable Afghanistan, 2011: 3). Bununla beraber anlaşmayla bölgede alınması gereken Güven İnşa Eden Tedbirler (Confidence Building Measures) sıralanmıştır. Bunlar sırasıyla şöyledir:

1. Politika ve Güvenlik Alanında Yapılacaklar (Istanbul Process On Regional Security And Cooperation For a Secure And Stable Afghanistan, 2011: 4, 5):
 - a. İstihbarat paylaşımı dâhil terörle mücadele etmek,
 - b. Terörizmden zarar gören sivillerin sayısının, Sivil Acil Durum Planlamalarıyla (Civil Emergency Planning) azaltılmasını sağlamak,
 - c. Afganistan'ın sınır güvenliğini sağlamasına yardım etmek,
 - d. Göçmenlerin güvenli olarak ülkelerine dönmelerine yardım etmek,
 - e. Uyuşturucu ile mücadele ve kaçakçılığı önlemek için ortaklaşa çalışmak,
 - f. Afet yönetimi konusunda İşbirliği sağlamak.
2. Ekonomik Alanda Yapılacaklar (Istanbul Process On Regional Security And Cooperation For a Secure And Stable Afghanistan, 2011: 5, 6):
 - a. Afganistan-Pakistan Transit Ticaret Anlaşmasına (Afghanistan-Pakistan Transit Trade Agreement) uygun olarak ticaretin bölgede yayılmasına yardım etmek,
 - b. Karşılıklı kullanılabilir ekonomik veri tabanı oluşturmak,
 - c. Özel sektörün ve devlet sektörünün bölgesel kalkınma için beraber çalışmasını sağlamak,
 - d. Turizm altyapısının oluşturulmasını sağlamak,
 - e. Ekonomi sektörü için personel eğitimini sağlamak,
 - f. Hidroelektrik ve su yönetimi konusunda işbirliği yapmak,
 - g. Tarım ve kırsal alan konusunda işbirliği yapmak,
 - h. Bölge ülkelerini birbirine bağlayan yol ağının artırılmasını sağlamak,
 - i. Beşinci Bölgesel Ekonomik İşbirliği Konferasına (5.th. Regional Economic Cooperation Conference on Afghanistan) destek verilmesini sağlamak.

3. Eğitim Alanında Yapılacaklar (Istanbul Process On Regional Security And Cooperation For a Secure And Stable Afghanistan, 2011: 6,7):
 - a. Öğrenci değişim programları düzenlemek,
 - b. Radikalleşme ve nefreti körükleyen kaynakları eğitim programlarından çıkarmak,
 - c. Tacikistan’da teknik eğitim merkezi oluşturmak.
4. Kültürel Alanda Yapılacaklar (Istanbul Process On Regional Security And Cooperation For a Secure And Stable Afghanistan, 2011: 7):
 - a. Kültürel eserleri korunması konusunda işbirliği yapmak,
 - b. İslamın yanlış anlaşılmasını engellemek ve İslamın barış için birleştirici olmasını sağlamak,
 - c. Dinler ve kültürler arası işbirliği yapmak.
5. Yasal Alanda Yapılacaklar (Istanbul Process On Regional Security And Cooperation For a Secure And Stable Afghanistan, 2011: 7):
 - a. Vize uygulamalarını esnetmek,
 - b. Yasaların uygulanmasını kuvvetlendirmek.

Bu bilgiler ışığında, İstanbul süreci Türkiye’nin Afganistan merkezli bölgesel işbirliği konusunda üstlenmiş olduğu rolün önemini göstermiş ve bölgesel işbirliği konusunda çökülen uzun yolun ilk adımı olmuştur (Rutting, 2012:154). 2014 sonrası devam edecek devlet inşa sürecinde bölgesel işbirliğinin önemi bu anlaşmayla vurgulanmıştır.

2.2.3.6. Bonn II Konferansı (5 Aralık 2011)

İkinci Bonn Konferansı, 85 ülke ve 15 uluslararası örgütün katılımıyla Bonn anlaşmasının onuncu yıl döneminde yapılmıştır. Konferansta, Londra ve Kabil Süreçleriyle yeni bir döneme giren Afganistan’da, uluslararası toplumun görevinin henüz bitmediği vurgulanmıştır. Afganistan’da 2014 sonuna kadar Sorumluluk Devri (Transition) Sürecinin tamamlanacağı ve müteakiben 2015-2024 yılları arası dönemde

Dönüşüm (Transformation) Sürecinin yaşanacağı belirtilmiştir. Bu dönemde Afganistan ve uluslararası toplumun yönetim, güvenlik, ekonomi, sosyal kalkınma, barış süreci ve bölgesel işbirliği konusundaki çalışmalarını yenileyeceği açıklanmıştır (Bonn Conference II, 2011: 1). Güvenlik alanında, 2014 yılında sorumluluğun ANSF'e geçmesi planlanmıştır. Ancak 2014 sonrası uluslararası toplum tarafından eğitim, lojistik destek, kapasite artırımı vb. faaliyetlerin devam edeceği ve yapılacak faaliyetlerin fonlanması için 2012 Mayıs ayında Şikago'da yapılacak NATO Zirvesi öncesi bir fonlama planı yapılacağı belirtilmiştir (Bonn Conference II, 2011: 3).

Barış Sürecinde, uluslararası toplum Yüksek Barış Konseyi Başkanı Burhanedin Rabbani'nin suikast sonucu öldürülmesini kınamış ve Yüksek Barış Konseyi (High Peace Council) ile Barış ve Yeniden Entegrasyon Programına (Peace and Reintegration) desteğini belirtmiştir (Bonn Conference II, 2011: 4). Ekonomik ve Sosyal Kalkınma alanında, bakanlar seviyesinde 2012 Temmuz'da Tokyo'da yapılacak konferansla uluslararası toplumun ekonomik yardım programını belirlemesi kararlaştırılmıştır. Afganistan Ulusal Öncelik Programına (National Priority Programme) destek verilmesi ve uzun dönemli ekonomik kalkınma için ziraat ile madencilik alanlarına yatırımın önemli olduğu vurgulanmıştır. Doğal kaynakların değerlendirilmesi için 26 Ekim 2011'de Brüksel'de Avrupa Madencilik (EUREMINES) forumu düzenlenmesi planlanmıştır (Bonn Conference II, 2011: 4, 5). Bölgesel İşbirliği için 2 Kasım 2011'de başlayan İstanbul Sürecinin (Asya'nın Kalbi (Heart of Asia)) uluslararası toplum tarafından desteklendiği belirtilmiştir. Uluslararası toplum tarafından bölgedeki TAPI gaz boru hattı, CASA-1000 yaz elektrik projesi, demir yolu projeleri ve diğer projelerin desteklendiği vurgulanmıştır. Bu konuyla ilgili RECCA V Konferansının Tacikistan'ın Duşanbe şehrinde Mart 2012'de yapılacağı açıklanmıştır. İran ve Pakistan'da yaşayan Afgan mültecilerin ülkeye dönme çalışmalarına devam edileceği belirtilmiştir (Bonn Conference II, 2011: 5, 6).

Bu bilgiler ışığında, İkinci Bonn Konferansı ile Afganistan'da Sorumluluk Devri (Transition) ve Dönüşüm (Transformation) Süreçlerinin planlanması amaçlanmıştır. İki dönemde de uluslararası toplumun Afganistan'a desteğinin süreceği vurgulanmıştır.

Ancak bu iki süreçte de artık asıl sorumluluğun bölge ülkelerine ve en önemlisi Afganistan'ın kendisine geçeceği belirtilmiştir.

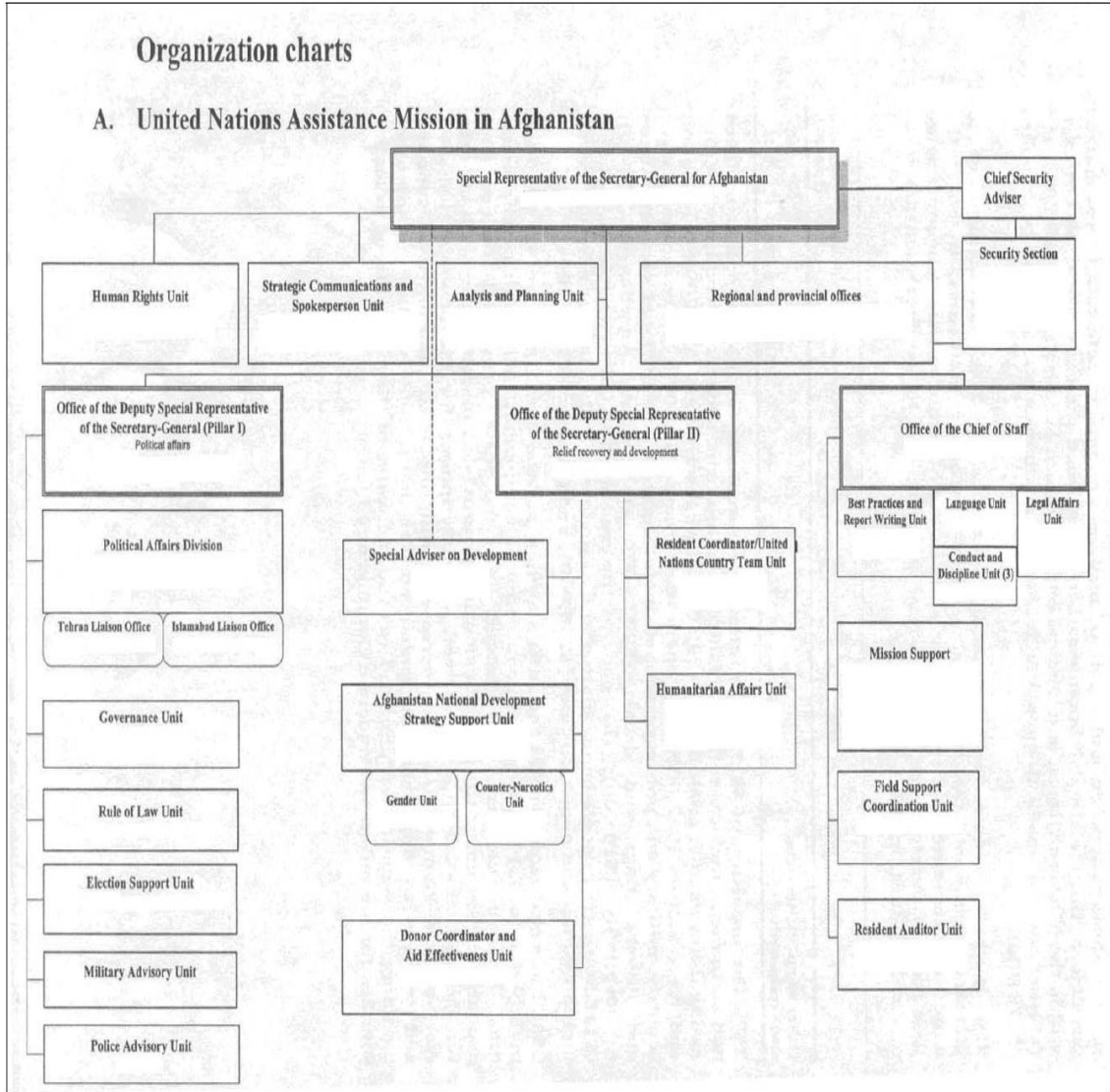
2.3. Uluslararası Toplum

Afganistan'da günümüzde faaliyet gösteren çok sayıda uluslararası örgüt ve hükümet dışı organizasyon (NGO) bulunmaktadır. Afganistan'da faaliyet gösteren uluslararası organizasyonlardan en çok bilinenler UNAMA ve ISAF hakkında, müteakip maddelerde bilgi verilecektir. Bunun dışında günümüzde Afganistan'da faaliyet gösteren 2151 NGO bulunmaktadır (www.usig.org, 2013). NGO'lar ülkenin değişik yerlerinde faaliyetlerini sürdürmektedir. NGO'lar koordinasyon amaçlı kurulan, yabancılar tarafından kurulan ve yerel olarak kurulan NGO'lar olarak sınıflandırılabilir (www.afghanistan-analyst.org, 2013). Afganistan'da koordinasyon amaçlı 7, yabancılar tarafından kurulan 294, yerel olarak kurulan 1857 NGO bulunmaktadır (www.usig.org, 2013). Bu kısımda konuyu dağıtmamak için NGO'lar hakkında ayrıntılı bilgi verilmemiştir.

2.3.1. BM ve UNAMA

Afganistan, 19 Kasım 1946'da BM üyesi olmuş ve yaklaşık altmış yıldır BM ile ilişkilerini sürdürmektedir. Seksenli yıllarda BM, mücahidleri Sovyetlere karşı desteklemiş ve Pakistan'daki Afgan mülteci kamplarına insani yardımlarda bulunmuştur. Cenevre'de 1988 yılında Ruslarla yapılan Barış Anlaşmasından sonra BM, Afganistan'da aktif olarak politik ve barış süreci alanı (Pillar I) ile insani yardım ve yeniden inşa (Pillar II) alanlarında çalışmalara başlamıştır. Ancak Taliban'ın başta olduğu 1996-2001 yılları arasında BM yardımları azalmış, müteakiben 2001 yılında yapılan Afganistan Operasyonu sonrasında tekrar yardımlar artmıştır (Margesson, 2009: 2). UNAMA'ya (United Nations Assistance Mission in Afghanistan) gelince UNAMA BMGK'nun 1401 sayılı kararıyla 28 Mart 2002'de kurulmuş (United Nations Security Council, 1401 (2002): 1, 2), BM Barış Operasyonları Departmanı tarafından desteklenen politik ve bütünleşik (UNAMA, 26 BM özel teşkilatı, fonlar ve programlar (AREU, 2012: 75)) bir misyon olup amacı Bonn Anlaşması ve diğer kurucu anlaşmaların uygulanmasına yardımcı olmaktır. Yıllık olarak BMGK tarafından alınan kararlarla Afganistan'daki varlığını sürdürmektedir (Margesson, 2009: 2). UNAMA

operasyonlarının iki ayağı vardır. Birincisi Politik İşler (Pillar I), ikincisi Kalkınma ve İnsanı Yardım (Pillar II) işleridir (AREU, 2012: 75). Şekil 2.1’de UNAMA’nın teşkilat yapısı gözükmemektedir. UNAMA’nın, % 80’i Afgan vatandaşı olan 1500 çalışmanı vardır (Margesson, 2009: 4). UNAMA’nın, Afganistan’ın 34 eyaletinde alt-bürosu veya bürosu bulunmaktadır (AREU, 2012: 76).

Şekil 2.1: BM’nin Afganistan’daki Teşkilat Yapısı

Kaynak: Rhoda Margesson (2010). United Nations Assistance Mission in Afghanistan: Background and Policy Issues. *CRS Report for Congress*. s.22.

2.3.2. NATO ve ISAF

Afganistan’da halen Sürekli Özgürlük Hareketi (OEF) ve Uluslararası Güvenlik Yardım Kuvveti (ISAF) Harekâtı olmak üzere birbirinden bağımsız iki ayrı harekât icra edilmektedir. OEF, ABD’deki 11 Eylül 2001 saldırılarına müteakip BM Genel Konseyi (BMGK)’nin 12 Eylül 2001 gün ve 1368 sayılı BMGK Kararı gereğince 7 Ekim 2001 tarihinden itibaren ABD liderliğinde oluşturulan Koalisyon Kuvvetleri tarafından icra edilmektedir (United Nations Security Council, 1368 (2001): 1, 2).

ISAF’a gelince ISAF 5 Aralık 2001 Bonn Anlaşması ile güvenliğin sağlanmasında Afgan Geçici Yönetimi’ne destek, BM’nin yeniden inşa ve SSR’in uygulaması faaliyetleri için güvenli bir ortam sağlamak amacıyla BMGK’nin BM sözleşmesinin yedinci bölümünü esas alan 20 Aralık 2001 tarih ve 1386 sayılı kararıyla teşkil edilmiştir (United Nations Security Council, 1386 (2001): 1-3). BMGK’nin 1403, 1444 ve 1510 sayılı kararlarıyla da yapısı güncellenmiştir (United Nations Security Council, 1510 (2003): 1,2).

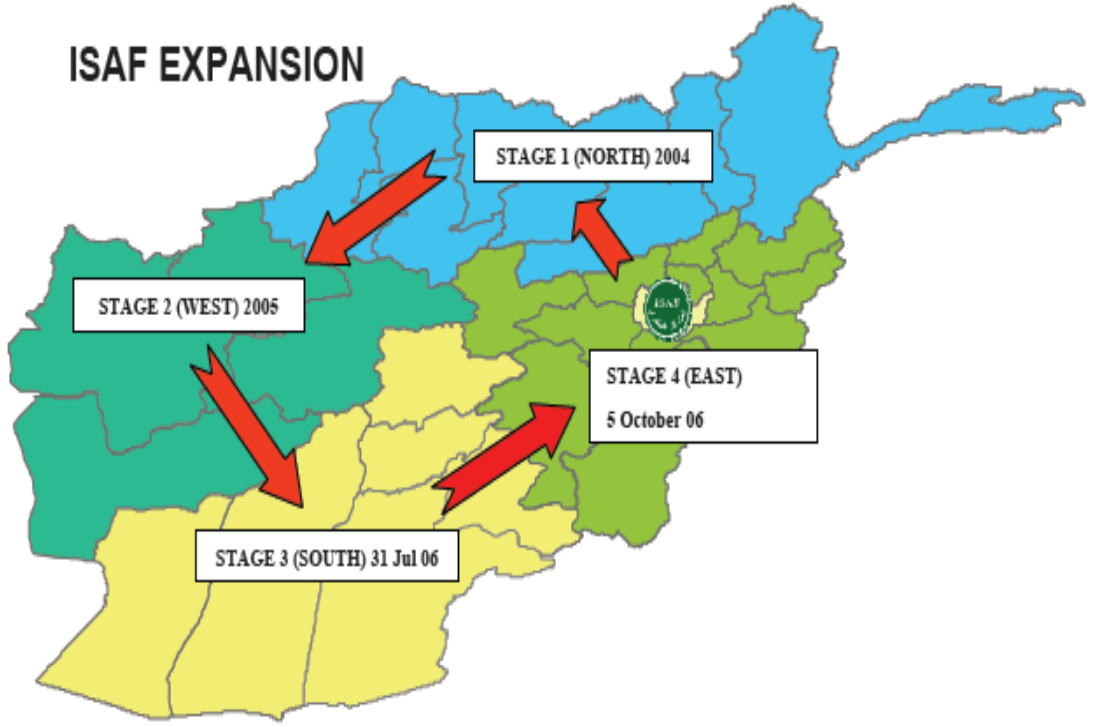
ISAF, 16 Ocak 2002 tarihinde İngiltere’nin liderliğinde Afganistan’da göreve başlamıştır (Roi ve Smolyneç 2008:295). İngiltere’den sonra ISAF II’nin komutasını Türkiye (United Nations Security Council, 1413 (2002): 1, 2) ve müteakiben de Alman-Hollanda Kolordusu üstlenmiştir (United Nations Security Council, 1444 (2002): 1, 2). 2003 yılında ülkede kuzeyli ve güneyli gruplar arasında çekişmelerin gündeme gelmesi, güvenlik ve istikrarın sağlanamaması nedeni ile NATO ülkeleri arasında ISAF’ın komutasını almakta tereddütler baş göstermiştir. Bunun üzerine 11 Ağustos 2003’de ISAF komutasını NATO devralmıştır. Bu operasyon, NATO’nun Avrupa coğrafyası dışında üstlendiği ilk operasyondur. ISAF, Belçika Monsk’daki SHAPE (NATO Avrupa Ana Askeri Karargâhına) ve Brunssum Hollanda’daki JFC HQ (NATO Birleşik Operasyon Karargâhına) bağlıdır (Dale, 2011: 22-27).

ISAF görevi Aralık 2001’deki Bonn Konferansında ortaya çıkmış ve alt görevleri Şubat 2002’de ISAF Komutanı ile Afgan Geçiş Otoritesi arasında yapılan Askeri Teknik Antlaşma dokümanında detaylandırılmıştır. Bu detaylandırma Afgan Hükümetine, yetkisini genişletme ve güvenli bir ortam yaratma genel görevi içinde NATO ve

dolayısıyla ISAF'a sorumluluklar yüklemektedir. Bu sorumluluklar şunlardır (Castillo, 2010: 197):

1. Afgan Milli Güvenlik Kuvvetleri ile koordineli istikrar ve güvenlik harekâtı yürütmek,
2. Yeni Afgan Milli Ordusu ve Milli Polisinin eğitilmesi dâhil Afgan Milli Güvenlik Kuvvetlerine yardımcı olmak,
3. Okulların ve sağlık tesislerinin rehabilitasyonu, su kaynaklarının korunması gibi yeniden imar ihtiyaçlarını belirlemek ve diğer sivil asker projelerini desteklemek,
4. Yasadışı silahlı grupların silahsızlandırılmasında Afgan Hükümetini desteklemek,
5. İstihbarat paylaşımıyla halkın etkin olarak bilgilendirilmesi ve uyuşturucuya karşı harekât yapan Afgan Milli Ordusunu desteklemek suretiyle, Afgan Hükümetini ve uluslararası uyuşturucuyla mücadele gayretlerini desteklemek,
6. İnsani yardım harekâtını desteklemek.

ISAF'ın sorumluluk sahası, başlangıçta sadece Afganistan'ın başkenti Kabil ve çevresi ile sınırlandırılmıştır. Müteakiben BMGK'nin 18 Eylül 2003 tarihi ve 1510 sayılı kararı ve Kuzey Atlantik Konseyi tarafından 17 Kasım 2005 tarihinde onaylanan Harekât Planı (OPLAN 10302)'nin 1 Nu.'lu değişikliği ile Afganistan'ın tamamını kapsayacak şekilde Kuzey, Batı, Güney, Doğu ve Kabil olmak üzere beş bölgeye ayrılarak genişletilmiştir (www.isaf.nato.int, 2011). Şekil 2.2'de ISAF'ın genişleme süreci görülmektedir. Ayrıca bu genişlemeden sonra İngiltere, Kanada ve Hollanda'nın liderliğinde oluşturulan Güney Bölge Komutanlığı Haziran 2010 itibariyle tekrar yapılandırılmıştır. Yapılandırılma neticesinde Helmand ve Nimroz Güneybatı Bölge Komutanlığı olarak ayrılıp buradaki personel mevcudu artırılmıştır (www.isaf.nato.int, 2010).

Şekil 2.2: ISAF'ın Genişleme Süreci

Kaynak: www.globalsecurity.org, 2011.

ISAF görevi genişlemeden sonra tüm Afganistan'ı kapsayacak duruma gelmiştir. 2011 yılından itibaren NATO bu görevde, 48 ülkeden askere ve 28 PRT'ye emir komuta etmektedir (Dale, 2011: 24,25). Şekil 2.3'de ISAF katılan ülkelerin 2011 yılı sonunda Afganistan'daki asker sayıları görülmektedir. NATO, 2011 sonunda yaklaşık 131.000 kişi civarındaki askeri kuvvetler önderliğinde tüm ülke genelinde, Afgan devlet inşasına destek sağlamaya devam etmektedir. Ayrıca NATO, Afganistan'ın nispeten istikrarsız ve güvensiz bölgelerinde sivil girişimci ve vatandaşların güvenli bir şekilde faaliyet göstermelerini sağlamak, Afganistan'ın kalkınmasını desteklemek amacıyla ilk kez 2002'de kurduğu PRT'ler sayesinde 2011 sonunda 34 bölgede faaliyet gösterir duruma gelmiştir (Dale, 2011: 25).

	Albania	286		Germany	5,000		Poland	2,580
	Armenia	126		Greece	153		Portugal	140
	Australia	1,550		Hungary	415		Romania	1,873
	Austria	3		Iceland	4		Singapore	39
	Azerbaijan	94		Ireland	7		Slovakia	309
	Belgium	520		Italy	3,952		Slovenia	77
	Bosnia & Herzegovina	55		Jordan	0		Spain	1,526
	Bulgaria	597		Republic of Korea	350		Sweden	500
	Canada*	529		Latvia	174		The former Yugoslav Republic of Macedonia**	163
	Croatia	317		Lithuania	236		Tonga	55
	Czech Republic	623		Luxembourg	11		Turkey	1,840
	Denmark	750		Malaysia	46		Ukraine	23
	El Salvador	24		Mongolia	114		United Arab Emirates	35
	Estonia	159		Montenegro	39		United Kingdom	9,500
	Finland	156		Netherlands	183		United States	90,000
	France	3,932		New Zealand	188			
	Georgia	937		Norway	429		Total	130,638

Şekil 2.3: ISAF'a Ülkelerin Asker Katkıları (2011 Aralık)

Kaynak: Brooking Institute (2012). *Brookings Afghanistan Index*, Livingston. s.5.

2.3.3. BMGK'nin Afganistan Kararları (2001-2011)

BMGK Afganistan'la ilgili 2001-2011 arasında otuz adet karar almıştır. Bu kararlar sırasıyla bu başlık altında incelenecektir.

BMGK'nin 1363 (2001) sayılı kararıyla, 1267 (1999) ve 1333 (2000) kararlarıyla alınan yaptırımları gözlem amacıyla kurulan Gözlem Grubunun (Monitoring Group) personel sayısı beş kişiye çıkarılarak silah ambargosu ve terörle mücadeleyle gözlem faaliyetlerini sürdürmeye devam etmesi kararlaştırılmıştır. Gözlem Grubu altında çalışan Yaptırım Zorlama Destek Timi (Sanctions Enforcement Support Team) personel sayısının da on beş kişiye çıkarılması kararlaştırılmıştır. Yapılan çalışmaların Birleşmiş Milletler Emanet Fonuyla (United Nations Trust Fund) finanse edileceği bildirilmiştir (United Nations Security Council, 1363 (2001): 1, 2).

BMGK'nin 1378 (2001) sayılı kararıyla, 1368 (2001) kararıyla başlatılan Sınırsız Özgürlük Harekâtı sonrasında, Taliban'ın Afganistanı, El-Kaide ve diğer bağlantılı terörist grupların yuvası haline getirmesine müsaade edilmeyeceği ve Afgan halkının Taliban rejimini değiştirme çabalarına yardım edileceği bildirilmiştir. Birleşmiş Milletlerin yeni yönetimin kurulması konusunda kilit bir role sahip olduğu ve çok sayıda etnik grubu içine alan, cinsiyet ve etnik ayrım yapmayan, insan haklarına saygılı bir yönetimi desteklediği açıklanmıştır. Afgan halkının da uluslararası toplumla terörle mücadele ve yasadışı uyuşturucuyla mücadele konusunda işbirliği içinde olması istenmiştir. BM üyesi ülkelere de Afganistan'a uzun dönem ekonomik ve sosyal yeniden yapılanma konusunda destekte bulunması çağrısında bulunulmuştur (United Nations Security Council, 1378 (2001): 1, 2).

BMGK'nin 1383 (2001) sayılı kararıyla, 5 Aralık 2001'de yapılan Bonn Anlaşmasıyla kurulan geçici Afgan hükümetinden duyulan memnuniyet bildirilmiştir. Tüm taraflardan bu anlaşmayla 22 Aralık 2001'de göreve başlayacak geçici hükümete destek vermesi talebinde bulunulmuştur (United Nations Security Council, 1383 (2001): 1, 2).

BMGK'nin 1386 (2001) sayılı kararıyla Bonn Anlaşması birinci ekine göre ISAF'ın kurulması için 14 Aralık 2001'de, Özel Temsilci ve Afgan otoriteleri arasında anlaşma yapıldığı bildirilmiştir. ISAF'ın liderliğinin İngiltere'de olacağı ve altı aylık bir süre için kurulacağı açıklanmıştır. Ayrıca ISAF'ın Yeni Afgan Güvenlik Güçlerinin kurulması ve eğitimi konusunda Afgan Geçici Hükümetine yardımcı olacağı da belirtilmiştir (United Nations Security Council, 1386 (2001): 1-3).

BMGK'nin 1388 (2002) sayılı kararıyla Ariana Hava yollarının Taliban sahipliği ve finansmanından çıktığı bildirilmiştir (United Nations Security Council, 1388 (2002): 1).

BMGK'nin 1390 (2002) sayılı kararıyla El-Kaide, Taliban ve bağlantılı örgütlerin faaliyetlerini kısıtlayıcı tedbirler alınmıştır. Bu tedbirlerin Gözlem Grubu (Monitoring Group) tarafından on iki ay boyunca kontrolü ve dört aylık periyotlarla rapor edilmesi kararlaştırılmıştır (United Nations Security Council, 1390 (2002): 1-3).

BMGK'nin 1401 (2002) sayılı kararıyla Bonn Anlaşmasının ikinci ekine göre BM geçiş dönemi faaliyetleri açıklanmıştır. Yasa dışı uyuşturucu, kara mayınları ve yasa dışı silahlar ile mücadelenin önemi vurgulanmıştır. Tokyo Konferansındaki bağışçı ülkelerin bir an önce bağışlarını yapması istenmiştir. Genel Sekreterin 18 Mart 2002 günü yaptığı konuşmaya istinaden, UNAMA'nın kurulması kararlaştırılmıştır. UNAMA ile BM'nin Afganistan'daki tüm faaliyetlerinin planlanması ve koordinesi amaçlanmıştır (United Nations Security Council, 1401 (2002): 1, 2).

BMGK'nin 1413 (2002) sayılı kararıyla ISAF'ın görev süresinin altı ay uzatılması kararlaştırılmıştır. İngiltere'nin ISAF liderliği ve Türkiye'nin ISAF liderliğini almak istemesinden kaynaklı memnuniyet bildirilmiştir. Tüm destekçi ülkelerin Emanet Fonuna (Trust Fond) desteğini artırması istenmiştir. ISAF'ın faaliyetlerini aylık olarak Genel Sekretere rapor etmesi gerektiği belirtilmiştir (United Nations Security Council, 1413 (2002): 1, 2).

BMGK'nin 1419 (2002) sayılı kararıyla 11-19 Temmuz arasında Acil Durum Meclisinin (Emergency Loya Jirga) Zahir Şah tarafından açılması ve Hamid Karzai tarafından Geçiş Hükümetinin (Transitional Authority) kurulması memnuniyetle karşılanmıştır. Geçiş Hükümetinin acil olarak yıllık haşahaş üretimini azaltması, çocuk ve kadın haklarını koruması, kız ve erkek çocuklara okul imkânı sağlaması gerektiği vurgulanmıştır (United Nations Security Council, 1419 (2002): 1, 2).

BMGK'nin 1444 (2002) sayılı kararıyla Türkiye'nin ISAF liderliğini üstlenmiş olması ve Almanya ile Hollanda'nın ISAF liderliğini üstlenmek istemesinden kaynaklı memnuniyet bildirilmiştir. ISAF'ın süresi bir yıl uzatılmıştır (United Nations Security Council, 1444 (2002): 1, 2).

BMGK'nin 1453 (2002) sayılı kararıyla 22 Aralık 2002'de imzalanan İyi Komşuluk İlişkileri Kabil Deklarasyonundan duyulan memnuniyet bildirilmiştir (United Nations Security Council, 1453 (2002): 1).

BMGK'nin 1471 (2003) sayılı kararıyla 2004 Haziran ayında yapılacak seçimlere BM'nin destekçi olacağı bildirilmiştir. UNAMA ve BM Yüksek İnsan Hakları Komisyonunu Ofisinin (Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights) Afgan Bağımsız İnsan Hakları Komisyonunu (Afghan Independent Human Rights Commission) destekleyeceği belirtmiştir. Bu kararla UNAMA'nın görev süresi bir yıl daha uzatılmıştır. (United Nations Security Council, 1471 (2003): 1, 2).

BMGK'nin 1510 (2003) sayılı kararıyla 10 Ekim 2003'de dışişleri bakanları seviyesinde yapılan toplantıda, ISAF'ın görevinin Kabil dışına genişlemesi talebi kabul edilmiştir (United Nations Security Council, 1510 (2003): 1, 2).

BMGK'nin 1536 (2004) sayılı kararıyla 4 Ocak 2004'de yeni anayasanın kabul edilmesinden duyulan memnuniyet dile getirilmiştir. Ayrıca Berlin'de 31 Mart - 1 Nisan arasında yapılan toplantıya BM'nin desteği açıklanmıştır. Bölge ülkeleri arası 2003 yılında Dubai'de yapılan ticaret ve transit yatırım anlaşmasının bölge için önemi vurgulanmıştır. UNAMA görevinin bir yıl daha uzatılması kararlaştırılmıştır. Güvenlik Konseyi üyelerinin Ekim - Kasım 2003'de Afganistan'a ziyarete bulunduğu ve yeni özel temsilcinin Jean Arnoult olduğu açıklanmıştır. DDR programının uygulanması ve Ulusal Uyuşturucu Kontrol Stratejisinin (National Drug Control Strategy) Mayıs 2003'de uygulanmaya konulmasından duyulan memnuniyet ve uyuşturucu ile mücadelede bölgesel işbirliğinin önemi belirtilmiştir (United Nations Security Council, 1536 (2004): 1-3).

BMGK'nin 1563 (2004) sayılı kararıyla lider ülkeler, seçimleri destekleyecek şekilde, PRT kurmayı taahüt etmişlerdir. ISAF'ın komutasının liderlik yapan Kanada'dan EUROCORPS'a geçmesinden duyulan memnuniyet belirtilmiş ve Kanada'ya teşekkür edilmiştir. ISAF'ın görev süresinin bir yıl daha uzatıldığı belirtilmiştir (United Nations Security Council, 1563 (2004): 1, 2).

BMGK'nin 1589 (2005) sayılı kararıyla 9 Ekim 2004 yapılan başarılı başkanlık seçimlerinden dolayı duyulan memnuniyet bildirilmiştir. Afganistan'ın halledilmesi gereken narkotik, güvenlik, DDR süreci, parlamento, eyalet ve bölge seçimlerinin

yapılması, devlet kurumlarının güçlendirilmesi, adalet sistemi reformunun hızlandırılması, insan haklarının korunması, ekonomik ve sosyal kalkınma sorunları olduğu belirtilmiştir. UNAMA'nın 18 Eylül 2005'de yapılacak Halk Meclisi (Wolesi Jirga) ve Eyalet seçimlerine Birleşik Seçim Yönetim Ekibiyle (Joint Electoral Management Body) destek vereceği belirtilmiştir. DDR programının Haziran 2006 yılına kadar tamamlanması planlandığı açıklanmıştır. 2003 Mayıs ayında yayınlanan Ulusal Uyuşturucu Kontrol Stratejisinin (National Drug Control Strategy), 2005 Şubat ayında yayınlanan Narkotikle Mücadele Uygulama Planı (Counter Narcotics Implementation Plan) çerçevesinde faaliyete geçmesinin memnuniyet verici olduğu belirtilmiştir. UNAMA görev süresi bir yıl daha uzatılmıştır (United Nations Security Council, 1589 (2005): 1, 2).

BMGK'nin 1623 (2005) sayılı kararıyla Afgan hükümetinin DDR'yi tamamen bitirmesinin, Afgan ordusu ve polislerinin yeniden inşası, adalet sektör reformu, narkotikle mücadele, demokratik değerlere saygı konusunda uluslararası toplumun desteğiyle faaliyetlerine devam etmesinin önemi vurgulanmıştır. NATO'nun yeni PRT'ler kurması taahhüt edilmiştir. ISAF'ın komutasının Türkiye'den İtalya'ya geçmesi ve Türkiye'nin katkılarından duyulan memnuniyet belirtilmiştir. ISAF'ın görev süresi bir yıl daha uzatılmıştır (United Nations Security Council, 1623 (2005): 1, 2).

BMGK'nin 1707 (2006) sayılı kararıyla Londra Konferansı ve bu konferansla oluşturulan Afganistan Sözleşmesiyle (Afgan Compact) beraber, uluslararası toplum ve Afganistan arası işbirliğinin bundan sonraki çerçevesinin çizildiği bildirilmiştir. Taliban, El-Kaide ve bağlı örgütler tarafından yapılan saldırıların artmasının (narkotik olaylar dâhil), sivil ölümlerini çoğalmasının, endişe verici olduğu belirtilmiştir. 31 Temmuz 2006'da ISAF'ın güneye ve müteakiben doğuya genişlemesinin, OEF ve ISAF'ın daha fazla koordineli çalışmasını gerektirdiği açıklanmıştır. İngiltere'nin ISAF liderliğini alması ve İtalya'nın liderliğe hizmetlerinden dolayı duyulan memnuniyet belirtilmiştir. ISAF'ın görev süresi bir yıl daha uzatılmıştır (United Nations Security Council, 1707 (2006): 1, 2).

BMGK'nin 1746 (2007) sayılı kararıyla ANDS'nin, Afganistan Sözleşmesinin (Afgan Compact), Ulusal Uyuşturucu Kontrol Stratejisinin (National Drug Control Strategy) desteklediği açıklanmış ve BM'nin bu konulardaki koordinatör rolü belirtilmiştir. Bölgesel işbirliği için Yeni Delphi'de 19 Kasım 2006'da yapılan RECCA II'den duyulan memnuniyet ve 2007'de İslamabad'da yapılacak RECCA III'ün yapılması isteği belirtilmiştir. Birleşik Kordinasyon ve Gözlem Ekibinin (JCMB) Afgan Sözleşmenin uygulanması için önemi bildirilmiştir. SSR'ye desteğin artırılması gerektiği belirtilmiştir. AB'nin polis eğitimine, ABD'nin asker ve polis eğitimine katkısı vurgulanmıştır. Japonya'da 5 Temmuz 2006'da yapılacak İkinci Tokyo Konferansı ile DDR'ye yeni bir uygulama planı yapılacağı bildirilmiştir. Roma Konferansı ile Adalet Reform Alanında yeni düzenlemelere gidildiği belirtilmiştir. Gelecek seçimler için Bağımsız Seçim Komisyonuna (IEC) destek sözü verilmiştir. Yolsuzlukla mücadelenin önemi anlatılmıştır. 26-28 Haziran 2006'da Moskova'da UNODC'un desteğiyle bakanlar düzeyinde İkinci Afganistan'dan Uyuşturucu Trafığı Yolları Konferansı yapıldığı bildirilmiştir (United Nations Security Council, 1746 (2007): 1-6).

BMGK'nin 1776 (2007) sayılı kararıyla artan IED kullanımı ve sivil zayıatların artmasından bahsedilmiştir. ISAF'ın görev süresi bir yıl daha uzatılmıştır (United Nations Security Council, 1776 (2007): 1-3).

BMGK'nin 1806 (2008) sayılı kararıyla 2007 yılında yapılan Afganistan-Pakistan Barış Meclisinin (Peace Jirga) toplanmasından duyulan memnuniyet belirtilmiştir. Bağımsız Yerel Yönetim Direktörlerine (Independent Directorate for Local Governance) destek bildirilmiştir. 5 Şubat 2008'de yapılan JCMB Tokyo ve Haziran 2008'de yapılan Paris Toplantılarında, Afganistan Sözleşmesinin (Afghan Compact) uygulanması ve gelecekle ilgili tavsiyeler konuşulmuştur. Taliban'ın çocukları kulanmasından duyulan endişe açıklanmıştır. Daha etkin ANA için OMLT uygulamasına geçilmiştir. Uluslararası Polis Kordinasyon Ekibinin (International Police Coordination Board) çalışmalarının yoğunlaştığı bildirilmiştir (United Nations Security Council, 1806 (2008): 1-7).

BMGK'nin 1817 (2008) sayılı kararıyla uyuşturucuyla mücadelede UNODC ve Uluslararası Narkotik Kontrol Ekibine (International Narcotics Control Board) büyük görev düştüğü belirtilmiştir. UNODC tarafından uyuşturucuyla bölgesel işbirliği kapsamında, mücadelede Uyuşturucu Trafikçiyile Mücadeleyi Hedef Alan Bölgesel İletişim, Tecrübe ve Eğitimler (Targeted Anti-Trafficking Regional Communication, Expertise and Training) uygulanmaya başlandığı açıklanmıştır (United Nations Security Council, 1817 (2008): 1-5).

BMGK'nin 1833 (2008) sayılı kararıyla ISAF'ın görev süresi bir yıl daha uzatılmıştır. Yaklaşan seçimlerde BM'nin seçimlere destek olacağı bildirilmiştir (United Nations Security Council, 1817 (2008): 1-4).

BMGK'nin 1868 (2009) sayılı kararıyla 27 Mart 2007'de Moskova'da Şangay Örgütü Toplantısı, 31 Mart 2009'da Hague Toplantısı ve 26-27 Haziran 2009'de Trieste'de G8 Bakanlar Zirvesinde alınan kararlardan duyulan memnuniyet belirtilmiştir. IEC tarafından Ağustos 2009'da Başkanlık ve Eyalet Konseyi seçimlerinin yapılacağı açıklanmıştır. Mayın konusundaki endişeler ve yolsuzlukla ulus ve ulusaltı düzeyde mücadele edileceği belirtilmiştir. Eyaletlerde, UNAMA ve diğer BM örgütlerinin faaliyetinin önemi vurgulanmıştır. 12 Haziran 2008'de yapılan Paris Konferansında koordinasyon, yardım etkinliği, şeffaflık ve yolsuzlukla mücadele kararları alınmıştır. Mayın Uygulama Planı (Mine Action Plan) uygulamaya konmuştur. Çocukları korumaya daha fazla önem vermek için UNAMA'ya bu konuda danışman atanmıştır. 2008 Aralık ayında yapılan Türkiye-Pakistan-Afganistan Üçlü Zirvesi ve 2008 Aralık ayında Fransa'da yapılan bölgesel işbirliği ve Taliban'la mücadele çalışmalarının önemi vurgulanmıştır (United Nations Security Council, 1868 (2009): 1-9).

BMGK'nin 1890 (2009) sayılı kararıyla SSR kapsamında, NATO Eğitim Misyonu (Training Mission in Afghanistan) ve Avrupa Jandarma Kuvvetlerinin (European Gendarmerie Force) polis eğitime katkılarının sürdüğü açıklanmıştır. BM ve ISAF'ın 2010 seçimlerine destek vereceği bildirilmiştir. Afganların operasyon sorumluluklarının giderek artırılacağı belirtilmiştir. ISAF'ın görev süresi bir yıl daha uzatılmıştır (United Nations Security Council, 1890 (2009): 1-4).

BMGK'nin 1917 (2010) sayılı kararıyla İkinci Londra Konferansı ile alınan kararların memnuniyetle karşılandığı bildirilmiştir. 26 Ocak 2010'da İstanbul'da yapılan İstanbul Zirvesi (Heart of Asia) ve 28 Ocak 2010'da Londra'da yapılan zirve ile Kabil'de bu yıl yapılacak zirveye yönelik konsantre uygulama planı hazırlandığı açıklanmıştır. İstanbul'da yapılacak RECCA IV'ünde merakla beklendiği bildirilmiştir. IED yapmak için kullanılan Amonyum Nitratın, Afganistan Hükümeti tarafından yasaklanması memnuniyetle karşılanmıştır. UNAMA'nın, Afgan liderliğine ve sivil çabalara öncelik verdiği belirtmiştir. 2010 seçimlerinde, 2009 seçimlerinden elde edilen tecrübelerle dayanarak UNAMA'nın, seçimlere teknik destek sağlayacağı belirtilmiştir. Ulusal Barış Meclisi (National Peace Jirga) çalışmalarına devam edileceği söylenmiştir. Barış ve Topluma Kazandırma Emanet Fonu (Peace and Reintegration Trust Fund) kurulacağı açıklanmıştır. Dördüncü Türkiye-Pakistan-Afganistan Üçlü Zirvesinin yapılmasından duyulan memnuniyet bildirilmiştir. Sivil ölümlerinin araştırılması için birleşik soruşturmalar başlatılacağı açıklanmıştır. Narkotikle mücadelede UNODC ve Merkez Asya Bölgesel Bilgi Merkezi (the Central Asian Regional Coordination and Information Centre) tarafından Paris Paketi ve Gök Kuşağı Stratejisi (Rainbow Strategy) (Rus Domodedova Polis Akademisi katkısıyla) uygulanacağı belirtilmiştir. Gazetecilere ve basına baskının azaltılmasına çalışılacağı açıklanmıştır. Kadınlara yönelik Ulusal Kadın Uygulama Planı (National Action Plan for Women in Afghanistan) hazırlandığı belirtilmiştir (United Nations Security Council, 1917 (2010): 1-11).

BMGK'nin 1943 (2010) sayılı kararıyla 2014 yılında Güvenlik Güçleri Operasyon Sorumluluğunun Afganlara geçeceği ve NATO Lizbon Zirvesiyle uzun vadeli taahhütlerin bildirileceği açıklanmıştır. Afgan Hükümeti tarafından on sekiz yaşın altındaki çocukların Taliban'a yazılmasını önleme planı yapılması tavsiye edilmiştir. Kasım 2010'da İstanbul'da yapılacak toplantıda, Kabil Konferansına destek verecek çekirdek grubun belirlenmesi arzu edilmiştir. ISAF görevinin bir yıl daha uzatılmasına karar verilmiştir (United Nations Security Council, 1943 (2010): 1-5).

BMGK'nin 1974 (2011) sayılı kararıyla 20 Temmuz 2010'da yapılan Kabil Konferansından duyulan memnuniyet belirtilmiştir. Ulusal Öncelik Planına (National Priority Plan) uyulacağı bildirilmiştir. 2011'de Bonn'da yapılacak toplantının

sabırsızlıkla beklendiği söylenmiştir. Kabil sürecinin, JCMB tarafından takip edileceği belirtilmiştir. RECCA IV'ün yapılmasının beklendiği bildirilmiştir. 20 Kasım 2010'da yapılan Lizbon Zirvesiyle sorumluk devrinin (Transition) 2011 yılı başında başlaması ve 2014 sonuna kadar bitmesi planlanmıştır. BM çalışmalarının, Bir BM (One UN) prensibiyle sürdürülmeye devam edeceği açıklanmıştır. Bölgesel işbirliği, Kabil Sürecinin işletilmesi ve yolsuzlukla mücadele konusunda UNAMA'nın kordinasyon faaliyetlerine devam edeceği belirtilmiştir. Beşinci Türkiye-Pakistan-Afganistan Üçlü Zirvesinin yapılmasından duyulan memnuniyet bildirilmiştir. 2011 yılında Üçüncü, Bakanlar Seviyesinde, Afganistan'dan Çıkan Uyuşturucu Yolları Toplantısının Paris'de yapılacağı açıklanmıştır (United Nations Security Council, 1974 (2011): 1-12).

BMGK'nin 2011 (2011) sayılı kararıyla NATO Şikago Zirvesinde 2014 sonrası uzun dönem taahhütlerin bildirileceği açıklanmıştır. 2014 sonrası ikili anlaşmaların ilişkilerde önem kazanacağı belirtilmiştir. 5 Aralık 2011'de yapılacak Bonn II Konferansı ve 2 Kasım 2011'de yapılacak İstanbul Zirvesinin merakle beklendiği söylenmiştir. Son zamanlarda Continental Otel, İngiltere Elçiliği, ISAF Karargâhı ve ABD Büyükelçiliğine yapılan saldırılar kınanmıştır. ISAF bünyesinde, sivil ölümlerini araştırmak için Takip Hücresi (Civilian Casualties Tracking Cell) kurulması kararlaştırılmıştır. Burhanedin Rabbani'ye yapılan saldırı kınanmıştır. Hükümetin Taliban'la görüşme sürecinin iyi gittiği belirtilmiştir. ISAF'ın görevi bir yıl daha uzatılmıştır (United Nations Security Council, 2011 (2011): 1-7).

Bu bilgiler ışığında, BM kararlarının Afganistan devlet inşa sürecinin yasal zemini oluşturan temel birincil kaynaklar olduğu belirtilmelidir. Kararlardan anlaşıldığı üzere 2001-2011 yılları arası devlet inşa süreci eksen olarak güvenliğe öncelik vermekten kurumsallaşmaya öncelik vermeye doğru yönelmiştir. BM'nin ve uluslararası toplumun terörle mücadeleyi asıl amaç olarak görmekten vazgeçmesi ve çözümün daha uzun soluklu bir kurumsallaşmayla sağlanacağını anlaması, alınan kararlardan anlaşılmaktadır. Son dönemde alınan kararlarda bölgesel işbirliğine vurgu yapılması da önemli bir husustur. Kararları Türkiye açısından incelediğimizde karşımıza İstanbul Süreci, Üçlü Zirveler, Ekonomik Zirveler ve ISAF'a katkıları dolayısıyla uluslararası toplum tarafından takdir edilen bir ülke çıkmaktadır.

BÖLÜM 3: TÜRKİYE’NİN DEVLET İNŞA SÜRECİNDEKİ AMAÇ VE FAALİYETLERİ

Bu bölümde, Türkiye’nin Afganistan devlet inşasındaki faaliyetleri ve bu faaliyetler neticesinde tüme varım uygulayarak resmin üst bölümünde yer alan amaçları tespit edilmiştir. İlk alt başlık olarak iki ülke arası tarihi dostluk ve günümüze yansımaları incelenmiştir. Bu kısım Türk-Afgan İlişkilerini, 2001 yılı öncesi ilişkileri incelemeyi ele almak, amaçlara eksik ulaşmaya sebep olabileceğinden teze konmuştur. İkinci alt başlık olarak 2001 yılı sonrası icra edilen devlet inşaa faaliyetleri, konusunda çok sayıda uzman kişiyle yapılan bireysel, yarı yapılandırılmış görüşmelerden elde edilen bilgilerden de faydalanılarak Afgan Ulusal Kalkınma Stratejisini (ANDS) destekleyecek şekilde, ANDS’de yer alan beş alanda yapılan katkılar olarak incelenmiştir. Üçüncü alt başlık olarak Türkiye ve Afganistan arasında 2001-2011 yılları süresince yapılan anlaşmalar ve alınan kararlar hakkında bilgi verilerek ilişkilerin hukuksal temelleri ortaya konmuştur. En son alt başlıkta ise Türkiye’nin Afganistan’daki faaliyetlerine tüme varım uygulayarak, Türkiye’nin Afganistan’daki en başta belirtilmesi gereken amaçlarına ulaşılmıştır (Genelde önce amaçlar belirlenir, daha sonra amaca ulaşmak için yapılacak faaliyetler tespit edilir. Tezde tüme varım uygulamamızdaki neden amaç tespitinde sınırlamayı engellemek ve somuttan soyuta ulaşarak genelleme sağlamaktır.).

3.1. İki Ülke Arası Tarihi Dostluk ve Günümüze Yansımaları

Türkiye’yi diğer inşaa devletlerden ayıran özelliklere baktığımızda; ilk olarak Türkiye’nin Afganistan’a tarihten gelen bağlar nedeniyle yardım ve destekte bulunduğu görülmektedir (Erdoğan, 2009: 50). Buradan yola çıkarak Türkiye’nin Afganistan’daki rolünü anlamak için önce geçmişe bakmamız gerekmektedir. Günümüzdeki Afgan-Türk ilişkileri geçmişin bir yansıması veya uzantısı olarak değerlendirilebilir. Afganlar, İslam âleminin bir zamanlar lideri olan Osmanlı’dan kaynaklı olarak Türklere tarihten beri büyük hürmet ve bağlılık göstermişlerdir (Saray, 1981: 146). Türkler de bu büyük hürmet ve bağlılığı hiçbir zaman karşılıksız bırakmamışlardır. Tarihi Afgan-Türk ilişkilerine baktığımızda karşımıza ilk çıkan isimlerden biri Cemal Paşa’dır (Cemal-Enver-Talat Paşa üçlüsündeki). I. Dünya Savaşı sonrası Cemal Paşa, Afganistan’ın

Türkiye’den sonra, İslam âleminin en kuvvetli ikinci devleti olmasını istemiştir. Bunun gerçekleşmesi için de Afganistan’ın modernleşmesi gerektiğine inanmıştır. Modernleşmeyi ordudan başlatmak isteyen Cemal Paşa, I. Dünya Savaşında Ruslara esir düşmüş subaylardan bir kısmını serbest bıraktırıp yanına alarak Afganistan’da modern bir alay kurmuştur (Saray, 1981: 142; Raqib, 2011: 75). Müteakiben, kuvvetli bir Afgan Ordusu kurmak için maddi destek almak amacıyla Rusya ve Almanya’ya gitmiştir (Saray, 1981: 144). Burada, Avrupa devletleri tarafından Afganistan’ın tanınması amacıyla Avrupa’ya gönderilen Muhammed Veli Han Başkanlığındaki Afgan heyetiyle Berlin’de buluşarak, önce Alman hükümet temsilcileri ve sonrasında da Fransa’ya beraber giderek, Fransız hükümet temsilcileri ile Afgan temsil heyetini tanıştırmış ve bu iki devletin Afganistan’ı resmen tanımalarını sağlamıştır (Saray, 1981: 145). Günümüzde de bu tarihi ilişkilerin yansıması olarak Türkiye, Afganistan ordusunun eğitimine büyük katkılar yapmakta ve çeşitli uluslararası ortamlarda Afganistan’a öncülük etmektedir.

Şüphesiz tarihi Türk-Afgan ilişkilerinde, Atatürk ve Emanullah Han’ın ilişkileri en önemli düğüm noktasıdır. Atatürk, Afganistan’ı her zaman kardeş ülke olarak görmüş ve her konuda yardım etmeye (özellikle asker ve sağlık eğitimi) çalışmıştır (Raqib, 2011: 79). Emanullah Han modernleşme konusunda Atatürk’ü örnek almıştır (Edwards, 2010: 973; Karlsson ve Mansory, 2001: 3). Hatta Emanullah Han, örnek aldığı Atatürk’e “Ağabeyim” diye hitap etmiş ve nasihatlerini benimsemiştir (Saray, 1981: 151). O dönemde Atatürk’ün Emanullah Han’a en önemli tavsiyesi, güçlü bir ordu kurması ve bütün diğer işlere ondan sonra başlaması olmuştur (Saray, 1981: 151). Günümüzde de bu tarihi dostluğun yansıması olarak bazı Afgan devlet adamları (Sayın Karzai, Hikmet Çetin Bey’e “Ağabeyim” diye hitap etmekte ve Sayın Hikmet Çetin Beyde Sayın Karzai’ye devletin kurulması ile ilgili tavsiyelerde bulunabilmektedir (Çetin, 2013)) Türk devlet adamlarının görüşlerini benimsemekte ve önemsemektedirler.

Atatürk döneminde, Türkiye dış politikada genel hatlarıyla denge politikası izlemiştir (Oran, 2009: 242). Atatürk’ten etkilenen Emanullah Han da Afganistan’da, Sovyetler ve İngilizlere karşı tam bir denge ve tarafsızlık politikasını uygulamıştır (Saray, 1981: 140). Emanullah Han’ın başlattığı tarafsızlık politikası, Nadir Şah ve oğlu Zahir Şah

devirlerinde de genel hatlarıyla korunmuştur (Saray, 1981: 164). Ancak Atatürk'ün ordunun güçlendirilmesi konusundaki tavsiyelerine rağmen Emanullah Han en büyük hatasını, kanun ve otoriteyi iyice yerleştirmeden ve ordusunu kuvvetlendirmeden, reform sürecine girerek yapmıştır (Saray, 1981: 153). Emanullah Han, yakınlarının telkinleri neticesinde güçlü ordu komutanlarının kendisini devirebileceği tavsiyelerini dinleyerek, orduyu güçlendirmeyi yavaşlatmıştır (Saray, 1981: 153-155). Bunun neticesinde Emanullah Han, kendisine karşı başlayan isyanı zayıf kara kuvvetleri ile bastıramamış ve İngilizlerden temin ettiği iki uçağı, Alman pilotlara kullandırarak büyüyen isyanı bastırabilmiştir (Saray, 1981: 155). Günümüzde de bu tarihi sıkıntıların yansıması olarak Hikmet Çetin'in belirttiği üzere Afgan ordusunun profesyonellikten kaynaklı sorunları vardır (Çetin, 2013: 10). Zorunlu askerlik ve askeri eğitim konusunda Türklerin tavsiyelerinin dinlenmesinin Afganistan'ın geleceği için önemli olduğu görülmektedir.

Emanullah Han'ın devrilmesinden sonra bir çete lideri olan Habibullah, Kabil'de Emirliğini ilan etmiş ve ülkeyi terör ortamına sürüklemiştir. Bunun üzerine Fransa'dan gelen Nadir Han ve kardeşleri, 1929 yılında Habibullah'ı yenerek, Kabil ve Afganistan'ı kurtarmışlardır. Müteakiben ortaya çıkan ülkeyi kim yönetecek sorusuna cevap vermek için 16 Ekim 1929'da Kabil'de kabile liderleri, Türk, İran ve Rus temsilcilerinin de katıldığı bir toplantı yapılmıştır. Toplantıya katılanların büyük çoğunluğu Nadir Han'ın tahta geçmesini istemiştir. Bunun üzerine tereddütleri olan Nadir Han, Türk Büyükelçisi Yusuf Hikmet Bayur Bey'e ne düşündüğünü sordurmuştur. Büyükelçi de bu soru karşısında, "Halkın sesi, Allahın sesi" meşhur cevabını vermiştir. Bu cevap üzerine Nadir Han tahtı kabul etmiştir (Saray, 1981: 157-159). Büyükelçi ve Nadir Han arası diyalog, Afganların Türk dostluğuna ve öncülüğüne verdiği önemi gösteren eşsiz bir örnektir. Günümüzde de Sayın Karzai'nin Üçlü Zirvelerin liderliğini Türkiye'ye teklifi (Çetin, 2013: 18), Türk dostluğu ve öncülüğünün Afganlar için ne kadar önemli olduğunu göstermektedir.

Nadir Şah, ülkede ilk iş olarak yasaların hâkimiyetini sağlayacak idareyi yeniden tanzim etmiştir. Afganistan 31 Ekim 1931'de, 1964'e kadar küçük değişikliklerle uygulanacak anayasayı (Türkiye'den uzmanların da anayasa hazırlanması konusunda desteği

olmuştur.) kabul etmiştir (Raqib, 2011: 80). Nadir Şah; ilköğretime, ordunun modernleşmesine, yol yapımına, rüşvet ve yolsuzlukla mücadeleye önem vermiştir. Nadir Şah tarafından Müslüman halkın hayatında büyük sarsıntılar yaratmayan, sağlam temelli, mütevazı ve gerçekçi yenilikler, ülkenin ilerlemesine uzun yıllar katkıda bulunmuş ve modernleşmeye büyük katkılar sağlamıştır (Saray, 1981: 159-163). Günümüzde de Nadir Şah'dan esinlenerek Afganistan'ın mütevazı ve halkın hayatında büyük sarsıntılar yaratmayan gerçekçi bir modernleşmeye ve kurumsallaşmaya ihtiyacı vardır.

1933'de Nadir Şah öldürülünce yerine oğlu Zahir Şah gelmiştir. Yaşı küçük olduğundan ülke Nadir Şah'ın kardeşleri (Meşhur Beş Kardeşler) tarafından 1953'e kadar yönetilmiştir. Bu dönemde, Afganistan'ın Emanullah Han'dan beri takip ettiği tarafsızlık politikası, Afganistan'ı giderek yalnızlaştırmaya başlamıştır. Böyle bir durumda Türkiye önce İran-Afganistan sınır sorununa hakemlik yaparak sonra da Afganistan'ı Milletler Cemiyetine girmeye ikna ederek Afganistan'ın dış politikada düştüğü sıkıntılardan kurtarmayı başarmıştır. II. Dünya Savaşı öncesi, Türk Büyükelçisi M. Memduh Şevket Esendal'ın çabalarıyla Afganistan'ın İtalyan ve Alman nüfusuna girmesi engellenmiş ve İran'la birlikte Sadabat Paktı'na katılması sağlanmıştır. II. Dünya Savaşı sırasında ise Afganistan, tıpkı Türkiye gibi tarafsızlığını sürdürmüştür (Saray, 2002: 182, 183). Günümüzde de II. Dünya Savaşı öncesi ve süresince olan ilişkilerin yansıması olarak Türkiye, Afganistan'ın uluslararası topluma entegrasyonu ve yalnızlaşmasının önlemesi için çalışmalarını sürdürmektedir.

II. Dünya Savaşı sonrası pek çok memlekette olduğu gibi Afganistan'da da önemli değişiklikler olmuştur. Bu değişikliklerin en önemlisi, başbakan Haşim Han'ın 1946'da görevinden çekilip Şah Mahmud'un göreve gelmesidir. Mahmud Han ülkede iç barışı ve istikrarı sağlamış ve ülkenin mütevazı gelişmesini devam ettirmiştir. Bu dönemde, Afganistan Büyükelçisi Memduh Şevket Bey'le Afgan Başbakanı Mahmut Han'ın çok iyi bir dostluğu olmuştur. Memduh Şevket Bey ve Mahmut Han sık sık sabah kahvaltılarını beraber yapmış, sohbetler esnasında Afganistan'ın problemlerine çözüm aramışlardır. İngiliz elçileri bile Memduh Şevket Bey'in Afganistan imarına yaptığı hizmetleri görünce raporlarında bunlardan bahsetmek zorunda kalmışlardır (Saray,

2002: 182, 183). Bu dönemde Türkiye Afganistan'ın gelişmesine, askeri ve eğitim sahalarında büyük katkılar yapmıştır (Oliker, 2011: 6). Yine II. Dünya Savaşından sonra Durand Hattından kaynaklı Peştun sorunu, Afganistan-Pakistan arasında problem oluşturmuştur. ABD, iki taraf arasındaki Peştun sorunu için arabuluculuk teklif etmiş ama bu teklif Pakistan tarafından kabul görmemiştir. Bunun üzerine ABD, her iki tarafın dostu olan Türkiye'nin arabuluculuğunu, taraflara önermiştir. Bu teklifi Afganistan kabul etmiş ama Pakistan değişik nedenlerden kabul etmemiştir (Saray, 1981: 165-173). Yine bu dönemde Afganistan, Sadabat Paketi'ne alınmasına rağmen Bağdat Paketi'ne Eski Cumhurbaşkanı Celal Bayar'ın ifadesiyle Eisenhower'ın istememesinden dolayı alınmamış ve maalesef Türkiye'nin tüm çabalarına rağmen yalnızlaştırılmaya çalışılmıştır (Saray, 2002: 185). Türkiye, Sovyet İşgaline kadar Afganistan'a, talep edilen her konuda yardımcı olmuştur. Sovyet İşgali ve sonrasında yaşanan iç savaşta, Türkiye tarafsızlığını sürdürmüş ancak taraf gözetmeksizin insani ve tıbbi yardımlarda bulunmuştur. Taliban zamanında bile Kabil'de tek elçilik binası bulunan ülke Türkiye olmuştur (Kocaoğlu, 2002: 312). Günümüzde de o dönemki tarihi ilişkilerin yansıması olarak Türkiye Üçlü Zirveler ile Pakistan-Afganistan arası sorunlara çözüm aramakta, ülkenin imarına katkılarda bulunmakta ve ülkeyi yalnız bırakmamak için üzerine düşen görevleri yapmaktadır.

3.2. 2001-2011 Yılları Arasında İcra Edilen Devlet İnşa Faaliyetleri

Yukarıda belirttiğimiz Türk-Afgan tarihi ilişkileri ve günümüz yansımaları, iki ülke arası yumuşak güç temelli alt yapının anlaşılmasını kolaylaştırmaktadır. Batı'dan Türkiye'yi devlet inşasında ayıran eksen, işte bu tarihten gelip günümüze uzanan yumuşak güç çizgisidir. Bundan dolayı Türkiye, Sınırsız Özgürlük Harekâtı sonrasında da tarihteki ilişkilerin bir uzantısı veya yansıması olarak Afganistan devlet inşasında en ön saflarda varlığını sürdürmektedir. 2001 sonrası dönemde Türkiye, Afganların kendi tespit etmeye çalıştıkları ve kalkınma hedefleri olarak belirttikleri ANDS (Afgan Ulusal Kalkınma Stratejisi) hedeflerine de uygun olarak, güvenlik ve savunma, anayasal kurumların kurulması ve güçlendirilmesi, ekonomi ve temel ihtiyaçların karşılanması, sağlık, eğitim gibi alanlarda her gün artırarak yardımlarını sürdürmektedir. Sırasıyla bu beş alanda

Türkiye'nin yaptıklarının somut verilerle incelenmesi, Türkiye'nin yumuşak gücünün daha net görülmesini sağlayacaktır.

3.2.1. Güvenlik ve Savunma Alanında Faaliyetler

Afganistan'da halen Sürekli Özgürlük Hareketi (OEF) ve Uluslararası Güvenlik Yardım Kuvveti (ISAF) Harekâtı olmak üzere, birbirinden bağımsız iki ayrı harekât icra edildiğini önceki bölümde belirtmiştik. Türkiye'nin OEF harekâtına desteği olmamakla beraber ISAF'a ilk kuruluş günlerinden beri desteği sürmektedir (TBMM, 2001: 231-272). Türk Silahlı Kuvvetleri, TBMM'nin 10 Ekim 2001 tarihinde aldığı 722 sayılı kararla hükümete verdiği yetki ve bu kapsamdaki Bakanlar Kurulu Kararı temelinde, Afganistan'da güvenlik ve istikrarın sağlanması amacıyla 2001 yılından bu yana ISAF (Uluslararası Güvenlik ve Yardım Kuvveti) Harekâtını desteklemektedir. Türkiye'nin ISAF harekâtına katkıları; birinci olarak doğrudan askeri harekâta yönelik olarak sağlanan katkılar, ikinci olarak da Afganistan'ın yeniden yapılandırılması ve kalkındırılmasına yönelik katkılar olarak iki başlık altında yapılmaktadır. Türkiye, gönüllü olarak İngiltere'den sonra, Haziran 2002 – Şubat 2003 tarihleri arasında ISAF'ın liderliğini üstlenen ikinci ülke olmuştur. Türkiye'den sonra liderliğe gönüllü ülke olmaması, ISAF içinde otorite boşluğu yaratmıştır. Bu ortamda Almanya-Hollanda ortak olarak ISAF liderliğini üstlenmiştir (Lafraie, 2009: 554). Müteakiben de liderlik NATO'ya geçmiştir. Türkiye liderlik NATO'ya geçtikten sonra, Şubat – Ağustos 2005 döneminde ISAF'a ikinci kez liderlik etmiştir. Bu kapsamda; 3'üncü Kor.K.lığı bir NATO Kolordusu olarak ISAF-7 harekâtını sevk ve idare etmiş, TSK unsurları Kabil Uluslararası Havaalanı'nın işletmesine öncülük etmiştir (www.tsk.tr, 2013). Barış karargâhı Romanya'da bulunan, 1999 yılında yedi ülke tarafından kurulan (Türkiye, Arnavutluk, Bulgaristan, Yunanistan, İtalya, Makedonya ve Romanya) ve kuruluşunda Türkiye'nin aktif rol oynadığı Güneydoğu Avrupa Tugayı (SEEBRIG), Kabil Çokuluslu Tugayı görevini, Şubat – Ağustos 2006 tarihlerinde yürütmüştür (Ministry of Foreign Affairs of the Republic of Turkey, 2010: 7). Aralık 2003 tarihinde başlayan ISAF harekâtın tüm Afganistan'a genişlemesi sürecinde, ISAF'nın başlangıçta konuşlandığı başkent Kabil ve çevresi, Kabil Bölge Komutanlığı olarak Türkiye, Fransa ve İtalya'nın liderliğinde Ağustos 2006 tarihinde teşkil edilmiştir. Kabil Bölge Komutanlığı, ISAF

görevleri paralelinde Kabil vilayetinde Afganistan Hükümetine güvenlik ve yeniden yapılandırma faaliyetlerinde yardım etmekte ve destek sağlamaktadır (Ministry of Foreign Affairs of the Republic of Turkey, 2010: 7).

Türkiye Kabil (Merkez) Bölge Komutanlığını iki kez üstlenmiştir. İlk olarak bu görev Nisan - Aralık 2007'de üstlenilmiştir (Ministry of Foreign Affairs of the Republic of Turkey, 2010: 7). Kabil Bölge Komutanlığı, ISAF görevleri kapsamında kendisine tahsis edilen sorumluluk sahasında Afganistan Hükümetine ve halkına güvenlik, insani yardım ve yeniden yapılandırma faaliyetlerinde destek sağlamaktadır. Türkiye'nin millî kısıtlamaları gereği; Türk birlikleri sorumluluk sahası dışında mayın temizleme, terörle mücadele, uyuşturucuyla mücadele faaliyetlerinde kullanılamamaktadır (www.tsk.tr, 2013). Türkiye son olarak 2009'da devraldığı bu görevi Kasım 2013'e kadar yürütecektir. Ocak 2013 itibarıyla Afganistan'da, ISAF bünyesinde görev yapan 998 Türk askeri bulunmakta olup bu rakam birlik rotasyonlarına bağlı olarak değişmektedir (Türesin, 2013: 1). Asker mevcutlarına göre Türkiye, ISAF Harekâtı'na katkı sağlayan 50 ülke içinde 9'inci sıradadır (www.tsk.tr, 2013).

Türkiye ISAF'a mali katkıda da bulunmaktadır. Bu çerçevede Afgan Ulusal Ordusu Emanet Fonuna (ANA) 1,5 Milyon Euro, Helikopter Emanet Fonuna 2 Milyon Dolar ve NATO-Rusya Konseyi bünyesinde oluşturulan Afganistan Helikopter Bakımı Emanet Fonuna 50.000 Dolar katkı sağlamıştır. 20-21 Mayıs 2012 tarihlerinde Şikago'da düzenlenen NATO Zirvesinde, Abdullah Gül tarafından 2014 yılından sonraki üç yıl için Türkiye'nin Afgan Milli Güvenlik Güçlerinin idamesine yıllık 20 milyon ABD Doları katkı sağlanacağı açıklanmıştır. Bu çerçevede, Şikago Zirvesi öncesinde ve sırasında NATO müttefikleri tarafından açıklanan taahhüt miktarları bakımından Türkiye 6. sırada bulunmaktadır (Türesin, 2013: 2). Değinen konular dışında bu alanla ilgili diğer bilgiler anlaşmalar kısmında mevcuttur.

3.2.2. Anayasal Kurumların Kurulması ve Güçlendirilmesi Alanında Faaliyetler

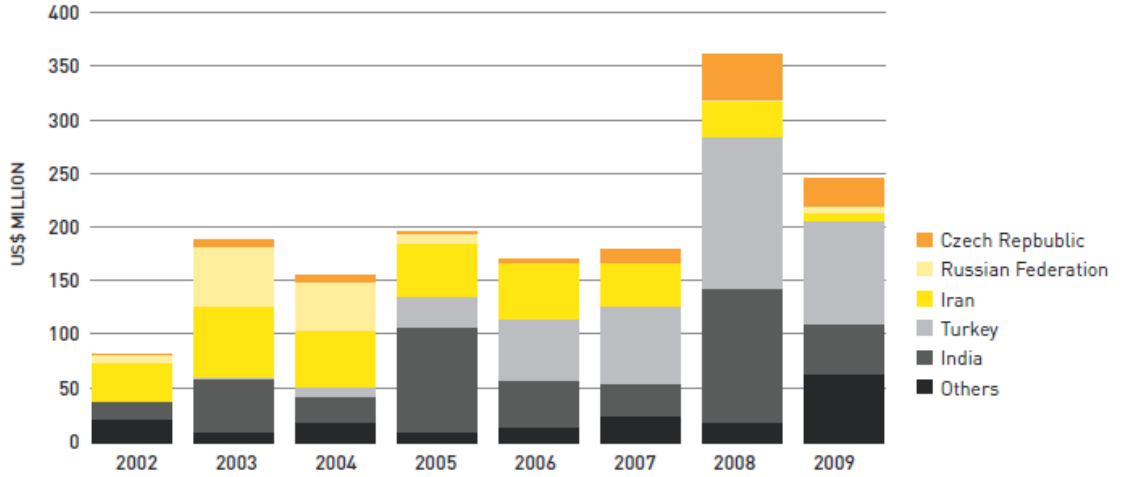
Türkiye'nin Eylül 2004'ten itibaren Afganistan'da yürüttüğü kalkınma programı, ülkenin bugüne kadar gerçekleştirdiği en büyük dış yardım programıdır. Türkiye, Afganistan'a yardım amacıyla 2004 yılında düzenlenen Tokyo Konferansında

Afganistan İmar Fonu'na 1 milyon ABD Doları tutarında taahhütte bulunmuş ve bu fonun, TİKA (Türk İşbirliği ve Kalkınma Ajansı) aracılığıyla ve proje temelli kullanımına karar vermiştir. Türkiye, Afganistan'a yardım yapan ülkelerin katılımıyla 31 Ocak 2006 tarihinde düzenlenen Londra Konferansında 5 yıl için 100 milyon dolar, 2008 Paris Konferansında da 3 yıl için 100 milyon dolar yardım yapmayı taahhüt etmiştir (Türesin, 2013: 3). 2002-2009 yılları arasında Afganistan'da inşacı devletler tarafından yapılan yardım taahhütleri ve bunların gerçekleşme oranları Tablo 3.1'de gösterilmiştir. Bu tablodan da anlaşıldığı üzere Türkiye, bu dönem içerisinde taahhüt ettiği miktarın neredeyse iki katından fazla yardım kullanmış ve inşacı devletler açısından bu oranda birinci sıraya ulaşmıştır. Şekil 3.1.'de de OECD Kalkınma Yardımları Komitesi (DAC) üyesi olmayan ülkelerin Afganistan'a, 2002-2009 yılları arasında yaptığı yardımlar gösterilmiştir. Bu yardım oranları incelendiğinde, Türkiye'nin gri renkle gösterilen yardım oranlarının her geçen gün artışı ve diğer ülkelere kıyasla miktar fazlalığı dikkat çekmektedir.

Tablo 3.1
İnşacı Devletlerin Yardım Taahütleri ve Kullanılan Yardım Miktarları
Karşılaştırması

	TOTAL PLEDGED 2002-2013	TOTAL COMMITTED 2002-2009	TOTAL DISBURSED 2002-2009	% OF PLEDGES DISBURSED BY END 2009
	US\$bn	US\$bn	US\$bn	
United States	38.0	28.4	10.9	28.8%
EU Institutions	2.0	2.0	2.1	102.8%
United Kingdom	2.9	1.8	1.8	63.3%
Germany	1.2	1.0	1.3	108.0%
Canada	1.7	1.2	1.2	70.3%
Japan	1.9	1.4	1.0	52.5%
Netherlands	0.8	0.9	0.8	102.4%
Norway	0.9	0.6	0.7	71.0%
India*	1.2	1.2	0.4	36.1%
Sweden	0.3	0.5	0.4	147.3%
Italy	0.5	0.4	0.4	79.6%
Turkey	0.2	0.2	0.4	213.7%
Australia	0.4	0.2	0.4	98.8%
Iran (Islamic Republic of)*	0.9	0.3	0.3	39.5%
Spain	0.5	0.1	0.3	59.8%
Denmark	0.7	0.3	0.3	40.2%
France	0.2	0.2	0.2	105.9%
Finland	0.2	0.2	0.1	97.0%
Russia*	0.1	0.1	0.1	104.1%
Switzerland	0.1	0.1	0.1	102.9%
Multilateral agencies	5.3	4.0	2.7	50.6%
Others	5.9	3.3	0.7	12.3%
Total	62.0	46.1	26.7	43.1%

Kaynak: Lydia Poole (2011). Afghanistan Tracking Major Resource Flows 2002-2010, *Global Humanitarian Assistance Report*. U.K. s. 4.

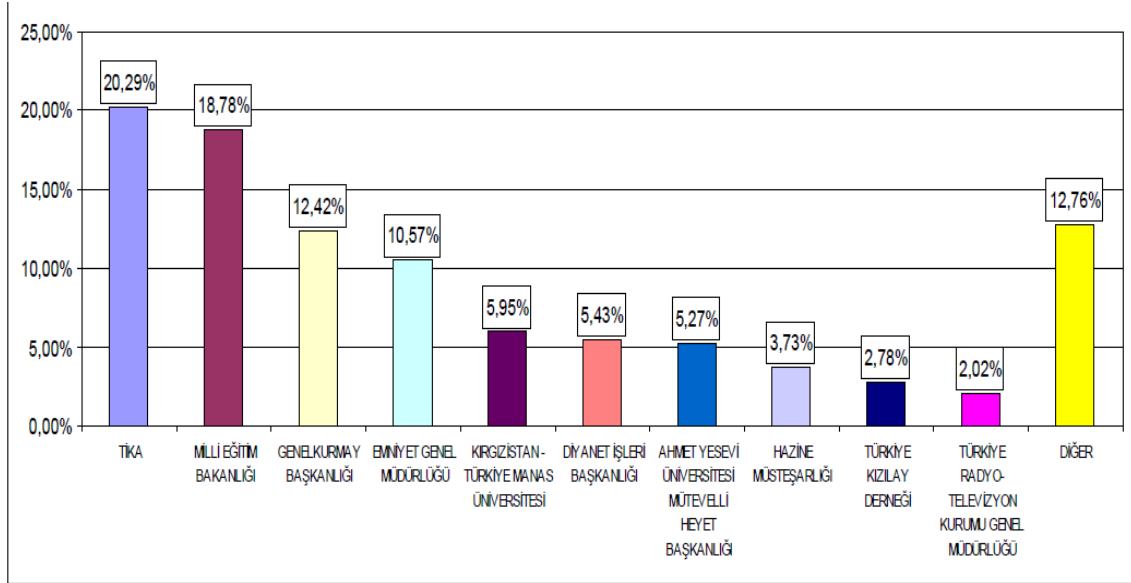

Şekil 3.1: OECD Kalkınma Yardımları Komitesi (DAC) Üyesi Olmayan Ülkelerin Afganistan 2002-2009 Yardımları

Kaynak: Lydia Poole (2011). Afghanistan Tracking Major Resource Flows 2002-2010, *Global Humanitarian Assistance Report*. U.K. s. 8.

Anayasal Kurumların Kurulması ve Güçlendirilmesi Alanında Faaliyetler gösteren en önemli kuruluşlardan biri de PRT'lerdir. PRT'lerde, sivil ve askeri personel birlikte görev yapmaktadır. PRT'ler genel olarak; idari yönetim ve yargı sisteminin geliştirilmesi, Afgan polisinin eğitimi, imkân ve kabiliyetlerinin artırılması, altyapı, bayındırlık ve sosyal destek alanlarında halkın yaşam koşullarının iyileştirilmesi ve desteklenmesi alanında faaliyetler gerçekleştirmektedirler (TİKA, 2009: 19). Kasım 2006'da Vardak vilayetinde kurulan ilk Türk PRT'si (İl İmar Ekibi), TİKA'nın yardım ve desteğiyle yaklaşık 40 milyon ABD doları tutarında kalkınma projesine imza atmış; yerel ekonomiye 6 milyon ABD doları katkı sağlamıştır. Eğitim, sağlık, tarım, güvenlik, su ve enerji, bayındırlık, kültür ve yönetim gibi çeşitli alanlarda 200'ü aşkın projesi bulunan Vardak PRT'si, vilayetin dokuz ilçesinin her birinde Türkiye'nin kalıcı katkısını ortaya koyan projeler gerçekleştirmiştir. Cevizcan vilayetindeki ikinci Türk PRT'si ise 21 Temmuz 2010 tarihi itibarıyla faaliyetlerine başlamıştır. Cevizcan PRT'si şu ana kadar toplam maliyeti 25 milyon ABD dolarını aşan 51 faaliyet ve proje planlamış olup bunlardan 15'ini tamamlamıştır (Türesin, 2013: 3).

Türkiye'nin Afganistan'da anayasal kurumların kurulması ve güçlendirilmesi alanında faaliyet gösteren kurum ve kuruluşlarının da bu kısımda incelenmesi doğru olacaktır. Şekil 3.2'de Türkiye'de 2009 yılı itibariyle en çok kalkınma yardımı yapan kurum ve kuruluşlar gösterilmiştir. Yıllara göre yardım oranları değişmesine rağmen, genel itibariyle öncü kurumlarda büyük değişiklikler olmamaktadır (TİKA verilerine göre Sağlık Bakanlığı ve Dışişleri Bakanlığı yardım oranları da, 2005-2008 yıllarında kayda değer miktardadır.). Afganistan'da şekilde yer almamasına karşın, teknik yardım da dâhil olmak üzere, yardım faaliyeti yürüten diğer kurumlarımızın da önemli katkıları sürmektedir. Örnek vermek gerekirse 2011 yılında TİKA'nın ve Maliye Bakanlığı'nın koordinasyonunda Afganistan İslam Cumhuriyeti Maliye Bakanlığı yönetici personeline kapasite geliştirme eğitimi verilmiştir (www.tika.gov.tr, 2011). Adalet Bakanlığı tarafından 2011 yılında 38 Afgan cezaevi personeline Ankara'da eğitim verilmiştir (T.C. Adalet Bakanlığı, 2012: 86). Ayrıca BM'in Afganistan'da yürüttüğü "Yerel Yönetimlerin Yeniden Yapılandırılması Programı (UN-HABITAT)" kapsamında, Herat ve Mezar-ı Şerif Belediyelerinin yönetici ve teknik sorumluları Ankara, Bursa ve İstanbul'a geziler düzenlemişlerdir. Gezilerde kentsel planlama, kültür sanat ve spor yatırımları, yeşil alan uygulamaları, yerel yönetim-merkezi yönetim ilişkileri, kapasite geliştirme çalışmaları, belediye ortaklıkları, kardeş şehir ilişkileri hakkında bilgiler almışlardır (www.bursa.bel.tr, 2013). Değinilen konular dışında bu alanla ilgili diğer bilgiler anlaşmalar kısmında mevcuttur.

Şekil 3.2: 2009 Yılı En Çok Kalkınma Yardımı Yapan Kurum ve Kuruluşlar

Kaynak: TİKA. (2010). 2009 Kalkınma Yardımları Raporu. Ankara. s.51.

3.2.3. Ekonomi ve Temel İhtiyaçların Karşlanması Alanında Faaliyetler

Türk iş adamları, ilk günden itibaren risk alarak Afganistan’da büyük işler yapmışlardır (Çetin, 2013: 14). 2004 yılında yapılan ticaret ve ekonomik işbirliği anlaşması ile Türk-Afgan Karma Ekonomik Komisyonu kurulmuştur. Böylece iki ülke, ekonomi ve ticaretin geliştirilmesi için çalışmalara başlamıştır. 2005 yılında yapılan ilk karma komisyon toplantısı ile iki ülke arası ticaret hacminin 2005 yılında 100 milyon ABD doları, 5 yıl sonrada 250 milyon ABD doları olması hedeflenmiştir. Tablo 3.2’de görüldüğü üzere bu değerlere ulaşılmış hatta bu değerler geçilmiştir. Türkiye’nin Afganistan’a ihracatının önemli bir kısmını, inşaat firmalarının Afganistan’da üstlendikleri işlerle ilgili olarak Türkiye’den getirdikleri inşaat, tesisat ve elektrik malzemeleri (yaklaşık %70) oluşturmaktadır. İhracatın diğer kalemlerinin önemli kısmını sabun, makine halısı, şekerleme, gıda, tekstil ve ilaç oluşturmaktadır. Afganistan’dan ithalat kalemlerimiz ise ceviz, badem, susam ve el halısıdır (Temizer, 2010: 11). Ayrıca TİKA tarafından temel ihtiyaçların karşılanması amacıyla 168 su kuyusu açılarak 500 binden fazla Afgan’a sağlıklı içme suyu temin edilmiştir (Türesin,

2013: 3). Değinilen konular dışında bu alanla ilgili diğer bilgiler anlaşmalar kısmında mevcuttur.

Tablo 3.2

Türkiye-Afganistan Ticaret Hacmi (Dolar)

YIL	İTHALAT DOLAR	İHRACAT DOLAR	DIŞ TİCARET HACMİ
2000	497.378	8.053.165	8.550.543
2001	419.857	6.982.852	7.402.709
2002	1.053.122	20.231.718	21.284.840
2003	2.684.102	36.488.933	39.173.035
2004	6.775.933	69.310.554	76.086.487
2005	8.300.431	113.232.216	121.532.647
2006	9.586.512	91.105.599	100.692.111
2007	12.520.501	109.008.038	121.528.539
2008	8.506.000	136.886.000	145.392.000
2009	4.639.000	233.754.000	238.393.000
2010	5.098.000	259.791.000	264.889.000
2011	4.795.000	275.969.000	280.764.000
2012	6.461.000	290.041.000	296.502.000

Kaynak: Aydın TEMİZER -Kabil Büyükelçiliği Ticaret Müşaviri- (2010). *Afganistan Ülke Raporu*. Kabil Ticaret Müşavirliği. Kabil. s.12.

3.2.4. Sağlık Alanında Faaliyetler

2005 yılında Afganistan ve Türkiye arasında Sağlık Alanında İşbirliğine Dair Anlaşma imzalanmıştır. Anlaşmayla karşılıklı sağlık personeli değişimi ve eğitimi, ücretsiz hasta tedavisi, ortak bilimsel faaliyetler, tıbbi malzeme ve ilaç yardımı, sağlık sisteminin yeniden yapılanmasına yönelik teknik ve danışmanlık hizmetleri, Afgan sağlık

personelini kısa süreli eğitimlerle eğitmesi, konularında işbirliği yapılması kararlaştırılmıştır (T.C. Sağlık Bakanlığı, 2008: 25). Anlaşma sonrasında, ilk olarak 2006 yılında Kabil Atatürk Çocuk Hastanesinde yeni doğan canlandırma eğitimi ile yapılan anlaşma uygulamaya geçirilmiştir. Müteakiben Türk-Afgan sağlık haftaları, sünnet etkinlikleri, meslek içi eğitimler ve ilaç-tıbbi malzeme yardımları, sağlık turizmi gibi alanlarda da ilişkiler devam etmiştir (T.C. Sağlık Bakanlığı, 2008: 12). Bugüne kadar Türkiye tarafından Afganistan’da, 17 hastane/klinik inşa edilmiş/onarılmıştır. Ayrıca 2 hastane ve 2 klinik son beş yıldır ülkemiz (TİKA) tarafından işletilmektedir. Bugüne kadar yaklaşık bir buçuk milyon Afgan sağlık hizmetlerinden yararlanmışır (Türesin, 2013: 3). Sağlık alanında 2005 yılında yapılan anlaşmaya ek olarak yapılan protokolle 2005’de ücretsiz tedavi edilecek hasta sayısı 100 iken 2008’de bu sayı 200 çıkarılmıştır. Ayrıca 2011 yılında yapılan başka bir ek protokolle 200 sayısına, Kuzey Afganistan bölgesinden 50 kişi daha ilave edilmiştir. Ülkemize ücretsiz tedaviye gelen ülkelerin vatandaş sayıları Tablo 3.3’de yıllara göre gösterilmiştir. Tablodan da anlaşıldığı üzere, Afganistan’dan gelen hasta sayıları son yıllardaki en yüksek rakamlardır. Yapılanlara ilave olarak 2005 yılından sonra Afganistan’la çeşitli hibe protokolleri de imzalanmıştır. Değinilen konular dışında bu alanla ilgili diğer bilgiler anlaşmalar kısmında mevcuttur.

Tablo 3.3
Ülkemizde Ücretsiz Tedavi Edilen Yabancılar (2000 – 2011)

ÜLKELER	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Afganistan	-	-	-	-	-	-	43	100	100	195	138	
Arnavutluk	130	108	79	87	100	100	55	100	100	100	100	
Azerbaycan	5	5	10	6	13	8	13	10	10	15	20	
KKTC	5	17	4	7	16	17	45	105	12	57	49	
Sudan	-	-	-	-	-	-	-	-	-	21	71	
Yemen	-	-	-	22	-	2	1	-	-	-	25	
TOPLAM	140	130	93	123	129	127	157	315	222	388	403	

Kaynak: www.saglik.gov.tr, 2011.

3.2.5. Eğitim Alanında Faaliyetler

Türkiye, ANA ve ANP'ye yönelik kapsamlı eğitim programları düzenlemektedir. Bu çerçevede; TSK tarafından 2001 yılından bu yana Afganistan'da eğitilen ANA mensuplarının sayısı 17.500'e ulaşmıştır. Yaklaşık 3.250 ANA mensubuna ise ülkemizde eğitim verilmiştir. 2010 yılı Şubat ayında faaliyete geçen Kabil Gazi Eğitim Merkezinde Ağustos 2012 itibarıyla ANA mensubu yaklaşık 2.500 astsubay ve 998 er, 12 haftalık eğitimlerini başarıyla tamamlayarak mezun olmuşlardır. Ayrıca Türkiye'den, NATO Eğitim Misyonu (NTM-A) kapsamında 187 askeri personel Afganistan'da görev yapmaktadır (Türesin, 2013: 1).

Vardak PRT'si Polis Eğitim Merkezinde, 38 dönemde toplam 1308 Afgan polisine eğitim verilmiştir. 5 Mart 2011 tarihinde imzalanan Afgan Ulusal Polisinin Eğitimine ve Kapasite Güçlendirmesine İlişkin İşbirliği Mutabakat Muhtırası kapsamında, 500 orta kademe Afgan polis memuruna, Sivas Polis Mesleki Eğitim Merkezinde 6'şar aylık sürelerle eğitim verilmektedir. 490 Afgan polis adayından oluşan ilk grup 12 Ocak 2012 tarihinde mezun olmuştur. 500 Afgan polis adayından müteşekkil ikinci grubun eğitimini ise 15 Şubat 2013 tarihinde gerçekleştirilen mezuniyet töreni ile tamamlanmıştır. Yeni grubun 2013 yılı içinde başlaması öngörülmüştür (Türesin, 2013: 2).

TİKA tarafından Afganistan'da, günümüze kadar, 68 okul inşa edilmiş/onarılmıştır. 700 binden fazla Afgan Türk eğitim hizmetlerinden yararlanmıştır (Türesin, 2013: 3). Türkiye'de, Türkiye Cumhuriyeti Bursu alan 972 (dokuz yüz yetmiş iki), Afganistan Devleti Bursu alan 500 (beş yüz) olmak üzere, toplam 1500 (bin beş yüz)'e yakın Afgan öğrenci eğitim görmektedir (Kayani, 2013: 4). Ayrıca Afganistan'da faaliyet gösteren Türk-Afgan STK okullarının da eğitime katkıları her geçen gün artarak sürmektedir. Günümüzde ATCE (Afgan-Türk Çağ Eğitim Kurumların) kurumlarında yaklaşık 3.500 (üç bin beş yüz) öğrenci eğitim görmektedir (afghanturk.org, 2012). Değinilen konular dışında bu alanla ilgili diğer bilgiler anlaşmalar kısmında mevcuttur.

Sayılan beş alanda 2002 yılından beri yapılan faaliyetlerin giderek artması göstermektedir ki Türkiye Afganistan devlet inşasında doğru yoldadır. Türkiye'nin eğitim, sağlık, tarım, güvenlik, su ve enerji, bayındırlık, kültür ve yönetim vb. alanlarda yaptığı destekler, devlet inşasında kurumsallaşmanın önceliğine verdiği önemin kanıtlarıdır. Ayrıca Türkiye'nin tarihten gelen nedenlerden yumuşak gücün ön planda olduğu ve tüm yerel aktörleri kapsayan bir devlet inşa süreci icra etmesi de gittiği doğru yolun temelini oluşturmaktadır.

3.3. T.C. Afganistan Kararları ve Anlaşmalar (2001-2011)

Bu kısımda, Türkiye ve Afganistan arasındaki ilişkilerin hukuksal boyutu incelenmiştir. Belirtilen amaçla sırasıyla Türkiye ve Afganistan arasında 2001-2011 yılları arası, imzalanan anlaşmalar ve alınan kararlara değinilmiştir. 2011 yılı sonrası imzalanan anlaşmalardan bulgulara daha gerçekçi ulaşmak ve daha somut veri kullanmak amacıyla ihtiyaç duyulan anlaşmalara da bu kısımda yer verilmiştir.

TBMM'nin 722 (2001) sayılı kararıyla BMGK'nin 1368 ve 1373 sayılı kararları çerçevesinde NATO'nun 5'inci maddesine işlerlik kazandırılması ve ABD'nin Sınırsız Özgürlük Harekâtıyla terörizmle mücadelesi desteklenmiştir. TBMM'nin 10 Ekim 2001'de yapılan 5'inci Birleşiminde, Anayasanın 92'nci ve 117'nci maddeleri uyarınca gereği, kapsamı, sınırı, zamanı ve süresi Hükümetçe belirlenmek üzere terörizme karşı başlatılan Sürekli Özgürlük Harekâtı ve devamının icrası kapsamında Türk Silahlı Kuvvetlerinin yabancı ülkelere gönderilmesi, yabancı silahlı kuvvetler unsurlarının Türkiye'de bulunması ve Hükümetçe verilecek izin ve belirlenecek esaslar çerçevesinde bu kuvvetlerin kullanılması için 319 kabul oyuyla (422 üye katılmıştır.) Hükümete izin verilmiştir (TBMM, 2001: 231-272).

TBMM'nin 5832 (2003) sayılı kararıyla 16 Ocak 2003'de Kabil'de imzalanan Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Afganistan Geçiş Yönetimi Arasında Askeri Alanda Eğitim, Teknik ve Bilimsel İş Birliği Anlaşması kabul edilmiştir. Bu anlaşmayla 5 Aralık 2001'de imzalanan Bonn Anlaşması, 20 Aralık 2001'de BMGK'nin aldığı 1368 sayılı karar, 21 Aralık 2001'de ISAF ve Afganistan Geçici Yönetimi arası imzalanan askeri

teknik anlaşma, 10 Ocak 2002’de ISAF katılımcı ülkeler arası imzalanan ISAF bünyesindeki komuta münasebetleri ve ilgili konuları düzenleyen mutabakat muhtırasının iki ülke arası ilişkilerdeki bağlayıcılığı belirtilmiştir. Anlaşmayla askeri eğitim ve öğretimde iş birliği, silahlı kuvvetler arasında iş birliği, askeri istihbarat alanında iş birliği, lojistik alanda iş birliği, tatbikatlar için askeri gözlemcilerin değişimi ve tatbikatlara katılım, savunma sanayi alanında iş birliği, personel konularında iş birliği, askeri tarih, askeri arşiv, askeri yayın ve müzecilik konularında iş birliği, askeri haritacılık alanında iş birliği, askeri tıp ve sağlık hizmetleri alanında iş birliği, askeri hukuk sisteminde iş birliği, sivil-asker iş birliği alanında iş birliği, patlayıcı maddeleri zararsız hale getirme alanında iş birliği, muhabere elektronik bilgi sistemleri alanında iş birliği yapılması konusunda taraflarca mutabakata varılmış; ayrıca diğer alanlarda da iş birliği yapılması kararlaştırılmıştır. Anlaşmanın yürürlük süresi beş yıl olarak kabul edilmiş, anlaşma bitiminden doksan gün önce taraflardan sona erdirmeye talebi gelmezse anlaşmanın otomatik olarak beş yıl daha uzatılması anlaşmaya eklenmiştir (Resmi Gazete, 21 Temmuz 2003).

TBMM’nin 5297 (2005) sayılı kararıyla 10 Haziran 2004 tarihinde Kabil’de imzalanan “Türkiye Cumhuriyeti ve Afganistan İslami Geçiş Devleti Arasında Yatırımların Karşılıklı Teşviki ve Korunmasına İlişkin Anlaşma” kabul edilmiştir. Anlaşmaya göre her bir taraf ülkesindeki diğer tarafın yatırımcılarının yatırımlarını mümkün olduğunca teşvik edecektir. Anlaşma on yıllık bir dönem için yürürlükte kalacak ve anlaşmanın ilgili maddelerine göre sona erdirilmediği sürece yürürlükte kalmaya devam edecektir (Resmi Gazete, 1 Nisan 2005).

TBMM’nin 5269 (2004) sayılı kararıyla 02 Aralık 2004 tarihinde imzalanan “Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Afganistan İslami Geçiş Devleti Arasında Ticaret ve Ekonomik İşbirliği Anlaşması” kabul edilmiştir. Anlaşmaya göre iki ülkenin ticaret heyetlerinin ve iş temsilcilerinin karşılıklı ziyaretlerinin artırılmasına; yanı sıra ilgili teşebbüslerinin ve kuruluşlarının sergiler, fuarlar ve diğer tanıtım faaliyetlerinde yer almalarının mümkün olduğu kadar teşvik edilmesine karar verilmiştir. Her iki taraf da, kendi topraklarında diğer tarafın ulusal sergilerini açmasını mümkün olduğu kadar kolaylaştırmayı taahhüt etmiştir. Türkiye-Afganistan Karma Ekonomik Komisyonu’nun kurulması kararlaştırılmıştır. Anlaşmanın beş yıl süre ile yürürlükte kalması ve

tarafından birinin yürürlük süresinin bitiminden en az altı ay önce Anlaşmanın feshini yazılı olarak bildirmediği birbirini izleyen birer yıllık süreler için yürürlük süresinin kendiliğinden uzatılmasına karar verilmiştir (Resmi Gazete, 2 Haziran 2005).

Bakanlar Kurulunun 11980 (2007) kararıyla, 27 Nisan 2005’de imzalanan “ Türk-Afgan Karma Ekonomik Komisyonu Birinci Dönem Toplantısı Mutabakat Zaptı” onaylanmıştır. Zaptla 10 Haziran 2004’de imzalanan Ticari ve Ekonomik İşbirliği Anlaşmasının sekizinci maddesi gereği kurulan Türk-Afgan Karma Ekonomik Komisyonu Birinci Dönem Toplantısı 26-27 Nisan 2005 tarihlerinde Ankara’da yapılmıştır. Ticari ilişkilerde 2005 yılı sonunda iki ülke arasında 100 milyon, müteakip beş yılda ise 250 milyon ABD doları ticaret hacmine ulaşmak hedeflenmiştir. İki ülke arasında altı ayda bir toplanacak Danışma Mekanizması kurulması kararlaştırılmıştır. Çifte Vergilendirmenin Önlenmesi Anlaşması çalışmalarına başlanmış, Gümrük Konularında İşbirliği ve Karşılıklı Yardım Anlaşması yapılmıştır. Afgan tarafı, 2003 yılında Türk Gümrük Müsteşarlığı tarafından yapılan gümrük eğitimlerinin kısa süreli eğitimler şeklinde devam etmesini talep etmiştir. İki ülke arasında Uluslararası Kara Ulaştırması Anlaşması imzalanmıştır. Ticaretin artması için kara yolunun düzgün işleyişin önemi vurgulanmış ve Türk tarafının ortak nakliye firması talebi belirtilmiştir. Türk tarafı gümrük kapılarında karşılaşılan sorunların çözülmesini Afgan tarafından talep etmiştir. Bankalar arasında işbirliğinin güçlendirilmesi ve İşbirliği Çerçeve Anlaşmasının sonuçlandırılması konusunda otoritelerin teşvik edilmesi kararlaştırılmıştır. Haberleşme konusunda sorunların çözülmesi için ilgili bakanlıklara tavsiyede bulunulması konusunda karar alınmıştır. Standardizasyon konusunda TSE işbirliği anlaşması imzalamaya hazır olduğunu belirtmiştir. Ticaret, Sanayi, Deniz Ticaret Odaları ve TOBB ile Afgan Ticaret ve Sanayi Odası ikili ilişkilerinin geliştirilmesi konusunda anlaşılmıştır. Türk-Afgan İş Konseyi’nin girişimlerini hızlandırması kararlaştırılmıştır. 2005 yılı ikinci yarısında Türk-Afgan İş Konseyi’nin KOBİ’lerle ilgili toplantı yapması kararlaştırılmıştır. Serbest bölgelerle ilgili olarak Türk tarafı Afgan tarafına serbest ticaret bölgesi konusunda yardımcı olmayı taahhüt etmiş ve Türk Serbest Bölgelerini tanıtmak amacıyla Afgan kuruluşlarını davet etmiştir. İhracatı geliştirmek için Türkiye İhracatı Geliştirme Etüd Merkezi (İGEME) ve gelecekte kurulacak Afgan Ticareti Geliştirme Ajansının İşbirliği Anlaşması

oluşturması için tavsiyelerde bulunma kararı alınmıştır. Ayrıca Afgan tarafı İGEME tarafından verilen dış ticaret alanındaki eğitimlerden memnuniyetini belirtmiş ve devamını talep etmiştir. Bunlara ilave olarak iki ülke arası ekonomik ve teknik işbirliğinin artırılması amacıyla aşağıda belirtilen alan ve konularda değişik kararlar almıştır:

1. Ortak Yatırımlar

İki ülke tarafından, Afganistan'da sunulan yatırım olanakları gözden geçirilmiş ve ikili ekonomik ve ticari ilişkilerin güçlendirilmesinde ortak girişimlerin ve yatırımların önemini kabul edilmiştir. Bu kapsamda, her iki ülkenin iş çevreleri arasında ortak yatırımlar şeklinde aşağıda belirtilen alanlardaki işbirliği imkânlarının araştırılması hususunda mutabık kalınmıştır;

- a. Gıda ve tarım ürünleri,
- b. İnşaat malzemeleri,
- c. Otomotiv ve oto yedek parçaları,
- d. Çimento sanayi,
- e. Kâğıt sanayi,
- f. Mobilya,
- g. Tekstil, tekstil ürünleri ve makineleri,
- h. Elektrikli makineler,
- i. Kıymetli taşlar,
- j. Deri ve dericilik,
- k. Maden kaynakları,
- l. Petrol ve doğal gaz işletilmesi,
- m. Afgan mermer ve granitinin çıkarılması, işlenmesi ve pazarlanması.

2. Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeler

Türkiye bu konuda Türk Küçük ve Orta Ölçekli Sanayi Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı'nın (KOSGEB) Afgan muhatabı ile aşağıdaki alanlarda işbirliği yapmaya hazır olduğunu belirtmiştir:

- a. Yatırım fırsatlarının artırılması amacıyla karşılıklı bilgi ve uzman değişimi,
- b. Karşılıklı ziyaretler düzenlenmesi,
- c. KOBİ'leri desteklemek amacıyla ortak programlar düzenlenmesi ve uygulanması,
- d. Yayın ve veritabanı yoluyla bilgi değişimi,
- e. KOBİ'lerin rekabetçiliğinin artırılması amacıyla en iyi örneklerin değişimi,
- f. KOBİ'ler ve KOBİ'ler ile ilgili kuruluşlar arasında girişimcilik bilincinin geliştirilmesi için ortak çalışmalar yapılması,
- g. Her iki ülkede düzenlenecek olan fuarlar hakkında bilgi değişimi ve KOBİ'lerin fuarlara katılımının teşvik edilmesi.

Türkiye ayrıca, 2005 yılında Kandahar'da ve Mezar-ı Şerif'te kurulacak olan sanayi parklarında işletmecilik yapmaya istekli olan Türk KOBİ'lerine gerekli yardımın ve kolaylığın sağlanmasını Afgan yetkililerden talep etmiştir. Her iki ülke de, ilgili kuruluşlarını iki ülke arasında çok boyutlu ilişkilere imkân sağlayacak ve her iki ülkenin küçük ve orta ölçekli işletmeleri arasındaki işbirliği faaliyetlerini genişletecek olan bir İşbirliği Anlaşmasını sonuçlandırmaya hazır olduklarını vurgulamıştır.

3. Enerji

İki ülke de, ilgili Türk kuruluşları tarafından Afgan personele verilen eğitim kursları konusundaki memnuniyetlerini ifade ederek enerjinin iki ülke arasındaki işbirliğinin muhtemel alanlarından birini oluşturduğunu teyit etmişlerdir. Bu itibarla Türkiye, Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı'nın Afgan personeline enerji verimliliği ve yenilenebilir enerji ile ilgili olarak eğitim kursları sağlamaya devam etmeye hazır olduğunu ifade etmiştir. Türkiye, Türk Devlet Su İşleri Genel Müdürlüğü'nün (DSİ) Afgan uzmanlara Türkiye'de su kaynaklarının planlanması, projelendirilmesi ve işletilmesi ile sulama, hidro-elektrik enerji ve içme suyu projeleri konularında işbaşında eğitim kursları sağlamaya hazır olduğunu yinelemiştir. Türkiye, Türkiye Eti Maden İşletmeleri Genel Müdürlüğü'nün ortak yatırım şirketleri kurulması yoluyla Afgan Tarafı ile boraks ve perlit alanlarında işbirliği başlatmaya hazır olduğunu vurgulamıştır. Türkiye, Afganistan'da herhangi bir nükleer güç santrali ve araştırma reaktörünün

mevcut bulunmamasına ve komşularında olabilecek muhtemel nükleer kazalar ile radyolojik olaylara dikkat çekerek Türkiye Atom Enerjisi Kurumu (TAEK) Genel Müdürlüğü'nün Afganistan dışından gelecek olan radyasyonu uyaracak iki adet "Radyasyon Erken Uyarı Sistemi Ağı" kurmaya ve nükleer ve radyolojik durumlarda acil müdahaleye ilişkin olarak Afgan uzmanlara eğitim kursları sağlamaya hazır olduğunu ifade etmiştir.

4. Metroloji

Türkiye, Türkiye Bilimsel ve Teknik Araştırma Kurumu (TÜBİTAK) Ulusal Metroloji Enstitüsü'nün Afganistan Ticaret Bakanlığı Normlar ve Standartlar Ajansı ile aşağıda belirtilen alanlarda işbirliğine hazır olduğunu vurgulamıştır:

- a. Temel metroloji altyapısının geliştirilmesi veya yürütülmesi alanlarında eğitim, danışma ve teknik hizmetler sağlamak,
- b. Referans standartlarının oluşturulması ve sanayi kuruluşlarına iletilmesi,
- c. Uzunluk, boyut, kütle, basınç, sıcaklık ve elektriksel metroloji alanlarında ikili karşılaştırma ölçümleri,
- d. Metroloji alanında teknik personelin eğitimi.

5. Teknik İşbirliği

İki ülke de, teknik işbirliğinin ikili ilişkilerin geliştirilmesindeki önemini vurgulayarak, Türk İşbirliği ve Kalkınma İdaresi Başkanlığı'nın (TİKA) Afganistan İslam Cumhuriyeti'ne yönelik çabalarından duydukları memnuniyetlerini ifade etmişler ve Türk İşbirliği ve Kalkınma İdaresi Başkanlığı'nın Afganistan İslam Cumhuriyeti tarafından belirtilecek olan bir kuruluş ile Türkiye Cumhuriyeti tarafından Afganistan İslam Cumhuriyeti'ne sağlanan teknik yardımdan sorumlu olacağını teyit etmişlerdir.

6. Savunma Sanayi

Türkiye, iki ülkenin ilgili kuruluşları arasında savunma sanayi alanında işbirliğinin başlatılmasını ve geliştirilmesini önermiştir.

7. Sağlık

Türkiye, sağlık sektörünün iki ÷lke arasında işbirliği yapılabilecek potansiyel sektörlerden biri olduğunu vurgulamış ve Türkiye Sağlık Bakanlığı'nın aşağıda belirtilen alanlarda Afgan muhatabı ile işbirliği başlatmaya hazır olduğunu belirtmiştir:

- a. Afgan sağlık personeline, üreme sağlığı ve neonatal resüsitasyon, anne sütü ile beslenme, ishal, zatüree vb. gibi çocuk sağlığı hizmetleri alanlarında eğitim ve danışmanlık hizmetinin verilmesi,
- b. Sağlık eğitimi ve halk sağlığı konularında bilgi ve tecrübe değişimi ile kısa süreli eğitim verilmesi.

8. Turizm

İki ÷lke, Türkiye ile Afganistan arasında turizm alanındaki işbirliğini daha da güçlendirecek önemli bir hukuki çerçeveyi teşkil eden "Turizm Alanında İşbirliği Anlaşması"nın sonuçlandırılmasını teminen ilgili Bakanlıklarına tavsiyede bulunmak hususunda mutabık kalmışlardır.

9. Tarım

İki ÷lke, iki ÷lkenin ilgili Bakanlıkları tarafından "Tarım Alanında Bilimsel, Teknik ve Ekonomik İşbirliği Protokolü"nü imzalanmış olmasından duydukları memnuniyeti ifade etmişlerdir. Taraflar ayrıca, bahse konu Anlaşmanın hızlı uygulanması için ilgili kuruluşlarına tavsiyede bulunmayı kararlaştırmışlardır.

10. İnşaat

İki ÷lke, müşavirlik hizmetlerinin yanı sıra inşaat ve müteahhitlik hizmetlerinin ikili işbirliğinin ümit verici alanlarından birini oluşturduğunu teyit etmişlerdir. Türkiye, Türk müteahhitlerinin uluslararası deneyimlerini ve uzmanlığını vurgulayarak Afganistan'da açılacak olan uluslararası ihalelere katılımları konusundaki isteklerini vurgulamıştır. Afganistan da, Afganistan'daki Türk müteahhitlerin performansından duydukları

memnuniyeti belirtmiş ve Türk müteahhitlerini ülkelerindeki faaliyetlerini artırarak devam etmeye davet etmiştir.

11. Hava Ulaştırması

İki ülke, hava ulaştırmasının ikili ticari ve turizm faaliyetlerinin daha da geliştirilmesinde önemini vurgulamıştır. Bu çerçevede Afgan Tarafı, Türk Hava Yolları'nın (THY) Kabil'e olan direkt uçuşlarını başlatmasını talep etmiştir. Türk Tarafı, bu talebi THY'ye iletmeyi kabul etmiştir. Afgan Tarafı ayrıca Türk Tarafından, Afgan Ulusal Havayolları (Ariana) tarafından bazı vergilere ilişkin olarak karşılaşılan sorunların çözümlenmesini, ilgili kuruluşlar tarafından alınan bazı ücretlerin kaldırılmasını ve havaalanı kullanım ücretlerinin azaltılmasını talep etmiştir. Türk Tarafı bu talebi not etmiş ve konuyu ilgili otoriteye iletmeyi taahhüt etmiştir.

12. Eğitim

İki ülke, eğitim alanındaki kayda değer işbirliği olanaklarının önemini vurgulamış ve bu alandaki işbirliğinin geliştirilmesi amacıyla ilgili kuruluşlarını teşvik etmek konusunda anlaşmışlardır. Afgan Tarafı, Türk Tarafından bankacılık, maliye, proje tasarımı, elleçleme ve transit, ihracatı geliştirme, tarım, su ve toprak kaynaklarının geliştirilmesi, gümrükler ve vergileme alanlarında eğitim imkânları sağlamasını talep etmiştir. İki ülke en son olarak Karma Ekonomik Komisyonu'nun İkinci Dönem Toplantısı'nın diplomatik kanallar aracılığıyla belirlenecek bir tarihte Kabil'de yapılmasını kararlaştırmışlardır (Resmi Gazete, 10 Mayıs 2007).

TBMM'nin 5587 (2007) sayılı kararıyla 9 Mayıs 1998'de Almatı'da imzalanan Ekonomik İşbirliği Teşkilatı (EİT) Eğitim Enstitüsü Kurucu Belgesi kabul edilmiştir. Anlaşmayla "eğitimin", ekonomik ve sosyal kalkınmanın sağlanmasındaki vazgeçilmez rolünün bilincinde olarak İzmir Andlaşması'nın amaç ve ilkeleri doğrultusunda, EİT ülkelerinin eğitim ve öğretim alanındaki işbirliği alanını yaygınlaştırmak ve genişletmek amacıyla EİT Eğitim Enstitüsü'nün kurulmasını kararlaştırmışlardır. Merkezi Ankara'da buluna Enstitü, Yönetim Kurulu, Başkan, Akademik Kurul, Yürütme

Komitesi organlarından oluşturulmuştur. Enstitünün görevlerinden önemlileri şunlardır: Bölgedeki dillerin öğretimini, eğitim kurumları arasında işbirliğini desteklemek; eğitim-öğretim değişim programlarını, bilim adamları, akademisyenler ile öğretmenler ve öğrencilerin karşılıklı ziyaretleri gibi etkinliklerle teşvik ve koordine etmek; bölge öğretmenleri için ortak hizmet-içi eğitim programları düzenlemek; eğitim konuları ve sorunlarını ele alan bilimsel toplantılar düzenlemek; üye ülkeler arasında edebiyat, tarih, coğrafya eğitimi hususunda işbirliğini geliştirerek, bölge halkları arasında daha yakın bağlar sağlamak; bölge halklarını, eğitim-öğretim alanındaki konferanslar, seminerler, kongrelerle eğitim alanındaki diğer programlardan haberdar etmek; tarım, ticaret, turizm, spor, endüstri, tıp v.b. alanlarda yaygın eğitim-öğretim çalışmaları yaparak, çağdaş eğitim programları konusunda bölge halklarını bilgilendirerek, seminer ve konferans gibi etkinliklerle bölge halkları arasında bu alanlarda daha yakın bağlar kurulmasını sağlamak; üye ülkeler ile uluslararası kuruluşlardan sağlanacak burslardan oluşan bir burs havuzu teşkil ederek, akademisyenler, öğrenciler, öğretmenler ve ilgili diğer personel için burslar verilmesini sağlamak; EİT bölgesinde eğitim-öğretim alanında EİT ödülleri verilmesini sağlamaktır (Resmi Gazete, 14 Kasım 2007).

TBMM'nin 5694 (2007) sayılı kararıyla, 6 Aralık 2004'de Antalya'da imzalanan "Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Afganistan İslam Cumhuriyeti Hükümeti Arasında Tarım Alanında Teknik, Bilimsel ve Ekonomik İşbirliği Protokolü" kabul edilmiştir. Protokole göre iki ülke, tarım, bitkisel üretim, bitki koruma, hayvancılık, hayvan ıslahı, hayvan sağlığı, balıkçılık, tarımsal mekanizasyon, sulama, tarımsal araştırmalar, yayım ve eğitim, gıda ve kırsal kalkınma alanlarında: Bilimsel ve teknik bilgi ve doküman mübadelesi; tarafların ilgili araştırma kuruluşlarında yayınlanan araştırma sonuçlarının mübadelesi; deney amacıyla bitkisel ve hayvansal genetik ve biyolojik materyal mübadelesi; ilgili kuruluşlar arasında doğrudan ortak faaliyetlerin oluşturulması; her iki ülkenin ilgilendiği alanlarda karşılıklı uzman mübadelesi; her iki ülkede eğitimler, seminerler, konferanslar ve toplantılar düzenlenmesi; gerek her iki ülkede ve gerekse diğer pazarlarda tarımsal pazarlama için özel sektör kuruluşları arasında ortak işbirliği girişimlerinin teşvik edilmesi konularında mutabakata varmışlardır. İşbirliğinin yürütülmesi amacıyla birer başkan dâhil beşer üyeden oluşan Tarım Yürütme Komitesi kurulmuştur. Protokolün beş yıl süre ile yürürlükte kalması ve taraflardan birinin,

yürürlük süresinin bitiminden en az altı ay önce Protokolün feshini yazılı olarak bildirmediğe, yürürlük süresinin kendiliğinden beş yıl uzatılmasına karar verilmiştir (Resmi Gazete, 8 Aralık 2007).

Bakanlar Kurulunun 13111 (2008) kararıyla, 29 Eylül 2007’de Kabil’de imzalanan “Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Afganistan İslam Cumhuriyeti Hükümeti Arasında Diplomatik Pasaport Hamilleri İçin Vize Yükümlülüğünün Karşılıklı Olarak Kaldırılmasına Dair Anlaşma” onaylanmıştır. Anlaşmayla her bir Akit Tarafın geçerli diplomatik pasaport hamili olan vatandaşları diğer Akit Tarafın ülkesine girmek, çıkmak, transit geçmek ve altı (6) ay içinde doksan (90) günü aşmamak kaydıyla, kalmak için vizeden muaf tutulması kararlaştırılmıştır (Resmi Gazete, 2 Şubat 2008).

Bakanlar Kurulunun 13569 (2008) kararıyla, 15 Şubat 2008’de Ankara’da imzalanan “Türkiye Cumhuriyeti, Maliye Bakanlığı, Mali Suçları Araştırma Kurulu Başkanlığı (MASAK) ile Afganistan Merkez Bankası, Mali İşlemler ve Raporlar Merkezi (FinTRACA) arasında kara para aklama ve terörizmin finansmanı ile ilgili istihbarat değişiminde İşbirliğine dair mutabakat muhtırası” onaylanmıştır. Bu muhtıra ile iki ülke arasındaki kara para aklama, terörizmin finansmanı ve ilgili suç faaliyetine karıştığına şüphe edilen kişilerin analizi, inceleme ve soruşturmasına yardımcı olacak bilgiyi kendiliğinden veya talep üzerine birbirine sağlayarak işbirliği yapmayı kararlaştırmışlardır (Resmi Gazete, 13 Mayıs 2008).

Bakanlar Kurulunun 13552 (2008) kararıyla, 20 Nisan 2005’de Kabil’de imzalanan “Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Afganistan İslam Cumhuriyeti Hükümeti Arasında Sağlık Alanında İşbirliğine Dair Anlaşma” onaylanmıştır. Anlaşmayla iki ülke sağlık ve tıp bilimleri alanlarında bilgi alışverişi, heyet ve sağlık personeli değişimi, düzenlenecek konferans ve bilimsel toplantılara uzmanların katılımının desteklenmesi, sağlık ve tıp bilimleri alanlarında karşılıklı olarak kabul edilecek diğer şekillerde işbirliği yapmaya karar vermişlerdir. İşbirliği faaliyetlerini belirlemek ve değerlendirmek üzere bir Ortak Çalışma Komitesi Kurulmasına ve bu Komitenin yılda bir kez dönüşümlü olarak toplanmasına karar verilmiştir. Türkiye Cumhuriyeti Sağlık Bakanlığı Afgan sağlık sisteminin yeniden kurulmasına ve sağlık enformasyon

çalışmalarına yönelik teknik ve danışmanlık desteği sağlamayı, Afgan sağlık, yardımcı sağlık ve teknik personelinin yetiştirilmesine yönelik olarak Türkiye ve Afganistan'da kısa süreli eğitimler düzenlemeyi ve düzenlenecek eğitimler için imkânlar ölçüsünde eğitim verecek uzman, araç, gereç ve doküman sağlamayı taahhüt etmiştir. Temel sağlık hizmetleri ve tedavi hizmetleri çerçevesinde kısa dönemli eğitim gerçekleştirmek, mesleki ve teknik beceriyi artırmak ve danışmanlık için sağlık personeli değişimi (altı aya kadar) ve bilgi ve doküman değişimiyle işbirliği yapılması kararlaştırılmıştır. Temel sağlık hizmetleri çerçevesinde bulaşıcı hastalıklarla mücadele, aşılama çalışmaları, ana ve çocuk sağlığı, sağlık eğitimi, çevre sağlığı, acil sağlık ve ambulans hizmetleri, ruh sağlığı hizmetleri, karşılıklı mutabakat ile belirlenecek diğer konularda; Tedavi hizmetleri çerçevesinde hemodiyaliz, kan bankacılığı, karşılıklı mutabakat ile belirlenecek diğer konularda işbirliği yapılması konusunda anlaşılmıştır. Türkiye Cumhuriyeti Sağlık Bakanlığı, Afgan personele, ilaç ve eczacılık ile bu ürünlerin kalite kontrolüne yönelik eğitim imkânı sağlamayı, her yıl, Afganistan İslam Cumhuriyeti'ndeki kliniklerde tedavisi yapılamayan 100 hastanın tedavisini ücretsiz olarak sağlamayı (Gönderilen hastaların seçimi, Afganistan İslam Cumhuriyeti Sağlık Bakanlığı tarafından yapılacak ve Türkiye Cumhuriyeti Sağlık Bakanlığı'nın onayı üzerine gerçekleşecektir. Hastaların gidiş-dönüş yol ücretleri Afganistan İslam Cumhuriyeti tarafından karşılanacaktır.) Afganistan İslam Cumhuriyeti'ne imkânlar ölçüsünde ilaç, tıbbi cihaz ve malzeme yardımında bulunmayı taahhüt etmiştir. Taraflar, ilaç ve tıbbi cihaz ürünlerinin karşılıklı tanıtımını amaçlayan çeşitli bilimsel faaliyetlerin organizasyonunu, ilaç ve eczacılık tıbbi cihaz ve malzeme ile hastanecilik kapsamına giren konularda karşılıklı ticari ilişkilerin geliştirilmesini teşvik etmeyi taahhüt etmişlerdir. Bu anlaşmanın beş yıllık bir süre için yürürlükte kalması kararlaştırılmıştır. Akit Taraflardan biri, yürürlük süresi bitiminden altı ay önce Anlaşma'yı sona erdirmek istediğini yazılı olarak bildirmediği, Anlaşmanın her defasında birer yıllık süreler için yenileneceği de belirtilmiştir (Resmi Gazete, 16 Mayıs 2008).

Bakanlar Kurulunun 13791 (2008) kararıyla, 26 Nisan 2008'de Kabil'de imzalanan "Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Afganistan İslam Cumhuriyeti Hükümeti Arasında Sağlık Alanında İşbirliğine Dair Ek Protokol" onaylanmıştır. Ek Protokolle 20 Nisan 2005 tarihinde Kabil'de imzalanan "Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Afganistan

İslam Cumhuriyeti Hükümeti Arasında Sağlık Alanında İşbirliğine Dair Anlaşma”nın 10. Maddesi “Türkiye Cumhuriyeti Sağlık Bakanlığı her yıl, Afganistan İslam Cumhuriyeti’ndeki kliniklerde tedavisi yapılamayan 200 hastanın tedavisini ücretsiz olarak sağlayacaktır.” şeklinde değiştirilmiştir (Resmi Gazete, 27 Haziran 2008).

Bakanlar Kurulunun 305 (2010) kararıyla, 10 Ocak 2010’da Kabil’de imzalanan “Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Afganistan İslam Cumhuriyeti Hükümeti Arasında Askeri Eğitim İş Birliği Anlaşmasında Değişiklik Yapılmasına Dair 1 Numaralı Değişiklik Protokolü” onaylanmıştır. Protokolle 16 Ocak 2003 tarihinde imzalanan “Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Afganistan Geçiş Yönetimi Arasında Askerî Eğitim İş Birliği Anlaşması”nın mali hususlar bölümünde eğitim ödemelerinin ücretli, ücretsiz veya tenzilatlı olması konusunda kabul eden devlete karar yetkisi verilmesi değişikliği yapılmıştır (Resmi Gazete, 30 Nisan 2010).

Bakanlar Kurulunun 767 (2010) kararıyla, 4 Haziran 2010’da Ankara’da imzalanan “Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti Sağlık Bakanlığı ile Afganistan İslam Cumhuriyeti’nin Ankara Büyükelçiliği Arasında Sağlık Alanında Hibe Yapılmasına Dair Anlaşma” onaylanmıştır. Anlaşmayla Türkiye Cumhuriyeti Afganistan İslam Cumhuriyetine 5.000 (beş bin) doz domuz gribi aşısı, on bin kutu oseltamivir etkin maddeli 75 mgr kapsülü hibe etmiştir (Resmi Gazete, 4 Eylül 2010).

TBMM’nin 6078 (2010) kararıyla, 27 Nisan 2005’de Ankara’da imzalanan “Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Afganistan İslam Cumhuriyeti Hükümeti Arasında Uluslararası Karayolu Taşımacılığı Anlaşması” onaylanmıştır. Bu anlaşmayla iki ülke 21 Mayıs 1971’de imzalanan Uluslararası Karayolu Taşımacılığı Anlaşması’nı günün şartlarına göre güncellemişlerdir. Anlaşmanın uygulanmasına nezaret ve düzenleme amaçlı iki ülke üyelerinden oluşan Karma Komisyon kurulmasına karar verilmiştir. Akit devletler yolcu veya eşya taşımacılığı için gerekli gümrük ve diğer formaliteleri kolaylaştırmak için çalışacaklarını belirtmişlerdir. Anlaşmanın beş yıllık bir süre için yürürlükte kalması kararlaştırılmıştır. Taraflardan biri, yürürlük süresi bitiminden üç ay önce Anlaşma’yı sona erdirmek istediğini yazılı olarak bildirmediği, Anlaşmanın aynı süre kadar uzatılacağı da belirtilmiştir (Resmi Gazete, 30 Kasım 2010).

TBMM'nin 6169 (2011) kararıyla, 26 Nisan 2005'de Ankara'da imzalanan "Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Afganistan İslam Cumhuriyeti Hükümeti Arasında Gümrük Konularında İşbirliği ve Karşılıklı Yardımlaşma Anlaşması" onaylanmıştır. Anlaşmayla ekonomik-ticari ilişkileri güçlendirmek ve ikili ticari ilişkilerin artırılması hedeflenmiştir. Afganistan'ın Avrupa'ya yapılan uyuşturucu kaçakçılığında öne çıkan bir ülke olduğu ve dünyadaki ham afyon üretiminin %87'sinin bu ülkede gerçekleştirildiği, Türkiye'nin Afganistan-Avrupa arası uyuşturucu kaçakçılığında kullanılan rotalardan biri olduğu, Anlaşma ile Afganistan gümrük idarelerinin güçlendirilmesine yönelik uluslararası çalışmalara katkı sağlanması ve uyuşturucu trafiğinin azaltılması amaçlanmıştır. Gümrük idarelerinin teknik işbirliği amacıyla, kontrol için teknik ekipmanın kullanımında deneyim ve bilgi alış veriş, gümrük görevlilerinin eğitimi, gümrük konularında uzman değişimi, gümrük mevzuatının etkili bir biçimde uygulanması ile ilgili belirli bilimsel ve teknik verilerin değişiminin yapılması kararlaştırılmıştır. Anlaşmanın, süresiz olarak yürürlükte kalması, Akit Taraflardan birinin diplomatik kanallar yoluyla anlaşmanın feshedilmesini istediğini diğer Tarafa iletmesinden üç ay sonra anlaşmanın feshedilmesi kabul edilmiştir (Resmi Gazete, 12 Mart 2011).

Bakanlar Kurulunun 1309 (2011) kararıyla, 24 Kasım 2010'de Ankara'da imzalanan "Türkiye Cumhuriyeti Sağlık Bakanlığı ile Afganistan İslam Cumhuriyeti Halk Sağlığı Bakanlığı Arasında Sağlık Alanında Hibe Yapılmasına Dair Anlaşma" onaylanmıştır. Anlaşmayla Türk Tarafı, Afganistan Tarafının ihtiyacı olan 4 adet El Tipi Sisleme Cihazını (Dyna-Fog marka), 3 adet Hudson Pulverizatörü, 30 kg Rezidüel İnsektisidi (K-Othrine) ve 100 kg ULV İnsektisidi (Cylfutril Super EC) ücretsiz olarak temin etmeyi taahhüt etmiştir (Resmi Gazete, 15 Şubat 2011).

Bakanlar Kurulunun 1712 (2011) kararıyla, 5 Mart 2011'de Kabil'de imzalanan "Afgan Ulusal Polisinin Eğitilmesi ve Kapasitesinin Geliştirilmesi Hususunda Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Afganistan İslam Cumhuriyeti Hükümeti Arasında İşbirliği Yapılmasına Dair Mutabakat Muhtırası" onaylanmıştır. Anlaşmayla Afganistan'da barış ve istikrarın oluşturulması için, Afgan Ulusal Polisinin (ANA) kapasitesinin artırılması konusunda işbirliğine karar verilmiştir. Bu karar doğrultusunda 20 Temmuz 2010'da

yapılan Kabil Konferansı Bildirisine dayanarak Türkiye’de Afgan Polis memurlarına eğitim verilmesi konusunda anlaşılmıştır. Anlaşmaya göre altı aylık dönemlerde 500 Afgan polisine teorik ve pratik eğitim verilmesi kararlaştırılmıştır. Mutabakatın süresi 1 (bir) yıl olarak tespit edilmiştir. Taraflardan biri mutabakat muhtırasının bitimine 3 (üç) ay kala muhtırayı sona erdirme niyetini bildirmedeği sürece muhtıranın birer yıllık sürelerle uzatılması kararlaştırılmıştır (Resmi Gazete, 10 Mayıs 2011).

Bakanlar Kurulunun 1951 (2011) kararıyla, 24 Aralık 2010’da İstanbul’da imzalanan “Türkiye Cumhuriyeti, Afganistan İslam Cumhuriyeti ve Pakistan İslam Cumhuriyeti Hükümetleri Arasında Özellikle Uyuşturucuyla Mücadelede Üçlü Polis İşbirliği Programı Oluşturulmasına Dair Protokol” onaylanmıştır. Üçlü Zirve süreci içerisinde imzalanan Protokolle, polis eğitimi dâhil işbirliğini artırmak, terör, insan ticareti ve uyuşturucu ticareti dâhil sınır aşan organize suçlara mücadelede eş güdümü artırmak hedeflenmiştir. Terörizm, Organize suçlar, uyuşturucu madde ve ara kimyasalların kaçakçılığı ve kullanımıyla mücadele, hizmet içi ve uluslararası eğitimler için işbirliğini değerlendirmek için yılda bir kere çalışma toplantıları yapılması kararlaştırılmıştır. Protokolün süresi 1 (bir) yıl olarak tespit edilmiştir. Taraflardan biri protokolün bitimine 3 (üç) ay kala protokolü sona erdirme niyetini diplomatik yollarla bildirmediği sürece protokolün birer yıllık sürelerle uzatılması kararlaştırılmıştır (Resmi Gazete, 5 Temmuz 2011).

Bakanlar Kurulunun 2662 (2012) kararıyla, 4 Eylül 2011’de Kabil’de imzalanan “Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Afganistan İslam Cumhuriyeti Hükümeti Arasında Afganistan Kara Harp Okulu Öğrencilerine Türkiye’de Verilecek Yaz Kampı Eğitimine İlişkin Mutabakat Muhtırası” onaylanmıştır. Mutabakat Zaptıyla, Afganistan Kara Harp Okulu öğrencilerine, Türkiye Cumhuriyeti Kara Kuvvetleri Komutanlığı (K.K.K.lığı) (Kara Harp Okulu (KHO) K.lığı/Ankara sorumluluğunda Atış ve Tatbikat (ATAT) Blg.Brl.K.lığı/Menteş/İzmir’de)nce verilecek eğitimlere ilişkin uygulama esasları belirlenmiştir. Mutabakat bir yıl süreyle yürürlükte kalması, Taraflardan biri yürürlük süresinin bitiminden 90 gün önce Mutabakat’ı sona erdirme bildirimde bulunmadığı takdirde, Mutabakatın, birer yıl süre ile yürürlükte kalmaya devam etmesi kararlaştırılmıştır (Resmi Gazete, 20 Ocak 2012).

Bakanlar Kurulunun 2757 (2012) kararıyla, 13 Eylül 2011’de Kabil’de imzalanan “Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Afganistan İslam Cumhuriyeti Hükümeti Arasında Afganistan Kara Kuvvetleri Birlikleri/Personeline Türkiye’de Verilecek Eğitime İlişkin Protokol” onaylanmıştır. Protokolle, bir dönemi dört hafta olan, her dönemde 120 Afgan askeri personelinin eğitim aldığı askeri eğitimin, Dağ Komando Okul ve Eğitim Merkez Komutanlığı (Eğirdir/Isparta) tarafından verilmesi konusunda anlaşma sağlanmıştır. Protokolün süresi sekiz dönem olarak belirlenmiş olup taraflardan birinin protokolün bitiminden 90 gün önce yazılı olarak protokolün bitirilmesi başvurusu olmazsa, belirlenecek dönem sayısı kadar protokol uzatılması kararlaştırılmıştır (Resmi Gazete, 11 Mart 2012).

Bakanlar Kurulunun 2868 (2012) kararıyla, 23 Kasım 2011’de Kabil’de imzalanan “Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Afganistan İslam Cumhuriyeti Hükümeti Arasında Sağlık Alanında İşbirliğine Dair Anlaşmaya Ek Afgan Hastaların Türkiye’de Ücretsiz Tedavisine İlişkin Protokol” onaylanmıştır. Protokolle, Türkiye Cumhuriyeti Sağlık Bakanlığı, 2008’de mutabık kalınan 200 hastanın her yıl Türkiye’de tedavi konusuna ilave olarak, Mezar-ı Şerif ve Cevizcan bölgesinden tedavisi Afganistan’daki kliniklerde yapılamayan 50 hastanın tedavisini ücretsiz olarak Türkiye’de yapmayı taahhüt etmiştir. Hastaların seçimi, ismi geçen illerin sağlık müdürlükleri ile Türkiye Mezar-ı Şerif Başkonsolosluğu ve BİE ekipleriyle koordine sonucu belirlenecektir. Protokolün 2005 ve 2008 anlaşmalarıyla eş zamanlı olarak yürürlükte kalması kararlaştırılmıştır (Resmi Gazete, 24 Mart 2012).

Bakanlar Kurulunun 3119 (2012) kararıyla, 1 Kasım 2011’de İstanbul’da imzalanan “Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Afganistan İslam Cumhuriyeti Hükümeti ve Pakistan İslam Cumhuriyeti Hükümeti Arasında Ortak Tatbikatlar ve Eğitim Kursları İcra Edilmesine Dair İş Birliği Protokolü” onaylanmıştır. Protokolle Taraflar, Ortak Özel Kuvvetler Tatbikatı, Ortak Doğal Afet Arama Kurtarma Tatbikatı, Yüksek El Yapımı Patlayıcı (IED) Tehdidi Altında Taktik Harekât Kursu, Terörizmle Mücadele Kursu, Silahlı Çatışma Hukuku Kursu, Askerî Eğitim ve Yetenek Geliştirme, Orta ve Yüksek Seviyeli Seminerler konusunda işbirliği yapmayı kararlaştırmışlardır. Protokolün yürürlük süresi, yürürlüğe girişinden itibaren 1 (bir) yıl olarak belirlenmiştir.

Protokolün, Taraflardan birinin geçerlilik süresi sona ermeden 90 (doksan) gün önce yazılı olarak sona erdirme talebinde bulunmaması durumunda 1'er (birer) yıllık sürelerle otomatik olarak uzaması kararlaştırılmıştır (Resmi Gazete, 10 Mayıs 2012).

TBMM'nin 6316 (2012) kararıyla, 17 Şubat 2011'de Ankara'da imzalanan "Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Afganistan İslam Cumhuriyeti Hükümeti Arasında Enerji ve Mineral Kaynaklar Alanında İşbirliğine Yönelik Mutabakat Zaptı" onaylanmıştır. Mutabakat Zaptıyla iki ülke bu alanda uzun dönemli ve kapsamlı bir işbirliği istediklerini belirtmişlerdir. Madencilikle ilgili özel sektörün teşviki, petrol ve doğalgaz dâhil hidrokarbonların geliştirilmesi, maden arama ve araştırma, jeolojik haritalama ve araştırma, petrol ve doğalgaz üretim alanları araştırma, madencilik şirket konsorsiyumları oluşturulması konusunda işbirliğinin teşviki amaçlanmıştır. Ayrıca jeolog ve maden mühendislerine yönelik eğitim, hidrokarbon arama eğitimi, coğrafi bilgi sistemi ve mineral arama için uzaktan algılama sistemi eğitimleri, mühendislik jeolojisi ve jeoteknik araştırmalar, sosyal ve çevresel etki değerlendirmesi ve maden güvenliği konusunda eğitimler verilmesi kararlaştırılmıştır. Taraf ülkeler Ortak Enerji ve Mineral Çalışma Grubu (EMÇG) oluşturması konusunda anlaşmışlardır. EMÇG'in düzenli olarak her yıl bir ülkede toplanması ön görülmüştür. Mutabakatın beş yıllık bir süre için yürürlükte kalması, Akit Taraflardan biri, yürürlük süresi bitiminden altı ay önce Anlaşma'yı sona erdirmek istediğini diplomatik kanallar aracılığıyla yazılı olarak bildirmediği Anlaşma'nın her defasında aynı süreler için yenilenmesi kararlaştırılmıştır (Resmi Gazete, 1 Haziran 2012).

Bakanlar Kurulunun 3405 (2012) kararıyla, 24 Mart 2011'de Ankara'da imzalanan "Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ve Afganistan İslam Cumhuriyeti Hükümeti Arasında Hava Ulaştırma Anlaşması" onaylanmıştır. Bu anlaşmayla her bir Akit Taraf, diğer Akit Tarafça tayin edilen havayolunun Anlaşmanın EK-1'inde belirlenen hatlar üzerinde (Ankara, İstanbul, Antalya ve sonradan belirlenecek dört yer; Mezar-ı Şerif, Kabil, Herat, Kandahar ve sonradan belirlenecek üç yer) tarifeli uluslararası hava hizmetleri yürütebilmesi için diğer Akit Tarafa diğer Akit Tarafın ülkesi üzerinden iniş yapmaksızın uçuş hakkı, sözü geçen ülkede trafik hizmeti dışındaki amaçlar için durabilme hakkı, birlikte ya da ayrı uluslararası trafiği indirmek veya almak amacıyla

Anlaşmanın EK-1’inde belirlenen hat için belirtilen ülkedeki noktalarda durabilme hakkı tanımıştır. Anlaşma süresiz bir zaman dilimi için yapılmış, Akit Taraflardan her birinin bu Anlaşmaya son vermek kararında olduğunu her zaman öteki Akit Tarafa bildirebileceği belirtilmiştir. Bu durumda, bildirim karşılıklı mutabakatla süre bitiminden önce Akit Taraflarca geri çekilmediği takdirde, sona erme bildirim diğer Akit Tarafça alınış tarihinden on iki (12) ay sonra anlaşmanın sona ermesi kararlaştırılmıştır (Resmi Gazete, 8 Ağustos 2012).

Bakanlar Kurulunun 4461 (2013) kararıyla 12 Aralık 2012’de Ankara’da imzalanan “Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti, Afganistan İslam Cumhuriyeti Hükümeti ve Pakistan İslam Cumhuriyeti Hükümeti Arasında Ekonomik ve Ticari İşbirliği Mutabakat Zaptı” onaylanmıştır. Mutabakat’a göre Taraflar, ticari ilişkilerini güçlendirmeyi ve çeşitlendirmeyi ve aralarında ekonomik işbirliğini geliştirmeyi amaçlayarak, ticaret ve ekonomik faaliyetlerle ilgili mevzuatlarını ilgilendiren bilgiler başta olmak üzere bilgi değişimini kolaylaştırmayı kararlaştırmıştır. Kapasite geliştirilmesinin güçlendirilmesi bağlamında, Taraflar, üç ülke arasında ticaretle ilgili konularda bilgi, deneyim ve en iyi uygulamaların değişimini; yabancı yatırımların ve hizmetler sektöründeki işbirliği olanaklarının teşviki için bir “Üçlü Ticaret Konseyi” kurulmasını kararlaştırmıştır. “Üçlü Ticaret Konseyinin”, ilke olarak yıllık ya da Taraflarca gerekli görüldüğü takdirde daha sık, dönüşümlü olarak Türkiye, Afganistan ve Pakistan’da toplanması kararlaştırılmıştır. Mutabakat Zaptının bir (1) yıl süreyle yürürlükte kalması ve Tarafların, Anlaşmanın sonlandırılması niyetlerini, bu sürenin bitmesinden üç (3) ay önce diplomatik yollarla diğerlerine bildirmediği sürece, anlaşmanın bir (1) yıllık sürelerle otomatik olarak yenilenmesi kararlaştırılmıştır (Resmi Gazete, 12 Nisan 2013).

Türkiye ve Afganistan arasında imzalanan anlaşma ve kararlar incelendiğinde, anlaşma ve kararların yıllara ve konularına göre dağılımları Tablo 3.4’e gösterilmiştir. Tablo 3.4’de görüldüğü üzere 2004-2005 yılları arasında yapılan anlaşma sayıları 2001-2003 ve 2006-2009 yılları arasında yapılan anlaşma sayılarına göre daha yüksektir. 2010-2011 ve daha sonrası yıllarda yapılan anlaşma sayılarının ise tüm yılların en yüksek değerlerine sahip olduğu anlaşılmaktadır. Anlaşmaların konu dağılımları incelendiğinde ise en fazla anlaşmanın ekonomi ve bağlantılı alanlarda yapıldığı karşımıza çıkmaktadır.

Bu bölümdeki bilgilerden elde edilen veriler müteakip bölümlerde yapılacak karşılaştırmalarda birincil veri olarak kullanıldığından verilerin yorumlanması bu bölümde kısa tutulmuştur.

Tablo 3.4
Türkiye-Afganistan Arası Anlaşma ve Kararların Konu-Yıl Dağılımı

	YILLAR												TOPLAM
	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011-		
KONULAR	GÜVENLİK VE EĞİTİM	1		1				1			1	4	8
	SAĞLIK					1			1		3	1	6
	EKONOMİ VE BAĞLANTILILAR				3	3		1	1			3	11
	TOPLAM	1	0	1	3	4	0	2	2	0	4	8	25

3.4. Türkiye'nin Afganistan'daki Amaçları

Bu bölümde ilk olarak Türkiye ve Afganistan arası tarihi dostluk ve günümüze yansımaları ele alınmıştır. Geçmişte yaşananların günümüzdeki Türk-Afgan ilişkilerine olumlu etkileri devam etmektedir. Bu kısımdan çıkarılması gereken ders, tarihten gelen Türk-Afgan ilişkileri ve kültürel değerler, günümüzdeki yumuşak güç temelli politikaların alt yapısını oluşturmaktadır. Bu bölümde ikinci olarak ANDS çerçevesinde Türkiye'nin Afganistan devlet inşasında icra ettiği faaliyetler, güvenlik ve savunma, anayasal kurumların kurulması ve güçlendirilmesi, ekonomi ve temel ihtiyaçların karşılanması, sağlık, eğitim konularında beş alt başlık altında ele alınmıştır. Bu alt başlıklarda, devlet inşası başarısını, devlet inşa eden ülkelerin girdilerini esas alarak açıklayan yaklaşıma göre, Türkiye'nin pozitif ivme kaydeden faaliyetleri, hem kendi içinde hem de uluslararası ortamda görülmüştür. Üçüncü olarak ikinci kısımda tespit edilen faaliyetlerin hukuksal temelleri incelemiş ve yine ikinci kısımdaki bazı alanlar hakkında anlaşmalar bazında daha ayrıntılı bilgi verilmiştir. Tüm bu incelemelerden sonra, tüme varım uygulayarak Türkiye'nin Afganistan'daki amaçlarını sıralayabiliriz. Türkiye'nin Afganistan devlet inşasındaki amaçları (Çınarlı, 2009: 154):

1. Afganistan'daki Türklerin yönetimde söz sahibi olmalarının sağlaması, (Dobbins, 2012: 52),
2. Afganistan kaynaklı uyuşturucu kaçakçılığının ve kaçak göçün önlenmesi (T.C. Dışışleri Bakanlığı, 2013: 75),
3. Ekonomik işbirliğinin işlevselliğinin artırılması (Dobbins, 2012: 52),
4. Afganistan'da istikrarın sağlanması ve ülkenin geleceğinde Türkiye'nin aktif rol alması,
5. Afganistan'ın radikal İslam ve terörizm merkezi olmasının önlenmesidir (Eksi, 2010: 144; Dobbins, 2012: 52; T.C. Dışışleri Bakanlığı, 2013: 75).

BÖLÜM 4: AFGANİSTAN'DAKİ GRUP VE AKTÖRLERİN AMAÇ VE FAALİYETLERİ

Bu bölümde sırasıyla Afganistan'da faaliyet gösteren aktörlerin amaç ve faaliyetleri incelenmiştir. Böylece daha sonraki bölümlerde yapılacak Türkiye ve diğer aktörlerin faaliyetlerinin uzlaşma-tarafsızlık-çatışma durumlarına göre sınıflandırılmasına alt yapı oluşturulmuştur. Ayrıca amaçsal bazda yapılacak ikinci sınıflandırma içinde aktör amaçları tespit edilmiştir. Aktör sayısının fazlalığı nedeniyle bu bölüm hacim olarak diğer bölümlere göre daha kapsamlı olmuştur.

4.1. Batılı Ülkeler

Araştırmada Batı bir bütün olarak ele alınmıştır. Afganistan'da Batı, bazı konularda amaçsal farklılıklar olsada genellikle bir bütün olarak görülmektedir. Ayrıca araştırmada Batı dışındaki devletler (bölgesel devletler dâhil) incelenmemiştir. Sadece Pakistan, Peştun sorunundan dolayı yarı yerel aktör olarak değerlendirilip incelenmiştir.

4.1.1. Amaçlar

Batının Afganistan'daki amaçları konusunda akademik çevreler ve aktörler arasında fikir uyuşmazlığı olduğu bilinmektedir. ABD ve AB arasında Afganistan'daki amaçlarının “Terörle mücadele mi? Devlet inşası mı?” olduğu konusunda politik tartışmalar (Tellis, 2009: 3) günümüzde de devam etmektedir. Örnek vermek gerekirse ABD, güvenlik desteğinin devamı ve NATO'nun işlevleri konusunda daha ısrarcı iken; AB, NATO'nun çekilmesini ısrarla desteklemekte ve güvenlik desteğinin devamını daha az istemektedir. Narkotik konusunda da fikir uyuşmazlığı sürmektedir. AB, narkotikle mücadeleye, ABD'ye göre daha çok önem vermektedir. Ayrıca AB, Afganistan'da şeriat ve İslam kurallarının uygulanmasına şidetle karşı çıkarken; ABD, daha tarafsız bir duruş sergilemektedir (The Aspen Institute, 2012: 54). Araştırmada bu ayrıntıya girilmemiş ve Batı bir bütün olarak kabul edilip amaçları şu şekilde sıralanmıştır (Tellis, 2009: 34):

1. El-Kaide ve diğler aşırı grupların bertaraf edilmesi,
2. Afganistan'ın kendi başına ulusal sınırlarının kontrolünü sağlaması,
3. Afganistan'ın kendi başına ülke içi ve dışı güvenliği sağlayacak seviyeye gelmesi,
4. Afganistan'da ekonomik kalkınmanın sağlaması,
5. Afganistan hükümetinin görev ve sorumluluklarını tam yapabilir seviyeye gelmesi,
6. Narkotik üretiminin kontrol edilmesi.

Bu amaçlara ulaşmanın bir bütün olarak Batı tarafından hedeflendiğı, çalışmada varsayım olarak kabul edilmiştir.

Yukarıdaki amaçları gerçekleştirmek için günümüzde, Batı'da, dört çeşit devlet şeklinden söz edilmektedir. Tablo 4.1'de alternatif devlet şekilleri gösterilmiştir. Birinci devlet şekli modern demokratik devlettir. Bu alternatif, Afgansitan'ın yapısı incelendiğinde Batı ve NATO'nun kapasitesi dışında olduğu konusunda eleştiriler almaktadır. İkinci devlet şekli merkezi olmayan devlettir. Bu görüşü savunanlar, Afganistan'da bugüne kadar merkezi devlet olmadığını, ülkenin hep ulusaltı kabile ve etnik yapı içerisinde merkezilikten uzak yönetildiğini belirtmektedirler. Üçüncü devlet şekli karışık fundamentalist yapılı devlet şeklidir. Bu görüşü savunanlara göre, fundamentalist yapılı karışık bir yönetimin Taliban'la uzlaşıp ülkede barışı sağlayabileceğı düşünülmektedir. Ayrıca bu görüşe göre, merkezi olmayan modern devlet kurmak İslami temellerden dolayı bu bölgede imkânsızdır. Dördüncü devlet şekli ise modern ama demokratik olmayan devlet şeklidir. Bu görüşü savunanlar, Afganistan'da modern ama demokratik olmayan bir devlet kurulmasının ülkede barışı sağlayabileceğini düşünmektedirler (Tellis, 2009: 21-24). Tablodan da anlaşıdığı üzere modern devlet, uluslararası toplumun tüm amaçlarını karşılayabilecek en uygun devlet şekli alternatiftir (Tellis, 2009: 34). Ancak uzun soluklu bir devlet inşasını gerektirmektedir.

Tablo 4.1
Afganistan’da Kurulabilecek Alternatif Devlet Şekilleri

OBJECTIVES	ALTERNATIVES	Modern democratic state	Acephalous polity	Mixed-fundamentalist state	Authoritarian state
Defeat al-Qaeda and other extremist groups		✓	☞ → ✗	✗	✓
Control national boundaries		✓	✗	✗ → ☞	✓
Provide personal security universally		✓	☞	☞	☞
Provide economic development nationwide		✓	✗	✓	☞
Provide responsive governance		✓	☞	✗	✗
Control narcotics production		✓	✗	☞	✓
<p>KEY ✓ PLAUSIBLE ✗ IMPLAUSIBLE ☞ UNCERTAIN</p>					

Kaynak: Ashley J. Tellis (2009). *Reconciling With The Taliban? Carnegie Endowment Report*. Washington. s.34.

4.1.2. Faaliyetler

Taliban sonrası Afganistan’da, 5 Aralık 2001’de imzalanan Bonn Anlaşması ile Geçici Hükümet kurulmuş ve devlet inşa çalışmaları başlamıştır. 2002 yılında yapılan Cenevre Konferansları ile uluslararası toplum, geçmişi Rus İşgaline kadar dayanan nedenlerden dolayı, “güvenliği” Afganistan’ın en önemli sorunu olarak değerlendirmiş ve güvenlik olmadan ülkenin istikrarının sağlanmayacağına karar vermiştir (Esmer, 2005: 36,37). Bunun üzerine Afganistan’da güvenliği sağlamak için SSR (Güvenlik Sektör Reformu) çalışmalarına başlanmıştır. Balkan tecrübelerinden esinlenerek lider ülke stratejisi geliştirilmiştir. Lider ülke stratejisine göre, ABD’ye ANA’nın (Afgan Ulusal Ordusu) eğitimi, Almanya’ya ANP’nin (Afgan Ulusal Polisi) eğitimi, Japonya’ya DDR’nin

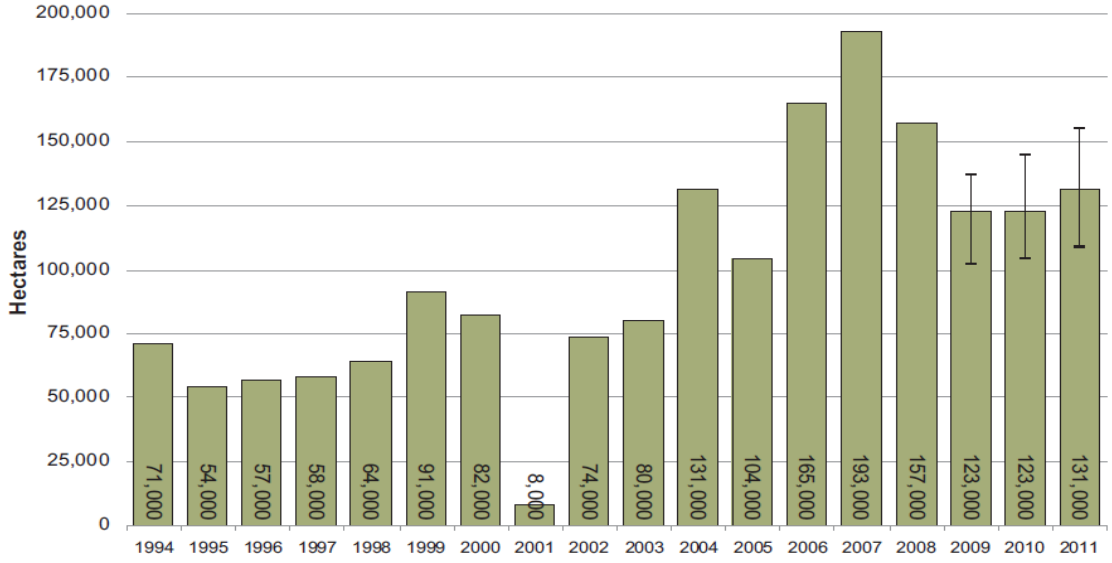
(Silahsızlanma, Terhis ve Topluma Yeniden Kazandırma) uygulanması, İngiltere'ye Narkotik operasyonları, İtalya'ya Adalet Sektörü reformu, lider ülkeliği görevi verilmiştir. Diğer katılımcı ülkeler ise lider ülkelere yardımcı olmakla görevlendirilmiştir. 2003 yılında yapılan Tokyo Konferansıyla beş liderli SSR'nin uygulanmasına başlanmıştır (AREU, 2012: 71).

SSR'nin uygulanmasında ABD, ANA eğitimini üstlenmiştir. ABD önderliğinde ANA, 2011 yılında sayı olarak 179.000'i (Brooking Institute, 2012: 6) aşarak, istenen seviyelere gelmiştir. Ancak kurulan profesyonel ordunun büyük problemleri vardır. ANA'nın birinci problemi finansman kaynaklıdır. Günümüzde ABD yıllık 1 Milyar Dolar civarında orduya yardım yapmaktadır. Ancak ABD çekilince ordunun finansmanının nasıl sağlanacağı halen netleşmemiştir. ANA'nın ikinci problemi insan kaynağı problemidir. Askeri eğitim merkezine gelenlerden, eğitim sonrası ve sırasında terk edip gidenlerin sayısı çok fazladır. Gelip eğitilenlerden, Taliban'a katılanların miktarı her geçen gün artmaktadır. ANA'nın üçüncü problemi etnik köken problemidir. Profesyonel orduda, maaş ödemeleri ile ilgili etnik sorunlar çıkmıştır. Halk, aylık yetmiş-yüz dolar kazanabilmek için orduya yazılmıştır. Ancak maaş ödemelerinde "Peştunlara çok verildi, Taciklere az verildi" gibi etnik sorunlar zaman içerisinde artmaya başlamıştır. Bu problemlerden anlaşılacağı üzere Batı, Afganistan'ın durumu ve yapısını bilmeden profesyonel askerlik sistemini kurmuştur (Çetin, 2013: 9).

SSR'nin uygulanmasında Almanya, ANP'nin eğitimini üstlenmiştir. Almanya liderliğindeki ANP eğitiminde, istenen başarı sağlanamamıştır. Başarısızlığın temeli Bonn sürecine uzanmaktadır. Bonn sürecinde, öncelik polise değil orduya verilmiştir. NATO önderliğinde uluslararası toplum Afganistan'da dış tehdidi iç tehdiye göre daha öncelikli kabul etmiştir. Aslında Afganistan'ın iç problemleri (adi suçlar, uyuşturucu vb.) dış problemlerine göre daha elzem durumdadır. Uluslararası toplum bunu böyle değerlendirmemiş ve polisin eğitimini ikinci plana atmıştır. 2002 yılında Afganistan'a baktığımızda çoğunluğu eğitimsiz, okuma-yazma bilmeyen, silahı olmayan 50.000 polis bulunmaktadır. Afgan hükümeti, polis sayısını 2006'da 70.000'e çıkarmayı hedeflemiştir. Ancak Almanlar 2006'ya kadar sadece 3.600 polis eğitebilmişlerdir. Almanların yavaş ilerleyen ANP eğitim programı nedeniyle EUPOL (Avrupa Polis

Teşkilatı) polis eğitim sürecini üstlenmek zorunda kalmıştır (Weigand, 2013: 24). ABD’de de Almanların yavaş ilerleyen polis eğitimi karşısında, alternatif olarak CSTC-A (Afganistan Birleşik Güvenliğe Geçiş Komutanlığı) programı ile beş haftalık polis eğitimleri vermeye başlamıştır. 2012 Mart ayı itibari ile bu eğitimler polis sayısını 149.642 kişiye çıkarmıştır (Weigand, 2013: 27). Ancak Almanlarla kıyaslandığında hızlı olan bu eğitimler, eğitim kalitesi olarak yetersiz kalmıştır. Hatta 2009 Kasım ayına kadar ANP personeli temel eğitim görmeden teröristlere karşı kullanılmıştır (Mackay, Sedra ve Burt, 2011: 5,6). Hızlı ve az eğitim almış güvenlik güçleri, çözeceğinden çok problemler yaratmıştır. Bu eğitim süreci, ANP’nin Afganistan’da “küçük asker” olarak görülmesine neden olmuştur. Terörle mücadelede, ANP’nin ANA kadar teçhizata sahip olmaması ve yetersiz eğitimi nedeniyle ANA zayıf oranları giderek artmaya başlamıştır. Batı, Afganistan’da, ANP’nin önemini tam olarak kavrayamamış, ANP ve ANA’nın sorumlulukları ve terörle mücadeledeki rollerini net olarak belirleyememiştir.

SSR’nin uygulanmasında İngiltere, narkotikle mücadeleyi üstlenmiştir. Afganistan’da 2011 yılı itibari ile 131.000 hektar haşhaş üretilmektedir (Afgan Opium Survey, 2011; 15). 2007 yılında haşhaş üretimi, 2002-2011 arası dönem içinde en üst düzeye çıkarak 2002 yılının yaklaşık üç katı olmuştur. 2011 yılı miktarı ise, 2002 yılındaki miktarın neredeyse iki katıdır (Şekil 4.1). Bu veriler Afganistan’da narkotikle mücadelenin başarısız olduğunu göstermektedir. Bu başarısızlığın en büyük nedeni, Batı’nın narkotikle mücadeleye yaklaşım tarzıdır. Afganistan’da, 11 Eylül sonrası ekonomik yaşamla ilgili her şey yıkılmıştır. Afganistan, kuru üzüm üretiminde dünya birincisiyken, şu an hiçbir şey kalmamıştır. Böyle bir ortamda haşhaş, halk için hayatta kalma çaresi olmuştur. Afganistan’da haşhaş üretiminin üç ayağı vardır. Birinci ve en önemli ayağı, köylü ayağıdır. Halkın %90’ını için haşhaş geçim kaynağıdır. Haşhaştan köylünün eline geçen, aile başına aylık 25 dolardır (Çetin, 2013: 11). Haşhaş problemini çözmek için en az bu kadar aylık gelir halka verilmezse, başarı şansı çok düşüktür. Batılılar, haşhaş problemini böyle değerlendirmemişlerdir. Çözümü haşhaş tarlalarını yakarak, bahçeleri sökerek aramışlardır. Bunun neticesinde de halk, Taliban’ın koruması altında haşhaş üretmeye itilmiştir.

Şekil 4.1: Afganistan’da Haşhaş Üretimi

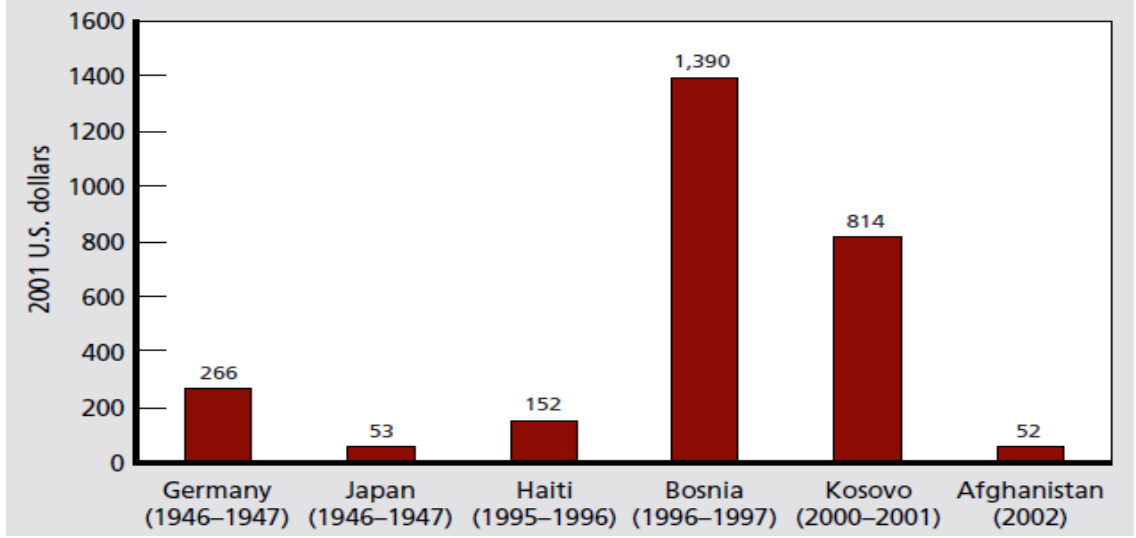
Kaynak: UNODC. (2011). Afgan Opium Survey. Vienna. s.15.

SSR’nin uygulanmasında Japonya, DDR’yi üstlenmiştir. Bu alanda görünüşte istenen sonuçlar alınmıştır. İki sene ertelemeli başlayan DDR programı ile 63.380 eski savaşıçından 70.000 silah toplanmış ve sayısal olarak başarılı olunmuştur. Diğer taraftan toplanan silahların çoğunluğu zaten kullanılmayacak durumda olan eski silahlardır (Giustozzi ve Rossi, 2006: 4). ABD’nin DDR’ye ilgisiz kalması, DDR’nin uygulanmasını zayıflatmıştır. Kendini korumak amaçlı olsa da, eski savaşıçılardan silahlarını vermeyenler olmuştur. Bu durum DDR’nin ikinci D’sinin uygulanamamasına ve DDR’nin DR’ye dönmesine neden olmuştur (Giustozzi ve Rossi, 2006: 5). Diğer taraftan DDR’nin uygulamasında karşılaşılan politik baskılar yüzünden, DDR yüksek ve orta dereceli komutanları kapsayan bir süreç olarak kalmıştır. 2005 seçimlerinde 249 meclis üyesinin en az 90 tanesinin eski komutanlardan olması da bunun bir göstergesidir (Giustozzi ve Rossi, 2006: 5, 17, 19).

SSR’nin uygulanmasında İtalya, Yargı alanını üstlenmiştir. Afganistan’da bu alan yavaş ilerlemektedir. Afganistan’da yargının iki ayağı vardır. Biri geleneksel kabile yargı sistemi diğeri de İslam kaynaklı Şeriat sistemidir (Swenson ve Sugarman, 2011: 131). Böyle bir ülkeye İtalya, modern yargı sistemini getirmeye çalışmıştır. Hâlbuki Afganistan’da modern yargı sistemini anlatmakta kullanılabilecek yerel dilde kitap

bulmak bile çok zordur (Swenson ve Sugarman, 2011: 134). Afganistan’da hukuk alanında ilerleyebilmek için, “Nasıl Müslüman bir ülkede çağdaş hukuk ile şeriat veya kabile hukukunu beraber yürütebilirim?” sorusunun cevabı bulunmalıdır (Çetin, 2013: 10). Afganistan’da, bir günde şeriat hukukunu ve kabile hukukunu kaldırmak imkânsızdır. Tabiatı gereği modern hukuk eğitimi ve sistemi uzun süre gerektiren bir süreçtir.

Afganistan’da SSR sistemi ile çözülmeye çalışılan devlet inşa sorunları, 11 Eylül’de ortaya çıkmış sorunlar değildir. Aslında, Afganistan’da devlet inşasına geç kalınmıştır. 11 Eylül olmadan da zaten Afganistan’da devlet zayıftır. Irak’ta olan devlet kurumları yıkılmasına rağmen Afganistan’da devleti devlet yapan kurumlar uzun zamandır kurulamamıştır. Sovyet işgalinden sonra Afganistan yalnız bırakılmıştır. Sovyetlerden sonra, Dünya Afganistan’ın devlet inşasına yardımcı olabilseydi, belki ne 11 Eylül olurdu ne de Afganistan bu hale gelirdi (Çetin, 2013: 9). 11 Eylül’den sonra da, başta ABD, sonra diğer ülkeler, Afganistan sorununu, az asker ve az ekonomik güç ile çözmeye çalışmıştır. Batı, Afganistan’ı Kosova’dan 25 kat az para (Şekil 4.2) ve 50 kat az askerle çözmeye kalkışmıştır (Dobbins ve diğerleri, 2003: xix). Bunun en büyük nedeni Irak’dır. Irak işgali, Afganistan’ın başarısına gölge düşürmüş ve 11 Eylül sonrasında gündemin başına geçmiştir. Irak işgali, diğer taraftan da teröre kötü örnek olmuştur. Terör açısından, Irak’ta terörist örgütlerce elde edilen başarılar El-Kaide ve Taliban tarafından Afganistan’a getirilmiştir. Afganistan’da dini ve kültürel nedenlerden dolayı Sovyet İşgali döneminde, öncesi ve sonrasında, hiç intihar saldırısı ile karşılaşılmamışken (Johnson ve Mason, 2007: 81), 2001 yılında ilk kez Şah Mesut’un öldürülmesiyle başlayan ve giderek artan bir oranda, intihar saldırıları yaygınlaşmıştır (Johnson ve Mason, 2007: 66).

Şekil 4.2: Devlet İnşasında Yapılan Yardımlar (İlk İki Yıl)

Kaynak: James Dobbins (2003). Nation-Building The Inescapable Responsibility of the World's Only Superpower. *Rand Review*. 27. 2, s.23.

Daha öncede belirtildiği üzere uluslararası toplum devlet inşasının başarısı için, “güvenliği” Afganistan’ın en önemli sorunu olarak değerlendirmiş ve 2002 yılı itibari ile SSR uygulaması çalışmalarına başlamıştır. Hâlbuki devlet inşasının başarısı için ekonomi, güvenlik ve politik alan birbiriyle yakinen bağlantılı olmalı (Jalali, 2006: 14) ve birlikte gitmelidir. Güvenlik tabii ki önemlidir, ama diğerleri ile beslenmeyen bir güvenliğin sağlanması mümkün değildir. Dünyanın en zengin ülkeleri, BMGK’i kararıyla meşrutiyet sorunu olmadan Afganistan’a gitmişlerdir. Bunun karşılığında Afganistan halkı halen Kabil’in sokaklarında yazın tozdan kışın çamurdan yürüyememekte, işsiz, sağlık sorunları çözülmemiş, çocuklarını eğitime göndermiyor durumdadır. Böyle bir ortamda yapılan yardımların değeri ne olursa olsun devlet inşasında başarılı olunamaz. Güvenlik problemini çözebilmek ve terörle mücadelede başarılı olmak için önce halkı kazanmak gerekmektedir. Halk da yumuşak güçle, onun gönlünü ve beynini kazanarak, elde edilebilir. Bunun sağlanması için de devlet yapısı önemlidir. İlk olarak halk; devletine güvenecek, başvuracağı polisini, mahkemesini, güvenlik güçlerini görecektir; İkinci olarak, hayatın her gün iyiye gittiğini gözlemleyecektir (Çetin, 2013: 5). Bunlar da ancak yumuşak güçle ve kurumsallaşmaya öncelik vererek elde edilebilir. 2009 yılında UNODC tarafından 12 eyalet merkezi ve 1600 köyde, 7600 Afgan’a yapılan anket sonuçlarına göre, Afganistan’da yolsuzluk

%59'la, %54 olan güvenlik problemini geride bırakarak Afganistan'ın en önemli sorunu olmuştur. Yine anket sonuçlarına göre polis, mahkeme ve gümrük yetkililerinin %50'si ara-sıra halktan rüşvet talep etmektedirler (Mackay, Sedra, Burt, 2011: 6). Anket sonuçlarından da anlaşılacağı üzere, Afganistan'da devletin kapasite inşası (kurumsallaşma öncelik vermek), güvenlik ve terörle mücadeleden daha önemlidir.

Günümüze kadar Afganistan, geleneksel olarak yerel seviyede hep kabile liderleri tarafından yönetilmiştir (Rahim, 2010: 995). Stabil Afganistan Kabil'den inşa edilemez (Rahim, 2010: 998). Ancak uluslararası toplum bunu böyle değerlendirmeyip Sınırsız Özgürlük Harekâtı ve müteakiben 2002 yılında Geçici Yönetimin kurulmasıyla sadece hükümeti muhatap alarak Afgan devletinin merkezi otoritesini sağlamaya çalışmıştır. Bunun neticesinde, Amerikalı Profesör Marc Harold'un yaptığı çalışmaya göre, New York'taki İkiz Kulelerde 3234 kişi ölürken, Afganistan'da Sınırsız Özgürlük Harekâtı bombardımanlarında Taliban ve mahkûmlar hariç, 3767 masum sivil hayatını kaybetmiştir (Özcan, 2002: 378). Ayrıca ANA ve ANP eğitime yeterli önem verilmezken sayıları terörle mücadele ve kısa dönem hedeflere ulaşmak için artırılmıştır (Mackay, Sedra ve Burt, 2011: 10). Kısaca Afganistan'da uygulanan SSR programıyla sert güvenlik konularına (güvenlik güçlerinin sayısını artırma vb.) önem verilmiş, yumuşak güvenlik konuları ve kurumsallaşmanın temeli olan konulara (kanunlara uyma, iyi yönetimi sağlama vb.) gereken önem verilmemiştir (Sedra, 2006: 330).

2012 Tokyo zirvesinde BM Genel Sekreteri Ban Ki-Mun, Afganistan'da alınan ilerlemenin “kırılgan” olduğunu, yönetim, adalet, insan hakları, istihdam ve sosyal kalkınmaya yatırım yapılmamasının 10 yıl boyunca yapılanları tersine çevirebileceğini belirtmiştir (www.un.org, 2012). Genel Sekreterin bu açıklamasından da anlaşıldığı üzere, sadece güvenliğe öncelik vererek yapılan devlet inşasının başarı şansının düşük olduğu, Batı tarafından çok net bir şekilde görülmüştür. Kurumsallaşmaya önem verilmelidir. Ancak kurumsallaşma, diğer yöntemlere göre daha uzun ve teknik boyutlu bir işbirliği gerektirmektedir. 2012 yılında ABD ve Afganistan arasında 2014 sonrası için Sivil-Askeri Stratejik İşbirliği Anlaşması imzalanmış ve ABD Dışişleri Bakanı Afganistan'a “NATO'ya üye olmayan önemli ortak” statüsü verildiğini açıklamıştır (www.state.gov, 2012). Söz konusu statü, NATO çekildikten sonrada ilişkilerin uzun

sürelî devam edeceğinin taahhüdü olarak değerlendirilebilir. Ayrıca ABD Dışışleri Bakanı, Afganistan'da atılan adımları koruyabilmek için yönetim, yolsuzlukla mücadele, yargı ve ekonomi alanında reformlara ihtiyaç olduğunu da açıklamasında belirtmiştir (www.state.gov, 2012). Yapılan bu anlaşma ve açıklama da göstermektedir ki Batı tarafından, kurumsallaşma yöntemi, uzun ve teknik boyutlu olsa da, bundan sonra tercih edilecektir.

Bu kısımda anlatılanlardan yola çıkarak en son söyleyebiliriz ki Batının, 2001-2010 arası dönemde uyguladığı SSR stratejik amaçlara ulaşma konusunda başarısız olmuştur (Dennys, Hamilton-Baillie, 2012: 1). Dolayısı ile güvenliğe öncelik vermek ve müteakiben devlet inşası istenen amaçlara ulaşamamıştır. Halen Afganistan'da merkezi yasal otorite ve merkez olmayan yasa dışı otorite, birbirine paralel iki sistem olarak yaşamaya devam etmektedirler (Ayup, Kouvo ve Wareham, 2009: 11). Buradan çıkarılması gereken ders ise, Afganistan'da devlet inşasında başarı için sadece hükümeti muhatap alamak yeterli değildir. Taliban, savaş ağaları, uyuşturucu endüstrisi, etnik gruplar ve yarı yerel aktör Pakistan da, Afganistan devlet inşası başarısı için gereken oranda muhatap alınmalıdır. Diğer alınması gereken ders ise, güvenliğe öncelik vermek yaklaşımı yerine, daha uzun soluklu olan kurumsallaşmaya öncelik verme yaklaşımı, Afganistan devlet inşasının başarı şansını artıracaktır. Çıkarılan derslerden yola çıkarak çalışmada, Türkiye'nin sadece devlet inşası başarısı için hükümetle değil, diğer tüm yerel aktörlerle ilişkileri incelenmiş ve çalışmanın yöntemi olarak kurumsallaşmaya öncelik veren yaklaşım tercih edilmiştir.

4.2. Hükümet

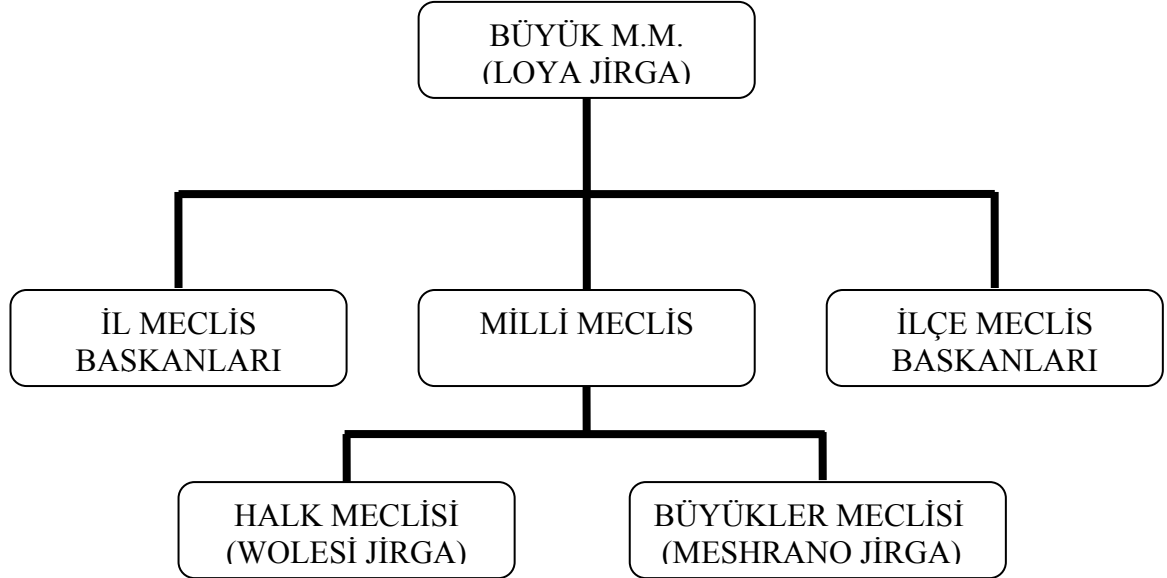
Bu kısımda Afganistan İslam Cumhuriyeti Hükümetinin amaç ve faaliyetleri incelenmiştir. Ancak öncesinde devlet yapısı hakkında bilgi verilerek, yürütmenin yasama ve yargı ile ilişkileri belirtilmiş, yürütmenin karar verme mekanizmasındaki yeri ortaya konulmuştur. Bu bilgiler merkezi yönetimde söz sahibi olmak isteyen diğer aktörlerin anlaşılması için de gereklidir. Geçici Yönetim sürecinde, 2004 yılında, yapılan Afgan Anayasasına göre yasama, yürütme ve yargı organları aşağıdaki şekilde oluşmaktadır:

1. Yasama

Yasamanın en tepesinde Büyük Milli Meclis (Loya Jirga) bulunmaktadır. Afganistan halkını temsil eden en büyük oluşum Büyük Milli Meclisidir. Büyük Milli Meclis, Halk ve Büyükler Meclisi üyeleri ile il ve ilçe meclislerinin başkanlarından oluşmaktadır. Bakanlar, Yargıtay Başkanı ve Anayasa Mahkemesi üyeleri ve Silahlı Kuvvetler yüksek komutanları, oy kullanma hakları olmaksızın Büyük Milli Meclis oturumlarına katılabilmektedirler (The Constitution of the Islamic Republic of Afghanistan, 2004: md. 110). Büyük Milli Meclis, ülkenin üstün çıkarları, bölgesel bütünlüğü, milli egemenlik ve bağımsızlıkla ilgili konularda karar almak, anayasanın hükümlerini değiştirmek ve anayasanın 69'uncu maddesi hükümlerine bağlı kalarak devlet başkanı hakkında soruşturma açmak gerektiği durumlarda toplanmaktadır (The Constitution of the Islamic Republic of Afghanistan, 2004: md. 111).

Anayasaya göre, Afganistan İslam Cumhuriyeti'nin en yüksek yasama organı, Milli Meclis'tir (The Constitution of the Islamic Republic of Afghanistan, 2004: md. 81). Milli Meclis, Halk Meclisi (Wolesi Jirga) ve Büyükler Meclisi (Meshrano Jirga) olmak üzere iki meclisten oluşmaktadır (The Constitution of the Islamic Republic of Afghanistan, 2004: md. 82). Halk Meclisi üyeleri, halk tarafından beş yıllığına seçilen, en fazla 250 kişiden oluşmaktadır (The Constitution of the Islamic Republic of Afghanistan, 2004: md. 83). Büyükler Meclisi üyeleri ise, her ilde, il meclis üyeleri arasından, il meclisi tarafından, dört yıllık bir dönem için bir kişi; her ilin, ilçe meclisleri üyeleri arasından, ilçe meclisleri tarafından, üç yıllık bir süre için bir kişi; kalan üçte birlik üyeler ise, devlet başkanı tarafından beş yıllık süre için seçilmektedir (The Constitution of the Islamic Republic of Afghanistan, 2004: md. 84). Şekil 4.3'de Afgan Yasama Hiyerarşisi gösterilmiştir. Milli Meclis, kanunların veya yasamaya ilişkin kararnamelerin onaylanması, değiştirilmesi ya da yürürlükten kaldırılması, ekonomik, sosyal, kültürel ve teknolojik geliştirme planlarının onaylanması, devlet bütçesinin onaylanması, borç verme ve almaya izin verilmesi, yönetim birimlerinin oluşturulması, değiştirilmesi ve iptal edilmesi, uluslararası antlaşmaların imzalanması ya da Afganistan'ın bu antlaşmalardan çekilmesi ve anayasa hükümlerine bağlı kalarak

diğer yetkileri kullanma ve görevlerini yerine getirmekten sorumludur (The Constitution of the Islamic Republic of Afghanistan, 2004: md. 90).

Şekil 4.3: Afgan Yasama Hiyerarşisi

2. Yürütme

Afganistan İslam Cumhuriyeti Yönetimi kanunlara uygun olarak merkezi ve yerel yönetim birimleri üzerine kurulmuştur. Merkezi yönetim, her birinin başında bir bakan bulunan belirli sayıdaki yönetim birimlerine ayrılmıştır. Yerel yönetim birimleri ise illerdir (The Constitution of the Islamic Republic of Afghanistan, 2004: md. 136).

Merkezi yönetim devlet başkanı ve bakanlardan oluşmaktadır. Afgan Anayasasına göre Afganistan İslam Cumhuriyetinin başında devlet başkanı bulunmaktadır. Devlet başkanı halk tarafından, beş senelik bir süre için iki türlü bir seçimle belirlenmektedir. Devlet başkanı, en fazla 2 dönem görev yapabilmekte ve en fazla iki yardımcısı bulunmaktadır (The Constitution of the Islamic Republic of Afghanistan, 2004: md. 60-62). Devlet başkanının, Anayasanın uygulanmasını denetleme, ülkenin temel politikasını Milli Meclisin onayıyla birlikte belirleme, Afganistan Silahlı Kuvvetlerinin başkomutanı olma, Milli Meclisin onayıyla savaş ve ateşkes ilan etme, bağımsızlığın korunması ve bölgesel bütünlüğünün savunulması için gereken kararları alma, Milli Meclis onayıyla

silahlı kuvvetler birliklerini yabancı ülkelere gönderme, Büyük Milli Meclis'i toplantıya çağırma, Milli Meclis'in onayı ile olağanüstü hal ilan etme ve sona erdirmeye, Büyük Milli Meclis ve Milli Meclis'i törenle açma, Devlet Başkanı yardımcılarının istifasını kabul etme, Halk Meclisi'nin onayıyla, yargıtay başkanı, bakanların, merkez bankası başkanını, ulusal güvenlik bakanını ve kızılzay başkanının atanması, istifa ve görevlerine son verilmesini kabul etme, Halk Meclisi'nin onayıyla anayasa mahkemesi başkanı ve üyelerinin atanması, kanunlar çerçevesinde yüksek rütbeli memurların ulusal güvenlik, polis ve silahlı kuvvetlere ait subayların, hakimlerin işten çıkarılmaları ve istifalarını onaylama, emekliye ayırma ve atama, Afganistan'ın uluslararası organizasyonlardaki ve yabancı ülkelerdeki diplomatik misyon şeflerinin atanması ve Afganistan'daki diplomatik misyonların güven belgelerini kabul etme, kanun ve yargısal kararnameleri onaylama, kanunlara uygun olarak uluslararası antlaşma sonucu için güven belgesi verme, kanunlar çerçevesinde cezaların azaltılması ve bağışlanması, kanunlara bağlı kalarak şeref unvanı ve madalya vermek, kanunlara bağlı kalarak ülkenin durumunu geliştirme ve yönetme için komisyonlar kurma, Anayasa hükümlerine bağlı kalarak diğer yetkileri kullanma görev ve sorumlulukları bulunmaktadır (The Constitution of the Islamic Republic of Afghanistan, 2004: md. 64).

Hükümet, devlet başkanının başkanlığı altında çalışan bakanlardan oluşmaktadır. Bakanların sayısı ve görevleri kanunlar tarafından düzenlenmektedir (The Constitution of the Islamic Republic of Afghanistan, 2004: md. 71). Bakanlar, devlet başkanı tarafından atanır. Bakanlar devlet başkanı ve Halk Meclisine karşı sorumludurlar (The Constitution of the Islamic Republic of Afghanistan, 2004: md. 77). Hükümetin, anayasanın hükümlerini, diğer kanunları ve mahkeme kararlarını uygulamak, bağımsızlığı koruma, bölgesel bütünlüğü savunma ve Afganistan'ın uluslararası topluluklarda çıkarlarını ve saygınlığını korumak, kamu hukuku ve kanunlarını düzenleme ve her çeşit yönetim bozukluklarını gidermek, bütçe hazırlama, mali işleri düzenleme ve halk refahını korumak, sosyal, kültürel, ekonomik ve teknolojik kalkınma için programlar planlama ve uygulamak, mali yıl sonunda Milli Meclise, başarıyla sonuçlandırılmış görevleri ve yeni mali yıl için önemli programları rapor etmek, anayasa ve kanunlar tarafından verilen diğer görevleri yerine getirmek sorumlulukları bulunmaktadır (The Constitution of the Islamic Republic of Afghanistan, 2004: md. 75).

Afganistan'da yerel yönetim birimi İl'lerdir. Her İl'de merkezden atanan vali ve yanında bir "İl Konseyi" kurulmuştur. Konsey üyeleri nüfus oranına göre eyalet sakinlerince hür, doğrudan, gizli oylamayla ve genel seçimle kanuna göre dört yıllığına seçilmektedir (The Constitution of the Islamic Republic of Afghanistan, 2004: md. 136,138). Halkı ilgilendiren faaliyetleri organize etmek ve onların yerel yönetimlere aktif olarak katılımlarını sağlamak için kanun hükümleri çerçevesinde ilçelerde ve köylerde meclisler kurulmuştur. Bu meclislerin üyeleri üç yıllık bir süre için yerel halk tarafından özgür, gizli, genel ve direkt oylama yoluyla seçilmektedir (The Constitution of the Islamic Republic of Afghanistan, 2004: md. 140). Ayrıca, kent meselelerinin yönetimi için belediyeler kurulmuştur. Belediye başkanı ve belediye konseyi üyeleri hür, genel, gizli ve doğrudan oylama ile belirlenmekte ve belediyelerle ilgili hususlar kanunla belirlenmektedir (The Constitution of the Islamic Republic of Afghanistan, 2004: md. 141). Afganistan'ın idari hiyerarşisi Tablo 4.2'de gösterilmiştir.

Tablo 4.2
Afganistan İdari Hiyerarşisi

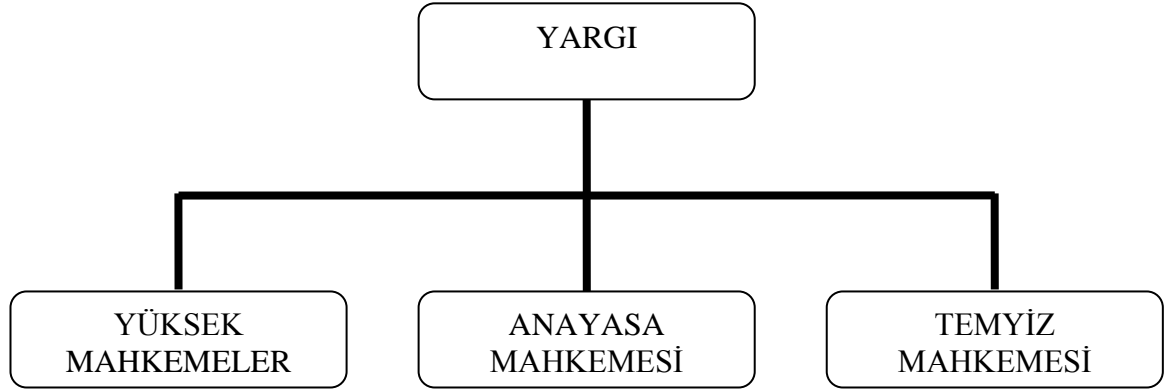
AFGANİSTAN'IN İDARİ YAPISI		
Seviye	Hükümet	Seçilmişler ve Geleneksel Vatandaş Temsili
Merkezi Yönetim	- Cumhurbaşkanı (Başkan) - Bakanlıklar	- Meclis
Eyalet (İl) Yönetimi	- Vali - Bakanlık Yerel Birimleri - Eyalet Emniyet Müdürü	- Eyalet Meclisi - Eyalet Gelişim Komitesi
İlçe Yönetimi	- Kaymakam - Bakanlık Yerel Birimleri - İlçe Emniyet Müdürü	- Geleneksel Şura / Cirga - İlçe Gelişim Meclisi
Belediye Yönetimi	- Belediye Başkanı - Mahalle Temsilcisi	- Seçim Yok
Köy Yönetimi	- Eğitim - Sağlık	- Şura / Cirga - İhtiyar Heyeti - Malik / Erbab

3. Yargı

Yargı, Anayasa Mahkemesi, Yüksek Mahkemeler ve Temyiz Mahkemelerinden oluşmakta, yapı ve otoritesi kanunla belirlenmektedir. Anayasa Mahkemesi en yüksek adli organ olarak, Afganistan İslam Cumhuriyeti adli organlarının başını temsil etmektedir (The Constitution of the Islamic Republic of Afghanistan, 2004: md. 116). Anayasa Mahkemesi Halk Meclisinin onayı ile devlet başkanının 10 yıllık bir süre için atadığı 9 üyeden oluşmakta ve üyelerin ikinci dönem için seçilmelerine izin verilmemektedir (The Constitution of the Islamic Republic of Afghanistan, 2004: md. 117). Şekil 4.4'de Afganistan yargı hiyerarşisi gösterilmiştir.

Bu bilgiler ışığında, Afganistan'ın devlet yapısının, özellikle yürütmenin, Amerikan sistemine benzediği görülmektedir. Başkanlık sisteminin güçlü yürütme oluşturmalarına

rağmen muhalefeti zayıflatığı bilinmektedir. Günümüzde de bu yapının ülkenin gerçeklerine uygunluğu tartışılmaya devam etmektedir.

Şekil 4.4: Afganistan Yargı Hiyerarşisi

4.2.1. Amaçlar

Hükümetin devlet inşası amaçlarını belirtmeden bu amaçları etkileyen Milenyum Kalkınma Hedeflerine (MDG) değinmek faydalı olacaktır. Afganistan Geçici Hükümeti 2004 yılında, amaçlarının BM tarafından 2000 Milenyum Zirvesinde açıklanan MDG'ye ulaşmak olduğunu açıklamıştır (AREU, 2012: 55). Afganistan Hükümetinin 2020 yılında ulaşmak istediği bu dokuz hedef, devlet inşasındaki hedefleriyle de paralel yürütülmesi gereken amaçlar olduğundan burada kısaca incelenmiştir. Bu hedefler ve Afganistan'ın bu hedeflerdeki başlangıç durumları sırasıyla şu şekildedir:

1. Birinci Hedef: Yoksulluk ve Açlıkla Mücadele

Kırsal alandaki Afganların %38'i (yaklaşık 6 milyon) yetersiz beslenme ve açlık çekmektedir (ANDS, 2005: 50).

2. İkinci Hedef: İlkokul ve Okur-Yazarlığa Erişim

Afganistan okul çağında en fazla çocuğun olduğu (7-12 yaş arası) ülke olmasına rağmen okul çağındaki çocukların sadece yarısı okula gitmektedir. Bu oran güney eyaletlerinde %40'a düşmektedir. Nüfusun en eğitilmiş kesimi olması gereken 15-24 yaş arası nüfusun

sadece %34'ü okur-yazardır. Kızların okula gitme oranı erkeklerin yarısı kadardır (ANDS, 2005: 51).

3. Üçüncü Hedef: Cinsiyet Eşitliği ve Kadınların Güçlendirilmesi

Afganistan'da kadınların eşitsizliği doğumdan itibaren başlamaktadır. Dünya'da en az okuma-yazma oranı olan kadınlar Afganistan'dadır. Afgan kadınları uzun süren savaşlarda şiddete maruz kalmışlardır. İşin daha kötüsü sosyal yaşantı ve kanunlar önünde de yeterli haklara sahip değillerdir (ANDS, 2005: 52).

4. Dördüncü Hedef: Çocuk Ölümleri

Afganistan'da yaşama süresi beklentisi 45 yaşla diğer Asya ülkelerinden 20 yaş azdır. 5 yaşına kadar olan çocuklardan %20'si hayatını kaybetmektedir. Özellikle 1 yaşına kadar olan çocuklarda ölüm oranı çok yüksektir. Bunun ana nedenleri, yetersiz beslenme, içme sularının kirliliği, yetersiz kanalizasyon sistemi ve annelerin eğitimsizliğidir (ANDS, 2005: 52).

5. Beşinci Hedef: Hamile Ölümleri

Afganistan, Sierre Lione ve Angola ile birlikte en çok hamile kadın ölümünün gerçekleştiği ülkedir. 100.000 doğumda 1.600-2.200 arası ölüm gerçekleşmektedir. Çocuk doğumlarını genellikle aile bireyleri yaptırmaktadır. Kız çocukların çoğu başlık parası için erken yaşlarda evlendirilmektedir (Kızların %52'si 18 yaşından önce evlenmektedir.) (ANDS, 2005: 52).

6. Altıncı Hedef: HIV/AIDS, Sıtma, Tüberküloz ve Diğer Hastalıklar

Afganistan'da yeterli veri bulunmamasına rağmen HIV/AIDS taşıyıcısı sayısının yüksek olduğu bilinmektedir. Ayrıca eroin kullanım oranlarının %40'ın üzerinde olması, salgın hastalık riskini artırmaktadır. Sıtma hastalığına yıllık olarak yakalanan insan sayısının yaklaşık 2,3 milyon olduğu tahmin edilmektedir (ANDS, 2005: 52).

7. Yedinci Hedef: Çevrenin Korunması

Afganistan'ın %6'sı düzenli elektrik kullanmaktadır. Kırsal alandaki halkın %80'i kirletilmiş su kullanmaktadır. UNICEF'e göre evlerin ancak %1'inde hijyenik tuvalet bulunmaktadır (ANDS, 2005: 53).

8. Sekizinci Hedef: Kalkınma İçin İşbirliği

Afganistan gelirinin sadece %5'i içsel kaynaklardan gelmektedir. Bu yüzden Afganistan'ın uluslararası topluma ihtiyacı vardır (ANDS, 2005: 53).

9. Dokuzuncu Hedef: Güvenlik

Yoksulluk, sağlık problemleri ve açlığa rağmen Afganlar güvenliği en önemli problemleri olarak tanımlamaktadırlar. Ancak bunun nedeni terörizm değildir. Asıl nedeni yerel liderlerin otorite mücadelesi, suçun yaygınlaşması ve devlet görevlilerinin yolsuzluklarından dolayı kanunların uygulanamamasıdır. Çevresindeki ülkelere göre Afganistan'da güvenliğin maliyeti yüksektir (ANDS, 2005: 62). Ayrıca Afganistan'da 4 milyon Afgan mayın ve EYP'den etkilenmiş olarak yaşamaktadır. Kamboçya'dan sonra 18 yaş altında mayın ve EYP'den etkilenen en çok insanın yaşadığı ülke Afganistan'dır (ANDS, 2005: 54).

Yukarıda sayılan MDG hedeflerinin çoğu devletin insanlarına sağlaması gereken temel yaşam standartlarıdır. Hükümetin devlet inşasında amaçlarını tespit ederken, MNG hedefleri de dikkate alarak, hükümetin amaçlarının ortaya konması gerekmektedir. Bu varsayımı da amaç tespit sürecine katarsak, hükümetin devlet inşa amaçlarını şöyle sıralayabiliriz (The Aspen Institute, 2012: 48):

1. Afganistan'ın modern yapısını ve anayasayla kurulan düzeni (azınlık ve kadın hakları vb. dâhil) devam ettirmek ve güçlendirmek (ANDS, 2005: 62),
2. Yapılmış güç paylaşımı anlaşmaları çerçevesinde etnik gruplar arası iç savaşı engellemek,

3. 2014 yılına kadar ISAF tarafından, 2014 yılı sonrası ise barış gücü operasyonları ile uluslararası toplumun güvenlik desteğinin devamını sağlamak,
4. Uluslararası toplumun ANA ve ANP'ye eğitim ve lojistik desteğini sağlamak,
5. Uluslararası toplumun finansal ve kalkınma için desteğini sağlamak (ANDS, 2005: 53).

4.2.2. Faaliyetler

Afganistan hükümetinin yukarıda saydığımız amaçlara ulaşmak için yapması gereken faaliyetlerin temelini MDG oluşturmaktadır. Çünkü MDG halka yöneliktir. Seçimle başa gelmiş bir hükümetin temel görevi halka hizmettir. Diğer görevler bunun destekleyicisidir. Bu nedenden Afganistan hükümeti MDG'ye ulaşabilmek için, Afgan Sözleşmesi (Afghan Compact) ile uyumlu beşer yıllık Afgan Ulusal Kalkınma Stratejisini (ANDS) 2005 yılında taslak olarak oluşturmuş ve 2008 yılında uygulamaya koymuştur. ANDS ile MDG hedeflerine ulaşmak için gerekli faaliyetler bir yol haritası olarak çıkarılmış ve hükümet tarafından uygulanmaya başlamıştır. Devlet inşası amaç ve faaliyetlerinin MDG çerçevesinde incelenmesi gerektiğini ve birbiriyle paralel giden süreçler olduğunu belirtmiştik. Budan dolayı bu kısımda, hükümetin devlet inşasındaki faaliyetlerinin ANDS çerçevesinde incelenmesi doğru olacaktır. ANDS'nin temel çerçevesi Tablo 4.3'de gösterilmiştir (ANDS, 2005: 87). Tabloda görüldüğü üzere ANDS üç ana, sekiz alt ayak ve beş tane tüm ayakları ilgilendiren konudan oluşmaktadır. Sırasıyla bu ayakları incelersek:

Tablo 4.3
ANDS Programı Çerçevesi

Pillar 1 Security	Pillar 2 Governance Rule of Law & Human Rights	Pillar 3 Economic and Social Development					
Sector 1 Security	Sector 2 Governance, Rule of Law and Human Rights	Sector 3 Infrastructure & Natural Resources	Sector 4 Education	Sector 5 Health	Sector 6 Agriculture & Rural Developm't	Sector 7 Social Protection	Sector 8 Economic Govern'ce & Private Sector Developm't
Gender Equity (cross cutting theme 1)							
Counter Narcotics (cross cutting theme 2)							
Regional Cooperation (cross cutting theme 3)							
Anti-Corruption (cross cutting theme 4)							
Environment (cross cutting theme 5)							

Kaynak: ANDS. (2005). Government of Islamic Republic of Afghanistan. Kabul. s.87

1. Birinci Sektör: Güvenlik

Afganistan'ın Güvenlik politikası, Ulusal Güvenlik Stratejisi ve SSR Stratejisinin uygulanmasından oluşmaktadır (ANDS, 2005: 116). Güvenlik politikasının ilk ayağı olan SSR, daha öncede belirtildiği üzere beş alanda uygulanmaktadır (askeri reform, polis reformu, adalet reformu, DDR'in uygulanması ve uyuşturucu ile mücadele). Ayrıntılı olarak bir önceki kısımda açıklandığından bu bölümde SSR konusu incelenmeyecektir. Sadece SSR'nin kordinasyon amacıyla ANDS'de belirtilen süreci kullanıldığı ilave bilgi olarak eklenecektir (ANDS, 2005: 118). Güvenlik politikasının ikinci ayağı Ulusal Güvenlik Stratejisidir. Ulusal Güvenlik Stratejisi dört programdan oluşmaktadır. Bu programlar ve beş yıllık hedefleri şunlardır:

a. Program 1: Ulusal Savunma Hedefleri (ANDS, 2005:119)

- (1) 2010 yılının sonuna kadar Afgan Hükümeti, ISAF, OEF ve PRT'lerin koordineli çalışması ile ülkenin güvenlik ve istikrarının, Afgan kapasitesini artırarak, artırılması,
- (2) 2010 yılının sonuna kadar ANA'nın etnik dengeleri gözetilen ve hükümet bütçesiyle teçhiz edilmiş hale getirilmesi, Bonn konferansında konuşulduğu gibi mevcutların 70.000 üzerine çıkarılmasıdır.

b. Program 2: İç Güvenlik ve Kanunların Uygulanması Hedefi (ANDS, 2005:120)

2010 yılı sonuna kadar ANP ve ABP'nin etnik dengeler gözetilecek şekilde 62.000'e çıkarılması ve profesyonel hale getirilmesidir.

c. Program 3: Yasadışı Silahlı Grupların Dağıtılması Hedefi (ANDS, 2005:121)

2007'nin sonuna kadar tüm eyaletlerdeki yasa dışı silahlı grupların ortadan kaldırılmasıdır.

d. Program 4: Mayınların Temizlenmesi Hedefi (ANDS, 2005:121)

2010 yılı sonuna kadar Afganistan MDG ve Ottawa Sözleşmesi gereği kara mayınlarının %70 oranında azaltılması, 2007 sonuna kadar anti personel mayınlarının temizlenmesi ve 2010 sonuna kadar güvenli olmayan, fazla mühimmatların imha edilmesidir.

2. İkinci Sektör: İyi Yönetim ve Kuralların Uygulanması

Bu sektörün programları ve beş yıllık hedefleri şunlardır:

a. Program 1: Ulusal Meclisin Yetkilendirilmesi Hedefleri (ANDS, 2005: 124)

- (1) Ulusal Meclisin 2006'nın ilk çeyreğinde Anayasal sorumluluklarını kullanabilecek hale gelmesi,
- (2) 2008 yılı sonuna kadar Afgan Bağımsız Seçim Komisyonunun görevini üstlenecek hale getirilmesi ve devlet kaynakları ile desteklenmesi. 2009 yılı sonuna kadar seçmen kimlikleri ve kütüklerinin oluşturulmasıdır.

b. Program 2: Adalet ve Kanunların Uygulanması Hedefleri (ANDS, 2005: 124)

- (1) 2010 yılı sonuna kadar Anayasanın verdiği yetki çerçevesinde, adli kurumların kurulması ve işletilmesini sağlama,
- (2) Yolsuzlukla mücadele sistemini 2006 yılı sonuna kadar başlatma ve 2010 yılı sonunda tamamlama,
- (3) 2010 yılı sonuna kadar mahkûmları kadın, çocuk ayıracak şekilde adalet sistemi alt yapısını oluşturma,
- (4) Şehirsiz alanlarda 2006 sonuna kadar, kırsal alanda ise 2008 sonuna kadar tüm arazileri kayıt altına almadır.

c. Program 3: Dini İlişkiler Hedefleri (ANDS, 2005: 126)

- (1) 2010 yılının sonuna kadar dini kurumlar ve okulların kadın ve erkek ayrımı yapmadan hizmet verecek şekilde getirilmesi,
- (2) 2010 yılı sonuna kadar kadınların dini aktivitelerdeki rolünün artırılmasıdır.

d. Program 4: Kamu Yönetim Reformu Hedefleri (ANDS, 2005: 127)

- (1) 2010 yılı sonuna kadar bakanlıkların sayısını ve etkinliğini ayarlama,
- (2) 2 yıl içerisinde devlet kurumlarının yöneticilerini şeffaf ve açık bir şekilde atanmasını sağlama,
- (3) 2006 yılı sonuna kadar devlet kurumlarının yönetim kademelerinin sayısını yeniden düzenleme,
- (4) Sivil Servis Komisyonunun 2010 yılı sonuna kadar atamalarının yapılması,
- (5) Nüfus sayımının 2008 sonuna kadar yapılması ve yayınlanması,

(6) 2007 ortasına kadar istatistiksel veri sisteminin hayata geçirilmesidir.

- e. Program 5: İnsan Hakları Hedefi (Kadın Hakları Programını içerecek şekilde)
(ANDS, 2005: 128)

AIHRC ve UN gözetiminde, İnsan haklarında 2010 yılına kadar istenen seviyeye gelme ve Barış, Adalet, Uzlaştırma İcra Planınının 2008 sonuna kadar hazırlanmasıdır.

3. Üçüncü Sektör: Altyapı ve Doğal Kaynaklar

Bu sektörün programları ve beş yıllık hedefleri şunlardır:

- a. Program 1: Ulusal Yollar ve Taşımacılık Hedefi (ANDS, 2005: 132)

2008 yılı sonuna kadar komşu ülkelerle bağlantı sağlayacak otobanları tamamlamaktır.

- b. Program 2: Hava Taşımacılığı Hedefi (ANDS, 2005: 132)

2010 yılı sonuna kadar Kabil, Herat hava alanlarını tamamen uluslararası sivil taşımacılığa açmak. Mezar-ı Şerif, Jalalabad, Kandahar ve yedi iç taşımacılıkta kullanılacak hava alanını onarmaktır.

- c. Program 3: Enerji ve Su Hedefleri (ANDS, 2005: 133)

- (1) 2010 sonuna kadar elektriğin şehirlerdeki evlerde %65, kırsal alandaki evlerde %25 ve şehirlerde mesken dışındaki alanlarda %90 oranında sağlanması, elektrik gelirinin %75 ile elektrik sisteminin geliştirilmesi ve 2007 yılı sonuna kadar geri dönüşümü olan enerji kullanım planı oluşturulması,
(2) 2006 sonuna kadar içme ve sulama suyu imkânının geliştirilmesi ve 2010 yılı sonunda kadar %30 oranında kullanılan suyun şebekeden gelmesidir.

d. Program 4: Telekomünikasyon Hedefi (ANDS, 2005: 134)

2010 yılı sonuna kadar Ulusal Telekomünikasyon ağının Afganların %80 ulaşabileceği şekle getirme, yıllık ulusal gelirden bu programa 100 milyon dolarlık yatırım yapmadır.

e. Program 5: Doğal Kaynaklar ve Madencilik Hedefi (ANDS, 2005: 134)

2006 yılı sonuna kadar doğal kaynakları çıkarabilecek bir düzenleme yapma, 2010 yılı sonuna kadar dış ve iç yatırımcılarla doğal kaynakları çıkarabilecek anlaşmalar yapmadır.

f. Program 6: Şehirsal Kalkınma ve Meskenler Hedefi (ANDS, 2005: 135)

2010 yılı sonuna kadar Kabil'deki meskenlerin %50'sine, Kabil dışındaki büyük şehirlerin %30'una temiz ve kirli su bağlantısı sağlamadır.

4. Dördüncü Sektör: Eğitim, Kültür, Medya ve Spor

Bu sektörün programları ve beş yıllık hedefleri şunlardır:

a. Program 1: Birinci ve İkinci Basamak Eğitim Hedefi (ANDS, 2005: 137)

2010 yılına kadar birinci kademe okullara kayıt olan kız ve erkek çocuk oranını %60-75'e çıkarma, ikinci kademe okullarda yeni müfredat uygulamak, öğrencilere ulusal seviye tespit sistemi oluşturmak ve bayan öğretmen sayısını %50-75 arasında artırmaktır.

b. Program 2: Yüksek Eğitim Hedefi (ANDS, 2005: 138)

2010 yılına kadar üniversiteye kayıt olan öğrenci sayısını %35'i bayan olacak şekilde 100.000'e çıkarma ve üniversite müfredatlarını ülkenin kalkınma ihtiyaçları ve özel sektör ihtiyaçları doğrultusunda güncellemedir.

c. Program 3: Yetenek Geliştirme Hedefi (ANDS, 2005: 138)

2006 yılı sonunda insan kaynakları çalışmasını tamamlama ve 2010 yılı sonuna kadar kamu ve özel sektörün ihtiyaçlarını karşılayacak kadın, erkek 150.000 kişi eğitmekdir.

d. Program 4: Kültür, Medya ve Spor Hedefleri (ANDS, 2005: 139)

- (1) 2007 yılına kadar Afganistan Kültürel Hazinesi çalışmasını tamamlama ve 2010 yılı sonuna kadar bu hazineleri koruma altına alma, yasa dışı kaçakçılığı engelleme,
- (2) 2010 yılı sonuna kadar medyanın bağımsızlığını koruma; açık, demokratik bir toplum yaratma,
- (3) 2010 yılı sonuna kadar sporu geliştirme, çocuk, kadın ve engellilere spor alanları sağlamadır.

5. Beşinci Sektör: Sağlık ve Beslenme

Bu sektörün programları ve beş yıllık hedefleri şunlardır:

a. Program 1: Temel Sağlık Hizmetlerine Erişim Hedefi (ANDS, 2005: 141)

2010 yılı sonuna kadar temel sağlık hizmetlerinin halkın %90'ına ulaşması, doğum ölümlerinin %15 azaltılması, 5 yaş altı çocukların aşılamaya bağlı ölümlerinin %20 oranında azaltılmasıdır.

b. Program 2: Temel Hastane Servislerine Erişim Hedefleri (ANDS, 2005: 142)

- (1) 2010 yılı sonuna kadar temel hastane servislerine ulaşımın eyalet ve bölge hastanelerinde %50 oranında artırılması,
- (2) Halk sağlığı bölümlerinin eyalet ve bölge hastanelerinde %50 artırılması,
- (3) 2010 yılı sonuna kadar acil servis hizmetlerinin şehir hastanelerinde %80 oranında artırılmasıdır.

c. Program 3: Ulusal Bulaşıcı ve Bulaşıcı Olmayan Hastalık Kontrol Programı Hedefleri (ANDS, 2005: 142)

- (1) 2010 yılı sonuna kadar HIV/ AIDS hastalığından ölüm oranlarını düşürme,
- (2) 2010 yılı sonuna kadar sıtma ölüm oranlarını %80 azaltma,
- (3) 2010 yılı sonuna kadar Tüberküloz ölüm oranlarını DOTS ile düşürmek ve %100 koruma sağlama,
- (4) 2010 yılı sonuna kadar TB olaylarının %70 oranında tespit edilmesi ve tespit edilenlerin %85 oranında tedavi edilmesidir.

d. Program 4: Sağlık Sektörü İnsan Kaynağı Reformu Hedefi (ANDS, 2005: 143)

2010 yılı sonuna kadar temel sağlık ve hastane hizmetleri sağlayacak personel yetiştirilmesidir.

6. Altıncı Sektör: Tarım ve Kırsal Kalkınma

Bu sektörün programları ve beş yıllık hedefleri şunlardır:

a. Program 1: Tarım Hedefi (ANDS, 2005: 146)

2010 yılı sonuna kadar tarım yatırımlarının %30 artırılmasıdır.

b. Program 2: Kırsal Alanda Fiziksel Altyapı Sistemi Hedefleri (Sulama Sistemi dâhil) (ANDS, 2005: 147)

- (1) 2010 yılı sonuna kadar sulama sisteminin etkinliğinin artırılması,
- (2) 2010 yılı sonuna kadar kasabalarda güvenli içme suyu erişimini %90, kanalizasyon şebekesini %50, yol ulaşımını %40, market ulaşımı, sosyal servisler ve iş bulma oranlarının %47 artırılmasıdır.

c. Program 3: Toplumun Kalkınması Hedefi (ANDS, 2005: 147)

2010 yılı sonuna kadar 38.000 köyde yaşayan 19 milyon insanın kırsal kalkınmasını sağlama, seçimlere kadar 14.000 gönüllü köy kalkınma konseyi kurmak ve yerinden yönetimi geliştirmektedir.

d. Program 4: Kırsal Finansal Servisler Hedefi (ANDS, 2005: 148)

2010 yılı sonuna kadar 800.000 (Afganistan'ın %22'si) hane halkına finansal servislere ulaşım imkânı sağlamadadır.

e. Program 5: Kırsal Girişimcilerin Artırılması Hedefi (ANDS, 2005: 148)

2010 yılı sonuna kadar 34 eyalette küçük ve orta ölçekli girişimcilere destek sağlamadadır.

7. Yedinci Sektör: Sosyal Koruma

Bu sektörün programları ve beş yıllık hedefleri şunlardır:

a. Program 1: İnsani ve Felaket Yardımı Hedefleri (ANDS, 2005: 152)

- (1) 2010 yılı sonuna kadar günlük geliri 1 doların altında olan insan sayısını her yıl %3, açlık sınırı altında olan insan sayısını ise %5 oranında azaltma,
- (2) 2010 yılı sonuna kadar doğal afetlerdeki etkinliği artırmadadır.

b. Program 2: Korumasız Kadınlara Destek Hedefi (ANDS, 2005: 152)

Dul ve fakir kadınların yönettiği hane halkı sayısını %20 oranında azaltma ve iş bulma oranlarının %20 oranında artırmadır.

- c. Program 3: İşsiz Gençlere ve Eski Askerlere Destek Hedefi (ANDS, 2005: 153)

2010 yılı sonunda işsiz gençlere ve eski askerlere iş imkânlarını artırmadır.

- d. Program 4: Engellilere Destek Hedefi (ANDS, 2005: 153)

2010 yılı sonunda engelli insanları topluma entegre etme ve iş bulma konusunda yardımcı değildir.

- e. Program 5: Göçmen ve Geri Dönerler Hedefi (ANDS, 2005: 154)

2010 yılı sonunda göçmen, geri döner, yerinden edilen insanlara entegrasyon konusunda yardımcı değildir.

8. Sekizinci Sektör: Ekonomik Yönetim ve Özel Sektör Gelişimi

Bu sektörün programları ve beş yıllık hedefleri şunlardır:

- a. Program 1: Orta Vadeli Finansal Çerçeve Hedefi (ANDS, 2005: 160)

2009 yılı onuncu ayına kadar orta vadeli bütçe harcama planlarını yapmadır.

- b. Program 2: Gelirin Artırılması Hedefi (ANDS, 2005: 161)

Afganistan'ın iç bütçe geliri 2004'de toplam GDP'ni %4,5 iken, bunu 2010 yılı sonunda %8'e çıkarmadır.

- c. Program 3: Kamusal Finans Yönetimini Geliştirme Hedefi (ANDS, 2005: 162)

Donör ülkelerin 2004 itibari ile %19,5 olan yardımlarını, 2010 yılı sonu itibari ile %50'ye çıkarmadır.

d. Program 4: Yatırım Ortamını Güçlendirme Hedefi (ANDS, 2005: 164)

2006 yılı sonuna kadar yatırımı kolaylaştırma düzenlemelerinin yapılması ve 2009 yılı sonuna kadar devletin sahip olduğu işletmelerin özel sektöre devri planının tamamlanmasıdır.

e. Program 5: Ticaret Hedefleri (ANDS, 2005: 165)

- (1) 2010 yılı sonuna kadar Afganistan'ın WTO'ya üye olması,
- (2) 2010 yılı sonuna kadar ABD, AB, Japonya, Kanada, Hindistan'a ihracatın artırılması,
- (3) 2010 yılı sonuna kadar ortalama ithalat zamanını 20 günden 15 güne düşürmedir.

f. Program 6: Finansal Servis ve Pazarlar Hedefi (ANDS, 2005: 166)

2007 yılı sonuna kadar bankacılık sektöründe uluslararası kabul görmüş düzenlemeler yapma, Da Afghanistan Bank'ın 2007 yılı sonuna kadar banka yönlendirme fonksiyonunu kuvvetlendirme, devletin sahip olduğu bankaların 2006 yılı sonundan sonra lisanslarını yenilememedir.

Yukarıdaki alanlara ilave olarak, ayrıca ANDS'de tüm bu sekiz sektörü ilgilendiren beş konu daha bulunmaktadır. Bu beş konu kadın eşitliği, narkotikle mücadele, bölgesel işbirliği, yolsuzlukla mücadele ve çevredir. Peki Afgan Hükümeti tüm bu sektörlerde ANDS'ye göre koyduğu hedeflere ulaşabilmiş midir? Yani devlet inşasında ne kadar başarılı olmuştur? Bu kısımda tek tek sekiz sektör ve başarı kriterleri konuyu çok ayrıntıya boğacağından incelenmemiştir. Ancak kısaca değinmek gerekirse, ANDS'deki bazı hedeflerin rakamsal değerleri yoktur. Mesela eski askerlerin iş imkanının artırılması hedef olarak tespit edilmiş ancak oransal bir hedef belirlenmemiştir. Bu

miktarın bir kişi veya daha çok kişi artması arasında bir fark yoktur, iki durumda da başarı kabul edilecektir. Bu durum hedeflerin gerçekçiliğine gölge düşürmektedir. Ayrıca tüm sektörleri ilgilendiren beş konuda da Afganistan'da ciddi sıkıntılar vardır. 2009 yılında UNODC tarafından 12 eyalet merkezi ve 1600 köyde, 7600 Afgan'a yapılan anket sonuçlarına göre, Afganistan'da yolsuzluk %59'la, %54 olan güvenlik problemini geride bırakarak Afganistan'ın en önemli sorunu olmuştur. Yine anket sonuçlarına göre polis, mahkeme ve gümrük yetkililerinin %50'si ara-sıra halktan rüşvet talep etmektedirler (Mackay, Sedra ve Burt, 2011: 6). Başka bir örnek daha vermek gerekirse, Kabil Bank'da yolsuzluk olaylarının açığa çıkması nedeniyle 2010'da banka hakkında soruşturma açılmıştır. Ancak bankaya bağlı bulunan yabancılar, bankanın batması sonucu zayıf durumdaki Afgan ekonomisinin çöküşüne sürükleneceği kaygısıyla bankayı kurtarmak durumunda kalmışlardır (www.state.gov, 2011). BM ve ABD'nin yaptığı tüm açıklamalarda da ülkenin bu zayıflığı ve kırılganlığından bahsedilmektedir. Böyle bir ortamda, Afganistan Hükümetinin sekiz sektör ve bunun alt maddelerinde başarı oranlarının yüksek olması, hedef belirleme kriterlerinin doğruluğu ve tüm sektörleri kapsayan beş konuda başarı sağlanmadıktan sonra, devlet inşasında başarılı olduğunu söylemek için yeterli değildir. Ayrıca, Karzai'nin aday olmayacağı başkanlık seçimleri 5 Nisan 2014'de yapılacaktır (president.gov.af, 2012). Yapılacak seçimlere kadar hükümetin şu anki çizginin dışına çıkarak, başarısının artacağını söylemek de doğru olmayacaktır.

4.3. Taliban

Araştırmanın bu ve bundan sonraki kısımlarda aktörlerin amaçları, amaçların tespit edilmesini sağlayan açıklamasıyla beraber belirtilecektir. Böylece çalışmanın daha sade bir şekilde yürütülmesi ve gereğinden fazla bilgi verilmesi engellenecektir.

4.3.1. Amaçlar

Taliban, Afganistan'daki kabile sistemine ve kabile sisteminden çıkan gerginliklere karşı İslam temelli ve şeriata dayanan bir Afganistan kurmayı amaçlayan devrimci bir harekettir (Dorronsoro, 2009: 5). Rus İşgali sonrası mücahit gruplar arası yaşanan iç

savaş ortamında, Molla Ömer liderliğinde 1994 yılında Kandahar'dan başlayarak 2001 yılına kadar tüm Afganistan'da yönetimi ele geçirmiştir. 2001 yılında başlayan Sınırsız Özgürlük Harekâtıyla, Batılı güçler Taliban'ı Afganistan'dan kovarak başlatıkları savaş hızla sonlandırmışlardır. Ancak günümüzde bile, hızlı biten bu savaş sonucunda bir türlü barış yapılamamıştır (Edwards, 2010: 977). Bu bilgilerden sonra Taliban'ın 2001 sonrası amaçlarını şu şekilde belirtebiliriz:

1. Şeriat devleti kurma: Taliban'ın savaşının birinci amacı, ülkedeki Batı etkisini kırıp, İslami kurallara dayanan devlet kurmaktır (Wilner, 2008:179).
2. Batılı güçleri ülkeden kovma: Taliban, batılı güçleri ülkeden kovarak Batı desteği almadan yönetimde kalamayacak Karzai hükümetine son vermeyi amaçlamaktadır (Johnson, 2007: 99).
3. Halk desteği ile yönetimi ele geçirme: Afgan halkında tarihten kaynaklanan dış müdahale ve işgallere karşı bir direnç ruhu bulunmaktadır. 11 Eylül sonrası yaşanan işgalin ardından bu ruhun en güçlü savunucusu Taliban olmuştur. Taliban işgale karşı durarak halk desteği ile yönetimi tekrar ele geçirmeyi hedeflemektedir (Raşib, 2011: 217).
4. Pakistan'daki etkinliğini sürdürme: FATA bölgesi Peştun ağırlıklı mültecilerin yaşadığı ve Pakistan hükümetinin kontrolünün az olduğu bir bölge olduğundan, Taliban için muhteşem bir üs bölgesidir. Anılan nedenden dolayı Taliban bu bölgede etkinliğini sürdürmek istemektedir (Johnson, 2007: 82).

4.3.2. Faaliyetler

2001 yılı sonrası Taliban, Pakistan'ın FATA ve Belucistan bölgesine çekilmiştir. Taliban hareketinin temel yönetim yerleri meclislerdir. Taliban'ın, Molla Ömer'in de bulunduğu, en önemli meclisi Kuetta'da bulunmaktadır. İkinci öncelikli savaş meclisleri Kuetta, Miran Şah, Peşaver, and Karaçi'de bulunmaktadır (Tellis, 2009: 16).

Afganistan'da Taliban'ın günümüzde de hala güçlü olmasının en büyük nedeni arkasındaki destektir. Afganistan'da Taliban'ı destekleyen üç grup bulunmaktadır. Birinci grup çekirdek kadrodaki liderler ve askerlerdir. Bunların amaçları, Afgan hükümetini yıkmak, yeniden Kabil'i ele geçirmek ve yabancı güçleri ülkeden atarak otoriteyi sağlamaktır. İkinci grup sıradan Afganlardır. Bunların destek amacı yoksulluğa, işsizliğe ve yerel devlet kurumlarından çektiği sıkıntılara tepki vermektir. Üçüncü grup destekçiler Afgan kabile liderlerinden oluşmaktadır. Özellikle Gılzai federasyonları ve az sayıda Durani kabileleri (Alizai, Ishakzai, and Nurzai) Taliban'ı desteklemektedir. Kabilelerin desteklemekteki amacı ise, güç paylaşımındaki haksızlıklardır (Tellis, 2009: 17).

Uluslararası toplumun büyük sözlerle başlattığı devlet inşa süreci, günümüzde Afganların işgalle uyandığı bir rüyaya dönüşmüştür. Yıllar geçmesine rağmen halen insanlar temel ihtiyaçlarını karşılayamamakta ve açlıkla mücadele etmeye devam etmektedirler (ICOS, 2008: 15). Taliban, bu ortamda Afganistan'da tarihten gelen, İngiliz ve Sovyet işgallerindeki gibi yabancılarla savaşma mücadelesini oluşturarak, büyük destek toplamıştır (Dorrnsoro, 2009: 12). Taliban, NATO'nun teknolojik olarak üstün kuvvetlerine karşı asimetrik savaş yöntemlerini uygulayarak, Afganistan'ın tüm bölgelerine savaşı yaymış ve bölgesel kontrolün kazanılmasında çok, Afganların kalp ve akıllarındaki savaşı kazanmaya önem vermiştir. ISAF ve Kabil Hükümeti'nin halkın büyük kesminin geçim kaynağı olan haşhaş tarlalarını yok etmesi, bombardımanlar sonucu oluşan sivil kayıpların fazlalığı, milyarlarca dolarlık dış yardımlara rağmen işsizlik oranlarındaki yükseklik, Taliban'ın kalpleri ve akılları kazanmasını kolaylaştırmıştır (ICOS, 2008: 15).

Taliban, etnik gerginlik, uluslararası toplumun Afganlar tarafından istenmemesi ve Afgan hükümetinin bölgesel yönetim zayıflıklarından yararlanarak, Güney ve Doğu Afganistan'da devlete paralel yönetimler kurmuştur (Dorrnsoro, 2009: 5). Bu üç durumun Taliban sağladığı avantajlar sırasıyla şunlardır:

1. Peştunların en büyük etnik grup olmasına rağmen Peştun olmayan liderlerin etkileri ile merkezi hükümetten uzaklaştırılması:

2001 yılında çoğu Peştun'un değerlendirmesine göre, merkezi yönetim Peştunlardan Peştun olmayanlara el değiştirmiştir (Karzai genellikle, Kandahar'ın aristokrat ailelerinden olmasına rağmen ABD etkisinde olarak görülmektedir.). Peştunlar bu yüzden uluslararası yardımların çokluğuna rağmen devletin zayıf olmasını, Peştun olmayanlara bağlamaktadırlar. Bu düşünceyi, bazen inşacı devletlerin Peştun olmayanları desteklemesi de tetiklemektedir (Türkiye'nin Özbek, Türkmenlere desteği ve Çümbüş Partisi lideri Raşid Dostum'u koruması vb.). Merkezi hükümetten Peştunları yabancılaştırma güneyde, Taliban'ın başarılı olmasına neden olmuştur. Peştunların azınlıkta olduğu kuzeyde ise başarının iki neden vardır. İlk neden ideolojik sözler verilmesidir. İdeolojik sözler Özbek ve Türkmen militanlar, hatta Samangan bölgesindeki Tatarlardan bile destek görmektedir. Buna rağmen Taliban'ın uluslararası topluma karşı savaşı kazanabilmek için, kuzey bölgelerinde daha fazla desteğe ihtiyacı vardır. İkinci neden ise Guitozzi'ye göre Hizb-i İslami'nin tarihi destekçilerinin kuzeyde bulunmasıdır. Özellikle Badahşan ve Kunduz bölgesindeki 2008 olayları bunun bir göstergesidir (Dorrnsoro, 2009: 14,15).

2. Uluslararası toplumun iyi niyeti ve etkinliği konusunda artan endişeler:

Afganistan'da, uluslararası toplum algısı giderek misafirden düşmana doğru dönüşmektedir. Bu algının değişmesine, Batılı güçlerin toplumdaki izole yerlerde yaşaması, orantısız güç kullanımı, sivil kayıplar ve uluslararası yardımlardaki bütünlük eksikliği neden olmaktadır (Dorrnsoro, 2009: 16). Bu nedenleri sırasıyla incelersek:

a. Batılı güçlerin toplumdaki izole yerlerde yaşaması:

10.000 yakın yabancı Kabil'de kendini halktan yüksek duvarlarla soyutlamış ve mutlu bir hayat yaşamaktadır. Güvenlik öncelikleri ise, halkın güvenliği yerine, kendi büyük elçilikleri ve önemli bakanlıkların korunmasıdır (Dorrnsoro, 2009: 16).

b. Orantısız güç kullanımı ve sivil kayıplar:

Sivil ölümlerinin yüksek olması ve Bagram Hava Alanı'nda 600 yakın Afgan'ın tutuklu bulunması uluslararası topluma tepkiyi artırmaktadır. Tutuklulara yapılan kötü muamele ve çoğunluğu Afgan olan bu insanlara Afgan yasalarının uygulanmaması, halk arasında büyük hoşnutsuzluk yaratmaktadır. Ayrıca Afgan medyasının, uluslararası toplumun yaptığı sivil kayıpları sürekli yayınlaması, halkın Sovyet İşgalini hatırlamasına sebep olmaktadır. Taliban'ın yaptığı saldırılarda da sivil kayıplar olmasına rağmen bunlar uluslararası toplumunkiler kadar etki yaratmamaktadır. Bunun en büyük nedeni uluslararası toplum askerlerinin sivillerle az teması ve onları kazanamamasıdır (Dorronsoro, 2009: 16, 17).

c. Uluslararası yardımdaki bütünlük eksikliği:

Koordinesiz yardım dağıtımı, yardımların yanlış kişilerin eline geçmesine neden olmaktadır (Dorronsoro, 2009: 17).

3. Yerel düzeydeki devlet kurumlarının yokluğu, yeteneksizliği ve yolsuzluğunun, korku ve güvensizlik yaratması:

Yerel düzeydeki devlet yönetim eksikliği ve politik bölünmüşlüğün artması Taliban'ın çıkar sağlamasına neden olmaktadır. Karzai'nin politik taban eksikliği ve yerel güçleri yok etmek istemesi, merkez dışındaki kontrolünü tehlikeye sokmuştur. Karzai'nin yerel liderleri atarken, kendine dost olan ama yetersiz yönetim kapasitesi olan insanları ataması, yerel liderliği zayıflatmış ve politik bölünmüşlüğe neden olmuştur. Bu nedenden bugün çok az yerel lider bölgesini etkin olarak kontrol edebilmektedir (Dorronsoro, 2009: 17). Yerel otoritenin yokluğunda, yerel liderler hızlıca 2003-2004 yılları arasında silahlanmışlardır. DDR programı insanlara silahlarını bırakması için para vermiş, ancak bu paraların büyük kısmı yeniden silah alımına kullanılmıştır. 2006 yılında da, silahlanmanın artması güneyde silah fiyatları yükselmiş ve Kabil'de bile silah alımı kolaylaşmıştır. Bu ortamda, yerel otoritenin yokluğunda, Taliban çoğu yerde devlete paralel yönetimler kurmuştur (Dorronsoro, 2009: 18, 19).

Şekil 4.5’deki Taliban’ın Afganistan’a Giriş Yolları ve Etki Alanları incelendiğinde Taliban özellikle Afganistan’ın güney ve doğu bölgelerinde etkinliğini sürdürürken, Kuzey bölgelerinde de etkinliğini artırmaya çalıştığı görülmektedir. Diğer taraftan Pakistan-Afganistan sınırı tamamen Talibana açık bir bölgedir. Taliban, Afganistan’a giriş ve çıkışlarda zorlanmamaktadır. Taliban, Afganistan’a giriş ve çıkışlarda 1980’lerde mücahidlerin kullandığı üç yolu kullanmaktadır. Birinci yol, Paraçınar’dan Kabil’in güneyine çıkan 90 km’lik yoldur. Logar Eyaletindeki Azrah bölgesinden Kabil’in güneyine çıkan bu yolun kullanılmasından dolayı Khost Eyaletindeki Jali Meydan’da yaşayan Jali Kabilesi büyük baskı altındadır. İkinci yol, Zabul eyaletinden güney, batı ve kuzeye giden yoldur. Zabul, tamamen Taliban kontrolünde ve yabancı askerlerden izole edilmiş bir alandır. Bu yol, kuzeye doğru Gazne, Vardak, Logar’a; batıya doğru Kandahar, Uruzgan, Helmand, Herat’a geçiş sağlamaktadır. Üçüncü yol, Kunar eyaletinden Kabil-Celalabad kuzeyinden giden yoldur. Hizb-i İslami’nin etkin olduğu bir bölgedir. Bu bölge de yabancı askerlerden izole edilmiş durumdadır. Hatta Barnett Rubin’e göre Logar ve Faryap eyaletlerinde Taliban kendine paralel hükümetler kurmuştur (Dorrnsoro, 2009: 21-26).

Şekil 4.5: Taliban’ın Afganistan’a Giriş Yolları ve Etki Alanları

Kaynak: Gilles Dorrnsoro (2009). The Taliban’s Winning Strategy in Afghanistan. *Carnegie Endowment Report*. Washington. s. 24.

Taliban’ın belirttiğimiz üzere Güney ve Doğu bölgelerinde etkindir. Taliban’ın etkin olduğu güney ve doğu eyaletleri şunlardır: Paktia, Paktika, Zabul, Kandahar, Uruzgan, Gazne, Vardak, Logar, Helmand, Farah, Kunar ve Laghman. Bu bölgelerde uluslararası

kuvvetler, Sovyetlerin 80'lerde düştüğü durum gibi sadece büyük şehirler ve izole edilmiş yerlerde bulunmaktadırlar. Kost eyeletinde Musakel bölgesinde 2009 Nisan ayında olduğu gibi bazen Taliban bölge yöneticilerinin günlerce bölge merkezine inmesini engellemektedir. Bugün çoğu eyalette Taliban, polis ve yargı sistemini kendine dert olarak görmemektedir (Dorrnsoro, 2009: 24, 25). Merkezi yönetimin yapısı ve kurumları Afganistan'ın çoğu bölgesinde zayıf olduğundan, Taliban'a alternatif olarak gözükmemektedir. Hatta 2002 yılında, ilk Gardez PRT'si kurulurken, Amerikalılar tarafından kabileler Taliban'a karşı kullanılmak istenmiş ancak istenen etki sağlanamamıştır. Kabileler, PRT yardımlarını almış ve Taliban'a vermişlerdir. Aynı olay Veziristan'da da yaşanmış, yine birkaç kabile dışında Taliban'a karşı çıkan olmamıştır (Dorrnsoro, 2009: 27).

Bu kısımda belirtildiği üzere, Taliban'ın asıl gücünün kaynağı, Batı'nın 2001 yılında tüm Afganistan'da olumlu bir hava yaratan ve Afganistan'ın kalkınması için tüm kesimlerin umut olarak gördüğü, devlet inşa sürecinde izlediği yanlış politikalarıdır. Taliban Batı'nın bu yanlış politikalarındaki açıkları çok iyi değerlendirmiş ve Afganistan'da kendine destek bulmuştur. Hükümetin zayıflığı da, Taliban için önemli bir avantaj olmuş ve merkez dışındaki otoritesini kurmasını kolaylaştırmıştır. Taliban mücadelesinde insanların kalplerini ve akıllarını kazanmayı bilmiş ve bu sayede ülkede büyük bir sinerji yaratmıştır. Taliban'ın uyguladığı stratejisinden çıkarılması gereken en önemli ders, Afganistan'da akılları ve kalpleri kazanmanın başarının altın kuralı olduğudur.

4.4. Savaş Ağaları (Warlords)

4.4.1. Amaçlar

Afganistan'da Sınırsız Özgürlük Harekâtı sonrası güç paylaşımında söz sahibi olmak isteyen savaş ağaları, genellikle Sovyetlerin Afganistan'dan çekilmesiyle başlayan iç savaş döneminden beri ülkenin değişik yerlerinde hâkimiyetlerini sürdürmektedirler. Bu çerçevede savaş ağalarının devlet inşasındaki amaçları şunlardır:

1. Bölgesel etkinliklerini sürdürme: Merkezi hükümetin etkin olarak kırsalda söz sahibi olamamasından dolayı savaş ağaları kırsalda otorite sağlamaya devam ederek güçlerini korumaya çalışmaktadırlar (Heinrich Böll Foundation, 2006: 59).
2. Merkezi hükümete etkin rol almak: Bonn Anlaşması ile birlikte bazı güçlü savaş ağaları hükümette rol alarak iç savaş ortamından sonra oluşan yeni mücadele ortamında kendilerine yer bulmak mücadelesine girmişlerdir (Incore report, 2004: 27).
3. Halk desteğini korumak: Savaş ağaları halkın bazı temel ihtiyaçlarını sağlayarak kırsalda devlet otoritesi yerine geçip gücünü muhafaza etmektedirler (Giustozzi, 2005a: 7).
4. Uyuşturucu trafiğini sağlamak: Eski savaş ağalarından bazıları (yeni yönetimde yer alanlar dâhil) kendilerine ekonomik kaynak yaratmak için uyuşturucu üretimini kontrol etmektedirler (Jones, 2008: 14).

4.4.2. Faaliyetler

Savaş ağalarının Afganistan'daki etkinliği Sınırsız Özgürlük Harekâtından çok daha öncelere uzanmaktadır. 2001 yılına gelindiğinde ise, Taliban'a karşı başlatılan mücadelede, Kuzey İttifakı adı altında değişik savaş ağaları, Sınırsız Özgürlük Harekâtına destek vermişlerdir (Incore Report, 2007: 31). Kuzey İttifakını kuran savaş ağaları, verdikleri bu destek sayesinde, savaş sonrası meydana gelecek oluşumda, daha etkin rol alacaklarını düşünmüşlerdir. Ancak düşündükleri tam olarak gerçekleşmemiştir. Batı desteğiyle, Peştun asıllı Hamid Karzai, Bonn Konferansı sonrası Geçici Yönetimin başına getirilmiştir. Buna ilave olarak, kurulan yeni devletin merkezi bir yapıda olması, savaş ağaları tarafından yönetimden dışlanma olarak algılanıp, merkezi yönetim ve savaş ağalarının arası açılmıştır (Giustozzi, 2003: 1). Böyle bir ortamda savaş ağalarıyla çatışmayı göze alamayan Merkezi Yönetim (BM verilerine göre, savaş ağalarının Taliban sonrası, yaklaşık 750.000 silahlı adamı olduğu

tahim edilmektedir (Giustozzi, 2003: 4)), Geçici Hükümet’de Dostum’a Savunma Bakan Yardımcılığı, Fehim’e Savunma Bakanlığı, İsmail Han’a Herat Valiliği, Gül Ağa’ya Kandahar Valiliği gibi görevler vermiştir (Giustozzi, 2003: 15). Böylece Karzai Hükümeti otoritesini, savaş ağalarını siyasete çekerek sağlamaya çalışmıştır. Diğer taraftan Karzai Hükümetinin başka seçeneği de olmamıştır. Çünkü 2002 yılında Geçici Hükümet kurulduğunda Karzai sadece üç eyalette kontrol sağlayabilmiştir. Bu eyaletler Kabil, Kapisa ve Logar’dır.

Savaş ağalarının, Afganistan’ın ekonomik durumu nedeniyle, direkt ekonomik aktiviteler üzerinde etkinliği, 2002 yılı öncesinde az seviyededir. Buna karşı dolaylı ekonomik gelirleri fazla durumdadır. Örneğin, 2002 yılında Afganistan’ı İran’a bağlayan İsmail Kale, Pakistan’a bağlayan Spin Buldak ve Torkham, Özbekistan’a bağlayan Hayratan kara sınır kapıları bölgesel liderlerin kontrolü altındadır. O dönemde, sınır kapılarından yıllık toplanan vergi geliri tahmini 500-600 milyon doları iken, devletin eline geçen 40 milyon dolar dışındaki, gelirin hepsi savaş ağalarına kalmıştır. Ayrıca 2002 yılında, haşhaş üretiminden savaşa ağalarının eline geçen miktar 1,2 milyar dolar civarındadır (Giustozzi, 2003: 6). Savaş ağalarının bir kısmı, 2002 yılından sonra, siyasetle beraber, ekonomik alanda dolaylı yoldan vazgeçip, direkt yolla gelir elde etmeye başlamışlardır. Bu durum (Savaş ağalarının politika ve ekonomiye atılması) iç savaş olasılığını azaltmış; ancak önceden yasa dışı gelir elde eden savaş ağalarının önemli politik yerlerde olması, kayıt dışı ekonomiye daha esnek davranmalarına neden olmuştur (Giustozzi, 2005a: 6).

Dostum’un deyimiyile 2002 yılı sonrası “savaş ağaları” “barış ağası” olmuştur (Incore Report, 2007: 5). 2002 sonrası oluşan ortamda Dostum’un da belirttiği gibi savaş ağalığı tanımı, Afganistan’daki bazı yerel liderleri tanımlamak için yetersiz kalmıştır. Bu noktada Giustozzi’in savaş ağalığı ve alternatifleri tanımlarıyla ilgili Tablo 4.4’den faydalanılabilir (Giustozzi, 2005b: 12, 14). Ancak ismi ne olursa olsun, Afganistan’ın değişik bölgelerinde merkezi hükümetin kontrolü sağlayamamasından dolayı, savaş ağaları kendi kontrollerini sağlamıştır (Schetter, 2007: 139). Ayrıca savaş ağaları Merkezi Hükümetin sağlayamadığı güvenlik, sivil yönetim ve vergi toplama vb. işleri üstlenmişlerdir (Incore Report, 2007: 32). Hatta uluslararası yardım kuruluşları, merkezi

hükümetin yetersizliğinden dolayı, yardım dağıtımlarında savaş ağalarından yardım almak zorunda kalmışlardır (Incore Report, 2007: 33).

Tablo 4.4
Yerel Lider Karakteristikleri

Type	Description	Examples
Non-political violence/conflict entrepreneurs	financiers acting behind the scene or leaders of violent movements motivated only by greed	?
Traditional local rulers	tribal leaders who mobilise support from within their own clan or tribe	Bacha Khan Zadran, Paktia, Afghanistan
Clan-based military-political entrepreneurs	modern political or military actors who seize control of tribal or clan structures	Gul Agha Shirzai, Kandahar, Afghanistan; Abd-al Qader, Nangarhar, Afghanistan; most of Somalia's factional leaders
Non-clan based military-political entrepreneurs	modern political or military actors who seize control of political groups or ideologies to mobilise support	Sierra Leone's RUF
Warlords	military commanders who have the loyalty of the military class and enter politics either because "orphan" of a state or as the result of an evolutionary process	Ismail Khan, Rashid Dostum, Mohammed Mohaqqueq and others in Afghanistan; the Chinese warlords; Safarali Kenjayev, Ghaffar Mirzoev and others in Tajikistan

Kaynak: Antonio Giustozzi (2005b). The Debate on Warlordism: The Importance of Military Legitimacy. *Crisis States Discussion Papers*. Series No 13. London. s.12.

Afganistan'da savaş ağalarının etkilerini anlamak için sırasıyla, 2001 sonrası savaş ağalarının faaliyet bölgelerini incelemek gerekmektedir. Kuzey bölgesinin kontrolü 2001 sonrası Abdül Raşid Dostum tarafından sağlanmıştır. Abdül Raşid Dostum'un etkinliği genellikle Mezar-ı Şerif, Faryab, Cevizcan, Balkh, Sarı Pul, Samangan, Parvan eyaletlerindedir. Dostum etrafında toplanan Çümbüş-i Milli partisi kuzeyde baskın partidir. Kuzeyde, Cümbüş-ü Milli'nin bazen işbirliği yaptığı bazen çatıştığı, Kuzey

ittifakında bulunan Tacik Ustad Muhammed Atta'nın Cemiyet-i İslami Partisi ve Şii lider Muhammed Muhakik'in Vahdet-i İslam Partisinde etkili oluşumlardır (Giustozzi, 2005a: 2). Kuzeydoğu bölgesinde merkezileşmiş güçlü bir savaş agası figürü yoktur. Kunduz, Telukan, Pul-i Khumri ve Faizabad gibi eyalet merkezlerinin bile nüfusu 10.000'i zor aştığından, kontrol orta ve küçük düzey komutanların elindedir. Bölgede yasal ekonomi kuracak güçlü komutanlar olmadığından uyuşturucu ve yasadışı ekonomi yaygındır (Giustozzi, 2005a: 2). Doğu bölgelerinde hâkimiyet Abdulkadir Hacı Gardezi, Zaman Gün Şerif, Yunus Kalis (Ağa Mevlevi Muhammed), Hacı Muhammed Zaman, Hasret Ali arasında sürmektedir. Yönetimdeki aileler, özellikle Jalalabad'da Din Muhammed, ekonomiyi yönlendirmektedirler (Giustozzi, 2005a: 2). Taliban etkisinin sürdüğü güneydoğu bölgesinde Baça Han, Hacı Seyfullah Han, Zadrân kabileleri arası savaş sürmektedir. Güney bölgesinin kontrolü Gül Ağa Şerza'dadır (Giustozzi, 2005a: 2). Kandahar'da Karzai'ye yakınlığı ile bilinen Barakzai kabile üyesi Gül Ağa ekonomiyi yönlendirmektedir (Giustozzi, 2005a: 2). Bölgede akaryakıt tekeli kurduğu bilinmektedir (Giustozzi, 2005a: 4). Ayrıca Molla Muhammad Nasim Akunzade de (Peştun Alizai kabilesinden), 2001-2005 arası dönemde, Karzai tarafından Helmand yöneticisi olarak atanmıştır. 2009 seçimlerinde Akunzade, Karzai'ye bölgedeki kabilelerden destek sağlamıştır. 2010 yılında ise, Helmand güvenlik konseyi üyesi olmuştur. Batı bölgesinde kontrol Tacik asıllı İsmail Han'dadır (Giustozzi, 2005a: 1). İsmail Han yıllık olarak gümrük vergilerinden valilik yaptığı dönemde 100-300 milyon dolar kazanmış, bölgesindeki asfalt yol sayısını artırmış, yerel ekonomiyi canlandırmış, elektrik ihtiyacını karşılayıcı yatırımlar yapmıştır (Giustozzi, 2005a: 3,5). Eyalet yönetimini bıraktıktan sonra bu atılımlar yavaşlamıştır. Merkez bölgedeki kontrol, yaygın olarak Penşir savaş ağalarıdadır. Bu bölge özellikle Marshal Fehim'in kontrolündedir. Fehim, AWCC gibi Afganistan'ın ilk mobil telefon şebekesi ağını almış durumdadır. Merkeze yakın bölgelerde bulunan küçük warlordlar ise, finansal kaynak yokluğundan, merkezi hükümette kendilerine yer aramaktadırlar (Giustozzi, 2005a: 2).

Savaş ağalarının bölgesel incelemesinden sonra, merkez yönetimde olsun veya olmasın, savaş ağalarının bölgelerinde söz sahibi olduğunu söylemek gerekmektedir. Çünkü savaş ağalarının bölgelerindeki geçmişi Taliban'dan daha eskidir. Taliban oluşumu

1996 yılında ülkede kontrol sağlamadan önce de, savaş ağaları bölgelerinin yönetiminde söz sahibi durumdaydılar. Bu etkiyi bilen hükümet tarafından yapılan 2001 sonrası, savaş ağalarının siyasi ortama ve ekonomiye çekilmesi doğru bir adımdır. Ancak dengelerin iyi gözetilmesi ve Merkezi Hükümetle amaçsal uzlaşma alanlarının çoğaltılması gerekmektedir. Özellikle yerel yönetimlerde savaş ağalarının tercihlerine öncelik verilmesi, zaten de-facto olarak bölgelerinde otorite sağlayan savaş ağalarının, de-jure duruma geçmesine neden olacak ve merkezin kırsala ulaşmasını kolaylaştıracaktır.

5.5. Uyuşturucu Endüstrisi

5.5.1. Amaçlar

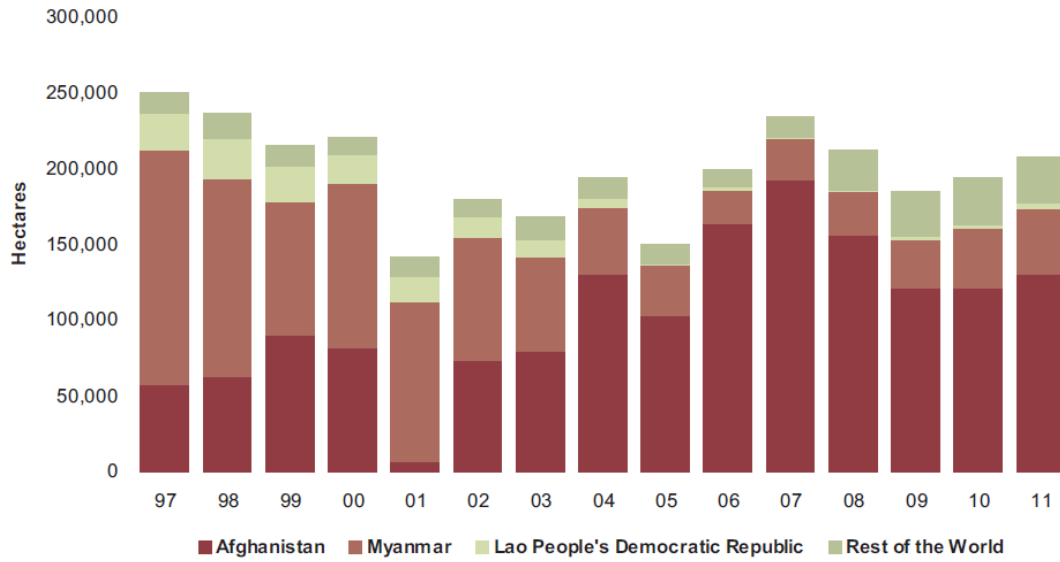
Afganistan uyuşturucu endüstrisinin amaçlarını şu şekilde sıralayabiliriz:

1. Yaşam alışkanlıklarını devam ettirmek: Büyük bir endüstri olan uyuşturucu endüstrisinden elde edilen karlar büyük olduğu sürece yasadışı yaşam alışkanlıkları devam edecektir (The Aspen Institute, 2012: 35)
2. Savaş ağaları ve Taliban'a maddi destek: Taliban ve savaş ağalarının etkin olduğu merkez dışı, özellikle Pakistan sınırına yakın bölgelerde, Taliban ve savaş ağalarının sağladığı güvenlikle, uyuşturucu endüstrisi dünyanın en büyük haşhaş üretim merkezi olmuştur. Elde edilen hâsıladan Taliban ve savaş ağalarına büyük destek sağlanmaktadır (UNODC, 2011: 7).
3. Halka gelir sağlamak: Uyuşturucu, endüstrisi tarım ve sanayisi kötü durumda olan Afganistan'da en büyük geçim kaynaklarından biridir (Goodhand, 2010: 9).

5.5.2. Faaliyetler

Afganistan, dünya haşhaş üretiminde, dünyanın bir numarası durumundadır. Afganistan'da uyuşturucu üretimiyle ilgili, UNODC'nin yıllara göre hazırlanmış olduğu

yıllık raporlar, bu sorunun Afganistan kadar dünyanın en büyük sorunlarından biri olduğunu göstermektedir. UNODC'nin verilerinden alınan Şekil 4.6'da, dünya haşhaş üretiminin yıllara göre dağılımına bakıldığında, bu durum daha net olarak görülmektedir. Şekilden de anlaşıldığı üzere, 1997-2011 arası dönemde Sınırsız Özgürlük Harekâtının olduğu dönem dışında, Afganistan'da haşhaş üretimi hep yüksek seviyede olmuştur (UNODC, 2011: 17). Bu gerçeğin en ilginç tarafı ise, Taliban zamanında bile haşhaş üretiminin 2001 sonrası dönem kadar yüksek olmamasıdır. Bu durum, Batılılar tarafından yapılan Afganistan devlet inşa sürecinin başarısının tartışılmasına neden olmaktadır.

Şekil 4.6: Dünya 1997-2011 Haşhaş Üretimi

Kaynak: UNODC. (2011). The Global Afghan Opium Trade. A Threat Assessment. Vienna. s.17.

2009 yılı itibariyle Afganistan'dan dünya pazarlarına 365 bin ton saf eroin ticareti yapılmıştır. Bu ticaret için kullanılan üç ana yol bulunmaktadır. Bu yolların ilki Pakistan'dır. Pakistan üzerinden dünya pazarlarına 2009 yılında yaklaşık 160 bin ton eroin ticareti yapılmıştır. Pakistan'dan sonra ikinci sırayı, 115 bin tonla Türkiye'nin de üzerinde bulunduğu İran yolu almaktadır. En son olarak üçüncülüğü, 90 bin tonla Rusya yolu almaktadır (UNODC, 2011: 7,8). Bu verilerden anlaşıldığı üzere uyuşturucu

trafiği, daha öncede belirttiğimiz üzere, başta bölge ülkeleri daha sonra tüm dünya için çözülmesi gereken global bir problemdir.

Afganistan'da haşhaş üretiminin üç ayağı vardır (Çetin, 2013: 11). Haşhaş üretiminin ilk ayağı üretici ayağı, ikinci ayağı arada uyuşturucuğu trafiğini sağlayan kesim, üçüncü ayağı ise uluslararası organize suç grupları, bölgesel ayrılıkçı gruplar ve devlet yetkilileridir (UNODC, 2011: 22). Üretimi sağlayan halkın uyuşturucu üretiminden eline geçen miktar, bu sektörde dönen paralar dikkate alındığında sadece geçimini sağlayabilecek kadardır. Köylünün eline geçen, aile başına yaklaşık aylık 25 dolardır (Çetin, 2013: 11). Ayrıca uyuşturucu üretimi Taliban'ın kontrolünde olan, Peştun ağırlıklı, merkezi devlet otoritesinin zayıf olduğu güney ve güneydoğu bölgelerinde yüksek seviyededir (UNODC, 2010: 19). Bu durumdan anlaşıldığı üzere Taliban ve savaş ağaları uyuşturucu üretiminin güvenliğini sağlamakta ve kendilerine bu üretimden gelir elde etmektedirler.

Afganistan'da haşhaş üretimi yerel olarak, başka geçim kaynağı olmayan bir halkın zoraki olarak seçmek zorunda kaldığı bir durumdur. Global olarak haşhaş üretimi ise, başta Türkiye'nin de içinde yer aldığı bölge ülkeleri olmak üzere, tüm dünyanın sorunudur. Bu sorun özellikle, Sınırsız Özgürlük Harekâtından (OEF) sonra oluşan karışıklık ve savaş ortamında, başta Taliban ve sonra diğer savaş ağaları tarafından savaş ekonomisine dönüştürülmüştür. Haşhaş sorunu, haşhaş üretiminden elde edilen karlar yüksek olduğu ve halka haşhaş yerine alternatif bir yaşam tarzı seçeneği sunulması süreci çözülmesi zor bir sorundur. Ayrıca 2001 sonrası, dünyanın sayılı ülkelerinin Afganistan'da devlet inşa ettiği bir ortamda, haşhaş üretiminin Taliban yönetiminden fazla olması tartışılması gereken bir durumdur.

4.5. Pakistan

4.5.1. Amaçlar

Pakistan'ın Afganistan devlet inşasındaki amaçları şunlardır:

1. Peştun sorununun çözümsüzlüğü: Peştun sorunun çözümsüzlüğü ve Durand Hattı'nın sorgulanmaması Pakistan'ın şu anki sınırlarını muhafazasını sağlamaktadır (Akhtar, 2008: 68).
2. ABD ile iyi ilişkiler: 11 Eylül'den sonra Pakistan, ABD'nin Hindistan'la müttefik olmasını engellemek maksadıyla, Afganistan'da küresel terörle mücadelede ABD'ye destek vermiştir (Rubin ve Rashid, 2008: 37).
3. Afganistan üzerinde kontrol: Pakistan'ın istikrarı ve güvenliğinin sağlanması için Afganistan sürekli kontrol altında tutulmalıdır. Kontrolde başarılı olunamazsa, başta kabilelerin Afgan sınırında yaşadığı bölgelerden başlamak üzere, istikrar sorunları başlar (Akhtar, 2008: 51).

4.5.2. Faaliyetler

Günümüzdeki Afganistan ve Pakistan ilişkileri çok geniş bir yelpazede çözülmesi gereken sorunlara sahiptir. Bu sorunların en önemlisi 1893 yılında Durand Hattı'yla çizilen Afganistan-Pakistan sınırır. Yaklaşık 2.450 km uzunluğunda bulunan ve basit su yollarına dayandırılarak çizilen bu sınır Peştunları ikiye ayırmıştır (Khan, 2006: 3). Durand Hattı'yla beraber Belucilerin bir kısmı ve Peştunlar bölünmüştür. Durand Hattı Pakistan-Afganistan arasındaki sorunların temelini oluşturmakta ve çoğu sorunun nedeni buradan kaynaklanmaktadır. Mülteci, uyuşturucu, kabile, Taliban vb. sorunlar bunlardan bazılarıdır (Khan, 2006: 11). Örneğin, mülteci kamplarında yaşayan Afgan sayısı 2006'da yaklaşık 2,6 milyon civarındadır. Bunların %68'i Pakistan'da ve %61'i Afganistan-Pakistan sınırında yaşamaktadır. Pakistan'da toplam 144 Afgan mülteci kampı bulunmaktadır. Bu kampların 31 tanesi NWFP, 12 tanesi Belucistan ve 1 tanesi Punjab bölgesindedir (Khan, 2006: 15).

Afganistan-Pakistan sınırını incelediğimizde karşımıza iki bölge çıkmaktadır. Bu bölgeler sırasıyla Kuzey ve Güney bölgeleridir. Pakistan-Afganistan sınırının kuzey kısmının Afganistan tarafında, Badahşan, Kost, Kunar, Nagarhar, Nuristan, Paktiya ve Paktika illeri bulunmaktadır. Pakistan tarafında ise, FATA ve NWFP'nin bir kısmı

bulunmaktadır. Pakistan'ın bu bölgesinde bulunan nüfus yaklaşık 3,2-4 milyon arası olup, FATA'nın nüfus dağılımı Tablo 4.5'de görüldüğü gibidir (Johnson ve Mason, 2008: 45).

Tablo 4.5
FATA Nüfus Dağılımları

Agency	Area (km ²)	Population (1998 census)	Density (people/km ²)
Bajaur		595,227	
Khyber		546,730	
Kurram		448,310	
Mohmand		334,453	
North Waziristan		361,246	
Orakzai		225,441	
South Waziristan		429,841	
Six Frontier Regions combined		235,083	
FATA	27,220	3,176,331	117

Kaynak: UNODC. (2009). Addiction, Crime and Insurgency. The transnational threat of Afghan opium. Vienna. s.122.

Pakistan-Afganistan sınırının güney kısmının Afganistan tarafında Zabul, Kandahar, Helmand ve Nimruz illeri bulunmaktadır. Pakistan tarafında ise Belucistan bulunmaktadır (Johnson ve Mason, 2008: 46). Bu bölgenin başkenti Kuetta'dır. Bu bölgede Kuetta sınır olmak üzere üç etnik grup bulunmaktadır. Kuetta'nın doğusunda Peştunlar, batısında Beluciler ve Brahuiler bulunmaktadır (Johnson ve Mason, 2008: 47). Afganistan-Pakistan sınırında bulunan kabileler ve faaliyet gösteren yasadışı örgütler Tablo 4.6'da gösterilmiştir. Sınırsız Özgürlük Harekati sonrası Afganistan'dan çıkan Taliban, Pakistan'ın kabile bölgelerinde, paralel yönetimler kurmuştur (Khan, 2006: 22). Bunun üzerine Pakistan, 11 Eylül sonrası ABD'nin küresel terörle mücadele kapsamında başlattığı operasyonlara destek amacıyla, Pakistan'ın kabile bölgelerinde yasal operasyonlar yapmaya başlamıştır. Bush, Müşerref'le 23 Temmuz 2003'de Kamp

David’de ortaklaşa düzenlediği bir toplantıda, bu konuyu “Yüzyıldan sonra ilk kez Pakistan kuvvetleri El-Kaide’ye operasyon amaçlı kabile bölgelerine girdi.” diyerek belirtmiştir (Khan, 2006: 21).

Tablo 4.6
FATA Bölgesindeki Kabile ve Yasa Dışı Örgütler

Border agency/ province	Main tribes	Main AGE groups (non-exhaustive)	Cross-border representation and linkages in Afghanistan
Khyber	Shinwari, Afridi	Lashkar I-Islam, Ansar ul Islam, HIG, Tehrik-e-Taliban Pakistan	Shinwari
Kurram	Turi, Mangal, Bangash, Jaji, Moqbil	HIG, Tehrik-e-Taliban Pakistan (TTP)	Jaji, Mangal, Moqbil
Bajaur	Mamunds, Salarzais, Uthman Khel	Tehreek-e-Nafaz-e-Shariat-e-Mohammadi (TNSM), Jamaat-e-Islami (JI), Tehrik-e- Taliban Pakistan (TTP), Al Qaeda, Jaish- e-Islami, Karwan-e-Niamatullah, HIG	Mamunds, Salarzais
North Waziristan	Uthmanzai Wazirs, Gurbuz	Al-Qaeda, IMU and Uzbek splinter groups (e.g. Islamic Jihad Union), Haqqani network, Tehrik-e-Taliban Paki- stan (TTP)	Uthmanzai Wazirs, Gurbuz
South Waziristan	Ahmadzai Wazirs, Mehsuds	Al-Qaeda, IMU, Tehrik-e-Taliban Paki- stan (TTP)	Ahmadzai Wazirs
Mohmand	Mohmand, Safis	Tehrik-e-Taliban Pakistan (TTP), Al-Qaeda	Mohmand, Safis
Orakzai	Orakzai, Afridi	Lashkar-e-Jhangvi, Tehrik-e-Taliban Pakistan (TTP)	
Balochistan province	Ashaqzai, Alizai, Kakar, Baluch	Afghan Taliban, Balochi separatist groups, Jundullah	Ashaqzai, Alizai, Kakar, Baluch

Kaynak: UNODC. (2009). Addiction, Crime and Insurgency. The transnational threat of Afghan opium. Vienna. s.123.

Yukarıda belirtilen yasa dışı örgütlerin Pakistan sınırında üstlendiği bir ortamda, başta ABD olmak üzere Batı, Pakistan’ın devlet inşası konusundaki katkılarına ihtiyaç duymaktadır. Ancak iki tarafın birbirine ihtiyacı olmasına rağmen, iki tarafın beklentileri farklıdır. Pakistan, Hindistan’a karşı bir dengeleyici unsur olmasından dolayı ABD’yi desteklerken, ABD öncülüğünde Batı, terörle mücadele amaçlı, Pakistan’ı desteklemektedir (Fite, Vira ve Fitzgerald, 2012: 11). Pakistan’ın desteği yine de Batı tarafından memnuniyetle karşılanmaktadır (Khan, 2006: 2). Ancak bazı durumlarda da yetersiz olduğu konusunda eleştirilmektedir.

Afganistan-Pakistan ilişkilerinde son zamanlardaki uzlaşma mesajları dikkat çekmektedir. Örneğin, Pakistan Genelkurmay Başkanı Eşfak Kayani, 2012 yılında yaptığı açıklamada, Afganistan'da barışın en önemli öncelikleri olduğunu belirtmiştir (www.afpak.foreignpolicy.com, 2012). Diğer taraftan Pakistan, Afganistan'da üslenen Taliban militanlarına yönelik olarak, saldırılar düzenlemektedir. Afganistan tarafından, Taliban'a yapılan bu saldırıların bazen amacını aşığı sık sık belirtilmektedir. Örnek vermek gerekirse; Afganistan Dışişleri Bakanı Zalmai Rasul, 2012'de BM Güvenlik Konseyi'nde, Pakistan'ın sınır aşan saldırıları nedeniyle onlarca Afgan sivilin öldüğünü belirtmiştir (Sınır aşan çatışmalar nedeniyle, BM'nin verilerine göre, 4 bin kadar kişi evlerini terk etmek zorunda kalmıştır.). Başka bir örnek de, Afganistan'ın, Pakistan gazetelerinin ülkeye sokulmasını, özellikle sınır boylarında Taliban sözcülerinin propagandasını yaptığı nedeniyle yasaklamasıdır (www.mfa.gov.af, 2012). Bu örnekler de göstermektedir ki, iki ülke ilişkilerinde, her ne kadar barışın önemi vurgulansa da, iki ülke arası dengeler her zaman hassas durumdadır.

Pakistan aslında bölgesel aktör olmasına rağmen, Durand Hattı ile bölünen Peştun nüfusunu barındırması ve yine bu konudan kaynaklı Taliban dâhil çok sayıda örgütün FATA, Belucistan bölgelerinde üslenmesi nedeniyle, Afganistan için bir yarı yerel aktördür. Bu kısımda belirttiğimiz üzere, Pakistan, barış içeren çözüm yöntemleriyle, Afganistan'la olan sorunlarını çözmek için istekli bir ülkedir. Türkiye'nin de Üçlü Zirveler ve İstanbul Süreci ile bu isteği gerçeğe dönüştürme çalışmaları, Afganistan-Pakistan arasındaki güven ortamını tesise destek sağlamaktadır. Diğer taraftan Pakistan'ın başta ABD olmak üzere Batı ile ilişkileri zoraki olarak yürümekte ve karşılıklı güvensizlik ortamında sürmektedir. Bu noktada unutulmaması gereken bir husus vardır. Güvenin olmadığı ortamda, devlet inşası için sağlıklı bir işbirliğinin yapılaması zordur.

4.6. Etnik Gruplar

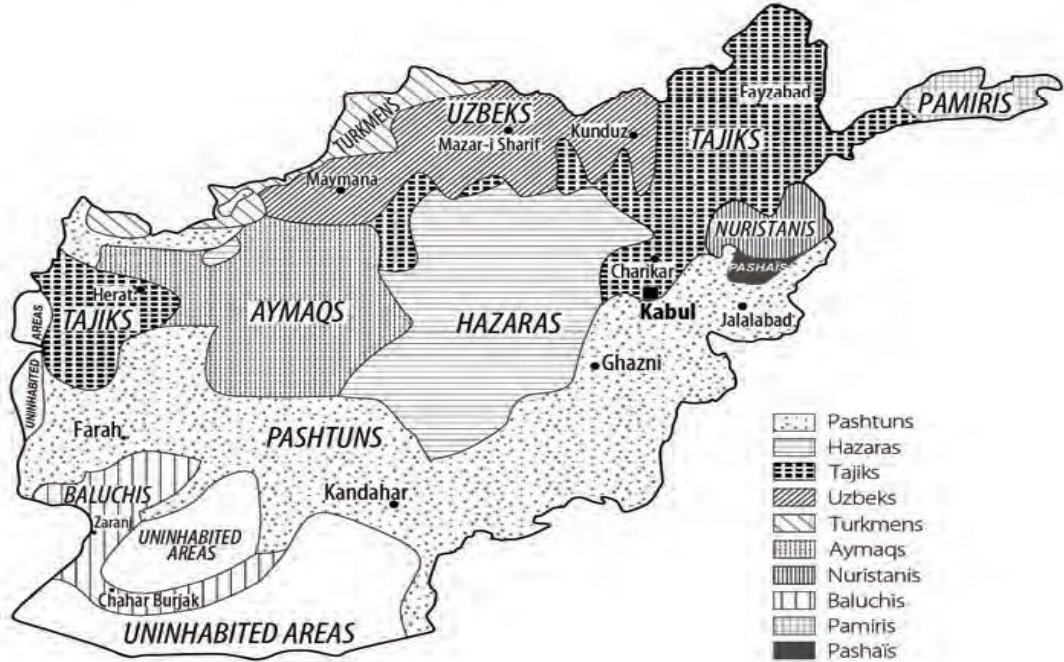
4.6.1. Amaçlar

Etnik Grupların devlet inşasındaki amaçları aşağıdaki gibidir:

1. Farklılığa dayanan sınırlarını muhafaza: Çok sayıda etnik grubun bulunduğu ülkede grup içi yapılar homojen olduğundan, grupların sınırlarını korumak daha güvenli bir ortam sağlamaktadır (Raşib, 2011: 9).
2. Etnik kuralları uygulama: “Peştunvali” gibi etnik kurallar kırsalda devlet yasalarından daha etkilidir (Oberson, 2002: 36).
3. Yönetimde söz sahibi olmak: Etnik gruplar arası yönetimde söz sahibi olma mücadelesi hem yerel hem de ulusal düzeyde sürmektedir (Brookings Index, 2012: 21).

4.6.2. Faaliyetler

Afganistan’da on sekiz civarında farklı etnik grup vardır (Çınarlı, 2009: 51). Nüfus %42 Peştunlar, %27 Tacikler, %9 Hazaralar, %4 Aymak, %3 Türkmenler, %2 Beluciler, %4 diğer gruplardan oluşturmaktadır (Brooking İndex, 2012: 21). Afganistan’daki etnik grupların bölgesel dağılımı Şekil 4.7’de gösterilmiştir (Dorrnsoro, 2009:15).

Şekil 4.7: Afganistan’da Etnik Grupların Bölgesel Dağılımı

Kaynak: Gilles Dorrnsoro (2009). The Taliban’s Winning Strategy in Afghanistan. *Carnegie Endowment Report*. Washington. s. 15.

Afganistan'ın en büyük etnik grubu Peştunlardır. Nüfusları 9-10 milyon arasında olduğu tahmin edilen Peştunlara, aynı zamanda Afgan da denmektedir. Peştunluların %99'u Sünni Müslüman'dır. Peştunlar Durani, Gılzailer, Karlari, Sarbani and Ghurghuscht olmak üzere beş ana gruba ayrılmaktadır. Durani Peştun olan Ahmet Şah Durrani tarafından 1747 yılında modern Afganistan'ın temelleri atılmıştır. Peştunlar Ahmet Şah Durrani'den beri Afganistan'ın yönetiminde söz sahibi olmuşlardır. Günümüzdeki Devlet Başkanı Hamid Karzai'de, Durani Peştun'dur. Peştunların yaklaşık yarısı 1893'de yapılan Durand Sınır Anlaşması ile Pakistan topraklarında kalmıştır. Bugün de yaklaşık 14 milyon Peştun, Pakistan'ın NWFP ve FATA bölgesinde yaşamaktadır. Peştunların Sosyal yaşantısı "Peştunvali" denen kurallara göre düzenlenmektedir (Lamer, 2011: 2,3).

Nüfusları 7,5 milyon civarında olan Tacikler Peştunlardan sonra ülkenin ikinci büyük etnik grubudur. Tacikler daha çok ülkenin kuzeyi, kuzeydoğusu ve batısında yaşamaktadır. Dari dilini kullanan Taciklerin, %99'u Sünni Müslüman, bir kısmı ise İsmaili Şii Müslüman'dır. Tacikler Afganistan'ın yönetimini 1929 yılında dokuz ay Habibullah Han ve 1992-1996 yılları arasında dört yıl Burhanuddin Rabbani zamanında elinde bulundurmuşlardır. Taliban, yönetimi ele geçirdikten sonra Tacikleri kendine hedef olarak seçmiş ve 1998'de Mezar-ı Şerif katliamında yaklaşık 2.000 Tacik'i katletmiştir. 2001 yılında başlayan Afganistan harekâtında, bu nedenden Tacikler Koalisyon güçlerine, Taliban'ı göndermek için yardımcı olan, Kuzey İttifakı'nın en önemli destekçisi olmuşlardır (Lamer, 2011: 3,4).

Üçüncü en büyük grup olan Hazaralar, Afganistan'ın merkezindeki dağlık alanlarda, Hazaracat bölgesinde yaşarlar. Hazaralar, 19'uncu yüzyılda Afganistan nüfusunun %67'sini oluşturan nüfusları ile Afganistan'daki en büyük etnik grubu meydana getirmekteydiler. Ancak Hazaralar 1893'de, Emir Abdurahman Han zamanında, katliama uğramış ve büyük kısmı Batı Türkistan'a göç etmek zorunda kalmıştır. Bugün yaşadıkları alan Badghis ve Cevizcan bölgelerini kapsar. Günümüzde Hazaralar Afganistan Nüfusunun zorlukla %9'unu oluşturmaktadır. Ayrıca Hazaraların, Moğolların Afganistan'ı işgalinden geriye kalan askerlerin torunları olduğu söylenmektedir. Büyük çoğunluğu Şii Müslüman olan Hazaraların bir kısmı da İsmaili

Şii'dir. İsmaili Şiiler, Hindukuş Dağları bölgesinde yaşamaktadırlar. 1960 ve 1970'lerde Şii azınlıklar bir araya gelerek Afgan sivil savaşında etkili rol oynamışlardır. Oluşturulan Şii gruplar 1980'lerin ortasında İran'ın desteğini almıştır. 1988'de Hazara direniş hareketi Hizb-i Vahdet adıyla bir siyasi partiye dönüşmüştür (Lamer, 2011: 4). 1990'larda Hazaralar mücahit grupların hedefi olmuşlardır. Afganistan'da Taliban yönetiminin kurulması ve Taliban'ın Şii Hazaraları hedef alması nedeni ile çok sayıda Hazara mülteci olarak İran ya da Pakistan'a göç etmiştir (Dorransoro, 2004: 165, 166).

Afganistan'ın büyük etnik gruplarından biri de Türk kökenli etnik gruplardır. Bunlardan Özbek ve Türkmenler Afganistan'ın kuzey bölgesinde yaşamaktadırlar. Kimi kaynaklarda iki grubun beraber, nüfusun yaklaşık %12'sini oluşturduğu söylenmektedir. Türk kökenli etnik grupların büyük bir kısmı 19'uncu yüzyılda Rus devriminden sonra Afganistan'a yerleşmiştir. Afganistan'da siyaset, iş adamlığı ve tarımcılık alanında söz sahibidirler (Lamer, 2011: 4, 5). Diğer bir etnik grup olan Aymaklar, Afganistan'ın kuzeybatı bölgelerinde yaşamaktadırlar. Afgan nüfusunun %4'ünü oluşturmaktadırlar. Çiftçilik ve halıcılıkla uğraşır ve kırsal alanda yaşarlar. Türklerin bir alt kolu oldukları iddia edilmektedir. Siyasi alanda etkili değillerdir (Lamer, 2011: 5). En son olarak Beluciler, Afganistan'ın güneybatı ve güneyinde özellikle Helmad ve Faryap vilayetlerinde yaşamaktadırlar. Nüfusları yaklaşık 500 bin civarındadır. Çoğunluğu Pakistan (%70) ve İran'da yaşayan 8 milyonluk Belucu topluluğun üyesidirler. Genellikle tarım ve hayvancılıkla uğraşırlar. Milliyetçi bir topluluk olup, 1973 tarihinde merkezi hükümete karşı mücadele etmişlerdir (Lamer, 2011: 5).

Tarihten beri Afganistan'da etnik gruplar arası güç mücadelesi sürmektedir. Brookings Enstitüsünün 2011 Afganistan Endeksi'ne göre, etnik grupların yönetimde sözsahibi olma çabaları günümüzde de devam etmektedir. 2010 seçimlerinde Peştunlar 2005 seçimlerine göre 16 sandalye kaybetmiştir. Kaybedilen sandalyeler Hazara ve Tacikler tarafından sahiplenilmiştir (Brooking İndex, 2011: 21). Etnik grupların ANA ve ANP'de güç sahibi olma çabaları da devam etmektedir. Toplam güvenlik güçlerinin %44'ü Peştun, %25'i Tacik, %10 Hazara, %8'i Özbek ve %13'ü diğer etnik gruplardan oluşmaktadır (Brooking İndex, 2011: 7).

Afganistan’da etnik yapı insanların kendini tanıtırken kullandığı en önemli aidiyet bağıdır. Diğer bir ifadeyle kimliğin en önemli parçasıdır. Etnik toplulukların sayı olarak fazlalığı ve bu kısımda belirtildiği üzere karşılıklı etnik gruplar arası yaşanan çatışmalar, etnik gruplar arası ilişkileri hep sınırlı tutmuştur. Etnik grupların iç yapısının daha homojen olması da, Afganistan’da etnik grup çizgilerinin birbirinden daha keskin şekilde ayrılmasına neden olmuştur. Afganistan’da etnik grupların güç mücadelesi çok eski zamanlara dayanmaktadır. Etnik grupların ilişkilerinden çıkarılacak en önemli ders Afganistan’da başarı için etnik grup dengelerinin çok önemli olduğu ve daima gözetilmesi gerektiğidir.

Bu bölümde sırasıyla Batı, Hükümet, Taliban, Savaş Ağaları, Uyuşturucu Endüstrisi, Pakistan ve Etnik grupların devlet inşasındaki amaçları tespit edilmiş ve devlet inşasını ilgilendiren faaliyetleri genel bir çerçevede incelenmiştir. Yedi aktörün tahmin edildiği üzere tüm ayrıntıları ile faaliyetlerinin bu bölümde incelenmesi zor olduğundan, sadece önem arz eden faaliyetleri incelenmiştir. Bir sonraki bölümde Türkiye ile yedi aktörün uzlaşma-tarafsızlık-çatışma durumundaki faaliyetleri, bu bölümdeki bilgiler öncelikli olmak üzere, karşılaştırılacaktır. Ancak bu bölümde konuyu çok uzatmamak amacıyla yer almayan, fakat bulguların sağlıklı olarak elde edilmesi amacıyla ihtiyaç duyulan faaliyetler de, bir sonraki bölümde karşılaştırmaya dâhil edilmiştir. Ayrıca bu sayede çalışmanın veri kaynakaları çeşitlendirilmeye çalışılmıştır.

BÖLÜM 5: TÜRKİYE’NİN FAALİYETLERİNİN AFGANİSTAN’DAKİ GRUP VE AKTÖRLERLE KARŞILAŞTIRILMASI

Bu bölümde sırasıyla, bir önceki bölümde belirtilen yedi aktörle, Türkiye’nin devlet inşa kapsamındaki faaliyetleri karşılaştırılacaktır. Karşılaştırma sırasında kullanılan veriler, kaynak taraması kısmında belirtilen kaynaklardan ikincil çözümleme, içerik analizi yapılarak ve yine kaynak taraması kısmında belirtilen kişilerle yapılan, yarı yapılandırılmış, görüşmeler yoluyla elde edilmiştir. Veriler içeriklerine göre her aktörle Türkiye’nin faaliyetlerinin karşılaştırılması sonucu uzlaşma-tarafsızlık-çatışma olarak ayrılmıştır. Her veriye ilgili aktörün baş harfi ve ilgili bölümdeki sırasına göre bir numara verilmiştir. Ayrıca verinin sayısallaştırılmasını kolaylaştırmak için verinin kullanıldığı yıl numaralama sistemine dâhil edilmiştir. Örnek vermek gerekirse (B1/2007) numarasından, bu verinin Batı’ya ait birinci veri olduğu ve 2007 yılında kullanıldığı anlaşılmaktadır.

5.1. Türkiye’nin Batılı Ülkeler İle Politik İlişkileri

5.1.1. Uzlaşma Halindeki Faaliyetler

-Karar alma konusunda uzlaşma: Türkiye’nin değişik alanlarda yardımları devam ediyor. Ancak en önemli nokta, Türkiye Afganistan’da karar masasındadır. ISAF ve yardım kuruluşları Afganistan’da bir şey yaparken, Türkiye’nin görüşlerini dinlemek zorundadır (Esmer, 2013: 7). (B1/2007)

ABD, Merkez Asya’da etkili güç olarak Çin, Rusya ve Türkiye’yi görmektedir (Fite, Vira ve Fitzgerald, 2012: 4). (B2/2012)

-Terörizmle mücadele konusunda uzlaşma: Türkiye terörizmle mücadele konusunda Batıyla uzlaşmaktadır (Dobbins, 2012: 54). Ancak yöntemsel olarak farklılıklar ve milli kısıtlamaları vardır. (B3/2012)

-Güvenlik desteği konusunda uzlaşma: Türkiye Batılı ülkeler gibi güvenlik desteğinin devamını istemektedir (Dobbins, 2012: 54). (B4/2012)

-Eğitim konusunda uzlaşma: Sadece Batının desteğiyle Afgan Yüksek Eğitim Sistemi istenen düzeye gelemmez. Türkiye gibi kültürel yakınlığı olan ülkelerin desteği de faydalı olabilir (Azizi, 2008: 137). (B5/2008)

-Taliban'la müzakere konusunda uzlaşma: 2011 Kabil Konferansından sonra ABD, NATO, Pakistan ve Afganistan, Taliban'ın Katar, Türkiye veya Suudi Arabistan'da büro açması konusunda uzlaşmıştır (Cordesman, 2012: 84). Bu da Türkiye'nin bölgede barış için önemini gösteren bir örnektir. (B6/2012)

ABD ve Afganistan hükümeti tarafından, BM, Katar, Türkiye, Suudi Arabistan barış süreci için potansiyel forum yerleri olarak düşünülmektedir (Wadhams, Cookman ve Katulis, 2012: 17). (B7/2012)

-BMGK kararlarında uzlaşma: ISAF'ın liderliğini İngiltere'den sonra Türkiye'nin almasından duyulan memnuniyet dile getirilmiştir (United Nations Security Council, 1444 (2002): 1). (B8/2002)

2008 yılında düzenlenen İkinci Üçlü Zirve Afganistan'la işbirliğinin artırılması konusunda sevindirici bir adımdır (United Nations Security Council, 1868 (2009): 8). (B9/2009)

2010 yılındaki İstanbul Sürecinden ve Dördüncü Üçlü Zirveden memnun olduğu ve Türkiye'de düzenlenecek dördüncü RECCA Konferansının bölgedeki güvenlik, ekonomi, sosyal ve yönetim konusunda çok önemli olduğu vurgulanmıştır (United Nations Security Council, 1917 (2010): 2,7). (B10/2010)

Beşinci Üçlü Zirve ve RECCA IV'den duyulan memnuniyet belirtilmiştir (United Nations Security Council, 1974 (2011): 8). (B11/2011)

5.1.2. Tarafsızlık Halindeki Faaliyetler

-NATO'nun çekilmesi konusunda tarafsızlık: Türkiye NATO'nun çekilmesi konusunda, Avrupa'nın güçlü desteği ve ABD'nin desteğine rağmen tarafsızdır (Dobbins, 2012: 54). (B12/2012)

-Narkotikle mücadele konusunda tarafsızlık: Batının narkotikle mücadele konusunda güçlü desteğine rağmen Türkiye bu konuda tarafsızdır (Dobbins, 2012: 54). (B13/ 2012)

5.1.3. Çatışma Halindeki Faaliyetler

-Güvenlikle ilgili çatışma: Ordu sorununun çözümü, Türkiye gibi mecburi askerliktir. Mecburi askerlik sistemi olursa, belli bir yaşa gelen herkes askere gitmek zorunda olacaktır. Böylece finansman ve etnik sorun meselesi çözülecektir (Çetin, 2013: 9). (B14/2006)

ISAF komutanı Rick Hillier'in güvenlik endişelerine rağmen, halkla yakınlaşmak amacıyla, Hikmet Çetin, Kandahar dâhil yirmi iki İl'e karayoluyla gitmiştir (Çetin, 2013: 4). (B15/2006)

ISAF komutanı olan Ethem Erdağı ile Hikmet Çetin beraber bir çalışma yapmışlardır. Çalışmaya göre; kısa süreli eğitimden geçmiş polislerin %60'ı okuma yazma bilmemektedir. Bir başka ifadeyle, ceza yazamamaktadırlar. Buna ilave olarak, silahı olmayan polisler bile vardır (Çetin, 2013: 10). (B16/2006)

Terörist öldürmekle, terörizm engellenemez. Afganistan'da da bu hata yapılmıştır. Terörizmin çözümü için terörizmin kaynağı kurutulmalıdır. Terörizmin kaynağı halktır. Halk kazanılmadığı sürece terörizm çözülemez. Hikmet Çetin'e göre; Afganistan ve Pakistan'da iş sahibi olan gençlerden terörist olan yoktur. Genellikle liseyi bitirip üniversiteye girememiş gençlerden iş bulamamış olanlar, Taliban'a katılmaktadır (Çetin,2013: 19). (B17/2006)

İlginç ama Türklerin Afganistan'daki farkını gösteren bir anımla bitireyim. Amerikalılar bizim ofise ziyarete geleceklerdi. Gelmeden bir hafta önce güvenlik kontrolüne geldiler. Çatıya çıktılar, etrafı kontrol ettiler, en son bina içi güvenlik sistemini sordular. Bina içi güvenlik sistemimiz yok, gelen herkese kapımız açık dedim. Şaşırdı adamlar (Esmer, 2013: 9). (B18/2007)

Bugüne kadar hiçbir Afgan, Türk kurşunuyla ölmemiştir (Aydemir, 2010: 39). (B19/2010)

Türkiye Afganistan'da operasyonlar süreceksa, asker göndermekten çok asker eğitmenin faydalı olduğunu düşünmektedir (Özcan, 2010: 134). (B20/2010)

-Hukukla ilgili çatışma: Hukuk alanında ilerleyebilmek için, “Nasıl Müslüman bir ülkede çağdaş hukuk ile şeriat hukukunu beraber yürütebilirim?” sorusunun cevabı bulunmalıdır. Hikmet Çetin'e göre; Türkiye'nin en çok faydalı olacağı alanlardan bir tanesi hukuk alanıdır (Çetin, 2013: 10). (B21/2006)

-Haşhaş ve kalkınmayla ilgili çatışma: Sayın Hikmet Çetin Bey'in de yer aldığı çalışma grubunun projesiyle Afganistan'da on yılda haşhaş sorununun çözülmesi, hatta toplumsal kalkınma projesi gerçekleştirilmesi hedeflenmiştir. Projeye göre; her İl'de bir banka kurulması düşünülmüştür. O bankalar üreticiye gübre, makine, tohum gibi ne gerekiyorsa bedava verecek ve üretilen malların alım garantisi olacaktır (Çetin, 2013: 12). Proje için otuz milyar dolar, yılda üç milyar dolar finansman gerektiği tespit edilmiştir. Ancak yıllık on sekiz milyar dolar askeri harcamaya hiç kimse bir şey demezken, yılda üç milyar dolar kalkınma için gerekli olduğunda, bağışçı ülkelerden hiçbiri elini taşın altına koymamıştır (Çetin, 2013: 12). (B22/2010)

Hikmet Çetin'in yaptırdığı hesaba göre, yardımın verilmesiyle kullanımı arasında yirmi iki ile yirmi dört ay süre geçmektedir. Uluslararası örgütler yardımın büyük kısmını, STÖ'leri (Sivil Toplum Örgütü) vasıtasıyla yapmaktadır. STÖ'lerinin ismi güzel olmasına rağmen büyük sıkıntıları vardır (Kendi başına iş yapmaları, alınan yardımın

%60'nın yüksek ücretlerden dolayı tekrar geri Afganistan dışına çıkması vb.) (Çetin, 2013: 6). (B23/2006)

Haşhaş sorununun çözümü Batı'nın yaptığı gibi haşhaş tarlalarını yakmak yıkmak değildir. Asıl çözüm, haşhaş potansiyelini yasal olarak ilaç yapımı veya alternatif tarımda kullanmak ve halkın gelirini sağlamaktır. Türkiye, Afganistan'da yasal ve devlet gözetiminde haşhaş üretimi konusunda örnek alınabilecek bir ülkedir (Senlis Afghanistan, 2006: 127). (B24/2006)

-Koordinasyonla ilgili çatışma: Türkiye'nin Vardak'daki BİE'si bir örnektir. Çünkü, diğerlerinin başında hep asker varken Vardak'da Dışişleri Bakanlığından sivil temsilci BİE'nin başındadır. Türk BİE'leri, halkla çok iyi ilişkiler kurmuşlar ve halka sorarak proje geliştirmektedirler (Çetin, 2013: 14). Türk BİE'leri, sivil ve yumuşak gücün en büyük örneğidir. Halkla beraber halk desteğiyle iş yapmak, yabancıların iyi yapamadığı konu budur. Yabancı ülkelerin koordinasyon sıkıntıları vardır. Türkiye bu konularda çok başarılıdır (Çetin, 2013: 15). (B25/2006)

Uluslararası toplum Afganistan'da devlet inşasını desteklemesine rağmen, yardımların büyük kısmını kendi yöneterek, Afgan devletinin güçlenmesini engellemektedir (Tellis, 2009: 79). (B26/2009)

-Halka eşit yaklaşmayla ilgili çatışma: Türkiye'nin diğer inşacı devletlerden en büyük farkı; ister Osmanlı zamanında olsun, ister Cumhuriyet zamanında olsun Afgan toplumuna eşit bir şekilde yaklaşmasıdır. Türkiye, Afganistan'ın iç işlerine hiçbir zaman olumsuz yönde karışmamıştır (Kayani, 2013: 5). Türkiye, Afganların eline silah, kurşun vermek yerine; defter, kalem vermiştir. Türkiye'yi diğerlerinden ayıran en büyük özellik budur (Kayani, 2013: 5). (B27/2013)

Artık terörle mücadele için Afganistan'a gönderilen ABD ve NATO askerlerinin bölgenin gerçeklerini anlaması için kültürel ve dil eğitimi gibi eğitimler alması gerektiği anlaşılmıştır (Johnson ve Mason, 2008: 75). (B28/2008)

-İç savaşla ilgili çatışma: Seyid Pısar Ali Kayani'ye göre, bir iç savaş çıkarsa Türkiye bunu önleyebilecek güce sahiptir. Bütün kesimlerin büyüklerinin Türkiye'ye karşı sempatisi vardır. Türkiye, bütün kesimlerin büyüklerini, Türkiye'ye toplayıp uzlaştırıcı bir rol oynayabilir. Ayrıca, Türk Sivil Toplum Kuruluşlarının açmış olduğu okullar, ne kadar fazla olursa, Afganistan'ın istikrarı o kadar artacaktır (Kayani, 2013: 6). (B29/2012)

-İslam Dünyasıyla ilgili çatışma: Afganistan sorunu bir İslam dünyası sorunudur. İslam dünyası istediği anda Afganistan'da barış sağlar ve hiçbir Batılı güce ihtiyaç kalmaz. Eğer Suudi Arabistan, İnan, Pakistan bugüne kadar isteseydi, çoktan Afganistan'da barış sağlanmış olurdu. Yinede bu lkeler, Türkiye'yi takip ederek barış sağlayabilirler. Seyid Pısar Ali Kayani'ye göre; bu konuda Türkiye'ye büyük görevler düşmektedir (Kayani, 2013: 6). (B30/2013)

-Menfaatle ilgili çatışma: Türkiye güzel Şeyler yapıyor. Türkiye bir Şey yaparken, insani açıdan düşünmektedir. Ama Dünya'da böyle bir Şey yoktur. ABD, Japonya vb. menfaatini düşünmektedir. Türkiye menfaatini asla düşünmemektedir (Erdem, 2013: 8). (B31/2013)

Türkiye, bölgedeki diğer aktörlerden farklı olarak Afganistan'daki tüm grupları kucaklamakta ve ayırım yapmamaktadır (Eksi, 2010: 144). (B32/2010)

-İkili ilişkilerle ilgili çatışma: Türkiye'yi, diğer inşacı devletlerden ayıran özelliğe gelince: Aydın Temizer'e göre; Türkiye, oraya samimiyetle yaklaşmaktadır. Kesinlikle Türkiye, Afganları kardeş görmekte ve yardım etmek istemektedir. (Temizer, 2013: 8). (B33/2010)

Türk yetkililer göre: Türkiye'nin Afganistan'daki varlığı daha fazla kapasiteye sahip diğer mtfeviklerine göre daha önemlidir (Vamvakas, 2009: 67). (B34/2009)

Türkiye tarihten gelen dostluğun da katkısıyla, Afganistan devlet inşasında, yumuşak güç kullanarak başarıya ulaşmaya çalışmaktadır. Bunun yansımaları olarak,

Afganistan’da görevli sivil ve asker Türkler, Afgan insanlarına eşit yaklaşmakta ve kesinlikle işgalci güç olarak davranmamaktadırlar (Aydemir, 2010: 40). (B35/2010)

Afganistan’da NATO askerlerinin saldırıya uğramamak için Türk bayrağı taktıkları bilinmektedir (Eksi, 2010: 146,147). Afganistan’da 2001 yılından günümüze kadar anlaşılmıştır ki, çözüme sadece askeri yöntemlerle ulaşmak imkânsızdır. Ülkede güvenlik problemi vardır; ama bu sosyo-ekonomik güvenlik problemidir (Eksi, 2010: 149). Sorun asker sayısını artırarak çözülecek kadar basit değildir (Eksi, 2010: 149). Bu noktada, yine Türkiye örnek alınabilecek bir ülkedir. Türkiye, Afganistan’ın kurumlarının yapılanması ve kalkınma alanlarında geleneksel olarak tarihten günümüze yardım eden bir ülkedir. BM Güvenlik Konseyi Başkanının: “Türkiye’nin Afganistan’daki rolünün problem çözmeye ve yeniden inşaaya dayandığını”; ABD Afganistan-Pakistan Özel Temsilcisi Richard Holbrooke’un: “Türkiye’nin Afganistan’da önemli bir faktör” olduğunu belirten açıklamaları, Türkiye’nin Afganistan’daki rolünün Batı tarafından anlaşıldığını göstermektedir (Eksi, 2010: 149). NATO’nun Türkiye’nin bu tarihsel ve kültürel bağlarına dayanan tecrübelerinden faydalanmak istemesinin en büyük örneği, Hikmet Çetin’in ilk NATO Afganistan Temsilcisi olarak atanmasıdır (Eksi, 2010: 144). Afganistan’daki Koalisyon Güçleri, Türkiye’nin yerel insanlarla kurduğu güven ve kalpleri kazanmaya yönelik ilişkilerini örnek alarak Afganlara yaklaşmalıdırlar. “Kalpleri ve Beyinleri Kazanmak” Afganistan’daki en önemli diplomasi stratejisidir (Eksi, 2010: 150). (B36/2010)

ISAF Komutanı McCrystal, 8 yıl sonunda kapıları kırarak eve girme dönemine son vermiştir. Bunun nedenini ise halkla ilişkiler konusunda Türk Ordusundan çok şey öğrendik diyerek açıklamıştır. Türkiye sivil operasyonlarda yumuşak güç rolünü benimsemiştir (Özer, Uysal ve Atvur, 2010: 278). (B37/2010)

Devletlerin olduğu yerde, devlete karşı silah ve ordularla savaşılabilir. Ancak devletin olmadığı yerde bunlar değerini yitirir. Mücadelede insana inmek gerekir. Türk Silahlı Kuvvetlerinin Afganistan’daki başarısının nedeni aslında budur. 2000 yılında yayınlanan BM Güvenliği Bin Yıl Raporunda “kolektif insani güvenlik” kavramıyla bu konunun önemini vurgulanmıştır (Özer, Uysal ve Atvur, 2010: 276). (B38/2010)

-Ülkenin şartlarını bilme konusunda çatışma: Afganistan'ın yeniden yapılanma programı, Afganistan'ı dünyada çok büyük bir cazibe merkezi yapmıştı. Büyük devletlerin, hem devlet hem de sivil toplum olarak, kendi ülkelerine de dönecek şekilde, çok büyük yardım talepleri olmuştu. 2002'den 2008'e kadar Afganistan güvenli de sayılabilirdi. Yani projelerinizi o dönemde rahatlıkla yapabiliyordunuz. Ancak proje yapabilmek için ülkenin şartlarını da iyi bilmek gerekiyordu. Mesela diğer ülkelerle Türkiye'yi karşılaştırdığımızda, diğer ülkeler çok büyük paralarla gelmişlerdi. Japonya'nın JICA'sı o zamanlar büyükelçilik bünyesinde çalışıyordu. JICA'nın bütçesi 1 milyar dolar iken, Japonya büyükelçiliğinin de ayrıca 1 milyar dolar bütçesi vardı. Ancak ülkenin gerçeklerini bilme konusunda sıkıntıları vardı (Esmer, 2013: 4). (B39/2007)

Türkiye, 2007 yılında başlattığı Üçlü Zirvelerle siyasi diyalog, güvenlik, işbirliği ve kalkınma ortaklığı gibi konularda uluslararası topluma öncülük etmiştir. Türkiye'nin Üçlü Zirvelerle, politika önceliklerini askeri alandan sosyo-ekonomik alana kaydırması, ABD'nin Afganistan politikasını derinden etkilemiştir. Obama'nın 2009 yılında ilan ettiği yeni Afganistan stratejisi özellikle Afganistan-Pakistan ilişkisinin önemini ön plana çıkarması ve değişik konularda Türkiye'den etkilenmiştir (Eksi, 2010: 146). Amerikalı uzman Barnett R. Rubin'e göre; Afganistan devlet inşasında başarı sağlamak için, ilk önce bölgesel işbirliğinin temeli oluşturulmalıdır (Kocaoğlu, 2002: 312). Yine bu noktada Türkiye'nin ev sahipliğinde yapılan İstanbul Süreci ön plana çıkmaktadır. Türkiye önderliğinde yapılan İstanbul Zirvesi, Afganistan'ın bulunduğu bölgede güvenin tesisi ve Afganistan'ın durumunu iyileştirmek için bölgesel mekanizma kurulması açısından atılan ilk adım olmuştur (Rutting, 2012: 154). (B40/2012)

-PRT konusunda çatışma: Vardak Türk PRT'si örnek bir PRT'dir. Diğerlerinin başında hep asker varken, bizimkinin başında dış işlerinden temsilci vardır. Amerikalıların Penjir vilayetindeki PRT'si de bu şekildedir. İlk önce Amerikalılar, sonra bizimkiler örnek durumdadır. TİKA olarak biz, Vardak PRT'nin, doksan günde donanım dâhil inşasını bitirdik. Bu çalışma Genel Kurmay ve TİKA'nın ortak çalışması olarak Genel Kurmay'ın isteklerine cevap verecek şekilde yapıldı. Vardak PRT'si Afganistan'ın en iyi PRT'sidir. Afganistan'ın PRT'leri birbirini gezerken Türk PRT'si en çok gelmek

istedikleri yerdir. Çünkü yemekleri, sıcaklığı, oradaki ağırlandırmaları hakikaten örnek bir PRT olmuştur (Esmer, 2013: 9). (B41/2013)

Türkiye, Afganistan'da 2006 yılında PRT konsept anlayışını değiştirmiştir. Türkiye, Vardak PRT ile sağlık, eğitim, polis eğitimi, tarım vb. bölge halkının isteklerine odaklanmaya başlamıştır. Bundan etkilenen ABD'de PRT konseptini asker önderliğinden sivil önderliğine geçirmiştir (Morelli ve Belkin, 2009: 10). (B42/2006)

2006-2007 yılı itibari ile mevcut PRT'ler arasından aynı anda hem polis eğitimi hem de polisler okuma yazma eğitimi veren tek PRT Vardak Türk PRT'sidir (Çiftçi, 2008: 66). Türkiye, polis eğitimin tek çatı altında verilmesinden yanadır. Batının uygulamasına gelince, ABD'nin 3 aylık kısa süreli, Almanya'nın 3 yıllık uzun süreli, İngiltere'nin ise narkotik eğitim verdiği bilinmektedir (Çiftçi, 2008: 53, 54). (B43/2006)

-Diyalog süreciyle ilgili çatışma: Herkesin ayrı diyalog süreçleri başlatması, Rudyard Kipling'in büyük oyun dediği bir sürecin tekrar başlandığını göstermektedir. Afganistan'da tek bir merkezden diyalog sürecinin yapılması gerekmektedir. Ayrıca, Pakistan dışlanarak Afganistan'da diyalog süreci yürütülemez. Son zamanlarda ABD, Pakistan'ı dışlayarak öncülük rolünü Katar'a vermeye çalışmaktadır. Katar hiçbir zaman Pakistan'ın konumunda değildir. Afganistan'a sınır komşusu değildir. Ayrıca Afganistan'daki olaylarda çok aktif değildir. Bölgede İran'ı dışlayarak da diyalog süreci yürütülemez; fakat İran ve Pakistan tek başına diyalog sürecini yürütecek güçte değildir. Diğer taraftan ABD'nin öncülüğü de bölgede tepkiyle karşılanabilir. Dolayısı ile bütün bu unsurları birleştirebilecek tek ülke Türkiye'dir (Burget, 2013: 12). (B44/2013)

Türkiye Barış Sürecinde yer alan tüm kesimlerle hali hazırda iyi ilişkilere sahip tek ülkedir (Taliban dâhil) (Dobbins, 2012: 52). Bu nedenden dolayı Türkiye barış görüşmelerinin yapılabileceği önemli ülkelerden biridir (Dobbins, 2012: 55). (B45/2012)

-Yönetim alanında çatışma: 2001'den sonra güvenin sağlanacağı bir devletin geleceğine, halk inanmıştı. Bu sefer Afganistan'ın yükseleceğini, herkes arzulamıştı. Ancak Batı ve ABD bu ortamı değerlendiremedi veya değerlendirmek istemedi. "Afganistan'da Peştun hâkim olacak, Peştunlar diğerlerini yönetecek..." dediler. Hâlbuki Afganistan'daki insanların düşüncesi böyle değildi. Taliban'ın baskısı insanları o kadar bunaltmıştı ki, insanlar doğru dürüst bir nizam gelirse kabule hazırdılar. Hatta komutanlar bile silahlarını kendileri getirip vermişlerdi. Bugünkü durum bilinseydi, kimse silahlarını vermezdi. Ama o gün verdiler. Çünkü, komutanlar bile artık düzeleceğine inanıyorlardı; ancak ABD Karzai'yi getirerek her şeyi eskisi gibi tekrar başlattı. Başta kafaları bozdu. Halkın hassas noktalarına dokundu. Milliyetçiliğin en zirvesini yaptı. Bütün dünya Taliban'a terörist derken, Karzai kardeşim dedi. Taliban o zaman bu kadar güçlü değildi. Herkes kendini ondan ayırmıştı. Ben bunların tesadüf olduğunu düşünmüyorum. Biliyorsunuz, o zaman Karzai ile beraber bir başka başkan adayı daha vardı. Bonn konferansında başka bir aday 7 oy aldı, Karzai 2 oy aldı. Ama nasıl oldu bilmiyorum, oylamadan sonra Karzai seçildi. Hâkim fikir şuydu: "Peştun bir başkan seçilmeliydi.". ABD gibi bir ülkeden, bir siyah çıkıp başkan olabiliyor; Afganistan gibi bir kültür merkezi ülkede neden Peştun başkan direktmesi yapılıyor bilmiyorum. Böyle olunca başta zaten dengeler bozuldu. Paylaşmalar mekanik şekilde yapıldı (Hayri, 2013: 5, 6). (B46/2009)

Afganlar, 2002 yılında Karzai ile birlikte, daha öncede Müceddi'de olduğu gibi, aralarında anlaşamadıkları önemli bir makamı tarafsız; ancak güçsüz birine vermeyi tekrarlamışlardır. Batı'nın güçsüz Karzai'ye desteğiyle, Bonn'da teşkil edilen 28 bakanlı kabinenin en az 10 tanesi Amerikan pasaportlu kişilerden meydana getirilmiştir (Özcan, 2002: 390, 391). Bu şekilde Afganistan devlet inşasını kontrol edebileceğini düşünen Batı, başarısız olmuştur. Afganistan, Machiavelli'nin ortaya koyduğu "birçok prensin ülkesi (state of many princes)" örneğine çok uygun bir ülkedir (Roberts, 1990: 14). Türkiye ise tüm kesimlere eşit yaklaşmaktadır. Türkiye Afganistan'daki tüm kesimlerle iyi ilişkileri olan tek ülke olarak ön plana çıkmaktadır. (B47/2002)

Türkiye'nin Afganistan Stratejisi, Batı'nın sert gücü ön plana çıkaran stratejisi karşısında daima yumuşak gücü ön plana çıkarmaktadır. ABD öncülüğündeki Batının

Afganistan stratejisi, Bush döneminde terörle mücadeleyi esas almıştır. Bush döneminde modern devlet inşasının ABD'nin amaçları ile bağlantısı zayıf tutulmuştur. Ancak Condoleezza Rice'in, Afganistan'daki amaçlarının modern devlet inşası olduğu yönünde açıklamalar yapması, Bush dönemi stratejisinin başarısızlığını göstermektedir (Ra'ees, 2010: 81). (B48/2010)

İmparatorluklar mezarlığı olan Afganistan'da sert güçle bir yere ulaşmanın imkânsız olduğu tarihi örneklerden görülmektedir. Bu nedenden Obama, Bush'dan farklı olarak 2009 yılında ilan ettiği Afganistan-Pakistan stratejisi ile çözümün sadece askeri yöntemlerle olmayacağını anlamış, yumuşak güç ve devlet inşası çabalarına ağırlık vermeye başlamıştır (Ra'ees, 2010: 80). Obama'nın stratejisi, diyalog merkezli, yumuşak gücü ön plana çıkaran bir stratejidir. Obama'nın stratejisinde önemli bir yer alan diyalog süreci, iki tür diyalogu içermektedir. Birinci tür diyalog: ABD'nin ve komşu ülkelerin katıldığı; ikinci tür diyalog da: ABD'nin direkt katılmadığı komşu ülkelerin katıldığı diyalog sürecidir. İkinci tür sürecin en güzel örneği Türkiye-Afganistan-Pakistan Üçlü Zirveleridir (Ra'ees, 2010: 89). (B49/2010)

-Etnik alanda çatışma: Afganistan'da Peştun'dan başkası yapamıyor. Ben bunu tüm yabancı ülkelerden duyuyorum. Hâlbuki bu çok yanlıştır ve ayrımcılıktır. Bunun yerine "Biz sizin için geldik, aranızda kim ehilse biz onunla çalışacağız." demiyorlar. Bu noktada vatandaşlık kavramı kırılıyor. Peştunlar dışındakiler ikinci sınıf insan oluyorlar. Herkesin nüfus cüzdanlarında uyruğu kısmına Peştun yazılıyor. Afganistan'da partilere yardım etmiyorlar, başındakilere yardım ediyorlar. Afganistan'da sadece komutanlar, liderler var gibi davranıyorlar. Halkı muhatap almıyorlar (Hayri, 2013: 9). (B50/2013)

5.2. Türkiye'nin Hükümet İle Politik İlişkileri

5.2.1. Uzlaşma Halindeki Faaliyetler

-İkili ilişkilerle ilgili uzlaşma: Afgan yönetimiyle, başta Karzai olmak üzere, Hikmet Çetin'in ilişkileri hep çok iyi seviyede olmuştur. Hatta, NATO üst düzey yetkilileri ve

temsilcileri, Karzai ile görüşmek için önce Hikmet Çetin'e müracaat etmişlerdir. Hiçbir görüşme talebi de geri çevrilmemiştir (Çetin, 2013: 4). (H1/2006)

Hikmet Çetin orda büyük bir güçtü. NATO koordinatörü olarak değil, Hikmet Çetin olarak büyük bir güçtü. Karzai'nin bütün bakanları bile Karzai'ye bir şey söyleyemediği zaman Hikmet Çetin'e gidiyorlardı. Hikmet Çetin'in bizim çalışmalarımıza da büyük katkıları olmuştur (Esmer, 2013: 8). (H2/2006)

Türkiye tüm grupları ortak paydada birleştirebilecek güçtedir. Merkezi hükümetle arası iyidir. Türk iş adamları bile bireysel olarak Afganistan'da iş yapabilmektedir. (Burget, 2013: 11). (H3/2013)

-Siyasi ilişkilerle ilgili uzlaşma: Türkiye-Afganistan-Pakistan üçlü mekanizması, Hikmet Çetin oradayken başlamıştır. Başlangıç düşüncesi, Karzai'den gelmiştir. Karzai, Hikmet Çetin'e, üçlü mekanizmanın liderliğinin Türkiye'ye düşeceğini "Ne Afganlar ne de Pakistanlılar Türkiye'den en ufak kuşku duymazlar, bir art niyet görmezler." diyerek belirtmiştir. "O yüzden liderlik size düşer, bunu Türkiye yapın" diye de eklemiştir (Çetin, 2013: 18). (H4/2006)

2011 Üçlü Zirvesi ile Türkiye, Afganistan-Pakistan ilişkilerinde Rabbani suikastının yaratmış olduğu gerginliği, ortak araştırma mekanizması kurarak gidermiştir (SIGAR, 2012a: 104; T.C. Dışişleri Bakanlığı, 2013: 75). (H5/2011)

2011 yılında Türkiye'de yapılan İstanbul Zirvesi (New Silk Road) güvenlik, politik, ekonomik alanda Afganistan'ın bölge ülkeleri desteğinde istikrara kavuşturulması konusunda kilit önemde bir zirve olmuştur (SIGAR, 2011b: 37). (H6/2011)

Kabil Anlaşmasında, Afgan Hükümeti ve UNAMA, 2010 İstanbul Formundan duydukları memnuniyeti dile getirmişlerdir (Kabul International Conference on Afghanistan, 2010: 8). (H7/2010)

Seçim sonrası diğer bir sorun da ‘‘meclis iç tüzüğü’’ sorunudur. Karzai, Hikmet etin’den, meclis başkanlığı yaptığından dolayı, i tüzüğü incelemesi için ricada bulunmuştur. Hikmet etin de iç tüzüğü, iki-üç gün süreyle incelemiştir. Hikmet etin tarafından, i tüzüğün Darice ve Peştuca kaset yapılıp, okuma yazma bilmeyen vekillere verilmesi önerilmiştir. Önerisi kabul görmüştür (etin, 2013: 7). (H8/2005)

2009 seçimlerinde Karzai’nin seçilmesinde, yumuşak güç kullanan Türkiye’nin büyük katkısı olmuştur (Gözen, 2010: 67). (H9/2009)

Yumuşak güç kullanan Türkiye’nin Afganistan’daki rolü giderek artmaktadır (Gözen, 2010: 60). (H10/2010)

Afganistan Mülteci ve Geri Dönemler Bakanı Enveri, 2011 yılında yaptığı Türkiye ziyaretinde, Afganistan’da bulunan uluslararası toplum içinde Türkiye’nin ayrı bir yeri olduğunu belirtmiştir (www.icisleri.gov.tr, 2011). (H11/2011)

-Ordu eğitimiyle ilgili uzlaşma: Karzai, Hikmet etin’e, ordunun eğitimiyle ilgili ‘‘Bizim orduyu siz eğitin, başkası bilmez.’’ demiştir. Halen Afgan ordusunun çoğu terimi Türkçedir. Mesela ‘‘karavana’’, ‘‘tayin’’, ‘‘palaska’’ vb. bu tabirlerin hepsi Türklerden onlara geçmiştir (etin, 2013: 13). (H12/2006)

16 Ocak 2003’de Kabil’de Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Afganistan Geçiş Yönetimi Arasında Askeri Alanda Eğitim, Teknik ve Bilimsel İş Birliği Anlaşması imzalanmıştır (Resmi Gazete, 21 Temmuz 2003). (H13/2003)

10 Ocak 2010’da Kabil’de ‘‘Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Afganistan İslam Cumhuriyeti Hükümeti Arasında Askeri Eğitim İş Birliği Anlaşmasında Değişiklik Yapılmasına Dair 1 Numaralı Değişiklik Protokolü’’ imzalanmıştır (Resmi Gazete, 30 Nisan 2010). (H14/2010)

4 Eylül 2011’de Kabil’de ‘‘Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Afganistan İslam Cumhuriyeti Hükümeti Arasında Afganistan Kara Harp Okulu Öğrencilerine

Türkiye’de Verilecek Yaz Kampı Eğitimine İlişkin Mutabakat Muhtırası” imzalanmıştır (Resmi Gazete, 20 Ocak 2012). (H15/2011)

13 Eylül 2011’de Kabil’de “Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Afganistan İslam Cumhuriyeti Hükümeti Arasında Afganistan Kara Kuvvetleri Birlikleri/Personeline Türkiye’de Verilecek Eğitime İlişkin Protokol” imzalanmıştır (Resmi Gazete, 11 Mart 2012). (H16/2011)

1 Kasım 2011’de İstanbul’da “Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Afganistan İslam Cumhuriyeti Hükümeti ve Pakistan İslam Cumhuriyeti Hükümeti Arasında Ortak Tatbikatlar ve Eğitim Kursları İcra Edilmesine Dair İş Birliği Protokolü” imzalanmıştır (Resmi Gazete, 10 Mayıs 2012). (H17/2011)

-Polis eğitimiyle ilgili uzlaşma: 5 Mart 2011’de Kabil’de “Afgan Ulusal Polisinin Eğitilmesi ve Kapasitesinin Geliştirilmesi Hususunda Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Afganistan İslam Cumhuriyeti Hükümeti Arasında İşbirliği Yapılmasına Dair Mutabakat Muhtırası” imzalanmıştır (Resmi Gazete, 10 Mayıs 2011). (H18/2011)

24 Aralık 2010’da İstanbul’da “Türkiye Cumhuriyeti, Afganistan İslam Cumhuriyeti ve Pakistan İslam Cumhuriyeti Hükümetleri Arasında Özellikle Uyuşturucuyla Mücadelede Üçlü Polis İşbirliği Programı Oluşturulmasına Dair Protokol” imzalanmıştır (Resmi Gazete, 5 Temmuz 2011). (H19/2010)

-Kalkınma yardımıyla ilgili uzlaşma: Vardak Valisinin talebi dikkate alınarak, Vardak BİE’si tarafından Vardak’a soğuk hava deposu kazandırılmış ve bu sayede Vardak elma ihracına başlamıştır (Çetin,2013: 14). (H 20/2006)

2012 yılında Afganistan’ın, Türkiye, İran ve Pakistan tarafından 2005 yılında kurulan ve merkezi İstanbul’da bulunan EİÖ ticaret ve kalkınma bankasına üyeliği kabul edilmiştir (SIGAR, 2012b: 122). (H21/2012)

Türkiye Afganistan'a 300 milyonu bulan proje temelli kalkınma yardımları ile tarihinin en büyük kalkınma yardımını yapmaktadır (T.C. Dışişleri Bakanlığı, 2013: 75). (H22/2011)

10 Haziran 2004 tarihinde Kabil'de "Türkiye Cumhuriyeti ve Afganistan İslami Geçiş Devleti Arasında Yatırımların Karşılıklı Teşviki ve Korunmasına İlişkin Anlaşma" imzalanmıştır (Resmi Gazete, 1 Nisan 2005). (H23/2004)

-Ülkeler arası dostlukla ilgili uzlaşma: "1 Mart", "Türkiye-Afganistan Dostluk Günü"dür (Kayani, 2013: 3). (H24/2011)

Karzai 2012 yılında Sivas'ta Polis Meslek Okulu'na gerçekleştirdiği ziyarete sırasında yaptığı konuşmada, Atatürk ve Amanullah Han arasında yapılan tarihi konuşmadan bahsetmiştir. Atatürk'ün Amanullah Han'a gelişim için yaptığı tavsiyelerin, güvenlik nedeniyle uygulanamadığını belirtmiştir. Günümüzde de gelişme için yine böyle bir fırsat yakalandığını ve polislerin ihtiyaç duyulan güvenliğin sağlanabilmesi için önemli olduğunu vurgulamış ve "Yaşasın Türkiye!" diye sözlerini bitirmiştir (www.sivas.pol.tr, 2012). (H25/2012)

-Yardımlarla ilgili uzlaşma: Türkiye Afganistan'da aktif rol oynayan müslüman ülkelerin başında yer almaktadır. Özellikle Türkiye, Afganistan'ın ihtiyaç duyduğu alanları tespit ederek bu alanlarda yoğun bir şekilde yardımlarını sürdürmektedir (Kayani, 2013: 4). (H26/2013)

Türkiye'nin 2009 yılında en çok uzman eğitimi verdiği ülke 680 kişiyle Afganistan'dır (TİKA, 2010: 51). (H27/2009)

-STK okullarıyla ilgili uzlaşma: Seyid Pizar Ali Kayani, Afganistan'da çözümü, Türkiye'nin STK okullarında bulmaktadır. Ancak, bu okulların sayılarının şu an yetersiz olduğunu da değerlendirmektedir. Bu okulların masraflarının çok olduğunu fakat Afganistan ileri gelenlerinin hepsinin bu konuda yardıma hazır olduğunu belirtmektedir (Kayani, 2013: 6). (H28/2013)

Afgan Türk Çağ Eğitim Kurumlarına (ATCE) bağlı Kabil, Mezar-ı Şerif, Kandahar, Şibirgan, Herat ve Celalabad vilayetlerinde toplam 9 lise ve 1 uluslararası okul bulunmaktadır. Liselerden 3'ü kız, 6'sı erkek lisesidir. Afgan Türk Liseleri Afganistan'da 1995 yılından beri faaliyet göstermektedir. Kurumların tamamında yaklaşık 3.500 öğrenci öğrenim görmektedir (afghanturk.org, 2012). (H29/2001)

-Ticaret ve ekonomiyle ilgili uzlaşma: Afganistan ile Türkiye'nin ticaretle ilgili en önemli konusu, ticaret hacminin artması için, Afgan işadamlarının Türkiye'ye gelmesidir. Ancak Afgan işadamlarının vize problemleri vardır. Ticaret müşaviri olarak Aydın Temizer, Büyükelçilikle koordineli vize alma sürecini hızlandırmıştır. Hem Türkiye'nin sektör tanıtımlarını hem de Türkiye'nin kendisini tanıtmıştır (Temizer, 2013: 3). (H30/2010)

Eski Cumhurbaşkanı Yardımcısı Halili, Aydın Temizer'i halı ticaretini görüşmek üzere davet etmiştir. Aydın Temizer, görüşme sonrası işadamlarını halı ticareti konusunda İstanbul Serbest Bölgesine yönlendirmiştir (Temizer, 2013: 3). Aydın Temizer, Ticaret, Ulaştırma, Sanayi ve Ekonomi Bakanları ile defalarca görüşmüştür. Ulaştırma ve Ticaret Bakanıyla samimiyet kurmuştur (Temizer, 2013: 3). (H31/2010)

Türkiye tarafından, Afgan Ticaret Bakanlığına ve iş odalarına, uluslararası ticaretin kurallarıyla ilgili eğitim verilmiştir (Temizer, 2013: 6). (H32/2006)

Afganistan ticaret yasalarını, Türkiye'den almıştır (Bennett ve diğerleri, 2003: 119). (H33/2003)

02 Aralık 2004 tarihinde "Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Afganistan İslami Geçiş Devleti Arasında Ticaret ve Ekonomik İşbirliği Anlaşması" imzalanmıştır (Resmi Gazete, 2 Haziran 2005). (H34/ 2004)

27 Nisan 2005'de "Türk-Afgan Karma Ekonomik Komisyonu Birinci Dönem Toplantısı Mutabakat Zaptı" imzalanmıştır (Resmi Gazete, 10 Mayıs 2007). (H35/2005)

TBMM'nin 5587 (2007) sayılı kararıyla, 9 Mayıs 1998'de Almatı'da imzalanan Ekonomik İşbirliği Teşkilatı (EİT) Eğitim Enstitüsü Kurucu Belgesi kabul edilmiştir (Resmi Gazete, 14 Kasım 2007). (H36/2007)

27 Nisan 2005'de Ankara'da "Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Afganistan İslam Cumhuriyeti Hükümeti Arasında Uluslararası Karayolu Taşımacılığı Anlaşması" imzalanmıştır (Resmi Gazete, 30 Kasım 2010).(H37/2005)

26 Nisan 2005'de Ankara'da "Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Afganistan İslam Cumhuriyeti Hükümeti Arasında Gümrük Konularında İşbirliği ve Karşılıklı Yardımlaşma Anlaşması" imzalanmıştır (Resmi Gazete, 12 Mart 2011). (H38/2005)

24 Mart 2011'de Ankara'da "Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ve Afganistan İslam Cumhuriyeti Hükümeti Arasında Hava Ulaştırma Anlaşması" imzalanmıştır (Resmi Gazete, 8 Ağustos 2012). (H39/2011)

-Madencilik alanıyla ilgili uzlaşma: Afgan Madencilik Bakanlığının Herat'da 2011 yılında düzenlediği madenciliğin gelişmesiyle ilgili uluslararası konferansa İtalya, ABD, Türkiye, Hindistan ve Türkmenistan'dan gelen 24 şirket katılmıştır (SIGAR, 2011a: 107). (H40/2011)

17 Şubat 2011'de Ankara'da "Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Afganistan İslam Cumhuriyeti Hükümeti Arasında Enerji ve Mineral Kaynaklar Alanında İşbirliğine Yönelik Mutabakat Zaptı" imzalanmıştır (Resmi Gazete, 1 Haziran 2012). (H41/2011)

-2014 sonrasıyla ilgili uzlaşma: Aydın Temizer'e göre, Türkiye, 2014 sonrasında, Afganistan'da olacaktır (Temizer, 2013: 9). (H42/2013)

2014 sonrası için bir iyi bir de kötü senaryo vardır. Biz iyi senaryonun olacağına inanıyoruz. 2014 sonrası Afganistan'la ikili ilişkilerimizi sürdürmek üzere 1 Mart 1921'de yapılan Türkiye-Afganistan Dostluk Anlaşmasını revize edecek yeni bir anlaşma üzerinde çalışıyoruz. Bu anlaşmanın da yakın zamanda olacağını düşünüyoruz (Ak, 2013: 4, 5). (H43/2013)

Türkiye Afganistan’da, 2015-2017 arası döneminde 150 milyon dolar proje temelli kalkınma yardımında bulunmayı, ayrıca yine 2015-2017 arası dönemde Afgan Güvenlik Güçlerinin idamesine 60 milyon dolar yardım taahhüdünde bulunmayı beyan etmiştir (T.C. Dışişleri Bakanlığı, 2013: 75). (H44/2013)

-Eğitim sağlık alanında uzlaşma: Hükümetle ilişkilerimiz çok iyi seviyededir. Eğitim ve sağlık alanında ilişkiler hızla devam etmektedir (Ak, 2013: 4). (H45/2013)

-Dışişleri alanında uzlaşma: Afgan Dışişlerinin bilişim alt yapısı Türkler tarafından yapılmıştır. Afgan diplomatlara Türkiye’de eğitim verilmektedir (Ak, 2013: 4). (H46/2013)

29 Eylül 2007’de Kabil’de “Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Afganistan İslam Cumhuriyeti Hükümeti Arasında Diplomatik Pasaport Hamilleri İçin Vize Yükümlülüğünün Karşılıklı Olarak Kaldırılmasına Dair Anlaşma” imzalanmıştır (Resmi Gazete, 2 Şubat 2008). (H47/2007)

-Tarım alanında uzlaşma: Hükümetle ilişkilerde, tarımsal alana öncelik verilmesi ve TRT programlarının tercüme edilmesinin yararlı olacağını düşünmekteyiz (Ak, 2013: 4). (H48/2013)

6 Aralık 2004’de Antalya’da “Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Afganistan İslam Cumhuriyeti Hükümeti Arasında Tarım Alanında Teknik, Bilimsel ve Ekonomik İşbirliği Protokolü” imzalanmıştır (Resmi Gazete, 8 Aralık 2007). (H49/2004)

-Parlamento kararlarıyla ilgili uzlaşma: Bir keresinde Hazara lideri Muhakkık’ında açılışına katıldığı bir köprü çalışmamız oldu. Biz çalışmaya başlamadan önce o bölgede meşhur bir köprü vardı. Köprünün meşhurluğu, dünyada kadınların araba içerisinde trafik nedeniyle doğuma giderken en çok öldükleri köprü olmasından geliyordu. Puri Softa köprüsü, Kabil’in içinden geçen bir nehir üzerinde, 1 milyon insanın üzerinden geçtiği, 7 metrelik bir köprüydü. Bölgedekilerle konuştuktan sonra, bu köprüyü yeniden

yapmaya karar verdik. Talep Afganlardan geldi. Biz de ihaleye çıktık ve ihaleyi yaptık. Firmaya yer teslimine dahi gittik. Firma, oradaki köprüyü yıkacak, yerine 14 metre genişliğinde biri geliş biri gidiş iki köprü yapacaktı. İşe başladıktan sonra, Afganistan Parlamentosunun oybirliği ile aldığı kararla, inşaata izin verilmedi. Sebebi de, Amanullah Han Türkiye'ye giderken o köprüden geçmiş, orası tarihi bir köprü diye o köprüyü yıktırmadılar. Biz de onlara saygı duyduk ve o köprüyü yıkmadan diğer iki köprüyü kaydirdik. Bu köprü Afganistan Parlamentosunda oybirliği ile yıkılmasın diye karar alınan tek köprüdür (Esmer, 2013: 8). (H50/2007)

-Taliban'la müzakere konusunda uzlaşma: 2011 Kabil Konferansından sonra ABD, NATO, Pakistan ve Afganistan, Taliban'ın Katar, Türkiye veya Suudi Arabistan'da büro açması konusunda uzlaşmıştır (Cordesman, 2012: 84). Bu da Türkiye'nin bölgede barış için önemini gösteren bir örnektir. (H51/2011)

ABD ve Afganistan hükümeti tarafından, BM, Katar, Türkiye veya Suudi Arabistan barış süreci için potansiyel forum yerleri olarak düşünülmektedir (Wadhams, Cookman ve Katulis, 2012: 17). (H52/2011)

Karzai 2012 yılında, Taliban ile müzakerelerin Katar yerine Türkiye ya da Arabistan'da yapılmasını istediğini belirtmiştir (president.gov.af, 2012). (H53/2012)

-Televizyon programları ile ilgili uzlaşma: Hükümet'in veya Parlamento'nun içi ve dışındaki tutucular 2008 yılında, Tolo TV'de beş tane Hindistan programını ahlaka aykırı diye yasaklatmış ve yerine Türkiye'den dini içerikli program almışlardır (Katzman, 2012: 52). (H54/2008)

Afganistan, Hindistan, Türkiye, Pakistan, Dubai'den film ve dizi ithalatı yapmaktadır (SIGAR, 2010: 105). (H55/2010)

-Sağlık alanında uzlaşma: Türkiye-Afganistan arasında sağlık alanındaki ilişkiler 20 Nisan 2005 tarihinde imzalanan "Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Afganistan İslam

Cumhuriyeti Hükümeti Arasında Sağlık Alanında İşbirliğine Dair Anlaşma” çerçevesinde yürütülmektedir (T.C. Sağlık Bakanlığı, 2008: 12). (H56/2005)

26 Nisan 2008’de Kabil’de “Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Afganistan İslam Cumhuriyeti Hükümeti Arasında Sağlık Alanında İşbirliğine Dair Ek Protokol” imzalanmıştır (Resmi Gazete, 27 Haziran 2008). (H57/2008)

4 Haziran 2010’da Ankara’da “Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti Sağlık Bakanlığı ile Afganistan İslam Cumhuriyeti Ankara Büyükelçiliği Arasında Sağlık Alanında Hibe Yapılmasına Dair Anlaşma” imzalanmıştır (Resmi Gazete, 4 Eylül 2010). (H58/2010)

24 Kasım 2010’da Ankara’da “Türkiye Cumhuriyeti Sağlık Bakanlığı ile Afganistan İslam Cumhuriyeti Halk Sağlığı Bakanlığı Arasında Sağlık Alanında Hibe Yapılmasına Dair Anlaşma” imzalanmıştır (Resmi Gazete, 15 Şubat 2011). (H59/2010)

23 Kasım 2011’de Kabil’de “Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Afganistan İslam Cumhuriyeti Hükümeti Arasında Sağlık Alanında İşbirliğine Dair Anlaşmaya Ek Afgan Hastaların Türkiye’de Ücretsiz Tedavisine İlişkin Protokol” imzalanmıştır (Resmi Gazete, 24 Mart 2012). (H60/2011)

-Maliye alanında uzlaşma: 15 Şubat 2008’de Ankara’da “Türkiye Cumhuriyeti Maliye Bakanlığı Mali Suçları Araştırma Kurulu Başkanlığı (MASAK) ile Afganistan Merkez Bankası Mali İşlemler ve Raporlar Merkezi (FinTRACA) arasında karapara aklama ve terörizmin finansmanı ile ilgili istihbarat değişiminde İşbirliğine dair mutabakat muhtırası” imzalanmıştır (Resmi Gazete, 13 Mayıs 2008). (H61/2008)

5.2.2. Tarafsızlık Halindeki Faaliyetler

5.2.3. Çatışma Halindeki Faaliyetler

-Yardımların kullanılmasıyla ilgili çatışma: Tüm dünya Afganistan’a yardımcı olmaya çalışmaktadır. Türkiye, Afganistan’a yüz milyondan fazla para harcamıştır. Türkiye

okul, polis vb. her konuda destek vermektedir. Maalesef Türkiye, okul kuruyor, teslim ediyor ama okuyan yoktur. Klinik yapıyor, işleten yoktur (Erdem, 2013: 4). (H62/2011)

-Yerli yatırımcılarla ilgili çatışma: Haşim Erdem, Karzai ilk Cumhurbaşkanı olduğunda onunla görüşmüştür. Görüşme sırasında Karzai'ye, "Sen halkı korkaklaştırıyorsun." demiştir. Haşim Erdem'e göre, Karzai, eski komutanı alıp, bir milyon doları varsa, bir milyon dolar daha verip fabrika kurdurmuştur. Eski komutanlar da, "Biri gelir, benim fabrikamı bombalar." diyerek birbirinden korkar duruma gelmiştir. Hâlbuki Afganistan'ın, Eski Sovyetler Birliği ülkelerinde, Dubai'de çok tecrübeli yatırımcıları vardır. Hükümet, bunlara engel olmuştur. Hükümet, tecrübeli yatırımcıların Afganistan'da, yüksek pay vermeden yatırım yapmasının önünü kesmiştir. Bu nedenden dolayı Afgan sermayesi yurt dışına kaçmıştır (Erdem, 2013: 6). (H63/2011)

-Sağlık turizmiyle ilgili çatışma: Türkiye, Afganistan'da bulunan sağlık turizmi potansiyelinden faydalanamamaktadır. Çünkü, Afgan vatandaşları Türkiye'de vize sorunları yaşamaktadırlar (Erdem, 2013: 8). (H64/2011)

-Projelerle ilgili çatışma: Direkt hükümetle çalışırsanız bazı dezavantajları vardır. En önemli dezavantajı: Kabil'deki bakanlığa gidip neye ihtiyacınız var diyerek sadece onların yönlendirmesiyle iş yaparsanız, çok yanlış projelere girebilirsiniz. Gittiğimiz köylerde okul ihtiyaçlarını sorduğumuzda, Kabil'deki Bakanlığın orda okul olup olmadığından haberi olmadığı durumlarla karşılaştık. Bakanlığın öğrencilerin sayısından haberi olmadığı durumları gördük (Esmer, 2013: 6). (H65/2007)

-Geçici Yönetimin kurulmasıyla ilgili çatışma: Türkiye, Sınırsız Özgürlük Harekâtı (OEF) sonrası Geçici Yönetimin kurulması çalışmalarına katılmıştır. Hatta Bonn süreci öncesi Zahir Şah taraftarları ve Kuzey İttifakının Ankara'da buluşması düşünülmüş; ancak değişik nedenlerden dolayı bu buluşma gerçekleşmemiştir (Özcan, 2002: 383) (H66/2002)

-ANA'yı kurmayla ilgili çatışma: Bonn sonrası Türkiye, Afgan Mili Ordusunu kurmaya talip olmuştur (Özcan, 2002: 395). Ancak SSR'nin uygulanmasında bu görevin liderliği ABD'ye verilmiştir. (H67/2002)

-General Dostum'un sürgün edilmesiyle ilgili çatışma: Türkiye, General Dostum'un Afganistan'dan uzaklaştırılmasını istememiştir. Türkiye 2009 yılındaki seçimlerde Dostum'un Karzai'ye destek vermesi konusunda hükümetle anlaşarak Afganistan'a geri dönmesini sağlamıştır (Katzman, 2012: 16). (H68/2009)

-Tutuklanan veya kaçırılan Türk vatandaşlarıyla ilgili çatışma: Türkiye, Afganistan ve Pakistan dâhil kaçırılan veya tutuklanan vatandaşları konusunda tedirginlik yaşamaktadır. Bunlardan 47'sinin gerekli girişimler yapılarak yurda dönmesi sağlanmıştır (T.C. Dışişleri Bakanlığı, 2013: 98). (H69/2011)

5.3. Türkiye'nin Taliban İle Politik İlişkileri

5.3.1. Uzlaşma Halindeki Faaliyetler

-Barış süreciyle ilgili uzlaşma: Türkiye her kesimle temasını sürdürmelidir (Taliban dâhil). Taliban bile Türkiye'ye sıcak bakmaktadır (Çetin, 2013: 17). Hikmet Çetin, barışın Taliban'la görüşmeden olmayacağı kanaatindedir (Çetin, 2013: 16). (T1/2006)

“Afganistan'da barış nasıl sağlanır?” çalışmasında, Taliban'a “Görüşmeler nerde olsun?” ve “Türkiye'yi ister misiniz?” soruları yöneltilmiştir. Taliban “Çok isteriz; ama önce askerleri gitsin.” diye yanıt vermiştir. Hikmet Çetin'e göre; görüşmelerin yapılacağı en iyi yer, Türkiye'dir (Çetin, 2013: 18). Bu arada “Afganistan'da barış nasıl sağlanır?” çalışmasında, Taliban'a “Hikmet Çetin Bey'i tanıyor musunuz?” diye de sorulmuştur. Taliban temsilcileri: “Yüz yüze görüşmedik; ama onu koruyorduk.” demiş, “Nasıl koruyordunuz?” diye sorulunca, “Biz ona karışmıyorduk.” diye eklemiştir (Çetin, 2013: 17). (T2/2006)

Günümüzde Taliban, istediği şartlar yerine gelirse; Türkiye'de barış görüşmelerinin yapılmasından yanadır (Çetin, 2013: 17). (T3/2006)

2011 Kabil Konferansından sonra ABD, NATO, Pakistan ve Afganistan, Taliban'ın Katar, Türkiye veya Suudi Arabistan'da büro açması konusunda uzlaşmıştır

(Cordesman, 2012: 84). Bu uzlaşı Türkiye'nin bölgede barış için önemini gösteren bir örnektir. (T4/2011)

-Seçimle ilgili uzlaşma: Seçimle ilgili olarak, Haşim Erdem, Hikmetyar'la ve Taliban'la görüşmüştür. Hikmetyar ve Taliban, "Türkiye Müslüman bir ülke, onun desteklediği bir aday başa gelsin." demektedirler. (Erdem, 2013: 5). Türkiye Cumhuriyeti, tüm kesimleri görüşmek için Türkiye'de toplamalıdır (Erdem, 2013: 5). (T5/2011)

-İkili ilişkilerle ilgili uzlaşma: Aydın Temizer, Kandahar'a gittiğinde, direkt Taliban yetkilileriyle görüşmemiştir. Ancak görüştüğü kişiler Taliban sempatanıdır (Temizer, 2013: 4). (T6/2010)

Taliban'ın ABD'nin kara listesinde yer alan liderlerinden biri, Türkiye'nin girişimleri ile kara listeden çıkarılmıştır (Burget, 2013: 11). (T7/2011)

NATO'nun 2001-2011 yılları arası çatışmalarda zayıf oranları incelendiğinde hiç Türk bulunmamaktadır (Brooking Institute, 2012: 11). (T8/2011).

-Faaliyetler konusunda uzlaşma: Taliban bile Türklere karşı saldırmıyor. Bu ne demek oluyor? Türklerin yaptığı işler Afganlar tarafından kabul ediliyor. Bu yumuşak güçtür. Türkiye bu işi çok iyi yaptı. Daha iyi de yapabilir (Hayri, 2013: 9). (T9/2011)

Türkiye 2010 yıl sonu itibariyle, Afganistan'daki 34 vilayetin 27'sinde en az bir proje gerçekleştirilmiştir (Türesin, 2013: 3). Taliban kontrolündeki bölgelerde bile Türk görevliler rahat çalışabilmektedir (Aydemir, 2010: 40). (T10/2010)

5.3.2. Tarafsızlık Halindeki Faaliyetler

-Şeriat kurallarıyla yönetim konusunda tarafsızlık: Türkiye, Taliban'ın "şeriat devlet"ini güçlü olarak istemesi karşısında, İslam ve şeriat yasaları konusunda tarafsız bir duruş sergilemektedir (Dobbins, 2012: 54). (T11/2011)

-Silahlı çatışma konusunda tarafsızlık: Taliban'ın 2012 yılında, Kabil ile ülkenin doğusundaki Celalabad, Gardez ve Pul-i Alem kentlerinde eş zamanlı olarak yaptığı 10 kadar saldırıda ABD, Almanya, İngiltere büyükelçilikleri, hükümet binaları ve NATO üsleri hedef alınmıştır. Türkiye Büyükelçiliği'ne ya da Türk askerî unsurlarına yönelik doğrudan bir saldırı olmamıştır. Bu yüzden Türk askerleri tarafından silahlı bir mukabele de yaşanmamıştır (www.mfa.gov.tr, 2012). (T12/2012)

5.3.3. Çatışma Halindeki Faaliyetler

-Seçimle ilgili çatışma: Taliban tarafından, seçim öncesi, bayanların seçime katılmaması tehdidi ortaya atılmıştır. Seçim sonrası da bayan milletvekilleriyle ilgili "Meclise "burka" ile mi gidecekler?" ve "Haremlik-selamlık olacak mı?" sorunları yaşanmıştır. Hikmet Çetin, ısrarla bunların olmayacağını belirtmiştir (Çetin, 2013: 18). (T13/2006)

-Güvenlik desteğiyle ilgili çatışma: Türkiye Afganistan'a güvenlik desteğinin devamından yanadır (Dobbins, 2012: 54). (T14/2011)

-Tutuklanan veya kaçırılan Türk vatandaşları: Türkiye, Afganistan ve Pakistan dâhil kaçırılan veya tutuklanan vatandaşları konusunda tedirginlik yaşamaktadır. Bunlardan 47'sinin gerekli girişimler yapılarak yurda dönmesi sağlanmıştır (T.C. Dışişleri Bakanlığı, 2013: 98). (T15/2011).

5.4. Türkiye'nin Savaş Ağaları (Warlords) İle Politik İlişkileri

5.4.1. Uzlaşma Halindeki Faaliyetler

-Seçimlerle ilgili uzlaşma: 2004 Seçimlerinde, bazı yerlerde insanların ikinci kez oy kullandığı kanıtlanmıştır. Bunun üzerine Yunus Kanuni ve arkadaşları (en çok oy alan ikinci kişi), seçimin meşruiyetini tartışmaya başlamışlardır. Hikmet Çetin ve ekibi tarafından, bu problem uzun görüşmeler sonucu çözülmüştür (Çetin, 2013: 7). (S1/2004)

-İkili ilişkilerle ilgili uzlaşma: Afganistan’da ister devlete bağlı olsun, ister olmasın; ister iktidardakiler olsun, ister muhalifler olsun; ister sivil muhalif olsun, ister silahlı muhalif olsun herkes Türkiye’ye karşı her zaman sevgi ve sempati duymaktadır (Kayani, 2013: 5). Kuzeyden-güneye, doğudan-batıya bütün Afganistan’da, Türkiye öncelikle Osmanlı İmparatorluğu’nun mirasçısı olarak görülmektedir (Kayani, 2013: 5). (S2/2001)

Aydın Temizer, General Dostum’la Kabil’de bir toplantıda tanışmıştır. İsmail Han’la Herat’ta, Enerji Bakanı iken bir sefer görüşmüştür (Temizer, 2013: 4). (S3/2010)

Yerel aktör diyebileceğimiz aktörlerle Türkiye’nin ilişkileri iyi seviyededir (Ak, 2013: 4). Kuzeyde Raşit Dostum ve diğer bölgelerdeki bölgesel liderlerle de iyi ilişkilerimiz sürmektedir (Ak, 2013: 4). (S4/2011)

Direkt hükümetle çalışırsanız bazı dezavantajları vardır. En önemli dezavantajı, Kabil’deki bakanlığa gidip “Neye ihtiyacınız var?” diyerek sadece onların yönlendirmesiyle iş yaparsanız; çok yanlış projelere girebilirsiniz. Ama tam tersi sahaya inerek, gezerek, yerinde ihtiyaçları görerek iş yaparsanız; çok daha gerçekçi projeler yapabilirsiniz. Gittiğimiz köylerde okul ihtiyaçlarını sorduğumuzda, Kabil’deki Bakanlığın orda okul olup olmadığından haberi olmadığı durumlarla karşılaştık. Bakanlığın öğrencilerin sayısından haberi olmadığı durumları gördük. Biz, bölgelerin ileri gelenlerini de dinledik, onların dediklerini de yaptık. Bazı yerlerde gezerken “Ben Türkiye’den, TİKA’dan geldim.” dediğimde inandıramadığım durumlar oldu. Çünkü, kimse o güne kadar gelip onlara ne ihtiyacı olduğunu sormamış. Halkla birebir ilişkiye girmek bize Afganistan’da çok büyük avantaj sağlamıştır (Esmer, 2013: 6). (S5/2007)

Türkiye tüm grupları ortak paydada birleştirebilecek güçtedir. Komutanlarla arası iyidir (Burget, 2013: 11). (S6/2011)

Raşit Dostum 2005 yılında Türkiye’ye sığınmıştır (Carter ve Clark, 2010: 35). (S7/2005)

Türkiye, Çümbüş Partisi ve Dostum'a 2001 sonrası süreçte çok destek vermiştir (Dorrnsoro, 2009: 15). (S8/2011)

Başbakan 2011 yılında Dolmabahçe sarayında Afganistan Halkının İslami Birlik Partisi (HVMİA) Başkanı Üstad Muhammed Muhakkık'la görüşmüştür (www.basbakanlik.gov.tr, 2011). (S9/2011)

Cumhurbaşkanı 2011 yılında Çankaya köşkünde Afganistan Cemiyet-i İslami Partisi Başkanı Salahuddin Rabbani ile görüşmüştür (www.tccb.gov.tr, 2011). (S10/2011)

-Siyasal alanda uzlaşma: 2009 seçimlerinde, General Dostum ve Muhakkık çok ilginç şekilde Karzai'yi desteklemiştir. Türkiye'nin bunda rolü büyüktür (Burget, 2013: 6). (S11/2009)

Çümbüş Partisi'nin Resmi Lideri 2004 yılından sonra Seyid Nurullah olmasına rağmen, Özbekler arasında çok destek gören General Dostum partinin de-facto lideri konumundadır. Zamanının çoğunu Türkiye ve Cevizcan arasında geçirmektedir (Medhi ve Saltmarshe, 2011: 48). Buradan da anlaşılmaktadır ki, Türkiye'nin Dostum'a desteği sürmektedir. (S12/2011)

Afganistan Yüksek Barış Konseyi'nin 2011 yılında öldürülen başkanı Burhaneddin Rabbani'nin yerine oğlu Selahaddin Rabbani getirilmiştir (president.gov.af, 2012). Selahaddin Rabbani'nin Türkiye'de büyükelçilik yapmış olması, Türkiye'ye yakınlığını göstermektedir. (S13/2011)

-General Dostum'un sürgün edilmesi: Türkiye, General Dostum'un Afganistan'dan uzaklaştırılmasını istememiştir. Türkiye, 2009 yılındaki seçimlerde Dostum'un Karzai'ye destek vermesi konusunda hükümetle anlaşarak Afganistan'a geri dönmesini sağlamıştır (Katzman, 2012: 16). (S14/2009)

5.4.2. Tarafsızlık Halindeki Faaliyetler

5.4.3. Çatışma Halindeki Faaliyetler

-İkili ilişkilerle ilgili gizli çatışma: Haşim Erdem, savaş ağalarından en zayıfının kendisi olduğunu söylemektedir. Haşim Erdem, diğer savaş ağalarından hiçbiriyle savaşmamıştır. Haşim Erdem'e, diğer savaş ağaları şöyle söylemektedir: "Sen gelirsən şundan daha iyi, sen bizim dostumuzsun.", "Sen Türk kökenlisin, bana düşman olmazsın" diye de eklemektedirler (Erdem, 2013:6). (S15/2011)

5.5. Türkiye'nin Uyuşturucu Endüstrisi İle Politik İlişkileri

5.5.1. Uzlaşma Halindeki Faaliyetler

-Haşhaş sorununun çözümüyle ilgili uzlaşma: Hikmet Çetin, haşhaşın çözümü için halkı dinlemiştir. Haşhaşın, halkın geçim kaynağı olduğunu görmüştür. Batı, haşhaşı bir türlü böyle görememiştir. Haşhaş tarlalarını yakarak, bahçeleri sökerek çözmeye çalışmıştır. Böyle yapılıncı halk, Taliban'ın kucığına itilmiştir (Çetin, 2013: 11). (U1/2006)

Haşhaştan elde edilen kırk-elli milyar doların, Afgan halkına giden miktarı iki milyar dolardır. Brüksel dâhil uluslararası toplantılarda, Hikmet Çetin, uluslararası topluma haşhaş sorunun çözümü hakkındaki düşüncelerini anlatmıştır (Çetin, 2013: 11). (U2/2006)

Hikmet Çetin'in haşhaş projesiyle, on yılda haşhaş sorunu çözülecek, sadece çözülmeyecek, ayrıca bir toplumsal kalkınma projesi meydana getirilecekti. Projeye göre; her İl'de bir banka kurulacak; O bankalar üreticiye gübre, makine, tohum, ne gerekiyorsa bedava verecek; üretilen mallara alım garantisi verecekti (Çetin, 2013: 12). Proje için sadece otuz milyar dolar, yılda üç milyar dolar, finansman gerekmekteydi. Ancak yıllık on sekiz milyar dolar askeri harcamaya hiç kimse bir şey demezken, yılda

üç milyar dolar kalkınma için gerekli olduğunda, kimse elini taşın altına koymamıştır (Çetin, 2013: 12). (U3/2006)

Afganistan'da, savaş ekonomisi hâkimdir. Halk, ya Taliban'a katılıp savaştacak ya da haşhaş ekecektir. Uyuşturucuyu azaltmak için, halka iş imkânı yaratmak gerekmektedir (Erdem, 2013: 6). (U4/2011)

Haşhaşın yerini alabilecek ürünler konusunda ilgili, Türkiye'den bir firma, gül yağı projesiyle Afganistan'a gitmiştir (Temizer, 2013: 5). (U5/2010)

5.5.2. Tarafsızlık Halindeki Faaliyetler

5.5.3. Çatışma Halindeki Faaliyetler

-Uyuşturucu trafiği konusunda çatışma: Afganistan'dan başlayan yasa dışı uyuşturucu trafiği, bölgedeki tüm ülkelerin istikrarını etkilemektedir (Gleason, Hanks ve Bosin, 2009, 283). Afganistan kökenli uyuşturucu kaçakçılığı ve kaçak göç sorunundan direkt etkilenen ülkelerden biri de Türkiye'dir (Çınarlı, 2009: 158, 159). (U6/2009)

Afganistan'dan Balkanlara giden uyuşturucu rotası, İran ve Türkiye'yi kapsamaktadır. Türkiye üzerinden yıllık 82 bin ton uyuşturucu geçişi olmaktadır (UNODC, 2011: 8). (U7/2011)

5.6. Türkiye'nin Pakistan İle Politik İlişkileri

5.6.1. Uzlaşma Halindeki Faaliyetler

-Siyasi ilişkilerle ilgili uzlaşma: Türkiye-Afganistan-Pakistan üçlü mekanizması Hikmet Çetin oradayken başlamıştır. Başlangıç düşüncesi, Karzai'den gelmiştir. Karzai, Hikmet Çetin'e, üçlü mekanizmanın liderliğinin Türkiye'ye düşeceğini "Ne Afganlar, ne de Pakistanlılar Türkiye'den en ufak kuşku duymazlar, bir art niyet görmezler." diyerek söylemiştir. "O yüzden liderlik size düşer, bunu Türkiye yapsın" diye de

eklemiştir (Çetin, 2013: 18). Geçtiğimiz günlerde İngilizler, Pakistan ve Afganistan Devlet Başkanlarını İngiltere'ye çağırarak bir anlaşma imzalatmışlardır. Hikmet Çetin'e göre, bunu Türkiye yapmalıdır. Türkiye üçlü mekanizma ile işbirliğinin alt yapısını oluşturmuş ama sonuçlarını İngilizler almaya başlamıştır (Çetin, 2013: 16). (P1/2006)

İki ülke arası sorunlara çözüm bulmak amacıyla Türkiye öncülüğünde yapılan Üçlü Zirveler, yumuşak güç kullanımının en güzel örnekleridir. Bu platform sayesinde Türkiye ve Pakistan amaçsal olarak Afganistan'ın stabilizasyonu ve yeniden inşasına verdikleri önemi kuvvetlendirmişlerdir (Aras, Dağcı ve Çaman, 2009: 33). (P2/2011)

-Barış süreciyle ilgili uzlaşma: Pakistan'dan, Taliban liderlerini çıkartmadığımız sürece, özgür değillerdir. Taliban liderlerini hem çıkaracaksınız; hem de onların güvenliğini sağlayacaksınız. Karzai'de görüşmelerin Türkiye'de yapılmasını istemektedir. Hikmet Çetin'e göre; görüşmelerin tek elden ve tek ülkede yapılması gerekmektedir. O ülkede Türkiye'dir (Çetin, 2013: 18). (P3/2011)

2011 Kabil Konferansından sonra ABD, NATO, Pakistan ve Afganistan, Taliban'ın Katar, Türkiye veya Suudi Arabistan'da büro açması konusunda uzlaşmıştır (Cordesman, 2012: 84). Bu uzlaşma Türkiye'nin bölgede barış için önemini gösteren bir örnektir. (P4/2011)

Pakistan Devlet Başkanı Zerdari Yedinci Üçlü Zirvede "Çalışacağız, çünkü bu bizi barışa götürecektir." diyerek bu sürece duyduğu güveni belirtmiştir (www.tccb.gov.tr, 2012). (P5/2011)

-İkna konusunda uzlaşma: Türkiye, Pakistan üzerinde çok olumlu etkiye sahip bir ülkedir. Pakistan'ı Afganistan'la yaşadığı sorunlar konusunda ikna edebilir (Burget, 2013: 9). (P6/2011)

Zerdari ve Karzai'nin katıldığı 2008'de Türkiye'de yapılan toplantı, iki ülkenin ilişkilerinin daha da yakınlaştığının bir göstergesidir (Katzman, 2009: 45). (P7/2008)

-İkili ilişkilerde uzlaşma: Türkiye, Afganistan devlet inşasında, Pakistan'la ortak bir payda bulunması ve bu paydanın paylaşılması rolünü üstlenebilir (Burget, 2013: 9). (P8/2011)

-Sınır sorunları konusunda uzlaşma: Afganistan'ın tarihte, İran'la sınır sorunları olmuştur. Sınır sorunları, Türkiye aracılığıyla, 1930'larda çözülmüştür. Aynı şekilde Türkiye, Afganistan-Pakistan arasındaki sınır sorunlarının çözülmesini de sağlayabilir. Dediğim gibi Türkiye, Afganistan devlet inşasında, çok önemli bir rol üstlenebilir ve tüm grupları ortak paydada birleştirebilecek potansiyele sahiptir (Burget, 2013: 9). (P9/2011)

Türkiye, Pakistan'ın kabile bölgelerinde kalkınma, politika, ekonomi konularında daha etkin olması için oluşturulan Pakistan'ın Dostları İnisiyatifinde (DPDG) etkin rol almaktadır (White, 2008: 160; T.C. Dışişleri Bakanlığı, 2013: 76). (P10/2009)

-Ulaşım konusunda uzlaşma: 2009 yılında ilk denemesi yapılan Türkiye-Pakistan demir yolu hattının geliştirilerek Afganistan'ı da içermesi konusunda görüşmeler yapılmıştır (www.tccb.gov.tr, 2010). (P11/2009)

-Kültürel alanda uzlaşma: 24 Aralık 2010'da İstanbul'da Türkiye-Pakistan-Afganistan Kültürel Değişim Protokolü imzalanmıştır. Böylece ülkeler arası sergiler düzenlenmesine karar verilmiştir. (T.C. Kültür Bakanlığı, 2010: 195). (P12/2010)

-Askeri alanda uzlaşma: 2004 yılında Türkiye ve Pakistan, Afganistan ve bölge güvenliği konusunda görüş alışverişi yapmak amaçlı, senede iki kere toplanan Yüksek Askeri Diyalog anlaşmasını imzalamıştır (Aras, Dağcı ve Çaman, 2009: 33). (P13/2004)

-Eğitim alanında uzlaşma: 2010 yılında Türkiye, Afganistan ve Pakistan Milli Eğitim Bakanları eğitimde işbirliği protokolü imzalamıştır (www.maol.meb.gov.tr, 2010). (P14/2010)

-Ekonomi Alanında uzlaşma: 12 Aralık 2012’de Ankara’da “Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti, Afganistan İslam Cumhuriyeti Hükümeti ve Pakistan İslam Cumhuriyeti Hükümeti Arasında Ekonomik ve Ticari İşbirliği Mutabakat Zaptı” imzalanmıştır (Resmi Gazete, 12 Nisan 2013). (P15/2012)

5.6.2. Tarafsızlık Halindeki Faaliyetler

5.6.3. Çatışma Halindeki Faaliyetler

-İçişlerine karışmayla ilgili çatışma: Afganistan’ın komşularından Pakistan olsun, İran olsun, diğer İslam ülkeleri olsun, Afganistan içişlerine karışıp Afganları birbirine kırdırıştır. Ancak Türkiye hiçbir zaman böyle bir şey yapmamıştır (Kayani, 2013: 5). (P16/2001)

-Halı ticaretiyle ilgili çatışma: Önceden, Afgan halıları Pakistan üzerinden ihraç edilmekteymiş. Avrupalı alıcılar, Afgan halılarını Pakistan’a gidip görüyorlarmış. Maalesef Pakistanlılar, Afgan halılarını Pakistan halısı diye satmışlar. Afganlar bundan çok rahatsız olunca Aydın Temizer’e gelip, halı ticaretini Türkiye üzerinden yapmak istediklerini söylemişler (Temizer, 2013: 4). (P17/2010)

-Terörizmle mücadele konusunda çatışma: Türkiye terörizmle mücadele konusunda Pakistan’la amaçsal olarak çatışmaktadır (Dobbins, 2012: 54). (P18/2011)

-Tutuklanan veya kaçırılan Türk vatandaşları: Türkiye, Afganistan ve Pakistan dâhil kaçırılan veya tutuklanan vatandaşları konusunda tedirginlik yaşamaktadır. Bunlardan 47’sinin gerekli girişimler yapılarak yurda dönmesi sağlanmıştır (T.C. Dışişleri Bakanlığı, 2013: 98). (P19/2011)

5.7. Türkiye’nin Etnik Gruplar İle Politik İlişkileri

5.7.1. Uzlaşma Halindeki Faaliyetler

-Halkla ilişkilerle ilgili uzlaşma: Hikmet Çetin, halkla çok yakın temas kurabilmiştir. Otuz dört ilin yirmi ikisini karayolu ile ziyaret etmiştir (Çetin, 2013:4). Halk, her açıdan Türkleri dost görmektedir. Peştunu da öyle, Taciki de öyle, Özbeki de öyle, Hazarası da öyledir (Çetin, 2013: 13). (E1/2006)

Türkiye hakkında görüştüğüm hiç kimseden olumsuz görüş duymadım. Afganistan’da çok güzel ve ciddi ilişkilerimiz oldu. Zaten o ilişkiler olmasa Türkiye Cumhuriyeti bu kadar başarılı olamazdı (Esmer, 2013: 6). (E2/2007)

Türk askerleri halkla beraber camiye bile gidiyorlar (Hayri, 2013: 9). (E3/2011)

-Kalkınma yardımıyla ilgili uzlaşma: Türk BİE’leri, etnik ayrımcılık yapıp önce Türk bölgesine gitmemiştir. Önce Vardak, sonra da Şibirgan’da Türk BİE’leri açılmıştır (Çetin, 2013: 15). (E4/2006)

TİKA’nın aşiretlerle yardım amaçlı yaptığı görüşmelerde aşiretlere, “Hikmet Çetin Bey’i tanıyor musunuz?” diye sorulmuştur. Aşiretler, Hikmet Çetin, o bölgeye hiç gitmemiş olmamasına rağmen; Hikmet Çetin’i tanıdıklarını ve Türkiye’nin yaptıklarından memnuniyet duyduklarını belirtmişlerdir (Çetin, 2013: 17). (E5/2006)

-Kültürel ilişkilerle ilgili uzlaşma: Tüm Afganistan halkının tek arzusu, çocuğunun Afgan-Türk okullarında eğitim görmesidir. Türkiye Kültür Elçisi olarak Seyid Pısar Ali Kayani, bunu şöyle yorumlamaktadır: “Türkiye ve Afganistan’ın kültürel dokusu yakın olan iki ülke olmasından dolayı Afganistan halkının arzuladığı insan tipi bu okullardan yetişen insan tipidir.” (Kayani, 2013: 5). (E6/2011).

-Yardımlarla ilgili uzlaşma: Türkiye, Afganistan’da birbirleriyle savaşan kesimlerin birine yardım edip diğer tarafları güçsüzleştirmemiştir. Afganistan’daki bütün etnik grupların, bütün kesimlerin Türkiye’ye karşı ortak bir sevgisi vardır (Kayani, 2013: 5). (E7/2001)

-Ayrımcılık yapmama konusunda uzlaşma: Benim görüştüğüm değişik etnik grupta insanların, Türkiye’ye bakış açısı olumludur. Hepsi Türkiye’ye bir dost gözüyle

bakıyorlar. Etnik ayrımcılık yapmamasını olumlu karşılıyorlar (Burget, 2013: 11). (E8/2011).

İslam İşbirliği Teşkilatı (İİT) Genel Sekreteri Ekmeleddin İhsanoğlu, Marmara Üniversitesi'nin İstanbul'da düzenlediği "Afganistan'da barış dolu bir gelecek için İslam işbirliği projesi" konulu uluslararası toplantıda, Afganistan'ın, pırıl pırıl parlayan bir vazo olduğunu; ancak Rusların, bu vazoyu paramparça ettiğini vurgulamıştır. Günümüzde, Afgan halkları arasında yeniden bir uyum yaratılması gerektiğini belirtmiştir. Uyum için de öncelikle Afganistan'da istikrar ve güvenin sağlanması gerektiğini, böylece insanların, günlük sosyal, ekonomik, kültürel ve dini faaliyetlerini rahatlıkla gerçekleştirebileceğini ilave etmiştir. Ancak bu şekilde, güçlü bir Afgan toplumu oluşturulabileceğine inancını da eklemiştir (www.worde.org, 2011). (E9/2011)

Afgan tarihinde bir araya gelmeyen farklı mezhep grupları temsilcilerinden 140 tanesi, Marmara Üniversitesi öncülüğünde, İstanbul'da bir araya gelmişlerdir. Toplantıda; Türkiye'nin Afganistan sorunlarına bölgesel olarak çözüm bulunmasına sıcak bakan bir ülke olduğu vurgulanmıştır (crdc.gmu.edu, 2011). (E10/2011)

Cumhurbaşkanı 2012 yılında, Çankaya Köşkü'nde, Afganistan Halk Meclisi'nin ilk Türk kökenli başkanı olan Abdul Rauf İbrahimi ile görüşmüştür (www.tccb.gov.tr, 2012). (E11/2012)

Cumhurbaşkanı 2011 yılında, Çankaya Köşkü'nde, Afganistan Yüksek Barış Konseyi Başkanı Burhaneddin Rabbani ile görüşmüştür (www.tccb.gov.tr, 2011). (E12/2011)

Cumhurbaşkanı 2011 yılında, Çankaya Köşkü'nde, Afganistan Meclis Başkanı Muhammed Yunus Kanuni ile görüşmüştür (www.tccb.gov.tr, 2008). (E13/2011)

-Eğitim ve sağlık konusunda uzlaşma: Son zamanlarda, öğrenci projeleri kapsamında tüm etnik gruplardan öğrenciler, Türkiye'ye gelmektedir. Benim görüştüğüm ailelerin hepsi, Türkiye'yi, çocuklarının en çok eğitim almasını istediği ülke olarak görüyorlar.

TİKA'nın en uzak bölgelere gidip, oralarda klinik, okul yapması Afganistan halkı tarafından takdirle karşılanıyor (Burget, 2013: 11). (E14/2011)

Türkiye; eğitim alanı olsun, insanları getirip burada tedavi etmek olsun, TİKA'nın faaliyetleri olsun Afganistan'da doğru işler yapmıştır (Hayri, 2013: 9). (E15/2011)

Afgan kökenli Dr. Akram; Afganistan'da, eğitim sisteminin dünyadaki diğer ülkeler gibi teknolojiyi kullanmasının, gelişim için gerekli olduğunu söylemektedir. Diğer ülkelere verdiği örnekler sırasıyla Türkiye, ABD ve AB ülkeleridir (Azizi, 2008: 110). Dr. Akram'ın Türkiye'yi ilk önce belirtmesi, Afgan halkı için Türk eğitim sisteminin örnek olduğunun göstergesidir. (E16/2008)

-Adalet konusunda uzlaşma: Türkiye ve Afganistan ilişkilerinde İslam ön plana çıkmıştır. Özellikle, Başbakanın Davos çıkışı ve İsrail'e karşı tavrı, dünyada adalet istemesi, Afganistan halkının hoşuna gitmiştir (Hayri, 2013: 9). (E17/2011)

-Gelecek konusunda uzlaşma: Nasıl ki tarihte, Türkistan Hanlıkları, Rus ve Çin işgali öncesi düşman kuvvetlerce sarılmış ve medeni dünya ile bağlantısı kesilmişse; Afganistan'da da aynısı yapılmış ve ülke eğitimsiz ve medeniyetsiz bırakılıp, fakirleştirilmeye çalışılmıştır. Eğer tarihte Afganistan'da medeniyet, kültür, bilim, eğitim alanında bir hamle yapıldıysa bu Türkiye sayesinde olmuştur (Saray, 2002: 186). Türkiye, tarihte yaptığı gibi, hiçbir şey beklemeden Afganistan'ın iyiliği için, ona eğitim ve ekonomik desteği yapabilecek tek ülkedir. Afganlar Türkler'e "Yalnız sizin desteğinizle kurtuluruz." demektedirler (Saray, 2002: 191). (E18/2002)

5.7.2. Tarafsızlık Halindeki Faaliyetler

5.7.3. Çatışma Halindeki Faaliyetler

-Destek konusunda çatışma: Türkiye, Afganistan'daki Türkleri daha fazla destekleyebilir. Geçenlerde TRT, Afganistan Radyosu ile protokol imzalamıştır. Afganistan'dan radyocular gelip Türkiye'de eğitim görüyorlar. Bu kapsamda,

Türkiye'ye eğitim için şu ana kadar 24 kişi geldi. Maalesef aralarında hiç Türk asıllı Afgan yoktur (Hayri, 2013: 8). (E19/2012)

-Sığınmacı konusunda çatışma: Türkiye'ye, 2009 itibari ile en çok sığınmacı gelen ikinci ülke 8.969 kişiyle Afganistan'dır (TİKA, 2010: 22). (E20/2009)

Bu bölümde, 195 adet veri, Türkiye ve yedi aktör arasında uzlaşma-tarafsızlık-çatışma olarak sınıflandırılmıştır. Bazı veriler iki veya daha fazla aktör için kullanılmıştır. Tekrarlanan veriler, aynı anda birkaç aktörle ilgili olduğundan, farklı yerlerde kullanılmıştır. Ayrıca bazı aktörler için de, birbirine yakın veriler, tekrar başka kaynaklardan alıntı yapılarak yazılmıştır. Birbirine yakın verilerin bu şekilde tekrarlanması, o verinin önemini artırdığı için (diğer verilere göre ağırlığını veya yüzdesini) elemeye gidilmemiştir. Bu bölümde veriler, zaman içerisinde bir noktada kullanılmak üzere noktasal olarak tarihlendirilmiştir. Bir sonraki bölümde ise, ihtiyaç duyulan verilerin süreçsel duruma dönüştürüldüğü görülecektir.

BÖLÜM 6: UYGULAMA VE ANALİZ

Bu bölümde ilk olarak, Türkiye ve diğer aktörlerin amaçsal bazda faaliyetlerinin incelenmesi ve bağımsız değişkenin sayısallaştırılması yapılmıştır. İkinci olarak, inşacı devletlerin başarı kriterleri ve bağımlı değişkenin sayısallaştırılması yapılmıştır. En son olarak da bağımlı ve bağımsız değişken arası yapılacak karşılaştırma sonucunda oluşacak ilişkiyi görmek maksadıyla verilerin birleştirme ve analizi yapılmıştır.

6.1. Türkiye ve Diğer Aktörlerin Amaçsal Bazda Faaliyetlerinin İncelenmesi

Bu kısımda önce, Türkiye'nin diğer aktörlerle yıllara göre bir önceki bölümde karşılaştırılan faaliyetleri, amaçsal bazda uzlaşma-tarafsızlık-çatışma şeklinde gruplandırılarak karşılaştırma tablolarında incelenmiştir. Bu tablolarda, bir önceki bölümde yüzeysel olarak uzlaşma-tarafsızlık-çatışma diye ayrılan faaliyetlerden bazılarının, amaçsal bazda analiz yapılırken, yerlerinde değişme olduğuna dikkat edilmelidir. Bu kısımda ikinci olarak, karşılaştırma tablolarından sonra, çatışan amaçların aşağıda belirtilen sert/yumuşak güç araçlarından hangileri ile uzlaştırılmaya çalışıldıkları tek tek tespit edilmiştir. Ayrıca karşılaştırma tablolarından sonra, uzlaşma ve tarafsızlık halindeki amaçlar için de ilave açıklayıcı bilgiler verilmiştir.

Aktörlerin, çatışma halindeki amaçsal faaliyetleri, uzlaştırma amacıyla kullanacakları sert güç (hard-power) ve yumuşak güç (soft-power) araçları şunlardır:

(1) Sert güç (hard-power) çözüm araçları (Wagner, 2005: 2):

(a) Silahlı çatışma (Bilgin ve Eriş, 2008: 6),

(b) Karşılık beklenen ekonomik yardım.

(2) Yumuşak güç (soft-power) çözüm araçları (Yılmaz, 2008: 1-15):

(a) Hükümet politikaları,

(b) Eğitim programları,

(c) Karşılıksız yardımlar,

(d) Din (Cooper, 2004: 6).

6.1.1. Türkiye'nin Politikalarının Batılı Ülkeler İle Karşılaştırılması

Bu kısımda Türkiye ve Batı ilişkilerinde bir önceki bölümde tespit edilen 50 adet faaliyet, Tablo 6.1'de amaçsal bazda karşılaştırılmıştır. Müteakiben çatışan amaçların sert/yumuşak güç araçlarından hangileri ile uzlaştırılmaya çalışıldıkları tek tek tespit edilmiştir. Ayrıca, uzlaşma ve tarafsızlık halindeki amaçlar için de ilave açıklayıcı bilgiler verilmiştir. Verileri kodlamak için, karşılaştırma tablosunda kullanılan kısaltmalarda, aktörlerin baş isimleri ve amaç numaraları kullanılmıştır. Örnek olarak; "TC-1", önceki bölümlerde tespit edilen, Türkiye'nin devlet inşasındaki bir numaralı amacını temsil etmektedir. Bunun dışında tabloda kullanılan, diğer bir kısaltma da faaliyetlerin kısaltmasıdır. Örneğin; "B1" , bir önceki bölümde tespit edilen Batı'nın faaliyetlerinden birincisini temsil etmektedir. En son kullanılan kısaltmalar ise amaçsal durumu ve yılları gösteren kısaltmalardır. Örnek verirsek; amaçsal olarak U (uzlaşma) - T (tarafsızlık) - Ç (çatışma) anlamında kullanılmıştır. Yılları temsil amacıyla kullanılan kısaltmalar ise, yılların son rakamının kullanılması sonucu elde edilmiştir. Örneğin; 2001 (1), 2002 (2) vb. Bu kısaltmaya istisna olarak en sonda kullanılan (1), 2010 ve sonrası yılları temsil etmektedir. Ayrıca, tabloların altında "B28 çatışma, din yoluyla çözülmüştür (yumuşak güç)." vb. cümleler bulunmaktadır. Örneğin bu cümle, Batı'nın 28 numaralı faaliyetiyle Türkiye'nin amaçsal çatışma durumunda olduğunu ve Türkiye'nin bu çatışmayı yumuşak güç aracı din kullanılarak çözdüğünü ifade etmektedir. Müteakip kısımlarda kullanılan tablolarda da aynı kısaltmalar kullanılmıştır.

B15, B18, B19, B28 çatışma, din yoluyla çözülmüştür (yumuşak güç).

B22, B23, B24, B31 çatışma, karşılıksız yardımlarla çözülmeye çalışılmaktadır (yumuşak güç).

B3, B17, B25, B26, B27, B29, B30, B32, B33, B34, 35, B37, B38, B39, B44, B48 çatışma, hükümet politikalarıyla çözülmüştür (yumuşak güç).

B14, B16, B20, B5, B21, B43 çatışma, eğitim programlarıyla çözülmeye çalışılmaktadır (yumuşak güç).

H66, H67, B46, B47, B50 tarafsızlık, Türkiye, tüm kesimlere eşit mesafede durmak istemektedir.

B12, B13 tarafsızlık, Türkiye, NATO'nun içinde yer almasına rağmen bazı yanlış uygulamalardan dolayı tarafsızdır.

B6, B8, B9 uzlaşma, tarihten gelen bağlar nedeniyle ikili ilişkiler iyi seviyededir.

B1, B2, B5, B7, B10, B11, B36, B40, B41, B42, B45, B49 uzlaşma, Türkiye, Afganistan'daki başarılarıyla, sözü dinlenir duruma gelmiştir.

B4 uzlaşma, Türkiye, Afganistan'ın terörizmden kurtulmasını istemektedir.

6.1.2. Türkiye'nin Politikalarının Hükümet İle Karşılaştırılması

Bu kısımda, Türkiye ve Hükümet ilişkilerinde, bir önceki bölümde tespit edilen 69 adet faaliyet, Tablo 6.2'de amaçsal bazda karşılaştırılmıştır. Müteakiben çatışan amaçların sert/yumuşak güç araçlarından hangileri ile uzlaştırılmaya çalışıldıkları tek tek tespit edilmiştir. Ayrıca, uzlaşma ve tarafsızlık halindeki amaçlar için de ilave açıklayıcı bilgiler verilmiştir.

H50 çatışma, karşılıksız yardımlarla çözmüştür (yumuşak güç).

H62, H63, H64, H68 çatışma, hükümet politikalarıyla çözülmüştür (yumuşak güç).

H65, H69 çatışma, eğitim programlarıyla çözülmüştür (yumuşak güç).

H66, H67 tarafsızlık, Türkiye, tüm kesimlere eşit mesafede durmak istemektedir.

H54 tarafsızlık, Türkiye, radikal İslam'a karşıdır. Ancak dini konularla ilgili tarafsızdır.

H1, H2, H3, H4, H8, H11, H12, H20, H24, H25, H26, H30, H31, H43 uzlaşma, tarihten gelen bağlarla ikili ilişkiler iyi seviyededir.

H10, H27, H28, H29, H32, H33, H40, H42, H44, H45, H46, H48, H51, H52, H53, H55, uzlaşma, Türkiye, Afganistan'da askeri çözümleri ikinci plana bırakmaktadır.

H5, H6, H7, H9, H13, H14, H15, H16, H17, H18, H19, H21, H22, H23, H34, H35, H36, H37, H38, H39, H41, H47, H49, H56, H57, H58, H59, H60, H61 uzlaşma, Türkiye, yapılan anlaşmalarla, ilişkilerin iyi seviyede seyrini sağlamaktadır.

6.1.3. Türkiye'nin Politikalarının Taliban İle Karşılaştırılması

Bu kısımda Türkiye ve Taliban ilişkilerinde bir önceki bölümde tespit edilen 15 adet faaliyet, Tablo 6.3'de amaçsal bazda karşılaştırılmıştır. Müteakiben çatışan amaçların sert/yumuşak güç araçlarından hangileri ile uzlaştırılmaya çalışıldıkları tek tek tespit edilmiştir. Ayrıca, uzlaşma ve tarafsızlık halindeki amaçlar için de ilave açıklayıcı bilgiler verilmiştir.

Tablo 6.3

Türkiye İle Taliban Faaliyetlerinin Amaçsal Bazda Karşılaştırılması

TÜRKİYE	AMAÇLAR	TALİBAN																																			
		T-1									T-2									T-3									T-4								
		1	2	3	4	5	6	7	8	9	1	2	3	4	5	6	7	8	9	1	2	3	4	5	6	7	8	9	1	2	3	4	5	6	7	8	9
TC-1	U																																				
	T																																				
	Ç																																				
TC-2	U																																				
	T																																				
	Ç																																				
TC-3	U																																				
	T																																				
	Ç																																				
TC-4	U																																				
	T																																				
	Ç																																				
TC-5	U																																				
	T																																				
	Ç																																				

T1,T2, T3,T4, T5, T8, T12 çatışma, Türkiye, din sayesinde çözmüştür (yumuşak güç).

T6, T10 çatışma, karşılıksız yardımlarla çözmüştür (yumuşak güç).

T7, T9, T13, T15 çatışma, hükümet politikalarıyla çözülmüştür (yumuşak güç).

T14 çatışma, eğitim programlarıyla çözülmüştür (yumuşak güç).

T11 tarafsızlık, Türkiye, radikal İslam'a karşıdır. Ancak şeriat devletiyle ilgili tarafsızdır.

6.1.4. Türkiye'nin Politikalarının Savaş Ağaları ile Karşılaştırılması

Bu kısımda Türkiye ve Savaş Ağaları ilişkilerinde bir önceki bölümde tespit edilen 15 adet faaliyet, Tablo 6.4'de amaçsal bazda karşılaştırılmıştır. Müteakiben çatışan amaçların sert/yumuşak güç araçlarından hangileri ile uzlaştırılmaya çalışıldıkları tek tek tespit edilmiştir. Ayrıca, uzlaşma ve tarafsızlık halindeki amaçlar için de ilave açıklayıcı bilgiler verilmiştir.

S1, S11, S14, S15 çatışma, hükümet politikalarıyla çözülmüştür (yumuşak güç).

S2, S3, S4, S6, S9, S10 tarafsızlık, Türkiye, bölgesel liderlere eşit mesafede durmaya çalışmaktadır.

S5 uzlaşma, Türkiye, yardım projelerini, bölgesel liderlere sorarak ve onların düşüncelerini alarak yapmaktadır.

S7, S8, S12 uzlaşma, Türkiye Dostum'a ve Cümbüş partisine Afganistan'daki Türkleri desteklemek için öncelik vermektedir.

S13 uzlaşma, Türkiye, barış sürecinde, herkesle arası iyi olan tek ülke olduğundan desteği önemlidir.

6.1.5. Türkiye'nin Politikalarının Uyuşturucu Endüstrisi İle Karşılaştırılması

Bu kısımda Türkiye ve Uyuşturucu Endüstrisi ilişkilerinde bir önceki bölümde tespit edilen 7 adet faaliyet, Tablo 6.5'de amaçsal bazda karşılaştırılmıştır. Müteakiben çatışan amaçların sert/yumuşak güç araçlarından hangileri ile uzlaştırılmaya çalışıldıkları tek tek tespit edilmiştir. Ayrıca, uzlaşma ve tarafsızlık halindeki amaçlar için de ilave açıklayıcı bilgiler verilmiştir.

Tablo 6.5

Türkiye İle Uyuşturucu Endüstrisi Faaliyetlerinin Amaçsal Bazda Karşılaştırılması

		UYUŞTURUCU ENDÜSTRİSİ																													
	AMAÇLAR	U-1										U-2										U-3									
		1	2	3	4	5	6	7	8	9	1	1	2	3	4	5	6	7	8	9	1	1	2	3	4	5	6	7	8	9	1
TÜRKİYE	TC-1	U																													
		T																													
		Ç																													
	TC-2	U																													
		T																													
		Ç						U2													U6	U7									
	TC-3	U																													
		T																													
		Ç																													
	TC-4	U																													
		T																													
		Ç																													
	TC-5	U																													
		T																													
		Ç																													

U2, U3 çatışma, karşılıksız yardımlarla çözüleceği düşünülmektedir (yumuşak güç).

U6, U7 çatışma, hükümet politikalarıyla çözülmeye çalışmaktadır (yumuşak güç).

U5 çatışma, eğitim programlarıyla çözüleceği düşünülmektedir (yumuşak güç).

U1,U4 uzlaşma, Türkiye, halkın geçim kaynağı bulamamasından dolayı, uyuşturucu üretimi yaptığını değerlendirmektedir.

6.1.6. Türkiye'nin Politikalarının Pakistan İle Karşılaştırılması

Bu kısımda Türkiye ve Pakistan ilişkilerinde bir önceki bölümde tespit edilen 19 adet faaliyet, Tablo 6.6'da amaçsal bazda karşılaştırılmıştır. Müteakiben çatışan amaçların sert/yumuşak güç araçlarından hangileri ile uzlaştırılmaya çalışıldıkları tek tek tespit edilmiştir. Ayrıca, uzlaşma ve tarafsızlık halindeki amaçlar için de ilave açıklayıcı bilgiler verilmiştir.

P4, çatışma, Türkiye, din sayesinde çözmüştür (yumuşak güç).

P3, P9, P16, P17, P18, P19 çatışma, hükümet politikalarıyla çözülmüştür (yumuşak güç).

P1, P2, P5, P6, P7, P8 uzlaşma, Türkiye, Pakistan-Afganistan arasında arabuluculuk yapmaya sıcak bakmaktadır.

P10, P11, P12, P13, P14, P15 uzlaşma, Türkiye, anlaşmalarla Pakistan'ı desteklemektedir.

6.1.7. Türkiye'nin Politikalarının Etnik Gruplar İle Karşılaştırılması

Bu kısımda Türkiye ve Etnik Gruplar ilişkilerinde bir önceki bölümde tespit edilen 20 adet faaliyet, Tablo 6.7'de amaçsal bazda karşılaştırılmıştır. Müteakiben çatışan amaçların sert/yumuşak güç araçlarından hangileri ile uzlaştırılmaya çalışıldıkları tek tek tespit edilmiştir. Ayrıca, uzlaşma ve tarafsızlık halindeki amaçlar için de ilave açıklayıcı bilgiler verilmiştir.

Tablo 6.7

Türkiye İle Etnik Grupların Faaliyetlerinin Amaçsal Bazda Karşılaştırılması

	AMAÇLAR	ETNİK GRUPLAR																																
		E-1											E-2											E-3										
		1	2	3	4	5	6	7	8	9	1	1	2	3	4	5	6	7	8	9	1	1	2	3	4	5	6	7	8	9	1			
TÜRKİYE	TC-1	U																												E11				
		T																													E19			
	TC-2	Ç																																
		U																																
	TC-3	T																																
		Ç																													E20			
	TC-4	U																																
		T						E5																							E8 E12 E13 E15			
	TC-5	Ç																													E3 E17 E18			
		U																													E6 E9 E10 E14			
	TC-5	T																																
		Ç																																

E3, E9, E10, E17 çatışma, Türkiye, din sayesinde çözmüştür (yumuşak güç).

E18 çatışma, Türkiye, karşılıksız yardımlarla çözmüştür (yumuşak güç).

E4, E20 çatışma, hükümet politikalarıyla çözülmüştür (yumuşak güç).

E6, E14, E16 çatışma, eğitim programlarıyla çözülmüştür (yumuşak güç).

E1, E2, E5, E7, E8, E12, E13, E15, E19 tarafsızlık, Türkiye, tüm etnik gruplara aynı mesafede durmaya çalışmaktadır.

E11 uzlaşma, Türkiye, Afganistan'da yaşayan Türklerin yönetimde yer almasını desteklemektedir.

6.2. İnşacı Devlet Başarı Kriterleri

Kurumsallaşmaya öncelik verme, devlet inşasının başarısını inşacı devletlerin girdilerine göre tanımlayan bir yaklaşımdır. Bu yaklaşıma göre inşacı devlet inşa edilen ülkeye ne kadar çok para, asker, zaman vb. ayırırsa başarı olasılığı artmaktadır. Çalışmada bu kabulden yola çıkarak, 2001 sonrası dönemde Türkiye'nin, ANDS (Afgan Ulusal Kalkınma Stratejisi) hedeflerine uygun olarak, güvenlik ve savunma, anayasal kurumların kurulması ve güçlendirilmesi, ekonomi ve temel ihtiyaçların karşılanması, sağlık, eğitim alanlarında yaptığı katkılar üçüncü bölümde incelenmiştir. Bu kısımda üçüncü bölümde incelenen alanlardan ölçümün karmaşıklığını azaltmak için inşacı devlet başarı kriteri olarak; güvenlik ve savunma, anayasal kurumların kurulması ve güçlendirilmesi, ekonomi ve temel ihtiyaçların karşılanması alanlarında veriler kullanılmıştır. Bağımsız değişkenin ölçüm birimi adet olduğundan, bağımlı değişkenin ölçümü için de adet içeren veriler tercih edilmiştir. Güvenlik ve savunma alanı verileri için Türkiye'nin Afganistan'daki yıllık asker sayıları, anayasal kurumların kurulması ve güçlendirilmesi alanı için TİKA yıllık proje ve faaliyet sayıları, ekonomi ve temel ihtiyaçların karşılanması alanı için Türk firmaları yıllık iş alındı sayıları kullanılmıştır. Bu üç alanda tespit edilen verilerden yıllık artma ve azalmaların daha net görülebilmesi için asker sayıları, şekillerdeki gösterimlerde 10'a bölünerek kullanılmıştır. Türkiye'nin, Afganistan devlet inşasında girdi olarak kabul edilen verileri Tablo 6.8'de gösterilmiştir.

Tablo 6.8

Türkiye Afganistan Devlet İnşası Başarı Girdileri

		İNŞACI DEVLET BAŞARI GİRDİLERİ (TÜRKİYE)										
		2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
VERİLER	TİKA PROJE VE FAALİYET SAYILARI*	-	-	-	-	51	120	87	70	72	48	101
	TÜRK FİRMALARI İŞ SAYISI**	-	7	30	58	50	48	38	40	72	-	-
	TSK ASKER SAYISI***	-	-	-	161	-	-	-	760	730	1740	1840

Kaynak: Bu tabloyu oluşturmak için aşağıda belirtilen dört kaynak kullanılmıştır.

*TİKA 2005-2011 Yılları Arası Afganistan Proje ve Faaliyetleri (24 Mart 2012) (Bkz. EK-2)

** Aydın TEMİZER -Kabil Büyükelçiliği Ticaret Müşaviri- (2010). Afganistan Ülke Raporu. Kabil Ticaret Müşavirliği. Kabil. s.14. ve İş Alındı Listesi (Bkz. EK-4)

*** Brookings Institute (2005, 2008, 2009, 2010, 2011). Brookings Afghanistan Index. Livingston. s. 5-11.

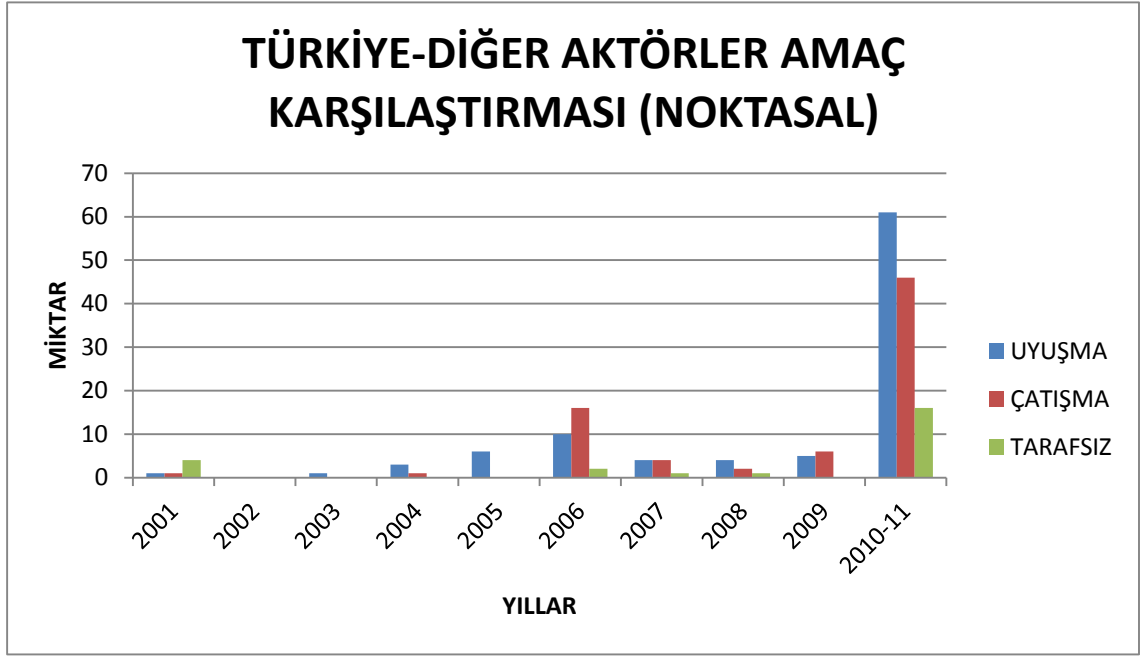
6.3. Verileri Birleştirme Ve Analiz

Bu kısımda öncelikle bağımsız değişkene ait veriler sırasıyla karşılaştırma yapılacak duruma getirilmiştir. Müteakiben bağımlı değişken olarak tespit edilen veriler ve bağımsız değişken arasında karşılaştırma yapılmıştır. 6.1'inci kısımda tespit edilen faaliyetlerin amaçsal bazda karşılaştırılması, tüm verilerin sadece bir yılı etkilediği noktasal durumda, Tablo 6.9'da ve değerlendirme yapmayı kolaylaştıran Şekil 6.1'de gösterilmiştir. Şekilden anlaşıldığı üzere, 2006 ve 2010+ sonrası yıllarda yaşanan yükseliş ve ayrıca bu iki dönem dışındaki düşük seyir ortaya çıkan şeklin genel özelliğidir.

Tablo 6.9

Türkiye'nin Amaçlarının Sayısal Karşılaştırılması (Noktasal)

		TÜRKİYE (AMAÇLARIN SAYISAL KARŞILAŞTIRMASI (NOKTASAL))											
		2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010/2011	TOPLAM	TOPLAM
BATI	U	1						1	1	1	12	16	50
	T										5	5	
	Ç						8	2	1	1	17	29	
HÜKÜMET	U			1	2	5	6	2	2	2	39	59	69
	T	2							1			3	
	Ç							2		1	4	7	
TALİBAN	U											-	15
	T										1	1	
	Ç						4				10	14	
SAVAŞ AĞALARI	U					1		1			3	5	15
	T	1									5	6	
	Ç				1					2	1	4	
UYUŞTUR. END.	U						1				1	2	7
	T											-	
	Ç						3			1	1	5	
PAKİSTAN	U				1		3		1	2	5	12	19
	T											-	
	Ç	1									6	7	
ETNİK GRUPLAR	U										1	1	20
	T	1					2	1			5	9	
	Ç						1		1	1	7	10	
YILLIK TOPLAM	U	1		1	3	6	10	4	4	5	61	95	-
	T	4					2	1	1		16	24	
	Ç	1			1		16	4	2	6	46	76	
TOPLAM	GENEL	6	-	1	4	6	28	9	7	11	123	-	195

Şekil 6.1: Türkiye'nin Amaçlarının Sayısal Karşılaştırılması (Noktasal)

Türkiye'nin amaçlarının diğer aktörlerle noktasal karşılaştırılmasından sonra, noktasal olarak bir önceki bölümde tespit edilen faaliyetlerden süreçsel veri oluşturanların tespit edilmesi gerekmiştir. Süreçsel durumlar, ortaya çıkarılmaya çalışılan yıllık amaçsal karşılaştırma şeklinin daha gerçekçi elde edilmesini sağlayacaktır. Bu amaçla önce, sırasıyla süreçsel durum içeren veriler ve kapsadığı dönemler aşağıya çıkarılmış, müteakiben de süreçsel karşılaştırmayı gösteren şekil oluşturulmuştur. Görüldüğü üzere, Şekil 6.2'nin genel karakteristiği, noktasal şekle yakın olmakla beraber, süreçsel karşılaştırma sayesinde şekildeki dalgalanmalar daha net görülmeye başlanmıştır. Ayrıca süreçsel şekilde, 2010 ve 2011 yılları verileri, noktasaldan şekilden farklı olarak birbirinden ayrılmıştır.

1. Süreçsel Karşılaştırma Verileri

a. Batı

B1(2004-2007)T,	B13(2002-2012)T,	B15(2004-2006)Ç,	B14(2004-2006)Ç,
B16(2004-2006)Ç,	B17(2004-2007)Ç,	B18(2004-2007)Ç,	B19(2002-2010)Ç,
B21(2002-2006)Ç,	B23(2004-2006)Ç,	B25(2004-2006)Ç,	B26(2002-2009)Ç,
B27(2002-2011)Ç,	B29(2002-2011)Ç,	B30(2002-2011)Ç,	B32(2002-2010)Ç,
B33(2004-2010)Ç,	B39(2004-2007)Ç,	B40(2007-2012)U,	B41(2004-2007)U,

B43(2006-2007)U, B46(2002-2009)T, B50(2002-2013)U, B10(2010)U, B20(2010)Ç, B22(2010)Ç, B35(2010)Ç, B36(2010)U, B37(2010)Ç, B38(2010)Ç, B48(2010)U, B49(2010)U.

b. Hükümet

H1(2004-2006)U, H2(2004-2006)U, H3(2002-2013)U, H12(2004-2006)U, H22(2004-2011)U, H24(2002-2011)U, H26(2002-2011)U, H28(2002-2011)U, H29(2001-2011)U, H30(2004-2010)U, H31(2004-2010)U, H45(2002-2013)U, H46(2002-2011)U, H50(2004-2007)U, H55(2006-2010)U, H62(2002-2011)Ç, H63(2002-2011)Ç, H64(2002-2011)Ç, H65(2004-2007)Ç, H69(2002-2011)Ç, H10(2010)U, H14(2010)U, H19(2010)U, H58(2010)U, H59(2010)U.

c. Taliban

T1(2004-2006)Ç, T2(2004-2006)Ç, T3(2004-2006)Ç, T6(2004-2010)Ç, T8(2001-2011)Ç, T10(2002-2010)Ç, T11(2001-2011)T, T13(2004-2006)Ç, T15(2002-2011)Ç.

d. Savaş Ağaları

S2(2001-2011)Ç, S3(2004-2010)Ç, S4(2001-2011)T, S5(2004-2010)U, S6(2002-2011)T, S8(2001-2011)U, S12(2004-2011)U.

e. Uyuşturucu Endüstrisi

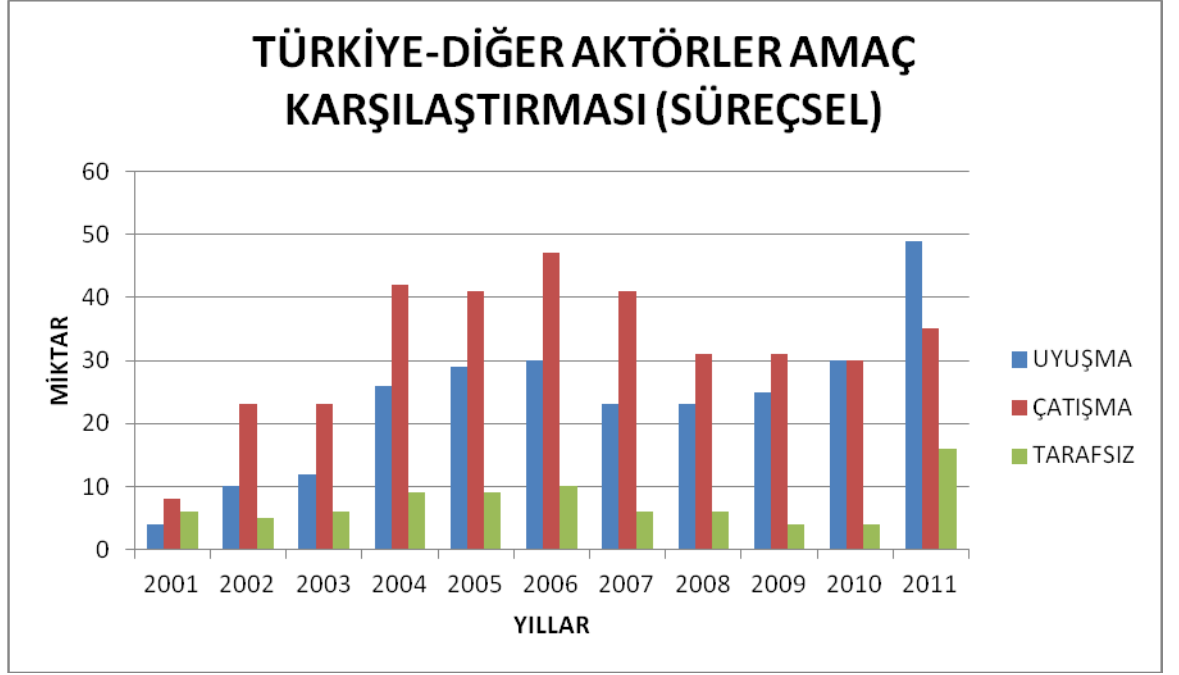
U1(2004-2006)U, U2(2004-2006)Ç, U4(2001-2011)U, U5(2004-2010)Ç, U6(2002-2009)Ç, U7(2001-2011)Ç.

f. Pakistan

P1(2004-2006)U, P2(2007-2011)U, P6(2002-2011)U, P8(2002-2011)U, P9(2002-2011)Ç, P12(2009-2011)U, P17(2004-2010)Ç, P19(2002-2011)Ç, P14(2010)U.

g. Etnik Gruplar

E1(2004-2006)T, E2(2004-2007)T, E3(2001-2011)Ç, E5(2004-2006)T, E6(2001-2011)Ç, E8(2001-2011)T, E14(2001-2011)Ç, E15(2001-2011)Ç, E18(2001-2011)Ç.

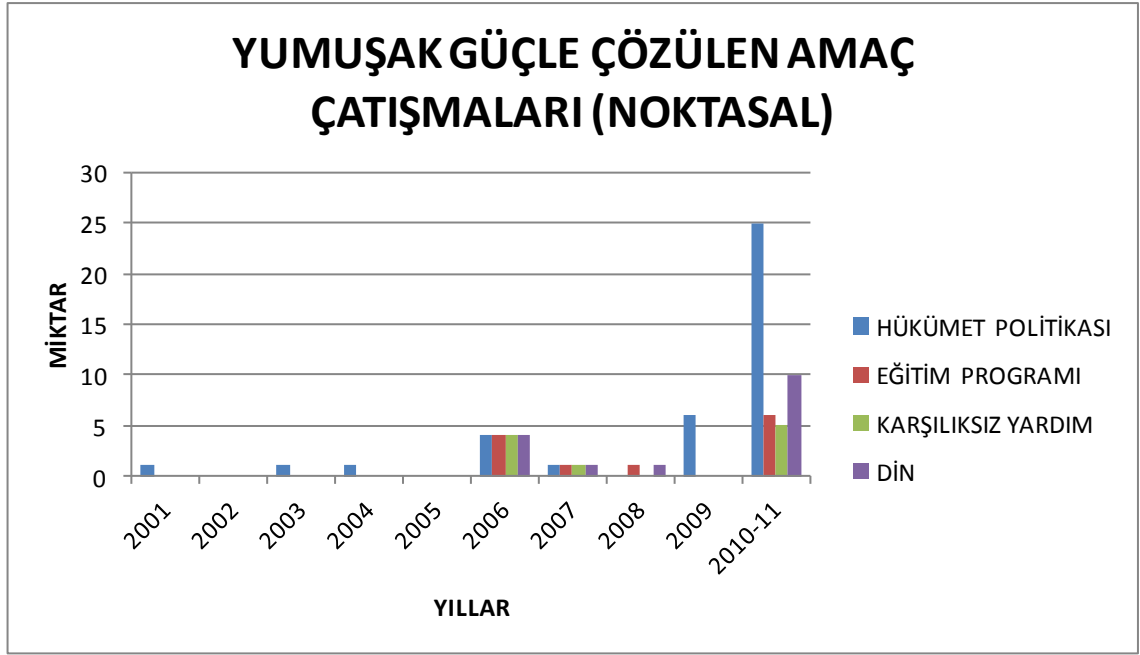
Şekil 6.2: Türkiye'nin Amaçlarının Sayısal Karşılaştırılması (Süreçsel)

Çalışma için en önemli konulardan biri de uzlaşma ve tarafsızlık durumunda olan amaçlardan çok, çatışma durumundaki amaçlar ve bunların uzlaştırılmasında kullanılan yumuşak ve sert güç araçlarıdır. Bu veriler bize Türkiye'nin amaç çatışmalarını ağırlıklı olarak yumuşak güç veya sert güçle çözdüğü hakkında bilgi verecektir. Belirtilen amaçla oluşturulan Tablo 6.10'a ve daha iyi değerlendirme yapılmasını sağlayan Şekil 6.3'e bakıldığında, Türkiye'nin, amaçsal çatışmalarda, sert gücü hiçbir şekilde kullanmadığı görülmektedir.

Tablo 6.10

Yumuşak Güçle Çözülen Amaç Çatışmaları (Noktasal)

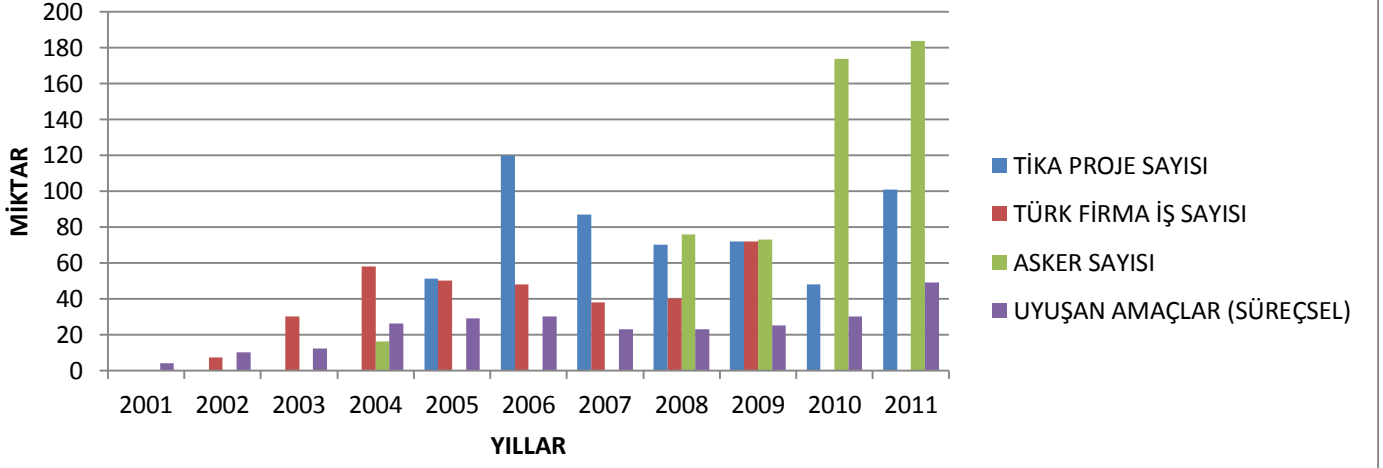
	ÇATIŞMA DURUMUNDAKİ AMAÇLAR												TOPLAM	
			2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010/2011		
ÇÖZÜM ARACI	YUMUŞAK GÜÇ	HÜKÜMET POLİTİKASI	1			1		4	1		6	25	38	
		EĞİTİM PROGRAMI						4	1	1		6	12	
		KARŞILIKSIZ YARDIM						4	1			5	10	
		DİN						4	1	1		10	16	
	SERT GÜÇ	SİLAHLI ÇATIŞMA												
		KARŞILIKLI YARDIM												
			1			1		16	4	2	6	46	76	

Şekil 6.3: Yumuşak Güçle Çözülen Amaç Çatışmaları (Noktasal)

Bölümde en son olarak, Genel Tarama Modeli şekillerinden Karşılaştırmadan faydalanılmıştır. Bu modelle, bağımlı değişkeni temsil eden TİKA yıllık proje sayıları, Türk firma yıllık iş sayıları, yıllık asker sayıları ve bağımsız değişkeni temsil eden yıllık uzlaşan amaç sayıları karşılaştırılmıştır. Karşılaştırma sonucunda 2006 ve 2010+ sonrası yıllar artım trendlerinin bağımlı ve bağımsız değişken arasında uyumlu olduğu Şekil 6.4’de görülmektedir.

YUMUŞAK GÜÇ-İNŞACI DEVLET BAŞARISI İLİŞKİSİ

Şekil 6.4: Yumuşak Güç - İnşacı Devlet Başarı İlişkisi

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Bu araştırmaya başlarken genel amaç, devlet inşasının başarısını etkileyen faktörleri bulmak; işlevsel amacı ise devlet inşası başarısı ve yumuşak güç ilişkisini belirlemektir. Araştırmada, bağımlı değişken “devlet inşası başarısı”, bağımsız değişken ise “yumuşak güç politikaları” olarak tespit edilmişti. Bu değişkenlerden yola çıkarak, araştırma sorusu “Yumuşak güç politikaları ve devlet inşası başarısı arasında bir ilişki var mıdır?”, araştırma hipotezi ise “Yumuşak güç politikaları devlet inşası başarısını artırır.” şeklinde oluşturulmuştu. Örnek olay olarak da; Türkiye’nin 2001-2011 yılları arasında, Afganistan devlet inşa sürecindeki faaliyetlerinin incelenmesine karar verilmişti. Bu şekilde yola çıktığımız araştırmada, araştırma modeli olarak, genel tarama modellerinden “karşılaştırma” kullanılarak “devlet inşasının başarısı” ve “yumuşak güç” arasında ilişki olup olmadığı bulunmaya çalışılmıştır.

Bu kapsamda araştırma, giriş ve sonuç bölümleri hariç altı bölüm altında incelenmiştir. Bu bölümlerin oluşturulmasında, sosyal bilimlerde genellikle tercih edilen, sözel bilgi içeren verileri, hipotezin test edilmesini kolaylaştırmak amacıyla, gittikçe sayısallaşan veriler şekline getiren bir metod takip edilmiştir. Tezde ilk olarak, giriş bölümünde tezin konusu, önemi, amacı ve yöntemi hakkında açıklama yapılmıştır. Birinci bölüm kaynak taraması bölümüdür. Bu bölümde, öncelikle devlet ve devlet inşa problemi ele alınmış, müteakiben devlet inşası tanımları, hangi devletlerin inşa edilmesi gerektiği, devlet inşası yaklaşımları ve diğer müdahale çeşitleri ile devlet inşası arasındaki farklar ele alınmıştır. Son olarak devlet inşası kavramı sınırlandırılarak tezin çerçevesi ve tezin literatürde doldurmaya çalıştığı boşluk hakkında bilgi verilmiştir.

İkinci bölüm, Afganistan’da devlet inşa süreci bölümüdür. Bu bölümde ilk olarak, Afganistan Devlet İnşa Süreci öncesi, Sovyet İşgalinden 2001 yılındaki Sınırsız Özgürlük Harekâtına kadar kısaca incelenmiş ve Afganistan’ın 11 Eylül öncesinde de zayıf bir devlet olduğu vurgulanmıştır. Ayrıca, Batı’nın Afganistan Devlet İnşasındaki başarısızlığının nedenleriyle ilgili tarihsel ön bilgi verilmiştir. İkinci olarak, 2001 yılından 2011 yılına kadar icra edilen Afganistan Devlet İnşa Süreci, konferanslar ve anlaşmalar bazında incelenmiş ve icra edilen devlet inşa sürecinin hukuksal temelleri

ortaya konulmuştur. En son olarakda, uluslararası toplumun Afganistan Devlet İnşa Sürecindeki rolü, Afganistan hakkında alınan BMGK kararları dâhil, irdelenmiş ve uluslararası toplumun Afganistan Devlet İnşasına genel bakışı ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Üçüncü bölüm, Türkiye'nin devlet inşasındaki amaç ve faaliyetleri bölümüdür. Bu bölümde, Türkiye'nin Afganistan devlet inşasındaki faaliyetleri ve bu faaliyetler neticesinde tüme varım uygulayarak, resmin tepesinde yer alan amaçları tespit edilmiştir. İlk alt başlık olarak, iki ülke arası tarihi dostluk ve günümüze yansımaları incelenmiştir. Türk-Afgan İlişkilerini, 2001 yılı öncesi ilişkileri incelemeyi ele almak, amaçlara eksik ulaşmaya sebep olabileceğinden, bu kısım teze konmuştur. İkinci alt başlık olarak 2001 yılı sonrası icra edilen devlet inşa faaliyetleri, konusunda uzman çok sayıda kişiyle yapılan bireysel, yarı yapılanmış görüşmelerden elde edilen bilgilerden de faydalanılarak, Afgan Ulusal Kalkınma Stratejisini (ANDS) destekleyecek şekilde, ANDS'de yer alan beş alanda yapılan katkılar olarak incelenmiştir. Üçüncü alt başlık olarak da, Türkiye ve Afganistan arasında 2001-2011 yıllarında yapılan anlaşmalar ve alınan kararlar hakkında bilgi verilerek, ilişkilerin hukuksal temelleri ortaya konulmuştur. En son alt başlıkta ise, Türkiye'nin Afganistan'daki faaliyetlerine tüme varım uygulayarak, Türkiye'nin Afganistan'daki amaçlarına ulaşılmıştır.

Dördüncü bölüm, Afganistan'daki grup ve aktörlerin amaç ve faaliyetleri bölümüdür. Bu bölümde sırasıyla Afganistan'da faaliyet gösteren aktörlerin (Batı, Hükümet, Taliban, Savaş Ağaları, Uyuşturucu Endüstrisi, Pakistan ve Etnik Gruplar) amaç ve faaliyetleri tespit edilmiştir. Böylece daha sonraki bölümlerde yapılacak, Türkiye ve diğer aktörlerin faaliyetlerinin, uzlaşma-tarafsızlık-çatışma durumlarına göre sınıflandırılmasına alt yapı oluşturulmuştur. Ayrıca amaçsal bazda yapılacak ikinci sınıflandırma içinde, aktör amaçları tespit edilmiştir. Aktör sayısının fazlalığı nedeniyle bu bölüm hacim olarak, diğer bölümlere göre daha kapsamlı olmuştur.

Beşinci bölüm, Türkiye'nin faaliyetlerinin Afganistan'daki grup ve aktörlerle karşılaştırılması bölümüdür. Bu bölümde sırasıyla, bir önceki bölümde belirtilen yedi aktörle Türkiye'nin devlet inşa faaliyetleri karşılaştırılmıştır. Karşılaştırma sırasında

kullanılan veriler, kaynak taraması kısmında belirtilen kaynaklardan ikincil çözümlene, içerik analizi ve yine kaynak taraması kısmında belirtilen kişilerle yapılan yarı yapılmış görüşmeler yoluyla elde edilmiştir. Veriler, içeriklerine göre, her aktörle Türkiye'nin faaliyetlerinin karşılaştırılması sonucu uzlaşma-tarafsızlık-çatışma olarak ayrılmıştır. Her veriye ilgili aktörün baş harfi ve ilgili bölümdeki sırasına göre bir numara verilmiştir. Ayrıca verilerin sayısallaştırılmasını kolaylaştırmak için, kullanılacağı yılda numaralama sistemine dâhil edilmiştir. Örnek vermek gerekirse; (B1/2007) numarasından, bu verinin Batı'ya ait birinci veri olduğu ve 2007 yılında kullanılacağı anlaşılmaktadır.

Altıncı bölüm, uygulama ve analiz bölümüdür. Bu bölümde öncelikle, Türkiye'nin diğer aktörlerle, yıllara göre, bir önceki bölümde karşılaştırılan faaliyetleri, amaçsal bazda uzlaşma-tarafsızlık-çatışma şeklinde gruplandırılarak, karşılaştırma tablolarında incelenmiştir. İkinci olarak, karşılaştırma tablolarından sonra, çatışan amaçların sert/yumuşak güç araçlarından hangileri ile uzlaştırılmaya çalışıldıkları tek tek tespit edilmiştir. Ayrıca karşılaştırma tablolarından sonra, uzlaşma ve tarafsızlık halindeki amaçlar içinde ilave açıklayıcı bilgiler verilmiştir. Üçüncü olarak, bağımlı değişkeni tanımlamak ve ölçmek için kullanılan veriler ortaya konulmuştur. Dördüncü olarak, önceki ve bu bölümde yapılan çalışmalarla tespit edilen bağımsız değişkene ait veriler karşılaştırma yapılacak duruma getirilmiştir. En son olarakda, bağımlı değişken ve bağımsız değişkeni ölçmek için tespit edilen veriler arasında, "karşılaştırma" yapılmıştır.

Araştırma sonucunda elde edilen bulgular sırasıyla şöyledir:

1. Bağımsız değişken, "yumuşak gücü" sayısallaştırmak için tespit edilen 195 adet faaliyet amaçsal bazda incelenmiştir. Bu inceleme neticesinde noktasal olarak, 95 uzlaşma, 24 tarafsızlık ve 76 çatışma durumunda olan amaçsal bazda faaliyet tespit edilmiştir.
2. Yıllara göre noktasal bazda, 2006 yılında 28 adet, 2010 ve sonrasında 123 adet, bu yıllar dışında 1-11 arasında değişen veri tespit edilmiştir.

3. Yıllara göre süreçsel bazda tespit edilen verilerde, noktasal bazda tespit edilen verilere göre, nicelik olarak veri sayısında artış olmuş, ancak verilerin birbirine göre oranlarında, çalışmanın seyrini değiştirecek kadar büyük bir değişme olmamıştır.
4. 2006 yılında tespit edilen çatışma durumu, uzlaşma durumundan fazla iken 2010 ve sonrası yıllarda tam tersi bir durum oluşmuştur. Uzlaşma durumu, çatışma durumundan fazla duruma gelmiştir.
5. Tespit edilen 76 adet çatışma durumundaki faaliyetin uzlaştırılması için, Türkiye, tüm durumlarda, yumuşak güç araçları kullanmıştır.
6. Çatışma durumundaki faaliyetlerin uzlaştırılmasında kullanılan yumuşak güç araçlarından hükümet politikaları 38 durumda, din 16 durumda, eğitim 12 durumda, karşılıksız yardım 10 durumda kullanılmıştır.
7. Bağımlı değişken, “devlet inşasında başarıyı” sayısallaştırmak için, güvenlik ve savunma alanı verileri için, Türkiye’nin Afganistan’daki yıllık asker sayıları; anayasal kurumların kurulması ve güçlendirilmesi alanı için TİKA yıllık proje ve faaliyet sayıları; ekonomi ve temel ihtiyaçların karşılanması alanı için Türk firmaları yıllık iş alındı sayıları kullanılmıştır. TİKA yıllık proje ve faaliyet sayılarının 2006 yılında 120 adet, 2010 ve sonrasında 149 adet, diğer yıllarda 48-87 adet arası değiştiği tespit edilmiştir. Türk firmaları yıllık iş alındı sayılarının 2004 yılında 58 adet, 2009 yılında 72 adet, diğer yıllarda 7-50 adet arası değiştiği tespit edilmiştir. Afganistan’daki yıllık asker sayılarının her yıl giderek arttığı ve özellikle 2010 ve sonrasında önceki yıllardan yaklaşık 2,5 kat daha fazla olduğu tespit edilmiştir.
8. Bağımlı değişken ve bağımsız değişken karşılaştırılması sonucu yıllık bazda, sayısal olarak pozitif bir ilişkinin olduğu tespit edilmiştir.

Elde edilen bu bulgular neticesinde araştırma ile ilgili yorum ve yargılar ise şu şekildedir:

1. Türkiye'nin, diğer aktörlerle 95 uzlaşma, 24 tarafsızlık ve 76 çatışma durumunda olan amaçsal bazda faaliyetinden çıkarılması gereken sonuç; Türkiye'nin çoğunlukla, araştırmada ele alınan yedi aktörle iyi ilişkiler içerisinde olduğudur. Ancak çatışma durumu sayısının yüksekliği de dikkat çekmektedir.
2. Yıllara göre noktasal bazda; 2006 yılında 28 adet, 2010 ve sonrasında 123 adet, diğer yıllarda daha az veri tespit edilmesi, bu iki dönemde Türkiye'nin faaliyetlerinin arttığını göstermektedir. Ayrıca 2010 ve sonrasında faaliyet sayısının 2006 yılının nerdeyse 6 katı olması, Türkiye'nin Afganistan'da öneminin giderek arttığını göstermektedir.
3. 2006 yılında, çatışma-uzlaşma dengesinin çatışmadan yana olması, 2010 ve sonrasında ise dengenin ters yönde olması, Türkiye'nin Afganistan'da doğru politikalar izlediğini göstermektedir.
4. Tespit edilen 76 çatışan durumunun uzlaştırılmasında, Türkiye'nin her zaman yumuşak güç araçları kullanımı, Türkiye'nin Afganistan'da sadece yumuşak güç politikaları kullandığını göstermektedir.
5. Çatışma durumlarında kullanılan yumuşak güç araçlarından hükümet politikaları 38 durumda, din 16 durumda, eğitim 12 durumda, karşılıksız yardım 10 durumda kullanılmıştır. Bu durum, Türkiye'nin Afganistan'da en önemli çatışma çözüm aracının hükümet politikaları olduğunu göstermektedir.
6. Kurumsallaşmaya öncelik verme, devlet inşasının başarısını inşacı devletlerin girdilerine göre tanımlayan bir yaklaşımdır. Bu yaklaşıma göre, inşacı devlet inşa edilen ülkeye ne kadar çok para, asker, zaman vb. ayırırsa başarı olasılığı artmaktadır. Çalışmada bu kabulden yola çıkarak, inşacı

devlet başarı kriteri olarak güvenlik ve savunma, anayasal kurumların kurulması ve güçlendirilmesi, ekonomi ve temel ihtiyaçların karşılanması alanlarında veriler kullanılmıştır. Bağımsız değişkenin ölçüm birimi adet olduğundan, bağımlı değişkenin ölçümü içinde, adet içeren veriler tercih edilmiştir. Verilerin sadeliği açısından üç adet farklı veri grubu kullanılmıştır. Veri sayılarının artırılması bulguları değiştirmez (Bkz. Bölüm 3 ve Bölüm 6.2).

7. Türk firmalarının yıllık iş alımları ile iş başlama süreleri arasında 1 ay ile 2 yıl arasında (eldeki kaynaklara göre) süre geçtiğini kabul edersek, bağımlı değişken verilerinin 2006 ile 2010 ve sonrası yıllarda, diğer yıllara göre adet olarak fazla olduğu anlaşılmaktadır. Ayrıca, 2010 ve sonrası yıllarda bu sayının 2006'ya göre daha fazla olduğu da görülmektedir. Buradan çıkarılacak sonuç; inşacı devlet girdilerine göre Türkiye Afganistan'da başarılıdır. Buna ilave olarak da her geçen gün başarısı artmaktadır.
8. Bağımlı ve bağımsız değişken karşılaştırıldığında, 2006 yılı ile 2010 ve sonrası yıllarda tespit edilen sayıların, birbirleriyle ilişkili ve pozitif olarak arttığı görülmektedir. Bu karşılaştırılmadan çıkarılacak sonuç yumuşak güç ve devlet inşası arasında pozitif bir ilişki vardır.
9. Araştırmanın genelinden çıkarılacak sonuç ise; yumuşak güç kullanımının devlet inşası başarısını artırdığıdır.

En son olarak araştırmanın sonunda, yeni araştırmacılara öneri olarak, bu çalışmada 2001-2011 yıllarıyla sınırlanan Afganistan Devlet İnşası, 2011 sonrası dönemi de kapsayacak şekilde geliştirilebilir. Diğer bir öneride, Afganistan'la sınırlanan araştırma kümesinin daha da genişletilerek Soğuk Savaş sonrası yapılan diğer devlet inşası süreçlerini de kapsayacak şekilde çeşitlendirilmesi olabilir. Bu sayede, yumuşak güç politikaları-devlet inşası arası ilişki daha genel ve geçerli bir hale getirilebilir. Ayrıca, literatür taraması sonunda edindiğim izlenimlere göre “devlet inşası” ve bu konunun içinde yer alan kavramlar arası ilişkiler ve devlet inşası ile karışan kavramlar da yeni araştırmacıların gelecek araştırmalarda eğilmesi gereken konulardır.

KAYNAKÇA

Kitaplar

- Arı, T. (2010). *Uluslararası İlişkiler Teorileri*. Bursa: MKM Yayıncılık.
- Aydınlı, E., Kurubaş E. ve Özdemir H. (2009). *Yöntem, Kuram, Komplo*, Ankara: Asil Yayıncılık.
- Azizi, M. (2008). Leaders Of Higher Education In Afghanistan: Leadership Beliefs, And Challenges For The 21st Century. *Doktora Tezi*. Pepperdine: Pepperdine University Graduate School Of Education And Psychology.
- Barnes, C. (2006). *Agents for Change: Civil Society Roles in Preventing War and Building Peace*. Netherlands: European Centre for Conflict Prevention.
- Barnett, M. ve Zurcher, C. (2009). *The Peacebuilder's Contract: How External Statebuilding Reinforces Weak Statehood*, London: Routledge.
- Bolan, C. J. (2009). Risk In American Foreign Military Interventions. *Doktora Tezi*. Georgetown: The Faculty Of The Graduate School Of Arts And Sciences Of Georgetown University.
- Call, C. (2008). *Ending Wars, Building States*. Boulder: Lynne Rienner Publishers.
- Caron, J. M. (2009). Cultural Histories Of Pashtun Nationalism, Public Participation, And Social Inequality In Monarchic Afghanistan, 1905-1960. *Doktora Tezi*. Pennsylvania: Pennsylvania University.
- Chandler, D. (2006). *Empire in denial: the Politics of State-building*. London: Pluto Press.
- Chappuis, F. ve Hanggi, H. (2009). *The Interplay between Security and Legitimacy: Security Sector Reform and State-Building*. Boston: Martinus Nijhoff Publishers.
- Cramer, C. (2009). *Trajectories of accumulation through war and peace*. New York: Routledge.
- Çınarlı, Ö. (2009). Afganistan'daki İç Savaş ve Dış Müdahale (1989-2001), *Doktora Tezi*. Ankara: Hacettepe Üniversitesi SBE.
- Coburn, N. S. (2010). Potters And Warlords In An Afghan Bazaar: Political Mobilization, Masterly Inactivity And Violence In Post-Taliban Afghanistan. *Doktora Tezi*. Boston: Boston University.

- Dağı, D. İ., Eralp, A., Keyman, E.F., Polat, N., Tanrısever, O.F., Yalvaç, F. ve Yurdusev A.N. (2009). *Devlet, Sistem ve Kimlik*, İstanbul: İletişim Yayıncılık.
- Desai, S. (2008). Essays on Entrepreneurship and Postconflict Reconstruction. *Doktora Tezi*. George Mason University.
- Dobbins, J. (2003). *America's Role in Nation-building: From Germany to Iraq*. Santa Monica: Rand.
- Dobbins, J. (2007). *The Beginner's Guide to Nation-building*. Santa Monica: RAND.
- Dorronsoro, G. (2004). "Pakistan and Taliban: State Policy, Religious Networks, Political Connections.". *Pakistan Nationalizm Without a Nation*. C. Jaffrelot (drl.). New York: Zed Books.
- Duffy, S. (2011). Shell Game: The U.S.-Afghan Opium Relationship. *Doktora Tezi*. Arizona: The University of Arizona.
- Eisiedel, S. V. (2005). *Policy Responses to State Failure*. New York: United Nations University Press.
- Eralp, A. (2009). *Devlet ve Ötesi*. İstanbul: İletişim Yayıncılık.
- Etzioni, A. (2007). *Security First: For a Muscular, Moral Foreign Policy*. Yale: Yale Univ Press.
- Fukuyama, F. (2005). *Devlet İnşası*. İstanbul: Remzi Kitapevi.
- Fukuyama, F. (2006). *Nation-building: beyond Afghanistan and Iraq*. Baltimore: Johns Hopkins University Press.
- Gamble, A. (1988). *The Free Economy and Strong State*. London: Duke University Press.
- Girod, D. M. (2008). Foreign aid and Postconflict Reconstruction. *Doktora Tezi*. Stanford: The Department of Political Science and the Committee on Graduate Studies of Stanford University.
- Heupel, M. (2009). *State-Building and the Transformation of Warfare*. Boston: Martinus Nijhoff Publishers.
- Heywood, A. (2009). *Siyasi İdeolojiler*. Ankara: Liberte Yayınları.
- Jackson, R. Ve Sorensen G. (2003). *International Relations Theories and Approaches*. New York: Oxford University Press.
- Kaplan, S. D. (2008). *Fixing fragile states: a new paradigm for development*. Westport: Praeger Security International.
- Kapani, M. (2007). *Politika Bilimine Giriş*. Ankara: Bilgi Yayınevi.

- Karasar, Prof.Dr. N. (2009). *Bilimsel Araştırma Yöntemi*. Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Kocaoğlu, T. (2002). “Afganistan Ulusal Sorununun Uluslar Arası Boyutları”. *Afganistan Üzerine Araştırmalar*. A. Ahmetbeyoğlu (drl.). İstanbul: Tarih ve Tabiat Vakfı (TATAV) Yayınları.
- Lipsey, R. K. V. (1997). *Breaking the Cycle. A Framework for Conflict Intervention*. New York: St. Martin's Press.
- Manija, S. (2010). Reinforcing The Sovereign State-A Requisite For Empire?: Interrogating The Geopolitics of US/NATO Intervention In Afghanistan. *Doktora Tezi*. California: California University.
- Mansfield, E. D. ve Snyder, J. L. (2005). *Electing to fight : why emerging democracies go to war*. Cambridge: MIT Press.
- Marten, K. (2009). *Statebuilding and Force: The Proper Role of Foreign Militaries*. New York: Routledge.
- Meierhenrich, J. (2004). *Forming States After Failure*. Princeton: Princeton University Press.
- Menteş, O. ve Hagerty, R. W. (2011). *How to Stabilize Failing States: The Good, The Bad And The Ugly of International Intervention*. Monterey, California: Naval Postgraduate School.
- Miller, P. D. (2010). Strategies Of Statebuilding: Causes Of Success And Failure In Armed International Statebuilding Campaigns By Liberal Powers. *Doktora Tezi*. Georgetown: Faculty of The Graduate School of Arts and Sciences of Georgetown University.
- Murtazashvili, J. B. (2009). Microfoundations Of State Building: Informal Institutions And Local Public Goods In Rural Afghanistan. *Doktora Tezi*. Wisconsin-Madison University.
- Neuman, W.L. (2008). *Toplumsal Araştırma Yöntemleri*, Cilt 1. İstanbul: Yayın Odası.
- Neuman, W.L. (2008). *Toplumsal Araştırma Yöntemleri*, Cilt 2. İstanbul: Yayın Odası.
- Nishi, T. (2009). Threat, Military Culture, and Strategy: The United States In Afghanistan and Iraq. *Doktora Tezi*. Chicago: The University of Chicago.
- Özcan, M. (2002). “Büyük Oyun II: Taliban Sonrası Afganistan”. *Afganistan Üzerine Araştırmalar*. A. Ahmetbeyoğlu (drl.). İstanbul: Tarih ve Tabiat Vakfı (TATAV) Yayınları.
- Parasız, İ. (2006). *İktisadın ABC'si*. Bursa: Ezgi Kitapevi.
- Paris, R. (2004). *At War's End: Building Peace After Civil Conflict*. Cambridge: Cambridge University Press.

- Pilger, J. (2002). *The New Rulers of the World*. Londra: Verso.
- Raqib, M. A. (2011). Resistance By Other Means: The Taliban, Foreign Occupation, And Afghan National Identity. *Doktora Tezi*. Boston, Massachusetts: Northeastern University Law, Policy and Society Program.
- Rashid, A. (2004). *Afghanistan The Mirage of Peace*. New York: Zed Books.
- Roberts, J. J. (1990). Afghanistan And Western Policy: 1929-1956. *Doktora Tezi*. Ohio: Ohio University.
- Roeder, P. G. ve Rothchild, D. S. (2005). *Dilemmas of State-Building in Divided Societies*. Ithaca: Cornell University Press.
- Roselle, L. ve Spray, S. (2008). *Research and Writing International Relations*. New York: Pearson Education.
- Saray, Dr. M. (1981). *Dünden Bugüne Afganistan*. İstanbul: Boğaziçi Yayınları.
- Saray, Prof. Dr. M. (2002). “Afganistan Üzerine Bir Söyleşi”. *Afganistan Üzerine Araştırmalar*. A. Ahmetbeyoğlu (drl.). İstanbul: Tarih ve Tabiat Vakfı (TATAV) Yayınları.
- Scott, Z. (2007). *Literature Review on State-Building*. Birmingham: University of Birmingham International Development Department.
- Steenkamp, C. (2009). *Violence and Post-War Reconstruction: Managing Insecurity in the Aftermath of Peace Accords*. New York.
- Wilner, A. S. (2008). Deterring The Undeterrable The Theory And Practice Of Coercing Terrorists. *Doktora Tezi*. Halifax, Nova Scotia: Dalhousie University.
- Yılmaz, S. (2008). *Güç ve Politika*. İstanbul: ALFA Yayınları.
- Yodsampa, A. S. (2011). No One In Charge: A New Theory Of Coordination And An Analysis Of Us Civil-Military Coordination In Afghanistan 2001–2009. *Doktora Tezi*. Tufts: Faculty of The Fletcher School of Law And Diplomacy In Tufts University.

Sürekli Yayınlar

- Akhtar, N. (2008). Pakistan, Afghanistan, And The Taliban. *International Journal on World Peace*. 25. 4, 49-73.
- Aras, B., Dağcı, K. ve Çaman, M.E. (2009). Turkey New Activism in Asia. *Alternatives: Turkish Journal of International Relations*. 8. 2, 24-39.
- AREU. (2012). The A to Z Guide to Afghanistan Assistance 2012. Kabul.
- Aydemir, E. (2010). How Turkey's Soft Power Can Aid NATO in Afghanistan. *New Perspectives Quarterly*. 27. 2, 39-41.
- Ayub, F., Kouvo, S. and Wareham R. (2009). *Security Sector Reform in Afghanistan, Initiative for Peacebuilding*.
- Barnett, M. (2006). Building a Republican Peace: Stabilizing States after War. *International Security*. 30. 4, 87-112.
- Bilgin, P. ve Eliş, B. (2008). Hard Power, Soft Power: Toward a More Realistic Power Analysis. *Insight Turkey*. 10. 2, 5-20.
- Brooking Institute (2005). Brookings Afghanistan Index, Livingston.
- Brooking Institute (2008). Brookings Afghanistan Index, Livingston.
- Brooking Institute (2009). Brookings Afghanistan Index, Livingston.
- Brooking Institute (2010). Brookings Afghanistan Index, Livingston.
- Brooking Institute (2011). Brookings Afghanistan Index, Livingston.
- Brooking Institute (2012a). Brookings Afghanistan Index, Livingston.
- Brooking Institute (2012b). Brookings Afghanistan Index, Livingston.
- Castillo, G. D. (2010). Peace Through Reconstruction: An Effective Strategy for Afghanistan. *The Brown Journal of World Affairs*. 16, 195-211.
- Cooper, R. (2004). Hard Power, Soft Power And The Goals Of Diplomacy. *American Power in the 21st Century*, 167-180.
- Çiftçi, İ. (2008). Bölgesel İmar Ekibi Faaliyetleri Kapsamında Afganistan Polisinin İncelenmesi: Vardak Vilayeti Örneği. *Polis Bilimleri Dergisi*. 10. 4, 43-77.
- Dempsey, G. T. (2002). Nation Building's Newest Disguise. *Orbis*. 415-433.
- Dobbins, J. (2003). Nation-Building The Inescapable Responsibility of the World's Only Superpower. *Rand Review*. 27. 2, 17-27.

- Dobbins, J., McGinn, J. G., Crane, K., Jones, S. G., Lal, R., Rathmell A., Swanger, R. ve Timilsina, A. (2003). America's Role in Nation-Building from Germany to Iraq. Executive Summary. *Rand*.
- Doyle, M. W. ve Sambanis, N. (2000). International Peacebuilding: A Theoretical and Quantitative Analysis. *The American Political Science Review*. 94. 4, 779-801.
- Edelstein, D. M. (2004). Occupational Hazards: Why Military Occupations Succeed or Fail. *International Security*. 29. 1, 49-91.
- Edwards, L. M. (2010). State-building in Afghanistan: a case showing the limits? *International Review of the Red Cross*. 92.880, 967-991.
- Eksi, M. (2010). Turkey's Increasing Role in Afghanistan. *Journal of Global Analysis*. 1. 2, 141-152.
- Erdoğan, R. T. (2009). Strengthening Turkey's Security in a Changing World. *IDEF Focus, Military Technology*. 4, 48-52.
- Esmer, C. (2005). Yeniden Ayağa Kalkmaya Çalışan Ülke: Afganistan. *TİKA Avrasya Bülteni*. 32-33, 34-39.
- Giustozzi, A. (2003). Respectable Warlords? The Politics Of State-Building in Post-Taliban Afghanistan. *Crisis States Working Papers*. Series No 33. London.
- Giustozzi, A. (2005a). Warlords into businessmen: the Afghan transition 2002-2005. *Transforming War Economies Seminar*. Plymouth.
- Giustozzi, A. (2005b). The Debate on Warlordism: The Importance of Military Legitimacy. *Crisis States Discussion Papers*. Series No 13. London.
- Giustozzi, A. ve Rossi, S. (2006). Disarmament, Demobilisation and Reintegration of Ex-Combatants (DDR) in Afghanistan: Constraints and Limited Capabilities. *Crisis States Working Papers*. Series No 2. London.
- Gleason, G., Hanks, R. R. ve Bosin, Y. (2009). Afghanistan Reconstruction in Regional Perspective. *Central Asian Survey*. 28. 3, 275-287.
- Gözen, R. (2010). Turkish-American Relations in 2009. *Perceptions*. XV. 3-4, 49-77.
- Gros, J. G. (1996). Towards a Taxonomy of Failed States in the New World Order: Decaying Somalia, Liberia, Rwanda and Haiti. *Third World Quarterly*. 17. 3, 455-471.
- Helman, G. B. ve Ratner, S. R. (1992). Saving Failed States. *Foreign Policy*. 89. 3-20.
- Jalali, A. A. (2006). The Future of Afghanistan. *Parameters*. 4-19.
- Johnson, T. H. (2006). The Prospects for Post-Conflict Afghanistan: A Call of the Sirens to the Country's Troubled Past. *Strategic Insights*. 5. 2, 1-29.

- Johnson, T. H. (2007). On the Edge of the Big Muddy: The Taliban Resurgence in Afghanistan. *China and Eurasia Forum Quarterly*. 5. 2, 93-129.
- Johnson, T. H. ve Mason, M. C. (2007). Understanding The Taliban and Insurgency in Afganistan. *Orbis*. 71-89.
- Johnson, T. H. ve Mason, M. C. (2008). No Sign Until The Burst of Fire: Understanding the Pakistan- Afghanistan Frontier. *International Security*. 32. 4, 41-77
- Jones, S. G. (2008). The Rise of Afghanistan's Insurgency. *International Security*. 32. 4, 7-40.
- Lafraie, N. (2009). NATO in Afghanistan: Perilous Mission, Dire Ramifications. *International Politics*. 46. 5, 550-572.
- Mackay, Major Gen (ret.) A., Sedra, M. ve Burt, G. (2011). Security Sector Reform (SSR) in Insecure Environments: Learning from Afghanistan. *Journal of Security Sector Management*, 8. 1-20.
- Ministry of Foreign Affairs of the Republic of Turkey*. (2010) Turkey's Contributions to Afghanistan. Ankara.
- OECD* (2010). Peacebuilding And Statebuilding Priorities And Challenges. Paris.
- Özcan, S. A. (2010). Turkish Foreign Policy Towards Afghanistan: 2009-2010. *Perceptions*. 15. 3-4, 133-146.
- Özer, S., Uysal, O. C. ve Atvur, S. (2010). NATO ve AB'nin Değişen Güvenlik Stratejilerinin Afganistan Örneğinde Değerlendirilmesi. *Akdeniz İ.İ.B.F. Dergisi*. 19, 257-285.
- Ra'ees, Dr. W. (2010). Obama's Afghanistan Strategy: A Policy of Balancing the Reality with the Practice. *Journal of Politics and Law*. 3. 2, 80-93.
- Rahim, T. (2010). The future of Afghanistan: an Afghan responsibility. *International Review of the Red Cross*. 92. 880, 933-1002.
- Roi, M. L. ve Smolyneç, G. (2008). End States, Resource Allocation And Nato Strategy In Afghanistan. *Diplomacy and Statecraft*. 19, 289-320.
- Rubin, B. ve Hamidzada, H. (2007). From Bonn to London: Governance Challenges and the Future of Statebuilding in Afghanistan. *International Peacekeeping*. 14. 1, 8-25.
- Rubin, R. B. ve Rashid, A. (2008). From Great Game To Great Bargain: Ending Chaos in Afghanistan and Pakistan. *Foreign Affairs*. 87. 6.
- Schetter, C., Glassner, R. ve Karokhail, M. (2007). Beyond Warlordism. The Local Security Architecture in Afghanistan. *IPG*. 2. 136-152.

- Sedra, M. (2006). European Approaches to Security Sector Reform: Examining Trends through the Lens of Afghanistan. *European Security*. 15. 3, 323-338.
- Suhrke, A., Harpviken, K. B. ve Strand, A. (2002). After Bonn: Conflictual Peace Building. *Third World Quarterly*. 23. 5, 875-891.
- Suhrke, A. (2007). Reconstruction as Modernisation: The “post-conflict” Project in Afghanistan. *Third World Quarterly*. 28. 7, 1291-1308.
- Swenson, G. ve Sugerman, E. (2011). Building the Rule of Law in Afghanistan: The Importance of Legal Education. *Hague Journal on the Rule of Law*. 3. 130-146.
- T.C. Adalet Bakanlığı. (2012). 2011 Yılı Bakanlık Faaliyet Raporu. Ankara.
- T.C. Dışişleri Bakanlığı. (2013). T.C. Dışişleri Bakanlığı 2012 Yılı İdari Faaliyet Raporu. Ankara.
- T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı. (2011). T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı 2010 Yılı İdare Faaliyet Raporu. Ankara.
- TİKA. (2010). 2009 Kalkınma Yardımları Raporu. Ankara.
- The Global Afghan Opium Trade* (2011). UNODC. Vienna.
- Thier, J. A. (2006). The Making of a Constitution In Afghanistan. *New York Law School Law Review*. 51. 07, 558-579.
- United States Congress. (2009). SIGAR Quarterly Report 3. Arlington, Virginia.
- United States Congress. (2010). SIGAR Quarterly Report 3. Arlington, Virginia.
- United States Congress. (2011a). SIGAR Quarterly Report 3. Arlington, Virginia.
- United States Congress. (2011b). SIGAR Quarterly Report 4. Arlington, Virginia.
- United States Congress. (2012a). SIGAR Quarterly Report 1. Arlington, Virginia.
- United States Congress. (2012b). SIGAR Quarterly Report 2. Arlington, Virginia
- UNODC. (2010). Afgan Opium Survey. Vienna.
- UNODC. (2011). Afgan Opium Survey. Vienna.
- Vamvakas, P. (2009). NATO and Turkey in Afghanistan and Central Asia: Possibilities and Blind Spots. *Turkish Studies*. 10. 1, 57-74.
- Weigand, F. (2013). Human vs. State Security: How Can Security Sector Reforms Contribute to State-Building? The Case of Afghan Police Reform. *Working Paper Series*. London.

Williams, M. J. (2011). (Un) Sustainable Peacebuilding: NATO's Suitability for Postconflict Reconstruction in Multiactor Environments. *Global Governance*, 17. 115-134.

Diğer Yayınlar

- Afgan Heyetten Nilüfer Ziyareti.* (2013). <http://www.bursa.bel.tr/afgan-heyetten-nilufer-ziyareti/haber/12636/> (11.03. 2013).
- Afganistan Cemiyet-i İslami Partisi Başkanı Çankaya Köşkü'nde.* (2011). <http://www.tccb.gov.tr/haberler/170/81628/afganistan-cemiyeti-islami-partisi-baskani-cankaya-koskünde.html> (03.02.2013).
- Afganistan Halk Meclisi Başkanı İbrahimi Çankaya Köşkü'nde.* (2012). <http://www.tccb.gov.tr/haberler/170/81719/afganistan-halk-meclisi-baskani-ibrahimi-cankaya-koskünde.html> (03.02.2013).
- Afganistan Yüksek Barış Konseyi Başkanı Rabbani Çankaya Köşkü'nde.* (2011). <http://www.tccb.gov.tr/haberler/170/79014/afganistan-yukse-konseyi-baskani-rabbani-cankaya-koskünde.html> (03.02.2013).
- Afghanistan and United Nations.* (2013). <http://www.un.org/news/dh/latest/afghan/un-afghan-history.shtml> (10.01.2013).
- Afghanistan: The London Conference.* (2010) http://www.isaf.nato.int/images/stories/File/factsheets/Documents_Communique%20of%20London%20Conference%20on%20Afghanistan.pdf (06.01.2013).
- Agreement on Provisional Arrangements in Afghanistan Pending the Re-establishment of Permanent Government Institutions.* (t.y.) <http://mfa.gov.af/Content/files/Bonn-agreement.pdf> (03.01.2013).
- Ak, F. –Türkiye Dışişleri Bakanlığı Afganistan Daire Başkanı- (24 Nisan 2013), “Afganistan’da devlet inşası, devlet inşasında başarı, yumuşak güç ve Türkiye” konulu görüşme. Ankara.
- Afganistan Cumhurbaşkanı Karzai Sivas'ta.* (2012). <http://www.sivas.pol.tr/Haberler/Sayfalar/Afganistan-Cumhurbaskani-Karzai-Sivasta.aspx> (20 Aralık 2012).
- ANDS. (2005). Government of Islamic Republic of Afghanistan. Kabul.
- ANDS. (2008). Government of Islamic Republic of Afghanistan. Kabul.
- Background Briefing: the Bonn Conference on Afghanistan and Meeting With European Partners.* (2011). <http://www.state.gov/r/pa/prs/ps/2011/12/178293.htm?goMobile=0> (27 Kasım 2012).
- Bennett, A., Schaetzen, B., Rooden, R., Dicks-Mireaux, L., Fischer, F. ve Kalfon, T. (2003). Islamic State Of Afghanistan Rebuilding A Macroeconomic Framework For Reconstruction and Growth. *IMF*. Washington.

- Berlin Declaration. (2004) <http://www.thekabulprocess.gov.af/images/conferences/berlin2004.pdf> (11.12.2012).
- Bonn Conference II. (2011) http://eeas.europa.eu/afghanistan/docs/2011_11_conclusions_bonn_en.pdf (21.09.2012).
- Burget, F. A. -21. Yüzyıl Türkiye Enstitüsü Dergisi Yazarı-(24 Nisan 2013). “Afganistan’da devlet inşası, devlet inşasında başarı, yumuşak güç ve Türkiye” konulu görüşme. Ankara.
- Büyük Türkçe Sözlük.* (2004). http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_bts&arama=kelime&guid=TDK.GTS.52794a5a53e3d4.32618958 (20.07.2012).
- Carter, S. ve Clark, K. (2010). No Shortcut to Stability Justice, Politics and Insurgency in Afghanistan. *The Royal Institute of International Affairs*. London.
- Co-chairs’ Summary Conclusions The International Conference on Reconstruction AssistencetoAfghanistan.*(2002)http://www.mofa.go.jp/region/middle_e/afghanistan/min0201/summary.pdf (05.01.2013).
- Cordesman, A. H. (2012). Transition in the Afghanistan-Pakistan War and the Uncertain Role of the “Great Powers”. *Sustainable Strategies for Afghanistan and the Region After 2014*. The Aspen Institute, Berlin.
- Country Information Afghanistan.* (2013). <http://www.usig.org/countryinfo/afghanistan.asp> (05.05.2013).
- Cumhurbaşkanı Gül Afganistan Meclis Başkanını Kabul Etti.* (2008). <http://www.tccb.gov.tr/haberler/170/47583/cumhurbaskani-gul-afganistan-meclis-baskanini-kabul-etti.html> (04.02.2013).
- Çetin, H. -Eski NATO Afganistan Kıdemli Temsilcisi- (08 Şubat 2013). “Afganistan’da devlet inşası, devlet inşasında başarı, yumuşak güç ve Türkiye” konulu görüşme. Ankara.
- Dale, C. (2011). War in Afghanistan: Strategy, Operations, and Issues for Congress. *CRS Report for Congress*.
- Declaration of the International Conference in Support of Afghanistan. (2008) <http://mfa.gov.af/Content/files/english.pdf> (13.12.2012).
- Dobbins, J. (2012). Launching an Afghan Peace Process. *Sustainable Strategies for Afghanistan and the Region After 2014*. The Aspen Institute, Berlin.
- Dorrnsoro, G. (2009). The Taliban’s Winning Strategy in Afghanistan. *Carnegie Endowment Report*. Washington.
- Dr. Zalmai Rassoul, Minister of Foreign Affairs of Islamic Republic of Afghanistan interview with Al Jazeera.* (2012). <http://mfa.gov.af/en/page/3886/4207/6385> (22 Eylül 2012).

- Erdem, Dr. H. - Ankara Atatürk Araştırma Hastanesi Başhekim Yardımcısı ve 2014 Afganistan Devlet Başkanlığı Seçim Adayı- (08 Şubat 2013), “Afganistan’da devlet inşası, devlet inşasında başarı, yumuşak güç ve Türkiye” konulu görüşme. Ankara.
- Esmer, C. – Eski Afganistan TİKA Koordinatörü ve TİKA Uzmanı- (24 Nisan 2013), “Afganistan’da devlet inşası, devlet inşasında başarı, yumuşak güç ve Türkiye” konulu görüşme. Ankara.
- Fite, B., Vira, V. ve Fitzgerald, E. (2012). Competition in Afghanistan, Central Asia, and Pakistan. *CSIS Report*.
- General Kayani’s Speech on Pakistan Independence Day*. (2012). http://afpak.foreignpolicy.com/posts/2012/08/31/owning_it_time_for_the_military (23 Aralık 2012).
- Goodhand, J. (2010). Drugs And (Dis)Order: A Study Of the Opium Trade, Political Settlements And State-Making In Afghanistan. *Crisis States Research Centre*. London.
- Goodson, L. ve Johnson, T. H. (2011). How the Soviets Lost in Afghanistan, How the Americans are Losing. E-Notes. *Foreign Policy Research Institute*. Philadelphia.
- Günlük Program*. (2011). <http://www.basbakanlik.gov.tr/Forms/pPmSchedule.aspx> (10.02.2013).
- Grävingsholt, J., Gänzle, S. ve Ziaja, S. (2009). Concepts of Peacebuilding and State Building – How Compatible Are They? *German Development Institute*.
- Hakkımızda*. (2012). <http://afghanturk.org/ATCETR/hakkimizda.html?i600> (05.03.2013).
- Hayri, H. -TRT Afganistan Masası Şefi- (25 Nisan 2013), “Afganistan’da devlet inşası, devlet inşasında başarı, yumuşak güç ve Türkiye” konulu görüşme. Ankara.
- Heinrich Böll Foundation* (2006). Publication series on Promoting Democracy in Fragile States under Conditions of State Fragility Issue 1: Afghanistan. Berlin.
- History*. (2011). <http://www.isaf.nato.int/history.html> (20.03.2013).
- ICOS* (2008). Struggel for Kabul: The Taliban Advance. MF Publishing. London.
- Incore Report* (2004). From Warlords to Peacelords. Northern Ireland: University of Ulster.
- International Conference on Afghanistan 2009*. (2009). <http://www.afghanistan-un.org/2009/03/international-conference-on-afghanistan-2009/> (10.01.2013).

- International Security Assistance Force - ISAF 11.* (2011). http://www.globalsecurity.org/military/ops/oef_orbat_isaf11.htm (20. 03. 2013).
- Intervention at the Tokyo Conference on Afghanistan.* (2012). <http://www.state.gov/secretary/rm/2012/07/194672.htm> (08 Temmuz 2012).
- Islamic Cooperation for a Peaceful Future in Afghanistan.* (2011). <http://crdc.gmu.edu/islamic-cooperation-for-a-peaceful-future-in-afghanistan-istanbul-2011-2/> (25 Aralık 2012).
- Istanbul Process On Regional Security And Cooperation For a Secure And Stable Afghanistan. (2011) <http://mfa.gov.af/Content/files/Istanbul%20Process.pdf> (20.09.2012).
- İçişleri Bakanı İdris Naim Şahin Afganistan Mülteci ve Geri Dönenler Bakanı Cemahir Enveri İle Görüştü.* (2011). http://www.icisleri.gov.tr/default.icisleri_2.aspx?id=6787 (10.02.2013).
- İstanbul'da Türkiye - Afganistan - Pakistan Üçlü Zirvesi.* (2010).<http://www.tccb.gov.tr/haberler/170/78467/istanbulda-turkiyefganistanpakistan-uclu-zirve-toplantisi.html> (04.02.2013).
- Kabul Declaration On Good Neighbourly Relations. (2002) http://www.diplomatie.gouv.fr/fr/IMG/pdf/3_-_Kabul_declaration_Dez02.pdf (10.12.2012).
- Kabul International Conference on Afghanistan. (2010) <http://unama.unmissions.org/Portals/UNAMA/Documents/Kabul%20Conference%20Communique.pdf> (05.10.2012).
- Karlsson, P ve Mansory, A. (2001). *Islamic and Modern Education in Afghanistan - Conflictual or Complementary? Institute of International Education Stockholm University.*
- Katzman, K. (2006). *Afghanistan: Elections, Constitution and Government. CRS Report for Congress.*
- Katzman, K. (2009). *Afghanistan: Post-Taliban Governance, Security, and U.S. Policy. CRS Report for Congress.*
- Katzman, K. (2012). *Afghanistan: Politics, Elections, and Government Performance. CRS Report for Congress.*
- Kayani, S. P. A. - *Afganistan Ankara Büyükelçiliği Kültür İşleri Sorumlusu ve İkinci Kâtip-*, “Afganistan’da devlet inşası, devlet inşasında başarı, yumuşak güç ve Türkiye” konulu görüşme. Ankara 08 Şubat 2013.
- Khan, F. H. (2006). *The Durand Line: Tribal Politics and Pakistan- Afghanistan Relations. Conference on Tribalism.*

- Lamer, W. (2011). Afghan Ethnic Groups: A Brief Investigation. *Civil-Military Fusion Centre*.
- Margesson, R. (2009). United Nations Assistance Mission in Afghanistan: Background and Policy Issues. *CRS Report for Congress*.
- Margesson, R. (2010). United Nations Assistance Mission in Afghanistan: Background and Policy Issues. *CRS Report for Congress*.
- Morelli, V. ve Belkin, P. (2009). NATO in Afghanistan: A Test of the Transatlantic Alliance. *Congressional Research Service*.
- NATO Lizbon Submit. (2010) http://www.nato.int/nato_static/assets/pdf/pdf_2010_11/20101120_101120-declaration.pdf (01.10.2012).
- NGO's. (2013). <http://afghanistan-analyst.org/ngos/> (15.05.2013).
- Olikar, O. (2011). Building Afghanistan's Security Forces in Wartime. *RAND Corporation*. Santa Monica.
- Oberson, J. (2002). Khans and Warlords: Political Alignment, Leadership and the State in Pashtun Society. *Institute for Ethnology, University of Berne*. Switzerland.
- Poole, L. (2011). Afghanistan Tracking Major Resource Flows 2002-2010, *Global Humanitarian Assistance Report*. U.K.
- President Karzai Welcomes the Announcement of Date for 2014 Presidential Elections*. (2012). <http://president.gov.af/en/news/14262> (30 Aralık 2012).
- Regional Command Southwest Stands Up in Afghanistan*. (2010). <http://www.isaf.nato.int/article/isaf-releases/regional-command-southwest-stands-up-in-afghanistan.html> (15 Aralık 2012).
- Resmi Gazete. (2003, 21 Temmuz). Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Afganistan Geçiş Yönetimi Arasında imzalanan askeri eğitim iş birliği anlaşmasının onaylanmasına dair bakanlar kurulu kararı . Kâbil 16 Ocak 2003. (25175).
- Resmi Gazete. (2005, 1 Nisan). Türkiye Cumhuriyeti ve Afganistan İslami Geçiş Devleti arasında yatırımların karşılıklı teşviki ve korunmasına ilişkin anlaşmasının onaylanmasına dair bakanlar kurulu kararı . Kâbil 10 Haziran 2004. (25773).
- Resmi Gazete. (2005, 2 Haziran). Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Afganistan İslami Geçiş Devleti Arasında ticaret ve ekonomik işbirliği anlaşmasının onaylanmasına dair bakanlar kurulu kararı. 2 Aralık 2004. (25833).
- Resmi Gazete. (2007, 10 Mayıs). Türk-Afgan Karma Ekonomik Komisyonu Birinci Dönem Toplantısı Mutabakat Zaptının onaylanmasına dair bakanlar kurulu kararı. Ankara 27 Nisan 2005. (26518).

- Resmi Gazete. (2007, 14 Kasım). Ekonomik İşbirliği Teşkilatı (EİT) Eğitim Enstitüsü Kurucu Belgesinin onaylanmasına dair bakanlar kurulu kararı. Almatı 9 Mayıs 1998. (26700).
- Resmi Gazete. (2007, 8 Aralık). Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Afganistan İslam Cumhuriyeti Hükümeti Arasında Tarım Alanında Teknik, Bilimsel ve Ekonomik İşbirliği Protokolünün onaylanmasına dair bakanlar kurulu kararı. Antalya 6 Aralık 2004. (26724).
- Resmi Gazete. (2008, 2 Şubat). Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Afganistan İslam Cumhuriyeti Hükümeti Arasında Diplomatik Pasaport Hamilleri İçin Vize Yükümlülüğünün Karşılıklı Olarak Kaldırılmasına Dair Anlaşmanın onaylanmasına dair bakanlar kurulu kararı. Kabil 29 Eylül 2007. (26775).
- Resmi Gazete. (2008, 13 Mayıs). Türkiye Cumhuriyeti, Maliye Bakanlığı, Mali Suçları Araştırma Kurulu Başkanlığı (MASAK) ile Afganistan Merkez Bankası, Mali İşlemler ve Raporlar Merkezi (FinTRACA) arasında karapara aklama ve terörizmin finansmanı ile ilgili istihbarat değişiminde İşbirliğine dair mutabakat muhtırasının onaylanmasına dair bakanlar kurulu kararı. Ankara 18 Nisan 2008. (26875).
- Resmi Gazete. (2008, 16 Mayıs). Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Afganistan İslam Cumhuriyeti Hükümeti Arasında Sağlık Alanında İşbirliğine Dair Anlaşmanın onaylanmasına dair bakanlar kurulu kararı. Kabil 20 Mayıs 2005. (26878).
- Resmi Gazete. (2008, 27 Haziran). Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Afganistan İslam Cumhuriyeti Hükümeti Arasında Sağlık Alanında İşbirliğine Dair Ek Protokolün onaylanmasına dair bakanlar kurulu kararı. Kabil 26 Nisan 2008. (26919).
- Resmi Gazete. (2010, 30 Nisan). Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Afganistan İslam Cumhuriyeti Hükümeti Arasında Askeri Eğitim İş Birliği Anlaşmasında Değişiklik Yapılmasına Dair 1 Numaralı Değişiklik Protokolünün onaylanmasına dair bakanlar kurulu kararı. Kabil 13 Ocak 2010. (27567).
- Resmi Gazete. (2010, 4 Eylül). Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti Sağlık Bakanlığı ile Afganistan İslam Cumhuriyeti'nin Ankara Büyükelçiliği Arasında Sağlık Alanında Hibe Yapılmasına Dair Anlaşmanın onaylanmasına dair bakanlar kurulu kararı. Ankara 4 Haziran 2010. (27692).
- Resmi Gazete. (2010, 30 Kasım). Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Afganistan İslam Cumhuriyeti Hükümeti Arasında Uluslararası Karayolu Taşımacılığı Anlaşmasının onaylanmasına dair bakanlar kurulu kararı. Ankara 27 Nisan 2005. (27771).
- Resmi Gazete. (2011, 12 Mart). Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Afganistan İslam Cumhuriyeti Hükümeti Arasında Gümrük Konularında İşbirliği ve Karşılıklı Yardımlaşma Anlaşmasının onaylanmasına dair bakanlar kurulu kararı. Ankara 26 Nisan 2005. (27872).

- Resmi Gazete. (2011, 15 Şubat). Türkiye Cumhuriyeti Sağlık Bakanlığı ile Afganistan İslam Cumhuriyeti Halk Sağlığı Bakanlığı Arasında Sağlık Alanında Hibe Yapılmasına Dair Anlaşmanın onaylanmasına dair bakanlar kurulu kararı. Ankara 20 Kasım 2011. (27847).
- Resmi Gazete. (2011, 10 Mayıs). Afgan Ulusal Polisinin Eğitilmesi ve Kapasitesinin Geliştirilmesi Hususunda Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Afganistan İslam Cumhuriyeti Hükümeti Arasında İşbirliği Yapılmasına Dair Mutabakat Muhtırasının onaylanmasına dair bakanlar kurulu kararı. Kabil 5 Mart 2011. (27930).
- Resmi Gazete. (2011, 5 Temmuz). Türkiye Cumhuriyeti, Afganistan İslam Cumhuriyeti ve Pakistan İslam Cumhuriyeti Hükümetleri Arasında Özellikle Uyuşturucuyla Mücadelede Üçlü Polis İşbirliği Programı Oluşturulmasına Dair Protokolün onaylanmasına dair bakanlar kurulu kararı. İstanbul 24 Aralık 2010. (27985).
- Resmi Gazete. (2012, 20 Ocak). Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Afganistan İslam Cumhuriyeti Hükümeti Arasında Afganistan Kara Harp Okulu Öğrencilerine Türkiye’de Verilecek Yaz Kampı Eğitimine İlişkin Mutabakat Muhtırasının onaylanmasına dair bakanlar kurulu kararı. Kabil 4 Eylül 2011. (28179).
- Resmi Gazete. (2012, 11 Mart). Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Afganistan İslam Cumhuriyeti Hükümeti Arasında Afganistan Kara Kuvvetleri Birlikleri/Personeline Türkiye’de Verilecek Eğitime İlişkin Protokolün onaylanmasına dair bakanlar kurulu kararı. Kabil 13 Eylül 2011. (28230).
- Resmi Gazete. (2012, 24 Mart). Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Afganistan İslam Cumhuriyeti Hükümeti Arasında Sağlık Alanında İşbirliğine Dair Anlaşmaya Ek Afgan Hastaların Türkiye’de Ücretsiz Tedavisine İlişkin Protokolün onaylanmasına dair bakanlar kurulu kararı. Kabil 23 Kasım 2011. (28243).
- Resmi Gazete. (2012, 10 Mayıs). Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Afganistan İslam Cumhuriyeti Hükümeti ve Pakistan İslam Cumhuriyeti Hükümeti Arasında Ortak Tatbikatlar ve Eğitim Kursları İcra Edilmesine Dair İş Birliği Protokolün onaylanmasına dair bakanlar kurulu kararı. İstanbul 1 Kasım 2011. (28288).
- Resmi Gazete. (2012, 1 Haziran). Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Afganistan İslam Cumhuriyeti Hükümeti Arasında Enerji ve Mineral Kaynaklar Alanında İşbirliğine Yönelik Mutabakat Zaptı onaylanmasına dair bakanlar kurulu kararı. Ankara 17 Şubat 2011. (28310).
- Resmi Gazete. (2012, 8 Ağustos). Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ve Afganistan İslam Cumhuriyeti Hükümeti Arasında Hava Ulaştırma Anlaşmasının onaylanmasına dair bakanlar kurulu kararı. Ankara 24 Mart 2011. (28378).

- Resmi Gazete. (2013, 12 Nisan). Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti, Afganistan İslam Cumhuriyeti Hükümeti ve Pakistan İslam Cumhuriyeti Hükümeti Arasında Ekonomik ve Ticari İşbirliği Mutabakat Zaptının onaylanmasına dair bakanlar kurulu kararı. Ankara 12 Aralık 2012. (28616).
- Remarks to the Tokyo Conference on Afghanistan.* (2012). http://www.un.org/apps/news/infocus/speeches/statments_full.asp?statID=1595#.Un6srck5nIU (07 Temmuz 2012).
- Ruttig, T. (2012). Afghanistan between Democratization and Civil War: Post-2014 Scenarios. *Sustainable Strategies for Afghanistan and the Region After 2014*. The Aspen Institute. Berlin.
- Salahuddin Rabbani Appointed as New Chief of High Peace Council.* (2012). <http://president.gov.af/en/news/8642> (05.01.2013).
- Saltmarshe, Dr. D. ve Medhi, A. (2011). *Local Governance in Afghanistan A View from the Ground*. Synthesis Paper. AREU.
- SC-7, 16 Nisan 2012, Dışişleri Bakanlığı Sözcüsü'nün Kabil'de Meydana Gelen Terörist Saldırıları Sırasında Türk Askeri Tesislerinin Hedef Alındığına Dair Haberlere İlişkin Bir Soruya Cevabı.* (2012). http://www.mfa.gov.tr/sc-7_-16-nisan-2012_-disisleri-bakanligi-sozcusu_nun-bir-soruya-cevabi.tr.mfa (17 Nisan 2012).
- Senlis Afghanistan (2006). *Afghanistan Five Years Later The Return of The Taliban*, MF Publishing. London.
- T.C. Sağlık Bakanlığı.* (2008). Afganistan Sağlık Alanında İşbirliği Faaliyetleri. Ankara.
- Tellis, A. J. (2009). Reconciling With The Taliban? *Carnegie Endowment Report*. Washington.
- Temizer, A. -Kabil Büyükelçiliği Ticaret Müşaviri- (2010). *Afghanistan Ülke Raporu*, Kabil Ticaret Müşavirliği. Kabil.
- Temizer, A. - Eski Türkiye Afganistan Ticaret Müşaviri- (09 Şubat 2013), "Afganistan'da devlet inşası, devlet inşasında başarı, yumuşak güç ve Türkiye" konulu görüşme. İstanbul.
- The Afghan Compact. (2006) http://www.nato.int/isaf/docu/epub/pdf/afghanistan_compact.pdf (01.11.2012).
- The Constitution of Afghanistan. (2004) <http://www.afghanembassy.com.pl/cms/uploads/images/Constitution/The%20Constitution.pdf> (05. 12.2012).
- The Constitution of the Islamic Republic of Afghanistan (2004).

- The Project for Islamic Cooperation for a Peaceful Future in Afghanistan.* (2011). <http://www.worde.org/programs/community-engagement/afghanistan/> (1 Aralık 2011).
- Tika'dan Afganistan İslam Cumhuriyeti Maliye Bakanlığı Personeline Eğitim Programı.* (2011). <http://www.tika.gov.tr/haber/tikadan-afganistan-islam-cumhuriyeti-maliye-bakanligi-personeline-egitim-programi/136> (20.02.2013).
- Türesin, E. (04 Mart 2013). (eturesin@mfa.gov.tr). Afganistan'a Güvenlik ve Kalkınma Yardımlarımız Bilgilendirme Notu, Mehmet Yıldız'a kişisel e-posta. (mehmetyldiz@hotmail.com).
- Türkiye, Afganistan ve Pakistan Milli Eğitim Bakanları arasında eğitimde işbirliği protokolü imzalandı.* (2010). <http://www.maol.meb.gov.tr/haberler/haberayrinti.asp?ID=7510> (10.10.2012).
- Türkiye Büyük Millet Meclisi. (2001, 10 Ekim). Genel Kurul tutanağı. 21. Dönem 4. Yasama Yılı 5. Birleşim.
- Türk Silahlı Kuvvetlerinin Barışı Destekleme Harekâtlarına Katkıları.* (2013). [http://www.tsk.tr/4_uluslararası_iliskiler/4_1_turkiyenin_barisi_destekleme_harekatina_katkilari/konular/turk_silahlı_kuvvetlerinin_barisi_destekleme_harekatina_katkilari.htm](http://www.tsk.tr/4_uluslararası_iliskiler/4_1_turkiyenin_barisi_destekleme_harekatina_katkilari/konular/turk_silahl%C4%B1_kuvvetlerinin_barisi_destekleme_harekatina_katkilari.htm) (20.02.2013).
- Transcript of Interview by President Karzai with Newsweek.* (2012). <http://president.gov.af/en/news/6236> (14 Mart 2012).
- UNODC. (2009). *Addiction, Crime and Insurgency. The transnational threat of Afghan opium.* Vienna.
- UNODC. (2010). *Corruption in Afghanistan: Bribery as Reported by the Victims.* Kabil.
- UNODC. (2011). *The Global Afghan Opium Trade. A Threat Assessment.* Vienna.
- United Nations Security Council. (2001, 30 July). Resolution 1363.
- United Nations Security Council. (2001, 12 September). Resolution 1368.
- United Nations Security Council. (2001, 14 November). Resolution 1378.
- United Nations Security Council. (2001, 06 December). Resolution 1383.
- United Nations Security Council. (2001, 20 December). Resolution 1386.
- United Nations Security Council. (2002, 15 January). Resolution 1388.
- United Nations Security Council. (2002, 28 January). Resolution 1390.
- United Nations Security Council. (2002, 28 March). Resolution 1401.
- United Nations Security Council. (2002, 23 May). Resolution 1413.

- United Nations Security Council. (2002, 26 June). Resolution 1419.
- United Nations Security Council. (2002, 27 November). Resolution 1444.
- United Nations Security Council. (2002, 24 December). Resolution 1453.
- United Nations Security Council. (2003, 28 March). Resolution 1471.
- United Nations Security Council. (2003, 13 October). Resolution 1510.
- United Nations Security Council. (2004, 26 March). Resolution 1536.
- United Nations Security Council. (2004, 17 September). Resolution 1563.
- United Nations Security Council. (2005, 24 March). Resolution 1589.
- United Nations Security Council. (2005, 13 September). Resolution 1623.
- United Nations Security Council. (2006, 12 September). Resolution 1707.
- United Nations Security Council. (2007, 23 March). Resolution 1746.
- United Nations Security Council. (2007, 19 September). Resolution 1776.
- United Nations Security Council. (2008, 20 March). Resolution 1806.
- United Nations Security Council. (2008, 17 June). Resolution 1817.
- United Nations Security Council. (2008, 22 September). Resolution 1833.
- United Nations Security Council. (2009, 23 March). Resolution 1868.
- United Nations Security Council. (2009, 08 October). Resolution 1890.
- United Nations Security Council. (2010, 22 March). Resolution 1917.
- United Nations Security Council. (2010, 13 October). Resolution 1943.
- United Nations Security Council. (2011, 22 March). Resolution 1974.
- United Nations Security Council. (2011, 12 October). Resolution 2011.
- Üç Ülke Arasındaki Güven ve İş Birliğini Kararlılıkla Sürdüreceğiz.* (2012).
<http://www.tccb.gov.tr/haberler/170/84688/uc-ulke-arasindaki-guven-ve-is-birligini-kararlilikla-surdurecegiz.html> (05.02.2013).
- Wadhams, C., Cookman, C. ve Katulis, B. (2012). Afghanistan Transition Elevating the Diplomatic Components of the Transition Strategy at the Chicago NATO Summit and Beyond. *Center For American Progress*. Washington.

Wagner, C. (2005). *From Hard Power to Soft Power?*. Heidelberg Papers In South Asian And Comparative Politics, Working Paper No. 26.

White, J. (2008). *Pakistan's Islamist Frontier: Islamic Politics and U.S. Policy in Pakistan's North-West Frontier*. Religion & Security Monograph Series. no. 1 Center on Faith & International Affairs. Arlington.

Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi, <http://tez2.yok.gov.tr/>, 17.12.2011.

Yurtdışı Hasta Tedavileri. (2011). <http://www.saglik.gov.tr/TR/belge/1-3871/yurtdisi-hasta-tedavileri.html?vurgu=Afganistan> (10.02.2013).

EKLER

EK-1.1 (Eski NATO Afganistan Kıdemli Sivil Temsilcisi Hikmet Çetin İle Yapılan Görüşme Formu)

EK-1.2 (Eski Afganistan TİKA Koordinatörü Cüneyt Esmer İle Yapılan Görüşme Formu)

EK-1.3 (Eski Afganistan Dış Ticaret Müşaviri Aydın Temizer İle Yapılan Görüşme Formu)

EK-1.4 (Afganistan Ankara Büyükelçiliği İkinci Kâtibi ve Kültür İşleri Sorumlusu Seyid Pısar Ali Kayani İle Yapılan Görüşme Formu)

EK-1.5 (Ankara Atatürk Araştırma Hastanesini Başhekim Yardımcısı Haşım Erdem İle Yapılan Görüşme Formu)

EK-1.6 (TRT Afganistan Masası Şefi Humayun Hayri İle Yapılan Görüşme Formu)

EK-1.7 (Afgan Akademisyen Fazıl Ahmet Burget İle Yapılan Görüşme Formu)

EK-2 (TİKA 2005 - 2011 Yılları Arası Afganistan Proje Ve Faaliyetler)

EK-3 (Afganistan'a Güvenlik Ve Kalkınma Yardımlarımız)

EK-4 (İş Alındı Belgeleri)

EK-1.1 Eski NATO Afganistan Kıdemli Sivil Temsilcisi Hikmet Çetin İle Yapılan Görüşme Formu

GÖRÜŞME FORMU

GÖRÜŞMENİN YERİ: Nene Hatun Caddesi, 32 Numara, Ankara

GÖRÜŞMENİN TARİH VE SAATİ: 08.02.2013, 13.00-14.30

GÖRÜŞMECİ: Mehmet YILDIZ

GÖRÜŞÜLEN KİŞİ: Sayın Hikmet ÇETİN

GÖRÜŞMENİN TÜRÜ: Bireysel, Uzman, Yarı Yapılanmış Görüşme

1.ARAŞTIRMANIN KONUSU:

Afganistan'ın Yeniden İnşasında Türkiye'nin Rolü (2001-2011)

2.GİRİŞ:

Merhaba, Sayın Hikmet ÇETİN Bey, benim adım Mehmet YILDIZ, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Ana Bilim dalı doktora öğrencisiyim. Afganistan'da devlet inşası, devlet inşasının başarısı ve Türkiye'nin Afganistan'ın inşasındaki rolü üzerine doktora tez çalışması yapıyorum.

3.AMAÇ:

Amacım, Devlet İnşasının başarısı için, devlet inşa eden ülkelerin ve uluslararası toplumun, “yumuşak güç (soft power)” içeren politikaları “sert güç (hard power)” içeren politikalara göre daha fazla tercih etmesi gerektiğini, Türkiye'nin Afganistan'da icra edilen devlet inşa sürecinde (2001-2011 arası dönem) gösterdiği başarı, örnek olayından yola çıkarak ispatlamaya çalışmaktır.

4.ÇALIŞMANIN ÖNEMİ:

Afganistan, 11 Eylül sonrası başlayan Sınırsız Özgürlük Harekâtı ile birlikte, devlet inşa sürecine girmiştir. Bu süreç 2010 yılında yapılan İkinci Londra Konferansı, Kabil Konferansı, NATO Lizbon Zirvesi ile birlikte çekilme ve yerel otoriteye yönetimi bırakma aşamasına gelmiştir. Yaklaşık on yıl süren bu dönemde, Türkiye gerek BM gerek NATO çerçevesinde, Afganistan'ın inşasına büyük katkılarda bulunmuştur. Türkiye'nin Afganistan'da yumuşak güç (soft power) kullanarak yaptığı katkılar, hem Afganistan'daki yerel aktörler ve hükümet hem de diğer müttefik ülkeler tarafından takdirle karşılanmış ve Türkiye'nin devlet inşa sürecindeki rolünü her geçen gün artırmıştır. Sayın Hikmet ÇETİN sizinde Afganistan'da 2004-2006 yıllarında üstlenmiş olduğunuz NATO Afganistan Kıdemli Sivil Temsilcisi görevi ile Türkiye'nin Afganistan'daki devlet inşa sürecine, yumuşak güç (soft power) içeren politikalar kullanarak, yaptığınız katkılarınız çok büyüktür. Afganistan devlet inşa sürecinin başarısının, sadece askeri yöntemlerle değil sivil çözümler ve tüm grupları kapsayacak bir diyalog süreciyle olması gerektiği yönünde yapmış olduğunuz açıklamalarda,

yumuşak gücün (soft power) devlet inşası sürecinde sert güçten (hard-power) daha önemli olduğunu göstermektedir.

5.GÖRÜŞME SORULARI:

(1) Sayın Hikmet ÇETİN, devletin değişik kademelerinde yaptığınız görevler ve eski NATO Afganistan Kıdemli Sivil Temsilcisi olarak, Türkiye'nin Afganistan ve dış politika konusunda yetiştirdiği en önemli otoritelerden birisiniz. NATO Afganistan Kıdemli Sivil Temsilcisi görevine seçilme süreciniz ve yaptığınız görev hakkında bilgi verebilir misiniz?

Evvela teşekkür ediyorum ve başarılar diliyorum. Başka bir görevin yanında böyle bilimsel bir çalışma yapmanız övgüye değer bir iş, kutluyorum. Afganistan NATO Kıdemli Sivil Temsilciliği görevine adaylık konusunda benim talebim olmadı. Bana, adaylık konusu, Dışişleri Bakanlığında bölgeden sorumlu müsteşar yardımcısı (Sonradan müsteşar oldu) olan Ali TURGAN bey tarafından, 2003 yılı başında iletildi. Her ne kadar sivil olsa da askeri yönü olan, bilmediğim bir görevdi. Seçilmeme ihtimaline karşı, aday olmak istemedim. NATO Kıdemli Sivil Temsilciliği ülkelere verilen bir görev değildi. Ancak Cumhuriyetten beri ilk defa, böyle uluslararası bir görevin, bir Türk'e verilmesi söz konusuydu. Türkiye için önemli bir durumdu. 2003 yılı ortasında adaylık öyle bir aşamaya geldi ki Dışişleri Bakanlığı tarafından "Efendim, siz aday olursanız olma ihtimali çok yüksek." diye bana bildirildi. Bende bunun üzerine adaylığı kabul ettim. 2003 yılı Kasım ayında, bir yurt dışı seyahatine giderken Milliyet gazetesinde bir yazı gördüm "NATO Genel Sekreteri George Robinson, ABD Başkanı Bush'la görüştü. Hikmet ÇETİN için Afganistan NATO Kıdemli Sivil Temsilciliği görevine onayı çıktı.". Sonradan öğrendim ki Hollanda, Almanya benim aday olduğumu öğrenince adaylarını geri çekmişler. En son benim adaylığım kabul edilmiş. Görev kesinleşince, iki kez Brüksel'de NATO üst düzey komutanları ile birlikte, Afganistan'a yönelik çalışmalara katıldım. Müteakiben 2004 yılı Ocak ayında Afganistan'a gittim. Tabi zor bir görevdi. İlk defa ben atanıyordum. Kalacak yer sıkıntısı vardı. Belli bir süre Büyükelçilikte kaldım. ISAF binası, benimde teşviklerimle, yapıldıktan sonra oraya geçtik. Koruma konusunu NATO üstlenmek istiyordu. Ancak Genelkurmay Başkanı Hilmi ÖZKÖK korumayı biz yapalım dedi. Karışık ülkelere yapılacak koruma sisteminin problemlerinden dolayı, bu teklif kabul gördü. Başbakan, Dışişleri Bakanı ve

Genelkurmay Başkanı'nın bana destek amacıyla büyük katkıları oldu. Afganistan'a giderken Dışişleri Bakanlığından bölgeyi iyi bilen iki danışman da aldım. İlki Faruk KAYMAKÇI, şimdi Basra'da başkonsolos, ikincisi Süleyman GÖKÇE, oda şu anda büyükelçilik bekliyor. Afganistan'a gittiğimde iki konuda avantajım vardı. İlk avantajım Türkiye'den gitmekti. Türkiye'nin Afganistan'da büyük bir prestiji var. Her kesim, Atatürk döneminden gelen ilişkilerin getirdiği ortamdan dolayı, Türkiye'ye saygı ve sevgi duyuyor. Afgan yönetimiyle, başta Sayın Karzai olmak üzere, ilişkilerim hep çok iyi seviyede oldu. Hatta NATO üst düzey yetkilileri ve temsilcileri, Sayın Karzai ile görüşmek için önce bana müracaat ederlerdi. Hiçbir görüşme talebimiz geri çevrilmedi. Halkla çok yakın temas kurabiliyordum. Otuz dört İl'in yirmi ikisini karayolu ile ziyaret ettim. İlk Kandahar'a 2004 yılında karayolu ile gitmek istediğimde, ISAF komutan Rick HILLIER sizi koruyamayız dedi. O zamana kadar hiç kimse, bu düzeyde, Kandahar'a karayolu ile gitmemiş. En sonunda, ben ısrar edince, çözümü ek koruma vermekte buldular. Kandahar ziyareti güzel bir seyahat oldu. Kabil-Kandahar karayolunu yapan dört firmamız vardı. Bush yönetimi, Kabil-Kandahar karayolunun çabuk bitmesi için bir tarih koymuş. Bundan dolayı, Kabil-Kandahar karayolunu altı bölgeye bölmüşler ve dört bölgenin ihalesini Türklere vermişlerdi. Türk işçilerle, Kandahar'a giderken bir firmada kahvaltı, diğerinde öğle yemeği; Kabil'e dönüşte ise gitmediğim firmalarda kahvaltı ve öğle yemeği yedik. İşçilerle iyi diyaloglar kurdum. Bundan sonra her yere karayolu ile gittim. İkinci avantajım ise, askeri ve siyasi danışmanlarımın iyi olması idi, hatta bir tanesi şimdi Türkiye'de Hırvatistan büyükelçisidir.

(2) Literatürde birbiriyle ana çatı itibari ile uyuşan ancak bazı kavramlarda farklılık gösteren devlet inşası tanımları bulunmaktadır. Devlet kurumlarının güçlendirilmesi konusunda bir kavram birliği bulunmasına rağmen, devletin güçlendirilmesi gereken kurum ve boyutlarında farklılıklar bulunmaktadır. Güçlendirilmesi gereken boyutların önceliğine göre dört ayrı grup vardır: Liberalleşmeye öncelik verenler, kurumsallaşmaya öncelik verenler, güvenliğe öncelik verenler ve sivil topluma öncelik verenler. Siz, Afganistan devlet inşası sürecinin başarısının sadece askeri yöntemlerle değil, sivil çözümler ve tüm grupları kapsayacak bir diyalog süreciyle olması gerektiğini savunuyorsunuz. Bu konu ile ilgili bilgi verir misiniz?

Yaptığımız çalışmalarda Afganistan’da öncelik verilmesi gereken üç alan tespit ettik. Bunlar sırasıyla şunlardır: 1.Güvenlik, 2.Devletin yapılanması ve siyasal süreç, 3.Ekonomi ve bölgesel kalkınma. Bunların birlikte gitmesi gerekmektedir. Güvenlik tabii ki önemli, ama diğerleri ile beslenmeyen bir güvenliğin sağlanması mümkün değildir. Eğer siz NATO’nun o zaman 26 (şu an 28) olan Dünya’nın en zengin ülkeleri, Güvenlik Konseyi kararıyla, meşruiyet sorunu olmadan Afganistan’a gider; bunun karşılığında Afganistan’ın halkı halen Kabil’in sokaklarında yazın tozdan kışın çamurdan yürüyemiyorsa, işsizse, sağlık sorununu çözememişse, çocuğunu eğitime gönderemiyorsa; yüz-iki yüz bin değil bir milyon da gönderseniz başarılı olamazsınız. Çünkü terörle mücadelede halkı kazanmanız lazım. Halkı da yumuşak güçle, gönlünü ve beynini kazanarak, elde edebilirsiniz. Bunun içinde devlet yapısı önemlidir. İlk olarak halk devletine güvenecek, başvuracağı polisini, mahkemesini, güvenlik güçlerini görecektir. İki, hayatın her gün iyiye gittiğini görecektir. Buda ancak yumuşak güçle olur. Bu konuda aslında yeterli başarı sağlanamadı. Çünkü başta ABD, sonra diğer ülkeler, Afganistan’ı, az asker ve az ekonomik güç ile çözmeye çalıştı. Bunun nedeni Irak’dır. Irak işgali, Afganistan’ın başarısına gölge düşürmüştür. Hem gündemin başına geçmiştir hem de teröre örnek olmuştur. Terör açısından Irak’ta ki başarılar Afganistan’a gelmiştir. Örneğin, Afganistan’da intihar saldırısı kültürü yokken, Irak’tan intihar saldırısı kültürü gelmiştir. Sovyetlerle on yıl, öncesinde sonrasında yirmi sekiz yıllık savaş yaşayan Afganistan’da, hiç intihar saldırısı olmamıştır.

Üç alandan ilki olan güvenlik alanı, başlangıçta çok iyi gitmiş, 2005 yılına kadar da bu başarı sürmüştür. Bence, bu başarıya rağmen, 2005 yılına kadar güvenlik alanında iki hata yapılmıştır. İlki, Bonn sürecinde yapılan hatadır. Bonn sürecinde, öncelik orduya verilmiş, polise verilmemiştir. Hâlbuki Dünya Afganistan’dayken, Afganistan’da dış tehdit olamazdı. Bunun yanında asıl Afganistan’ın iç problemleri vardı (Adi suçlar, uyuşturucu vb.). Bu böyle görülmeyip, polisin eğitimi ikinci plana atılmıştır. O yıllarda, ordunun eğitiminden ABD sorumluydu, çok rahat yılda bir milyar dolar yardım yapabiliyordu. Polisten sorumlu Almanya ise, yılda ancak kırk yedi milyon dolar yardım yapabiliyordu. Polise, bir ara, ABD yardım etmeye çalıştı. Polis yardımının öncülüğü, en sonunda, Avrupa Birliğine geçti. Bence, ikinci hata, 2001’den 2005’e kadar süren kısmi istikrar ve barış ortamı gereği gibi değerlendirilemedi. Geçici

olabileceği düşünülemedi. Öyle bir dönem oldu ki, Taliban'a kendini geliştirme, finansal kaynak bulma ve yeni yöntemler keşfetme imkânı verildi. Taliban, NATO veya ABD ordusu ile karşı karşıya gelip düzenli savaş yapamayacağını gördü. Bunun üzerine yeni yöntemler geliştirdi (Yol kenarlarına mayınlar döşemek, intihar saldırıları yapmak vb.). Savaş çabuk sonlandı ama barış yapılamadı. İyimser bir havaya girildi. Belki de üçüncü hata, Pakistan'ın rolü gereği gibi anlaşılamadı. Pakistan olmadan Afganistan'ın çözülemeyeceği görülemedi.

Üç alandan ikincisi olan ekonomi ve bölgesel kalkınma alanında, istenen başarı sağlanamadı. Bunun ilk nedeni, Bosna ve Irak'la karşılaştırıldığında en yoksul ülke Afganistan olmasına rağmen, birey başına en az yardım Afganistan'a yapıldı. İkinci neden, yardımı kullanmanın çok zor olmasıydı. Yardım taahhütleri kâğıt üzerinde bir milyon dolar gözükmesine rağmen, uygulamada ancak yüz bin doları buluyordu. Örgütlerin yardım kuralları birbirinden farklı ve zordu. Dünya Kalkınma Bankası ile Asya Kalkınma Bankası kendi kurallarıyla yardım yapıyordu. Benim o zaman yaptırdığım hesaba göre, yardımın verilmesiyle kullanımı arasında yirmi iki ile yirmi dört ay süre geçiyordu. Yani yüz bin dolar verdim diyorsunuz, bürokratik engellerden yirmi iki ile yirmi dört ay sonra kullanılabilirdi. Birde uluslararası örgütler yardımın büyük kısmını, STÖ (Sivil Toplum Örgütü)'leri vasıtası ile yapıyordu. STÖ'lerinin ismi güzel olmasına rağmen büyük sıkıntıları vardı (Kendi başına iş yapmaları, alınan yardımın %60'nın yüksek ücretlerden dolayı tekrar geri Afganistan dışına çıkması vb.). Bununla bağlantılı, Afganistan'ın devlet yapısı da bu yardımı kullanabilecek yapıda değildi. Yardımın ancak %22-23'ünü, Afganistan devleti kullanabiliyordu. Yani devletin otoritesi halk üzerinde yoktu. Devlet, halka, ben size şunu yapacağım diyemiyordu.

Üç alandan en olumlu giden, devletin yapılanması ve siyasi süreç alanıydı. Afganistan ilk defa 2004 yılında, ilk Cumhurbaşkanı seçti. Seçimde en büyük endişemiz, Taliban'ın tehditleri yüzünden, seçime katılımın az olması ve meşrutiyet sorununun oluşmasıydı. Taliban tehditlerine rağmen, seçim çok olumlu geçti. Hatta Taliban'ın, bayanların sandığa giderse öldürüleceği tehdidine karşı, oyların %40'ından fazlası bayarlardan toplandı. Özellikle o dönemde şunu gördüm. Halk oy kullanmak istiyor ve

oy kullanmak için kuyruklara giriyordu. Seçim öncesi Afganların hiçbirinin kimliği yoktu. İlk defa seçim kartını görünce size gösteriyor ve duyulanıyorlardı. Cumhurbaşkanlığı seçiminde on yedi aday vardı. Seçimler ilk turda başarılı bir şekilde sonuçlandı. Ancak seçimde bazı büyüyebilecek problemler çıktı. Ekibimle beraber bu sorunları çözmek için çok çaba gösterdik. Sorunlardan en önemlisi, Hindistan mürekkeplerinin kolay çıkmasıydı. Bazı sandıklarda insanların ikinci kez oy kullandığı kanıtlandı. Bunun üzerine Yunus KANUNİ ve arkadaşları (En çok oy alan ikinci kişi) seçimin meşrutiyetini tartışmaya başladılar. Sayın Yunus KANUNİ, benim çok iyi dostumdu. Defalarca evine gittim. Kendisine, bir siyasetçi ve dost olarak, iki konuyu anlatmaya çalıştım. İlk olarak, bunun iktidar tarafından yapılmış sistematik bir şey olmadığıydı. “Bu olmuştur ama herkese olmuştur.” dedim. İkinci olarak, ısrarla, aradaki oy farkı çok olduğundan, değişen bir şey olmayacağını anlattım. Uzun görüşmelerden sonra bu problemi çözdük ve Afganlar, ilk defa Cumhurbaşkanlarını seçtiler. Arkasından Parlamento seçimi 2005’te yapıldı. Başarılı geçti. 1969’dan beri ilk kez Parlamento seçildi. Fakat seçimlerden sonraki siyasi süreçte de küçük sorunlar yaşandı. Bu sorunlardan biri, bayan milletvekilleri idi. Parlamentoda, atmış sekiz tane bayan milletvekili vardı. Bayan milletvekilleriyle ilgili “Meclise “burka” ile mi gidecekler?” ve “Haremlik-selamlık olacak mı?” sorunları vardı. Ben, ısrarla bunların olmayacağını belirttim. Benim belirttiğim gibi de oldu. Seçim sonrası diğer bir sorun da “Meclis iç tüzüğü” idi. Meclis iç tüzüğünü, Fransızlarla beraber, hazırlıyorlardı. Sayın Karzai, bana meclis başkanlığı yaptığımdan dolayı, iç tüzüğü incelemek için ricada bulundu. Bende, iki-üç gün süreyle inceledim. İç tüzükte, anayasadan gelen değiştirilemeyen sorunlar olmasına rağmen, bazı düzeltmeler yaptık. Mesela, okuma-yazma bilmeyen milletvekilleri vardı. İç tüzüğü okuyamıyorlardı. İç tüzüğü, Darice ve Peştuca kaset yapıp, okuma-yazma bilmeyen vekillere verilmesini önerdim. Önerim, kabul gördü. Bununla paralel, ikinci seçimlerde de problemler çıkmış. Ben yoktum ama etik olmayan şeyler olmuş (Para verme vb.). Biraz önce belirttiğim gibi, Anayasanın bana göre bazı yanlışları var. Bir örnek vermek gerekirse, ABD başkanlık sitemini getirmişler. Bakanlıklar için, meclisin onayı gerekiyor. Bu Amerika’da çalışır fakat Afganistan’da çalışması zor. Bu durum bir noktada, seçim sonrası Sayın Karzai’nin elini kolunu bağlamıştır. Hükümetin etkinliğini azaltan bir ortam oluşturmuştur. Devlet başkanı istediği bakanları seçiyor ama bakanlar meclisten altı ay süreyle güvenoyu alamıyor,

hatta hiç güvenoyu alamayanlar oluyordu. Benim ayrılmam esnasında çok başarılı, Özbek asıllı, bayan bir Sağlık Bakanı vardı. Eşiyle beraber Harvard mezunu ve doktorlardı. Altı ay güvenoyu alamadılar. Görüldü ki, etiği düşünmeyen bakanlardan, milletvekillerinden parayla oy isteyenler, onay alıyordu. Eğitimli ve etiği düşünen bakanlar, onay alamıyordu. Bu gibi nedenlerden, hükümet kurulduktan sekiz ay sonra tam olarak göreve başlayabilmiştir.

(3) Afganistan’da devlet inşa sürecinin başlamasının tek nedeni 11 Eylül ve terör müdür? 11 Eylül olmasa da Afganistan’da devlet inşası olur muydu? Bu süreçte ABD, en büyük katkı sahibi ülkedir. Başta ABD, sonra diğer batılı ülkelerin Afganistan politikalarını değerlendirir misiniz?

İlk olarak Batı, başta ABD, Afganistan’da 1989’dan sonra olanlardan manen sorumludur. Çünkü Afganistan soğuk savaşın bedelini ödeyen bir ülkedir. Bir anlamda, Vietnam’ın rövanşını Afganistan’da almıştır. Taliban, Usame Bin Ladin, mücahitler o dönemde oluşmuştur. Afganistan’da o dönemde, ABD, Pakistan, Suudi Arabistan’ın büyük desteği ile Sovyetlere karşı cihat yürütülmüştür. Ancak Sovyetler çekilince, Afganistan yalnız bırakılmıştır. Ben o sırada Dışişleri Bakanıydım, defalarca Uluslararası toplantılarda, Afganistan’da kanın gövdeyi götürebileceğini dile getirdim. Gerçektende, Sovyetlerin çekilmesinden sonra ülkede asayiş ve istikrarın sağlanamamasından dolayı, iç savaş yaşanmaya başlanmıştır. Rahmetli Rabbani’nin Cumhurbaşkanlığı döneminde, Hikmetyar bir ara başbakan olmuştur. O dönemde, Rabbani’nin bana söylediği kadarıyla, Hikmetyar başbakan olmasına rağmen, adamları ile geceleri Kabil’i bombalayarak yakıp yıkıyormuş. Aslında Kabil’i ve Afganistan’ı o hale getiren ne Sovyetlerdir ne de başkaları, Kabil’i ve Afganistan’ı o hale getiren Afganların kendileridir.

İkincisi, daha 11 Eylül olmadan da, Afganistan’da devlet yoktur. Irak’tan çok farklıdır. Irak’ta olan yıkılmıştır. Afganistan’da ise, devleti devlet yapan kurumlar zaten yoktur. Ordu yok, savaş ağalarının kendi orduları var, polis yok, vergi yok, harç yok, bütçe yok, hiç bir şey yoktur. Sovyetlerden sonra, Dünya Afganistan’ın devlet inşasına yardımcı olabilseydi, belki ne 11 Eylül olurdu ne de Afganistan bu hale gelirdi. Ancak biraz öncede belirttiğim üzere, Afganistan kendi haline bırakılmıştır. Böyle olunca Sovyet gitmiş, Mollalar gelmiştir. Afgan halkı, Mollalar ile Sovyetler arasında dünyanın

en büyük cezasını çekmiştir. Özellikle de, Afgan kadınlarının çektiği sıkıntıyı, dünyada hiç kimse çekmemiştir. Sovyetler sonrası yalnız bırakılan Afganistan'a, Radikal İslam'ın en katısı Vahabiler, Taliban aracılığı ile gelmiştir. Aslında, halk güvenliği sağlayacak diye, Taliban'a destek de vermiştir (ABD dâhil). Taliban'ın doğuşu, tamamen güvenlikten kaynaklanmıştır. O zamanlar, insanlar kasabalarından Kandahar'a giderken, üç yerde yolları kesiliyormuş. Molla Ömer, bakıyor devlet yok, devlet Kabil'de oturuyor, biz bu sorunu halledelim diyerek, yol kesmeleri kaldırıyor. Sonrada bakıyor bu iş kolay, 1994'de Kandahar'ı, 1996'da Kabil'i, 1998'de Mezar-ı Şerif'i ele geçirerek, Afganistan'da yönetimi ele geçiriyor.

Batılı ülkelerin politikalarını değerlendirdiğimizde ise, devlet yapısının kurulması için, öncelikli beş alan tespit edilmiştir. Genel olarak, devlet kurumlarının kurulmasında yavaş hareket edilmiştir. Ancak başarılı olan konularda vardır. İlk alan Japonların yürüttüğü silahların toplanmasıdır. Bu alana, NATO olarak bizde, çok büyük destek verdik. Kısa sürede, altmış bine yakın milis güçten, başta ağır silahlar olacak şekilde, tüm tanklar ve toplar, iki anahtarlı (biri NATO diğeri Afganistan hükümetinde) olacak şekilde toplanmıştır. Bu aşamada çok başarılı olunmuştur.

İkinci alan ABD öncülüğünde ordunun kurulmasıydı. Ordu sayı olarak oldu. Bugün ordu ve polisin sayısı üç yüz otuz beş bin civarındadır. Ancak öyle bir sistem kuruldu ki, profesyonel ordu, büyük problemleri vardır. Birinci problem, ABD halen 1 milyar dolar civarında orduya yardım etmektedir ama daha ne kadar yardım edecektir. İkinci problem, asker geliyor, birliğini terk edip gidiyor. Kimse tam ne kadar asker var bilmiyor. Gelip eğitilenlerden, Taliban'a katılanların sayısı çok fazladır. Üçüncü problem, ordu profesyonel olunca etnik sorunlar çıkmıştır. İşin içinde maaş olunca, halk aylık yetmiş-yüz dolar kazanabilmek için orduya yazılmıştır. Ancak bu seferde Peştunlara çok verildi, Taciklere az verildi, gibi etnik sorunlar ortaya çıkmaya başlamıştır. Bence, Afganistan'ın durumu ve yapısını bilmeden, profesyonel askerlik sistemi kurulmuştur. Bu sorunun çözümü, Türkiye gibi mecburi askerliktir. Mecburi askerlik sistemi olursa, belli bir yaşa gelen herkes askere gitmek zorunda olacaktır. Böylece finansman ve etnik sorun meselesi çözülecektir.

Üçüncü alan, Almanların öncülüğünde polisin kurulmasıydı. Önceden de belirttiğim üzere, bu alana yeterli önem verilemedi. O zamanlar ISAF komutanı olan Ethem ERDAĞI ile beraber, bir çalışma yaptık. Kısa süreli eğitimden geçmiş polislerin %60'ı, okuma-yazma bilmiyordu. Bir başka ifadeyle, ceza yazamıyordu. Buna ilave olarak, silahı olmayan polisler bile vardı. Polisin kurulması alanı yavaş ilerlemiştir. Bugün ve 2014'den sonrası için de parantez açarak şunu söylemek isterim: “Polisin başarısı için sayı olarak yeterli olmanın yanı sıra, donanımlı olması da önemlidir.” Bu da ancak eğitimle olur.

Dördüncü alan, İtalya öncülüğünde yargının kurulmasıydı. Bu alan, zor bir alandı. Çünkü uzun süren bir eğitim istemekteydi. Ayrıca, ülkede şeriat hukuku vardı. Aslında, Türkiye'nin en çok faydalı olacağı alanlardan bir tanesi, bu alandır. Hukuk alanında ilerleyebilmek için, “Nasıl Müslüman bir ülkede çağdaş hukuk ile şeriat hukukunu beraber yürütebilirim?” sorusunun cevabını bulmalısınız. Çünkü Afganistan'da, bir günde şeriat hukukunu kaldıramazsınız. Bir Atatürk yok ki! Ertesi gün, şeriatı kaldırdık diyebilisin. Ne böyle bir kişi olmuş ne de böyle bir dönem. Bu alan, günümüzde de yavaş ilerliyor. Çünkü bina yok, yer yok, hukuk eğitimi uzun süre gerektiriyor ve bir de iki hukukun bir arada yürümesi problemi devam ediyor.

Beşinci alan, İngilizlerin öncülüğünde narkotik alanıydı. Narkotiği, bana göre, yanlış algıladılar. Neden yanlış algıladılar? Çünkü İngilizlerin deyimi ile narkotik “Illegal Reality”dir. Haşhaşın bu tarafını görmezseniz, başarılı olamazsınız. Afganistan'da, 11 Eylül sonrası ekonomik yaşamla ilgili her şey yıkılmıştır. Afganistan, kuru üzüm üretiminde dünya birincisiyken, şu an hiçbir şey kalmamıştır. Böyle bir durumda, halk için hayatta kalma çaresi olan haşhaş üretmek ise, bir o kadar kolaydır. Bakım derdi, pazar derdi yoktur. Üstelik bu işi yapmak için, Taliban halka avans da vermektedir. Haşhaş konusunu biraz daha açmak isterim. Haşhaş üretiminin üç ayağı vardır. Birincisi, köylü ayağıdır. Halkın %90'nı için haşhaş geçim kaynağıdır. Köylünün eline geçen, aile başına aylık 25 dolardır. Siz, haşhaş problemi çözmek için, en az bu kadar aylık geliri halka vermezseniz, başarılı olamazsınız. Unutmadığım bir anımı anlatacağım. Çin sınırında bulunan, Badahşan'a gitmiştim. Ben, gittiğim yerlerde, Şura'ları dinliyordum. Badahşan'daki Şura'da, genç bir imam söz aldı. “Ben haşhaşın,

hem dince hem de kanunen yasak olduğunu biliyorum. Ancak benim on bir çocuğum var. Benim on bir çocuğumun ekmeğini verin, bende yarın bu işi bırakayım” dedi. “Bunu vermediğiniz sürece, ben bu işi yapmak zorundayım” diye de ekledi. Bunu Batılılar, bir türlü böyle görmediler. Haşhaş tarlalarını yakarak, bahçeleri sökerek çözmeye çalıştılar. Böyle yaparsanız halkı Taliban’ın kucağına atarsınız. Öyle de oldu. Taliban üreticileri korudu. “Siz haşhaş ekimi yapın, parayı paylaşacağız.” dedi. Haşhaş pazarı büyük bir pazardır. Bu pazarda, gelirin bir buçuk-iki milyar doları üreticiye, bir o kadarı da aradakilere gitmektedir (Laboratuvarlar vb.). Geri kalan gelirin hepsi, ülke dışına çıkmaktadır. Amsterdam, Londra pazarlarında, Afgan uyuşturucusunun fiyatlarına baktığınızda, yılda kırk, elli milyar dolar para döndüğü anlaşılmaktadır. Bu kırk, elli milyar doların, Afgan halkına giden miktarı iki milyar dolardır. İşte, bu iki milyar doları çözmeniz lazım. Ben bunu anlatmaya çalıştım. Hatta Brüksel’de bir NATO toplantısında, bu konuda konuşma da yaptım. Ayrıca, konuşmamda bir de şaka yaptım. “Siz çözüm bulamıyorsanız, bırakın bu işi Afgan Hükümeti resmen yapsın” dedim. “Bu işi üç yıl yapsın, sizden de hiçbir yardım beklemesin” diye de ilave ettim. Yılda otuz milyar dolar, üç yılda yaklaşık yüz milyar dolar eder. Yaptığım şakayı ciddiye alan bir Alman milletvekili, NATO temsilcisi haşhaş işini teşvik ediyor diye, mektup bile yazmıştı.

O zamanki NATO komutanı Jim JONES, sonra Obama’nın ulusal güvenlik danışmanı oldu, bir kurban bayramında beni aradı. Afganistan’la ilgilenen bir İngiliz Korgeneral ve birkaç kişiyle beraber, Brüksel’e gelip bir beyaz kâğıt hazırlamamı rica etti. Bende teklifi kabul edip, Brüksel’e gittim. Ekipçe kapanıp, üç-dört gün sürede, bir beyaz kâğıt hazırladık. Gayet gerçekçi bir çalışma oldu. Çalışma sonunda sunuşunu da, Jim JONES’a, yaptık. Çalışmada, on yılda haşhaş sorununun çözüleceğini, sadece çözülmeyeceğini bir toplumsal kalkınma projesi olacağını, bunun için sadece otuz milyar dolar, yılda üç milyar dolar, gerekli olduğunu belirttik. Ben, yılda üç milyar dolar sağlanırsa, gönüllü olarak bu işin sorumluluğunu alabileceğimi de ilave ettim. Projemize göre, her İl’de bir banka kurulacaktı. O bankalar üreticiye gübre, makine, tohum vb. ne gerekiyorsa bedava verecekti (Kredi değil bedava). Ayrıca, üretilen mallara alım garantisi verilecekti. O zamanlar, uygulamada ki en büyük hata, haşhaş üretenlere buğday ek denmesiydi. Ne pazar ne de yol yok ki! Üretici buğdayı nereye,

nasıl götürsün. Diğer bir hatada, haşhaş eken İllerde yardım götürülüyor, ekmeyenlere yardım götürülüyordu. Haşhaş ekmeyen İllerde “Bizim günahımız ne?”, “Niye bize yardım yapmıyorsunuz?” diye haklı olarak soruyorlardı. Bu projeye destek sağlanabilseydi, bu sorunlar aşılacak ve Afganistan’da müthiş bir kalkınma başlayacaktı. Bence, bu çalışma ile Afganistan’da uyuşturucu üretimi biterdi ama dünyada biter mi bu ayrı bir konudur. ABD’nin, Afganistan’daki yıllık askeri harcamaları on üç-on dört milyar dolar, NATO’nun da yıllık yaklaşık üç milyar dolar, toplam on yedi-on sekiz milyar dolar harcama yapılıyor. Bu harcamaya hiç kimse bir şey demiyor ama yılda üç milyar dolar kalkınma için gerekli olduğunda, kimse elini taşın altına koymuyor. Proje için, kongreye gitmemiz lazım dendi. En son olarak da, Jim JONES haklısınız ama bu desteği sağlayamayız diyerek, bu projeyi kapattı. Bence, bu proje ile devletin yapısı savaş ağalarından kurtulacak, polis yetişecek, ordu yetişecek, adli yargı olacak ve büyük bir olay olan uyuşturucudan da kurtulunacaktı. Saydığım beş alan, beraber yürütülebilseydi, bir devlet yapısı ortaya çıkardı. Maalesef, genel itibari ile bu alanlarda istenen başarı sağlanamadı.

(4) Sizce, Türkiye’nin Afganistan devlet inşa sürecindeki amaçları ve faaliyetleri nelerdir? Türkiye’yi, diğer inşacı devletlere göre, ön plana çıkaran yönleri nelerdir? Türkiye, Afganistan devlet inşa sürecinde başarılı mıdır?

Türkiye, Afganistan’da en sevilen ülkedir. Dikkatinizi çekiyorum, en sevilen ülkelerden biri değil, en sevilen ülkedir. Türk-Afgan ilişkilerini anlamak için, ilk olarak tarihe dönüp bakmak lazım. Afganların, Türklerden beklentisi çok fazladır. İlişkilerimiz, Osmanlı zamanına, hatta daha eskilere Mevlana zamanına kadar dayanmaktadır. Burada parantez açarak belirtmek istiyorum. Ben, Balkh’e gittiğimde, Mevlana’nın evini görmek istedim. Bana iki taştan oluşan bir yer gösterdiler ve burası Mevlana’nın odası dediler. Türkiye olarak, çok uğraşlar vererek yaptırıldı. TİKA, Mevlana evini orijinali gibi yaptı. Diğer ilgi nedenimiz, nüfusun %10-13’ünün soydaşlarımızdan oluşmasıdır. Ancak, bu diğerlerini dışlamak anlamında değildir. Halk her açıdan bizi dost görüyor. Peştunu da öyle, Taciki de öyle, Özbeki de öyle, Hazarası da öyle, hatta Hazaralılar asıl Türk biziz diyorlar. Atatürk döneminde, her alanda yakın ilişkiler kurulmuş. Atatürk, arabaların, uçakların gitmediği zamanlarda, bu ülkenin önemini nasıl görebilmiş bilmiyorum ama müthiş bir ilişki kurulmuş. Bu dönemde bazı ilkler de var. 1 Mart

1921’de, Afganistan Türkiye’yi tanıyan ilk ülke olmuştur. Cemal Paşa (Talat-Enver-Cemal Paşa üçlüsündeki Cemal Paşa), Birinci Dünya Savaşı’ndan sonra, bir grup subayla beraber, Afganistan’a giderek, Afgan ordusunu eğitmeye başlıyor. Cemal Paşa, Kabil’de bir alay kuruyor. Alay’a ek asker bulmak için Tiflis’e gittiğinde, bir suikast sonucu öldürülüyor. Atatürk döneminde, Kabil’de İhtiyati Zabitan Mektebi, bugünkü harp okulu açılıyor. Beşinci Kolordu Komutanı Ferit Naci Paşa, o zaman ki Afgan Harbiye Vekâletinin Müsteşarlığına atanıyor. Düşüne biliyor musunuz? O zamanda, Savunma Bakanlığı kuruluyor ve müsteşarı bir Türk. Yine 1920’lerde, Kazım ORBAY başkanlığında, dört albay, iki binbaşı ve iki yüzbaşından oluşan askeri bir heyet, Afgan Genelkurmay’ına koordinatör olarak atanıyor. Ordunun eğitimini, tamamen Türkler üstlenmişler. Bana, Sayın Karzai, bu konuya ilgili “Bizim orduyu siz eğitin, başkası bilmez.” diye söylemişti. Halen, Afgan ordusunun çoğu terimi Türkçedir. Mesela “karavana” diyorlar, “tayin” diyorlar, “palaska” diyorlar. Bu tabirlerin hepsi, bizden onlara geçmiştir. Ben, bunların hepsini, bizim Genelkurmay Başkanlığı ile konuştum. Her geçen gün eğitim destek oranlarımız artıyor. Afganistan’da, tıbbiyenin kuruluşuna da öncülük etmişiz. Hatta Türkiye’de siyasaldan (O zamanki mülkiyeden) mezun olanlar, Afganistan’da mülkiye fakültesini kurmuşlar. Kısaca: bir, kültürel ve tarihi bağ var; iki, Türk soydaşlar var; üçüncü olarak da, din birliği var. Geçmişten dolayı bugün Türkiye’den, yaptıklarından daha fazla beklenti var.

2001’den sonra yaptıklarımızı incelersek, sırası ile şunları söyleyebiliriz. Birincisi, Sivas’da polis eğitime katkı yapıyoruz. Her seferinde beş yüz polis eğitiyor ve gönderiyoruz. Bununla paralel, uyuşturucu ile mücadele eğitime büyük katkı yapıyoruz. İkincisi, NATO çerçevesinde ordunun eğitimine katkı yapıyoruz. Hatta ordu eğitimine katkımız, son zamanlarda, oldukça fazlalaştı. Üçüncüsü, Türk iş adamları, ilk günden itibaren risk alarak Afganistan’da büyük işler yapıyorlar. Gerçi günümüzde işler biraz zorlaştı. İşler, ihale ile verilmeye başlandı. İhale olunca da, Güney Koreliler ve Çinliler ön plana çıktı. Dördüncüsü, Türkiye, Londra Konferansından itibaren, başta TİKA, sonra diğer kurumlar aracılığı ile Afganistan’a yüz milyon dolar katkı yapıyor ve değişik alanlarda kullanıyor.

Ben, Afganistan’da, Türkiye’yi temsil etmiyordum, NATO’yu temsil ediyordum ama bir Türk olarak üstüme düşenleri de yaptım. Mesela, BİE (Bölgesel İmar Ekibi) kurulmasında çok büyük katkımdı. Başlangıçta, bizimkiler, ısrarla Türklerin olduğu bölgede BİE kurmak istediler. Bende, ısrarla “Etnik ayrımcılık yapmayalım, BİE’i Türklerin olmadığı bir yerde kuralım.” dedim. Bu yüzden, BİE’i kurmamız biraz gecikmiştir. Hatta ben Afganistan’a gitmeden önce Sayın Başbakan’ı ziyaret etmişim. Ziyaretimde, Sayın Başbakan “Afganistan’da bana ihtiyaç olursa direkt haber ver.” demişti. Tabi ben büyükelçiler olduğundan, bunu direkt yapmak istemedim. Fakat Başbakan’ın Afganistan ziyareti dönüşünde, beraber aynı uçakta geri döndük. Uçakta, üç konuda kendisine önerilerimi sundum. İlk önerim, bizim mutlaka bir BİE kurmamız gerektiği ve bu BİE’nin de etnik ayrımcılık yapmamak için, öncelikle Türk bölgesinde olmaması gerektiğiydi. Yerde söyledim, “Vardak”. “BİE’i Vardak’ta kuralım ki güven verelim.” dedim. Türkiye’nin, Vardak’daki BİE’si bir örnektir. Çünkü diğerlerinin başında hep asker vardır. Vardak’da ise, Dışişleri Bakanlığından sivil temsilcisi, BİE’nin başındadır. Hem kuruluşunda katkımdı için hem de ziyaret amaçlı, kuruluşundan sonra, gittim gördüm. Halkla çok iyi ilişkiler kurmuşlar. Halka sorarak proje geliştiriyorlar. Bir örnek vermek gerekirse, Vardak’a gittiğimde, Vali bizim gelişimiz için yemek vermişti. Masada çok güzel elmalar gördüm. Merakımdan sordum, “Bu elmalar sizin mi?” dedim. Vali bana “Hem evet hem hayır.” diye cevap verdi. “Niye?” diye sordum. “Bizim ama ithal ediyoruz.” dedi. “Soğuk hava deposu olmadığı için, mevsiminde Pakistan’a ihraç ediyoruz, sonrasında da geri ithal ediyoruz” dedi. Bizim BİE temsilcisi ile görüştük ve ilk yapacağımız işin soğuk hava deposu olacağına karar verdik. Sonradan gittiğimde, soğuk hava deposu yapılmıştı. Hatta soğuk hava deposu kapısına kadar elma doluydu. İkinci soğuk hava deposunun, ilkinden daha büyük olacak şekilde, inşaatına da başlanmıştı. O sırada, bir elma üreticisi soğuk hava deposunun kapısında idi. Ona “Depo nasıl?” diye sordum. “Olmaz böyle bir şey” dedi. İhraç kutuları oradaydı. Üzerinde İngilizce yazılar vardı. Elmayı ihraca başlamışlar ve elma fiyatı üç misline çıkmıştı. Türk BİE’si Vardak’da okullar, klinikler yaptı. Bunların hepsini, az parayla yaptılar ama halka sorarak yaptılar. Vardak BİE’den sonra, Şibirgan’a da gittiler. İkinci BİE’ni açtılar. Şimdi, kimse bir şey diyemiyor. Çünkü etnik ayrımcılık yapıp, önce Türk bölgesine gitmediler. Türk BİE’leri, sivil ve yumuşak gücün en büyük örneğidir. Halkla beraber halk desteğiyle iş yapmak, yabancıların iyi

yapamadığı konu budur. Kendi kafalarına göre iş yapıyorlar. Köprü kurulmuş, bir başka ülkenin STÖ'sü, hiç ona aldırmadan hemen altına ikinci köprüyü kurmuş. Koordinasyon sıkıntısı var. Türkiye bu konularda çok başarılıdır.

İkinci konu eğitimdi. Başbakan'a "Hem Türkiye'deki bursları hem de Afgan ordusu ve polisinin eğitimine katkıyı artıralım." diye öneride bulundum. Yaptılar ve daha da yapacaklar.

Üçüncü konu, Afganistan'a yapılan kalkınma yardımları idi. O sıralar, Londra Konferansı öncesiydi. Bütün ülkelerin yardımları yüksek görünüyordu, Türkiye'nin kalkınma yardımı 5 milyon dolar gözüküyordu. Uçakta, Sayın Başbakan'a "Londra'ya adam göndermeyelim." dedim. "Niye?" diye sordu. "Sayın Başbakan, Pakistan 150 milyon dolar, Tacikistan 5 milyon dolar kalkınma yardımı diyorken, bizimkiler de 5 milyon dolar kalkınma yardımı yapıyor." dedim. "Ne diyelim?" dedi. "Yüz-iki yüz milyon dolar diyelim." dedim. Sayın Başbakan "O kadar nakdi nasıl vereceğiz?" diye sordu. Ben "Kimse nakit vermiyor." dedim. Sayın Başbakan "Bana öyle anlatmadılar." dedi. "Kimse nakit vermiyor, parayı tahsis ediyor hatta kendisi kullanıyor." dedim. Sayın Başbakanla görüşmemizden sonra, miktar, Londra'da yüz milyon dolara çıktı. Üç konuda gerçekleşti ve çok başarılı gidiyor.

New York'da ki Century Foundation, ben Afganistan'dan döndükten sonra, "Afganistan'da barış nasıl sağlanır?" diye bir çalışma grubu kurdu. Bende o çalışma grubunun içindeydim. Lakhdar BRAHIMI'de, şu anki BM Suriye temsilcisi, grubun içinde vardı. Çalışma sonunda "Negotiating Peace" isimli birde kitap çıkardık. Çalışma sonunda, Afganistan'da müzakeresiz barış olmayacağı ortaya çıktı. Ben, bugün, barışın Taliban'la görüşmeden olmayacağı kanaatindeyim.

Şimdi de, Pakistan için, yeni bir çalışma grubu oluşturuldu. Beni ona da davet ettiler. Geçen hafta, yedi gün Pakistan'da kaldım. Geçmişe göre, biraz umutlu döndüm. Pakistan şimdiye kadar izlediği politikanın yanlış olduğunu görmüş. Komşularının hepsi yükseliyor Pakistan aşağı gidiyor. Afganistan bile, iyi-kötü kalkınıyor. Afganistan'da olan gelişmeler az değildir. Bir örnek vereyim. Taliban döneminde bırakınız bir kız

çocuğunun okula gitmesini, sokakta görüldüğünde yanında bir erkek varsa, kimdir diye soruluyordu. Eğer babası, abisi, kocası değilse kırbaçlanıp eve gönderiliyordu. Bütün bayan öğretmenler okullardan kovulmuştu. Şimdi, altı milyon üzerinde ilköğretim öğrencisi var ve bunların iki milyondan fazlası kız çocuğudur. Bu bile başlı başına, nerden-nereye gelindiğini göstermektedir. Fakat yeterli mi? Tabii ki değil. Ama başarıları da görmek lazımdır. İlki, biraz önce anlattığım gibi eğitim alanıdır. İkincisi, ulaşım alanıdır. Afganistan'ın en önemli iki şehri Kabil ve Kandahar arası, altı yüz kilometre mesafe vardır. Bu yol önceden üç-dört günde gidiliyormuş. Şimdi, sekiz saatte gidiliyor. Üçüncüsü, bütçe alanıdır. Bütçe yapıldı. Afganistan'ın merkez bankası, bankaları, kambiyo, parası var. Ben gittiğim zaman, devletin geliri, 2004-2005'de, yirmi beş-otuz milyon nüfuslu (Nerdeyse Türkiye'nin yarısı nüfuslu) bir ülkede, dört yüz milyon dolardı. Devletin geliri, sadece gümrük vergisinden idi. Hatta o zaman, İsmail Han Herat'da valiydi. Kendisi gümrük vergisini alıyor, canı istediği kadarını merkeze gönderiyordu. Afganistan böylesine bir durumdan yavaşta olsa gelişmeye başladı.

Pakistan'da da, Afganistan'daki bu durumun aleyhlerine döndüğünü görmüş durumdalar. Pakistan terörle çevrilmiş durumda. Bir yandan Pakistan Taliban'ı, bir yandan değişik İslami gruplar, bir yandan Hakkani grubu, bir yandan El-Kaide Pakistan çok ciddi bir sıkıntı içindedir. Bu nedenle, Pakistan, günümüzde Afganistan'la işbirliğine daha yatkındır.

(5) Tez çalışmamda, batılı devletlerin hükümet dışındaki yerel aktörleri, devlet inşa sürecine almamasının, başarıyı engellediğinden yola çıkarak, yerel aktörlerin incelenmesine çalıştım. Yerel aktörler olarak Taliban, Savaş Ağaları (Warlords), Etnik Gruplar, Uyuşturucu Endüstrisi ve yarı yerel aktör Pakistan'ı (Peştun sorunu nedeniyle) belirledim. Türkiye'nin, yerel aktörlerle çatışan amaçlarına ve çatışan amaçları uzlaştırmak için, yumuşak güç içeren politikalar izleme sıklıklarını, incelemeye devam ediyorum. Sizce, Türkiye'nin hükümet dışındaki, yukarıda belirttiğim, yerel aktörlerle ilişkileri nasıldır? Türkiye'nin, hükümet dışındaki, yukarıda belirttiğim, yerel aktörlerle çatıştığı noktalar var mıdır? Varsa, çatışan amaçlarını uzlaştırmak için, kullandığı yumuşak güç araçları nelerdir?

Bir kere, Afgan gerçeğini kabul edeceksiniz. Türkiye'nin avantajı, ülkenin gerçeğini bilen bir ülke olmasıdır. Bu bakımdan, çok rahat hareket ediyoruz. Ancak daha öncede belirttiğim üzere, ilişkiler beklentiler düzeyinde değildir. Her alanda, daha fazla yapmamız gerektiğini düşünüyorum. Giderek artıyor, buna hiç şüphe yok. Ama 2014'de herkes çekilecek, çekilmemesi gereken ülkelerin başında Türkiye geliyor. Türkiye, askeri gücüyle değil ama özellikle eğitim, kalkınma, devletin yeniden yapılanması ve yargı alanında katkılarını artırarak işbirliğini sürdürmelidir. Buna ilave olarak, Türkiye her kesimle temasını sürdürmelidir (Taliban dâhil). Taliban bile, Türkiye'ye sıcak bakıyor. Biraz önce bahsettiğim çalışmada, Taliban'la da görüşmüştük. Çalışmada, Taliban'a görüşmeler nerde olsun diye bir soru yöneltildi. Akıllarda iki-üç ülke (Türkiye, Suudi Arabistan, Katar) vardı. Taliban'a sordular "Türkiye'yi ister misiniz?" diye (Ben sormadım). Taliban "Çok isteriz ama önce askerleri gitsin" dedi. Bu arada çalışmada, Taliban'a "Hikmet ÇETİN Bey'i tanıyor musunuz?" diye de bir soru yönelttiler. Taliban temsilcileri "Yüz yüze görüşmedik ama onu koruyorduk." demişler. "Nasıl koruyordunuz?" diye sormuşlar. "Biz ona karışmıyorduk." diye, Taliban temsilcileri eklemişler. Konuyla ilgili, başka bir örnek vereyim. Benim zamanımda, TİKA'nın başında Cüneyt ESMER Bey vardı. Doğuda bir sel olmuştu, TİKA hemen oraya ulaştı. TİKA'nın aşiretlerle yardım amaçlı yaptığı görüşmelerde, aşiretlere "Hikmet ÇETİN Bey'i tanıyor musunuz?" diye sormuşlar. Ben oraya hiç gitmemiş olmama rağmen, beni tanıdıklarını ve yaptıklarımızdan memnuniyet duyduklarını belirtmişler. Uzun lafın kısası, ben başarılı oldumsa bu ülkeden gitmemin büyük avantajı sayesinde. Herkes, Afganistan'da Türkiye'ye sıcak bakıyor ve beklentileri yapılanlardan fazladır.

Üçlü mekanizma, ben oradayken başladı. Başlangıç düşüncesi, Sayın Karzai'den geldi. Sayın Karzai, bana, bu üçlü mekanizmanın liderliğinin Türkiye'ye düşeceğini söylemişti. "Ne Afganlar ne de Pakistanlılar Türkiye'den en ufak kuşku duymazlar, bir art niyet görmezler." demişti. "O yüzden liderlik size düşer, bunu Türkiye yapsın" diye de eklemişti. Ben, kendisine, üçlü mekanizma için devreye gireceğimi belirttim. Bu konuşmadan sonra, ilk Türkiye'ye geldiğimde (O zaman, Sayın Necdet SEZER Cumhurbaşkanıydı.), Sayın Cumhurbaşkanı'na, üçlü mekanizma ve liderliğini yapma konusunu teklif ettim. Sayın Cumhurbaşkanı "Tamam, yapalım." dedi. Müteakiben,

Sayın Karzai'nin kendisi de, Türkiye'ye ziyaret için geldiğinde, Sayın Cumhurbaşkanı'na, benimde bulunduğum bir yemekte, üçlü mekanizma ve liderlik konusunu açtı. Pakistan'la da konuşacağını belirtti. Üçlü mekanizma, şu an çok gelişti. İstihbarat örgütleri ve askerler arası işbirliğine kadar gitti. Türkiye, bu rolünü daha etkin kullanmalıdır. Fakat geçtiğimiz günlerde İngilizler, Pakistan ve Afganistan Devlet Başkanlarını İngiltere'ye çağırarak, bir anlaşma imzalattılar. Bunu, Türkiye yapmalıydı. Türkiye, üçlü mekanizma ile işbirliğinin alt yapısını oluşturdu ama sonuçlarını İngilizler almaya başladı.

(6) Afganistan'da inşacı devletlerin farklı diyalog süreçleri izlediğini biliyoruz. Sizce, diyalog sürecinin tek elden yürütülmesi ve ayrı ellerden yürütülmesinin yarar ve sakıncaları nelerdir? Diyalog tek ülke tarafından yürütülürse, bu ülke hangi ülke olmalıdır?

Bence, bu işi en iyi yapacak ülke, Türkiye'dir. Günümüzde, herkes, Taliban'la görüşmelerin gerekli olduğuna inanıyor. Bence, görüşmelerin yapılacağı en iyi yer, Türkiye'dir. Pakistan'dan Taliban liderlerini çıkartmadığımız sürece, özgür değillerdir. Hem çıkaracaksınız hem de onların güvenliğini sağlayacaksınız. Sayın Karzai'de, görüşmelerin Türkiye'de yapılmasını istiyor. Günümüzde, diyalog sürecindeki en büyük yanlış, herkesin kendi başına diyalog yürütmesidir. Örneğin, CIA bir yandan, İngiliz istihbaratı bir yandan, ayrı diyalog süreçleri yürütüyorlar. Son Pakistan gezisinde gördüm ki, bütün bu süreçlerin, Afganistan önderliğinde yapılması lazımdır. Kimse, kendini Afganistan yerine koyarak, bir çözüme gitmemelidir.

Pakistan olmadan da çözüm bulamazsınız. Pakistansız, Talibanları bir araya dahi getiremezsiniz. Çünkü liderlerin hepsi Kuetta'dadır. Gördüğüm kadarıyla, Afganistan ve Pakistan beraber, Taliban'la görüşmeye başlamışlar. Bu çözüm için sevindiricidir. Türkiye, çözüm konusunda çalışmalar yapıyor, daha fazlada yapabilir. Türkiye'de de görüldüğü gibi, terörü iki kategoriye ayıra bilirsiniz. Birinci kategori, ideolojik terördür. Bunu güvenlik güçleriyle ve şartların değişmesiyle çözersiniz. İkinci kategori ise, etnik kökenli terördür. Bunu ise, sadece güvenlik güçleriyle çöremezsiniz. İngiltere, İspanya örneği bunu göstermiştir. Terörist öldürmekle, terörizmi engelleyemezsiniz. Üç ondan, dört bizden öldü ile terörizm çözülmez. Afganistan'da, bu hata yapılmıştır. Terörizm

çözümü için, terörizmin kaynağını kurutmalısınız. Terörizmin kaynağı halktır. Halkı kazanmadığınız sürece, terörizmi çözemersiniz. Benim Dışişleri Bakanlığım zamanında, iş sahibi olan vatandaşlarımızdan, Güneydoğu’da terör örgütüne katılan olmazdı. Afganistan ve Pakistan’da da böyle oluyor. Liseyi bitirip üniversiteye girememiş gençlerden, iş bulamamış olanlar, Taliban’a katılıyor. Taliban, iş bulamayan gençleri “Tabi iş bulamazsınız çünkü başka bir etnik gruptasınız.” propagandası ile kendine çekiyor. Aslında Türkiye, Afganistan’da terörün çözümü konusunda, tarihe geçebilecek bir ülkedir. Çünkü Türkiye, çok büyük terör deneyimi olan bir ülkedir.

6.GÖRÜŞME SORULARINA GÖRÜŞÜLEN KİŞİNİN YANITLARI

“ Görüşme kayıt cihazı ile yapılmıştır.”

7.SONUÇ

Sayın Hikmet ÇETİN değerli zamanınızı ayırıp “Afganistan’ın Yeniden İnşasında Türkiye’nin Rolü (2001-2011)” tez çalışmama yapmış olduğunuz katkıdan dolayı teşekkür ederim.

EK-1.2 Eski Afganistan TİKA Koordinatörü Cüneyt Esmer iİle Yapılan Görüşme Formu

GÖRÜŞME FORMU

GÖRÜŞMENİN YERİ: TİKA, Gençlik Parkı Karşısı, Ulus/Ankara

GÖRÜŞMENİN TARİH VE SAATİ: 24.04.2013, 14.00-15.30

GÖRÜŞMECİ: Mehmet YILDIZ

GÖRÜŞÜLEN KİŞİ: Sayın Cüneyt ESMER

GÖRÜŞMENİN TÜRÜ: Bireysel, Uzman, Yarı Yapılanmış Görüşme

1.ARAŞTIRMANIN KONUSU:

Afganistan'ın Yeniden İnşasında Türkiye'nin Rolü (2001-2011)

2.GİRİŞ:

Merhaba, Sayın Cüneyt ESMER Bey, benim adım Mehmet YILDIZ, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Ana Bilim dalı doktora öğrencisiyim. Afganistan'da devlet inşası, devlet inşasının başarısı ve Türkiye'nin Afganistan'ın inşasındaki rolü üzerine doktora tez çalışması yapıyorum.

3.AMACIM:

Amacım, Devlet İnşasının başarısı için devlet inşa eden ülkelerin ve uluslararası toplumun “yumuşak güç (soft power)” içeren politikaları “sert güç (hard power)” içeren politikalara göre daha fazla tercih etmesi gerektiğini, Türkiye'nin Afganistan'da icra edilen devlet inşa sürecinde (2001-2011 arası dönem) gösterdiği başarı örnek olayından yola çıkarak ispatlamaya çalışmaktır.

4.ÇALIŞMANIN ÖNEMİ:

Afganistan, 11 Eylül 2001 sonrası başlayan Sınırsız Özgürlük Harekâtı ile birlikte devlet inşa sürecine girmiştir. Bu süreç 2010 yılında yapılan İkinci Londra Konferansı, Kabil Konferansı, NATO Lizbon Zirvesi ile birlikte çekilme ve yerel otoriteye yönetimi bırakma aşamasına gelmiştir. Yaklaşık on yıl süren bu dönemde Türkiye, gerek BM gerek NATO çerçevesinde Afganistan'ın inşasına büyük katkılarda bulunmuştur. Türkiye'nin Afganistan'da yumuşak güç (soft power) kullanarak yaptığı katkılar hem Afganistan'daki yerel aktörler ve hükümet hem de diğer müttefik ülkeler tarafından takdirle karşılanmış ve Türkiye'nin devlet inşa sürecindeki rolünü her geçen gün artırmıştır. Sayın Cüneyt ESMER Bey, sizinde Afganistan'da üstlenmiş olduğunuz TİKA Koordinatörlüğü görevi ile Türkiye'nin Afganistan'daki devlet inşa sürecine, yumuşak güç (soft power) içeren politikalar kullanarak, yaptığımız katkılarınız çok büyüktür.

5.GÖRÜŞME SORULARI:

(1) Sayın Cüneyt ESMER, Afganistan'daki ilk TİKA Koordinatörü olmanız ve yaptığınız görev nedeniyle, Türkiye'nin Afganistan konusunda yetiştirdiği önemli kişilerden birisiniz. Afganistan TİKA Koordinatörü görevine seçilme süreciniz ve yaptığınız görev hakkında bilgi verebilir misiniz?

1993 yılında TİKA'da göreve başladım. TİKA'nın çeşitli departmanlarında görev aldım. 1998-2000 yılları arasında Moldova'da, Kişinev TİKA koordinatörü olarak çalıştım. 2000-2004 yılları arasında, Eğitim ve Öğretim Daire Başkanlığında görev yaptım. 2004 yılında, dönemin TİKA Başkanı Hakan FİDAN tarafından Afganistan'a ilk TİKA koordinatörü olarak görevlendirildim. Görev kolay bir görev değildi. 2002 yılında Japonya'da yapılan Tokyo Konferansında, Türkiye Afganistan'ın yeniden imarına yönelik 5 milyon dolar bir taahhütte bulunmuştu. Bu paranın TİKA tarafından Afganistan'da kullanılması görevimizdi. Bizde bu amaçla 2004 Ağustos ayında, Afganistan'ın yeniden imarı konusunda çalışmalarımıza başladık.

(2) Sizce, devlet inşası nedir ve kalkınma kuruluşlarının devlet inşasındaki görevi nelerdir?

Afganistan iç savaş ve Taliban yönetiminden çıktıktan sonra, 2002 yılında, ISAF ülkede güvenliği sağlamakla görevlendirilmişti. Güvenlik konusunda NATO'ya görev düşerken, tabandan tavana ülkenin yeniden imarı içinde kalkınma kuruluşlarına büyük görevler düşmekteydi. Devlet inşa programında, eğitim, sağlık, çalışma ve diğer bakanlıkların kurumsal kapasitelerinin artırılması konuları yer almaktaydı. Biz gittiğimiz zaman Afganistan bir laboratuardı. Yetmiş ülkenin UNAMA ve kendi bünyelerinde çalışan yardım kuruluşları, kayıtlı iki bine yakın sivil toplum kuruluşu, Afganistan'ın yeniden imarına yönelik çalışmalar yapmaktaydı.

Afganistan'da Ruslar tarafından kurulan devlet yapısı, sistem olarak iyi seviyedeydi. Her bakanlıkta bakan, müsteşar, daire başkanları, planlama departmanları vardı. Bakanlıkların planlama departmanlarına, yatırım öncesi gittiğinizde, ihtiyaçlarını size söyleyebiliyorlardı. Mesela, Eğitim Bakanlığının planlama departmanı bize hangi bölgede ne kadar okul olduğunu ne kadar okul ve dersliğe ihtiyacı olduğunu

söyleyebilirdi. Ancak Afganistan'da asıl önemli olan insan kapasitesiydi. Devlet sistemi vardı ama insan olmadan ne işe yarardı. Afganistan'da, insan kapasitesinin artırılması yönünde, Türkiye ve TİKA olarak büyük işler yaptığımızı söyleyebilirim.

(3) Kalkınma Yardımları çalışmaları, gelişmekte olan ülkelerin kalkınmalarına destek ve acil problemlerine çözüm maksadıyla yapılan aynı veya nakdi yardımları kapsamaktadır. Toplam kalkınma yardımları; resmi yardımlar, pazar satışlarında özel yardımlar, sivil toplum kuruluşları yardımlarından oluşmaktadır. Afganistan'a özellikle 2002 Bonn Konferansı öncesi ve sonrası yapılan kalkınma yardımları ve yardım yapan ülkeler / kuruluşlar kimlerdir?

Afganistan'ın yeniden yapılanma programı, Afganistan'ı dünyada çok büyük bir cazibe merkezi yaptı. Büyük devletlerin, hem devlet hem de sivil toplum olarak, kendi ülkelerine de dönecek şekilde, çok büyük yardım talepleri oldu. 2002'den 2008'e kadar Afganistan güvenlide sayılabilirdi. Yani projelerinizi o dönemde rahatlıkla yapabiliyordunuz. Ancak proje yapabilmek için ülkenin şartlarını da iyi bilmek gerekiyordu. Mesela diğer ülkelerle Türkiye'yi karşılaştırdığımızda, diğer ülkeler çok büyük paralarla gelmişlerdi. Japonya'nın JICA'sı o zamanlar büyükelçilik bünyesinde çalışıyordu. JICA'nın bütçesi 1 milyar dolar iken, Japonya büyükelçiliğinin de ayrıca 1 milyar dolar bütçesi vardı. Bizim ise ilk başta, 5 milyon dolar bütçemiz vardı. Ancak Sayın Başbakanımızın, 2005 yılında Afganistan'a yaptığı gezi bir dönüm noktası oldu. Yardımlarımız 100 milyon dolara çıktı. Böylece masada daha güçlü yer aldık. Yaptığımız incelemelerle, Afganistan halkının ihtiyaçlarını ön plana alan yatırım planları yaptık. Bu alanların en önemlileri eğitim ve sağlık alanıydı. Okullar yaptık, hastane ve klinik yaptık. Hatta klinik işletme işine girdik. Saruhan Ana ve Çocuk Sağlık Polikliniğinin işletilmesi, Şibirgan'da Çocuk Hastanesinin işletilmesi, Meymene'de Devlet Hastanesinin işletilmesi yönünde çalışmalarımız oldu. Yıllık 200 bin hastaya ulaşabildik. Öncelikli konulardan bir diğeri ise temiz içme suyuna ulaşım konusuydu. Afganistan'ın çoğu vilayetinde su kuyuları açtık. Başka bir öncelikli konu da kurumsal kapasitenin geliştirilmesiydi. Bu konuda da çok sayıda kurumun uzmanlarını Türkiye'ye getirerek eğitim verdik.

(4) Türkiye'nin Afganistan inşa sürecinde kalkınma alanında önem arz eden katkıları nelerdir? Türkiye'nin Afganistan devlet inşa sürecinde kalkınma

alanındaki amaçları nelerdir? Türkiye'nin Afganistan inŒa sürecinde kalkınma alanında diğer inŒacı devletlere göre ön plana çıkan yönleri nelerdir?

Türkiye'yi ön plana çıkaran iki unsur vardır. Biri tarih, diğer dindir. Tarih derken, biz 2004 yılında kalkınma yardımları ile Afganistan'a gittik diye dŒnrsek yanılırız. nk Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk teknik yardım protokolünü yaptığı lke Afganistan'dır. 1928 yılı Mayıs ayında Moskova'da yapılmıŒtır. Hatta bu protokol, 2013 yılında deęiŒik yerlerde açtığımız ofislerdeki protokollere çok yakın bir protokoldür. Bu protokolü müteakip Türkiye'den Afganistan'a uzmanlar gitmiŒtir. Türk doktorları da Afganistan'a giderek, tıp merkezi, hastaneler kurmuŒlardır. Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi, o zamanki Mülkiye, Afganistan'da Mülkiye'yi kurmuŒtur. Türkiye'den subaylar giderek Harp Okulunu amıŒ, askeri eğitim birlikleri kurmuŒlardır. Türkiye, Atatürk'ün ileri grŒllđyle, o zamanlar bile, Afganistan'da yer almıŒtır. Afganlar bunu unutmuyorlar. Köylere gittiğimde bana Atatürk' ve onun yaptıklarını anlatıyorlar.

Diğer Türkiye'yi ön plana çıkaran neden dindir. Müslümanlık Afganistan'da çok önemlidir. Bizi Afganistan'da diğer inŒacı ülkelerden ayırıyorlar. Müslüman Türkiye, kardeŒ Türkiye diyorlar. Afganlar I'inci Dünya SavaŒında Türkiye'ye, kadınların kollarındaki bilezikleri dahi satarak, yardım olsun diye gndermiŒ bir millettir. Bu yardıma karŒılık Atatürk döneminde de, Türkler tarafından Afganlara büyük yardımlar yapılmıŒtır. Atatürk ve Amanullah Han aynı zamanda modern bir devlet kurmak için alıŒmalara baŒlamıŒlardır. Atatürk baŒarılı olmuŒtur. Atatürk'n Amanullah Han'a modernleŒme konusunda yardımlarına rağmen Amanullah Han baŒarılı olamamıŒtır. Bence iki ülkede vefalıdır. Vefa, tarih ve din bizim diğer ülkelerden farkımızdır.

(5) Tez alıŒmamda batılı devletlerin hükümet dıŒındaki yerel aktörleri devlet inŒa sürecine almamasının baŒarıyı engellediğinden yola çıkararak, yerel aktörlerin incelenmesine alıŒtım. Yerel aktörler olarak Taliban, SavaŒ Ağaları (Warlords), Etnik Gruplar, UyuŒturucu Endüstrisi ve yarı yerel aktör Pakistan'ı (PeŒtun sorunu nedeniyle) belirledim. Türkiye'nin yerel aktörlerle atıŒan amaçlarını ve atıŒan amaçları uzlaŒtırmak için yumuŒak g içeren politikalar izleme sıklıklarını incelemeye devam ediyorum. Sizce, Türkiye'nin hükümet dıŒındaki yukarıda belirttiğim yerel aktörlerle kalkınma alanında iliŒkileri nasıldır?

Direkt hükümetle çalışırsanız bazı dezavantajları vardır. En önemli dezavantajı, Kabil'deki bakanlığa gidip, neye ihtiyacınız var diyerek, sadece onların yönlendirmesiyle iş yaparsanız, çok yanlış projelere girebilirsiniz. Ama tam tersi sahaya inerek, gezerek, yerinde ihtiyaçları görerek iş yaparsanız, çok daha gerçekçi projeler yapabilirsiniz. Gittiğimiz köylerde okul ihtiyaçlarını sorduğumuzda, Kabil'deki Bakanlığın orda okul olup olmadığından haberi olmadığı durumlarla karşılaştık. Bakanlığın öğrencilerin sayısından haberi olmadığı durumları gördük. Biz, bölgelerin ileri gelenlerini de dinledik, onların dediklerini de yaptık. Bazı yerlerde gezerken “Ben Türkiye’den, TİKA’dan geldim.” dediğimde inandıramadığım durumlar oldu. Çünkü kimse o güne kadar gelip, onlara ne ihtiyacı olduğunu sormamış. Afganistan’da bize halkla birebir ilişkiye girmek çok büyük avantajlar sağladı.

(6) Yapmış olduğunuz Afganistan TİKA Koordinatörlüğü görevi sırasında temas kurduğunuz Afgan hükümet temsilcileri ve yerel aktörleri kimlerdir? Bu kişilerin Türkiye hakkındaki düşünceleri ve diğer inşacı devletlerle Türkiye’yi karşılaştırdıklarında Türkiye’nin öne çıkan yönleri nelerdir? Afganistan TİKA Koordinatörü görevi sırasında Afganistan’da karşılaştığınız problemler nelerdir? Bu problemlerin çözümü sizce nasıl olur?

Türkiye hakkında görüştüğüm hiç kimseden, olumsuz görüş duymadım. Afganistan’da çok güzel ve ciddi ilişkilerimiz oldu. Zaten o ilişkiler olmasa Türkiye Cumhuriyeti bu kadar başarılı olamazdı. 2004-2007 yıllarında ben orda görev yaparken tüm kurumlarımız orada kenetlendi. Türkiye olarak tüm taahhüt ettiğimiz projeleri gerçekleştirdik. Bu çok önemlidir. Çünkü Afganistan bir proje mezarlığıdır. Kabil’de proje yaparsınız, parayı da verirsiniz ama kontrol etmezseniz o proje yapılmaz. Proje sürecinde kontrol önemlidir. Önemli olduğundan tekrarlıyorum, 2004-2007 yılları arası tamamlayamadığımız proje olmadı. Bunda en büyük etken TİKA ve Dışişleri Bakanlığının ortak çalışmasıdır. Dışişleri Bakanlığı Afganistan’da koordinatörlük yaptı. TİKA ise projeleri önerdi, bütçeyi istedi ve projenin uygulamasını yaptı. Dışişleri Bakanlığı her türlü projede önümüzü açtı. Sadece problem olursa bize bilgi verin dediler. Hatta Kandahar’da böyle bir durumda oldu. Projede problem çıktı. Çıkan problemi ortak çalışma sayesinde çözdük. Sonuçta Kandahar Projesi güzel bir proje oldu. Bu projeye diğer ülkelerinde, o bölgede, önüne geçtik.

(7) 2014 yılı sonrasında devlet inşaa sürecinin devamını özellikle kalkınma yardımları alanında nasıl öngörüyorsunuz? Türkiye ve TİKA, 2014'den sonra öngördüğünüz sürecin neresinde yer alacaktır?

Türkiye'nin değişik alanlarda yardımları devam ediyor. Ancak en önemli nokta, Türkiye Afganistan'da karar masasındadır. ISAF ve yardım kuruluşları Afganistan'da bir şey yaparken, Türkiye'nin görüşlerini dinlemek zorundadır. 2014 yılından sonra NATO ve ABD askerleri çekiliyor. Bence, 2014 sonrası en büyük iş Afganlara düşüyor. Afganlar elini taşın altına sokmazsa, hiçbir şey olmaz. İsteddiği kadar dışarıdan yardım gelsin, nereye kadar. 2002 yılında bu yardımlar hiç bitmeyecek sanılıyordu. Afganların kendileri istemedikten sonra, devlet inşasında başarı olmaz. İnanılmaz akıllı, zeki ve çalışkan bir toplum. Buralara nasıl geldi hala anlayabilmiş değiliz. Ancak bu durumdan kurtulacak güçleri var. Afganistan'ın her şeyi var. Petrolü var, madeni var, doğal gazı var, tarım arazisi var, dünyanın en zengin su üstü ve su altı kaynaklarına sahip ülkelerinden biri. Ancak "kendileri mi?" yoksa "yabancılar mı?" dertlerini çözecek karar vermeleri lazım.

(8) Afganistan'da görev yaparken yaşadığınız tecrübelerinizden anlatmak istedikleriniz veya sorular dışında ilave söylemek istedikleriniz var mı?

İlk önce Hikmet ÇETİN Bey hakkında bir şeyler söylemek istiyorum. Hikmet ÇETİN Bey hakikaten gurur duyulacak bir insan. Biz onu orada sahada gördük. Hikmet ÇETİN Bey Afganistan'da, değil bürokratlar ve müsteşarların, sıradan çalışanların bile gitmeye çekindiği yerlere gidiyordu. Kimsenin gidemediği, eski adıyla Kâfiristan, yeni adıyla Nuristan'a, Hikmet ÇETİN Bey helikopterle gitmişti. Nuristan, Büyük İskender'in seferi sırasında orada kalan insanların oluşturduğu bir yer. Ulaşım çok zor, karadan sadece eşeklerle gidilen bir yer. Onların bir kolunu Afganistan'da bir sel baskınına yardıma gittiğimde, Kapisa'da bende görmüştüm. Yeşil gözlü ve kumral insanların olduğu etnik bir grup. Kısaca demek istediğim, Hikmet ÇETİN Bey orda büyük bir güçtü. NATO koordinatörü olarak değil, Hikmet ÇETİN olarak büyük bir güçtü. Karzai'nin bütün bakanları bile Karzai'ye bir şey söyleyemediği zaman Hikmet ÇETİN Bey'e gidiyorlardı. Hikmet ÇETİN Bey'in bizim çalışmalarımıza da büyük katkıları olmuştu.

Bir keresinde Hazara lideri Muhakık'ında açılışına katıldığı bir köprü çalışmamız oldu. Biz çalışmaya başlamadan önce o bölgede meşhur bir köprü vardı. Köprünün meşhurluğu, dünyada kadınların araba içerisinde trafik nedeniyle doğuma giderken en çok öldükleri köprü olmasından geliyordu. Puri Softa köprüsü, Kabil'in içinden geçen bir nehir üzerinde, 1 milyon insanın üzerinden geçtiği, 7 metrelik bir köprüydü. Bölgedekilerle konuştuktan sonra, bu köprüyü yeniden yapmaya karar verdik. Talep Afganlardan geldi. Bizde ihaleye çıktık ve ihaleyi yaptık. Firmaya yer teslimine dahi gittik. Firma, oradaki köprüyü yıkacak, yerine 14 metre genişliğinde biri geliş biri gidiş iki köprü yapacaktı. Afganlar, işe başladıktan sonra, Afganistan Parlamentosunun oybirliği ile aldığı bir kararla, inşaata izin vermediler. Sebebi de, Amanullah Han Türkiye'ye giderken o köprüden geçmiş, bu yüzden orası tarihi bir köprüymüş diye o köprüyü yıktırmadılar. Bizde onlara saygı duyduk ve o köprüyü yıkmadan diğer iki köprüyü kaydirdik. Bu köprü Afganistan Parlamentosunda oybirliği ile yıkılmasın diye karar alınan tek köprüdür.

Bildiğiniz üzere, Mevlana'nın babasının tekkesinin olduğu yer Balkh şehrinde. Yerin adı da Hoca Bahattin Türbesidir. Burası bir tekke şeklindedir. Yani evi var, ibadet haneleri var, halkın geldiği okulları var. Tabii zamanla depremler ve yağışlardan bu ibadet hane çökmüş. TİKA oranın projesini de yaptırdı. Hatta yer orası mı, değil mi diye proje çok sekteye uğradı. Çünkü yerin tapusu yoktu. Ama halkın hepsinin orası olduğuna dair inancı vardı. Kime sorarsanız sorun, Hoca Bahattin Türbesi deyince, o evi gösteriyorlardı. Hz. Mevlana'nın da orda doğduğu inancı vardı. Şu an TİKA olarak orayı restore ediyoruz.

Askeri Lisenin yapımını da TİKA üstlendi. İki ana bina dışında Askeri Lise yıkıktı. Restorasyon yapıldı ve öğrenciler eğitime başladı. Ayrıca TİKA'nın Milli Eğitim Bakanlığı ile beraber yaptığı Mezar-ı Şerif-Şibirgan arasında Akça ilçesinde, Milli Eğitim Bakanlığına bağlı bir kız okulumuz vardır. Hocalarını Türkiye'den gönderiyoruz.

Bunlara ilave olarak TİKA'nın Vardak ilinde soğuk hava deposu projesi de vardır. Vardak, güvenliğin en riskli olduğu illerden biridir. Vardak ilinin geçimi tarıma dayalıdır. Orada çok sayıda elma ağacı vardır. Soğuk hava deposundan önce Afganlar, yazın hasat zamanı önce elmaları toplayıp, sonra Pakistan'a satıyorlardı. Kışında Pakistan elmaları Afganistan'a geri satıyordu. İşte bunu önlemek için TİKA'dan, soğuk hava deposu yapılması projesi talep

etmişlerdi. TİKA olarak yerine getirdik. Hatta ikincisini de yaptık. Ayrıca Gazze vilayetine de soğuk hava deposu yaptık.

Vardak Türk PRT'si örnek bir PRT'dir. Diğerlerinin başında hep asker varken, bizimkinin başında Dışişlerinden temsilci vardır. Amerikalıların Penjir vilayetindeki PRT'side bu şekildedir. İlk Amerikalılar, sonra bizimkiler örnek durumdadır. TİKA olarak biz, Vardak PRT'nin, doksan gün içinde donanım dâhil inşasını bitirdik. Bu çalışma Genel Kurmay ve TİKA'nın ortak çalışması olarak, Genel Kurmay'ın isteklerine cevap verecek şekilde, yapıldı. Vardak PRT Afganistan'ın en iyi PRT'sidir. Afganistan'daki PRT'ler birbirini gezerken, Türk PRT'si en çok gelmek istedikleri yerdir. Çünkü yemekleri, sıcaklığı, oradaki ağırlandırmaları hakikaten örnek bir PRT olmuştur.

Güvenlik nedeniyle tarım, uzun süre çalışma gerektirdiğinden, az başarılı olunan bir alan olmuştur. Ancak Tarım alanında da, Tarım Bakanlığı tarafından, Vardak PRT'de bir uzman görevlendirilmişti. Uzmanın yaptığı çalışmalar oldu. Bunun dışında büyük projelerimizde oldu. İlginç ama Türklerin Afganistan'daki farkını gösteren bir anımla bitireyim. Amerikalılar bizim ofise ziyarete geleceklerdi. Gelmeden bir hafta önce güvenlik kontrolüne geldiler. Çatıya çıktılar, etrafi kontrol ettiler, en son bina içi güvenlik sistemini sordular. Bina içi güvenlik sistemimiz yok, gelen herkese kapımız açık dedim. Şaşırdı adamlar.

6.GÖRÜŞME SORULARINA GÖRÜŞÜLEN KİŞİNİN YANITLARI

“ Görüşme kayıt cihazı ile yapılmıştır.”

7.SONUÇ

Sayın Cüneyt ESMER Bey değerli zamanınızı ayırıp “Afganistan'ın Yeniden İnşasında Türkiye'nin Rolü (2001-2011)” tez çalışmamaya yapmış olduğunuz katkıdan dolayı teşekkür ederim.

EK-1.3 Eski Afganistan Dış Ticaret Müşaviri Aydın Temizer İle Yapılan Görüşme Formu

GÖRÜŞME FORMU

GÖRÜŞMENİN YERİ: Kahve Dünyası, Beşiktaş, İstanbul

GÖRÜŞMENİN TARİH VE SAATİ: 09.02.2013, 13.30-15.30

GÖRÜŞMECİ: Mehmet YILDIZ

GÖRÜŞÜLEN KİŞİ: Sayın Aydın TEMİZER

GÖRÜŞMENİN TÜRÜ: Bireysel, Uzman, Yarı Yapılanmış Görüşme

1.ARAŞTIRMANIN KONUSU:

Afganistan'ın Yeniden İnşasında Türkiye'nin Rolü (2001-2011)

2.GİRİŞ:

Merhaba, Sayın Aydın TEMİZER Bey, benim adım Mehmet YILDIZ, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Ana Bilim dalı doktora öğrencisiyim. Afganistan'da devlet inşası, devlet inşasının başarısı ve Türkiye'nin Afganistan'ın inşasındaki rolü üzerine doktora tez çalışması yapıyorum.

3.AMAÇ:

Amacım, Devlet İnşasının başarısı için, devlet inşa eden ülkelerin ve uluslararası toplumun, “yumuşak güç (soft power)” içeren politikaları “sert güç (hard power)” içeren politikalara göre daha fazla tercih etmesi gerektiğini, Türkiye'nin Afganistan'da icra edilen devlet inşa sürecinde (2001-2011 arası dönem) gösterdiği başarı, örnek olayından yola çıkarak ispatlamaya çalışmaktır.

4.ÇALIŞMANIN ÖNEMİ:

Afganistan, 11 Eylül sonrası başlayan Sınırsız Özgürlük Harekâtı ile birlikte devlet inşa sürecine girmiştir. Bu süreç 2010 yılında yapılan İkinci Londra Konferansı, Kabil Konferansı, NATO Lizbon Zirvesi ile birlikte çekilme ve yerel otoriteye yönetimi bırakma aşamasına gelmiştir. Yaklaşık on yıl süren bu dönemde, Türkiye gerek BM gerek NATO çerçevesinde, Afganistan'ın inşasına büyük katkılarda bulunmuştur. Türkiye'nin Afganistan'da yumuşak güç (soft power) kullanarak yaptığı katkılar, hem Afganistan'daki yerel aktörler ve hükümet hem de diğer müttefik ülkeler tarafından takdirle karşılanmış ve Türkiye'nin devlet inşa sürecindeki rolünü her geçen gün artırmıştır. Sayın Aydın TEMİZER Bey, sizinde 2004-2010 yıllarında yapmış olduğunuz Afganistan Dış Ticaret Müşavirliği görevi ile Afganistan-Türkiye ilişkilerine, yumuşak güç (soft power) içeren politikalar kullanarak, yaptığınız katkılarınız çok büyüktür. Afganistan devlet inşa sürecinin başarısının, sadece askeri yöntemlerle değil sivil çözümler ve tüm grupları kapsayacak bir diyalog süreciyle

olması gerektiği yönünde Afgan ve Türk devlet adamlarının yapmış olduğu açıklamalar da, yumuşak gücün (soft power) devlet inşası sürecinde sert güçten (hard power) daha önemli olduğunu göstermektedir.

5.GÖRÜŞME SORULARI:

(1) Sayın Aydın TEMİZER Bey, 2004-2010 yıllarında yapmış olduğunuz görev nedeniyle, Türkiye-Afganistan ilişkileri konusunda, Türkiye'nin yetiştirmiş olduğu önemli kişilerden birisiniz. Kısaca, yaptığımız görev hakkında bilgi verebilir misiniz?

İlk olarak, 2004 yılı Kasım ayında, altı aylık geçici görevle, ticaret müşaviri olarak Afganistan'a görevlendirildim. Afganistan'a gittiğimde, Afganistan'da ticaret müşavirliği yoktu. Afganistan'da, Türk Ticaret Müşavirliğini kurdum. Altı aylık geçici görevlendirmelerle, görevim iki buçuk yıl uzatıldı. İki buçuk yıl sonra, Maliye Bakanlığında kadro çıkınca, kararnameyle, görevim üç yıllık atamalı hale geldi. Toplam beş buçuk sene, Afganistan'da kaldıktan sonra Türkiye'ye geri döndüm.

(2) Afganistan'da, yaptığımız çalışmalar, gittiğiniz bölgeler ve görüştüğünüz yetkili kişiler hakkında bilgi verebilir misiniz?

Afganistan'a ilk gittiğimde, Afgan işadamları, ticaret odaları ve resmi kuruluşlarıyla tanıştım. Afganistan ve Türkiye'nin ticaretle ilgili en önemli konusu, ticaret hacminin artması için, Afgan işadamlarının Türkiye'ye gelmesiydi. Ancak Afgan işadamları vize alamıyorlardı. Ticaret müşaviri olarak, Büyükelçilikle koordineli, vize alma sürecini hızlandırdım. Afgan işadamlarını Türkiye'ye yönlendirdim. Hem Türkiye'nin sektör tanıtımlarını yaptım hem de Türkiye'nin kendisini tanıttım. Afgan iş adamlarını ülkemizdeki fuarlara yönlendirdim.

İşadamlarını yönlendirmek için, Afganistan'da çok sayıda bölgeyi dolaşım. Dört-beş tane Afgan kıyafetim vardı. Bazen yerel kıyafetlerle, bazen takım elbiseyle dolaşırdım. Afgan ticaret odaları, bölgelere gitmeden önce, bölgedeki iş adamlarını bize tanıtırlardı. Bizde, tanıtılan iş adamlarıyla, gidince görüşürdük. Nerdeyse Kabil'in her yerine

gittim. Hatta General Dostum'la Kabil'de bir toplantıda tanıştım. Vardak'a, iki sefer, gittim. Mezar-ı Şerif'e, iki kez uçakla, bir kez kendi arabamla, gittim. İran sınırındaki Herat'a, üç sefer, gittim. Bir sefer mermer toplantısına, iki sefer ziyaret amaçlı gittim. İsmail Han'la Herat'ta, benim zamanında Enerji Bakanı iken, bir sefer görüştüm. Daha sonra Herat'a gittiğimde, İsmail Han Kabil'deydi, görüşemedim. Ancak Herat'ta, çok sayıda iş adamıyla görüştüm. Bildiğiniz üzere, İran sınırındaki İslam Kale sınır kapısı da Herat'tadır. Türk tırlarının, İslam Kale'den geçişlerinde sıkıntı vardı. Sorunu yerinde incelemek için, İslam Kale'ye gittim. Pakistan sınırındaki Cellabad'a ve Kandahar'a birer sefer gittim. Kandahar'a gittiğimde, direkt Taliban yetkilileriyle görüşmedim. Ancak görüştüğümüz kişiler Taliban sempatzıydılar. Ticaret, Ulaştırma, Sanayi ve Ekonomi Bakanları ile defalarca görüştüm. Ulaştırma ve Ticaret Bakanıyla samimiyet kurdum. Hatta Ulaştırma Bakanı, Afganistan'a ilk gittiğimde ticaret odasında "CEO"ydü. Aynı zamanda bir üniversitede öğretim görevlisiydi. Ülkesini seven birisiydi. Daha sonra, Ulaştırma Bakanı oldu. Bakan olduktan sonrada görüşmeye devam ettik.

(3) Etnik köken olarak, iş adamlarının dağılımı nasıldır? Türkiye'nin, etnik köken açısından, iş adamları ile ilişkilerini değerlendir misiniz?

Afganistan'da, nüfusun etnik dağılımı, %42 Peştun, %27 Tacik sonra sırasıyla Hazara, Özbek, Türkmen şeklinde gitmektedir. Afganistan'da her etnik kökenden, çok sayıda iş adamı vardır. Öncülük ettiğimiz için, Hazaralar ve el halısıyla ilgili, Türkiye'nin ticaret girişimlerini anlatmak isterim. Afganistan'ın en büyük ihracat mallarından birisi el halısıdır. Hazara iş adamlarının büyük bir kısmı, el halısı ticaretiyle ilgilenmektedir. Önceden, Afgan halıları Pakistan üzerinden ihraç ediliyordu. Avrupalı alıcılar, Afgan halılarını, Pakistan'a gidip, görüyorlardı. Maalesef, Pakistanlılar, Afgan halılarını Pakistan halısı diye satıyorlar ve Afganlar bundan çok rahatsız oluyordu. Bana gelip, halı ticaretini Türkiye üzerinden yapmak istediklerini söylediler. Hatta Eski Cumhurbaşkanı Yardımcısı Halili, bizi halı ticaretini görüşmek üzere davet etti. Halıcılar derneğiyle beraber, onurumuza yemek verdi. Görüşme sonrası, işadamlarını, halı ticareti konusunda, İstanbul Serbest Bölgesine yönlendirdim. Ticaret Bakanımız Afganistan'ı ziyarete geldiğinde, ona da bu durumu anlattım. Atatürk Hava Limanı

Serbest Bölgesinde, farklı Afgan halı şirketleri birleşerek iki tane firma kurdular. Şimdi, Afganistan halıları, Türkiye'ye gelip, buradan Almanya, Hollanda, Amerika'ya gitmeye başladı. Bence, Türkiye'de, iki tane Afgan halı firması değil, daha çok Afgan halı firması olmalıdır. İstanbul, halının dağıtım merkezi olmalıdır. Ancak bu epey uğraş gerektirir ve öncelikle vize sıkıntılarını çözmek gerekir.

(4) Bildiğiniz üzere, Afganistan Dünya'nın en büyük yasa dışı haşhaş üreticisidir. Ancak ekonomisi çöken ülkede, Afgan halkı geçinmek için, haşhaş ekmek zorunda kalmıştır. Türkiye'nin, halka geçim kaynağı sağlamak amacıyla, haşhaş üretimine alternatif olarak yaptığı çalışmalar ve projeler var mıdır?

Ben ordayken, haşhaşın yerini alabilecek ürünleri, ABD ve Afgan Hükümeti destekliyordu. Bu konuyla ilgili, Türkiye'den bir firma, gül yağı projesiyle, Afganistan'a geldi. Haşhaş olan yerde gül güzel yetişir. Örneğin, Isparta'da, önceden haşhaş ekildiğinden, gül çok güzel yetişmektedir. Gülle ilgili, uzun bir çalışma yaptık. ABD yardım kuruluşu (USAID) yetkilileri ve Afganistan hükümetiyle görüştük. "Bizim firma, maddi kaynak sağlarsanız, teknik destek dâhil bir fabrika açacak." dedik. "Gülü alıp, gül yağı ve gül suyu üretecek ve oradan da ihracat edecek." diye de ekledik. Tabii, bu haşhaşa alternatif oldu ama tam anlamıyla aynı geliri sağlamadı. Ancak buğdaya göre, daha iyi bir alternatifti. Fakat bu konuda gelişme sağlanamadı.

Afgan işadamlarının, Afganistan'ın gelişmesine sağlayacağı katkı, aslında çok büyüktür. Afgan iş adamları, her gittiğimizde yerde, bizden yol, altyapı, fabrika istiyorlardı. Bende bir gün, Vardak'daki ticaret odaları başkanına, bu konuyla ilgili "Afganistan'ın gelişmesi için, tabii ki devlet, hükümet ve yabancı ülkeler bir şeyler yapacak ama ülkeyi asıl geliştirecek sizlersiniz. Siz, Dubai'ye yatırım yaparsanız, Afganistan dışına yatırım yaparsanız, kimse buraya gelmez. Afganistan hep böyle kalır." diye söyledim. Ticaret odası başkanı cevap olarak "Ama biz fakiriz" dedi. O zaman "Beş-altı işadamı bir araya gelip, altındaki lüks Toyota jeepleri satarsa, bir fabrika kurar. Böyle olursa, işadamları ülkelere yatırım yaparlar, para kazanırlar ve insanlara iş imkânı sağlarlar. Siz, bunu sağlarsanız, biz size destek oluruz. Türkiye, Avrupa'ya makine satıyor. Avrupa'dan, fabrika açmak için aldığınız makine pahalı olur.

Bizden aldığımız makine, daha ucuz olur. İkincisi, bizden teknik destek alırsınız. Türkiye, talep olduğu zaman fabrikayı, gelir kurar, çalıştırır, teknik destek ve eğitim verir. Ondan sonrada, siz bu fabrikayı işletirsiniz. Yarın bir gün, bir arıza olursa, yirmi dört saatte Türkiye'den teknik eleman gelir. Ama Avrupa'dan kimseyi getiremezsiniz. Bu konuda size garanti veriyorum.” diye ekledim.

(5) Afganistan'ın, uluslararası alanda, ticari ilişkileri nasıldır?

İlk gittiğimiz zamanlarda, Afgan Ticaret Bakanlığına ve iş odalarına (adamlarına), uluslararası ticaretin kurallarıyla ilgili, eğitim verdik. Ankara'dan, Dış Ticaret Müsteşarlığından bir uzman arkadaşımız geldi. Yaklaşık altı ay kaldı. Kabil ve Mezar-ı Şerif'de, hem Afgan işadamları hem de bakanlık görevlilerine, eğitim verdi. Aslında, Afgan işadamları, ticareti biliyorlar ama eksiklikleri var. Bizde, eksik oldukları konuları, Afgan işadamlarına anlattık. Ben, Afgan işadamlarını gerçekten takdir ediyorum. Vize verme işlemlerine yardımcı olduğum için, pasaportlarını inceliyordum. Çin'e yirmi defa gitmiş, Pakistan'a beş defa gitmiş, Rusya'ya gitmiş, Hindistan'a gitmiş, değişik ülkelere gitmiş, her türlü malı alıp satmış. Gerçekten Afgan işadamlarında, girişimci ruhu var. Ancak, ülkelerine yatırım konusunda, eksiklikleri var.

Afganistan'a, ticaret mallarının büyük bir kısmı, Pakistan, Çin, İran ve Türkiye'den gelmektedir. Özellikle, yakın ülkelere, Çin, Hindistan ve Pakistan'ın, Afganistan üzerinde etkisi fazladır. Afganistan, komşu ülkelere Hindistan'a, diğer ülkelere göre, daha yakın durmaktadır. Pakistan'a karşı, terörün oradan kaynaklı olduğunu düşündüklerinden, mesafelidirler. Ben ordayken, Hindistan elçiliğine saldırılar olmuştu. Muhtemelen, Pakistan'ın Hintlileri bölgede istememesi nedeniyle, yapılan bir saldırıydı. Türkiye-Afganistan ticari ilişkileri de, her geçen gün gelişmektedir. Afganistan'a, 2012 yılında, ihracatımız iki yüz doksan milyon dolar, ithalatımız da altı milyon dolar civarlarındaydı. 2004 yılında, ben ilk gittiğimde, ihracatımız altmış dokuz milyon dolardı. Şimdi, iki yüz doksan milyon dolar. İhracatımız, çok artı ancak daha da artması gerekiyor.

(6) Türkiye, Afganistan’da neler yapmaktadır. Sizce, Türkiye’yi, diğer inşacı devletlerden ayıran nedir?

Türkiye, Afganistan’a yardım olarak, TİKA kanalıyla, teknik destek veriyor. Bence, bizim asıl desteğimizde bu konuda olmalıdır. Altyapı çalışmaları, uluslararası standartlara ulaşma konusunda, yardım ediyoruz. Vardak ve Cevizcan’da, Bölgesel İmar Ekiplerimiz (BİE) var. Hatta BİE’lerimiz örnek seviyedeler. Diğer ülkelerde, BİE sorumlulukları askerlerde iken, bizim BİE’lerde sorumluluk Dışişleri Bakanlığında. BİE’ler, halk desteğiyle, güzel işler yapıyorlar. Afganistan’da, yaptığımız okullar var. Türkiye Cumhuriyetine bağlı, kuzeyde bir kız okulumuz var. Onun dışında, Kabil’de, Mezar-ı Şerif’de, Kandahar’da, Herat’da sekiz-on civarında özel okulumuz var.

Herhangi bir ülkeyle, ilişkilerin gelişmesi için, bence, önce ticaret gelişmelidir. Ticaret olmadan, ilişkiler gelişmez. Türkiye, ticaret konusunda, neredeyse Afganistan’ın her bölgesinde vardır. Öncelikle, müteahhitlik konusunda, Türk işadamları, uluslararası kuruluşlardan, çok sayıda iş alıyorlar. Afganlardan direkt alınan iş sayısı biraz daha azdır. Türk işadamları PVC inşaat malzemesi sektörlerinde de vardır. Türklerden birçok inşaat malzemesi bayiliğini alan, Afgan işadamları bulunmaktadır. Ayrıca, Türk firmaları, Afganistan’daki Afgan elemanları yetiştiriyorlar. Günümüzde, bizim firmalar yanında yetişen Taşeron Afgan firmaları, önce Türk firmalarından, daha sonrada Afgan hükümetinden, iş almaya başladılar. Hatta bir kısmı, Türk-Afgan ortaklığı firmalar kurdular.

Müteahhitlik hariç, diğer sektörlerde de Türklerin ağırlığı hissedilmektedir. Mesela, Kabil’de iki Türk restoranı var. Herat’da da, yakın zamanda, bir Türk restoranı açılacak. Restoran dışında, diğer alanlarda da, gelişmeler var. Kabil’de otelimiz var. Belki, Herat’da da açabilirler. Kabil’de Türk fırını var. Tarımla ilgili, dört-beş firmamız var. Özellikle, bu firmaların, bodur elma, kiraz, ceviz yetiştirme projeleri var.

Son olarak, Afganistan’da, televizyon alanında da varız. Afganistan’da, özellikle iki ülkenin dizileri çok seyrediliyor. Biri Hint dizileri, diğeri de Türk dizileridir. Hatta son

zamanlarda, Türk filmleri de yaygınlaşmaya başladı. Afganlar, Türk dizi ve film müziklerini, telefonlarında çalma müziği olarak kullanıyorlar.

Türkiye'yi, diğer inşacı devletlerden ayıran özelliklere gelince; Bence, Türkiye, oraya samimiyetle yaklaşıyor. Kesinlikle, Türkiye onları kardeş görüyor ve yardım etmek istiyor. Bildiğiniz üzere, Mevlana'da Balkh şehrinden Konya'ya gelmiş. Bizim Afganlara, Mevlana'dan dolayı, bir vefa borcumuz vardır. Bizi seviyorlar. Bunu, bize de hissettiriyorlar. Tarihte, Osmanlı gittiği hiçbir yeri sömürmemiş, tam tersi hizmet götürmüştür. Bugünde, Türkiye'nin orda bulunma amacı, gerçek anlamda yardım etmektir.

(7) Sizce, Afganistan'daki yer altı kaynakları, Afganistan'ın kalkınmasına öncülük eder mi?

Maden yatakları üzerinde, çalışmak gerekmektedir. Bugün, Afrika nasıl sömürüldüyse, dünyanın en büyük altın-elmas yatakları Afrika'da olmasına rağmen Afrika halkı nasıl fakirse, Afganistan'da da durum aynıdır. Afganistan'ın, önemli olmasının iki nedeni vardır. Birinci neden, Afganistan'ın enerji geçiş koridoru üzerinde olmasıdır. Afganistan'ın Kuzey tarafında enerji vardır (Özbekistan, Türkmenistan, Tacikistan). Afganistan'ın güneyinden ise, Çin, Pakistan ve Hindistan'da, müthiş derecede enerjiye ihtiyacı vardır.

İkinci neden, yer altı kaynaklarıdır. Mesela, bakır madenleri, dünyanın en zengin maden kaynaklarından. Dünya birincisi Şili, ikincisi Afganistan'dır. Bunu ilk gören, Çin olmuştur. Hatta Çin ve Afganistan arasında, yirmi beş yıllık bir anlaşma bile yapılmıştır. Çinliler, bakır çıkarmak için, Afganistan'ın Aynak bölgesine, 3,4 milyar dolarlık yatırım yapmıştır. Çin'den sonra, Hindistan'ın da bölgede yatırım çalışmaları sürmektedir.

**(8) 2014 yılı sonrasında, devlet inşa sürecinin devamını nasıl öngörüyorsunuz?
Türkiye, 2014'den sonra öngördüğünüz sürecin neresinde yer alacaktır?**

Geçen, bir Afgan işadamı, 2014 sonrası görüşmek için, yanıma geldi. 2014 sonrası için, Afganların da kafası karışıktır. Afgan işadamlarının bir kısmı “Türkiye’ye nasıl gelebiliriz” diye düşünüyorlar. Türk vatandaşlığı alanlar var. Ben onlara, sürekli “Bir ayağınız Afganistan’da, bir ayağınız Türkiye’de olmalıdır.” diyorum. Bir ayaklarını Afganistan’dan çekerlerse, Afgan işadamları biterler. Onlarda, bunun farkındalar. Kesinlikle, Türkiye, 2014 sonrası Afganistan’da olacaktır. “Nasıl bu kadar eminsin?” diye sorabilirsiniz. Eminim, çünkü ben beş buçuk sene orda kalırken, hep büyükelçilikte kalmadım. Zırhlı arabaya binmedim. Dışarıda onlarla aynı elbiseyi giydim, onların evlerine gittim (Kenar mahallelere dahi gittim.). Onların yediklerini yedim. Onlardan biri oldum. Bundan dolayı eminim, 2014 sonrası biz ordayız, orda da olmak zorundayız. Unutmayalım ki, orası bizim atalarımızın geldiği yerdir.

6.GÖRÜŞME SORULARINA GÖRÜŞÜLEN KİŞİNİN YANITLARI

“ Görüşme kayıt cihazı ile yapılmıştır.”

7.SONUÇ

Sayın Aydın TEMİZER Bey, değerli zamanınızı ayırıp “Afganistan’ın Yeniden İnşasında Türkiye’nin Rolü (2001-2011)” tez çalışmama yapmış olduğunuz katkıdan dolayı teşekkür ederim.

EK-1.4 Afganistan Ankara Büyükelçiliği İkinci Kâtibi ve Kültür İşleri Sorumlusu Seyid Pısar Ali Kayani İle Yapılan Görüşme Formu

GÖRÜŞME FORMU

GÖRÜŞMENİN YERİ: Afganistan Ankara Büyükelçiliği, Ankara

GÖRÜŞMENİN TARİH VE SAATİ: 08.02.2013, 11.00-11.40

GÖRÜŞMECİ: Mehmet YILDIZ

GÖRÜŞÜLEN KİŞİ: Sayın Seyid Pısar Ali KAYANI

GÖRÜŞMENİN TÜRÜ: Bireysel, Uzman, Yarı Yapılanmış Görüşme

1.ARAŞTIRMANIN KONUSU:

Afganistan'ın Yeniden İnşasında Türkiye'nin Rolü (2001-2011)

2.GİRİŞ:

Merhaba, Sayın Seyid Pizar Ali KAYANI Bey, benim adım Mehmet YILDIZ, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Ana Bilim dalı doktora öğrencisiyim. Afganistan'da devlet inşası, devlet inşasının başarısı ve Türkiye'nin Afganistan'ın inşasındaki rolü üzerine doktora tez çalışması yapıyorum.

3.AMAÇ:

Amacım, Devlet İnşasının başarısı için, devlet inşa eden ülkelerin ve uluslararası toplumun, “yumuşak güç (soft power)” içeren politikaları “sert güç (hard power)” içeren politikalara göre daha fazla tercih etmesi gerektiğini, Türkiye'nin Afganistan'da icra edilen devlet inşa sürecinde (2001-2011 arası dönem) gösterdiği başarı, örnek olayından yola çıkarak ispatlamaya çalışmaktır.

4.ÇALIŞMANIN ÖNEMİ:

Afganistan, 11 Eylül sonrası başlayan Sınırsız Özgürlük Harekâtı ile birlikte devlet inşa sürecine girmiştir. Bu süreç 2010 yılında yapılan İkinci Londra Konferansı, Kabil Konferansı, NATO Lizbon zirvesi ile birlikte çekilme ve yerel otoriteye yönetimi bırakma aşamasına gelmiştir. Yaklaşık on yıl süren bu dönemde, Türkiye gerek BM gerek NATO çerçevesinde, Afganistan'ın inşasına büyük katkılarda bulunmuştur. Türkiye'nin Afganistan'da yumuşak güç (soft power) kullanarak yaptığı katkılar, hem Afganistan'daki yerel aktörler ve hükümet hem de diğer müttefik ülkeler tarafından takdirle karşılanmış ve Türkiye'nin devlet inşa sürecindeki rolünü her geçen gün artırmıştır. Sayın Seyid Pizar Ali KAYANI Bey sizinde Afganistan Ankara Büyükelçiliği İkinci Kâtipliği ve Büyükelçilik Kültür İşleri Sorumluluğu görevi ile Afganistan-Türkiye ilişkilerine, yumuşak güç (soft power) içeren politikalar kullanarak, yaptığınız katkılarınız çok büyüktür. Afganistan devlet inşa sürecinin başarısının, sadece askeri yöntemlerle değil sivil çözümler ve tüm grupları kapsayacak bir diyalog süreciyle olması gerektiği yönünde, Afgan ve Türk devlet adamlarının yapmış olduğu

açıklamalar da, yumuşak gücün (soft power) devlet inşası sürecinde sert güçten (hard-power) daha önemli olduğunu göstermektedir.

5.GÖRÜŞME SORULARI:

(1) Sayın Seyid Pizar Ali KAYANI Bey, yaptığınız görev nedeniyle, Türkiye-Afganistan ilişkileri konusunda önemli kişilerden birisiniz. Kısaca özgeçmişiniz ve yaptığınız çalışmalar hakkında bilgi verebilir misiniz?

2000 yılında, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Eğitim Programları Bölümünden mezun oldum. 2002 yılında, Taliban yönetimi yıkılınca, Afganistan'a geri dönüş yaptım. Kabil'e gittiğimde, devlet yeni inşa ediliyordu. Devlet kurumlarının yetişmiş insan gücüne ihtiyacı fazlaydı. Her ne kadar benim mezun olduğum alanın dışında olsada, dil bildiğim için, Dışişlerinde göreve başladım. İlk olarak, Özbekistan'a üçüncü kâtip olarak atandım. 2005 yılına kadar Özbekistan'da çalıştım. 2005 yılında, tekrar Dışişleri Bakanlığına geri döndüm. İki, İki buçuk yıl, Konsolosluklar Genel Müdürlüğünde, İdari İşler Sorumlusu olarak görev yaptım. 2007-2010 yılları arasında, Afganistan Dışişleri Bakanlığında, Türkiye Masası Şefliği görevini üslendim. 2010 yılı yaz aylarında, Ankara'ya ikinci kâtip olarak atandım. Şu an, Afganistan Ankara Büyükelçiliğın Kültür İşleri Sorumlusu olarak, Sayın Müsteşar Abdulmajid Danishyar Beyin emri altında çalışıyorum.

(2) Afganistan, bildiğiniz üzere, 2001 yılında devlet inşa sürecine girmiştir. Bu süreç 2010 yılında yapılan İkinci Londra Konferansı, Kabil Konferansı, NATO Lizbon zirvesi ile birlikte çekilme ve yönetimi yerel otoriteye bırakma aşamasına gelmiştir. Sizce, Türkiye-Afganistan ilişkileri ve Türkiye'nin, Afganistan inşa sürecinde önem arz eden katkıları nelerdir?

Türkiye-Afganistan ilişkileri, tarihi ve kültürel temelleri olan ilişkilerdir. On altı Türk devletinin, dokuz tanesi, Afganistan'ı içine alan coğrafyada kurulmuştur. Uzak tarihe baktığımızda, iki çarpıcı örnek vermek isterim. Hazreti Mevlana'nın doğum yeri, Afganistan sınırları içindeki Balkh şehridir. Oradan, Konya'ya gelmiş ve orada vefat etmiştir. Yine, ilk Türk devletlerinden, Babür'ün kurucusu Babür Şah'ın mezarı Kabil'dedir.

Yakın tarihe baktığımızda ise, 1919 yılında İngilizlerden, Amanullah Han sayesinde kurtulup, bağımsızlığını ilan eden Afganistan ve 1923 yılında Atatürk tarafından kurulan Türkiye Cumhuriyeti arasındaki ilişkiler görülmektedir. Çanakkale savaşında askerlerimiz, Türkiye'ye gelerek yardım etmişlerdir. Türkiye'nin kurtuluş mücadelesi sırasında, 1 Mart 1921'de, Afganistan Türkiye'yi tanıyan ilk devlet olmuştur. Günümüzde, "1 Mart" "Türkiye-Afganistan Dostluk Günü"dür. Bu senede "1 Mart"ı Büyükelçilik olarak, kutlama hazırlıklarımız devam etmektedir.

2001 yılından sonra Türkiye-Afganistan ilişkilerine baktığımızda, Türkiye Afganistan'da aktif rol oynayan Müslüman ülkelerin başında yer almaktadır. Özellikle, Türkiye Afganistan'ın ihtiyaç duyduğu alanları tespit ederek, bu alanlarda, yoğun bir şekilde, yardımlarını sürdürmektedir. Türkiye'nin, yardım alanlarında ilk önceliği eğitimidir. Şu anda Türkiye'de, Türkiye Cumhuriyeti bursu alan dokuz yüz yetmiş iki, Afganistan Devleti bursu alan beş yüz olmak üzere toplam bin beş yüze yakın öğrencimiz vardır. Türkiye, Afganistan Milli Ordusu ve Milli Polisinin eğitimi içinde çok çabalar sarf etmektedir. Türkiye ve Afganistan'da, Türk Ordusu tarafından Afgan askerleri eğitilmektedir. GATA'da sağlık alanında eğitim gören askeri öğrencilerimiz vardır. Sivas'ta, Polis Meslek Yüksek Okulunda, eğitim gören Afgan polislerimiz vardır. Sivas'ta, iki yılda yaklaşık bin polis eğitim görmüştür. Sağlık alanında da, her yıl yaklaşık iki yüz eli hastamızı, kendi masraflarını karşılayarak, Türkiye'de tedavi edilip, geri gönderilmektedir. Hatta bu alanda doğan ihtiyaçlardan dolayı, sağlık ataşeliğimizi de kurmuş durumdayız.

Türkiye'nin, TİKA kanalıyla Afganistan'da sürdürdüğü, okul, sağlık ocağı, hastane vb. alanlardaki yüzlerce projesi devam etmektedir. Hatta TİKA yaptığı dış yardımların %40'ına yakını Afganistan'a yapmaktadır. Afganistan'ın Vardak ilinde kurulan BİE (Bölgesel İmar Ekibi) ve sonrasında kurulan Şibirgan BİE'nin çalışmaları devam etmektedir.

Türkiye'nin Sivil Toplum Kuruluşları (STK)'yla da katkıları sürmektedir. STK'lardan öncelikle Afgan-Türk okulları, Afganistan'a en önemli katkıyı yapmaktadır. Tüm Afganistan halkının tek arzusu, çocuğunun böyle bir okulda eğitim görmesidir. Türkiye Kültür Elçisi olarak, ben bunu şöyle yorumluyorum: "Türkiye ve Afganistan'ın kültürel dokusu yakın olan iki ülke olmasından dolayı, Afganistan halkının arzuladığı insan tipi,

bu okullardan yetişen insan tipidir.”. Türkiye devletinden, halkından, sivil toplum kuruluşlarından çok memnunuz. “Allah razı olsun” diyoruz.

(3) Türkiye’nin, Afganistan inşa sürecinde, diğer inşacı devletlere göre ön plana çıkan yönleri ve Türkiye’yi diğerlerinden ayıran nedir?

Türkiye’nin en büyük farkı, ister Osmanlı zamanında olsun ister Cumhuriyet zamanında olsun, Afgan toplumuna eşit bir şekilde yaklaşmasıdır. Türkiye, Afganistan’ın içişlerine hiçbir zaman olumsuz yönde karışmamıştır. Türkiye, iç savaş yıllarında bile, Türkiye’ye burslu öğrenci getirirken, bursu devlete değil birbiriyle savaşan partilere vermiştir. Böylece, Afganistan’da savaşan kesimlerin gönderdiği öğrenciler, Türkiye’de kaynaşma ortamı bulmuştur. Ayrıca Türkiye, Afganistan’da birbirleriyle savaşan kesimlerin birine yardım edip, diğer tarafları güçsüzleştirmemiştir. Afganistan’daki bütün etnik grupların, bütün kesimlerin Türkiye’ye karşı ortak bir sevgisi vardır. Kuzeyden-güneye, doğudan-batıya bütün Afganistan’da, Türkiye öncelikle, Osmanlı İmparatorluğu’nun mirasçısı olarak görülmektedir. Bu anlamda, Afganistan’da bütün kesimler Türkiye’ye karşı büyük saygı ve sevgi beslemektedir. İkinci olarak, Türkiye, iç savaş zamanı ve 2001 sonrasında, Afgan halkına hep eşit mesafede olmuştur. Türkiye, elimize silah, kurşun vermek yerine; defter, kalem vermiştir. Türkiye’yi diğerlerinden ayıran en büyük özellik budur. Komşularımızdan, Pakistan olsun, İran olsun, diğer İslam ülkeleri olsun, iç işlerimize karışıp bizi birbirimize kırdırıştır. Ancak Türkiye’nin hiçbir zaman böyle bir rolü olmamıştır. Bu yüzden Afganistan da, ister devlete bağlı olsun ister olmasın, ister iktidardakiler olsun ister muhalifler olsun, ister sivil muhalif olsun ister silahlı muhalif olsun, Türkiye’ye karşı her zaman sevgi ve sempati duymaktadır.

(4) 2014 yılı sonrasında, devlet inşa sürecinin devamını nasıl öngörüyorsunuz? Türkiye, 2014’den sonra öngördüğünüz sürecin neresinde yer alacaktır?

2014’den sonra, Uluslararası Güç Afganistan’dan çıkıyor olsa da, Dünya’nın Rus İşgali sonrasındaki gibi Afganistan’ı yalnız bırakacağını düşünmüyorum. Ancak bu dönem kırılmalı bir dönemdir. Allah göstermesin ama bir iç savaş çıkarsa, Türkiye’nin bunu önleyebilecek güce sahip olduğuna inanıyoruz. Bütün kesimlerin büyüklerinin, Türkiye’ye karşı sempatisi vardır. Türkiye, bütün kesimlerinin büyüklerini Türkiye’ye toplayıp, uzlaştırıcı bir rol oynayabilir. Ayrıca, Türk sivil toplum kuruluşlarının açmış

olduğu okullar ne kadar fazla olursa, Afganistan'ın istikrarı o kadar artar. Ben çözümü, bu okullarda buluyorum. Maalesef bu okulların sayıları şu an yetersizdir. Bu okulların masrafları çoktur. Ancak Afganistan ileri gelenlerinin hepsi bu konuda yardıma hazırdır. Yeter ki proje olsun, biraz daha yatırım olsun. Bence, bu okullar, Afganistan'ın geleceğini garantiler. Buna ilave olarak bizimde, otuz-kırk yıllık savaşın ardından, bu yanlış bir daha yapmayacağımızı düşünüyorum. Tabi ki, Afganistan sorunu bir İslam dünyası sorunudur. İslam dünyası istediği anda, Afganistan'da barış sağlar ve hiçbir batılı güce ihtiyacımız kalmaz. Halkımızın tek dayandığı inanç İslam'dır. İslam dünyası tarafından bu sorun çözülebilir. Milli bir devletiz ama dinimize de bağlıyız. Eğer, Suudi Arabistan, İnan, Pakistan isteseydi, çoktan Afganistan'a barış gelmiş olurdu. Yinede, bu ülkeler, Türkiye'yi takip ederek, barış sağlayabilirler. Bence, bu konuda, Türkiye'ye büyük görevler düşüyor.

6.GÖRÜŞME SORULARINA GÖRÜŞÜLEN KİŞİNİN YANITLARI

“ Görüşme kayıt cihazı ile yapılmıştır.”

7.SONUÇ

Sayın Seyid Pizar Ali KAYANI Bey, değerli zamanınızı ayırıp “Afganistan'ın Yeniden İnşasında Türkiye'nin Rolü (2001-2011)” tez çalışmama yapmış olduğunuz katkıdan dolayı teşekkür ederim.

EK-1.5 Ankara Atatürk Araştırma Hastanesini Başhekim Yardımcısı Haşim Erdem İle Yapılan Görüşme Formu

GÖRÜŞME FORMU

GÖRÜŞMENİN YERİ: Liva Pastanesi, Çukur Ambar, Ankara

GÖRÜŞMENİN TARİH VE SAATİ: 08.02.2013, 17.00-18.00

GÖRÜŞMECİ: Mehmet YILDIZ

GÖRÜŞÜLEN KİŞİ: Sayın Dr. Haşim ERDEM

GÖRÜŞMENİN TÜRÜ: Bireysel, Uzman, Yarı Yapılanmış Görüşme

1.ARAŞTIRMANIN KONUSU:

Afganistan'ın Yeniden İnşasında Türkiye'nin Rolü (2001-2011)

2.GİRİŞ:

Merhaba, Sayın Dr. Haşim ERDEM Bey, benim adım Mehmet YILDIZ, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Ana Bilim dalı doktora öğrencisiyim. Afganistan'da devlet inşası, devlet inşasının başarısı ve Türkiye'nin Afganistan'ın inşasındaki rolü üzerine doktora tez çalışması yapıyorum.

3.AMACIM:

Amacım, Devlet İnşasının başarısı için, devlet inşa eden ülkelerin ve uluslararası toplumun, “yumuşak güç (soft power)” içeren politikaları “sert güç (hard power)” içeren politikalara göre daha fazla tercih etmesi gerektiğini, Türkiye'nin Afganistan'da icra edilen devlet inşa sürecinde (2001-2011 arası dönem) gösterdiği başarı, örnek olayından yola çıkarak ispatlamaya çalışmaktır.

4.ÇALIŞMANIN ÖNEMİ:

Afganistan, 11 Eylül sonrası başlayan Sınırsız Özgürlük Harekâtı ile birlikte devlet inşa sürecine girmiştir. Bu süreç 2010 yılında yapılan İkinci Londra Konferansı, Kabil Konferansı, NATO Lizbon Zirvesi ile birlikte çekilme ve yerel otoriteye yönetimi bırakma aşamasına gelmiştir. Yaklaşık on yıl süren bu dönemde, Türkiye gerek BM gerek NATO çerçevesinde, Afganistan'ın inşasına büyük katkılarda bulunmuştur. Türkiye'nin Afganistan'da yumuşak güç (soft power) kullanarak yaptığı katkılar, hem Afganistan'daki yerel aktörler ve hükümet hem de diğer müttefik ülkeler tarafından takdirle karşılanmış ve Türkiye'nin devlet inşa sürecindeki rolünü her geçen gün artırmıştır. Sayın Dr. Haşim ERDEM, sizinde Afganistan'da başlayan ve Ankara Atatürk Araştırma Hastanesinde Başhekim Yardımcısı görevine kadar uzanan kariyerinizde ortaya koyduklarınızla, Afganistan-Türkiye ilişkilerine, yumuşak güç (soft power) içeren politikalar kullanarak, yaptığımız katkılarımız çok büyüktür.

5.GÖRÜŞME SORULARI:

(1) Sayın Dr. Haşim ERDEM Bey, Afganistan’da başlayan ve Türkiye’ye uzanan yaşantınızla, Türkiye-Afganistan ilişkileri konusunda, Türkiye’de bulunan önemli kişilerden birisiniz. Kısaca özgeçmişiniz ve yaptığınız çalışmalar hakkında bilgi verebilir misiniz?

Annem Kabil doğumlu, eski kral ailesinden, babam ise Kandahar doğumludur. Ben, Kuzey Afganistan’ın Sahra Vilayeti’nde dünyaya geldim ve Maymana’da yetiştim. Liseyi Maymana’da bitirip, üniversiteye gittim. Komünistler, Rus işgalinden sonra tıp fakültesinde okurken, beni hapse attılar. Tek suçum, annemin kral ailesine mensup olmasıydı. Orada yargıldım ve idam cezasına çarptırıldım. İdamdan, mücahitlerin hapisaneyi basması sayesinde kurtulup, Afganistan’ı on yedi-on sekiz yaşında terk etmek zorunda kaldım. Sonra, dokuz ay, dağda kaldım. Rus askerlerine karşı Cihat’a katılıp savaştım. Savaşta yaralanıp Pakistan’daki mülteci kamplarına götürüldüm. Kamplarda tedavi görürken, bir baktım Türkiye’den bir heyet gelmiş ve Türkiye’ye mülteci getiriyorlar. Bende onlara katılıp, 1 Ağustos 1982’de Türkiye’ye geldim. Burada, Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesini okudum. Müteakiben, Numune Hastanesinde çalıştım. Başbakanlıkta danışmanlık yaptım. Şimdi de, Atatürk Araştırma Hastanesinde Başhekim Yardımcısıyım.

(2) Afganistan, sizinde bildiğiniz üzere, 2001’de devlet inşası sürecine girmiştir. Devlet inşa süreci, 2011’den itibaren de otoriteyi Afganlara devretme aşamasına gelmiştir. Sizce, devlet inşa süreci başarılı mıdır? İnşası sürecinin tek nedeni 11 Eylül ve terör müdür?

Bence, 11 Eylül’den sonra yapılanlar iyi kurgulanmadı. Afganistan, 11 Eylül öncesi, yıllardır ehil olmayan güçlerce yönetilmiştir. Ancak, Afgan halkında 11 Eylül’den sonra, daha demokratik, daha kalkınmış bir ülke olunacağı konusunda büyük bir ümit vardı. Batılılar (başta ABD), bu konuda, çok büyük yanlışlar yaptı. En önemli yanlış ise, Afganistan’da siyasi temeli olmayan bir ekibi başa getirmektir. Halka rağmen bir şey yapmak mümkün değildir. Batının getirdiği ekip, batıda okumuş, çok iyi kimselerden oluşuyordu. Fakat bu ekip, devlet yönetiminde hiç yer almamış, devletçilik nedir bilmeyen, sistem kurmaktan anlamayan kişilerden meydana geliyordu.

Batı, Afganistan için, milyonlarca dolar para harcadı, çok sayıda asker kaybetti ve en önemlisi prestijini kaybetti. Fakat Batı, şu anda, başladığı noktanın çok gerisindedir. Örnek vermek gerekirse, Batı senelerdir, Afganistan ordusunu eğitmesine rağmen, halen Afganistan'da istenen bir ordu yoktur. Diğer bir örnek de sağlık alanıdır. Sağlıkta Dünya Sağlık Örgütü verilerine göre, Taliban zamanında, Helmand'da yedi-sekiz folyo vakasına rastlanırken şimdi vakalar seksen dört-seksen beşi buluyor. Anne ve çocuk ölüm oranları her gün artıyor. Basına bu günlerde bir bakın, Badahşan bölgesinde onlarca çocuk boğmacadan telef oluyor. Böyle devletçilik olmaz. Bence bu yönetim, hiçbir sistem getirememiştir.

Tüm dünya Afganistan'a yardımcı olmaya çalışıyor. Türkiye, yüz milyondan fazla para harcadı. Okul yapıyor, polis eğitiyor, her konuda eğitim veriyor. Maalesef, Türkiye okul kuruyor, teslim ediyor ama okuyan yok. Klinik yapıyor işleten yok. Çinliler milyonlarca dolar para harcayarak, bir Cumhuriyet hastanesi yaptılar. Benim bildiğim, beş-altı yıldır hastanenin kapıları kilitli duruyor. Afganistan'da en ufak antibiyotik yokluğundan insanlar ölürken, o hastane öyle duruyor. Şu an, yabancı güçler ülkeden çekilirse, Afganistan çöker. Maalesef, on bir-on iki yıllık süreç, bu başarısızlığı göstermiştir.

(3) Bildiğiniz üzere 2014 seçimleri yaklaşıyor. Sizde seçimlerde adaylık ve sistemi düzeltmekle ilgili düşünceleriniz var. Kısaca bunlardan bahsedebilir misiniz?

Dünya, gerçekten Afganistan'da barış istiyorsa, tek yolu, halkla beraber, Taliban'la bir araya gelip konuşmaktır. Amerika'da yaşayan Siyonist kökenli birileri zorla başa gelirse, bu savaş bitmez. Batılı ülkeler Afganistan'da, petrol, doğalgaz ve yer altı kaynaklarından pay almak istiyorlarsa, halka karşı bunu yapamazlar. İngilizlerin bu konuda acı tecrübeleri vardır. Geçenlerde Dubai'deki toplantıya katılmıştım. Toplantıda bir İngiliz temsilcisi de vardı. Ona bunu "Zorla Afganistan'ı yola getiremezsiniz. ABD bunu bilmez ama siz bunu iyi bilirsiniz. Bu konuda acı tecrübeleriniz var." şeklinde de söyledim.

Ben, Taliban büyükleriyle de konuşuyorum. Taliban büyükleri "Bizi, Pakistan esaretinden kurtarın, halkın iradesini yansıtan bir yönetim başa gelsin." diyorlar. Taliban, Afganistan'ın bir gerçeğidir. Bu insanların %90'ı tertemiz insanlardır. Tertemiz

insanlar, “din”le yönlendirilip, intihar bombacısı yapılıyorlar. Geçenlerde Dubai’de, ben hükümeti eleştirirken, Taliban yetkilileri alkışlıyordu. Bunun üzerine Taliban yetkililerine “Niye alkışlıyorsunuz? Siz gelip köyü basıyorsunuz. Güçsüz Afganları öldürüyorsunuz. Sonra siz gidince NATO gelip bombalıyor. Yine benim vatandaşım ölüyor.”diyerek uyardım. Bana “Haklısın ama şartlar bunu gerektiriyor.” diye yanıt verdiler. Maalesef, bunlar tek başına karar alacak kişiler değillerdir. Eşleri ve aileleri Pakistan’da yaşıyor. Pakistan esaretinden kurtulmadan, kendi başına karar veremezler.

Seçimle ilgili olarak, ben Hikmetyar’la da, Taliban’la da görüştim. Amerika’nın Siyonist kökenli birisini Afganistan’a musallat etmesini istemiyorlar. “Türkiye Müslüman bir ülke, onun desteklediği bir aday gelsin.” diyorlar. Bu Doktor Haşim olur, bir başkası olur. “Seçim güvenliğini de biz sağlayalım. Sen aday ol, biz silahları bırakıp oy kullanmaya da geliriz” diyorlar. Akıselim hiç kimse, bir sebep olmadan, eline silah alıp savaşmaz. Afganistan’da, herkes (Taliban dâhil) Afganistan sorununa çözüm arıyor. Türkiye Cumhuriyeti olarak, tüm kesimleri Türkiye’de toplayabiliriz. Böylece Hastalık nedir? Teşhis koyup, çözüm bulmaya çalışabiliriz. Afganistan’da, herkes barış istiyor. Taliban, ABD, İngilizler, Karzai, Dostum vb. ama barış bir türlü gelmiyor. Bence önce teşhis konmalıdır. Niçin bu savaş oluyor, sebebi bulunmalıdır.

(4) Yerel aktörlerden olan, Savaş Ağaları (Warlords) ve Etnik grupların birleştirilmesiyle ilgili ne düşünüyorsunuz?

Afganistan’da, sesini yükseltirse birkaç vilayette söz sahibi olabilecek, silahlı, çok sayıda güçlü grup vardır (Hikmetyar, Dostum, İsmail Han, Sayyaf vb.). Ancak bu grupların bir sıkıntısı bulunmaktadır. Bu gruplar, birbirlerine güvenmemektedirler. İçlerinde en zayıf olanları benim. Hiçbiriyle savaşmadım. Benle konuştuklarında, şöyle söylüyorlar: “Sen gelersen şundan daha iyi, sen bizim dostumuzsun.” diyorlar. Diğerleri de aynı şeyleri söylüyor. Dağda savaşanlar açısından ise tek düşman Batı’dır. “Afganistan’ı yönetenler hep ABD kökenli” diyorlar. “Sen Türk kökenlisin, bana düşman olmazsın” diye de ekliyorlar.

Afganistan’ın başına ne geliyorsa, etnik yapıdan geliyor. Irk ve etnik kökeni konuşmamalıyız. Maalesef şu anda Kuzeydeki insanlar “Biz azınlığız Peştunlar

çoğunluk, Peştunlardan Karzai gelir, Hikmetyar gelir” diyorlar. “Ama Doktor Haşim bizim içimizde büyümüş, bizim dilimizi konuşuyor, bize daha yakın” diye de ekliyorlar. Peştunlara gelince, onlarda “Doktor Haşim orda büyümüş ama bizim aşiretten, bizim içimizden” diyorlar. Saydığım nedenlerden dolayı, bu insanların bir kısmı bizim yanımızda yer alıyor. Bence, Irk ve etnik köken Taliban’dan ve El-Kaide’den daha gerici bir düşüncedir. Etnik köken üzerine siyaset yapılmaz.

(5) Uyuşturucu Endüstrisi ile ilgili düşünceleriniz nelerdir?

Ben bu konuda çok dertliyim. Afganistan’da, çok sayıda polis yetiştiriliyor ama her gün uyuşturucu üretimi artıyor. Karzai ilk Cumhurbaşkanı olduğunda, kendisiyle gidip görüştim. “Sen bu halkı korkaklaştırıyorsun.” dedim. Eski komutanı alıp, bir milyon doları varsa, bir milyon dolar daha verip fabrika kurduruyorlar. Eski komutanlarda, her zaman “Biri gelir, benim fabrikamı bombalar.” diyerek, korkar durumda, iş yapmaya çalışıyorlar. Bizim Eski Sovyetler Birliği ülkelerinde, Dubai’de çok tecrübeli yatırımcılarımız var. Bunlara engel oluyorlar. Tecrübeli yatırımcıların Afganistan’da, yüksek pay vermeden, yatırım yapmasının önünü kesiyorlar. Bu nedenden Afgan sermayesi yurt dışına kaçıyor. Halk yatırım olmayınca ne yapsın? Bir şekilde savaş ekonomisi hâkim. Halk, ya Taliban olup savaştacak ya da uyuşturucu ekecek. Buğday ekse, buğday para etmez. Uyuşturucuyu azaltacaksın, halka iş imkânı yaratacaksın. Şu anda bu yok. Aslında devlet hiçbir şey yapmasa da, Afganistan’da halk güneşin ilk ışıkları ile ayakta, bir şeyler yapmaya çalışıyor. Yani devlet, hiçbir şey yapmasa da, teşvik etmese de, halkı engellemesin yeter. Bu halk, Afganistan’ı kalkındırır.

(6) Pakistan ve Peştun sorunu hakkında ne düşünüyorsunuz?

İlk konu, Pakistan’la Durand Hattından doğan sınır sorununun, BM ile birlikte çözülmesi lazım. İkinci konu, ekonomidir. Pakistan’ın kalkınması Afganistan’ın karışıklığına bağlıdır. Pakistan’da, üç milyon civarında Afgan göçmen vardır. Bunların yurt dışından gelen dövizleri, Pakistan’ı kalkındırıyor. Bunun dışında, kibrit, araba lastiği, dikiş makinesi, iplik vb. ürünler Pakistan’dan geliyor. Pakistan’da, yüzlerce fabrika, sırf Afganistan’a ihracat yapmak üzere kurulmuştur. Şimdi düşünün, Afganistan yarın huzura kavuşsa, bu Pakistan’ın işine gelir mi? Pakistan’da, fabrikalar

iflas eder. Maalesef, Afganistan'da üretimle ilgili bir yatırım olsa, bu gibi nedenlerden gelip birileri bombalıyor.

(7) Türkiye'nin, Afganistan inşa sürecinde, başlangıçta askeri alanda ve daha sonra diğer alanlarda katkıları sürmektedir. Sizce, Türkiye'nin Afganistan inşa sürecinde önem arz eden katkıları ve diğer inşacı devletlerden farkı nelerdir?

Tarih boyunca daima, iki ülke arasında dostluk olmuştur. İki ülkenin kökü aynıdır. Afganistan'da, kimse Türkiye'ye kötü olarak bakmaz. Buna karşın Türkiye maalesef, mevcut hükümetten önce, Afganistan'da biraz etnik ayrımcılık yapmıştır. Afganistan'da, sadece Özbekler var gibi davranmıştır. On tane okul yaptıysa, on okulu da Kuzeye yapmıştır. Diğer kesimleri biraz küstürmüştür. Ancak son on yılda, mevcut hükümetle, bu hatayı düzelttik. Bunun en güzel örneği, Vardak'daki Bölgesel İmar Ekibidir. Kötü imajımızı sildi. Kuzey etnik olarak akraban, oraya yardım götüreceksin. Ama oraya on okul yaparken, on okulun bir tanesini de diğer tarafa yapmalısın. Ben Afganistan'da Sağlık Koordinatörlüğü de yaptım. O süreçte, TİKA'dan Cüneyt ESMER Bey'le sık sık Güneye gidiyorduk. Güneyde, Kuzeyden daha çok itibar görüyorduk. Eğer etnik ayrımcılık mantığı ile düşünersek yanlış yaparız. Afganistan'da, kimseyi ötekileştirmemeliyiz.

(8) 2014 yılı sonrasında, devlet inşa sürecinin devamını nasıl öngörüyorsunuz? Türkiye, 2014'den sonra öngördüğünüz sürecin neresinde yer alacaktır?

Türkiye, güzel işler yapıyor. Türkiye, bir şey yaparken insani açıdan düşünüyor. Maalesef Dünya'da böyle bir şey yok. ABD, Japonya vb. menfaatini düşünüyor. Türkiye, menfaatini asla düşünmüyor. Örneğin Türkiye, Afganistan'ın sağlık personelinin eğitiliyor. Afganistan'dan yılda iki yüz-üç yüz doktor Türkiye'de eğitim görüyor. Türkiye'yi tanıyor ve Afganistan'da bunu anlatıyor. Buna rağmen, Afganistan'daki sağlık turizmi potansiyelinden faydalanamıyoruz. Geçen sene Hindistan'a gittim. Max hastalar grubu var, bir tek Afganistan'dan sağlık turizm yapıyor, bir yıllık cirosu 1,4 milyar dolar. Türkiye, çok sayıda Afgan doktorunu eğitmesine rağmen Afgan hastaları tedavi edemiyoruz. Çünkü bizim Dışişlerinde vize sorunları çıkıyor. Afganistan'da banka sahibi kişiler bile vize alıp çocuğunu Türkiye'ye getiremiyor. Bence vizeler kalkmalıdır. Eğer, Avrasya coğrafyasında söz sahibi olmak

istiyorsak, Afganistan bizim için önemlidir. Afganistan'da daha fazla ve daha etkin olmamız gerekmektedir.

6.GÖRÜŞME SORULARINA GÖRÜŞÜLEN KİŞİNİN YANITLARI

“ Görüşme kayıt cihazı ile yapılmıştır.”

7.SONUÇ

Sayın Haşim ERDEM Bey, değerli zamanınızı ayırıp “Afganistan’ın Yeniden İnşasında Türkiye’nin Rolü (2001-2011)” tez çalışmama yapmış olduğunuz katkıdan dolayı teşekkür ederim.

EK-1.6 TRT Afganistan Masası Şefi Humayun Hayri İle Yapılan Görüşme Formu

GÖRÜŞME FORMU

GÖRÜŞMENİN YERİ: TRT Genel Müdürlüğü, Dış İlişkiler Dairesi, Oran/Ankara

GÖRÜŞMENİN TARİH VE SAATİ: 25.04.2013, 15.00-17.00

GÖRÜŞMECİ: Mehmet YILDIZ

GÖRÜŞÜLEN KİŞİ: Sayın Humayun HAYRİ

GÖRÜŞMENİN TÜRÜ: Bireysel, Uzman, Yarı Yapılanmış Görüşme

1.ARAŞTIRMANIN KONUSU:

Afganistan'ın Yeniden İnşasında Türkiye'nin Rolü (2001-2011)

2.GİRİŞ:

Merhaba, Sayın Humayun HAYRİ Bey, benim adım Mehmet YILDIZ, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Ana Bilim dalı doktora öğrencisiyim. Afganistan'da devlet inşası, devlet inşasının başarısı ve Türkiye'nin Afganistan'ın inşasındaki rolü üzerine doktora tez çalışması yapıyorum.

3.AMACIM:

Amacım, devlet inşasının başarısı için devlet inşa eden ülkelerin ve uluslararası toplumun “yumuşak güç (soft power)” içeren politikaları “sert güç (hard power)” içeren politikalara göre daha fazla tercih etmesi gerektiğini, Türkiye'nin Afganistan'da icra edilen devlet inşa sürecinde (2001-2011 arası dönem) gösterdiği başarı örnek olayından yola çıkarak ispatlamaya çalışmaktır.

4.ÇALIŞMANIN ÖNEMİ:

Afganistan, 11 Eylül 2001 sonrası başlayan Sınırsız Özgürlük Harekâtı ile birlikte devlet inşa sürecine girmiştir. Bu süreç 2010 yılında yapılan İkinci Londra Konferansı, Kabil Konferansı, NATO Lizbon Zirvesi ile birlikte çekilme ve yerel otoriteye yönetimi bırakma aşamasına gelmiştir. Yaklaşık on yıl süren bu dönemde Türkiye gerek BM gerek NATO çerçevesinde Afganistan'ın inşasına büyük katkılarda bulunmuştur. Türkiye'nin Afganistan'da yumuşak güç (soft power) kullanarak yaptığı katkılar hem Afganistan'daki yerel aktörler ve hükümet hem de diğer müttefik ülkeler tarafından takdirle karşılanmış ve Türkiye'nin devlet inşa sürecindeki rolünü her geçen gün artırmıştır. Sayın Humayun HAYRİ Bey sizinde gazeteci kişiliğiniz ve TRT Afganistan masası şefi göreviniz ile Afganistan'daki devlet inşa sürecine, yumuşak güç (soft power) içeren politikalar kullanarak, yaptığınız katkılarınız çok büyüktür. Afganistan devlet inşa sürecinin başarısının sadece askeri yöntemlerle değil sivil çözümler ve tüm grupları kapsayacak bir diyalog süreciyle olması gerektiği yönünde yapmış olduğunuz

açıklamalar da yumuşak gücün (soft power) devlet inşası sürecinde sert güçten (hard-power) daha önemli olduğunu göstermektedir.

5.GÖRÜŞME SORULARI:

(1) Sayın Humayun HAYRİ Bey, yaptığınız çalışmalarla Türkiye’de bulunan Afganistan ve dış politika konusunda önemli kişilerden birisiniz. Kısaca özgeçmişiniz ve yaptığınız çalışmalar hakkında bilgi verebilir misiniz?

Afganistan’ın kuzeyinde Meymene bölgesinde dünyaya geldim. Kabil’de büyüdüm. Kabil’de üniversiteyi okudum. Önce polis akademisine girdim. Sonra meslek icabı polis dergisinde gazetecilik işine başladım. Ondan sonra eğitimimi yükseltmek için Kabil Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsünde okudum. 1988 yılında eğitimimi tamamladım. İslami Devrim gelene kadar işime İçişleri Bakanlığında devam ettim. Devrimden sonra Kuzeye gittim. Türk olduğumuz için General Dostum’la çalışmak durumunda kaldık. İlk haftalık gazetemi orda çıkarmaya başladım. Gazete, Nida’ul İslam ismiyle üç sene boyunca haftalık olarak çıktı. Bu süreçte General Dostum’un partisine yaklaştım ve partide önemli görevler yaptım. İlk olarak Parti Genel Sekreterliğinde yardımcı olarak çalıştım. Dördüncü Kongreden sonra Kültürel İşleri Sorumlusu görevini üstlendim. Arada bir dönem, parti kontenjanından konsolos olarak Kazakistan’a gönderildim. Taliban’ın Afganistan’ı işgal ettiği dönemde, Afganistan’dan ayrılıp Türkiye’ye geldim. Türkiye’ye geldiğimde siyasi kimliğim olduğundan beni vatandaş olarak kabul etmediler. Dört sene boyunca Türkiye’de mülteci olarak yaşadım. 2001 yılında NATO güçleri Afganistan’a müdahale edince, ülke yeniden şekillenmeye başladı. Bizde tekrar partimizin yanına gittik. Partide, Kültür İşleri Sorumlusu olarak görevimize devam ettik. 2008 yılına kadar Afganistan’da ve Partide kaldım. 2008 yılında parti içinde demokratik bir reform yapmak istedik. Ancak yöneticiler arası bir uzlaşma sağlayamadık. Reform olmayınca tekrar Türkiye’ye geldim ve yerleştim. 2008’den beri TRT Afganistan Masası Şefi olarak, radyo ve internet üzerinden Darice yayın yapıyorum. Ayrıca bu noktada ilave etmek isterim, TRT’nin henüz Afganistan’a yönelik bir televizyon yayını yoktur. İlk geldiğimizde, Farsça bir televizyon programı yapılacağı söyleniyordu ama henüz başlanmadı. Bence televizyon yayını olsa çok iyi olur. Çünkü bu konu Türkiye için bir gereklidir.

(2) Literatürde birbiriyle ana çatı itibari ile uyuşan ancak bazı kavramlarda farklılık gösteren devlet inşası tanımları bulunmaktadır. Devlet kurumlarının güçlendirilmesi konusunda bir kavram birliği bulunmasına rağmen devletin güçlendirilmesi gereken kurum ve boyutlarında farklılıklar bulunmaktadır. Güçlendirilmesi gereken boyutların önceliğine göre dört ayrı grup vardır; liberalleşmeye öncelik verenler, kurumsallaşmaya öncelik verenler, güvenliğe öncelik verenler ve sivil topluma öncelik verenler. Bu açıklamalar ışığında sizce, devlet inşası nedir ve güçlendirilmesi gereken boyutların önceliğine göre hangi grup tercih edilmelidir?

Afganistan'da devlet inşası ve güçlendirilmesi gereken boyutları incelemek için önce tarihe bakmak gerekir. Afganistan İngilizlerden 1919 yılında istiklalini almıştır. O zaman ki devlet yapısı Amanullah Han tarafından kraliyet olarak kurulmuştur. O dönemler Türkiye'nin de istiklal mücadelesinin olduğu dönemlerdir. İki lider, Atatürk ve Amanullah Han aynı zamanda ülkelerinde modernleşme çabalarına başlamışlardır. Ancak Atatürk başarılı olmuş, Amanullah Han başarısız olmuştur. Bunun en büyük nedeni, Atatürk'ün "İktidar halkındır." demesi, Amanullah Han'ın ise "İktidar babamındır." demesidir. Amanullah Han zamanında Afganistan'da bir kraliyet sistemi kurulmuş ve millete hiçbir yetkisi verilmemiştir. Millet'in ismi Raiyyet olmuştur. Raiyyet ne demektir? İtaat eden kitle demektir. Devlet ne derse, millet ona itaat etmek zorundadır. Aynı zamanda kraliyet rejimine baktığımızda, Peştunların hâkimiyetinde bir rejim kurulmaya çalışıldığını görüyoruz. Bu rejimin kurulmasına, dış güçler de yardım etmişlerdir. O dönemde Rusların işgali altında olan bir Türkistan, diğer tarafta İran'la iyi ilişkileri olan Tacikler ve öbür tarafta Hindistan'ın esaretinden kurtulmuş bir Pakistan vardı. Bu aktörler Afganistan'ı bir tampon bölge olarak kullanmak istemişlerdir. Afganistan'daki etnik grupların dört tarafındaki soydaşlarına yaklaşmasını istememişlerdir. Bu nedenden, dış güçler Peştunlara yardım etmişlerdir. Afganistan'ın Kuzeyine, Güneyden Peştunlar alınıp yerleştirilmiştir. Dış güçler Türkistan'daki Türkler ile Afganistan'daki Türkler arasına Peştunları etten bir duvar gibi yerleştirmişlerdir. En verimli yerleri onlara vermişlerdir. Özbekistan'daki Özbeklerle Afganistan'daki Özbekleri, Türkmenistan'daki Türkmenlerle Afganistan'daki Türkmenleri birbirinden ayırmışlardır. Aynı şekilde Taciklerde ayrılmıştır. Bunun samimi bir politika olduğuna

inanmıyorum. Afganistan’da hâkimiyeti bir kabileye vermeye çalışmışlar ve Türk toplulukları Peştunlaştırmışlardır.

Taliban’a kadar Afganistan’da yönetim bu şekilde devam etmiştir. Tabii ki arada komünistler dönemi vardır. Ama devlet yapısında değişen bir şey olmamıştır. Komünist yönetimlerin başında da yine Peştunlar vardır. İsmi demokratik devlet diye koymuşlar ama demokrasi sadece partinin içinde, Rusların baskısıyla, olmuştur. Afganistan’da Taliban’dan sonra, İslami İnkılâpla, manevi anlamda bir değişim yaşanmıştır. Maddi anlamda ise eskiden kurulmuş tüm devlet binaları yıkılmıştır. Taliban’dan sonra Afganistan’da o güne kadar bilinen devlet kavramı tamamen ortadan kalkmış ve kendine has bir yönetim getirilmiştir.

2001’den sonra Karzai yönetimiyle birlikte, devletin yeniden inşa edilmesi fikri ortaya atılmıştır. Ancak devletin yeniden inşasında, yine eskisi gibi hâkim düşünce, Peştun ağırlıklı bir devlet kurulması olmuştur. Amerikalılar başta olmak üzere, yabancılar da bu fikri desteklemişlerdir. Bir devletin kuruluşunda en önemli şey güven duygusudur. Afganistan’da en önemli şey olan, insanlar arasındaki güven duygusu ortadan kaybolmuştur. Birbirimize güvenmezsek, nasıl bir devlet olabiliriz ki! Afganistan’da bütün güçler birbirine güvensiz hale gelmiştir. Bence güvenlikten önce, güvenin tesis edilmesi gerekmektedir. Devletin koyduğu kanunların benimsenmesi ve kabul edilmesi lazımdır. Vatandaşın, yapılan kanunun yararına ve toplumun iyiliğine olduğuna inanması lazımdır. Yoksa o kanunu kendi üzerinde uygulamak istemez. Halk devlete inanacak ve güvenecek ki devlet inşası başarılı olsun.

Aslında 2001’den sonra bu ortam sağlanmıştı. Güvenin sağlanacağı bir devletin geleceğine, halk inanmıştı. Bu sefer Afganistan’ın yükseleceğini, herkes arzulamıştı. Ancak Batı ve ABD bu ortamı değerlendiremedi veya değerlendirmek istemedi. “Afganistan’da Peştun hâkim olacak, Peştunlar diğerlerini yönetecek...” dediler. Hâlbuki Afganistan’daki insanların düşüncesi böyle değildi. Taliban’ın baskısı insanları o kadar bunaltmıştı ki, insanlar doğru dürüst bir nizam gelirse kabule hazırdılar. Hatta komutanlar bile silahlarını kendileri getirip vermişlerdi. Bugün ki durum bilinseydi, kimse silahlarını vermezdi. Ama o gün verdiler. Çünkü komutanlar bile artık düzeleceğine inanıyorlardı. Ancak ABD Karzai’yi getirerek, her şeyi eskisi gibi tekrar başlattı. Başta kafaları bozdu. Halkın hassas noktalarına dokundu. Milliyetçiliğin en

zirvesini yaptı. Bütün dünya Taliban'a terörist derken, Karzai kardeşim dedi. Taliban o zaman bu kadar güçlü değildi. Herkes kendini ondan ayırmıştı. Ben bunları tesadüf olduğunu düşünmüyorum. Biliyorsunuz, o zaman Karzai ile beraber bir başka başkan adayı daha vardı. Bonn Konferansında başka bir aday 7 oy aldı, Karzai 2 oy aldı. Ama nasıl oldu bilmiyorum, oylamadan sonra Karzai seçildi. Hâkim fikir şuydu: "Peştun bir başkan seçilmeliydi.". ABD gibi bir ülkede bir siyah çıkıp başkan olabiliyor; Afganistan gibi kültür merkezi bir ülkede, neden Peştun başkan direktmesi yapılıyor, bilmiyorum. Böyle olunca başta zaten dengeler bozuldu. Paylaşmalar mekanik şekilde yapıldı.

(3) Literatürde inşa edilecek devletin nasıl tespit edileceği konusunda da birbirine yakın ama farklı kavramlar bulunmaktadır. İnşa edilecek devletler zayıf (weak), başarısız (failed), çökmüş (colapsed) devlet gibi farklı isimler almaktadır. Sizce, devlet inşası için Afganistan neden tespit edilmiştir? 11 Eylül ve terör tek neden midir?

Gerçekten Afganistan'a samimi yardım amacıyla gelmiş yabancı güç azdır. Peki, Afganistan'da büyük güçlerin çıkarları nedir? Büyük güçler tarihten beri Afganistan'ı bir tampon bölge olarak kullanmışlardır. Afganistan jeopolitik önemi olan bir ülkedir. Bir geçiş koridorudur. Hindistan (Hindistan derken tarihte İngiltere, şimdi ABD'yi kast ediyorum), Rusya, Çin, İran gibi ülkeler tarihten beri Afganistan'da güç mücadelesi içindedirler. Ayrıca dış güçlerin Afganistan'da ekonomik çıkarları vardır. Hiç unutmayalım ki, Afganistan maden yatakları çok zengin bir ülkedir. Hindistan, İran, Pakistan, Suudi Arabistan, Rusya gibi yakın ülkelerin Afganistan'da çıkarlarını korumak için ülke içinde elleri vardır. Komşu ülkelerimizden başta Pakistan ve İran, Afganistan'daki istikrarsız ortamdan nemalanmaktadır. İran'la su problemi, Pakistan'la sınır sorunumuz vardır. Pakistan şu anda, Afganistan'daki istikrarsız ortamdan yararlanarak, Afganistan sınırdan 50 km içeri girmiş durumdadır. Bu gibi sıkıntıların hepsi istikrarlı bir devlet kurulmasına engel olmaktadır.

Türkiye'ye gelince, Türkiye'nin Afganistan'da tahmini olarak yaklaşık 11 milyon akrabası vardır. Ancak resmi rakamlar bunu söylemiyor. Resmi rakamlara göre bu sayı Afganistan'ın %6'sıdır. Son sayımlara göre Afganistan'da yaklaşık 32-33 milyon insan vardır. Bu sayı ile kıyaslandığında 11 milyon çok büyük bir rakamdır. Afganistan'a tarihten beri Güney Türkistan'da denmektedir. Afganistan'daki 11 milyon Türk, en az

11 vilayette yaşamaktadır. Kimse bunların sesini duymuyor veya duyurmuyorlar. Meymene çok büyük bir ildir. Balkh vilayeti, Mezar-ı Şerif'in bulunduğu, çok büyük bir vilayettir. Çoğunluğu Türkmen ve Özbek'in yaşadığı, yaklaşık 3-4 milyon nüfusu vardır. Ancak seçimlerde 1 milletvekili bile çıkaramamıştır. 70 bin oy alan aday parlamentoya girememiş buna karşın 250 oy alan aday parlamentoya girmiştir. Andkōy 400 bin nüfuslu büyük bir ilçedir. Hâlbuki Afganistan'da içinde 4-5 bin nüfusu olmayan Peştunların kurduğu iller vardır. İşte böyle bir ülkeden bahis ediyoruz.

(4) ABD'nin en büyük katkı sahibi ülke olduğu Afganistan inşa sürecinde, Bush ve Obama dönemi politikalarının başarı ve başarısızlığa katkıları nelerdir? İki lider arası politika değişimi olmuş mudur?

Ben Bush ve Obama dönemi arası, ABD'nin stratejisinin değiştiğine inanmıyorum. Sadece taktikler değişmiştir. Ben Taliban'ı Amerika'nın taktiğinin bir parçası olarak düşünüyorum. İran'ı da Amerikan taktiğinin bir parçası olarak görüyorum. Çünkü İran Amerika'nın bölgeye gelmesini ve burada kalmasını sağlıyor. ABD savaş ve kaos ortamını kendisi destekliyor. Taliban'da bu oyunun bir parçasıdır. Taliban dün yoktu bugün neden barış yapılıyor? General Dostum zamanında "Bana 20 bin kişi verin, ben Taliban'ı ortadan kaldırayım" demişti. Ben Dostum'un bunu yapabilecek güçte olduğuna inanıyorum. Amerika da bunu istese yapabilir. Ancak kimse bunu istemiyor. Afganistan halkının hepsini, cahil göstermek istiyorlar. Tamam, ülkede okuma yazma yok denecek kadar az, otuz senedir ülkede savaş sürüyor. Ancak bugüne kadar bu milletin hepsi kendini yakacak, intihar edecek gösterilecek kadar hiç aşağılanmamıştı. Taliban, Pakistan sınırında yaşıyor, destekleniyor, para geliyor ama nerden geliyor? Devlet değil ama devlet gibi destek görüyor. Taliban, dış güçlerin istihbarat örgütlerinin desteğiyle ayakta kalmaktadır. Afganistan'la ilgili Amerika'nın politikası değişmemiştir. Tabii ki davranışlar farklı, Bush daha sert bir yapıya sahipti. Obama'nın fikirleri Bush'dan farklı olabilir ama bu politikanın değiştiğini göstermez. Buna ilave olarak, yabancı güçlerin, içten, ülkeden gitmesini arzulamama rağmen kalmasını istiyorum. Çünkü yabancı güçler giderse, Afganistan'da barış olmayacaktır.

(5) Sızce, Türkiye'nin Afganistan inşa sürecinde önem arz eden katkıları nelerdir? Türkiye'nin Afganistan devlet inşa sürecindeki amaçları nelerdir?

Türklerin yapısında genellikle barışçı olma eğilimi vardır. Türkler çok kızmazsa genellikle bir şey yapmazlar. Genellikle yumuşak güce başvururlar. Bu Türklerin hükümetlerle değişmeyen bir karakteridir. Afganistan’da da bu ön plana çıkmaktadır. Osmanlı zamanında Afganistan civarı Darül Hilafet, yani halifelerin olduğu yer olarak isimlendirilirdi. Tüm Afganlar için Osmanlı toprakları kutsal yerlerdir. Hatta şöyle bir söz var: “Hacca gidip-gelirken İstanbul’u görmeden gelersen Haccın tam olmadı.” diyorlar. Aynı şekilde Kurtuluş Savaşında Afganistan’dan, sadece Afganistan’dan da değil, Kazakistan, Türkmenistan v.b. ülkelerden çok sayıda insan Türkiye’ye, evdeki altınlarını satarak, tüm varlıklarını vererek yardıma gelmişlerdir. Bu Türklerde, Afganistan bize çıkarsız yardım etmiş, bizde onlara hiç çıkar beklemeden yardım etmeliyiz psikolojisi oluşturmuştur.

2001 sonrası Türk askerleri, NATO bünyesinde Afganistan’a gelmişlerdir. Halklar arasındaki dostluk, komünist dönemi sırasındaki kopukluk dışında, hep tarihten beri sürmüştür. Türkiye’nin bu avantajı dışında da çok sayıda avantajı vardır. Müslüman olması, NATO’nun içinde bir güç olması, demokratik devlet yapısının Afganistan’a bir örnek olması ve her kesim tarafından sevilmesi avantajlardan bazılarıdır. Türkiye bu avantajlardan çok yararlanmış ama yapması gerekenleri tam olarak yapamamıştır. Örnek vermek gerekirse, İngilizler okyanus ötesinden gelip, Afganistan’da ajans alıp, radyo kurmuşlar ancak Türkler, 11 milyona yakın akrabası olmasına rağmen, bu konularda biraz geride kalmıştır. Türkiye diğer taraftan, siyasi altyapı olarak da Afganistan’da çok işler yapabilir. Ancak Türkiye başta kim varsa hep onun yanında yer almıştır. Bunu da “Biz Afganistan’ın geneline bakıyoruz” diyerek yapmıştır. Diğer bir konuda Afganistan Türkleridir. Türkiye Afganistan’daki Türkleri daha fazla destekleyebilir. Geçenlerde TRT, Afganistan Radyosu ile protokol imzaladı. Afganistan’dan radyocular gelip Türkiye’de eğitim görüyorlar. Bu kapsamda, Türkiye’ye eğitim için şu ana kadar 24 kişi geldi. Maalesef aralarında hiç Türk asıllı Afgan yoktur.

(6) Türkiye’nin Afganistan inşa sürecinde diğer inşacı devletlere göre ön plana çıkan yönleri nelerdir?

İslam ön plana çıkmaktadır. Özellikle, Başbakanın Davos çıkışı ve İsrail’e karşı tavrı, dünyada adalet istemesi, Afganistan halkının hoşuna gitmiştir. Türkiye, eğitim alanı

olsun, insanları getirip burada tedavi etmek olsun, TİKA'nın faaliyetleri olsun Afganistan'da doğru işler yapmıştır. Aynı şekilde askerlerin yaptıkları, Türk askerleri halkla beraber camiye bile gidiyorlar. Taliban bile Türklere karşı saldırmıyor. Bu ne demek oluyor, Türklerin yaptığı işler Afganlar tarafından kabul ediliyor. Bu yumuşak güçtür. Türkiye bu işi çok iyi yaptı. Daha iyide yapabilir.

(7) Tez çalışmamda batılı devletlerin hükümet dışındaki yerel aktörleri devlet inşa sürecine almamasının başarıyı engellediğinden yola çıkarak yerel aktörlerin incelenmesine çalıştım. Yerel aktörler olarak Taliban, Savaş Ağaları (Warlords), Etnik Gruplar, Uyuşturucu Endüstrisi ve yarı yerel aktör Pakistan'ı (Peştun Sorunu nedeniyle) belirledim. Türkiye'nin yerel aktörlerle çatışan amaçlarını ve çatışan amaçları uzlaştırmak için yumuşak güç içeren politikalar izleme sıklıklarını incelemeye devam ediyorum. Sizce, Türkiye'nin hükümet dışındaki yukarıda belirttiğim yerel aktörlerle ilişkileri nasıldır? Türkiye'nin hükümet dışındaki yukarıda belirttiğim yerel aktörlerle çatışan amaçları nelerdir? Türkiye'nin Afganistan'daki yerel aktörlerle çatışan amaçlarını uzlaştırmak için kullandığı yumuşak güç araçları nelerdir?

Afganistan'da Peştun'dan başkası yapamıyor. Ben bunu tüm yabancı ülkelerden duyuyorum. Hâlbuki bu çok yanlıştır ve ayrımcılıktır. Bunu yerine "Biz sizin için geldik, aranızda kim ehilse biz onunla çalışacağız." demiyorlar. Bu noktada vatandaşlık kavramı kırılıyor. Peştunlar dışındakiler ikinci sınıf insan oluyorlar. Herkesin nüfus cüzdanlarında, uyruğu kısmına Peştun yazılıyor. Afganistan'da partilere yardım etmiyorlar, başındakilere yardım ediyorlar. Afganistan'da sadece komutanlar, liderler var gibi davranıyorlar. Halkı muhatap almıyorlar. Türkiye'ye gelince, Türkiye'de genellikle Batılılar gibi devleti muhatap alıyor.

(8) Görüşmekte olduğunuz Afgan hükümet temsilcileri ve yerel aktörler kimlerdir? Bu kişilerin Türkiye hakkındaki düşünceleri ve diğer inşacı devletlerle Türkiye'yi karşılaştırdıklarında Türkiye'nin öne çıkan yönleri nelerdir?

Açıkça söylenen düşüncelerde, hiçbir kesim Türkiye'ye olumsuz bakmıyor. Afganistan'da Türkiye'nin düşmanı yoktur. Hükümetin içinden de, Hükümet dışı aktörlerden de herkes Türkiye'yi seviyor.

(9) Afganistan’da inşacı devletlerin farklı diyalog süreçleri izlediğini biliyoruz. Sizce, diyalog sürecinin tek elden yürütülmesi ve ayrı ellerden yürütülmesi yarar ve sakıncaları nelerdir? Diyalog tek ülke tarafından yürütülürse bu ülke hangi ülke olmalıdır?

Diyalog süreci denildiğinde günümüzde, sadece Taliban’la diyalogdan bahis ediliyor. Afganistan probleminin kaynağı etnik kökendir. Taliban’la ilgili terör olayları, Pakistan’la hal olursa, çözülür. Yani Pakistan bugün isterse terör biter. Pakistan’la düzgün bir sınır çizilirse, Afganistan’da terör diye bir şey kalmaz. Ben Taliban’ı etkin bir güç olarak görmüyorum. Taliban, dış güçler ne söylüyorsa onu yapıyor. Taliban, milletin içinden gelen bir güç değildir. Öyle bir gösteriyorlar ki, herkes cahil kalmış, camiye gidiyor, köydeki yaşam tarzını benimsiyor ve Taliban’ı destekliyor. Bu yaşam tarzı, herkesin Taliban düşüncesini benimsediğini göstermez ki! İnsanların çoğu normal Müslüman insanlardır, terör destekçisi değildir. Afganistan, uyuşturucu üretiminde dünyada birincidir. Ancak gelir bakımından, dünya sonuncularındandır. Hâlbuki madem uyuşturucu bizim, geliri de bizim olmalıdır ama gelir yabancılara kalmaktadır.

Barış süreci ve diyalog süreci bütün insanlarla olmalıdır. Batılılar gelip bize demokrasi dersi yerine aşiretleşme dersi veriyorlar. Dostum’u bir aşiret lideri durumuna düşüyorlar. Hâlbuki Dostum bir partinin lideri olabilirdi. Partiler demokratik olarak yönetilebilirdi. Ancak şimdi Dostum bir aşiret lideridir. Partidekilere öl dese, ölürler. Bunu dış güçler bu hale getirdiler. Barış süreci de böyle yapay bir süreçtir. Asıl barış süreci tüm kesimlerle olmalıdır. Farklı bölgelerde farklı kültürel yapılar olduğundan, bölgeler kendi içlerinde diyalog yapmalıdırlar. Federal bir yapılanma kurulmalıdır. Bizim fikirlerimizi maalesef dışarıdan yabancılar yönlendiriyorlar. Peştunlarla bu işin 200 senedir olmadığını, Peştun ağırlıklı bir yönetim yerine, herkesin kendi bölgesinden sorumlu olacağı bir federasyon gerekli olduğunun, söylenmesi gerekmektedir.

(10) 2014 yılı sonrasında devlet inşa sürecinin devamını nasıl öngörüyorsunuz? Türkiye, 2014’den sonra öngördüğünüz sürecin neresinde yer alacaktır?

Ben 2014 sonrası hiçbir şeyin değişeceğine inanmıyorum. Belki biraz güvensizlik artacak ve güvenlik bozulacak. Ama Taliban’ın gelip, tek başına yönetimi ele geçirebileceğine inanmıyorum. Sovyetler çekildikten sonraki gibi, iç savaş olacağını

düşünmüyorum. Çünkü NATO Ruslar gibi çekilmiyor. ABD kalacak, Türkler kalacak, Almanlar kalacak. Farz edelim herkes çekildi. Yinede iç savaş olmaz. Çünkü Ruslar çekildiğinde tüm silahlarını bıraktılar, güçlü bir Necip Hükümeti bıraktılar. Devletin tüm kurumları vardı. Karşısındaki mücahitlerde güçlüydü. Ruslar gitti, mücahitler geldi ve güçlü hükümetle iç savaş yaşadılar. Ama bugün NATO çekilince, Taliban'ın elinde ağır silahları yoktur. Taliban, Karzai hükümetini ele geçirse bile, karşısında durup onu yenebilecek mukavemet vardır. Türkiye'nin 2014 sonrası iyi bir politika izleyeceğini düşünüyorum. 2014 sonrası, daha kötü olacağını düşünmüyorum. Bence, Afganistan'da federal sistem çok güzel işler. Afganistan'da devlet kurmak istiyorsanız, bu şekilde, etnik grupları etkin olarak yönetime katabilirsiniz. Afganistan'da demokrasi yararlıdır. Artık Afganistan'da tek kişi yönetimi tükenmiştir.

6.GÖRÜŞME SORULARINA GÖRÜŞÜLEN KİŞİNİN YANITLARI

“ Görüşme kayıt cihazı ile yapılmıştır.”

7.SONUÇ

Sayın Humayun HAYRİ değerli zamanınızı ayırıp “Afganistan'ın Yeniden İnşasında Türkiye'nin Rolü (2001-2011)” tez çalışmama yapmış olduğunuz katkıdan dolayı teşekkür ederim.

EK-1.7 Afgan Akademisyen Fazıl Ahmet Burget İle Yapılan Görüşme Formu

GÖRÜŞME FORMU

GÖRÜŞMENİN YERİ: Bahçeli Evler 1'inci Cadde, 11 Numara, Ankara

GÖRÜŞMENİN TARİH VE SAATİ: 24.04.2013, 11.00-12.30

GÖRÜŞMECİ: Mehmet YILDIZ

GÖRÜŞÜLEN KİŞİ: Sayın Fazıl Ahmed BURGET

GÖRÜŞMENİN TÜRÜ: Bireysel, Uzman, Yarı Yapılanmış Görüşme

1.ARAŞTIRMANIN KONUSU:

Afganistan'ın Yeniden İnşasında Türkiye'nin Rolü (2001-2011)

2.GİRİŞ:

Merhaba, Sayın Fazıl Ahmed BURGET Bey, benim adım Mehmet YILDIZ, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Ana Bilim dalı doktora öğrencisiyim. Afganistan'da devlet inşası, devlet inşasının başarısı ve Türkiye'nin Afganistan'ın inşasındaki rolü üzerine doktora tez çalışması yapıyorum.

3.AMACIM:

Amacım, devlet inşasının başarısı için devlet inşa eden ülkelerin ve uluslararası toplumun “yumuşak güç (soft power)” içeren politikaları “sert güç (hard power)” içeren politikalara göre daha fazla tercih etmesi gerektiğini, Türkiye'nin Afganistan'da icra edilen devlet inşa sürecinde (2001-2011 arası dönem) gösterdiği başarı örnek olayından yola çıkarak ispatlamaya çalışmaktır.

4.ÇALIŞMANIN ÖNEMİ:

Afganistan, 11 Eylül 2001 sonrası başlayan Sınırsız Özgürlük Harekâtı ile birlikte devlet inşa sürecine girmiştir. Bu süreç 2010 yılında yapılan İkinci Londra Konferansı, Kabil Konferansı, NATO Lizbon Zirvesi ile birlikte çekilme ve yerel otoriteye yönetimi bırakma aşamasına gelmiştir. Yaklaşık on yıl süren bu dönemde Türkiye gerek BM gerek NATO çerçevesinde Afganistan'ın inşasına büyük katkılarda bulunmuştur. Türkiye'nin Afganistan'da yumuşak güç (soft power) kullanarak yaptığı katkılar hem Afganistan'daki yerel aktörler ve hükümet hem de diğer müttefik ülkeler tarafından takdirle karşılanmış ve Türkiye'nin devlet inşa sürecindeki rolünü her geçen gün artırmıştır. Sayın Fazıl Ahmed BURGET sizinde 21'inci Yüzyıl Türkiye Enstitüsü Orta Asya Araştırmaları Merkezi Bilimsel Danışmanı görevi ile Afganistan'daki devlet inşa sürecine, yumuşak güç (soft power) içeren politikalar kullanarak, yaptığınız katkılarınız çok büyüktür. Afganistan devlet inşa sürecinin başarısının sadece askeri yöntemlerle değil sivil çözümler ve tüm grupları kapsayacak bir diyalog süreciyle olması gerektiği

yönünde yapmış olduğunuz açıklamalar da yumuşak gücün (soft power) devlet inşası sürecinde sert güçten (hard-power) daha önemli olduğunu göstermektedir.

5.GÖRÜŞME SORULARI:

(1) Sayın Fazıl Ahmed BURGET, Afganistan ve dış politika konusunda yaptığınız çalışmalarla Afganistan alanında Türkiye’de bulunan önemli kişilerden birisiniz. Kısaca özgeçmişiniz ve yaptığınız çalışmalar hakkında bilgi verebilir misiniz?

Öncelikle yaptığımız çalışmada size başarılar diliyorum. Daha sonra benim görüşlerimi de öğrenme gereği duyduğunuzdan dolayı teşekkür ediyorum. Bence, Türkiye’de 11 Eylül sonrası Afganistan’la ilgili birçok lisansüstü çalışma yapılmıştır. Ancak bu çalışmalar genellikle Batı ekseninde kalmıştır. Çoğunlukla araştırmacılar, Batı kaynaklarından elde ettikleri bilgileri kullanmışlar ve kullanmaya devam etmektedirler. Afgan insanını bilen, sizin gibi Afganistan’da kalmış, araştırmacı kişilerin sayısı çok azdır. Bu yüzden araştırmamızın, Türk akademik çevresinde, önemli bir boşluğu dolduracağını düşünüyorum.

Kısaca kendimden bahsetmek gerekirse, doksan üç yılında Türkiye’ye geldim. Ege Üniversitesi’nde lisans ve Gazi Üniversitesi’nde yüksek lisans eğitimimi tamamladım. 2001-2005 yılları arasında ASAM’da Türkistan Masası ve Afganistan Uzmanı olarak çalıştım. Stratejik Analiz ve Avrasya Dosyası dergilerinde yazılar yazdım. 2005-2011 yılları arasında Afganistan’a geri döndüm. Kabil Üniversitesi’nde altı yıl görev yaptım. Kabil Üniversitesi’nde bulunduğum dönemlerde de Türkiye ile irtibatımı koparmadım. Türkiye’ye sık sık gelip gittim, TÜRKESAM’a yazılar gönderdim. Şu anda 21’inci Yüzyıl Türkiye Enstitüsü Dergisi ve ORSAM’da yazı yazmaya devam ediyorum. Mümkün olduğunca objektif olamaya çalışıyorum. Sizde tahmin edersiniz ki, Afganistan doğumlu olup da, objektif olmak çok güçtür. Çünkü Afganistan’da siyasi kararlar etnik yapılara göre alınır. Bu kararlar halkın siyasi tercihini de etkiler. İşte böyle bir ortamda, tarafsızlığımızdan dolayı, görüşlerimize ve bakış açımıza, Türkiye’de değişik kurumlar tarafından değer verilmeye devam ediliyor.

(2) Literatürde birbiriyle ana çatı itibari ile uyuşan ancak bazı kavramlarda farklılık gösteren devlet inşası tanımları bulunmaktadır. Devlet kurumlarının

güçlendirilmesi konusunda bir kavram birliği bulunmasına rağmen devletin güçlendirilmesi gereken kurum ve boyutlarında farklılıklar bulunmaktadır. Güçlendirilmesi gereken boyutların önceliğine göre dört ayrı grup vardır; liberalleşmeye öncelik verenler, kurumsallaşmaya öncelik verenler, güvenliğe öncelik verenler ve sivil topluma öncelik verenler. Bu açıklamalar ışığında sizce, devlet inşası nedir ve güçlendirilmesi gereken boyutların önceliğine göre hangi grup tercih edilmelidir?

Afganistan'da devlet inşası teorilerine uyulmuyor. Afganistan İngilizlerden 1919 yılında bağımsızlığını aldıktan sonra, en çok rejim değişikliğine uğrayan ülke olmuştur. Amanullah Han'la 1919'da bağımsızlık kazandıktan sonra, 1928-1930 yılları arasında ülke tam bir anarşi ortamına itilmiştir. 1933 yılında Nadir Han başa geçince, Amanullah Han'ın kurduğu yapıyı tamamen değiştirmiştir. Ondan sonrada Zahir Han, 1973'e kadar Afganistan'da kırk yıl süren bir monarşi düzenini kurmuştur. 1973'de de Afganistan'da Demokratik Cumhuriyet düzeni kurulmuştur. Daha sonra 1978'de Rus İşgali ve sonrasında iç savaş yaşanmıştır. Müteakiben sahneye Taliban yönetimi ve Sınırsız Özgürlük Harekâtı çıkmıştır. Bu birbirini izleyen rejim değişikliklerinden çıkarılacak ders, özetle söylemek gerekirse, Afganistan'da dışarıdan bir takım rejimleri ithal edip, onları uygulamak çok büyük bir hatadır. Afganistan'ın iç dinamiklerini dikkate alıp, ona göre bir düzenleme yapılması gerekmektedir.

Afganistan'da komünizm nasıl kötüye kullanılmış ve çirkinleştirilmişse, maalesef Taliban'la İslam'da çirkinleştirilmiş ve kötüye kullanılmıştır. Afganistan'da Taliban son dönemde çok popüler olduğu için onun ismini söylüyoruz. Ancak 1992-1996 yıllarında, Taliban güçlenmeden öncede Afganistan'da çok büyük sıkıntılar vardı. Ben o dönemde (1992 yılında) Kabil'de yaşıyordum. Oradan 1993 yılında Mezar-ı Şerif'e geldim. Mezar-ı Şerif'den de Türkiye'ye geldim. O döneme baktığımızda, Kabil'de bir caddeden diğer caddeye geçmek çok zordu. İç savaş ve örgütler arası çatışmalardan hayat felç olmuştu. Bugün Taliban'ı hedef alıyoruz ama Taliban öncesi daha kötüydü. 1991-1996 yılları arasında eşinizle dışarı çıkamazdınız. Nikâh cüzdanı sorarlardı. Örneğin Panjir'li bir arkadaşım eşiyile beraber eşinin ihtiyaçlarını almak için markete giderken evlilik cüzdanı sormuşlar. İşte böyle bir ortamda Taliban gerçekten güvenliği sağladı. Uzun bir sürede sağladı (2001 yılına kadar). Taliban zamanında hırsızlık yoktu,

rüşvet yoktu. Taliban Afganistan'ın %95'ine hâkim olduğu zamanda, istediğin zaman istediğin yere gidebilirdin. Kimse seni durdurmazdı. Maalesef Afganistan'da gelen gideni aratıyor. Günümüzdeki Afganistan'da güvenlik konusunda Taliban rejimi aranıyor.

2002 sonrası Karzai ile birlikte, nasıl bir zamanlar komünizm ve İslam Afganistan'da kötüye kullanıldıysa, sıra demokrasiye gelmiştir. Üzülerek söylüyorum günümüzde de demokrasi kötüye kullanılmaya başlanmıştır. Afganistan'da şu görülmelidir, dışarıdan ithal ettiğimiz rejimlerle, Afganistan'da düzen sağlamamız mümkün değildir. Afganistan'ın iç dinamiklerini dikkate alarak, demokrasi çerçevesinde, yeni bir devlet inşa etmemiz lazımdır. Son 11 yılda Afganistan'da demokrasi çerçevesinde, elit tabaka ve hükümetin kutsallığı görülmektedir. Hükümet dokunulmazdır. Hâlbuki demokrasilerde halkın dokunulmaz olması gerekmektedir. Halkın seçtiği kişilerin ülkeyi yönetmesi gerekmektedir. Bu süreç bir süre daha böyle devam ederse, demokrasinin karşısında da örgütlenmeler ortaya çıkacaktır. Nitekim son zamanlarda, Taliban yandaşları fazlalaşmaya başlamıştır.

İkinci konu devlet inşasında uluslaşmadır. Bütün dünyada devlet inşasında uluslaşma önemlidir. Afganistan uluslaşma sürecini hiç yaşamamış bir ülkedir. Tamamlamamış demiyorum, hiç yaşamamıştır. Tarihten beri hep böyle olmuş, yöneticiler etnik değerlere göre atanmıştır. Afganistan'da bir milletvekili sadece kendi etnik grubu menfaati için çalışır. Halkta dolayısı ile ona göre siyasi tercihini yapmak zorundadır. İşte Afganistan'da durum böyle iken, ulus inşasından söz etmek gerçekten mümkün değildir.

Siyasal partilere baktığımızda, her etnik grubun kendine has partisi vardır. Özbek deyince akla direk, Cümbüş-i Milli partisi ve General Dostum gelmektedir. Tacik deyince akla, Cemiyet-i İslami ve merhum Burhanettin Rabbani gelmektedir. Peştun dediğimiz zaman akla, Hikmetyar geliyordu. Ancak şu an Karzai gelmektedir. Yinede Peştun deyince Karzai akla gelmesine rağmen kabineye baktığımızda ağırlıklı olarak Hikmetyar mensupları görülmektedir. Halkta bu nedenden tercihlerini etnik yapıya göre yapmak zorunda kalmakta ve ulus inşası zorlaşmaktadır.

Son dönemlerde Afganistan'da elektronik kimlik meselesi tartışılıyor. Elektronik kimliklerde milliyet yerine zorla Afgan yazdırılıyor. Afganistan'da Afgan kelimesinin tanımı uluslararası tanımı gibi algılanmaz. Afganistan'da Afgan kelimesi sadece Peştun anlamına gelir. Zorla bunu kabul ettirmek kolay değildir. “Bizi asimile ediyorsunuz tartışmaları” mecliste sürmektedir. Halkın böyle bir kimliğe hazırlanması gerekmektedir. Halk hazırlandıktan sonra, kendiliğinden bu kimliği kabul edecektir.

Yine son dönemlerde, Taliban'la müzakere süreci başlamış ve Katar süreci, Riyad süreci, Fransa Paris sürecileriyle devam etmektedir. Önümüzdeki günlerde de İngiltere ve Brüksel'de Taliban'la masaya oturulacaktır. Bu toplantılara Pakistan, Afganistan Devlet Başkanları ve üst düzey askerler de katılacaktır. Ancak bu süreçlerin hiç birine Taliban dışındaki diğer gruplar davet edilmemiştir. Eğer birisini yükseltir, diğerlerini aşağı ederseniz, Afganistan'da sorun yaşarsın.

2009 seçimlerinde, General Dostum ve Muhakik çok ilginç şekilde Karzai'yi desteklediler (Türkiye'nin bunda rolü büyüktür.). 2009 seçimlerinde fiilen bir koalisyon kurulup, bir anlaşama yapıldı. Tabii ki Afganistan'da seçimlerden sonra koalisyon kurulmaz, koalisyon kurulup seçimlere gidilir. Bunun sonucunda Karzai Devlet Başkanı oldu. Dostum ve Muhakik, Karzai'ye 1,5 milyondan fazla o getirdiler. Bu koalisyon olmasaydı Abdullah seçimleri kazanacaktı. Afganistan'da Karzai Devlet Başkanı olur olmaz, ulema konseyinde “koalisyon İslam da haramdır.” diye bir fetva çıkarttı. Bu fetva sonrasında hem Hazara lideri Muhakik hem de Özbek lideri Dostum yönetimden dışlandı. Bundan dolayı şimdi, Hazaralar-Tacikler-Özbekler birleşerek, yeni bir cephe oluşturdular. Karzai ise şimdi, bu yeni cephenin karşısında duruyor. Berlin'de Amerikan Senatörlerle yapılan bir toplantıda, bu yeni cephenin istediği federal devleti, Merkezi Hükümet, direkt bölücülükle suçladı. Bir tarafta hükümet olarak siz demokratik değerleri temsil ettiğinizi iddia ediyorsunuz, diğer tarafta da size oy getirenleri dışlıyorsunuz. Bu etik değerlere uymayan bir davranıştır. Maalesef ABD ve Batı'da Karzai'nin bu hareketini destekleyerek, Dostum ve Muhakik'ı dışladılar. Birisini yükseltip diğerlerini dışlarsanız orda devlet inşası yapamazsınız. Çünkü orada dengeler bozulur. İşte Afganistan'da tüm etnik, bölgesel, siyasal dengeleri dikkate almadan devlet kurmaya kalkarsanız, başarı şansınız çok düşüktür.

(3) Literatürde inşa edilecek devletin nasıl tespit edileceği konusunda birbirine yakın ama farklı kavramlar bulunmaktadır. İnşa edilecek devletler zayıf (weak), başarısız (failed), çökmüş (colapsed) devlet gibi farklı isimler almaktadır. Sizce, devlet inşası için Afganistan neden tespit edilmiştir? 11 Eylül ve terör tek neden midir? 2001-2011 arası dönemde Afganistan’da icra edilen devlet inşa süreci başarılı sayılabilir mi? ABD’nin en büyük katkı sahibi ülke olduğu bu süreçte, Bush ve Obama dönemi politikalarının başarı ve başarısızlığa katkıları nelerdir?

Maalesef 11 Eylül öncesinde de, Afganistan bir rejimler laboratuvarına dönmüştü. Geçmişe baktığımız zaman, monarşi yıkılır yıkılmaz başa demokratik söylemlerle gelen Davud Han otoriter bir rejim kurdu. Onun arkasından komünist bir rejim kuruldu. 1979-1989 yılları arasında ülkede işgal oldu. Son dönemlerde de aynı laboratuvarı kurmak isteyenler var. Afganistan’da bulunurken, bir televizyon programı yapıyordum. Afganistan Devlet Başkanı adaylarından birisi “Mevcut merkezîyetçi rejim bize yaramadı, dolayısı ile parlamenter bir sisteme geçelim...” diyordu. “Emin misiniz?” diye sordum. “Emin değilim ama olmazsa değiştiririz...” dedi. Maalesef Afganistan’da böyle zihniyetler Afganistan’ı yönetmektedir. Bu zihniyetler de uluslararası örgütler ve devletler tarafından desteklenmektedir. Bush ve Obama arasında Afganistan’da devlet inşası konusunda çok ciddi değişiklikler olmuştur. Karzai, Bush döneminde, ABD’den çok yakın destek görüyordu. Şimdi Obama döneminde, daha temkinli destek görüyor. Baktığımızda, her iki dönemde de hatalar vardır. Mesela diyalog sürecinde sadece Taliban’la diyalog kurulmuş, diğer kesimlerle diyalog kurulmamıştır. Eğer Taliban merkezli bir sistem kurarsan, bu sefer roller değişir. 11 Eylül sonrası Taliban’a karşı savaşan Kuzey İttifakı, bu sefer Talibanlaşır. Afganistan’da devlet inşa edilirken, mutlaka oradaki yapı ve dinamikler dikkate alınmalıdır. Bu dikkate alınmazsa, başarısız ve komşu ülkelerin güdümünde, istikrarsız bir devlet ortaya çıkar. Hatta 1989’daki Rusların çekilmesinden sonra olduğu gibi iç savaş çıkabilir.

(4) Türkiye’nin Afganistan inşa sürecinde ANDS çerçevesinde değişik alanlarda katkıları sürmektedir. Sizce, Türkiye’nin Afganistan inşa sürecinde önem arz eden katkıları nelerdir? Türkiye’nin Afganistan devlet inşa sürecindeki amaçları nelerdir?

Türkiye, devlet inşasında, İstanbul Süreci ve Üçlü Zirvelerle katkılarını sürdürmektedir. Bence Türkiye, devlet inşasında daha büyük rol üstlenebilir. Çünkü Türkiye Afganistan'da rağbet gören bir ülkedir. Türk toplumu sevilen bir toplumdur. Türk devleti çok saygı duyulan bir devlettir. Bunun nedenlerine baktığımızda ise, tarih boyunca ABD, İran, Pakistan, Suudi Arabistan ve diğer Arap ülkeleri, Afganistan'a bir takım menfaatler güderek yardım etmişlerdir. Tek bir örgütü, etnik grubu, kitleyi desteklemişlerdir. Afganistan'ı sorunlara kanalize eden ülkeler olmuşlardır. Fakat Türkiye, Afganistan'da hep çözümden yana hareket etmiştir. Politik tercih içerisinde olmamıştır. Tek Özbekleri destekleyip, Peştunları dışlamamıştır. Afganistan'a bütün olarak bakmıştır. Olması gerekende budur, böyle bakılması gerekmektedir.

Türkiye'nin 2014 sonrası Afganistan'da varlığını koruması için, ikili anlaşmalar yapması gerekmektedir. ABD, İngiltere, Fransa, İtalya, Almanya, Hindistan vb. ülkeler son dönemlerde, Afganistan devletiyle yaptıkları ikili anlaşmalar sayesinde, gelecekteki varlıklarını korumuşlardır. Türkiye ile Afganistan'ın bugüne kadar 2014 sonrası için yapılan bir anlaşması yoktur. Biran önce böyle bir anlaşma yapılmalıdır. Türkiye'nin 2014 sonrası Afganistan'daki varlığı, Afganistan devlet inşası için günümüzden çok daha önemlidir. Çünkü Türkiye bütün grupları birleştirebilecek tek ülkedir. Pakistan bunu yapamaz. Aynı zamanda Pakistan'ın Afganistan'a yönelik politikalarında da Türkiye etkin rol oynayabilir. Pakistan-Afganistan arası çok ciddi sorunlar vardır. Özellikle Durand Hattından kaynaklı sınır sorunu vardır. Durand Hattı 1921'den beri Afganistan Devleti tarafından tanınmamaktadır. Peştun Kabilelerini tam ortadan bölen bir hattır. İkinci sorun, Afganistan'daki durumun Pakistan'a ekonomik çıkar sağlamasıdır. Afganistan bir ziraat ülkesidir. Afganistan'da güvenlik olmadığı sürece, ziraat konusunda hiçbir şey yapılamayacaktır. Dolayısı ile Afganistan tüm ziraat mamullerini Pakistan'dan almak zorunda kalacaktır. Günümüzde Pakistan Afganistan'a, soğan, hatta bamyaya varana kadar satmaktadır. Pakistan aynı zamanda, ziraat mamullerini, Afganistan üzerinden Orta Asya'ya pazarlamaktadır. Eğer Afganistan'da devlet inşası başarılı olursa, Afganistan kendi imkânlarından yararlanmaya başlarsa, ziraat mamullerini Pakistan'dan almaz, kendisi üretmeye başlar. Hatta Orta Asya'ya da pazarlar. İşte bu nedenden, Pakistan Afganistan'daki radikal unsurları sürekli desteklemektedir.

Sovyetler rejimi Afganistan'dan çekilince, özellikle 1991 yılında, ABD, Suudi Arabistan ve Pakistan'ın desteklediği mücahit rejimi başa gelmiştir. Pakistan o dönemde Hikmetyar'ı desteklemiş ve Hikmetyar'ı savaşıma teşvik etmiştir. Afganistan'da istikrarsızlığa, 1996 yılına kadar, sebep olan Hikmetyar'dır. Ahmet Rasim'in Taliban kitabında, çok açık ve net bir şekilde, Taliban projesini Benazir Butto'nun nasıl ortaya çıkardığı ve ABD'ye nasıl kabul ettirdiği yazmaktadır. Taliban, Benazir Butto ve Pakistan istihbaratının, ABD, İngiltere, Suudi Arabistan'daki petrol şirketlerinin desteğini sağladığı bir projesidir. Türkiye, Pakistan üzerinde de çok olumlu etkiye sahip bir ülkedir. Pakistan'ı saydığım konularda ikna edebilir. Türkiye, Afganistan devlet inşasında, Pakistan'la ortak bir payda bulunması ve bu paydanın paylaşılması, rolünü üstlenebilir. Afganistan'ın tarihte, İran'la da sınır sorunları olmuştur. Sınır sorunları, Türkiye aracılığıyla, 1930'larda çözülmüştür. Aynı şekilde Türkiye, Afganistan-Pakistan arasındaki sınır sorunlarının çözülmesini de sağlayabilir. Dediğim gibi Türkiye, Afganistan devlet inşasında, çok önemli bir rol üstlenebilir ve tüm grupları ortak paydada birleştirebilecek potansiyele sahiptir.

(5) Türkiye'nin, Afganistan inşa sürecinde, diğer inşacı devletlere göre ön plana çıkan yönleri nelerdir?

Afganistan'da, otuz yıldır yaşanan sorunlarda, Türkiye hep uzlaşmacı bir çizgide yer almıştır. Bunun ötesinde, Türkiye Osmanlı'nın mirasçısıdır. Osmanlı Hilafetine, Afganistan manevi bir bağla bağlıdır. Bunun yanında Türkiye'nin önemli bir özeliği de, Afganistan müdahalesine katılan NATO'nun tek Müslüman ülkesi olmasıdır. Diğer önemli bir faktörde, 11 Eylül müdahalesinden sonra, Afganistan halkı Türk askerini ve insanını çok yakından tanımıştır. Türkler, Afganistan halkına güven vermiştir. Hiçbir zaman bir Avrupalının tek başına Afganistan'da, marketten alışveriş yaptığını göremezsiniz. Ama Türk subayları bile, silahsız bir şekilde, pazardan alışveriş yapabilmektedir. Türkiye, Afganistan'da yumuşak gücün önemli bir temsilcisidir. Türkiye Afganistan'da şunu ispatlamıştır: "Afganistan'da sert güçle bir yere varılamaz, yumuşak güçle başarılı olunabilir."

(6) Tez çalışmamda batılı devletlerin hükümet dışındaki yerel aktörleri devlet inşa sürecine almamasının başarıyı engellediğinden yola çıkarak yerel aktörlerin incelenmesine çalıştım. Yerel aktörler olarak Taliban, Savaş Ağaları (Warlords),

Etnik Gruplar, Uyuşturucu Endüstrisi ve yarı yerel aktör Pakistan'ı (Peştun Sorunu nedeniyle) belirledim. Türkiye'nin yerel aktörlerle çatışan amaçlarını ve çatışan amaçları uzlaştırmak için yumuşak güç içeren politikalar izleme sıklıklarını incelemeye devam ediyorum. Sizce, Türkiye'nin hükümet dışındaki yukarıda belirttiğim yerel aktörlerle ilişkileri nasıldır? Türkiye'nin hükümet dışındaki yukarıda belirttiğim yerel aktörlerle çatışan amaçları nelerdir? Türkiye'nin Afganistan'daki yerel aktörlerle çatışan amaçlarını uzlaştırmak için kullandığı yumuşak güç araçları nelerdir?

Pakistan'a biraz önce değindik. İç aktörlerden en önemlisi bölgesel liderlerdir. Bölgesel liderler büyük ölçüde savaştan kar sağlamaktadırlar. Yerel aktörler 11 yıldır merkezi hükümet tarafından dışlandığından, ülkede sorunlar yaşanmaya devam etmektedir. Mevcut hükümetin yerel aktörleri yargılamaya gücü yetmemektedir. Bölgesel liderlerin, Afganistan ordusunun, polisinin, hükümetinin, parlamentonun içinde adamları vardır. Bölgesel liderlerin bu güçlerine rağmen, merkezi hükümet bölgesel liderlere mesafeli davranmakta ve yabancıların desteğiyle onları dışlamaya çalışmaktadır. Aslında bölgesel liderleri sistem dışı itmektense, merkeze entegre etmek daha mantıklı bir yaklaşımdır. Bu grupların büyük ekonomik güçleri vardır. Bir bölgesel liderin Dubai'deki yatırımının 7 milyar doların üzerinde olduğu söylenmektedir. Bu liderler zaten değişik yollardan paralarını aklamaktadırlar. Bundan dolayı bölgesel liderleri bir şekilde sisteme entegre edip, yurt dışına götördükleri parayı ülkede bırakmalarını sağlamak lazımdır.

Bölgesel liderler "Hükümet güçlenirse beni yaşatmaya bilir." diye düşünmektedirler. Bu yüzden kendilerini garantiye almaya çalışmaktadırlar. Bölgesel liderlerin çok az bir kısmı 2002 yılında siyasete alanına çekilmiştir. Ancak bu miktar yetersizdir. Siyaset alanına çekilenler de, Kabil Bank olayındaki gibi sorunlar yaratmışlardır. Bir bölgesel liderlerin parasını çekmesiyle Kabil Bank batmıştır. Hükümet Kabil Bank'a destek vermek zorunda kalmıştır. O bölgesel lider de parasını yurt dışına çıkarmıştır.

Uyuşturucu, maalesef bazı yazılarımda da yazdığım gibi hükümet tarafından desteklenmektedir. İlginç bir şekilde Afganistan'da Takhar'da, Kunduz'da pirinç üreten, Mezar-ı şerif'e satamıyor. Mezar-ı şerif pirinç ihtiyacını Pakistan'dan karşılıyor. Kabil bile pirinç ihtiyacını Pakistan'dan karşılıyor. Bu sefer Afganistan'da üretilen pirinç

üreticinin elinde kalıyor. Böyle olunca halk, aç kalmamak için, mecburen uyuşturucu üretiyor. Uyuşturucu üretiminin güvenliğini de bölgesel liderler sağlıyor. Bundan dolayı, şu anda Afganistan'da, %95'in üzerinde bir uyuşturucu üretim söz konusudur.

Türkiye tüm grupları ortak payda da birleştirebilecek güçtedir. Merkezi hükümetle arası iyidir. Komutanlarla arası iyidir. Türk iş adamları bile bireysel olarak Afganistan'da iş yapabilmektedir. Bugün, Taliban'ın ABD'nin kara listesinde yer alan liderlerinden biri, Türkiye'nin girişimleri ile kara listeden çıkarılmıştır.

(7) Görüşmekte olduğunuz Afgan hükümet temsilcileri ve yerel aktörler kimlerdir? Bu kişilerin Türkiye hakkındaki düşünceleri ve diğer inşacı devletlerle Türkiye'yi karşılaştırdıklarında Türkiye'nin öne çıkan yönleri nelerdir?

Benim görüştüğüm değişik etnik grupta insanların, Türkiye'ye bakış açısı olumludur. Hepsi Türkiye'ye bir dost gözüyle bakıyorlar. Etnik ayrımcılık yapmamasını olumlu karşılıyorlar. Son zamanlarda, öğrenci projeleri kapsamında tüm etnik gruplardan öğrenciler, Türkiye'ye geliyorlar. Benim görüştüğüm ailelerin hepsi, Türkiye'yi çocuklarının en çok eğitim almasını istedikleri ülke olarak görüyorlar. TİKA'nın en uzak bölgelere gidip, oralarda klinik, okul yapması Afganistan halkı tarafından takdirle karşılanıyor.

(8) Afganistan'da inşacı devletlerin farklı diyalog süreçleri izlediğini biliyoruz. Sizce, diyalog sürecinin tek elden yürütülmesi ve ayrı ellerden yürütülmesi yarar ve sakıncaları nelerdir? Diyalog tek ülke tarafından yürütülürse bu ülke hangi ülke olmalıdır?

Herkesin ayrı diyalog süreçleri başlatması, Rudyard Kipling'in büyük oyun dediği bir sürecin tekrar başladığını gösteriyor. Afganistan'da tek bir merkezden diyalog sürecinin yapılması gerekmektedir. Ayrıca, Pakistan dışlanarak Afganistan'da diyalog süreci yürütülemez. Son zamanlarda ABD, Pakistan'ı dışlayarak öncülük rolünü Katar'a vermeye çalışıyor. Katar hiçbir zaman Pakistan'ın konumunda olamaz. Afganistan'a sınır komşusu bile değildir. Afganistan'daki olaylarda çok aktif de değildir. İkinci unsurda, İran'ı dışlayarak da diyalog süreci yürütülemez. Bu ülkelerden İran ve Pakistan

tek başına diyalog sürecini yürütecek güçte değildir. ABD'nin öncülüğü ise tepkiyle karşılanabilir. Dolayısı ile bütün bu unsurları birleştirebilecek tek ülke Türkiye'dir.

**(9) 2014 yılı sonrasında devlet inşa sürecinin devamını nasıl öngörüyorsunuz?
Türkiye, 2014'den sonra öngördüğünüz sürecin neresinde yer alacaktır?**

Türkiye'nin Afganistan'la sınırı olmaması, belki de Afganistan'ın şanssızlığıdır. Sınır olmadığı için Afganistan, Türk Dış Politikasında üçüncü-dördüncü derece öncelikli ülkedir. Bu yüzden Türkiye, Afganistan'da genellikle NATO ekseninde bulunmaktadır. 2014 sonra içinde Türkiye günümüzde, halen bir ikili anlaşma imzalamamıştır. Sadece madenlerle ilgili bir ikili anlaşma imzalanmıştır. Askeri varlığı için anlaşma imzalanmamıştır. Türkiye, uzun süreli güvenlik, sağlık, eğitim alanında yapacağı anlaşmalarla, Afganistan'da varlığını korumalıdır. Varlığını koruduğu takdirde, 2014 sonrası daha etkin bir rol üstlenebilir. Ancak NATO ve Avrupa ekseninde Afganistan'da varlığını sürdürmeye devam ederse, daha pasif bir ülke olabilir veya pasifize edilebilir.

6.GÖRÜŞME SORULARINA GÖRÜŞÜLEN KİŞİNİN YANITLARI

“ Görüşme kayıt cihazı ile yapılmıştır.”

7.SONUÇ

Sayın Fazıl Ahmed BURGET değerli zamanınızı ayırıp “Afganistan'ın Yeniden İnşasında Türkiye'nin Rolü (2001-2011)” tez çalışmama yapmış olduğunuz katkıdan dolayı teşekkür ederim.

EK-2 2005 - 2011 YILLARI ARASI AFGANİSTAN PROJE VE FAALİYETLER - 24 Mart 2012

Yılı				Kodu	Kalkınma Yardımı Sektörleri	İli	İlçesi	Köyü	Proje ve Faaliyetler	Proje Konusu	Sonuç
2005	1				SOS.ALT YAP. GELİŞ.						
2005	1	1			EĞİTİM						
2005	1	1	1	1	Genel Eğitim	Genel			Okulların Tefrişatı	Satın Alma/Sıra,Masa,Öğretmen Masası, Öğretmen Sandalyesi	Tamamlandı
2005	1	1	1	1	Genel Eğitim				ARA TOPLAM		
2005	1	1	2	1	Temel Eğitim	Faryab	Hoca Sabzpoş	Karye-i Şeyhi	Karye-i Şeyhi İlköğretim Okulu	İnşaat/6 Sınıf	Tamamlandı
2005	1	1	2	2	Temel Eğitim	Cevizcan	Hamyap		Hamyap İlköğretim Okulu	İnşaat/6 Sınıf	Tamamlandı
2005	1	1	2	3	Temel Eğitim	Cevizcan	Karkin		Karkin İlköğretim Okulu	İnşaat/6 Sınıf	Tamamlandı
2005	1	1	2	4	Temel Eğitim	Tahar	Rustak	Ser-i Rustak	Ser-i Rustak İlköğretim Okulu	İnşaat/6 Sınıf	Tamamlandı
2005	1	1	2	5	Temel Eğitim	Tahar	Bengi	Siyap	Mevlevi Ezzetullah İlköğretim Okulu	İnşaat/6 Sınıf	Tamamlandı
2005	1	1	2	6	Temel Eğitim	Cevizcan	Akça	Cengel Arık	Cengel Arık Orta Okulu	İnşaat/10 Sınıf	Tamamlandı
2005	1	1	2	6	Temel Eğitim				ARA TOPLAM		
2005	1	1	3	1	Orta Eğitim	Kabil	Merkez		Atatürk Abuzer Gaffari Lisesi	İnşaat/16 Sınıf	Tamamlandı
2005	1	1	3	2	Orta Eğitim	Semengan	Aybek		Kadın Meslek Lisesi	İnşaat/10 Sınıf	Tamamlandı
2005	1	1	3	2	Orta Eğitim				ARA TOPLAM		
2005	1	1	4	1	Yüksek Eğitim	Kabil	Merkez		Türkoloji Yerel Okutman	Maaş Ödemesi	Tamamlandı
2005	1	1	4	2	Yüksek Eğitim	Kabil	Merkez		Türkoloji Bölümü Öğretmeni	Yol Gideri	Tamamlandı
2005	1	1	4	3	Yüksek Eğitim	Kabil	Merkez		Tükoloji Bölümü Öğrencileri-Kaynaşma	Yemek	Tamamlandı
2005	1	1	4	4	Yüksek Eğitim	Kabil	Merkez		Türkoloji Bölümü Staj	Yol Masrafı	Tamamlandı
2005	1	1	4	4	Yüksek Eğitim				ARA TOPLAM		
2005	1	1	13		EĞİTİM				TOPLAM (Eğitim)		
2005	1	2			SAĞLIK						
2005	1	2	1	1	Genel Sağlık	Faryab	Meymene	Çavni	Türk-Afgan Dostluk Hastanesi	İşletme	Tamamlandı
2005	1	2	1	2	Genel Sağlık	Cevizcan	Şıbrgan	Mangali	Türk-Afgan Dostluk Hastanesi	İşletme	Tamamlandı
2005	1	2	1	3	Genel Sağlık	Tahar	Talakon		Ana Çocuk Sağlık Kliniği	İşletme	
2005	1	2	1	4	Genel Sağlık	Tahar	Hoca Bahauddin	Rakul	Ana Çocuk Sağlık Kliniği	İşletme	Tamamlandı
2005	1	2	1	5	Genel Sağlık	Faryab	Andkhoy		Türk-Afgan Dostluk Hastanesi	İşletme	
2005	1	2	1	6	Genel Sağlık	Cevizcan	Şıbrgan	Marak	Türk-Afgan Dostluk Hastanesi Gezici Sağlık Kliniği	İşletme	Tamamlandı
2005	1	2	1	7	Genel Sağlık	Tahar	Talakon		Türk-Afgan Dostluk Hastanesi Gezici Sağlık Kliniği	İşletme	Tamamlandı
2005	1	2	1	8	Genel Sağlık	Kabil	Merkez		Kalp Hastası Çocuk	Yol Masrafı	Tamamlandı
2005	1	2	1	9	Genel Sağlık	Kabil	Merkez		İdrar Yolları Bozuk Çocuk	Ameliyat Masrafı	Tamamlandı
2005	1	2	1	9	Genel Sağlık				ARA TOPLAM		
2005	1	2	9		SAĞLIK				TOPLAM (Sağlık)		
2005	1	4			SU VE SANİ.						
2005	1	4	1	1	SU VE SANİ.	Faryab	Meymene	6.Bölge Dey Seyyidan Mah.	Yarı Derin İçme Suyu Kuyusu	İnşaat	Tamamlandı
2005	1	4	1	2	SU VE SANİ.	Faryab	Meymene	5.Bölge Kızıllhan Peştum Mescidi	Yarı Derin İçme Suyu Kuyusu	inşaat	Tamamlandı
2005	1	4	1	3	SU VE SANİ.	Faryab	Meymene	Çar Samavar	Yarı Derin İçme Suyu Kuyusu	İnşaat	Tamamlandı
2005	1	4	1	4	SU VE SANİ.	Faryab	Meymene	Zargonhane Mevlada	Yarı Derin İçme Suyu Kuyusu	İnşaat	Tamamlandı
2005	1	4	1	5	SU VE SANİ.	Faryab	Meymene	Tandurak	Yarı Derin İçme Suyu Kuyusu	İnşaat	Tamamlandı
2005	1	4	1	6	SU VE SANİ.	Faryab	Meymene	Bayram Camii	Yarı Derin İçme Suyu Kuyusu	İnşaat	Tamamlandı
2005	1	4	1	7	SU VE SANİ.	Faryab	Meymene	İdgah Camii	Yarı Derin İçme Suyu Kuyusu	İnşaat	Tamamlandı

2005	1	4	1	8	SU VE SANİ.	Faryab	Meymene	Tanrak	Yarı Derin İçme Suyu Kuyusu	İnşaat	Tamamlandı
2005	1	4	1	9	SU VE SANİ.	Cevizcan	Akça	Cengel Arık	Derin İçme Suyu Kuyusu	İnşaat	Tamamlandı
2005	1	4	1	10	SU VE SANİ.	Genel			Danışman	Hizmet Alımı	Tamamlandı
2005	1	4		10	SU VE SANİ.				TOPLAM (Su ve SANİ.)		
2005	1	5			İDARİ VE SİVİL ALTYAPILAR						
2005	1	5	1	1	Merk. Yönet. Güçlen.	Kabil	Merkez		Teknik Yardım Merkezinin Kurulması	Maddi Katkı	Tamamlandı
2005	1	5	1	2	Merk. Yönet. Güçlen.	Kabil	Merkez		Ekonomi Bakanlığı Personeli 20 Kişi	Türkiye'de Eğitim	Tamamlandı
2005	1	5	1	3	Merk. Yönet. Güçlen.	Kabil	Merkez		Kadın İşleri Bakanlığı Ek Hizmet Binası	Kira Bedeli	Tamamlandı
2005	1	5	1	4	Merk. Yönet. Güçlen.	Kabil	Merkez		DEİK ve TOBB'a Uzman Ggönderini 1 Kişi	Uçak Bileti	Tamamlandı
2005	1	5	1	5	Merk. Yönet. Güçlen.	Kabil	Merkez		Enerji Bakanlığı'ndan Uzman Gönderim 1 Kişi	Uçak Bileti	Tamamlandı
2005	1	5	1	6	Merk. Yönet. Güçlen.	Kabil	Merkez		A.İ.C Kara Harp Okulu Tercüman Maaşları	Maddi Katkı	Tamamlandı
2005	1	5	1	7	Merk. Yönet. Güçlen.	Kabil	Merkez		Kadın İşleri Bakanlığı Uzman Gönderimi 1 Kişi	Uçak Bileti	Tamamlandı
2005	1	5	1	7	Merk. Yönet. Güçlen.				ARA TOPLAM		
2005	1	5	5	1	Kadının Statüsünün İyileştirilmesi	Kabil	Merkez		Dünya Kadınlar Günü Sempozyum	Maddi Katkı	Tamamlandı
2005	1	5	5	1	Kadının Statüsünün İyileştirilmesi				ARA TOPLAM		
2005	1	6		8	İDARİ VE SİVİL ALTYAPILAR				TOPLAM(İDARİ VE SİVİL ALTYAPILAR)		
2005	1	6			DİĞER SOSYAL ALTYAPI VE HİZMETLER						
2005	1	6	3	1	Kültürel İşbirliği	Tahar	Talakon		Ana Çocuk Sağlığı Kliniği	Sünnet Şöleni	Tamamlandı
2005	1	6	3	2	Kültürel İşbirliği	Faryab	Meymene		Türk-Afgan Dostluk Hastanesi	Sünnet Şöleni	Tamamlandı
2005	1	6	3	3	Kültürel İşbirliği	Cevizcan	Şıbrgan		Türk-Afgan Dostluk Hastanesi	Sünnet Şöleni	Tamamlandı
2005	1	6	3	3	Kültürel İşbirliği				ARA TOPLAM		
2005	1	6		3	DİĞER SOSYAL ALTYAPI VE HİZMETLER				TOPLAM (Diğer Sosyal Altyapı ve Hizmetler)		
2005	1			43	SOS.ALT YAP. GELİŞ.				TOPLAM (Sosyal Alt Yapı ve Hizmetler)		
2005	3				ÜRETİM SEKTÖRLERİNİN GELİŞTİRİLMESİ						
2005	3	1			TARIM, Ormanlık ve Balıkçılık						
2005	3	1	1	1	TARIM	Kabil	Merkez		Tarım Bakanlığı Personeline Türkiye'de Hasat Sonrası Eğitim 2 Kişi	Uçak Bileti	Tamamlandı
2005	3	1	1	1	TARIM				ARA TOPLAM		
2005	3	1	2	1	Ormanlık	Kabil	Teymeni		Dostluk Ormanı Kurulması	Fidan Temini	Tamamlandı
2005	3	1	2	1	Ormanlık				ARA TOPLAM		
2005	3	1	3	1	Balıkçılık						
2005	3	1	3	0	Balıkçılık				ARA TOPLAM		
2005	3	2		2	TARIM, Ormanlık ve Balıkçılık				TOPLAM (Tarım, Ormanlık ve Balıkçılık)		
2005	3			2	ÜRETİM SEKTÖRLERİNİN GELİŞTİRİLMESİ				TOPLAM (Üretim Sektörlerinin Geliştirilmesi)		

2005	4				ÇOKLU/ÇAKIŞAN SEKTÖRLER							
2005	4	1			ÇOKLU/ÇAKIŞAN SEKTÖRLER							
2005	4	2	2	1	Diğer Çoklu Sektör	Genel			İnşaat Projeleri Kontrollük ve Danışmanlık	Hizmet Alımı	Tamamlandı	
2005	4	2	2	1	Diğer Çoklu Sektör				ARA TOPLAM			
2005	4	2		1	ÇOKLU/ÇAKIŞAN SEKTÖRLER				TOPLAM (Çoklu/Çakışan Sektörler)			
2005	5				ACİL İNSANİ YARDIMLAR							
2005	5	1	1	1	ACİL İNSANİ YARDIMLAR	Vardak	Behsud	Ab-i Şiron	Yardım	Gıda	Tamamlandı	
2005	5	1	1	2	ACİL İNSANİ YARDIMLAR	Cevizcan	Akça		Yardım Sel Felaketi	Gıda	Tamamlandı	
2005	5	1	1	3	ACİL İNSANİ YARDIMLAR	Paktiya	Zardan	Patan	Yardım	Gıda	Tamamlandı	
2005	5	1	1	4	ACİL İNSANİ YARDIMLAR	Kabil	Merkez		Özürülüler Derneği	Gıda	Tamamlandı	
2005	5	1	1	5	ACİL İNSANİ YARDIMLAR	Kunar	Asadabad		Yardım	Sağlık Taraması-Gıda	Tamamlandı	
2005	5	1	1	5	ACİL İNSANİ YARDIMLAR				ARA TOPLAM			
2005	5			5	ACİL İNSANİ YARDIMLAR				TOPLAM (Acil İnsani Yardımlar)			
2005				51	GENEL TOPLAM (2005 Yılı Kabil, Mezar-ı Şerif ve Vardak)							

2006	1	2	1	15	Genel Sağlık	Belh	Mezar-ı Şerif	Hayratan	Mezar-ı Şerif Hayratan Hastanesi	Tıbbi Donanım	Tamamlandı
2006	1	2	1	16	Genel Sağlık	Kabil			Meyvend Hastanesi	Tıbbi Donanım	Tamamlandı
2006	1	2	1	17	Genel Sağlık	Kabil			AİC Sağlık Bakanlığı	Tıbbi Donanım	Tamamlandı
2006	1	2	1	18	Genel Sağlık	Kabil			I.Afgan - Türk Sağlık Haftası	Katkı	Tamamlandı
2006	1	2	1	19	Genel Sağlık	Badahşan	Pamir		Pamir Kırgız Türkleri	İlaç ve Tıbbi Malzeme	Tamamlandı
2006	1	2	1	20	Genel Sağlık	Cevizcan	Şıbrırgan		Şıbrırgan Su Kuyuları	Klorizasyon	Tamamlandı

2006	1	2	1	21	Genel Sağlık	Vardak	Saydabad	Deşt-i Dut	Deşt-i Dut CHC Kliniği	İnşaat	Tamamlandı
2006	1	2	1	21	Genel Sağlık				ARA TOPLAM		
2006	1	2	2	1	Temel Sağlık	Tahar	Talakon		Talakon İlçesi Sağlık Hizmeti	Kuduz Aşısı Yardımı	Tamamlandı
2006	1	2	2	2	Temel Sağlık	Tahar	Talakon		Talakon İlçesi Sağlık Hizmeti	HİPATİT B Aşısı	Tamamlandı
2006	1	2	2	3	Temel Sağlık	Tahar	Talakon		Talakon İlçesi Sağlık Hizmeti	Çocuk Felci Aşısı	Tamamlandı
2006	1	2	2	4	Temel Sağlık	Tahar	Talakon		Talakon İlçesi Sağlık Hizmeti	Beslenme Yetersizliği İle Mücadele	Tamamlandı
2006	1	2	2	4	Temel Sağlık				ARA TOPLAM		
2006	1	2		25	SAĞLIK				TOPLAM (Sağlık)		
2006	1	4			SU VE SANİ.						
2006	1	4	1	1	SU VE SANİ.	Cevizcan	Akça	Cengel Arık	Cengel Arık Orta Okulu	Su Kuyusu Yapım	Tamamlandı
2006	1	4	1	2	SU VE SANİ.	Faryab	Andhoy	Aşağı Çakman	Aşağı Çakman Köyü Hançerbağ	Yarı Derin Su Kuyusu	Tamamlandı
2006	1	4	1	3	SU VE SANİ.	Faryab	Andhoy	Yukarı Çakman	Yukarı Çakman Köyü Hançerbağ	Yarı Derin Su Kuyusu	Tamamlandı
2006	1	4	1	4	SU VE SANİ.	Faryab	Andhoy	Yukarı Arap Şah	Yukarı Arap Şah Camii	Yarı Derin Su Kuyusu	Tamamlandı
2006	1	4	1	5	SU VE SANİ.	Faryab	Andhoy	Lab-i Çah	Lab-i Çah Caddesi	Yarı Derin Su Kuyusu	Tamamlandı
2006	1	4	1	6	SU VE SANİ.	Faryab	Andhoy	Kurgan	Kurgan Namazgah Ana Yol Kenarı	Yarı Derin Su Kuyusu	Tamamlandı
2006	1	4	1	7	SU VE SANİ.	Belh	Mezar-ı Şerif	Hayratan	Hayratan Merkez Ana Yol Kenarı	Yarı Derin Su Kuyusu	Tamamlandı
2006	1	4	1	8	SU VE SANİ.	Belh	Mezar-ı Şerif	Hayratan	Hayratan Merkez Camii Toplu Konut Bölgesi	Yarı Derin Su Kuyusu	Tamamlandı
2006	1	4	1	9	SU VE SANİ.	Belh	Mezar-ı Şerif	Hayratan	Hayratan Merkez Nasır Hüsrev Belhi Lisesi	Yarı Derin Su Kuyusu	Tamamlandı
2006	1	4	1	10	SU VE SANİ.	Belh	Mezar-ı Şerif	Hayratan	Hayratan Merkez Lojmanlar Bölgesi	Yarı Derin Su Kuyusu	Tamamlandı
2006	1	4	1	11	SU VE SANİ.	Kabil	Hoca Buğra		Yeni Hoca Buğra Medresesi	Yarı Derin Su Kuyusu	Tamamlandı
2006	1	4	1	12	SU VE SANİ.	Kabil	13.Bölge	Angurbağ	13.Bölge Angurbağ	Yarı Derin Su Kuyusu	Tamamlandı
2006	1	4	1	13	SU VE SANİ.	Kabil	Darulaman		Darulaman Bölgesi	Yarı Derin Su Kuyusu	Tamamlandı
2006	1	4	1	14	SU VE SANİ.	Kabil	Teymeni		Afgan-Türk Lisesi	Yarı Derin Su Kuyusu	Tamamlandı
2006	1	4	1	15	SU VE SANİ.	Kabil	Doğabat		Doğabat Bölgesi	Yarı Derin Su Kuyusu	Tamamlandı
2006	1	4	1	16	SU VE SANİ.	Kabil	Bagrami		Mülteciler Kampı	Yarı Derin Su Kuyusu	Tamamlandı
2006	1	4	1	17	SU VE SANİ.	Faryab	Şirintagap		Şirintagap Parkı	Yarı Derin Su Kuyusu	Tamamlandı
2006	1	4	1	18	SU VE SANİ.	Faryab	Kaysar		Kaysar İlçesi	Yarı Derin Su Kuyusu	Tamamlandı
2006	1	4	1	19	SU VE SANİ.	Faryab	Almar		Almar İlçesi	Yarı Derin Su Kuyusu	Tamamlandı
2006	1	4	1	20	SU VE SANİ.	Faryab	Arabaksay		Arabaksay İlçesi	Yarı Derin Su Kuyusu	Tamamlandı
2006	1	4	1	21	SU VE SANİ.	Faryab	Devletabad		Devletabad Parkı	Yarı Derin Su Kuyusu	Tamamlandı
2006	1	4	1	22	SU VE SANİ.	Faryab	Gartepe		Gartepe Pazarı	Yarı Derin Su Kuyusu	Tamamlandı

2006	1	4	1	23	SU VE SANİ.	Faryab	Hoca Sabzpoş		Hoca Sabzpoş Parkı	Yarı Derin Su Kuyusu	Tamamlandı
2006	1	4	1	24	SU VE SANİ.	Cevizcan	Akça	Cengel Arık	Cengel Arık Orta Okulu	Su Arıtma Sistemi	Tamamlandı
2006	1	4	1	25	SU VE SANİ.	Tahar	Bengi	Siyap	Bengi İlçesi Siyap Köyü	Derin İçme Suyu Kuyusu	Tamamlandı
2006	1	4	1	26	SU VE SANİ.	Tahar	Rustak	Sari Rustak	Rustak İli Sari Rustak Köyü	Yarı Derin Su Kuyusu	Tamamlandı
2006	1	4	1	27	SU VE SANİ.	Kabil	Karte-i Çar		Karte-i Çar Sokak	Su Kuyusu Tadilatı	Tamamlandı
2006	1	4	1	28	SU VE SANİ.	Genel			29 Adet Su Kuyusu	Danışmanlık ve Kontrollük	Tamamlandı
2006	1	4	1	29	SU VE SANİ.	Kunduz	İmam Sahip		İmam Sahip Kodlaman Okulu	Su Kuyusu	Tamamlandı
2006	1	4	1	30	SU VE SANİ.	Bağlan	Bağlan-ı Cedit	Hasantal	Hasantal İlköğretim Okulu	Su Kuyusu	Tamamlandı
2006	1	4	1	31	SU VE SANİ.	Vardak	Narh		Kan İzzet Kız İlköğretim Okulu	Su Kuyusu	Tamamlandı
2006	1	4	1	32	SU VE SANİ.	Vardak	Jalrez		Bibi Ayşe Kız İlköğretim Okulu	Su Kuyusu	Tamamlandı
2006	1	4	1	33	SU VE SANİ.	Faryab	Meymene		Ali Şir Nevai Lisesi	Su Kuyusu	Tamamlandı
2006	1	4	1	34	SU VE SANİ.	Faryab	Meymene		Dostum Lisesi	Yarı Derin Su Kuyusu	Tamamlandı
2006	1	4	1	35	SU VE SANİ.	Faryab	Devletabad	Tophane	Tophane Kale Kız İlköğretim Okulu	Su Kuyusu	Tamamlandı
2006	1	4	1	36	SU VE SANİ.	Sarıpul	Merkez	Hatitabad	Hatitabad Lisesi	Yarı Derin Su Kuyusu	Tamamlandı
2006	1	4	1	37	SU VE SANİ.	Cevizcan	Mengecik		Koyunlu İlköğretim Okulu	Su Kuyusu	Tamamlandı
2006	1	4	1	38	SU VE SANİ.	Belh	Keldar		Coy-i Cedit İlköğretim Okulu	Su Kuyusu	Tamamlandı
2006	1	4	1	39	SU VE SANİ.	Belh	Mezar-ı Şerif		Kar-i Fettullah Lisesi	Su Kuyusu	Tamamlandı
2006	1	4	1	40	SU VE SANİ.	Gazne	Nevebad		Novabad Lisesi	Su Kuyusu	Tamamlandı
2006	1	4	1	41	SU VE SANİ.	Vardak	Meydan-ı Şehir		Tarım Meslek Lisesi	Derin İçme Suyu Kuyusu	Tamamlandı
2006	1	4	1	42	SU VE SANİ.	Sarıpul	Adring		Adring BHC Kliniği	Su Kuyusu	Tamamlandı
2006	1	4	1	43	SU VE SANİ.	Bağlan	Bağlan-ı Cedit		Cedit Jar-e Khoshk BHC Kliniği	Su Kuyusu	Tamamlandı
2006	1	4	1	44	SU VE SANİ.	Kabil	Bagrami		Bagrami AISA CHC Kliniği	Yarı Derin Su Kuyusu	Tamamlandı
2006	1	4	1	45	SU VE SANİ.	Vardak	Saydabad		Deşt-i Dut CHC Kliniği	Su Kuyusu	Tamamlandı
2006	1	4	1	46	SU VE SANİ.	Vardak	Meydan-ı Şehir		Spor Kompleksi ve Çocuk Parkı	Su Kuyusu	Tamamlandı
2006	1	4	1	47	SU VE SANİ.	Vardak	Meydan-ı Şehir		İl İmar Ekibi Yerleşkesi	Derin İçme Suyu Kuyusu	Tamamlandı
2006	1	4		47	SU VE SANİ.				TOPLAM (Su ve SANİ.)		
2006	1	5			İDARİ VE SİVİL ALTYAPILAR						

2006	1	5	1	1	Merk. Yönet. Güçlen.	Kabil			AİC Kara Harp Okulu	Tercüman Maaşları 7 Kişi	Tamamlandı
2006	1	5	1	2	Merk. Yönet. Güçlen.	Kabil			Afgan Kadın Parlamenterler Birliği	Teknik Donanım	Tamamlandı
2006	1	5	1	3	Merk. Yönet. Güçlen.	Kabil			Afgan Kadın Parlamenterler Birliği	Eğitim Merkezi Yapımı	Tamamlandı
2006	1	5	1	4	Merk. Yönet. Güçlen.	Kabil			Afganistan Dışişleri Bakanlığı	Diplomatların Eğitimi 17 Kişi	Tamamlandı
2006	1	5	1	5	Merk. Yönet. Güçlen.	Kabil			Afganistan Dışişleri Bakanlığı	Türkiye'de Siyasi Eğitim 2 Grup	Tamamlandı
2006	1	5	1	5	Merk. Yönet. Güçlen.				ARA TOPLAM		
2006	1	5	2	1	Yerel Yönetimlerin Güçlendirilmesi	Vardak			Vardak Vilayeti Yerel Yönetimler	Teknik Donanım Yardımı	Tamamlandı
2006	1	5	2	1	Yerel Yönetimlerin Güçlendirilmesi				ARA TOPLAM		
2006	1	5	5	1	Kadının Statüsünün İyileştirilmesi	Kabil			Dünya Kadınlar Günü	Etkinliklere Destek	Tamamlandı
2006	1	5	5	1	Kadının Statüsünün İyileştirilmesi				ARA TOPLAM		
2006	1	5		7	İDARİ VE SİVİL ALTYAPILAR				TOPLAM (İdari ve Sivil Altyapılar)		
2006	1	6			DİĞER SOSYAL ALTYAPI VE HİZMETLER						
2006	1	6	1	1	İşsizlik	Tahar	Talakon		Terzilik Kursu Düzenlenmesi	Eğitim	Tamamlandı
2006	1	6	1	1	İşsizlik				ARA TOPLAM		
2006	1	6	2	1	Barınma ve Konut						
2006	1	6	2	0	Barınma ve Konut				ARA TOPLAM		
2006	1	6	3	1	Kültürel İşbirliği	Tahar	Talakon		Merkez İlçe	Sünnet Şöleni	Tamamlandı
2006	1	6	3	2	Kültürel İşbirliği	Tahar	Hoca Bahauddin		Merkez İlçe	Sünnet Şöleni	Tamamlandı
2006	1	6	3	3	Kültürel İşbirliği	Faryab	Meymene		Merkez İlçe	Sünnet Şöleni	Tamamlandı
2006	1	6	3	3	Kültürel İşbirliği				ARA TOPLAM		
2006	1	6	5	1	Diğer	Kabil	Karte-i Çar		Karte-i Çar Ahmadi Jan Camii	Tadilat	Tamamlandı
2006	1	6	5	2	Diğer	Kabil	Uhdil		Uhtel Reddi Gül ve Hayathel Camii	Tadilat	Tamamlandı
2006	1	6	5	3	Diğer	Vardak	Meydan-ı Şehir		Spor Kompleksi ve Çocuk Bahçesi	İnşaat	Tamamlandı
2006	1	6	5	4	Diğer	Vardak	Meydan-ı Şehir		400 m³ Su Deposu,Su Kuyusu,İsale Hattı	İnşaat	Tamamlandı
2006	1	6	5	5	Diğer	Vardak	Meydan-ı Şehir		İl İmar Ekibi Yerleşkesi	İnşaat	Tamamlandı
2006	1	6	5	6	Diğer	Vardak	Meydan-ı Şehir		İl İmar Ekibi Yerleşkesi	Tefrişat	Tamamlandı
2006	1	6	5	6	Diğer				ARA TOPLAM		
2006	1	6		10	DİĞER SOSYAL ALTYAPI VE HİZMETLER				TOPLAM (Diğer Sosyal Altyapı ve Hizmetler)		
2006	1			111	SOS.ALT YAP. GELİŞ.				TOPLAM (Sosyal Alt Yapı ve Hizmetler)		
2006	2				EKONOMİK ALT YAPILARININ GELİŞTİRİLMESİ						

2007	1	4	1	1	SU VE SANİ.	Kabil	Teymeni		Teymeni Bölgesi Ters Osmos Sistemi	İnşaat	Tamamlandı
2007	1	4	1	2	SU VE SANİ.	Kabil	Suropi	Uzbin	Uzbin Hüseyinhill Okulu	Su Kuyusu	Tamamlandı
2007	1	4	1	3	SU VE SANİ.	Belh	Mezar-ı Şerif	Rahmetabad	Rahmetabad İlköğretim Okulu	Su Kuyusu	Tamamlandı
2007	1	4	1	4	SU VE SANİ.	Belh	Mezar-ı Şerif	Rahmetabad	Rahmetabad İlköğretim Okulu	Su Kuyusu	Tamamlandı
2007	1	4	1	5	SU VE SANİ.	Kunduz	Kale-i Zal		Halil Saadet İlköğretim Okulu	Su Kuyusu	Tamamlandı
2007	1	4	1	6	SU VE SANİ.	Sarıpul	Sangçarak	Teber	Teber İlköğretim Okulu	Su Kuyusu	Tamamlandı
2007	1	4	1	7	SU VE SANİ.	Belh	Mezar-ı Şerif	Alemhill	Alemhill İlköğretim Okulu	Su Kuyusu	Tamamlandı
2007	1	4	1	8	SU VE SANİ.	Parvan	Seythill		Seythill Lisesi	Su Kuyusu	Tamamlandı
2007	1	4	1	9	SU VE SANİ.	Penşir	Dara		Bibi Havva Kız Lisesi	Su Kuyusu	Tamamlandı
2007	1	4	1	10	SU VE SANİ.	Kandahar	Merkez		Nazvana Kız Lisesi	Su Kuyusu	Tamamlandı
2007	1	4	1	11	SU VE SANİ.	Bağlan	Burke		Burke Kız Lisesi	Su Kuyusu	Tamamlandı
2007	1	4	1	12	SU VE SANİ.	Cevizcan	Karkin		Karkin Lisesi	Su Kuyusu	Tamamlandı
2007	1	4	1	13	SU VE SANİ.	Cevizcan	Şıbrgan		Kazancı Baba Lisesi	Su Kuyusu	Tamamlandı
2007	1	4	1	14	SU VE SANİ.	Tahar	Yengi Kale	Cilge	Cilge Lisesi	Su Kuyusu	Tamamlandı
2007	1	4	1	15	SU VE SANİ.	Kabil	Musa-ı Hulya	Burgan	CHC Kliniği	Su Kuyusu	Tamamlandı
2007	1	4	1	16	SU VE SANİ.	Semengan	Dere-i Suf		Dere-i Suf 30 Yataklı Hastane	Su Kuyusu	Tamamlandı
2007	1	4	1	17	SU VE SANİ.	Vardak	Meydan-ı Şehir		Örnek Polis Karakolu	Su Kuyusu	Tamamlandı
2007	1	4	1	18	SU VE SANİ.	Vardak	Meydan-ı Şehir	Merkez	Merkez Camii	Su Kuyusu	Tamamlandı
2007	1	4	1	19	SU VE SANİ.	Vardak	Meydan-ı Şehir		Polis Eğitim Merkezi	Su Kuyusu	Tamamlandı
2007	1	4	1	20	SU VE SANİ.	Vardak	Saydabad		1000 Ton Kapasiteli Soğuk Hava Deposu	Su Kuyusu	Tamamlandı
2007	1	4		20	SU VE SANİ.				TOPLAM (Su ve SANİ.)		
2007	1	5			İDARİ VE SİVİL ALTYAPILAR						
2007	1	5	1	1	Merk. Yönet. Güçlen.	Kabil			A.İ.C Kara Harp Okulu	Tercüman Maaşları 7 Kişi	Tamamlandı
2007	1	5	1	1	Merk. Yönet. Güçlen.				ARA TOPLAM		
2007	1	5		1	İDARİ VE SİVİL ALTYAPILAR				TOPLAM (İdari ve Sivil Altyapılar)		
2007	1	6			DİĞER SOSYAL ALTYAPI VE HİZMETLER						
2007	1	6	1	1	İşsizlik						
2007	1	6	1	0	İşsizlik				ARA TOPLAM		

2007	3	1	1	1	TARIM	Vardak	Saydabad		1000 Ton Kapasiteli Soğuk Hava Deposu	İnşaat	Tamamlandı
2007	3	1	1	2	TARIM	Vardak	Saydabad		1000 Ton Kapasiteli Soğuk Hava Deposu	Tefrişat-Forklift Alımı	Tamamlandı
2007	3	1	1	3	TARIM	Vardak	Saydabad		1000 Ton Kapasiteli Soğuk Hava Deposu	Tefrişat-Ahşap Palet-Kasa Alımı	Tamamlandı
2007	3	1	1	4	TARIM	Vardak	Meydan-ı Şehir		500 Ton Kapasiteli Soğuk Hava Deposu	Tefrişat-Forklift Alımı	Tamamlandı
2007	3	1	1	5	TARIM	Vardak	Meydan-ı Şehir		500 Ton Kapasiteli Soğuk Hava Deposu	Tefrişat-Ahşap Palet-Kasa-Raf Alımı	Tamamlandı
2007	3	1	1	6	TARIM	Vardak	Meydan-ı Şehir		Örnek Veteriner Kliniği	İnşaat	Tamamlandı
2007	3	1	1	7	TARIM	Vardak	Meydan-ı Şehir		Örnek Veteriner Kliniği	Tefrişat/Mobilya Alımı	Tamamlandı
2007	3	1	1	7	TARIM				ARA TOPLAM		
2007	3	1	2	1	Ormancılık	Vardak	Meydan-ı Şehir		Hatıra Ormanı	Fidan Alımı-Ekimi	Tamamlandı
2007	3	1	2	1	Ormancılık				ARA TOPLAM		
2007	3	1	3	1	Balıkçılık						
2007	3	1	3	0	Balıkçılık				ARA TOPLAM		
2007	3	2		8	TARIM, Ormancılık ve Balıkçılık				TOPLAM (Tarım, Ormancılık ve Bankacılık)		
2007	3			8	ÜRETİM SEKTÖRLERİNİN GELİŞTİRİLMESİ				TOPLAM (Üretim Sektörlerinin Geliştirilmesi)		
2007	4				ÇOKLU/ÇAKIŞAN SEKTÖRLER						
2007	4	1			ÇOKLU/ÇAKIŞAN SEKTÖRLER						
2007	4	1	1	1	Genel Çevre Koruma						
2007	4	1	1	0	Genel Çevre Koruma				ARA TOPLAM		
2007	4	2	2	1	Diğer Çoklu Sektör	Genel			Danışmanlık ve Kontrollük	Hizmet Alımı	Tamamlandı
2007	4	2	2	2	Diğer Çoklu Sektör	Genel			Personel İstihdamı	Hizmet Alımı	Tamamlandı
2007	4	2	2	2	Diğer Çoklu Sektör				ARA TOPLAM		
2007	4	2		2	ÇOKLU/ÇAKIŞAN SEKTÖRLER				TOPLAM (Çoklu/Çakışan Sektörler)		
2007	4			2	ÇOKLU/ÇAKIŞAN SEKTÖRLER				TOPLAM (Çoklu/Çakışan Sektörler)		
2007	5				ACİL İNSANİ YARDIMLAR						
2007	5	1	1	1	ACİL İNSANİ YARDIMLAR	Kabil	Deş-i Butlak		İnsani yardım	Çadır Alımı	Tamamlandı
2007	5	1	1	2	ACİL İNSANİ YARDIMLAR	Kabil	Deş-i Butlak		İnsani yardım	Gıda Alımı	Tamamlandı
2007	5	1	1	3	ACİL İNSANİ YARDIMLAR	Vardak	Meydan-ı Şehir		İnsani yardım	Gıda Alımı	Tamamlandı
2007	5	1	1	3					ARA TOPLAM		
2007	5			3	ACİL İNSANİ YARDIMLAR				TOPLAM (Acil İnsani Yardımlar)		
2007				87	GENEL TOPLAM (2007 Yılı : Kabil, Mezar-ı Şerif ve Vardak)						

2008	1	4	1	2	SU VE SANİ.	Tahar	Genel		6 Adet Su Kuyusu Açtırılması	İnşaat	Tamamlandı
2008	1	4	1	3	SU VE SANİ.	Faryab	Genel		12 Adet Su Kuyusu Açtırılması	İnşaat	Tamamlandı
2008	1	4	1	4	SU VE SANİ.	Belh	Genel		8 Adet Su Kuyusu Açtırılması	İnşaat	Tamamlandı
2008	1	4	1	5	SU VE SANİ.	Vardak	Genel		6 Adet Su Kuyusu Açtırılması	İnşaat	Tamamlandı
2008	1	4	1	6	SU VE SANİ.	Genel	Genel		19 Adet Su Kuyusu Açtırılması	İnşaat	Tamamlandı
2008	1	4	1	7	SU VE SANİ.	Genel	Genel		5 Adet Su Kuyusu Açtırılması	İnşaat	Tamamlandı
2008	1	4		7	SU VE SANİ.				TOPLAM (Su ve SANİ.)		
2008	1	6			DİĞER SOSYAL ALTYAPI VE HİZMETLER						
2008	1	6	1	1	İşsizlik						
2008	1	6	1	0	İşsizlik				ARA TOPLAM		
2008	1	6	2	1	Barınma ve Konut						
2008	1	6	2	0	Barınma ve Konut				ARA TOPLAM		
2008	1	6	3	1	Kültürel İşbirliği						
2008	1	6	3	0	Kültürel İşbirliği				ARA TOPLAM		
2008	1	6	4	1	Restorasyon-Konservasyon						
2008	1	6	4	0	Restorasyon-Konservasyon				ARA TOPLAM		
2008	1	6	5	1	Diğer						
2008	1	6	5	0	Diğer				ARA TOPLAM		
2008	1	6		0	DİĞER SOSYAL ALTYAPI VE HİZMETLER				TOPLAM (Diğer Sosyal Altyapı ve Hizmetler)		
2008	1			40	SOS.ALT YAP. GELİŞ.				TOPLAM (Sosyal Alt Yapı ve Hizmetler)		
2008	2				EKONOMİK ALT YAPILARININ GELİŞTİRİLMESİ						
2008	2	1			ULAŞTIRMA ve DEPOLAMA						
2008	2	1	1	1	ULAŞTIRMA ve DEPOLAMA	Kabil			Kabil Vilayeti Şehir İçi Yollarının Asfaltlanması ve Mirvays Meydanı Köprülü Kavşak İnşaatı Proje Çizimi	Proje Çizimi	tamamlandı
2008	2	1	1	2	ULAŞTIRMA ve DEPOLAMA	Kabil			De Afganana - Baraki - Nadiye Lisesi arasındaki Yolun Asfaltlanması İşi	İnşaat	tamamlandı
2008	2	1	1	3	ULAŞTIRMA ve DEPOLAMA	Kabil			Celalabad Yolu- Camp Doğan Kışlası arasındaki Caddenin Asfaltlanması İşi	İnşaat	tamamlandı
2008	2	1	1	4	ULAŞTIRMA ve DEPOLAMA	Vardak	Meydan-ı Şehir		Polis Eğitim Merkezi Stabilize Yol ve Menfez Yam İşi	İnşaat	tamamlandı
2008	2	1	1	5	ULAŞTIRMA ve DEPOLAMA	Cevizcan	Şıbrgan		Cevizcan Vilayeti Akça İlçesi Habibe Kadiri kız Lisesi lojmanı Bağlantı Yolunun Yapımı ve Asfaltlanması	İnşaat	tamamlandı
2008	2	1		5	ULAŞTIRMA ve DEPOLAMA				TOPLAM (Ulaştırma ve Depolama)		
2008	2			5	EKONOMİK ALT YAPILARININ GELİŞTİRİLMESİ				TOPLAM (Ekonomik Alt Yapı ve Hizmetlerin Geliştirilmesi)		
2008	5				ACİL İNSANİ YARDIMLAR						
2008	5	1	1	1	İnsani Yardım	Kabil	Merkez		Gıda Yardımı	Alım	Tamamlandı
2008	5	1	2	2	İnsani Yardım	Vardak	Meydan-ı Şehir		Gıda Yardımı	Alım	Tamamlandı
2008	5	1	3	3	İnsani Yardım	Faryab	Meymene		Gıda Yardımı	Alım	Tamamlandı

2008	5	1	4	4	İnsani Yardım	Cevizcan	Şıbrırgan		Gıda Yardımı	Alım	Tamamlandı
2008	5	1	5	5	İnsani Yardım	Tahar	Hoca Bahauddin		Gıda Yardımı,Süt Tozu,Mama	Alım	Tamamlandı
2008	5	1	6	6	İnsani Yardım	Tahar	Talakon		Gıda Yardımı,Süt Tozu,Mama	Alım	Tamamlandı
2008	5	2	1	7	İnsani Yardım	Faryab	Meymene		Gıda Yardımı	Alım	Tamamlandı
2008	5	2	2	8	İnsani Yardım	Cevizcan	Şıbrırgan		Gıda Yardımı	Alım	Tamamlandı
2008	5	2	3	9	İnsani Yardım	Tahar	Talakon		Gıda Yardımı	Alım	Tamamlandı
2008	5	2	4	10	İnsani Yardım	Belh	Mezar-ı Şerif		Gıda Yardımı	Alım	Tamamlandı
2008	5	2	5	11	İnsani Yardım	Sarıpul	Merkez		Gıda Yardımı	Alım	Tamamlandı
2008	5	2	6	12	İnsani Yardım	Semengan	Merkez		Gıda Yardımı	Alım	Tamamlandı
2008	5	2	7	13	İnsani Yardım	Badahşan	Merkez		Gıda Yardımı	Alım	Tamamlandı
2008	5	3	1	14	İnsani Yardım	Herat	Merkez		Gıda Yardımı	Alım	Tamamlandı
2008	5	4	1	15	İnsani Yardım	Kabil	Pol-i Sokhta	Askeri Lise	Gıda Yardımı	Alım	Tamamlandı
2008	5	4	2	16	İnsani Yardım	Vardak	Meydan-ı Şehir	PRT	Gıda Yardımı	Alım	Tamamlandı
2008	5	4	3	17	İnsani Yardım	Faryab	Meymene		Gıda Yardımı	Alım	Tamamlandı
2008	5	4	4	18	İnsani Yardım	Cevizcan	Şıbrırgan		Gıda Yardımı	Alım	Tamamlandı
2008	5	4	5	19	İnsani Yardım	Tahar	Talakon		Gıda Yardımı	Alım	Tamamlandı
2008	5	4	6	20	İnsani Yardım	Bağlan	Pol-i Khumri		Gıda Yardımı	Alım	Tamamlandı
2008	5	4	7	21	İnsani Yardım	Belh	Mezar-ı Şerif		Gıda Yardımı	Alım	Tamamlandı
2008	5	4	8	22	İnsani Yardım	Sarıpul	Merkez		Gıda Yardımı	Alım	Tamamlandı
2008	5	4	9	23	İnsani Yardım	Semengan	Merkez		Gıda Yardımı	Alım	Tamamlandı
2008	5	4	10	24	İnsani Yardım	Badahşan	Merkez		Gıda Yardımı	Alım	Tamamlandı
2008	5	5	1	25	İnsani Yardım	Genel			İlaç ve Giyim/Sağlık Bakanlığına Hibe	Alım	Tamamlandı
2008	5	1	1	25	ACİL İNSANI YARDIMLAR				ARA TOPLAM		
2008	5			25	ACİL İNSANI YARDIMLAR				TOPLAM (Acil İnsani Yardımlar)		
2008				70	GENEL TOPLAM (2008 Yılı : Kabil, Mezar-ı Şerif ve Vardak)						

2009	1	1	3	9	Orta Eğitim	Kabil	Teymeni		Teymeni İlköğretim Okulu	İnşaat /16 Sınıf	Tamamlandı
2009	1	1	3	9	Orta Eğitim				ARA TOPLAM		
2009	1	1	4	1	Yüksek Eğitim						
2009	1	1	4	0	Yüksek Eğitim				ARA TOPLAM		
2009	1	1		25	EĞİTİM				TOPLAM (Eğitim)		
2009	1	2			SAĞLIK						
2009	1	2	1	1	Genel Sağlık	Genel			Afganistan Kabil ve Kuzey Vilayetlerinde Yapılan Sağlık Taraması (37 kişilik Türkiye'den gelen sağlık heyeti)	katılım	Tamamlandı
2009	1	2	1	2	Genel Sağlık	Kabil			12. Dünya Sağlık Kongresi (1 kişi)	katılım	Tamamlandı
2009	1	2	1	3	Genel Sağlık	Cevizcan	Şibirgan		Kapasite Geliştirme Programı (Şibirgan Hastanesinin bir doktoru Türkiye'de eğitimi)	Eğitim	Tamamlandı
2009	1	2	1	4	Genel Sağlık	Semengan	Dere-i Suf		Semengan Dere-i Suf Hastanesinin Tıbbi Tefrişatı	tıbbi donanım	Tamamlandı
2009	1	2	1	5	Genel Sağlık	Semengan	Dere-i Suf		Semengan Dere-i Suf Hastanesinin Mobilya Tefrişatı	tefrişat	Tamamlandı
2009	1	2	1	6	Genel Sağlık	Faryab	Meymene		Meymene İl Devlet Hastanesi işletimi	işletme	Tamamlandı
2009	1	2	1	7	Genel Sağlık	Cevizcan	Şibirgan		Şibirgan Çocuk Hastanesi işletimi	işletme	Tamamlandı
2009	1	2	1	8	Genel Sağlık	Tahar	Talokan		Talokan Sağlık Ocağının İşletimi	işletme	Tamamlandı
2009	1	2	1	9	Genel Sağlık	Tahar	Hocabahauddin		Hocabahauddin Sağlık Ocağının İşletimi	işletme	Tamamlandı
2009	1	2	1	10	Genel Sağlık	Vardak	çak	Çavni	Vardak Vilayeti Çak İlçesi Çavni Köyü CHC Kliniği Tıbbi Donanım Alımı (2008 Programı)	tefrişat	Tamamlandı
2009	1	2	1	11	Genel Sağlık	Vardak	çak	Çavni	Vardak Vilayeti Çak İlçesi Çavni Köyü CHC Kliniği Mobilya Alımı (2008 Programı)	tefrişat	Tamamlandı
2009	1	2	1	12	Genel Sağlık	Vardak	Jagatu	Mangali	Vardak Vilayeti Jagatu İlçesi Mangali Köyü BHC Kliniği Tıbbi Donanım Alımı (2008 Programı)	tefrişat	Tamamlandı
2009	1	2	1	13	Genel Sağlık	Vardak	Jagatu	Mangali	Vardak Vilayeti Jagatu İlçesi Mangali Köyü BHC Kliniği Mobilya Alımı (2008 Programı)	tefrişat	Tamamlandı
2009	1	2	1	14	Genel Sağlık	Vardak	behsud	Marak	Vardak Vilayeti Behsud İlçesi Marak Köyü BHC Kliniği Tıbbi Donanım Alımı (2008 Programı)	tefrişat	Tamamlandı
2009	1	2	1	15	Genel Sağlık	Vardak	behsud	Marak	Vardak Vilayeti Behsud İlçesi Marak Köyü BHC Kliniği Mobilya Alımı (2008 Programı)	tefrişat	Tamamlandı
2009	1	2	1	16	Genel Sağlık	Vardak	behsud	Rakul	Vardak Vilayeti Behsud İlçesi Rakul CHC Kliniği Tıbbi Donanım Alımı (2008 Programı)	tefrişat	Tamamlandı
2009	1	2	1	17	Genel Sağlık	Vardak	behsud	Rakul	Vardak Vilayeti Behsud İlçesi Rakul Köyü CHC Kliniği Mobilya Alımı (2008 Programı)	tefrişat	Tamamlandı
2009	1	2	1	18	Genel Sağlık	Genel			Kuzey İl merkezlerindeki il hastanelerinde kullanılmak üzere tam teşekküllü birer ambulans alınması (9 adet tam teşekküllü ambulans)	Alım	Tamamlandı
2009	1	2	1	19	Genel Sağlık	Vardak	Behsud 1	Frahlam	Frahlam CHC Kliniği	İnşaat	Devam Ediyor
2009	1	2	1	20	Genel Sağlık	Vardak	Daymirdat	Mehran	Mehran BHC Kliniği	İnşaat	Devam Ediyor
2009	1	2	1	21	Genel Sağlık	Vardak	Çak		Şah Kalender BHC Kliniği	İnşaat	Devam Ediyor
2009	1	2	1	22	Genel Sağlık	Semengan	Daymirdat		Daymirdat CHC Kliniği	İnşaat	Tamamlandı
2009	1	2	1	23	Genel Sağlık	Tahar	Hazar Sumuç		Hazar Sumuç CHC Kliniği	İnşaat	Tamamlandı
2009	1	2	1	24	Genel Sağlık	Vardak	Behsud 2		Sangi Şanda BHC Kliniği	İnşaat	Tamamlandı

2009	1	2	1	25	Genel Sağlık	Vardak	Behsud 2		Dahani Gormap BHC Kliniği	İnşaat	Tamamlandı
2009	1	2	1	25	Genel Sağlık				ARA TOPLAM		
2009	1	2	2	1	Temel Sağlık						
2009	1	2	2	0	Temel Sağlık				ARA TOPLAM		
2009	1	2		25	SAĞLIK				TOPLAM (Sağlık)		
2009	1	4			SU VE SANİ.						
2009	1	4	1	1	SU VE SANİ.	Genel			88 Su Kuyusu Açılı Danışmanlık ve Kontrolük İş	Hizmet Alımı	Iptal oldu
2009	1	4		1	SU VE SANİ.				TOPLAM (Su ve SANİ.)		
2009	1	5			İDARİ VE SİVİL ALTYAPILAR						
2009	1	5	1	1	Merk. Yönet. Güçlen.	Kabil			İdari Reform ve Sivil Hizmetler Komisyonu Başkanlığı davetlisi olarak Türkiye'den gelen heyetin çalışma ziyareti (5 kişi)	ziyaret	Tamamlandı.
2009	1	5	1	2	Merk. Yönet. Güçlen.	Kabil			Ekonomi Bakanlığı personeline Türkiye'de eğitim verilmesi (19 kişi)	Eğitim	Tamamlandı.
2009	1	5	1	3	Merk. Yönet. Güçlen.	Kabil			İdari Reform ve Sivil Hizmetler Komisyonu Başkanlığı personeline Türkiye'de eğitim verilmesi (20 kişi)	Eğitim	Tamamlandı.
2009	1	5	1	4	Merk. Yönet. Güçlen.	Kabil			AİC Milli Standartlar Enstitüsü Personeline Türkiye'de Eğitim Verilmesi (10 kişi)	Eğitim	Tamamlandı.
2009	1	5	1	5	Merk. Yönet. Güçlen.	Kabil			Din Hizmetleri Alanında Çalışma Ziyareti (Türkiye'den 5 kişilik heyet)	ziyaret	Tamamlandı.
2009	1	5	1	6	Merk. Yönet. Güçlen.	Kabil			Antalya'da "e- Devlete Geçişte Deneyim Paylaşımı Uluslararası Konferansı"na Afganistan'dan iki uzman iştirak etmiştir.	Katılım	Tamamlandı.
2009	1	5	1	7	Merk. Yönet. Güçlen.	Kabil			Afganistan İçişleri Bakanlığı personeli polis eğitim konularını görüşmek Türkiye'de çalışma ziyareti düzenlenmiştir.	ziyaret	Tamamlandı.
2009	1	5	1	8	Merk. Yönet. Güçlen.	Kabil			Yerel Personel Hizmet İçi Eğitim Programı	Eğitim	Tamamlandı.
2009	1	5	1	9	Merk. Yönet. Güçlen.	Vardak	Meydan-ı Şehir		Vardak Vilayeti Meydan Şehir Milli Emniyet Başkanlığı Binası Onarımı	onarım	
2009	1	5	1	10	Merk. Yönet. Güçlen.	Vardak	Meydan-ı Şehir		Polis Noktası	İnşaat	Tamamlandı
2009	1	5	1	10	Merk. Yönet. Güçlen.				ARA TOPLAM		
2009	1	5		10	İDARİ VE SİVİL ALTYAPILAR				TOPLAM (İdari ve Sivil Altyapılar)		
2009	1	6			DİĞER SOSYAL ALTYAPI VE HİZMETLER						
2009	1	6	3	1	Kültürel İşbirliği	Genel			Afgan-Türk Dostluk Haftası (12 kişilik semazen ekibinin Afganistan'a getirilmesi)	ziyaret	Devam Ediyor
2009	1	6	3	2	Kültürel İşbirliği	kabil			AİC Hac ve Evkaf Bakanlığı'na 200.000 adet Bilgi Kitapçığı Bastırılması	Basım	Tamamlandı
2009	1	6	3	3	Kültürel İşbirliği	Genel			19 Mayıs Şölenleri	şölen	Tamamlandı
2009	1	6	3	4	Kültürel İşbirliği	Belh	Mezar-ı Şerif		Belh/Mezar-ı Şerif Park Yapımı	proje çizimi	Tamamlandı
2009	1	6	3	5	Kültürel İşbirliği	Vardak	Meydan-ı Şehir		Meydan Şehir Cadde Düzenlemesi	İnşaat	Tamamlandı
2009	1	6	3	6	Kültürel İşbirliği	Vardak	Seydabad		Seydabad Merkez Çarşı Sokağı Düzenlemesi	İnşaat	Tamamlandı
2009	1	6	3	7	Kültürel İşbirliği	Genel			AİC Beşinci Ulusal Proje ve Bilim Olimpiyatları	katılım	Devam Ediyor
2009	1	6	3	7	Kültürel İşbirliği				ARA TOPLAM		

2009	1	6		7	DİĞER SOSYAL ALTYAPI VE HİZMETLER					TOPLAM (Diğer Sosyal Altyapı ve Hizmetler)		
2009	1			68	SOS.ALT YAP. GELİŞ.					TOPLAM (Sosyal Alt Yapı ve Hizmetler)		
2009	3	1			TARIM, Ormancılık ve Balıkçılık							
2009	3	1	1	1	TARIM	Vardak	Çarband, İbrahimhil, Kohne Humar		Yeraltı Mufaza Deposu 3 adet	Yapım/İnşaat	Tamamlandı	
2009	3	1	1	2	TARIM	Vardak			Kapasite Geliştirme Programları (EİK Bölgesi Tohumcular Birliği Toplantısı) 2 kişi	katılım		
2009	3	1	1	2	TARIM					ARA TOPLAM		
2009	3	2		2	TARIM, Ormancılık ve Balıkçılık					TOPLAM (Tarım, Ormancılık ve Bankacılık)		
2009					Sanayi, Madencilik ve İnşaat							
2009	3			2	ÜRETİM SEKTÖRLERİNİN GELİŞTİRİLMESİ					TOPLAM (Üretim Sektörlerinin Geliştirilmesi)		
2009	5				ACİL İNSANİ YARDIMLAR							
2009	5	1	1	1	Acil İnsani Yardımlar	Kabil	merkez		AİC Kadın İşleri Bakanlığı işbirliğinde 8 Mart Kadınlar Günü anısına Kabil'in ilçelerinde bulunan Evsiz kadınlara yönelik yapılan gıda yardımı	Gıda maddelerinin alımı	tamamlandı	
2009	5	1	1	2	Acil İnsani Yardımlar	Herat			Kanser Tedavisi gören hastaya ilaç yardımı	ilaç	tamamlandı	
2009	5	1	1	2	ACİL İNSANİ YARDIMLAR					ARA TOPLAM		
2009	5			2	ACİL İNSANİ YARDIMLAR					TOPLAM (Acil İnsani Yardımlar)		
2009				72	GENEL TOPLAM (2009 Yılı : Kabil, Mezar-ı Şerif ve Vardak)							

2010	1	2	1	1	Genel Sağlık	Faryab	Meymene		Meymene ATD İl Hastanesinin İşletilmesi	İşletme	Devam Ediyor
2010	1	2	1	2	Genel Sağlık	Cevizcan	Şibirgan		Şibirgan ATD Çocuk Hastanesinin İşletilmesi	İşletme	Devam Ediyor
2010	1	2	1	3	Genel Sağlık	Tahar	Talokan/H.Bah.		Hoca Baahiddin ve Talokan ATSAÇS Kliniklerinin İşletilmesi	İşletme	Devam Ediyor
2010	1	2	1	4	Genel Sağlık	Faryab	Meymene		Ebe Eğitim Merkezinin İşletilmesi	İşletme	Devam Ediyor
2010	1	2	1	5	Genel Sağlık	Faryab	Genel		Sağlık Birimlerine İnternet Kurulması	Teknik Donanım	Tamamlandı
2010	1	2	1	6	Genel Sağlık	Vardak	Merkez		Vardak İl Hastanesi Çocuk Bölümü	İnşaat/Tadilat	Devam Ediyor
2010	1	2	1	7	Genel Sağlık	Faryab	Meymene		Ebe Eğitim Merkezi İnşaatı	İnşaat	Devam Ediyor
2010	1	2	1	8	Genel Sağlık	Faryab	Meymene		Meymene ATD İl Hastanesi Poliklinik Binası İnşaatı	İnşaat	Devam Ediyor
2010	1	2	1	9	Genel Sağlık	Cevizcan	Şibirgan		Şibirgan ATD Çocuk Hastanesi Çocuk Cerrahisi Bölümü İnşaatı	İnşaat	Tamamlandı
2010	1	2	1	10	Genel Sağlık	Cevizcan	Şibirgan		Şibirgan ATD Çocuk Hastanesi Çocuk Cerrahisi Bölümüne Ekipman Desteği	Tıbbi Donanım	Tamamlandı
2010	1	2	1	11	Genel Sağlık	Faryab	Meymene		Meymene ATD İl Hastanesi Ekipman Desteği	Tıbbi Donanım	Tamamlandı
2010	1	2	1	12	Genel Sağlık	Genel	Genel		Kuzey Vilayetlerine 9 adet Ambulans Alınması	Tıbbi Donanım	Tamamlandı
2010	1	2	1	13	Genel Sağlık	Vardak	Behsud		Sang Shanda Kliniği Lojman Yapımı	İnşaat	Devam Ediyor
2010	1	2	1	14	Genel Sağlık	Vardak	Çak		Çavni Kliniği Lojman Yapımı	İnşaat	Devam Ediyor
2010	1	2	1	15	Genel Sağlık	Vardak	Çak		Şah Kalender Çavni Kliniği Lojman Yapımı	İnşaat	Devam Ediyor
2010	1	2	1	15	Genel Sağlık				ARA TOPLAM		
2010	1	2	2	1	Temel Sağlık						
2010	1	2	2	0	Temel Sağlık				ARA TOPLAM		
2010	1	2		15	SAĞLIK				TOPLAM (Sağlık)		
2010	1	4			SU VE SANİ.						
2010	1	4	1	1	SU VE SANİ.	Faryab	Andkhoy	Güzer Öc Tepe	Su deposu inşası için yapı malzemesi temini	Su deposu yapımı	Tamamlandı
2010	1	4		1	SU VE SANİ.				TOPLAM (Su ve SANİ.)		
2010	1	5			İDARİ VE SİVİL ALTYAPILAR						
2010	1	5	3	1	Yerel Sivil Toplum Örgütlerinin Güçlendirilmesi	Belh	Mezar-ı Şerif		Nur-ül Huda Halk Eğitim Merkezi Tadilat ve Tefrişatı	Tadilat ve Teknik Donanım	Tamamlandı
2010	1	5	3	1	Yerel Sivil Toplum Örgütlerinin Güçlendirilmesi				ARA TOPLAM		
2010	1	5		1	İDARİ VE SİVİL ALTYAPILAR				TOPLAM (İdari ve Sivil Altyapılar)		
2010	1	6			DİĞER SOSYAL ALTYAPI VE HİZMETLER						
2010	1	6	3	1	Kültürel İşbirliği	Belh	Mezar-ı Şerif		Afgan-Türk Dostluk Parkı İnşaatı	İnşaat	Devam Ediyor
2010	1	6	3	2	Kültürel İşbirliği	Kabil	Merkez		Rahmetün Lilalemin Haftası Bilgi Kitapçığı Basımı Ödemesi	Basım	Tamamlandı
2010	1	6	3	3	Kültürel İşbirliği	Kabil	Merkez		Hac Evkaf Bakanlığı Kurban Bilgilendirme Broşürü Basımı	Basım	Tamamlandı
2010	1	6	3	4	Kültürel İşbirliği	Kabil	Merkez		Sürekli Eğitim merkezi, Türkoloji Hizmet Binası ve Afgan-Türk Dostluk Parkı	Hizmet Alımı/Kontrollük ve Danışmanlık	Devam Ediyor
2010	1	6	3	4	Kültürel İşbirliği				ARA TOPLAM		
2010	1	6		4	DİĞER SOSYAL ALTYAPI VE HİZMETLER				TOPLAM (Diğer Sosyal Altyapı ve Hizmetler)		

2010	1			39	SOS.ALT YAP. GELİŞ.				TOPLAM (Sosyal Alt Yapı ve Hizmetler)		
2010	2				EKONOMİK ALT YAPILARININ GELİŞTİRİLMESİ						
2010	2	1			ULAŞTIRMA ve DEPOLAMA						
2010	2	1	1	1	ULAŞTIRMA ve DEPOLAMA	Kabil	Merkez		Hisse Dovum Şirpur Camii-Taimani Caddesi/Taimeni Caddesi Naswan Yolu Arası Asfalt	İnşaat	Devam Ediyor
2010	2	1	1	2	ULAŞTIRMA ve DEPOLAMA	Tahar	Kökçe		Kökçe Nehri Köprü ve Yol Yapım İşi	İnşaat	Devam Ediyor
2010	2	1	1	3	ULAŞTIRMA ve DEPOLAMA	Kabil	Merkez		Mirwais Meydanı Darulaman Sarayı Arası Köprülü Kavşak Yapım İşi	İnşaat	Devam Ediyor
2010	2	1	1	4	ULAŞTIRMA ve DEPOLAMA	Kabil	Merkez/Kökçe		Mirwais Meydanı Darulaman Sarayı Arası Köprülü Kavşak Yapım İşi	Hizmet Alımı/Kontrollük ve Danışmanlık	Devam Ediyor
2010	2	1		4	ULAŞTIRMA ve DEPOLAMA				TOPLAM (Ulaştırma ve Depolama)		
2010	2	2			İletişim						

2010	2			4	EKONOMİK ALT YAPILARININ GELİŞTİRİLMESİ				TOPLAM (Ekonomik Alt Yapı ve Hizmetlerin Geliştirilmesi)		
2010	4				ÇOKLU/ÇAKIŞAN SEKTÖRLER						
2010	4	1			ÇOKLU/ÇAKIŞAN SEKTÖRLER						
2010	4	2	2	1	Diğer Çoklu Sektör	Vardak	Merkez		NDS Müdürlüğü Hizmet Binası Tadilat	Tadilat	Devam Ediyor
2010	4	2	2	2	Diğer Çoklu Sektör	Kabil	Merkez		Programlar Dahilinde karşılanan ulaşım giderleri	Hizmet Alımı	Devam Ediyor
2010	4	2	2	3	Diğer Çoklu Sektör	Kabil	Merkez		PKO'larda sektörel Türk ve yerel personel görevlendirilmesi	Hizmet Alımı	Devam Ediyor
2010	4	2	2	3	Diğer Çoklu Sektör				ARA TOPLAM		
2010	4	2		3	ÇOKLU/ÇAKIŞAN SEKTÖRLER				TOPLAM (Çoklu/Çakışan Sektörler)		
2010	4			3	ÇOKLU/ÇAKIŞAN SEKTÖRLER				TOPLAM (Çoklu/Çakışan Sektörler)		
2010	5				ACİL İNSANİ YARDIMLAR						
2010	5	1	1	1	Acil İnsani Yardımlar	Semengan	Dere-i Suf		Selden Zarar Gören 1100 Aileye Acil İnsani Yardım	Gıda Yardımı	Tamamlandı
2010	5	1	2	2	Acil İnsani Yardımlar	Vardak	Jagatu		Vardak Jagatu İlçesine Acil Gıda Yardımı	Gıda Yardımı	Tamamlandı
2010	5	1	1	2	ACİL İNSANİ YARDIMLAR				ARA TOPLAM		
2010	5			2	ACİL İNSANİ YARDIMLAR				TOPLAM (Acil İnsani Yardımlar)		
2010				48	GENEL TOPLAM (2010Yılı: Kabil, Mezar-ı Şerif ve Vardak)						

2011	1	2	1	5	Genel Sağlık	Kabil	Merkez	Aliabad	Atatürk Çocuk Hastanesi Tıbbi Malzeme Talebi	Malzeme Alımı	Devam Ediyor
2011	1	2	1	6	Genel Sağlık	Kabil	Merkez	Aliabad	Atatürk Çocuk Hastanesi Elektrik Mlz Alımı	Malzeme Alımı	TAMAMLANDI
2011	1	2	1	7	Genel Sağlık	Kabil	Merkez	Aliabad	Atatürk Çocuk Hastanesi Temizlik Mlz Alımı	Malzeme Alımı	TAMAMLANDI
2011	1	2	1	8	Genel Sağlık	Vardak	Seydabad	Merkez	Vardak Seydabad İli 20 Yataklı Kadın Doğum Hastanesi İnşaatı İşi	inşaat	Gelecek Yıla Devir
2011	1	2	1	9	Genel Sağlık	Kabil	Merkez	Aliabad	Atatürk Çocuk Hastanesi İşletme Giderleri için Katkı Sağlanması (Akaryakıt Alımı)	İşletme	TAMAMLANDI
2011	1	2	1	10	Genel Sağlık	Kabil	Merkez	Aliabad	Atatürk Çocuk Hastanesi Personel Maaşları için Kısmi Katkı Sağlanması	İşletme	TAMAMLANDI
2011	1	2	1		Genel Sağlık	Kabil	Merkez	Aliabad	Atatürk Hastanesi için 1 adet Ambulans Temini -Hiace	Ambulans Alımı	DEVAM EDİYOR
2011	1	2	1		Genel Sağlık	Vardak	Meydan-ı Şehir	Merkez	Vardak İl Sağlık Müdürlüğüne 1 adet Ambulans Alımı - Hiace	Ambulans Alımı	DEVAM EDİYOR
2011	1	2	1		Genel Sağlık	Vardak	Seydabad	Merkez	Seydabad İlçe Sağlık Müdürlüğüne 1 Adet Ambulans Alımı - Hardtop	Ambulans Alımı	DEVAM EDİYOR
2011	1	2	1		Genel Sağlık	Belh	Şortep	Merkez	Şortep İlçe Sağlık Müdürlüğü için 1 Adet Ambulans Alımı - Hardtop	Ambulans Alımı	DEVAM EDİYOR
2011	1	2	1	13	Genel Sağlık	Faryab	Andkhoy	Merkez	Andkhoy İlçe Sağlık Müdürlüğü için 1 Adet Ambulans Alımı - Hiace	Ambulans Alımı	DEVAM EDİYOR
2011	1	2	1	14	Genel Sağlık	Vardak	Behsud - 1	Frahlam	Farahlam CHC Kliniği için Gerekli Tıbbi Ekipman ve Malzeme Alımı	Tıbbi Donanım	TAMAMLANDI
2011	1	2	1	15	Genel Sağlık	Tahar	Talokan	Hazar Somuç	Hazar Somuç CHC Kliniği için Gerekli Tıbbi Ekipman ve Malzeme Alımı	Tıbbi Donanım	TAMAMLANDI
2011	1	2	1	16	Genel Sağlık	Vardak	Behsud - 2	Sangi Şanda	Sangi Şanda BHC Kliniği için Gerekli Tıbbi Ekipman ve Malzeme Alımı	Tıbbi Donanım	TAMAMLANDI
2011	1	2	1	17	Genel Sağlık	Vardak	Behsud - 2	Dahani Garmab	Dahani Garmab BHC Kliniği için Gerekli Tıbbi Ekipman ve Malzeme Alımı	Tıbbi Donanım	TAMAMLANDI
2011	1	2	1	18	Genel Sağlık	Vardak	Çak	Şah Kalender	Şah Kalender BHC Kliniği için Gerekli Tıbbi Ekipman ve Malzeme Alımı	Tıbbi Donanım	TAMAMLANDI
2011	1	2	1	19	Genel Sağlık	Vardak	Daymirdad	Mehran	Mehran BHC Kliniği için Gerekli Tıbbi Ekipman ve Malzeme Alımı	Tıbbi Donanım	TAMAMLANDI
2011	1	2	1	20	Genel Sağlık	Semengan	Daymirdad	Raşak	BHC Kliniği için Gerekli Tıbbi Ekipman ve Malzeme Alımı	Tıbbi Donanım	TAMAMLANDI
2011	1	2	1	21	Genel Sağlık	Vardak	Behsud - 1	Frahlam	Farahlam CHC Kliniği için Mobilya ve diğer Malzeme Alımı	Tefrişat	TAMAMLANDI
2011	1	2	1	22	Genel Sağlık	Tahar	Talokan	Hazar Somuç	Hazar Somuç CHC Kliniği için Mobilya ve diğer Malzeme Alımı	Tefrişat	TAMAMLANDI
2011	1	2	1	23	Genel Sağlık	Vardak	Behsud - 2	Sangi Şanda	Sangi Şanda BHC Kliniği için Mobilya ve diğer Malzeme Alımı	Tefrişat	TAMAMLANDI
2011	1	2	1	24	Genel Sağlık	Vardak	Behsud - 2	Dahani Garmab	Dahani Garmab BHC Kliniği için Mobilya ve diğer Malzeme Alımı	Tefrişat	TAMAMLANDI

2011	1	2	1	25	Genel Sağlık	Vardak	Meydan-ı Şehir	Merkez	İl Hastane Binasının Ek İşleri	İnşaat	TAMAMLANDI
2011	1	2	1	26	Genel Sağlık	Vardak	Çak	Şah Kalender	Şah Kalender BHC Kliniği için Mobilya ve diğer Malzeme Alımı	Tefrişat	TAMAMLANDI
2011	1	2	1	27	Genel Sağlık	Vardak	Daymirdad	Mehran	Mehran BHC Kliniği için Mobilya ve diğer Malzeme Alımı	Tefrişat	TAMAMLANDI
2011	1	2	1	28	Genel Sağlık	Semengan	Daymirdad	Raşak	BHC Kliniği için Mobilya ve diğer Malzeme Alımı	Tefrişat	TAMAMLANDI
2011	1	2	1	29	Genel Sağlık	Faryab	Meymene	Merkez	Meymene Afgan Türk Dostluk Hastanesi için malzeme alımı	Tıbbi Donanım	TAMAMLANDI
2011	1	2	1	30	Genel Sağlık	Faryab	Meymene	Merkez	Meymene Afgan Türk Dostluk Hastanesi işletme giderlerinin karşılanması	İşletme	TAMAMLANDI
2011	1	2	1	31	Genel Sağlık	Cevizcan	Şibirgan	Merkez	Şibirgan Çocuk Hastanesi İşletme Giderlerinin Karşılanması	İşletme	TAMAMLANDI
2011	1	2	1	32	Genel Sağlık	Tahar	Talokan	Hoca Bahauddin	Talakon ve Hocabahauddin ATD AÇS Kliniklerinin İşletme Giderlerinin Karşılanması	İşletme	TAMAMLANDI
2011	1	2	1	33	Genel Sağlık	Cevizcan	Şibirgan	Hoca Duku	Hoca Duku İlçesi CHC Kliniği İnşaatı	İnşaat	TAMAMLANDI
2011	1	2	1	35	Genel Sağlık	Cevizcan	Mengecik	Koyunlu Vatani	Koyunlu Vatani BHC Kliniği İnşaatı	inşaat	TAMAMLANDI
2011	1	2	1	35	Genel Sağlık				ARA TOPLAM		
2011	1	2		35	SAĞLIK				TOPLAM (Sağlık)		
2011	1	4			SU VE SANİ.						
2011	1	4	1	1							
2011	1	4		1	SU VE SANİ.				TOPLAM (Su ve SANİ.)		
2011	1	5			İDARİ VE SİVİL ALTYAPILAR						
2011	1	5	1	1	Merk. Yönet. Güçlen.	Kabil			Kabil Belediye Başkanı ve yanındaki heyetin Türkiye Ziyareti masraflarının karşılanması	Zirve	Tamamlandı
2011	1	5	1	1	Merk. Yönet. Güçlen.				ARA TOPLAM		
2011	1	5	2	1	Yerel Yönetimlerin Güçlendirilmesi	Kabil			A.İ.C. Mülteciler Bakanlığı'nın Fiziki Altyapısının Geliştirilmesi Projesi (Teknik Ekipman Desteği)	Tefrişat	Tamamlandı
2011	1	5	2	2	Yerel Yönetimlerin Güçlendirilmesi	Vardak			Vardak Valiliği için Yemekhane Binası İnşaatı	İnşaat	Devam Ediyor
2011	1	5	2	3	Yerel Yönetimlerin Güçlendirilmesi	Vardak			Polis Eğitim Merkezi Çok Amaçlı Spor Sahası Yapımı İşi	İnşaat	Tamamlandı
2011	1	5	2	4	Yerel Yönetimlerin Güçlendirilmesi	Kabil			Emniyet Müdürlüğü Fens Duvar Yapımı İşi	İnşaat	Tamamlandı
2011	1	5	2	4	Yerel Yönetimlerin Güçlendirilmesi				ARA TOPLAM		
2011	1	5		5	İDARİ VE SİVİL ALTYAPILAR				TOPLAM (İdari ve Sivil Altyapılar)		

2011	2	1		9	ULAŞTIRMA ve DEPOLAMA					TOPLAM (Ulaştırma ve Depolama)	
2011	2			9	EKONOMİK ALT YAPILARININ GELİŞTİRİLMESİ					TOPLAM (Ekonomik Alt Yapı ve Hizmetlerin Geliştirilmesi)	
2011	3				ÜRETİM SEKTÖRLERİNİN GELİŞTİRİLMESİ						
2011	3	1			TARIM, Ormancılık ve Balıkçılık						
2011	3	1	1	1	TARIM	Kabil	pagman		Kabil Afgan-Türk Dostluk Korusu İçin Çevre Duvarı Yapım İşi	İnşaat	TAMAMLANDI
2011	3	1	1	2	TARIM	Vardak			Vardak İli Meydani Şehir Merkezi 500 Tonluk Tarımsal Muhafaza Deposu Yapımı İşi	İnşaat	Devam Ediyor
2011	3	1	1	3	TARIM	Kabil			1 Mart Afgan-Türk Dostluk Günü Etkinlikleri Kapsamında Afgan Türk Dostluk Korusu için Fidan Temini	Fidan Temini	TAMAMLANDI
2011	3	1	1	4	TARIM	kabil			1 Mart Afgan-Türk Dostluk Günü Etkinlikleri Kapsamında Kabil Mirveys Meydanı-Kompani Yolu Rôfujlerine Fidan Dikimi Projesi	Fidan Temini	TAMAMLANDI
2011	3	1	1	5	TARIM	Kabil			Kabil Şehrinin çeşitli Bölgelerinde Semt Pazarları Yapımı - Proje Çizimi	Proje Çizimi	Devam Ediyor
2011	3	1	1	6	TARIM	Kabil			Kabil Belediyesi Yeşillendirme Başkanlığı Sulama Tankeri Talebi	Satınalma	Devam Ediyor
2011	3	1	1	7	TARIM	Vardak			Hayvancılık ve Bahçecilik Projesi	alım	TAMAMLANDI
2011	3	1	1	8	TARIM	Vardak			Vardak Vilayeti 6 ton-gün kapasiteli süt toplama ve işleme merkezi inşaatı	İnşaat	Devam Ediyor
2011	3	1	1	8	TARIM				ARA TOPLAM		
2011	3	2		8	TARIM, Ormancılık ve Balıkçılık					TOPLAM (Tarım, Ormancılık ve Bankacılık)	
2011	3			8	ÜRETİM SEKTÖRLERİNİN GELİŞTİRİLMESİ					TOPLAM (Üretim Sektörlerinin Geliştirilmesi)	
2011	4				ÇOKLU/ÇAKIŞAN SEKTÖRLER						
2011	4	1			ÇOKLU/ÇAKIŞAN SEKTÖRLER						
2011	4	2	2	1	Diğer Çoklu Sektör	Kabil			A.İ.C. Madenler Bakanlığı Personeline Kapasite Geliştirme Eğitimi	Kapasite Geliştirme	Tamamlandı
2011	4	2	2	2	Diğer Çoklu Sektör	Kabil			5 Afgan Doktora H1N1 Koruma Cihazı ve Bulaşıcı Hastalıklar Konusunda Eğitim Verilmesi	Kapasite Geliştirme	Tamamlandı
2011	4	2	2	3	Diğer Çoklu Sektör	Kabil			S. Demirel Üniversitesi'nde 2 doktora 3 aylık meslek içi eğitim verilmesi	Kapasite Geliştirme	Tamamlandı
2011	4	2	2	4	Diğer Çoklu Sektör	Kabil			Türkiye'de 37 Afgan Doktora Meslek İçi Eğitim Verilmesi	Kapasite Geliştirme	Tamamlandı
2011	4	2	2	5	Diğer Çoklu Sektör	kabil			20 kişilik Afgan Uzmanın Türkiye'de Eğitim Verilmesi	Kapasite Geliştirme	Tamamlandı
2011	4	2	2	6	Diğer Çoklu Sektör	Kabil			Afgansitan Cezaevi Personelinin Türkiye'de Eğitimi-1	Kapasite Geliştirme	Tamamlandı
2011	4	2	2	7	Diğer Çoklu Sektör	Kabil			Afgansitan Cezaevi Personelinin Türkiye'de Eğitimi-2	Kapasite Geliştirme	Tamamlandı

2011	4	2	2	8	Diğer Çoklu Sektör	Vardak			A.İ.C. Vardak Vilayeti Tarım Müdürlüğü'nün Hayvancılık ve Bahçecilik Eğitim Programlarına Destek Talebi	Kapasite Geliştirme	Tamamlandı
2011	4	2	2	9	Diğer Çoklu Sektör	Kabil			Nijerya'da Gerçekleştirilen 7. Uluslararası Çocuk Bilim Olimpiyatı'na Afganistan'dan 3 Öğrenci ve 1 Öğretmenin Katılımının Sağlanması	Olimpiyat	Tamamlandı
2011	4	2	2	10	Diğer Çoklu Sektör	Kabil			3.Uluslararası Risk Altında ve Korunması Gereken Çocuklar Sempozyumu	Sempozyum	Tamamlandı
2011	4	2	2	11	Diğer Çoklu Sektör	Kabil			Türk Gazeteci ve Yazarların Afganistan Ziyareti	Ziyaret	Tamamlandı
2011	4	2	2	12	Diğer Çoklu Sektör	Kabil			Okul Müdürleri ve öğretmenlerin inceleme gezisi	Gezi	Devam Ediyor
2011	4	2	2	13	Diğer Çoklu Sektör	Kabil			2. Trabzon İpekyolu İşadamları Zirvesi	Zirve	Tamamlandı
2011	4	2	2	14	Diğer Çoklu Sektör	Kabil			ICT Summit Erasia Bilişim Zirvesi 11	Zirve	
2011	4	2	2	15	Diğer Çoklu Sektör	Kabil			AİC Maliye Bakanlığı Personeline Türkiyede Eğitim verilmesi - I	eğitim	Tamamlandı
2011	4	2	2	16	Diğer Çoklu Sektör	Kabil			AİC Maliye Bakanlığı Personeline Türkiyede Eğitim verilmesi - II	eğitim	Tamamlandı
2011	4	2	2	17	Diğer Çoklu Sektör	Kabil			AİC Halk Sağlığı Bakanlığı Dış İlişkiler Daire Başkanlığı Personeline Türkiyede Eğitim veril. - I	eğitim	Tamamlandı
2011	4	2	2	18	Diğer Çoklu Sektör	Kabil			AİC Halk Sağlığı Bakanlığı Dış İlişkiler Daire Başkanlığı Personeline Türkiyede Eğitim veril. - II	eğitim	Tamamlandı
2011	4	2	2	19	Diğer Çoklu Sektör	Kabil			8. Dünya Evcil Çiftlik Hayvan Genetik Kaynaklarının Korunması Konferansı	Konferans	Tamamlandı
2011	4	2	2	20	Diğer Çoklu Sektör	Kabil			1. Avrasya Uluslar arası Tarımsal Mekanizasyon Zirvesi	Zirve	Tamamlandı
2011	4	2	2	21	Diğer Çoklu Sektör	Kabil			Orta Asya ve Kafkaslarda Balıkçılık ve Su Ürünleri Yetiştiriciliği Komisyonu (CACFish)nun Resmi Açılışı	Açılış	Tamamlandı
2011	4	2	2	22	Diğer Çoklu Sektör	Vardak			Vardak Valisi ve İl Şura Üyelerinin Türkiye Ziyareti	Ziyaret	Tamamlandı
2011	4	2	2	#####	Diğer Çoklu Sektör				ARA TOPLAM		
2011	4	2		#####	ÇOKLU/ÇAKIŞAN SEKTÖRLER				TOPLAM (Çoklu/Çakışan Sektörler)		
2011	5				ACİL İNSANİ YARDIMLAR						
2011	5	1	1	1	Acil İnsani Yardımlar	vilayetler	merkez		A.İ.C. Mülteciler Bakanlığı'nın İnsani Yardım Talebi	Gıda Malzemesi Yardımı	tamamlandı
2011	5	1	1	1	ACİL İNSANİ YARDIMLAR				ARA TOPLAM		
2011	5			1	ACİL İNSANİ YARDIMLAR				TOPLAM (Acil İnsani Yardımlar)		
2011				###	GENEL TOPLAM (2011Yılı : Kabil, Mezar-ı Şerif ve Vardak)						
2012	1				SOS.ALT YAP. GELİŞ.						

2012	1	1	1	1	Genel Eğitim	Kabil			Sürekli Eğitim Merkezine Mobilya ve Tefrişatı Alımı	Alım İşi
2012	1	1	1	2	Genel Eğitim					
2012	1	1	1	1	Genel Eğitim				ARA TOPLAM	
2012	1	1	3	0	Orta Eğitim					İnşaat
2012	1	1	3	0	Orta Eğitim				ARA TOPLAM	
2012	1	1	4	1	Yüksek Eğitim	Kabil				
2012	1	1	4	2						
2012	1	1	4	0	Yüksek Eğitim				ARA TOPLAM	
2012	1	1		1	EĞİTİM				TOPLAM (Eğitim)	
2012	1	2			SAĞLIK					
2012	1	2	1	1	Genel Sağlık	Kabil			Atatürk Çocuk Hastanesinin Tadilatı	Tadilat İşi
2012	1	2	1	2	Genel Sağlık					
2012	1	2	1	1	Genel Sağlık				ARA TOPLAM	
2012	1	2		1	SAĞLIK				TOPLAM (Sağlık)	
2012	1	4			SU VE SANİ.					
2012	1	4	1	1	SU VE SANİ.	Genel				
2012	1	4		0	SU VE SANİ.				TOPLAM (Su ve SANİ.)	
2012	1	5			İDARİ VE SİVİL ALTYAPILAR					
2012	1	5	1	1	Merk. Yönet. Güçlen.	Kabil	Merkez		AİC. Merkezi İstatistik Kurumu (SCO) Eğitim Binası İnşaatı	İnşaat
2012	1	5	1	1	Merk. Yönet. Güçlen.				ARA TOPLAM	
2012	1	5	2	1	Yerel Yönetimlerin Güçlendirilmesi					
2012	1	5	2	2	Yerel Yönetimlerin Güçlendirilmesi					
2012	1	5	2	0	Yerel Yönetimlerin Güçlendirilmesi				ARA TOPLAM	
2012	1	5		1	İDARİ VE SİVİL ALTYAPILAR				TOPLAM (İdari ve Sivil Altyapılar)	
2012	1	6			DİĞER SOSYAL ALTYAPI VE HİZMETLER					
2012	1	6	1	1	İşsizlik					
2012	1	6	1	2	İşsizlik					
2012	1	6	1	0	İşsizlik				ARA TOPLAM	
2012	1	6	2	1	Barınma ve Konut	Vardak	Meydan-ı Şehir		200 Kişilik Yetimhane ve Müstemilatı Yapım İşi	İnşaat
2012	1	6	2	2	Barınma ve Konut	Kabil	Merkez		T.C. Kabil Büyükelçiliği İnsani Yardım Binası	İnşaat
2012	1	6	2	2	Barınma ve Konut				ARA TOPLAM	
2012	1	6	5	1	Diğer	Kabil			Ali Şir Nevai ve Gazneli Mahmut Türbeleri ile Kabil Tıp Fakültesi Binasının Restorasyonları - Proje Çizimi	Proje Çizimi Devam Ediyor
2012	1	6	5	2	Diğer	Kabil	9. Beled. Böl.	3. Makrorayan	Hz. Muhammed Mustafa Caminin Tadilatı	Tadilat İşi Cevap Bekleniyor
2012	1	6	5	3	Diğer	Kabil	3. Beled. Böl.	Karte Sakhi	Tape Salam Cami yapım işleri	Tadilat İşi Cevap Bekleniyor
2012	1	6	5	3	Diğer				ARA TOPLAM	
2012	1	6		5	DİĞER SOSYAL ALTYAPI VE HİZMETLER				TOPLAM (Diğer Sosyal Altyapı ve Hizmetler)	
2012	1			8	SOS.ALT YAP. GELİŞ.				TOPLAM (Sosyal Alt Yapı ve Hizmetler)	

AFGANİSTAN'A GÜVENLİK VE KALKINMA YARDIMLARIMIZ

Güvenlik Alanındaki Katkılarımız

Afganistan'da güvenlik ve istikrarın sağlanması amacıyla Türkiye, 2001 yılından bu yana ISAF (Uluslararası Güvenlik ve Yardım Kuvveti) Harekâtını desteklemektedir.

Türk Silahlı Kuvvetleri, TBMM'nin, 10 Ekim 2001 tarihinde aldığı 722 sayılı kararlar hükümete verdiği yetki ve bu kapsamdaki Bakanlar Kurulu Kararı temelinde Afganistan'da görev almaktadır.

Ülkemiz, ISAF komutanlığını iki kere yürütmüştür. Ayrıca, Merkez (Kabil) Bölge Komutanlığını iki kez üstlenmiştir. Ülkemiz son olarak 2009'da devraldığı bu görevi Kasım 2013'e kadar yürütecektir. Ocak 2013 itibarıyla Afganistan'da, ISAF bünyesinde görev yapan 998 askerimiz bulunmakta olup, bu rakam birlik rotasyonlarına bağlı olarak değişebilmektedir.

Afganistan'daki birliklerimiz bazı ulusal kısıtlamalar kapsamındadır. Bu çerçevede, birliklerimizin belirlenmiş sorumluluk sahaları dışında konuşlandırılmaları için her defasında makamlarımızdan izin alınması gerekmektedir. Ayrıca, birliklerimiz terörle mücadele, çatışan grupların ayrılması, uyuşturucuyla mücadele ve mayın temizleme faaliyetlerinde görevlendirilememektedir.

Ülkemiz, Afgan Ulusal Ordusu (ANA) ile Afgan Ulusal Polisine (ANP) yönelik kapsamlı eğitim programları da düzenlemektedir. Bu çerçevede;

- TSK tarafından 2001 yılından bu yana Afganistan'da eğitilen ANA mensuplarının sayısı 17.500'e ulaşmıştır. Yaklaşık 3.250 ANA mensubuna ise ülkemizde eğitim verilmiştir.
- 2010 yılı Şubat ayında faaliyete geçen Kabil Gazi Eğitim Merkezinde Ağustos 2012 itibarıyla ANA mensubu yaklaşık 2.500 astsubay ve 998 er, 12 haftalık eğitimlerini başarıyla tamamlayarak mezun olmuşlardır.

- NATO Eğitim Misyonu (NTM-A) kapsamında 187 askeri personelimiz görev yapmaktadır.
- Vardak PRT'si Polis Eğitim Merkezi'nde 38 dönemde toplam 1308 Afgan polisine eğitim verilmiştir.
- 5 Mart 2011 tarihinde imzalanan Afgan Ulusal Polisinin Eğitimine ve Kapasite Güçlendirmesine İlişkin İşbirliği Mutabakat Muhtırası kapsamında 500 orta kademe Afgan polis memuruna Sivas Polis Mesleki Eğitim Merkezi'nde 6'şar aylık sürelerle eğitim verilmektedir. 490 Afgan polis adayından oluşan ilk grup 12 Ocak 2012 tarihinde mezun olmuştur. 500 Afgan polis adayından müteşekkil ikinci grubun eğitimini ise 15 Şubat 2013 tarihinde gerçekleştirilecek mezuniyet töreni ile tamamlanmıştır. Yeni grubun 2013 yazında eğitime başlaması öngörülmektedir.
- Türkiye ISAF'a mali katkıda da bulunmaktadır. Bu çerçevede, Afgan Ulusal Ordusu Emanet Fonuna (ANA) 1,5 Milyon Euro, Helikopter Emanet Fonuna 2 Milyon Dolar ve NATO-Rusya Konseyi bünyesinde oluşturulan Afganistan Helikopter Bakımı Emanet Fonuna 50.000 Dolar katkı sağlanmıştır.
- 20-21 Mayıs 2012 tarihlerinde Şikago'da düzenlenen NATO Zirvesinde, Sayın Cumhurbaşkanımız tarafından 2014 yılından sonraki üç yıl için Afgan Milli Güvenlik Güçlerinin idamesine yıllık 20 milyon ABD Doları katkı sağlayacağımız açıklanmıştır. Bu çerçevede, Şikago Zirvesi öncesinde ve sırasında NATO müttefikleri tarafından açıklanan taahhüt miktarları bakımından ülkemiz 6. sırada bulunmaktadır.

Kalkınma ve Kapasite Oluşumu Katkılarımız

Türkiye, Afganistan'a yardım amacıyla 2004 yılında düzenlenen Tokyo Konferansında, Afganistan İmar Fonu'na 1 milyon ABD Doları tutarında taahhütte bulunmuş ve bu fonun, Türk İşbirliği ve Kalkınma İdaresi Başkanlığı (TİKA) aracılığıyla ve proje temelli kullanımına karar vermiştir.

Ülkemiz, Afganistan'a yardım yapan ülkelerin katılımıyla 31 Ocak 2006 tarihinde düzenlenen Londra Konferansı'nda 5 yıl için 100 milyon Dolar, 2008 Paris Konferansı'nda da 3 yıl için 100 milyon Dolar yardım yapmayı taahhüt etmiştir. Böylece ülkemiz, 2011 yılı sonuna kadar bu ülkeye 200 milyon Dolar kalkınma yardımı taahhüdünde bulunmuştur.

Ülkemizin Eylül 2004'ten itibaren Afganistan'da yürüttüğü kalkınma programı, Türkiye'nin bugüne kadar gerçekleştirdiği en büyük dış yardım programıdır.

Afganistan'a yardımlar, başta kız çocuklarına yönelik olmak üzere eğitimin yaygınlaştırılması, halkın sağlık hizmetlerine erişiminin artırılması ve Afgan güvenlik güçlerinin eğitiminin desteklenmesi doğrultusunda sürdürmektedir. Öte yandan, sorumlulukların devri sürecinin desteklenmesine yönelik olarak altyapı gelişimi dâhil genel olarak kalkınmaya, sivil kapasite oluşumuna ve iyi yönetişimin desteklenmesine tarafımızdan artan ölçüde vurgu yapılmakta ve bu hususlarda somut projeler üzerinde durulmaktadır.

Kasım 2006'da Kabil'e mücavir Vardak vilayetinde kurulan ilk İl İmar Ekibimiz (PRT), TİKA'nın yardım ve desteğiyle yaklaşık 40 milyon ABD Doları tutarında kalkınma projesine imza atmış; yerel ekonomiye 6 milyon ABD Doları katkı yapmıştır. Eğitim, sağlık, tarım, güvenlik, su ve enerji, bayındırlık, kültür ve yönetişim gibi çeşitli alanlarda 200'ü aşkın projesi bulunan Vardak İl İmar Ekibimiz, vilayetin dokuz ilçesinin her birinde Türkiye'nin kalıcı katkısını ortaya koyan projeler gerçekleştirmiştir. Türkiye'nin Afganistan'daki projelerini daha da kapsamlı kılmak ve dost Afgan halkına erişimini geliştirmek amacıyla Afganistan'ın kuzeyinde Cevizcan vilayetinde ikinci İl İmar Ekibimiz 21 Temmuz 2010 tarihi itibarıyla faaliyetlerine başlamıştır. PRT'miz şu ana kadar toplam maliyeti 25 milyon ABD Dolarını aşkın 51 faaliyet ve proje planlamış olup, bunlardan 15'i tamamlanmıştır.

Afganistan'da 2009 yılında gerçekleştirilen Cumhurbaşkanlığı seçimleri ile 2010 yılında düzenlenen Milletvekilliği seçimleri çerçevesinde UNDP ELECT projesine toplam 5 milyon ABD Doları katkı sağlanmıştır.

Bu ülkeye yaptığımız kalkınma yardımlarında eğitim, sağlık, altyapı ve su-arındırma öncelikli sektörleri teşkil etmiştir. Bunun yanı sıra, başta idari altyapı ve iyi yönetim olmak üzere kapasite geliştirme alanında da yardımlarda bulunmaktadır.

Türkiye, Afganistan’da şimdiye kadar yaklaşık 600 proje gerçekleştirmiştir. Bu kapsamda, 68 okul ve 17 hastane/klinik inşa edilmiş/onarılmıştır. 2 hastane ve 2 klinik son beş yıldır ülkemiz (TİKA) tarafından işletilmektedir. Bugüne kadar yaklaşık bir buçuk milyon Afgan sağlık hizmetlerinden, 700 binden fazla Afgan ise eğitim hizmetlerinden yararlanmıştır. Toplam 168 su kuyusu açılarak 500 binden fazla Afgan’a sağlıklı içme suyu temin edilmiştir.

2010 yılsonu itibariyle Afganistan’daki 34 vilayetin 27’sinde en az bir proje gerçekleştirilmiştir. Proje bütçeleri temel alındığında en çok harcama yapılan iller, Kabil (%46), Vardak (%23,3), Faryab (%5,5) ve Takhar’dır (%4,4).

Afganistan’da 2001’den bu yana yapılmakta olan katkılarımızın toplam değeri 300 milyon ABD Dolarını aşmaktadır.

BÖLGESEL İŞBİRLİĞİ SÜREÇLERİ

Afganistan odaklı bölgesel boyuta kapsamlı katkılarda bulunmakta olan ülkemizin bu bağlamdaki politikaları iki kulvarda ilerlemektedir. Bunlardan ilki Nisan 2007’de başlatılmış bulunan Türkiye, Afganistan ve Pakistan arasındaki Üçlü Zirve sürecidir. Diğeri, ise, Afganistan ile bölgesi arasında işbirliğinin, ortak ilkeler ve vizyon temelinde ve “bölgesel sahiplenme” yaklaşımı çerçevesinde teşvikini hedefleyen güçlendirilmiş bölgesel işbirliği teşkil etmektedir.

Ankara Üçlü Zirve Süreci:

Bölgesel işbirliği, Afganistan’ın karşı karşıya bulunduğu güçlüklerin aşılması bakımından hayati önemi haizdir. Bu amaçla, Türkiye-Afganistan-Pakistan arasında 2007 yılından beri devam eden Ankara Üçlü Zirve Süreci siyasi diyalog, güvenlik işbirliği ve kalkınma ortaklığı odaklı özel bir konuma sahiptir.

Süreç, siyasi diyalog ve Afganistan ile Pakistan arasında karşılıklı güven tesisi, güvenlik işbirliği, ekonomik işbirliği, eğitim işbirliği ile güvenlik ve istikrar arasındaki bağlantıyı

güçlendirmeye matuf ilave gayretlere odaklı yedi zirveyle kapsamlı bir aşamaya ulaşmış bulunmaktadır.

Yedinci Üçlü Zirve 11-12 Aralık 2012 tarihlerinde Ankara’da başarıyla gerçekleştirilmiştir. Üçlü Zirve kapsamında ülkelerimiz arasında bağlılık (connectivity) odaklı yapıcı toplantılar gerçekleştirdik. Üç ülkenin Ulaşım dan sorumlu Bakanları mevcut ulaştırma altyapısının etkin bir şekilde kullanılmasına yönelik işbirliği alanlarını ele aldılar. Ülkelerimiz arasında ulaştırma bağlantılarının geliştirilmesi imkânlarını değerlendirdiler. Zirve sırasında Üçlü Ticaret Konseyi kurulmasını kararlaştırdık.

İstanbul Süreci:

2 Kasım 2011 tarihli Afganistan için İstanbul Konferansı sonunda başlatılan İstanbul Süreci aracılığıyla da bölgesel işbirliğini teşvik etmeye devam ediyoruz. İstanbul Süreci’ne Afganistan’ın bölgesel komşusu 15 ülke katılımcı ve önde gelen 15 donör ülke destekçi olarak iştirak etmektedir.

Süreç çerçevesinde güven artırıcı önlemler uygulanması (GAÖ) öngörülmektedir. “Afet Yönetimi”, “Terörizmle Mücadele”, “Uyuşturucuyla Mücadele”, “Bölgesel Altyapı”, “Eğitim”, “Ticaret, Ticari ve Yatırım Fırsatları” GAÖ’leri olmak üzere altı GAÖ’nün öncelikli olarak hayata geçirilmesine yönelik çalışmalar devam etmektedir.

Ülkemiz Afganistan ve Birleşik Arap Emirlikleri ile birlikte Terörizmle Mücadele GAÖ’süne eşliderlik etmektedir.

Süreç başlatıldığı tarihten bu yana Afganistan’ın önderliği ve ülkemizin önemli çabalarıyla hızlı bir şekilde ilerlemiş olup, 6 Şubat 2013 tarihinde Bakü’de düzenlenen Kıdemli Memurlar Toplantısı’nda tüm GAÖ’lere ilişkin uygulama planları kabul edilmiştir.

EK-4 İŞ ALINDI BELGELERİ

9 Haziran 10				
No	İşi Alan	İş Veren	İşin Adı	İmza Tarihi
1	ACT Afghan American Cons. İmar Ulus. Turizm Ltd ortak girişimi	International Organization for Migration (IOM)	9.bölgede 9 ad klinik 9 ad okul inşaatı	26 Mayıs 04
2	77 İnşaat ve Taahhüt Ltd Şti	CH2MHILL-Drigados-Soluziona JV	Bagram askeri kışla inşaatı	2 Mayıs 09
3	77 İnşaat ve Taahhüt Ltd Şti	US Army-Kandahar Region Contracting Center	Kandahar Bölgesi Beton Satışı Kontrat No:W91B4L - 10-A-003 Kandahar/Afganistan	9 Kasım 09
4	Ahmet Aydeniz İnş.A.Ş.	NAMSA NATO Maintenance and Supply Agency	Kabil Uluslar arası Havaalanı ilave apron ve pist inşaatı	3 Şubat 06
5	Ahmet Aydeniz İnş.A.Ş.	UNOPS	Kırsal iyileştirme ve Geliştirme Bakanlığı üç katlı yeni ofis binası inşaatı Darulaman	12 Ekim 05
6	Ahmet Aydeniz İnş.A.Ş.	Shaw Environmental Inc.	Kabil Uluslararası Havaalanı JAF bölgesi Apron İnşaatı Afganistan	18 Ocak 07
7	Ahmet Aydeniz İnş.A.Ş.	Amec Earth and Environmental Inc.	Kabil askeri Eğitim Merkezi Tabur binası, Depo inşaatı, Temel dolgu ve beton işleri	26 Aralık 06
8	Ahmet Aydeniz İnş.A.Ş.	Dyn Corp International LLC	Kabil Uluslararası Havaalanı Apron bakım alanı ve Bifano Air Wing kompleksi inşaatı Kabil	23 Mayıs 07
9	Ahmet Aydeniz İnş.A.Ş.	Dyn Corp International LLC	Kabil Uluslar arası Havaalanı Alvarado kampı tamamlama inşaatı Kabil/Afganistan	13 Şubat 08
10	Ahmet Aydeniz İnş.A.Ş.	NAMSA NATO Maintenance and Supply Agency	Mezar-ı Sherif havaalanı yeni pist ve kule inşaatı	15 Ocak 09
11	Ahmet Aydeniz İnş.A.Ş.	NAMSA NATO Maintenance and Supply Agency	Mezar-ı Sherif havaalanı Savaş uçağı hangarları inşaatı	26 Ekim 09
12	Ahmet Aydeniz İnş.A.Ş.	Afganistan Ulaştırma ve Sivil Havacılık Bakanlığı	Mezar-ı Sherif Havaalanı rehabilitasyon işi Mezar-ı Sherif	17 Aralık 09
13	Ahmet Aydeniz İnş.A.Ş.	DEU CON ISAF Field Office of Defence Administration	Mezar-ı Sherif Havaalanı yağmur suyu taşkın koruma inşaatı işi Mezar-ı Sherif	30 Aralık 09
14	Ahmet Aydeniz İnş.A.Ş.	DEU CON ISAF Field Office of Defence Administration	Mezar-ı Sherif Havaalanı yeni Afgan kontrol sahası inşaatı işi Mezar-ı Sherif	26 Nisan 09
15	Ahmet Aydeniz İnş.A.Ş.	DEU CON ISAF Field Office of Defence Administration	Mezar-ı Sherif Havaalanı uçak hangar temeli inşaatı işi Mezar-ı Sherif	16 Kasım 09
16	Ahmet Aydeniz İnş.A.Ş.	DEU CON ISAF Field Office of Defence Administration	Mezar-ı Sherif Havaalanı uçak apronu inşaatı işi Mezar-ı Sherif	11 Ocak 10
17	Ahmet Aydeniz İnş.A.Ş.	DEU CON ISAF Field Office of Defence Administration	Mezar-ı Sherif Havaalanı taxiway altı menfez inşaatı işi Mezar-ı Sherif	28 Haziran 09
18	Ahmet Aydeniz İnş.A.Ş.	DEU CON ISAF Field Office of Defence Administration	Mezar-ı Sherif Havaalanı uçak apronu işi Mezar-ı Sherif	25 Aralık 09
19	Ahmet Aydeniz İnş.A.Ş.	DEU CON ISAF Field Office of Defence Administration	Mezar-ı Sherif Havaalanı yeni taxiway inşaatı işi Mezar-ı Sherif	11 Şubat 10
20	Ahmet Aydeniz İnş.A.Ş.	DEU CON ISAF Field Office of Defence Administration	Mezar-ı Sherif Havaalanı kargo sahası genişletilmesi inşaatı işi Mezar-ı Sherif	4 Ocak 10
21	Akyuz Insaat ve Madencilik	SAMWHAN Kore	Belh-Andhoy Karayolu'nun Rehabilitasyonu ve Yapım İşinde kullanılacak yol yapım malzemesinin üretimi ve nakliyesi	10 Ağustos 04
22	Alp Turizm İnş.Enerji Tic. Ltd. Şti.	Kabil Çok Uluslu Tugay Komutanlığı	Abuzar Gaifarie lisesi inş.	20 Nisan 05
23	Alp Turizm İnş.Enerji Tic. Ltd. Şti.	Contract International Inc.	Afgan Ulusal Ordusu 50 yataklı bölge hastanesi inşaatı Kandahar	15 Temmuz 05
24	Alp Turizm İnş.Enerji Tic. Ltd. Şti.	Contract International Inc.	Kandahar askeri üs operasyon binaları inşaatı	28 Kasım 05

25	Ant İnşaat Maden San Ltd Şti	Alman Savunma Bakanlığı DEU CON ISAF- Field Office of Defence Administration	Mezar-ı Sherif Havaalanı Düşük voltajlı dağıtıcı donanımın iyileştirilmesi işinin inşaat kısmının yapımı Mezar-ı Sherif/Afganistan	12.Şub.10
26	Ant İnşaat Maden San Ltd Şti	Samwhan Corporation Kore	Keshim-Faizabad yolu rehabilitasyon inşaatı Badakshan	7 Ocak 08
27	Ant İnşaat Maden San Ltd Şti	T.C. Başbakanlık Türk İşbirliği ve Kalkınma İdaresi Başkanlığı (TİKA) Kabil Program Koord Ofisi	Takhar ili kökçe nehri köprü ve yol inşaatı işi Takhar	29 Nisan 10
28	ARC Construction Company LLC(Yüksel İnş %50)	Louis Berger Group Inc.	Kabil-Kandahar Yolu 43-92 km arası İnşaatı	10 Ocak 03
29	ARC Construction Company LLC(Yüksel İnş %50)	Louis Berger Group Inc.	Kabil-Gardez Yolunun 03-45 kilometreleri arasının yapımı(Asfalt ve mekanik işini Atayol ins'a verdiler alt vanı yapılacaklar)	19 Mayıs 04
30	ARC Construction Company LLC(Yüksel İnş %50)	UNOPS Office UNOCA Compound (Kontrol: The Louis Berger Group Inc)	Kabil Havaalanı-ABD Büyükelçiliği arasındaki yolun yapımı(Reconstruction of Bibi Mahro Road)	21 Haziran 05
31	ARC Construction Company LLC(Yüksel İnş %50)	The Louis Berger Group Inc.	Shash Darak yolu inşaatı Kabil/Afganistan	10 Haziran 04
32	ARGE-HESA-OGB	GTZ Gmbh	ISAF Kabil Depo sahası kampında ışıklı direk dikilmesi,kablo ve panellerin yerleşimi	18 Eylül 04
33	Artek İnşaat Taahhüt Pazarlama San Turizm ve Tic Ltd Şti	ECC International	Bagram Havaüssü Barınma binası faz1 Bagram	28 Kasım 09
34	Artek İnşaat Taahhüt Pazarlama San Turizm ve Tic Ltd Şti	U.S. Army Bagram Regional Contracting Center	Bagram Havaüssü AMC MRAP kontrol tesisi Bagram	9 Eylül 09
35	Artek İnşaat Taahhüt Pazarlama San Turizm ve Tic Ltd Şti	U.S. Army Bagram Regional Contracting Center	Bagram Havaüssü RLB lojistik kampı elektrik güç bağlantıları Bagram	20 Haziran 09
36	Artek İnşaat Taahhüt Pazarlama San Turizm ve Tic Ltd Şti	U.S. Army Bagram Regional Contracting Center	Bagram Havaüssü AMC 80x160ft prefabrik metal bina Bagram	26 Temmuz 09
37	Artek İnşaat Taahhüt Pazarlama San Turizm ve Tic Ltd Şti	U.S. Army Bagram Regional Contracting Center	Bagram Havaüssü MRAP hizmet tesisi inşaatı Bagram/Afganistan	10 Eylül 09
38	Artek İnşaat Taahhüt Pazarlama San Turizm ve Tic Ltd Şti	U.S. Army Bagram Regional Contracting Center	Bagram Havaüssü 24x40ft konteynır ofis bina yapımı Bagram	13 Eylül 09
39	Artek İnşaat Taahhüt Pazarlama San Turizm ve Tic Ltd Şti	U.S. Army Bagram Regional Contracting Center	Bagram Havaüssü FRA bakım binası elektrik işleri Bagram	28 Eylül 09
40	Artek İnşaat Taahhüt Pazarlama San Turizm ve Tic Ltd Şti	U.S. Army Bagram Regional Contracting Center	: Bagram Havaüssü DA sivil Wc yapımı Bagram	18 Kasım 09
41	Artek İnşaat Taahhüt Pazarlama San Turizm ve Tic Ltd Şti	U.S. Army Bagram Regional Contracting Center	Bagram Havaüssü RLB kamp ana güç bağlantıları yapımı Bagram	20 Haziran 09
42	Artek İnşaat Taahhüt Pazarlama San Turizm ve Tic Ltd Şti	Mantec International Corporation	Bagram Havaüssü kiralık iş gücü sağlamak Bagram	2 Şubat 10
43	Artek İnşaat Taahhüt Pazarlama San Turizm ve Tic Ltd Şti	Dyn Corp International	Afgan Ulusal Ordusu Kunduz kampı 2. aşama elektrik dağıtım Kunduz	19 Ağustos 09
44	Artek İnşaat Taahhüt Pazarlama San Turizm ve Tic Ltd Şti	Dyn Corp International	Afgan Ulusal Ordusu Kunduz kampı 1. aşama elektrik dağıtım Kunduz	01 Ağustos 09
45	Artek İnşaat Taahhüt Pazarlama San Turizm ve Tic Ltd Şti	Dyn Corp International	Kunduz kampı Elektrik santralı kurulması Kunduz	31 Mayıs 09
46	Artek İnşaat Taahhüt Pazarlama San Turizm ve Tic Ltd Şti	Dyn Corp International	Çelik konstrüksiyon bina yapımı Jalalabad	2 Şubat 10
47	Asfa Uluslararası İnşaat San. ve Ticaret A. Ş.	US Army-Kandahar Regional Contracting Center	Kandahar havaüssü camp losano su kuyusu ve bağlantısı işi Kandahar	14 Ocak 10
48	Asfa Uluslararası İnşaat San. ve Ticaret A. Ş.	US Army-Kandahar Regional Contracting Center	Kandahar havaüssü konteynır imalatı ve montajı işi Kandahar	8 Ocak 10
49	Atayol asfalt Taahhüt İnşaat San.ve Tic.A.Ş.	Louis Berger Group Inc.(Ana Müt) ARC İnş.Şirketi LLC(Alt yük)	Kabil-Gardez Yolunun 03-45 kilometreleri arası asfalt ve mekanik işlerin yapımı	5 Mayıs 04
50	Atayol asfalt Taahhüt İnşaat San.ve Tic.A.Ş.	LCRCC Construction Co. LLC	Kabil-Bagram yolu 0-8,5 km arası yolun yapımı Kabil	20 Mart 07
51	Atayol asfalt Taahhüt İnşaat San.ve Tic.A.Ş.	Dyn Corp International LLC	500 kişilik kamp iç yolları inşaatı Kabil	29 Mayıs 07

52	Atayol asfalt Taahhüt İnşaat San.ve Tic.A.Ş.	International Construction Management (ICM)	Logar havaalanı pisti ve yollarının yapımı	1 Kasım 07
53	Atayol asfalt Taahhüt İnşaat San.ve Tic.A.Ş.	Dyn Corp International LLC	Kabil havaalanı pisti üstyapı ve yol inşaatı	21 Temmuz 07
54	Atayol asfalt Taahhüt İnşaat San.ve Tic.A.Ş.	VICC - Venco İmtiaz Construction Company	Lashkargah Boston Havalimanı pist inşaat/AFGHANİSTAN	24 Aralık 08
55	Atayol asfalt Taahhüt İnşaat San.ve Tic.A.Ş.	VICC - Venco İmtiaz Construction Company	Lashkargah-Sangin yolu inşaatı(35km) AFGHANİSTAN	21 Kasım 09
56	Ayhan Resul-Dikey İnşaat Ortaklığı	Saleem Caravan Ltd Co	Kabil Golden City sitesinde 11 katlı apartman inşaatının betonarme karkas işinin yapımı	25 Eylül 06
57	BAY 99 İnş.Turizm Gıda İhr.İth. San. Tic.Ltd.Şti.	Muhammed Mansur MECİD	Kabil Şehrinav Bölgesi Alışveriş Merkezi	04 Haziran 05
58	BAY 99 İnş.Turizm Gıda İhr.İth. San. Tic.Ltd.Şti.	Hacı Shamsuddin Shahabi	Alışveriş binası projelendirilmesi işi Şehri Nav parkı yanı Kabil/Afganistan	21 Şubat 06
59	BAY 99 İnş.Turizm Gıda İhr.İth. San. Tic.Ltd.Şti.	Alphabros Cons. Co.	Norveç Konsolosluğu patlama duvarı inş ve çevre düzenlemesi / Kabil	10 Eylül 06
60	BAY 99 İnş.Turizm Gıda İhr.İth. San. Tic.Ltd.Şti.	Shir Muhammed	Villa yapımı Shar-i Naw / Kabil	4 Mayıs 06
61	BAY 99 İnş.Turizm Gıda İhr.İth. San. Tic.Ltd.Şti.	Hacı Shamsuddin Shahabi	Shar-i Naw parkı yanı 18 katlı iş merkezi binası inşaatı / Kabil	15 Aralık 06
62	BAY 99 İnş.Turizm Gıda İhr.İth. San. Tic.Ltd.Şti.	Farklı işverenlerden	Farklı vilayetlerde 9 adet farklı derinlikte su kuyusu sondajı yapılması	2006 yılı
63	BAY 99 İnş.Turizm Gıda İhr.İth. San. Tic.Ltd.Şti.	Gulbahar Center(Habib Gulbahar)	Gulbahar Center İnşaat projelerinin yapımı Makroyen3 Kabil	20 Eylül 07
64	Berkay Const. Co.	CHF International	Bagram ili Waras bölgesinde 2 adet klinik binası inşaatı	13 Temmuz 05
65	Bıykoğlu & Alpha Engineering Cons. JV	Management Sciences for Health Inc.	50,100 ve 250 yataklı tip hastane müh mim projelerinin düzenlenmesi Afganistan	25 Ağustos 05
66	Biltek Org Bas Emlk Rek Turz İnş ve Tic Ltd Şti	U.S.Army Corps of Engineers	Afgan ulusal ordusu Mezarı Sherif hastane inşaatı	12 Mayıs 09
67	Capı İnşaat Endüstri Malz. İç ve Dış Tic. Ltd. Şti.	Kabil Belediyesi	Kabil Havaalanı-İntercontinental Oteli arası 12 km uzunluğunda 70m genişliğinde şehir içi yol yapımı	4 Mart 05
68	Capı İnşaat Endüstri Malz. İç ve Dış Tic. Ltd. Şti.	TIKA Kabil Program Koordinatörlüğü / Kabil	Kamp Doğan askeri kışlası içi ve araç yollarının asfaltlanması işi	11 Ekim 07
69	Capı İnşaat Endüstri Malz. İç ve Dış Tic. Ltd. Şti.	ARC Construction Co. LLC	Askeri birlik merkezi yol asfaltlanması işi	28 Mayıs 08
70	Capı İnşaat Endüstri Malz. İç ve Dış Tic. Ltd. Şti.	ARC Construction Co. LLC	Kabil havaalanı içi asfaltlanması işi	6 Ekim 07
71	Capı İnşaat Endüstri Malz. İç ve Dış Tic. Ltd. Şti.	Zurmat Construction Company	Gardez şehrinde yol malzemesi temini ve serilmesi işi	8 Mayıs 08
72	Capı İnşaat Endüstri Malz. İç ve Dış Tic. Ltd. Şti.	Zafer Taahhüt İnşaat Tic A.Ş.	Kabil askeri eğitim merkezi asfaltlama işi	3 Ekim 06
73	Capı İnşaat Endüstri Malz. İç ve Dış Tic. Ltd. Şti.	Investcom Holding (MTN-AREEBA)	2006 yılında Afganistan dahilinde 64 ad telecom baz istasyonu inş ve bağlantısı ile 200 ad GSM shelter satış montaj bağlantı işi	23 Şubat 06
74	Capı İnşaat Endüstri Malz. İç ve Dış Tic. Ltd. Şti.	Investcom Holding (MTN-AREEBA)	2007 yılında Afganistan dahilinde 142 ad telecom baz istasyonu inş ve bağlantısı işi	14 Ocak 07
75	Capı İnşaat Endüstri Malz. İç ve Dış Tic. Ltd. Şti.	Investcom Holding (MTN-AREEBA)	GSM Anteni transport ve bağlantısı işi	30 Ocak 08
76	Capı İnşaat Endüstri Malz. İç ve Dış Tic. Ltd. Şti.	ROSHAN Telecom Development Company Afghamistan Ltd	2004 yılında Afganistan dahilinde 39 ad telecom baz istasyonu inş ve bağlantısı	8 Mayıs 04
77	Capı İnşaat Endüstri Malz. İç ve Dış Tic. Ltd. Şti.	ROSHAN Telecom Development Company Afghamistan Ltd	2005 yılında Afganistan dahilinde 17 ad telecom baz istasyonu inş ve bağlantısı	21 Nisan 05
78	Capı İnşaat Endüstri Malz. İç ve Dış Tic. Ltd. Şti.	ROSHAN Telecom Development Company Afghamistan Ltd	2006 yılında Afganistan dahilinde 20 ad telecom baz istasyonu inş ve bağlantısı	21 Ocak 06

79	Capı İnşaat Endüstri Malz. İç ve Dış Tic. Ltd. Şti.	ROSHAN Telecom Development Company Afghamistan Ltd	2007 yılında Afganistan dahilinde 80 ad telecom baz istasyonu inş ve bağlantısı	27 Şubat 07
80	Capı İnşaat Endüstri Malz. İç ve Dış Tic. Ltd. Şti.	ZTE Afghanistan Ltd Co	2007 yılında Afganistan dahilinde 8 ad telecom baz istasyonu inş ve bağlantısı	3 Temmuz 07
81	Capı İnşaat Endüstri Malz. İç ve Dış Tic. Ltd. Şti.	Amerifa Construction Company	Kabil-Bagram yolu 28 km yol yapımı	19 Kasım 08
82	Capı İnşaat Endüstri Malz. İç ve Dış Tic. Ltd. Şti.	Technologists Inc. (USA)	Kabil - Bagram arası yol yapımı için asfalt ve malzeme satışı	22 Ağustos 08
83	Capı İnşaat Endüstri Malz. İç ve Dış Tic. Ltd. Şti.	Masood Sultani Construction Co	Kabil - Bagram arası yol inşaatı	10 Ekim 08
84	Capı İnşaat Endüstri Malz. İç ve Dış Tic. Ltd. Şti.	ROSHAN Telecom Development Company Afghamistan Ltd	2008 yılında Afganistan dahilinde 25 ad telecom baz istasyonu inş ve bağlantısı	22 Mayıs 08
85	Ceytun İnşaat Oto Nak. San. ve Tic. Ltd. Şti.	Defence Construction Canada, Kandahar Airfield, KAF	Kanada ordusuna mutfak ve yemekhane yapımı işi. Kandahar	29 Haziran 09
86	Ceytun İnşaat Oto Nak. San. ve Tic. Ltd. Şti.	Defence Construction Canada, Kandahar Airfield, KAF	Kandahar Havaüssü Kanada ordusu için eğlence ve dinlenme yeri inşaatı Kandahar	16 Şubat 10
87	Ceytun İnşaat Oto Nak. San. ve Tic. Ltd. Şti.	Defence Construction Canada, Kandahar Airfield, KAF	Kandahar Havaüssü sığınak ve hangar inşaatı Kandahar	28 Haziran 09
88	Ceytun İnşaat Oto Nak. San. ve Tic. Ltd. Şti.	Defence Construction Canada, Kandahar Airfield, KAF	Kandahar Havaüssü Kanada 17 iletişim yerleşkesi inşaatı Kandahar	11 Kasım 09
89	Ceytun İnşaat Oto Nak. San. ve Tic. Ltd. Şti.	Defence Construction Canada, Kandahar Airfield, KAF	Kandahar Havaüssü iletişim yerleşkesi ve altyapı inşaatı Kandahar	29 Mayıs 09
90	Ceytun İnşaat Oto Nak. San. ve Tic. Ltd. Şti.	Defence Construction Canada, Kandahar Airfield, KAF	Kandahar Havaüssü geliştirme 2. aşaması 1. alan güney parkı güvenlik çiti inşaatı Kandahar	13 Haziran 09
91	Ceytun İnşaat Oto Nak. San. ve Tic. Ltd. Şti.	Defence Construction Canada, Kandahar Airfield, KAF	Kandahar Havaüssü yeni Kanada evi 2. aşama inşaatı Kandahar	11 Kasım 09
92	Ceytun İnşaat Oto Nak. San. ve Tic. Ltd. Şti.	Defence Construction Canada, Kandahar Airfield, KAF	Kandahar Havaüssü ISA sorgu odası inşaatı Kandahar	20 Eylül 09
93	Ceytun İnşaat Oto Nak. San. ve Tic. Ltd. Şti.	Defence Construction Canada, Kandahar Airfield, KAF	Kandahar Havaüssü 1 yer altı kanalı ve 11 menhol inşaatı Kandahar	11 Eylül 09
94	CROSMAN Ulus Taş. İç ve Dış Tic.	FROMACO INT LLC	Bagram Havaüsünde Prefabrik Konut Üretimi ve Montajı	14 Haziran 04
95	CTI Group İnş ve Dış Tic Yatırım Ltd Şti	SOC LLC	Khost havaalanı içersinde 7 ad betonarme korumalı bina ve müştemilatı alt ve üst yapı inş Khost	10 Mart 09
96	Cukurova İnşaat Sanayi ve Tic .A.Ş.	Suudi Arabistan Kabil Büyükelçiliği	Suudi Arabistan'ın Kabil Büyükelçiliği ve müştemilatı çevresine beton bariyer verlestirilmesi işi	15 Ağustos 04
97	Cukurova İnşaat Sanayi ve Tic .A.Ş.	Uluslar arası göç örgütü (International Organization for Migration-IOM)	Afganistan Gazne-Gardez yolunun ilk 20 km lik kısmın yapımı	15 Eylül 04
98	Cukurova İnşaat Sanayi ve Tic .A.Ş.	ISAF/NATO Kabil Merkez Komutanlığı	ISAF/NATO Merkez Karargahı Atıksu sistemi fizibilite çalışması (ISAF HQ JM PO 04-1446)	9 Aralık 2004
99	Cukurova İnşaat Sanayi ve Tic .A.Ş.	ISAF/NATO Kabil Merkez Komutanlığı	ISAF/NATO Kabil Ulus. Havaalanı Kampı atıksu hattı ve arıtma projesi tasarımı müşavirlik hiz. (ISAF HO IM PO 05-0102)	9 Şubat 2005
100	Cukurova İnşaat Sanayi ve Tic .A.Ş.	ISAF/NATO Kabil Merkez Komutanlığı	ISAF/NATO Merkez Karargahı Betonarme döşeme,atıksu hattı yapımı ve yıkımı(ISAF HQ JM PO 04-1449)	9 Aralık 2004
101	Cukurova İnşaat Sanayi ve Tic .A.Ş.	ISAF/NATO Kabil Merkez Komutanlığı	ISAF/NATO Merkez Karargahı Temizsu hattının projesinin tasarımı ve müşavirlik hizmeti (ISAF HO IM PO 04-1300)	3 Kasım 2004
102	Cukurova İnşaat Sanayi ve Tic .A.Ş.	ISAF/NATO Kabil Merkez Komutanlığı	ISAF/NATO Merkez Karargahı Temizsu hattı inşaatı (ISAF HQ JM PO 05-0108)	16 Şubat 2005
103	Cukurova İnşaat Sanayi ve Tic .A.Ş.	The United Nations Office for Project Services (UNOPS)	Ghazni-Sharan karayolu'nun yapımı 0-63 km(C05-201)	11 Nisan 05
104	Cukurova İnşaat Sanayi ve Tic .A.Ş.	CDM Constructors Inc. Afghanistan	Karte se bölgesi Kabil İçmesuyu sistemi inş.Söz. No:AUSWP(SC)0010	21 Nisan 05
105	Cukurova İnşaat Sanayi ve Tic .A.Ş.	The United Nations Office for Project Services (UNOPS)	Kabil-Gardez 87-125 km arası yolun yeniden yapımı	12 Temmuz 05

106	Cukurova-Arten ortak girişimi	United Nations Office for Project Services(UNOPS)	Pul-i Alam ile çevre yolu arasındaki karayolunun ilk 20 km lik bölümünün tesviye ve bakım işi	18 Temmuz 04
107	Cukurova-Arten ortak girişimi	Louis Berger Group Inc.	Kabil-Gardez Yolunun 45 ila 125. kilometreleri arasının yapımı	19 Mayıs 04
108	Cukurova-Arten ortak girişimi	UNOPS	Pul-ıAlam ile çevre yolu arasındaki 35.4 km lik kısmının yeniden yapılması	16 Eylül 04
109	Cukurova-Gülsan Ortak Girişimi	Chemonics International Inc.	Afganistan Rebuilding Agricultural Markets Program(RAMP)	17 Mayıs 04
110	Cukurova-Makimsan Ortak Girişimi	Afganistan Kamu İşleri Bakanlığı	Salang Tüneli ve Kar Galerilerinin Onarımı İnşaatı	18 Ağustos 02
111	Cukurova-Makimsan Ortak Girişimi	Afganistan Bayındırlık Bakanlığı	Salang Tüneli ve Kar Galerilerinin Onarımı İnşaatı Ek	18 Ağustos 02
112	Cukurova-Makimsan Ortak Girişimi	ABD	Meymene yakınlarındaki Sarı Havuz Barajı Etüd ve Onarımı	
113	Delta İnşaat San.ve Tic.Ltd.Şti.	Abdul Basir Omarzai ve Mohammad Karim Sadigi	Kabil'de 4878 m2 lik İshani'nın Kaba İnşaatı	5 Haziran 03
114	Delta İnşaat San.ve Tic.Ltd.Şti.	ABD ve Almanya Destekliyor	Afganistanın muhtelif yerlerinde Su Sondajı ve Su etüdü çalışması	
115	Dema Müh İnşaat Tic Danış ve San Ltd Şti	Amerifa Construction Company	Paktia 22 km yol inşaatı	18 Ekim 08
116	Dema Müh İnşaat Tic Danış ve San Ltd Şti	Afghan Builders Consortium	Ghazni 16 km yol inşaatı	10 Eylül 08
117	Dema-Adil Özkul JV	Contract International Inc.	Bagram Hava Üssü'nün mevcut pist, taksi yolu, apronların onarımı ve yeni apron yapımı	18 Ağustos 04
118	Dema-Adil Özkul JV	Contract International Inc.	Bagram Hava Üssü Hizmet binaları, bağlantı yolları, güvenlik bariyerleri, içme suyu ve atıksu sistem ins	05 Ocak 2005
119	Diy Mar İnşaat San ve Tic Ltd Şti	TİKA Kabil Program Koordinatörlüğü / Kabil	Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Türkoloji hizmet binası inşaatı Kabil	26 Nisan 10
120	Ede Profil İnşaat San ve Tic Ltd Şti	United Nations Office for Project Services(UNOPS)	Gazi Lisesi 2 blok inşaatı - Kabil	16 Ağustos 09
121	Emta - Afcon JV	US Army Corps of Engineers	Bagram havaüssü atık işleme tesisleri	30 Eylül 09
122	Emta - Afcon JV	US Army Corps of Engineers	Celalabad kampüsü atık işleme tesisleri	14 Eylül 09
123	Emta İnşaat Taahhüt ve Tic. A. Ş.	US Army Corps of Engineers	Kandahar havaüssü komuta kontrol merkez tesisleri inşaatı	18 Eylül 09
124	Emta İnşaat Taahhüt ve Tic. A. Ş.	US Army Corps of Engineers	Bagram havaüssü yakıt tankı ve yakıt dolum tesisleri inş Bagram	30 Mart 10
125	Emta İnşaat Taahhüt ve Tic. A. Ş.	US Army Corps of Engineers	Bagram havaüssü özel kuvvetler karargah binası kompleksi inşaatı Bagram	15 Şubat 10
126	Entes Endüstri Tesis. İmalat ve Mon.Taah.A.Ş.	Afganistan Kamu İşleri Bakanlığı	Kabil-Doşi Karayolu'nun İnşaatı	10 Ağustos 03
127	Entes Endüstri Tesis. İmalat ve Mon.Taah.A.Ş.	UNOPS Office UNOCA Compound	Gulbahar-Baharak yolu Panjshir	22 Haziran 05
128	Entes Endüstri Tesis. İmalat ve Mon.Taah.A.Ş.	Makiber S.A	Yüzelli yataklı Herat hastanesi inşaatı Herat/Afganistan	10 Nisan 06
129	Entes Endüstri Tesis. İmalat ve Mon.Taah.A.Ş.	Makiber S.A	Elli yataklı Logar hastanesi inşaatı Logar/Afganistan	10 Nisan 06
130	Entes Endüstri Tesis. İmalat ve Mon.Taah.A.Ş.	Makiber S.A	Yüz yataklı Baghdis hastanesi inşaatı Baghdis/Afganistan	10 Nisan 06
131	Erka Co Ltd	USACE Kabul Regional Contracting Center	Kamp Phoenix Sinyal gönderme komutanlığı ofisi tel çit işi ve prefabrik çelik binaların tasarım ve inşaatı Kabil	8 Nisan 10
132	Eser Nabizada Co.	Kamal Nabizada ve Same Anwari	Kabil Afşar semtinde 256 ad konut yapımı	30 Mayıs 04

133	Feka İnşaat San ve Tic A.Ş.	U.S.Army Corps of Engineers	Afgan Milli Ordusu Askeri Akademisi Ofis Binası İnşaatı Kabil	16 Mayıs 07
134	Feka İnşaat San ve Tic A.Ş.	U.S.Army Corps of Engineers	Afgan Milli Ordusu Helikopter Pisti İnşaatı Kabil	16 Mayıs 07
135	Feka İnşaat San ve Tic A.Ş.	US Army Corps of Engineers	Afgan Milli Ordusu jalalabad kompaundu baraka ve sosyal tesisler inşaatı Jalalabad	31 Ekim 07
136	Feka İnşaat San ve Tic A.Ş.	UK Works Group of Royal Engineers	İngiliz askeri üssü Camp Bastion içerisinde portatif pist sökümü, taşınması, beton pist yapılması Lashkargah/Afganistan	16 Ocak 08
137	Feka İnşaat San ve Tic A.Ş.	UK Works Group of Royal Engineers	Bastion Kampı Apron ve Havaalanı yardımcı tesisleri İnşaatı Lashkargah	13 Mayıs 07
138	Feka İnşaat San ve Tic A.Ş.	UK Works Group of Royal Engineers	Kandahar havaalanı Apron ve Altyapı işleri, Betonarme apron, Fens ve Hesco Bariyer yapımı	6 Temmuz 07
139	Feka İnşaat San ve Tic A.Ş.	US Air Force Regional Command-East	Uçak bakım apronu inşaatı Jalalabad/Afganistan	26 Eylül 07
140	Feka İnşaat San ve Tic A.Ş.	US Leatherneck Regional Contracting Center	ABD askeri üssüne beton patlama bariyer inşaatı Leatherneck kampı Helmand	17 Ağustos 09
141	Feka İnşaat San ve Tic A.Ş.	NAMSA NATO Maintenance and Supply Agency	ISAF HQ Patlama duvarı ve koruma kuleleri inşaatı Kabil	31 Ağustos 09
142	Feka İnşaat San ve Tic A.Ş.	Supreme Fuels Trading FZE	450 işçinin konaklaması için arazi etüd müh çalışması - Kandahar	24 Eylül 09
143	Feka İnşaat San ve Tic A.Ş.	IAP Woldwide Services Inc.	Teçhizat destek tesisi inş Bastion Kampı-Lashkargah	16 Ekim 09
144	Feka İnşaat San ve Tic A.Ş.	Supreme Fuels Trading FZE	Arazi toprak düzlemesi inşaatı Bastion Kampı-Lashkargah	24 Ağustos 09
145	Feka İnşaat San ve Tic A.Ş.	Supreme Fuels Trading FZE	30.000 tonluk yakıt depoları inşaatı Bastion Kampı-Lashkargah	2 Kasım 09
146	Feka İnşaat San ve Tic A.Ş.	Supreme Foodservice GmbH	1.sınıf yerleşke inşaatı Bastion Kampı-Lashkargah	13 Ağustos 09
147	Feka İnşaat San ve Tic A.Ş.	UK Works Group of Royal Engineers	Kandahar havaalanı ve Kamp Bastion havaalanı çıkabilecek altyapı tesisleri inş Kandahar-Helmand	6 Ekim 09
148	Feka İnşaat San ve Tic A.Ş.	Supreme Site Services FZE	5.000.000 lt 6 ad yakıt tankı yapımı ve boyası Bastion Kampı-Lashkargah	20 Ocak 10
149	Feka İnşaat San ve Tic Ltd Şti	UK Works Group of Royal Engineers	Muhtelif hesko, beton, bariyer işleri İngiliz Üssü Camp Bastion-Lashkargah	20 Şubat 07
150	FEKA-TFI JV LLC	UK Works Group of Royal Engineers	Helikopter pisti ve park alanı inşaatı - Kandahar	10 Kasım 06
151	FEKA-TFI JV LLC	UK Works Group of Royal Engineers	Askeri Araç bakım, onarım birimleri kompleksi inşaatı İngiliz Üssü Camp Bastion - Lashkargah	15 Ocak 07
152	Framaco Tic.İnş Müh. Ve Müş. Ltd.Şti.	Framaco International LLC	Bagram Havaüsünde Prefabrik konut yapımında Malzeme tedarik ve kontrolü	11 Haziran 04
153	Framaco Tic.İnş Müh. ve Müş. Ltd.Şti.	Framaco International Inc.	Kabil Kamp tesisleri inş. Yönetim hizmetleri	25 Ocak 05
154	Framaco Tic.İnş Müh. ve Müş. Ltd.Şti.	Framaco International Inc.	Amerikan Büyükelçiliği EOB Renovasyonu yönetim hizmetleri	5 Ekim 05
155	Framaco Tic.İnş Müh. ve Müş. Ltd.Şti.	Framaco International Inc.	Amerikan Büyükelçiliği kafeterya ve sağlık merkezi yönetim hizmetleri	5 Ekim 04
156	Framaco Tic.İnş Müh. ve Müş. Ltd.Şti.	Framaco IDA JV	Afgan ulusal ordusu karargah binaları inş. Mezarı Şerif Yönetim Hizmetleri	15 Aralık 04
157	Gülşan-Çukurova Ortak Girişimi	Louis Berger Group Inc.	Kabil-Kandahar karayolu inşaatı için malzeme temini	5 Mayıs 03
158	Gülşan-Çukurova Ortak Girişimi	Louis Berger Group Inc.	Kabil-Kandahar karayolu'nun 347-432 km arasının yapımı	15 Mayıs 03
159	Gülşan-Çukurova Ortak Girişimi	Louis Berger Group Inc.	Kandahar-Herat yolu iyileştirme projesi 356-406 km arası yenileme	6 Haziran 04

160	Gülsan-Çukurova Ortak Girişimi	Louis Berger Group Inc.	Kandahar-Herat yolu iyileştirme projesi 406-456 km arası yenileme	6 Haziran 04
161	Hesa İnşaat ve Ticaret Ltd. Şti	GTZ/ISAF- PROJECT OFFICE AFGHANISTAN	İçme Suyu Şebekesi	4 Aralık 04
162	Hesa İnşaat ve Ticaret Ltd. Şti	GTZ Gmbh	ISAF Kabil Depo sahası idari binası çatı ve dış cephe onarımı	2 Nisan 04
163	Hesa İnşaat ve Ticaret Ltd. Şti	Federal Alman Savunma Bakanlığı ISAF idare bölümü	Kabil'de taşıt yıkama platformu yapımı	23 Ağustos 04
164	Hesa İnşaat ve Ticaret Ltd. Şti	Oldhorster Handels und Bau-Gmbh.	Çalışma ve Sosyal İşler Bakanlığı Binası Tadilatı	17 Şubat 05
165	Hesa İnşaat ve Ticaret Ltd. Şti	Combined Forces Command Afg. CJ9 Military Liaison Team	Sağlık Bilim Kurumu Binası yenileme	30 Nisan 05
166	Hesa İnşaat ve Ticaret Ltd. Şti	GTZ Gmbh	ISAF-CW Kampı Havalandırma ve restorasyonu işleri Kabil	11 Kasım 05
167	Hesa İnşaat ve Ticaret Ltd. Şti	Oldhorster Handels und Bau-Gmbh.	Afghan Wireless Com. Şirketinin Gardez ve Kandahar illerindeki Haberleşme kulesi kompaundu	7 Şubat 06
168	Hesa İnşaat ve Ticaret Ltd. Şti	Oldhorster Handels und Bau-Gmbh.	Afghan Wireless Com. Şirketinin Kabil ve Mezarı Şerif illerindeki Haberleşme kulesi kompaundu	2 Mayıs 06
169	Hesa İnşaat ve Ticaret Ltd. Şti	Oldhorster Handels und Bau-Gmbh.	Afghan Wireless Com. Şirketinin Mezarı Şerif, Kandahar ve Herat illerindeki Haberleşme kulesi kompaundu inşaatı 11 adet	2 Eylül 06
170	Hesa İnşaat ve Ticaret Ltd. Şti	Oldhorster Handels und Bau-Gmbh.	Haberleşme merkezi inşaatı Kabil	15 Mart 07
171	Hesa İnşaat ve Ticaret Ltd. Şti	Oldhorster Handels und Bau-Gmbh.	Afghan Telekomünikasyon AWCC Haberleşme merkezi Kandahar	15 Nisan 08
172	Hesa İnşaat ve Ticaret Ltd. Şti	GTZ Gmbh	Beton yol yapımı Kunduz	7 Mayıs 08
173	Hesa İnşaat ve Ticaret Ltd. Şti	GTZ Gmbh	Beton yol yapımı Kunduz	7 Mayıs 08
174	Hesa İnşaat ve Ticaret Ltd. Şti	GTZ Gmbh	GTZ Gmbh merkez binsinin inşaatı Kabil	2 Temmuz 08
175	Hesa İnşaat ve Ticaret Ltd. Şti	GTZ Gmbh	Alman PRT'si 6 ad yatakhane binası inşaatı Kunduz	30 Kasım 09
176	IDA Montaj Sav. San. Ulus.Dan. Tur. İnş. San. Tic. Ltd. Şti	Ana Müteahhit Perini Managament Services Inc. Alt Yüklenici Framaco/IDA	Mezar-ı Şerif Afgan Ulusal Ordusu Karargah Binaları İnşaatı	15 Aralık 04
177	Irmak Müh. Danış. Ltd. Şti.	H. Abdul Vahap	Mezar-ı Şerifte özel konut yapımı	27 Nisan 05
178	Irmak Müh. Danış. Ltd. Şti.	Hacı Mumin Şah	Mezar-ı Şerifte özel konut yapımı	28 Nisan 05
179	İntem İnşaat Taah. End. Müh. San. ve Tic. A.Ş.	Kabil Çok Uluslu Tugay Komutanlığı	Askeri Spor kulübü futbol sahasında 250 kişilik çelik kons. Kapalı tribün inş.	16 Haziran 05
180	İntem İnşaat Taah. End. Müh. San. ve Tic. A.Ş.	Kabil Çok Uluslu Tugay Komutanlığı	Kamp Doğan kışlası tuvalet ve banyolarının yapımı	17 Haziran 05
181	Kabul Jan Construction Co	Encorp International Inc	Amerikan ordusu hava kuvvetleri operasyon merkezi binası Kamp Phoenix-Kabil	22 Eylül 08
182	Kabul Jan Construction Co	NATO-ISAF	Kabil ISAF HQ Gözetleme kuleleri kurşun geçirmez cam ve balistik çerçevelerinin yapımı	22 Nisan 08
183	Kabul Jan Construction Co	Amec Earth and Environmental Inc.	Su kuyuları, Arıtma tesisi ve depolama tankları yapımı Herat	4 Kasım 09
184	Kabul Jan Construction Co	Amec Earth and Environmental Inc.	Harp akademisi kampı elektrik dağıtım işleri Kabil	26 Mayıs 10
185	Karizma İnşaat San. Ve Tic. Ltd. Şti.	Samrim Construction Co. Ltd.	Kore-Afganistan işbirliği ile gerçekleştirilen Mesleki Eğitim Binası İnşaatı	12 Ocak 04
186	Karizma İnşaat San. Ve Tic. Ltd. Şti.	Samrim Construction Co. Ltd.	Kore-Afganistan işbirliği ile gerçekleştirilen Mesleki Eğitim Merkezi Yurt Binası İnşaatı	11 Ağustos 04

187	Karizma İnşaat San. Ve Tic. Ltd. Şti.	NATO-ISAF	Kabil Havaalanında bulunan KAIA kampı için çarpışma ve kuzey kapılarının yapımı	30 Mart 06
188	KOLİN İnşaat A.Ş.	Louis Berger Group Inc.	Kandahar-Herat yolunun 231-356 km arasındaki kısmın yapımı	30 Eylül 04
189	KOLİN İnşaat A.Ş.	US Army Corps of Engineers	Herat Afgan Milli Ordusu Bölgesel Hastanesi İnş.	16 Nisan 05
190	KOLİN İnşaat A.Ş.	UNOPS	Farah-Çevre yolu yol yapımı	18 Mayıs 05
191	KOLİN İnşaat A.Ş.	Afganistan Bayındırlık Bakanlığı	Kandahar-Herat yolu 116-231 km arası	12 Haziran 05
192	KOLİN İnşaat A.Ş.	GTZ GmbH	Kabil Üniversitesi 192 yataklı kız öğrenci yurdu	12 Haziran 06
193	Kolnat JV (Türk Kolin%52-Afgan Natfer%45-Yapı Teknik%3)	Louis Berger Group Inc.	Kabil-Kandahar karayolu'nun 177-262 km arasının yapımı	14 Mayıs 03
194	Kolnat JV (Türk Kolin%52-Afgan Natfer%45-Yapı Teknik%3)	Louis Berger Group Inc.	Kabil -Kandahar yolu üzerinde 5 köprü inşaatı	10 Temmuz 03
195	Kulak İnş Tic ve San A.Ş.	TSK-Kabil Bölge Komutanlığı	Kabil Bölge Komutanlığı TSK personelinin yemek ve yemekle ilgili hizmetlerin karşılanması	31 Ekim 09
196	Limak İnşaat San.ve Tic. A.Ş.	Gary Helseth, The United Nations Office for Project Services	Şibirgan-Sar-ı Pul Yolunun yapımı	6 Ekim 04
197	Limak İnşaat San.ve Tic. A.Ş.	Afganistan Bayındırlık Bakanlığı	Kabil-Salang-Doşı Karayolu Rehabilitasyonu	12 Ağustos 03
198	Maksimans Asfalt Taah. İnşaat San.ve Tic.A.Ş.	ARC Construction Co. LLC	Kabil-Kandahar Yolu'nun 49 km'lik bölümünün asfaltlanma işi	12 Mart 03
199	MEGA OZGUN NAMBERG Ortaklığı	Habib Gulzar Non-Alcoholic Beverages Ltd.	Kabil Coca-Cola Fabrikası'nın inşaatı	10 Kasım 04
200	MEGA OZGUN NAMBERG Ortaklığı	Contract International Inc.	Afgan Ordusu Herat Tugay Yerleşkesi Proje ve İnşaat	27 Eylül 04
201	Mensel JV	Perini Management Services Inc	Pul-i Çarki(Pol-e Charkhi) Afgan Ordu karargahı İnşaatı	13 Şubat 03
202	Mensel JV	Perini Management Services Inc	Kabil Pul-i Çarki(Pol-e Charkhi) Afgan Ordu karargahı 2.kısım İnşaatı	7 Mart 03
203	Mensel JV	Louis Berger Group Inc.	Kabil-Kandahar karayolu'nun 92-177 km arasının yapımı	15 Mayıs 03
204	Mensel JV	Perini Management Services Inc	Gardez Afgan Ulusal Ordusu Tugay inşaatı	3 Ağustos 04
205	Mensel JV	Perini Management Services Inc	Mezar-ı ŞerifAfgan Ulusal Ordusu Tugay inşaatı	3 Ağustos 04
206	Mensel JV	Perini Management Services Inc	Darül Aman'da Askeri tesis projesi	
207	Mensel JV	U.S.Army Corps of Engineers	ANA Bölge Hastane İnşaatı Gardez	27 Mart 05
208	Mensel JV	U.S.Army Corps of Engineers	ANA Bölge Hastane İnşaatı Mezarı Şerif	29 Mart 05
209	Mescioğlu İnş San ve Tic Ltd Şti	T.C. Başbakanlık Türk İşbirliği ve Kalkınma İdaresi Başkanlığı (TİKA) Kabil Program Koord. Ofisi	Mirwais meydanı darulaman sarayı arası köprülülük kavşak yapımı Kabil	6 Mayıs 10
210	Mescioğlu İnş San ve Tic Ltd Şti	T.C. Başbakanlık Türk İşbirliği ve Kalkınma İdaresi Başkanlığı (TİKA) Kabil Program Koord. Ofisi	Sürekli eğitim merkezi kompleksi inşaatı Kabil	2 Mayıs 10
211	Metag İnşaat Ticaret A.Ş.	TFI International	Çit çekilmesi, Beton prefabrik duvar yapımı, beton korugan yapımı	18 Ağustos 04
212	Metag İnşaat Ticaret A.Ş.	US Army Corps of Engineers	Afganistan genelinde İnşaat, Renovasyon, Elektrik ve Mekanik işleri	20 Mayıs 05
213	Metag İnşaat Ticaret A.Ş.	Flour Intercontinental Inc.	Bagram Havaüssü Ortak operasyon merkezi ve barakaları proje ve inşaatı	11 Ağustos 06

214	Metag İnşaat Ticaret A.Ş.	Flour İntercontinental İnc.	Bagram Havaüssü Ortak operasyon merkezi prefabrik binaları inşaati	12 Ağustos 06
215	Metag İnşaat Ticaret A.Ş.	U.S.Army Corps of Engineers	Pol-e Charki askeri kamp drenaj hatları ile Darulamanda yol yapımı işi	10 Ağustos 06
216	Metag İnşaat Ticaret A.Ş.	U.S.Army Corps of Engineers	Afgan ulusal polisi tabur kamp inşaati Herat	17 Ekim 06
217	Metag İnşaat Ticaret A.Ş.	U.S.Army Corps of Engineers	Afgan polis tugayı hareket merkezi ve il merkezi kamp inşaati Zaranj-Nimroz	16 Ekim 06
218	Metag İnşaat Ticaret A.Ş.	URS Group Inc.	Kabil uluslararası Havaalanı taxi way ve Apron İnşaati Afganistan	29 Mayıs 07
219	Metag İnşaat Ticaret A.Ş.	Department of the Army Afghanistan District, Corps of Engineers	Sharana yolu inşaati Zabul/Afganistan	25 Ekim 07
220	Metag İnşaat Ticaret A.Ş.	Department of the Army Afghanistan District, Corps of Engineers	Qalat-Lay Shor yolu inşaati Zabul/Afganistan	27 Ekim 07
221	Metag İnşaat Ticaret A.Ş.	Department of the Army Afghanistan District, Corps of Engineers	Lay-Shor Shinkay yolu inşaati Zabul/Afganistan	27 Ekim 07
222	Metag İnşaat Ticaret A.Ş.	UK Works Group of Royal Engineers	Kandahar havaalanı apron beton kaplama ve genişletme işi	20 Eylül 06
223	Metag İnşaat Ticaret A.Ş.	NAMSA NATO Maintenance and Supply Agency	Chimtallah Askeri binaların yapımı işi Kabil	31 Mart 09
224	Metag İnşaat Ticaret A.Ş.	U.S.Army Corps of Engineers	Kandahar havaüssü south park geliştirme projeleri	9 Şubat 09
225	Metag İnşaat Ticaret A.Ş.	U.S.Army Corps of Engineers	Afgan Ulusal Ordusu Klinik Yapımı Kandahar	7 Nisan 09
226	Metag İnşaat Ticaret A.Ş.	UK Works Group of Royal Engineers	Kandahar havaüssü güvenlik ofisi yapımı	11 Nisan 09
227	Metag İnşaat Ticaret A.Ş.	C2 Logistics Limited and Unity Resources Group FZCO	Tarin Kowt Nato askeri üssü uçak pisti yüzeyinin yapımı	17 Nisan 09
228	Metag İnşaat Ticaret A.Ş.	U.S.Army Corps of Engineers	Shank Havaüssü pist, apron, park alanları yapımı	23 Nisan 09
229	Metag İnşaat Ticaret A.Ş.	Real Estate Abroad Department of the Ministry of Foreign of the Netherlands	Hollanda Büyükelçiliği Ofis binaları ve alt yapı işleri yapımı ile mevcut binaların renovasyonu Kabil/Afganistan	24 Ağustos 09
230	Metag -Yenigün JV	Contract International Inc.	Kandahar Hava Limanı Rehabilitasyonu	14 Haziran 05
231	Metag -Yenigün JV	Contract International Inc.	Kandahar'da Afgan Ulusal Ordusu(ANA) Tugay Binası İnşaati	28 Kasım 04
232	Metag -Yenigün JV	Contract International Inc.	Herat'da Afgan Ulusal Ordusu(ANA) Tugay Binası İnşaati	28 Kasım 04
233	Metiş Epik Adi Ortaklığı	American Consulate General Frankfurt Regional Procurement and Support Office	ABD Büyükelçiliği Kafeterya ve Sağlık Birimi İnşaati	30 Eylül 04
234	Metiş Epik Adi Ortaklığı	American Consulate General Frankfurt Regional Procurement and Support Office	ABD Büyükelçiliği EOB Onarım ve GSO Destek Birimlerinin inşaati	30 Eylül 04
235	Metiş Epik Adi Ortaklığı	FEM JV, US Corps of Engineering	Kabil Havaalanında Afgan Ulusal Ordusu askerleri için prefabrik bina yapımı Kabil/Afganistan	25 Temmuz 06
236	Metiş-Epik Adi Ortaklığı	American Consulate General Frankfurt Regional Procurement and Support Office(RPSO)	Kabil/Afganistan Kamp Tesisleri İnşaati(RPSO'nun Framaco-Epik-Metiş Ortak Girişimi ile vantiyi SGE 500-05-C-1018savılı	25 Ocak 05
237	Nasa İnşaat Taahhüt ve Ticaret A.Ş.	Dyn Corp International LLC	Beton Santrali makinelerinin temini, kurulumu, bakımı ve işletilmesi işi Kunduz	1 Mart 09
238	Nasa İnşaat Taahhüt ve Ticaret A.Ş.	Atco Frontec Europe Ltd	Kandahar havaüssü iş makinesi temini, çalıştırılması, bakım ve onarımı Kandahar	1 Mart 10
239	Naseeb Sultanoğlu Inc.	Shain Parwaiz Co.Ltd.	Mezar-ı Şerife 8 Katlı Otel İnşaati	17 Mayıs 03
240	Naseeb Sultanoğlu Inc.		Mezar-ı Şerife Altışveriş Merkezi yapımı	

241	OBD İnşaat Taahhüt Turizm San.ve Tic.Ltd.Şti	U.S.Army Corps of Engineers	Afgan Milli Polisi Polis Tabur Karargahı İnşaatı İslamkale/Afganistan	29 Eylül 06
242	OBD İnşaat Taahhüt Turizm San.ve Tic.Ltd.Şti	U.S.Army Corps of Engineers	Afgan Milli Polisi Polis Tabur Karargahı İnşaatı Toor Ghondi/Afganistan	25 Eylül 06
243	OBD İnşaat Taahhüt Turizm San.ve Tic.Ltd.Şti	U.S.Army Corps of Engineers	Afganistan Ulusal Ordusu Komando cephanesi okulu inşaatı Rish Khvoor Kabil	29 Eylül 07
244	OBD İnşaat Taahhüt Turizm San.ve Tic.Ltd.Şti	US Army Corps of Engineers	Afganistan ulusal polisi 6 adet karakol binası inşaatı Takhar/Afganistan	17 Şubat 08
245	OBD İnşaat Taahhüt Turizm San.ve Tic.Ltd.Şti	U.S.Army Corps of Engineers	Afganistan ulusal ordusu yakıt deposu inşaatı Pole Charki-Kabil	19 Haziran 08
246	OBD İnşaat Taahhüt Turizm San.ve Tic.Ltd.Şti	U.S.Army Corps of Engineers	FOB Airborne kampı modüler kamp tesisleri inşaatı Wardak	20 Nisan 10
247	OBD İnşaat Taahhüt Turizm San.ve Tic.Ltd.Şti	NAMSA NATO Maintenance and Supply Agency	Kandahar havaüssü entegre çevre koruma yapıları inşaatı Kandahar	20 Mayıs 10
248	Park Panel İthalat İhracat İnşaat Taahhüt ve Tic. A.Ş.	Ute Tecnove Ucalca E.A.I.	ISAF İspanyol Kampı 520 ad konteynır imalatı Herat	20 Ekim 05
249	Park Panel İthalat İhracat İnşaat Taahhüt ve Tic. A.Ş.	Technologists Inc. (USA)	Uyuşturucu İle Mücadele Merkezi Çelik Konstrüksiyon işleri Kabil/Afganistan	12 Şubat 06
250	Pırl İnş Tic. Ltd Şti	Northrop Grumman Space and Mission System Corp	Bagram havaüssü bakım menholü/çukuru değişimi ve yeniden inşaatı	20 Haziran 08
251	Proje A İnşaat Müh. Müt. Mim. Proje Danış. Tic. Ltd. Şti	US Army Corps of Engineers	Sınır Polisi 4 ad merkez karakolu inşaatı Paktika/Afganistan	8 Haziran 08
252	Proje A İnşaat Müh. Müt. Mim. Proje Danış. Tic. Ltd. Şti	US Army Corps of Engineers	Afgan Ulusal Sivil Polisi Tabur merkez binaları inşaatı Sharana/Afganistan	1 Haziran 08
253	Proje A İnşaat Müh. Müt. Mim. Proje Danış. Tic. Ltd. Şti	US Army Corps of Engineers	Sınır Polisi 5 ad merkez karakolu inşaatı Paktika/Afganistan	9 Haziran 08
254	Proje A İnşaat Müh. Müt. Mim. Proje Danış. Tic. Ltd. Şti	US Army Corps of Engineers	Sınır Polisi 3 ad merkez karakolu inşaatı Paktia/Afganistan	4 Ağustos 08
255	Proje A İnşaat Müh. Müt. Mim. Proje Danış. Tic. Ltd. Şti	US Army Corps of Engineers	Sınır Polisi 3 ad merkez karakolu inşaatı Nimroz/Afganistan	4 Ağustos 08
256	Proje A İnşaat Müh. Müt. Mim. Proje Danış. Tic. Ltd. Şti	US Army Corps of Engineers	Afgan Ulusal Polisi seyyar birlik üssü inşaatı Zurmat-Paktia	16 Eylül 08
257	Pulas Construction Projects Co	PRT Khost	Khost üniversitesi deneme çiftliği inşaatı PhaseIV	6 Haziran 06
258	Pulas Construction Projects Co	TİKA Kabil Program Koordinatörlüğü / Kabil	Wardak vişayetinde 500 ton kapasiteli soğuk depo inşaatı	20 Eylül 06
259	Pulas Construction Projects Co	US Army PRT Engineers Khost	Soğuk depo yapılması Khost	30 Ocak 09
260	Pulas Construction Projects Co	US Army PRT Engineers Khost	Khost vilayet hastanesi inşaatı Khost	7 Mayıs 08
261	Pulas Construction Projects Co	US Army PRT Engineers Khost	Khost havaalanı pist inşaatı Khost	14 Temmuz 09
262	Renktaş Mim Müh İnş Taah San ve Tic Ltd Şti	T.C. Başbakanlık Türk İşbirliği ve Kalkınma İdaresi Başkanlığı (TİKA) Kabil Program Koord Ofisi	İbni Sina Hastanesi Mevcut Binalarına ait renovasyon ve yeni ameliyathane binasına ait uygulama projelerinin çizimi ve renovasyon işi	21 Temmuz 07
263	Sayram International Construction Company	Çin Halk Cumhuriyeti Büyükelçiliği Kabil	Çin Halk Cumhuriyeti Büyükelçiliği önüne koruma amaçlı hazır beton duvar yapılıp dizilmesi-Kabil	5 Ağustos 09
264	Sayram International Construction Company	Amerikan Ordusu Afganistan Kabil Camp Eggers Finans Ofisi	Afganistan içişleri bakanlığı teknik merkezi önüne koruma amaçlı hazır beton duvar yapılıp dizilmesi-Kabil	21 Mayıs 09
265	Sayram International Construction Company	Amerikan Ordusu Afganistan Kabil Camp Eggers Finans Ofisi	Afganistan içişleri bakanlığı önüne koruma amaçlı hazır beton duvar yapılıp dizilmesi, kursun geçirmez hecki kulübesi yapılması-Kabil	5 Mayıs 09
266	Sayram International Construction Company	Amerikan Ordusu Afganistan Kabil Camp Eggers Finans Ofisi	Camp Eggers askeri kampı önüne koruma amaçlı hazır beton duvar yapılıp dizilmesi -Kabil	5 Nisan 09
267	Sep Construction Company&Sep İnşaat San Tic Ltd Şti	Habibi Intercontinental Trade Center	Habibi Intercontinental Ticaret Merkezi binası betonarme imalatı ve inşaatı Kabil/Afganistan	30.Mar.06

268	Septioğlu İnşaat Mad Taah İmal İth İhr San Tic Ltd Şti	Sep Construction Company	Beton agregası, yol malz. Hazırlama, hazır beton tesisi için makine temini, beton hazırlanması ve nakliye	18 Ağustos 05
269	Septioğlu İnşaat Mad Taah İmal İth İhr San Tic Ltd Şti	TİKA Kabil Program Koordinatörlüğü / Kabil	Wardak Türk PRT yerleşkesi inşaatı Wardak	10 Ağustos 06
270	Septioğlu İnşaat Mad Taah İmal İth İhr San Tic Ltd Şti	TİKA Kabil Program Koordinatörlüğü / Kabil	Kabil Pol-i Sohkte köprü inşaatı	19 Kasım 06
271	Septioğlu İnşaat Mad Taah İmal İth İhr San Tic Ltd Şti	TİKA Kabil Program Koordinatörlüğü / Kabil	Meydan Şehir ili cami tadilatı inşaatı Wardak	14 Mart 07
272	Septioğlu İnşaat Mad Taah İmal İth İhr San Tic Ltd Şti	TİKA Kabil Program Koordinatörlüğü / Kabil	Meydan Şehir ili Polis Eğitim merkezi inşaatı Wardak	14 Mart 07
273	Septioğlu İnşaat Mad Taah İmal İth İhr San Tic Ltd Şti	TİKA Kabil Program Koordinatörlüğü / Kabil	Meydan Şehir ili 1. inci etap elektrik aydınlatma inşaatı Wardak	16 Nisan 07
274	Septioğlu İnşaat Mad Taah İmal İth İhr San Tic Ltd Şti	TİKA Kabil Program Koordinatörlüğü / Kabil	Wardak Türk Spor kompleksi ve çocuk parkı inşaatları	15 Eylül 06
275	Septioğlu İnşaat Mad Taah İmal İth İhr San Tic Ltd Şti	Abu Dhabi Fund for Development	Darul Aman-Kote Sanghi-Ahmad Shah Mina Bagrami şehir içi yolları inşaatları Kabil	12 Kasım 08
276	Septioğlu İnşaat Mad Taah İmal İth İhr San Tic Ltd Şti	TİKA Kabil Program Koordinatörlüğü / Kabil	Askeri Lise Kompleksi İnşaatı Kabil	14 Mayıs 08
277	Septioğlu İnşaat Mad Taah İmal İth İhr San Tic Ltd Şti	TİKA Kabil Program Koordinatörlüğü / Kabil	Wardak Meydan Şehir Türk PRT yerleşkesi ek imalatlar	16 Nisan 07
278	Septioğlu İnşaat Mad Taah İmal İth İhr San Tic Ltd Şti	TİKA Kabil Program Koordinatörlüğü / Kabil	Wardak saydabad ilçesi 1000 tonluk soğuk hava deposu inşaatı	2 Ağustos 07
279	SER-Hat Construction	UNOPS	Celalabad Asmar yolunun onarımı	16 Eylül 04
280	SER-Hat Construction	Contract International Inc.	Qalat Afgan Ulusal Ordusu Tugayı Kışlası İnşaatı-009	3 Nisan 05
281	Serka İnşaat ve Tic A.Ş.	Kellogs Brown & Root Services Inc	Bagram hava üssü paralel taksi yolu ve apron projesi işi Bagram/Afganistan	19 Mart 08
282	Serka İnşaat ve Tic A.Ş.	Transatlantic Programs Center Corps of Engineers	Bagram havaüssü yakıt depoları tankları ve dağıtım hattı inşaatı	18 Temmuz 09
283	Seyaş Danışmanlık Şirketi	Alman Firması ile ortaklaşa	Urban Water Supply and Sanitation Component Danışmanlık	1 Mart 04
284	Seyaş Danışmanlık Şirketi	Alman Firması ile ortaklaşa	Kabil Sanitation Improvement Content Danışmanlık	1 Mart 04
285	Sürcon Sürücüler Mühendislik ve İnşaat A.Ş.	Al Haj Şemseddin ve ortakları	Kabil Tavuk Caddesinde iş merkezi inşaatı	1 Şubat 04
286	Symirna Construction Co	Kabil Bölge Komutanlığı	Doğan kışlasına kazan dairesi ve tesisat işleri yapımı Kabil	5 Mayıs 10
287	Tekno Grup Tic Ltd Şti	Vega Inc. Houston USA	Bagram havaüssü konteynir ve yüksek gerilim elektrik trafosu iş Bagram	1 Mart 10
288	Tepe - Metag JV	ECCI-C JV	Amerikan Büyükelçiliği yeni annex ofisi ve konut ek binaları inşaatı Kabil	15 Aralık 09
289	Tepe İnşaat Sanayi ve Tic.A.Ş.	Contract International Inc.	Kandahar'da Askeri amaçlı modüler bina yapımı	1 Aralık 03
290	Tepe İnşaat Sanayi ve Tic.A.Ş.		ISAF bünyesindeki Alman Askeri birliği binasının onarımı ve konteyner temini işi	1 Şubat 02
291	Tepe İnşaat Sanayi ve Tic.A.Ş.		Kabil Havaalanı'nın UGYK'ya tahsis edilen bölümde Alman askerleri için Helikopter pisti yapımı	5 Mart 03
292	Tepe İnşaat Sanayi ve Tic.A.Ş.		Celalabad yolundaki Alman taburunun iç yollarının betonlanma işi	3 Ağustos 03
293	Tepe İnşaat Sanayi ve Tic.A.Ş.		Kabil yakınlarında Amerikan Ordusu İstihkam Kolordusundan Pul-i Çarki'deki Afgan ordusu kışlarından birinin onarımı	5 Mayıs 03
294	Tepe İnşaat Sanayi ve Tic.A.Ş.		Kandahar Havaalanı Amerikan askeri birliği kışlası	1 Ocak 04

295	Tepe İnşaat Sanayi ve Tic.A.Ş.	Contract International Inc.	Brigades Bed Down Facilities	5 Kasım 04
296	Tepe İnşaat Sanayi ve Tic.A.Ş.	Perini Management Services Inc	ANA Brigade, Gardez Project	14 Aralık 04
297	Tepe İnşaat Sanayi ve Tic.A.Ş.	Deutsche Gesellschaft Fur Technische GTZ GmbH	ISAF/PRT compount of the German Bundswer in Kunduz 12 adet bina inşaatı	18 Mart 05
298	Tepe İnşaat Sanayi ve Tic.A.Ş.	NAMSA NATO Maintenance and Supply Agency	Mezari Şerif Havaalanı Pist, Apron, ve Park yerlerinin asfalt işlerinin yapımı	11 Mayıs 06
299	Tepe İnşaat Sanayi ve Tic.A.Ş.	NAMSA NATO Maintenance and Supply Agency	NATO Haberleşme bilgi sistemi Mezari Şerif	21 Kasım 06
300	TİM Uluslararası Endüstri Ltd	CAPI İnşaat	BTS Ekipman Konteynırı Üretimi	28 Ekim 04
301	Uluslar arası Mavi Hilal İnsani Yardım ve Kalkınma Vakfı		Informel Education Center for Women (Kadın Evi inşaatı)	
302	Uskom Komünikasyon Sistemleri Taahhüt ve Ticaret A.Ş.	The Louis Berger Group Inc./Black & Veatch Special Projects Corp. JV	Afganistan milli yük tevzi merkezi inşaatı işi(Enerji santralleri trafo merkezleri ve iletişim hatlarının tek bir merkezden kontrolü) Kabil	28 Aralık 09
303	VMN Ege İnşaat Müh San Tic Ltd Şti	NATO-ISAF	Kabil ISAF HQ Kanalizasyon, Su, Yangın hatlarının bakımı	3 Ocak 10
304	Yankı Turizm İnş. İç ve Dış Tic.Ltd. Şti.	Kabil Çok Uluslu Tugay Komutanlığı	Maywand Hastanesi Onarımı	20 Nisan 05
305	Yankı Turizm İnş. İç ve Dış Tic.Ltd. Şti.	Kabil Çok Uluslu Tugay Komutanlığı	Afganistan Genelkurmay Bşk. Bahçesi Gazino İnş. Ve Çevre Düzenlenmesi	20 Nisan 05
306	Yankı Turizm İnş. İç ve Dış Tic.Ltd. Şti.	Kabil Çok Uluslu Tugay Komutanlığı	Atatürk Çocuk Hastanesi Bakım Onarım ve Ek Poliklinik Bibası İnş.	20 Nisan 05
307	Yenigün İnşaat Sanayi ve Tic A.Ş.	NAMSA NATO Maintenance and Supply Agency	Kandahar Hava Limanı Apron, Uçak bakım alanı ve diğer tesislerin inşaatı	23 Mayıs 06
308	Yenigün İnşaat Sanayi ve Tic A.Ş.	NAMSA NATO Maintenance and Supply Agency	Kandahar Havaalanı operasyon alanı ve tesisleri yapımı Kandahar/Afganistan	6 Kasım 06
309	Yenigün İnşaat Sanayi ve Tic A.Ş.	NAMSA NATO Maintenance and Supply Agency	Kandahar Havaüssü tel çit ve ilave emniyet önlemleri proje tasarım ve inşaatı	19 Eylül 07
310	Yenigün İnşaat Sanayi ve Tic A.Ş.	NAMSA NATO Maintenance and Supply Agency	Birleştirilmiş Havaalanı terminal operasyonları kuruluşu inşası tedarigi Kandahar/Afganistan	1 Şubat 08
311	Yenigün İnşaat Sanayi ve Tic A.Ş.	NAMSA NATO Maintenance and Supply Agency	Kandahar havaalanı yakıt depolama tesisi inş, 2 ad depolama alanı ve yakıt dolun-boşaltım tesisi inşaatı	25 Temmuz 08
312	Yenigün İnşaat Sanayi ve Tic A.Ş.	NAMSA NATO Maintenance and Supply Agency	Kandahar Havaalanı tedavi merkezi ve tesisleri yapımı Kandahar/Afganistan	6 Ağustos 08
313	Yenigün İnşaat Sanayi ve Tic A.Ş.	NAMSA NATO Maintenance and Supply Agency	Kandahar Havaüssü Hava Trafik Kontrol Kulesi inşaatı	13 Mart 09
314	Yenigün İnşaat Sanayi ve Tic A.Ş.	NAMSA NATO Maintenance and Supply Agency	kandahar havaüssü 7 ad çift katlı konut binaları tedarigi	3 Haziran 08
315	Yenigün İnşaat Sanayi ve Tic A.Ş.	NAMSA NATO Maintenance and Supply Agency	Kandahar havaüssü yakıt doldurma boşaltma, park alanı tesisleri ve yalıtım depo inşaatı	25 Temmuz 08
316	Yenigün İnşaat Sanayi ve Tic A.Ş.	NAMSA NATO Maintenance and Supply Agency	Kandahar Havaüssü uçak park alanları, taxiway, apron inşaatı / Kandahar	21 Ağustos 09
317	Yenigün İnşaat Sanayi ve Tic A.Ş.	NAMSA NATO Maintenance and Supply Agency	Kandahar havaüssü atıksu arıtma tesisi inşaatı Kandahar	11 Mayıs 10
318	Yenigün-Maktaş-Aydeniz ortak girişimi	Sivil havacılık ve turizm Bakanlığı	Kabil uluslar arası Havalimanı'nın 11-29 pistinin acil iyileştirmesi ve ek işler	30 Mayıs 04
319	YP İnşaat A.Ş.	Afghanistan Beverages Industries	Meyve Suyu ve Gazlı İçecek fabrikası	27 Nisan 05
320	YP İnşaat A.Ş.	T.C. Kabil Büyükelçiliği	T.C. Kabil Büyükelçiliği Kaçlılara binası ve diğer müştemilatı onarımı işi	14 Haziran 06
321	YP İnşaat A.Ş.	UNOPS(United Nations Office for Project Services)	Ulusal Gümrük ve Vergi Merkezi Bibası inşaatı Kabil	3 Eylül 06

322	Yüksel İnşaat A.Ş.	Brown and Root Services Şirketi	ABD Kabil Büyükelçiliği Ofis Binaları İnşaatı	14 Ocak 03
323	Yüksel İnşaat A.Ş.	Brown and Root Services Şirketi	ABD Kabil Büyükelçiliği Yeni Binaları Lojman ve ikametgah İnşaatı	14 Ocak 03
324	Yüksel İnşaat A.Ş.	Flour İntercontinental İnc.	Afghan Ulusal Ordusu Tugayı Binaları İnş. Khost	19 Ağustos 05
325	Yüksel İnşaat A.Ş.	U.S.Army Corps of Engineers	(ANA) Afgan Milli Ordusu Eğitim Karargah binası inşaatı Julien Kampı Darulaman-Kabil	25 Eylül 06
326	Yüksel İnşaat A.Ş.	NAMSA NATO Maintenance and Supply Agency	Bagram Hava üssü uçak park alanlarının proje ve inşaatı Bagram/Afganistan	26 Ocak 07
327	Yüksel İnşaat A.Ş.	NAMSA NATO Maintenance and Supply Agency	Kabil Uluslar arası Havaalanı askeri kısım yer değiştirme, operasyon ve yaşam üniteleri inşaatı	10 Nisan 08
328	Yüksel İnşaat A.Ş.	U.S.Army Corps of Engineers	Bagram havaüssü idari bina inşaatı - Bagram	13 Kasım 08
329	Yüksel İnşaat A.Ş.	CH2MHILL-Dragados-Soluziona JV	Bagram havaalanı paralel taxiway, Apron, Hangar, Rampa inşaatları Bagram	9 Ocak 09
330	Yüksel İnşaat A.Ş.	YTMZY JV(Yüksel-Tepe-Metag-Yenigün-Zafer)	Bagram Havaüssü Konteynır-Bina inşaatı Bagram/Afganistan (Kontrat No:W917PM-07-D-0007) Bagram	2 Nisan 10
331	Yüksel İnşaat A.Ş.	Tetra Tech Inc	Shindand havaüssü apron inşaatı işi Herat	28 Nisan 10
332	Yüksel İnşaat A.Ş.	US Army Corps of Engineers	Bagram havaüssü havacılık destek binası inşaatı Bagram	4 Mayıs 10
333	Yüksel İnşaat A.Ş.	US Army Corps of Engineers	Bagram havaüssü yolcu ve terminal binası inşaatı Bagram	14 Mayıs 10
334	Yüksel Proje Uluslararası A.Ş.		Kabil -Kandahar yolu 49-92 km leri ve 92-177km leri, Kabil-doşı yolu 100-175 km leri arası Müh. Hiz.	1 Şubat 03
335	Yüksel Proje Uluslararası A.Ş.	Asya Kalkınma Bankası Finansörü İşİ üst yapımını üstlenen Koreli Firma	Pul-i Kumri-Mezarı Şerif, Şibirgan-Androy yolunun projelendirme ve Etüd işi	1 Haziran 04
336	Yüksel Proje Uluslararası A.Ş.	The Louis Berger Group Inc.	Keshim-Faizabad yolu harita ve zemin etüdü Hizmetleri	17 Haziran 06
337	Yüksel Proje Uluslararası A.Ş.	The Louis Berger Group Inc.	Gardez-Khost karayolu topograf, etüd ve projelendirme işi	21 Haziran 07
338	Yüksel Proje Uluslararası A.Ş.	NAMSA NATO Maintenance and Supply Agency	Kabil Uluslararası Havaalanında inşa edilecek binaların Mimarlık,Mühendislik ve kontrol işi	28 Ağustos 07
339	Zafer Taahhüt Elektrik İnşaat ve Tic.A.Ş.	Contract International Inc.	Pul-i Çarki(Pol-e Charkhi) Afgan Ordu karargahı İnşaatı bir numaralı görev emri taşeronluğu	8 Şubat 03
340	Zafer Taahhüt Elektrik İnşaat ve Tic.A.Ş.	Contract International Inc.	Kabil Pul-i Çarki(Pol-e Charkhi) Bölgesinde Askeri Amaçlı Binaların Dizayn ve Yapımı	2 Temmuz 03
341	Zafer Taahhüt Elektrik İnşaat ve Tic.A.Ş.	Contract International Inc.	Kabil Pul-i Çarki(Pol-e Charkhi) Bölgesinde Askeri amaçlı dörk koğuş ve yemekhane binalarının yapımı	20 Ekim 03
342	Zafer Taahhüt Elektrik İnşaat ve Tic.A.Ş.	US Army Corps of Engineers	ANA Askeri Akademisi Renovasyonu Kabil	12 Ekim 04
343	Zafer Taahhüt Elektrik İnşaat ve Tic.A.Ş.	US Army Corps of Engineers	Askeri Hastane Dizayn ve İnşaatı Kabil	9 Ekim 04
344	Zafer Taahhüt Elektrik İnşaat ve Tic.A.Ş.	U.S.Army Corps of Engineers	Bagram'da yeni hastane inşaatı	30 Eylül 04
345	Zafer Taahhüt Elektrik İnşaat ve Tic.A.Ş.	T.C.Kabil Büyükelçiliği	T.C.Büyükelçiliği büyükelçilik evi ve lojmanları tadilatı	15 Temmuz 05
346	Zafer Taahhüt Elektrik İnşaat ve Tic.A.Ş.	US Army Corps of Engineers	Afgan Ulusal ordusu mühimmat toplama merkezi dizaynı ve inşaatı/Khairabad	27 Nisan 06
347	Zafer Taahhüt Elektrik İnşaat ve Tic.A.Ş.	US Army Corps of Engineers	Afgan Ulusal ordusu Muharebe komuta merkezi dizaynı ve inşaatı/Kabil	24 Ağustos 05
348	Zafer Taahhüt Elektrik İnşaat ve Tic.A.Ş.	US Army Corps of Engineers	Afgan Ulusal Polis Kliniği Dizayn ve İnşaatı	11 Haziran 06

349	Zafer Taahhüt Elektrik İnşaat ve Tic.A.Ş.	U.S.Army Corps of Engineers	Kabil Askeri Eğitim Merkezi, Derslikler ve Atış Poligonu Dizayn ve İnşaat	29 Haziran 06
350	Zafer Taahhüt Elektrik İnşaat ve Tic.A.Ş.	US Army Corps of Engineers	Amerikan ordusu Kabil birleşik yerleşkesi 2. aşama /Kabil	28 Eylül 06
351	Zafer Taahhüt Elektrik İnşaat ve Tic.A.Ş.	URS Group Inc.	Kabil Uluslararası Havaalanı Hangar inşaatı Afganistan Askeri Hava Kuvvetleri Ulusal Havaacılık Bakım işleri	13 Mart 07
352	Zafer Taahhüt Elektrik İnşaat ve Tic.A.Ş.	US Army Corps of Engineers	Afgan Ulusal Ordusu Haberleşme destek unsurları işinin yapımı Kabil	19 Eylül 07
353	Zafer Taahhüt Elektrik İnşaat ve Tic.A.Ş.	NAMSA NATO Maintenance and Supply Agency	Kabil Uluslararası Havaalanı Medikal Tedavi Merkezi Kabil	6 Haziran 08
354	Zafer Taahhüt Elektrik İnşaat ve Tic.A.Ş.	US Army Corps of Engineers	Uçak bakım hangarı inşaatı Bagram Havaüsüsü	8 Ağustos 08
355	Zafer Taahhüt Elektrik İnşaat ve Tic.A.Ş.	US Army Corps of Engineers	Altyapı işleri Bagram Havaüsüsü	20 Haziran 08
356	Zafer Taahhüt İnşaat ve Tic.A.Ş.	US Army Corps of Engineers	Amerikan ordusu kabil birleşik yerleşkesi 3. aşama inşaatı/Kabil	20 Ağustos 09
357	Zafer Taahhüt İnşaat ve Tic.A.Ş.	US Army Corps of Engineers	Afganistan emniyet müdürlüğü 9 nolu polis merkezi dizayn ve inşaatı	26 Ağustos 09
358	ZMD İnş. Müh. Ltd. Şti	Dyn Corp International LLC	Herat Bölgesel Polis Eğitim Merkezi İnş.	1 Eylül 04
359	ZMD İnş. Müh. Ltd. Şti	Dyn Corp International LLC	Kabil'de Afyon İmha Merkezi Kampı İnşaatı	15 Eylül 04
360	ZMD İnş. Müh. Ltd. Şti	Dyn Corp International LLC	Afgan Polis Akademisinin İnşaatı ilk aşama işi	20 Mayıs 03
361	ZMD İnş. Müh. Ltd. Şti	Washington International Inc.	Kabil Darulaman Bölgesinde Askeri kışla inşaatı	2 Aralık 03
362	ZMD İnş. Müh. Ltd. Şti	Perini Management Services Inc	Pul-i Çarki'deki Tugay binasının dizayn ve inş.	15 Temmuz 03
363	ZMD İnş. Müh. Ltd. Şti	ABD Ordusu	Afganistan Başkanlık Sarayındaki 1500 kişilik Afgan taburunun altyapı işleri	10 Ocak 02
364	ZMD İnş. Müh. Ltd. Şti	ABD Firması	ABD Büyükelçiliği arazisinin zemin hazırlaması, çakıllama, doldurma, kodlama işi.	5 Şubat 02
365	ZMD İnş. Müh. Ltd. Şti		Kabil yakınlarında Amerikan Ordusu İstihkam Kolorodusundan Pul-i Çarki'deki Afgan ordusunun yemekhanesinin yapımı	5 Şubat 02
366	ZMD İnş. Müh. Ltd. Şti	DYNCORP International LLC	Kabil yakınlarında Amerikan Ordusu İstihkam Kolorodusundan Pul-i Çarki'de telsiz alıcı-verici istasyonunun yapımı	12 Aralık 02
367	ZMD İnş. Müh. Ltd. Şti	DYNCORP International LLC	Afgan Polisler için Eğitim Tesislerinde çadırkent projesi işi	1 Kasım 03
368	ZMD İnş. Müh. Ltd. Şti	DYNCORP International LLC	Herat, Bamyar ve Kunduz şehirlerinde Polis Eğitim Merkezi yapımı işi	5 Ekim 04
369	ZMD İnş. Müh. Ltd. Şti	ISAF	Kıdemli Sivil Temsilcisi Konutu İnşaatı	14 Şubat 05
370	ZMD İnş. Müh. Ltd. Şti	ISAF	ISAF HQ Kabil Afganistan Personeli Tıbbi Hizmetler ve Spor Tesisleri	10 Temmuz 05
371	ZMD İnş. Müh. Ltd. Şti	ISAF	ISAF HQ Kabil Afganistan Personeli Sosyal Tesisler İnşaatı	3 Haziran 05
372	ZMD İnş. Müh. Ltd. Şti	RSEA IV. Engineering Co. Ltd.	Darul Aman IV Aşama İnşaatı/Afganistan	21 Ekim 05
373	ZMD İnş. Müh. Ltd. Şti	Flour Intercontinental Inc.	Design and construct the joint operations center at Bagram	1 Kasım 05

ÖZGEÇMİŞ

Mehmet YILDIZ, 03.01.1982 yılında Zonguldak'ın Merkez İlçesinde doğdu. İlköğretimi Zonguldak'ın Kozlu İlçesinde bulunan Kozlu Cumhuriyet İlkokulunda 1988-1992 yılları arasında okudu. 1992-1995 yılları arasında Kozlu Lisesinin Ortaokul kısmını bitirdikten sonra, 1995 yılında başladığı Bursa'daki Işıklar Askeri Lisesinden 1999 yılında mezun olarak ilk ve orta öğretimini tamamladı.

1999 yılında başladığı Kara Harp Okulunu 2003 yılında topçu teğmen olarak bitirdi. 2004-2006 yılları arasında Uluslararası Kıbrıs Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Ana Bilim Dalında yüksek lisans eğitimini tamamladı. 2008 yılında Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Ana Bilim Dalında doktora programına başladı. Halen doktora eğitimine devam etmektedir.

Evli olan Mehmet YILDIZ, İngilizce ve temel düzeyde Bulgarca bilmektedir.